

Βίλχελμ Ράιχ

**Η ΜΑΖΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ
ΤΟΥ ΦΑΣΙΣΜΟΥ**

Τίτλος στα γερμανικά :
Wilhelm Reich : Die Massenpsychologie des Faschismus

Copyright :
Για την ελληνική γλώσσα εκδόσεις Μπουκουμάνη 1974

Στοιχειοθετήθηκε και τυπώθηκε στην Αθήνα το Σεπτέμβριο του 1975 στο
έργοστάσιο Γραφικών Τεχνών Θ. ΜΠΑΛΛΙΔΗΣ και Υιός Ο.Ε., (Βυζαντίου
1Ε Ν. Ίωνία, τηλ. 2797039) για λογαριασμό των εκδόσεων ΜΠΟΥΚΟΥ-
ΜΑΝΗ (Μαυρομιχάλη 1, Αθήνα, τηλ. 618502 - 606313).

Διόρθωση: Χριστίνα Γιατζόγλου
Σχέδιο εξωφύλλου: Λίκα Φλώρου

«Boukoumanis» Publications,
1, Mavromichali St, Athens 143, Greece - Tel. 618.502 - 606313.

WILHELM REICH

Η ΜΑΖΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΦΑΣΙΣΜΟΥ

Τόμος πρώτος

Μετάφραση από τα γερμανικά
ΗΡΩ Δ. ΛΑΜΠΡΟΥ

Γ' Έκδοση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΠΟΥΚΟΥΜΑΝΗ — ΑΘΗΝΑ

Περιεχόμενα

Γλωσσάριο	9
Εισαγωγικό σημείωμα	13
Πρόλογος στην τρίτη διορθωμένη και έπαιξημένη έκδοση	19
I. Ή ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΩΣ ΥΛΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ	41
1. Ή διάσταση	41
2. Οικονομική και ιδεολογική δομή τής γερμανικής κοινωνίας 1928 - 1933	48
3. Τό πρόβλημα τής ομαδικής ψυχολογίας	58
4. Ή κοινωνική λειτουργία τής γενετήσιας καταπίεσης	64
II. Η ΑΥΤΑΡΧΙΚΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΜΑΔΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΦΑΣΙΣΜΟΥ	74
1. Φύρερ και ομαδική δομή	74
2. Ή καταγωγή του Χίτλερ	77
3. Στοιχεία για τήν ομαδική ψυχολογία του μικροαστισμού	81
4. Οικογενειακή προσήλωση και έθνικό φρόνημα	89
5. Ή έθνικοσοσιαλιστική αυτοπεποίθηση	105
6. Ό εξαστισμός τής Βιομηχανικής εργατικής τάξης	110
III. Η ΦΥΛΕΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ	119
1. Τό περιεχόμενό τής	119
2. Άντικειμενική και έποκειμενική λειτουργία του φασισμού	123
3. Φυλετική άγνότητα, δηλητηρίαση του αίματος και μυστικισμός	125
IV. Ο ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΓΚΥΛΩΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ	144
V. ΟΙ ΓΕΝΕΤΗΣΙΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΥΤΑΡΧΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	150
VI. Ο ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΣ ΜΥΣΤΙΚΙΣΜΟΣ ΩΣ ΔΙΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΑΦΡΟΔΙΣΙΑΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	162
1. Τό ενδιαφέρον για τήν εκκλησία	162
2. Ό άγώνας εναντίον του «πολιτιστικού μπολσεβικισμού»	168
3. Τό έγερτήριο του μυστικιστικού αισθήματος	176
4. Ό σκοπός τής πολιτιστικής επανάστασης στο φώς τής φασιστικής αντίδρασης	188

VII. Η ΓΕΝΕΤΗΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ENANTION TOY ΜΥΣΤΙΚΙΣΜΟΥ	193
1. Τα τρία βασικά στοιχεία του θρησκευτικού αισθήματος	194
2. Το ρίζωμα της θρησκείας από γενετήσιο άγχος	202
3. Υγιής και νευρωτική αυτοπεποίθηση	219
VIII. ΜΕΡΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΓΕΝΕΤΗΣΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	222
1. Θεωρία και πράξη	222
2. Ο άγώνας εναντίον του μυστικισμού ως τα σήμερα	223
3. Η ερωτική ευδαιμονία ενάντια στο μυστικισμό	230
4. Το ατομικό ξερίζωμα του θρησκευτικού αισθήματος	232
5. Αντιρρήσεις και η πράξη της γενετήσιας οικονομίας	236
6. Ο απολιτικός άνθρωπος	256
IX. ΜΑΖΑ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΣ	263
1. 1936. Να λέγονται αλήθειες – αλλά πώς και πότε;	266
2. «Τι συμβαίνει με τη μάζα των ανθρώπων;»	275
3. Ο πόθος για το σοσιαλισμό	283
4. Η «απονέκρωση του κράτους»	297
5. Το πρόγραμμα του ΚΚΣΕ	310
6. Η «εισαγωγή της σοβιετικής δημοκρατίας»	317
7. Η εξέλιξη του αυταρχικού κρατικού μηχανισμού από ορθολογικές κοινωνικές σχέσεις	331
8. Η κοινωνική λειτουργία του κρατικού καπιταλισμού	342
X. ΒΙΟΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	350
1. Το πρόβλημα της «αυθόρμητης εργατικής πειθαρχίας»	350
XI. ΔΩΣΤΕ ΥΠΕΥΘΥΝΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΖΩΤΙΚΑ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ	377
1. Τι είναι η «εργοδημοκρατία»;	378
2. Τι είναι καινούργιο στην εργοδημοκρατία;	381
XII. ΤΟ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΟ ΛΑΘΟΣ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ	384
1. Το ενδιαφέρον μας για μια απελευθερωτική ανάπτυξη	384
2. Βιολογική αρτηριοσκλήρωση, ανικανότητα για ελευθερία, και μηχανική αυταρχική αντίληψη της ζωής	401
3. Το οπλοστάσιο της ανθρώπινης ελευθερίας	417
XIII. ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΙΚΗ ΕΡΓΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	433
1. Έρευνες για τις φυσικές κοινωνικές δυνάμεις που θα υπερνικήσουν τη συναισθηματική πανούκλα	433
2. Εργασία σε αντίθεση προς την πολιτική	435
3. Σημείωση για την εμπράγματα κριτική και την παράλογη επίκριση	445
4. Η εργασία είναι έλλογη από την ίδια την ουσία της	448
5. Η ζωτικά αναγκαία και η άλλη εργασία	458

Γλωσσάριο

Έργοδημοκρατία. Ἡ ἐργοδημοκρατία δὲν εἶναι ἰδεολογικό, οὔτε καὶ «πολιτικό» σύστημα, πὸς θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιβληθεῖ στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία μὲ τὴν προπαγάνδα ἑνὸς κόμματος, ἑνὸς πολιτικοῦ ἡγέτη, ἢ μιᾶς οἰκίας συνδεμένης μὲ κοινὴ ἰδεολογία. Ἐργοδημοκρατία εἶναι ἡ ὁλότητα τῶν βιολειτουργιῶν, κυβερνημένη ἀπὸ τὶς ἑλλογες διανθρώπινες σχέσεις, πὸς γεννήθηκαν, ἀναπτύχθηκαν καὶ ἐξελίχθηκαν φυσικὰ καὶ ὀργανικά. Τὸ καινούργιο χαρακτηριστικὸ τῆς ἐργοδημοκρατίας εἶναι, ὅτι γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τῆς κοινωνιολογίας, ἡ μελλοντικὴ ρυθμιστικὴ *δύναμη* τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας δὲ θὰ παράγεται ἀπὸ ἰδεολογίες ἢ ἀπὸ δημιουργητέες συνθήκες, ἀλλ' ἀπὸ φυσικὲς διαδικασίες, πὸς ἡ ὑπαρξὴ τους καὶ ἡ πορεία τους εἶναι δοσμένες ἐξυπαρχῆς. Ἡ ἐργοδημοκρατικὴ «πολιτικὴ» ἔχει διακριτικὸ τῆς γνώρισμα ὅτι *ἀποκρούει κάθε πολιτικὴ καὶ δημαγωγία.* Δὲν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὶς ἐργαζόμενες μάζες τὴν κοινωνικὴ εὐθύνη· τοὺς τὴν ἀναθέτει. Οἱ ἐργοδημοκράτες δὲν ἔχουν τὴ φιλοδοξία νὰ εἶναι πολιτικοὶ ἡγέτες· δὲ θὰ τοὺς ἐπιτραπεί, ἄλλωστε, ποτέ, ν' ἀναπτύξουν μιὰ τέτοια φιλοδοξία. Τὴν τυπικὴ δημοκρατία, πὸς ἐκφράζεται μὲ μόνη τὴν ἐκλογὴ πολιτικῶν ἀντιπροσώπων καὶ δὲ συνεπάγεται καμιάν ἄλλη περαιτέρω εὐθύνη ἀπὸ μέρους τῶν ψηφοφόρων, ἡ ἐργοδημοκρατία τὴν ἀναπτύσσει συνειδητὰ σὲ γνήσια ἐμπράγματη καὶ ἐμπρακτὴ δημοκρατία σὲ κλίμακα οἰκουμενικῆ. Ἡ δημοκρατία αὐτὴ στηρίζεται στὶς λειτουργίες: ἀγάπη (ἔρως), ἐργασία καὶ γνώση. Ἀναπτύσσεται ὀργανικά. Πολεμᾷ τὸ μυστικισμὸ καὶ τὴν ἰδέα τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ κράτους, ὅχι ὁμῶς μὲ πολιτικὲς ἔξεις καὶ σχήματα, ἀλλὰ μὲ τὶς πρακτικὲς βιολειτουργίες, πὸς ὑπακοῦν στοὺς δικούς τους νόμους. Μὲ λίγα λόγια: ἡ ἐργοδημοκρατία δὲν εἶναι πολιτικὸ πρόγραμμα· εἶναι μιὰ νεοεῦρετη βιοκοινωνιολογικὴ φυσικὴ καὶ θεμελιωτικὴ λειτουργία τῆς κοινωνίας.

Βιόνια. Φυσαλίδες, πού παρουσιάζουν μεταβατικά στάδια ανάμεσα στην άβια και την έμβια ουσία. Σχηματίζονται μέσα στη φύση αδιάλειπτα από τη διαδικασία της διάλυσης ανόργανης και ενόργανης ύλης. Ή διαδικασία αυτή μπορεί ν' αναπαραχθεί πειραματικά. Τα βιόνια είναι φορτισμένα με όργανενέργεια και έξελίσσονται σε πρωτόζωα και βακτηρίδια.

Βιοπάθεια. Άσθένεια προκαλούμενη από τη διαταραχή του βιολογικού σφυγμού σ' δλόκληρο τόν όργανισμό. Περιέχει όλες τις νοσηρές διαδικασίες, πού παρουσιάζονται μέσα στο αυτόνομο βιολογικό σύστημα. Ή «κεντρικός μηχανισμός» είναι μιὰ διαταραχή στην εκφόρτωση της βιογενετήσιας διέγερσης.

Χαρακτηροανάλυση. Παραλλαγή της ψυχαναλυτικής τεχνικής της ανάλυσης τών συμπτωμάτων, πού περιλαμβάνει στη θεραπευτική διαδικασία τó χαρακτήρα και τις αντίστάσεις του.

Χαρακτηροδομή. Ή τυπική δομή ενός ατόμου, ó στερεότυπος τρόπος στη δράση και την αντίδρασή του.

Άγχος όργασμού. Γενετήσιο, άφροδισιαστικό, άγχος, πού έξωτερικά μόν προκαλείται όταν τó άτομο στερηθεί την εκπλήρωση της γενετήσιας όρμής του, αλλά πού έξωτερικεύεται και ριζώνει στο βάθος της ψυχής από φόβο μπρός στην αποκλεισμένη γενετήσια διέγερση. Τó άγχος τού όργασμού σχηματίζει τη βάση τού γενικού άγχους της ήδονής, πού αποτελεί σήμερα συστατικό στοιχείο της επικρατούσας ανθρώπινης δομής.

Όργαστική ανικανότητα. Άναφροδισία: άπουσία όργαστικής δύναμης, άφροδισιακών όρμών: δηλαδή ή αδράνεια, ή αδυναμία νά παραδοθεί κανείς δλόβολος στόν άκούσιο σπασμό τού όργανισμού, ν' άπολαύσει την άκέρια εκτόνωση της διέγερσης στο κορύφωμα της έρωτικής συνουσίας. Είναι τó σημαντικότερο γνώρισμα τού σημερινού μέσου ανθρώπου, πού δεσμεύει τη βιολογική (όργον-) ενέργεια μέσα στόν όργανισμό του κ' έτσι δημιουργεί την πηγή της ενέργειας για βιοπαθητικά συμπτώματα και κοινωνικές άλογίες κάθε λογής.

Όργανενέργεια. Κοσμική άρχέγονη ενέργεια: είναι πανταχού παρούσα, και μπορεί ν' άποδειχτεί όπτικά, ήλεκτροσκοπικά και με τούς μετρητές Γκάιγκερ-Μύλλερ. Μέσα στο ζωντανό όργα-

νισμό: βιοενέργεια, ζωική ενέργεια. Άνακαλύφθηκε από τόν Ράιχ ανάμεσα στα 1936 και στα 1940.

Όργονομική («ένεργητική») θεωρία της λειτουργίας. Ή λειτουργική διαλογιστική μέθοδος, πού καθοδηγεί την κλινική και πειραματική όργονοέρευνα. Άξιώμά της είναι ή ταυτότητα τών παραλλαγών μέσα στην κοινή λειτουργική άρχή. Ή διαλογιστική αυτή μέθοδος άναπτύχθηκε, καθώς προχωρούσαν οί έρευνες για τη διαμόρφωση τού ανθρώπινου χαρακτήρα, και όδήγησε στην ανακάλυψη της λειτουργικής όργανικής και κοσμικής όργανενέργειας. Με τόν τρόπο αυτό φάνηκε, ότι καθρεφτίζει όρθά τις βασικές φυσικές διαδικασίες της ζωντανής καθώς και της νεκρής (άβιας) ύλης.

Γενετήσια οικονομία. Άφροδισια οικονομία. Ή όρος αναφέρεται στόν τρόπο, πού ρυθμίζεται ή βιολογική ενέργεια, ή — πράγμα ταυτόσημο — ό τρόπος πού ρυθμίζει τó άτομο την οίκο-νομία της γενετήσιας ενέργειάς του — δηλαδή πόση ενέργεια δεσμεύει και πόση ξεοδεύει (ανάλωνα) στόν όργασμό. Οί παράγοντες, πού καθορίζουν αυτόν τó ρυθμιστικό τρόπο στη φύση τους κοινωνιολογικοί, ψυχολογικοί και βιολογικοί. Ή έπιστήμη της γενετήσιας οικονομίας έχει ως περιεχόμενό της τó σύνολο της γνώσης, πού είχε πορίσει ή μελέτη τών παραγόντων. Ή όρος δηλώνει την έργασία τού Ράιχ από τη στιγμή πού άντικρούει τη φροϋδική φιλοσοφία τού πολιτισμού ως την ανακάλυψη τού όργόνιου, όποτε ό όρος μετατρέπεται σε *Όργονομία* — έπιστήμη της ζωικής ενέργειας.

Γενετήσια (ή άφροδισια) πολιτική. Ή όρος γενετήσια πολιτική και γενετησιοπολιτικός δηλώνει την πρακτική εφαρμογή της γενετησιοπολιτικής έπιστήμης μέσα στα πλαίσια της κοινωνίας και σε βάση όμαδική. Τó έργο αυτό έπιτελέστηκε στην Αυστρία και τη Γερμανία από τά 1929 ως τά 1933 μέσα στα πλαίσια τών άπελευθερωτικών έπαναστατικών κινήματων και της ψυχικής ύγιεινής.

Σέξπολ. Όνομασία της γερμανικής όργάνωσης, πού άσχολούνταν με τις γενετησιοπολιτικές δραστηριότητες.

Φυτοθεραπεία. Με την ανακάλυψη της μυϊκής θωράκισης τροποποιήθηκε ή χαρακτηροαναλυτική θεραπευτική διαδικασία, για να ελευθερώσει τις δεσμευμένες φυτικές ενέργειες, πράγμα που επανορθώνει τη βιοφυσική κινητική ικανότητα του άρρώστου. Ο συνδυασμός χαρακτηροανάλυσης και φυτοθεραπείας έγινε γνωστός ως χαρακτηροαναλυτική φυτοθεραπεία. Η κατοπινή ανακάλυψη της όργανοενέργειας του οργανισμού (Βιοενέργεια) και η συγκέντρωση ατμοσφαιρικής όργανοενέργειας με τη βοήθεια ενός συσσωρευτή-όργανοενέργειας, χρειάστηκε να αναπτυχτεί, για να εξελιχτεί ή χαρακτηροαναλυτική φυτοθεραπεία σε μια περιεκτική βιοφυσική όργανοθεραπεία.

Εισαγωγικό σημείωμα

Πολυσυζητημένος, μ' ενθουσιαστικούς θιασώτες και φανατικούς πιστούς, πού φτάνουν στο σημείο, να «τόν θεωρούν προφήτη κ' έναν από τους μεγάλους ελευθερωτές της ανθρωπότητας»¹, ο Βίλχελμ Ράιχ είναι από τους συγγραφείς εκείνους πού μια δορισμένη σιγμή έγινε σύμβολο και ή βασική ιδέα του πέρασε στην κοινή συνείδηση σαν αυταπόδεικτη αλήθεια. Την εποχή, πού εκδηλώνεται δρμητικό το «ἀμφισβητητικό» κίνημα της επαναστατημένης νεολαίας, με κορύφωμα το γαλλικό Μάη του 1968 — το σύνθημα «Κάνετε Έρωτα, όχι Πόλεμο» υποτείθεται, πώς συνοψίζει επιγραμματικά τόν πυρήνα της βιοθεωρίας του Ράιχ². Βέβαια, όπως κάθε υπεραπλούστευση, όσο σωστή κι αν είναι, το σύνθημα αυτό δε μās διδάσκει πολλά πράγματα για τη συμβολή του Ράιχ στην εξέλιξη της ψυχανάλυσης και της ψυχιατρικής γενικά, για την προσωπικότητά του, τους αγώνες και τη δράση του. Κατά κάποιον τρόπο, άλλωστε, το σύνθημα θα μπορούσε, στην ἀφηρημένη γενικότητά του να ισχύει και για τη φιλοσοφική θεώρηση του Μαρκοῦζε — ή ακόμη καλύτερα για τη «Λυσιστράτη» του Ἀριστοφάνη, με μια παραλλαγή στη διατύπωση: «Πάψτε τόν πόλεμο, για να κάνουμε έρωτα»! Και για να πāμε ακόμη μακρότερα στις πρωταρχές της φιλοσοφικής κοσμοθεώρησης, το σύνθημα θα μπορούσε ν' αναφέρεται στις πανάρχαιες δυνάμεις πού συνάζουν ή χωρίζουν τὰ στοιχεία στον κόσμο του Ἐμπεδοκλή τῆ Φιλότῆτα και τὸ Νεῖκος, τὸν Ἐρωτα και τὴν Ἐχθρα — τὸ πρότυπο αὐτὸ πὸν εἶχε ἐμπνεύσει και τὸν Φρόντ, ὅταν διατύπωνε τὴ μεταψυχολογικὴ θεωρία του για τὸν Ἐρωτα και τὸ Θάνατο, τὶς δύο μεγάλες πρωταρχικὲς ὁρμές, πὸν τὶς ὑπέθεσε σύμφυτες με τὸν ψυχισμό τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Ράιχ ἀντικρούει με πάθος αὐτὴ τὴν ὄψιμη ἐκδοχὴ τοῦ Φρόντ για τὸ ὁρμέφυτο τῆς καταστροφῆς και τοῦ θανάτου ὡς ὁμόλογου

1. Charles Rycroft, Reich, Fontana, 1971, 6.96.

2. Ἐνθ. ἀνωτ. 6.36.

και ισοδύναμου με την όρμη της ζωής, τη θεωρεί απαράδεκτη υπαναχώρηση, «θεωρητική συνθηκολόγηση» προδοσία της πρώτης φρουδικής ανακάλυψης ότι η πρωταρχική κινητήρια δύναμη στον άνθρωπο είναι η γενετήσια όρμη, ή φιλήδονη έρωτική επιθυμία («Άλμπιντο»), — ή «βιοενέργεια», όπως θα την ονομάσει ο Ράιχ στην όψιμη περίοδό του. Για τον Ράιχ μόνο μιá όρμη είναι έμφυτη στον άνθρωπο ή γενετήσια. Οι καταστρεπτικές όρμες, ó σαδισμός και τó αντίθετό του σύστοιχο, ó μαζοχισμός, ó φόβος της ζωής και της κινητήριας δυνάμεις της, της γεννητικής όρεξης, ó φόβος της ελευθερίας, ή εδθνοφοβία, ή άρχομανία και ή σύστοιχή της ύποταγή στην έξουσία, είναι για τον Ράιχ όρμες δευτερογέννητες, κοινωνικά προσδιορισμένες, καλλιεργούμενες και άναπαράγόμενες μέσα στο κοινωνικό σύστημα και στην ψυχική δομή του ανθρώπου από τά συμφέροντα της άταρχικής πατριαρχικής κοινωνίας, της ταξικής κοινωνίας άρα, πού τελευταία της εκδήλωση είναι τó κεφαλαιοκρατικό σύστημα μ' όλες τις παραφάδες του και τούς εκάστοτε νεοσχηματισμούς του, και μάλιστα τó πιό πρόσφατο φαινόμενο, τó φασισμό, τó ολοκληρωτικό καταδυναστευτικό σύστημα, τó σύγχρονο έπιστέγασμα μιάς κοινωνικής εξέλιξης, πού οι άπαρχές της άνάγονται στην προ- ή πρωτο — ιστορική κατάργηση της μητριαρχίας, από την οικονομικά άνερχόμενη πατριαρχία, «την πατροκεντρική φιλοποκτητική κοινωνία», όπως την όνόμασε ó Έριχ Φρόμ.

Ύπεραπλουστεύω, βέβαια, για νά συνοψίσω άκροθιγώς τά θέματα, πού θα συναντήσει ó άναγνώστης στη «Μαζική Ψυχολογία του Φασισμού». Ύπεραπλουστευμένη άλλωστε, και σχηματική — για νά μήν πώ δογματική και κάπως άπλοϊκή — είναι, νομίζω, και ή αντίληψη του Ράιχ για τή μητριαρχία. Δέν είναι τόπος έδώ για διεξοδική άνάπτυξη του θέματος. Ό Ράιχ πάντως στηρίζεται στη θεωρία του Μπάχοφεν, όπως την είχε έρμηνεύσει ó Ένγκελς από τή σκοπιά του ιστορικού όλισμού. Ένδιαφέρονσα σχετικά είναι μιá μελέτη του Έριχ Φρόμ: «Η κοινωνιο-ψυχολογική σημασία της θεωρίας της μητριαρχίας, όπου ó συγγραφέας υπογραμμίζει, ότι ή ιδέα ενός μητροκεντρικού πολιτισμού — άνεξάρτητα από την ανθρωπολογική της αξία — δραματίζεται μιá πραγματικότητα, πού δέν τή διέπουν τά συμφέροντα της κυριαρχίας,

χίας, αλλά οι εκπληρωμένες φιλήδονες έρωτικές σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων. Κι αυτή ή θεωρία για τή μητριαρχία με τά συνακόλουθά της, τόν ελεύθερο έρωτα, τήν κοινοκτημοσύνη των άγαθών και τή γιορταστική παλλαϊκή άπόλαυσή της έχει πανάρχαιες ρίζες, όπως μās τó δείχνει ή σάτιρα του Άριστοφάνη στις «Έκκλησιάζουσες». Σημειώνω, εν παρόδω, ότι ή νοσταλγία του χαμένου επίγειου — πρωτοκομμουνιστικού — παραδείσου, έμφανίζεται από σκηνης του άρχαίου ελληνικού θεάτρου, έστω και σά σάτιρα, όταν καταρρέουν οι άυτοκρατορικές μορφές της δημοκρατίας με τήν ήττα της άθηναϊκής ήγεμονίας από τή Σπάρτη και τήν έγκαθίδρυση των Τριάκοντα Τυράνων στο τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου.

Σέ μιάν άνάλογη κρίσιμη φάση του σύγχρονου πολιτισμού τοποθετούνται οι επαναστατικές πρωταρχές της ψυχανάλυσης και ή κατοπινή της εξέλιξη. Όπως γράφει ó Χέρμπερτ Μαρκούζε στον έπίλογο του («Έρως και Πολιτισμός»): «Η ψυχανάλυση άλλαξε τή λειτουργία της μέσα στον πολιτισμό του καιρού μας σύμφωνα με τις βασικές κοινωνικές άλλαγές, πού συνέβηκαν στο πρώτο ήμισυ του αιώνα. Η κατάρρευση της φιλελεύθερης περιόδου και των ύποσχέσεών της, τó εξαπλωνόμενο ολοκληρωτικό ρεύμα και οι προσπάθειες άντιμετώπισής του, καθρεφτίζονται στη θέση της ψυχανάλυσης. Στα πρώτα είκοσι χρόνια της άνάπτυξής της πριν από τον Α' παγκόσμιο πόλεμο ή ψυχανάλυση είχε άπεργαστεί τις έννοιες για μιá ψυχολογική κριτική του πιό έξυμνημένου έπιτεύγματος της σύγχρονης εποχής: του άτόμου. Ό Φρόντ έδειξε, πώς ó άναγκασμός, ή καταπίεση και ή άποστέρηση είναι τó ύλικό, πού πλάθει τήν «ελεύθερη προσωπικότητα». Συγκεντρώνοντας τήν προσοχή του στις περιπέτειες των άρχέγονων όρμών, ανακάλυψε τήν κοινωνία μέσα στις πιό άπόκρυφες πτυχές του γένους και της άτομικής ψυχής. Άναγνώρισε, ότι ή «γενική κακοδαιμονία της κοινωνίας» είναι τó άξεπέραστο όριο της θεραπείας και της κανονικότητας. Η ψυχανάλυση ήταν μιá ριζικά κριτική θεωρία. Άργότερα, όταν ή κεντρική και ή άνατολική Έδρώπη βρίσκονταν σ' επαναστατική εξέγερση, φάνηκε καθαρά πόσο ή ψυχανάλυση ήταν δεσμευμένη άπέναντι της κοινωνίας, της οποίας είχε άποκαλύψει τά μυστικά. Η ψυχαναλυτική

ἀντίληψη για τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν πίστη της στὴ βασικὰ ἀνάλλα-
χτη ἀνθρώπινη φύση φάνηκε «ἀντιδραστική» ἢ θεωρία τοῦ
Φρόντ ἐμοιαζε νὰ ὑποδηλώνει, ὅτι τ' ἀνθρωπιστικὰ ἰδανικὰ τοῦ
σοσιαλισμοῦ ἦταν ἀνθρώπινως ἀνέφικτα. Τότε ἄρχισαν νὰ ἐπι-
ταχύνονται οἱ μεταρρυθμίσεις τῆς ψυχανάλυσης. Θὰ μπορούσε
νὰ μιλήσει κανεὶς γιὰ μιὰ διάσπαση σὲ ἀριστερὴ καὶ σὲ δεξιὰ
πτέρυγα. Ἡ πιὸ σοβαρὴ προσπάθεια ν' ἀναπτυχθεῖ ἢ κριτικὴ
κοινωνικὴ θεωρία, ἢ ὑποδηλωμένη στὸν Φρόντ, ἔγινε ἀπὸ τὸν
Βίλχελμ Ράιχ στὰ πρῶτα του ἔργα. Στὸ δοκίμιό του *Der Ein-
bruch der Sexualmoral, 1931*, (Ἡ εἰσβολὴ τῆς γενετήσιας ἠθικῆς),
ὁ Ράιχ προσανατόλισε τὴν ψυχανάλυση στὴ σχέση τῶν κοινωνικῶν
καὶ τῶν ὀρμέμφυτων δομῶν. Τόνισε ἐμφατικὰ σὲ τί βαθμὸ τὰ
συμφέροντα τῆς κυριαρχίας καὶ τῆς ἐκμετάλλευσης ἐπιβάλλον
τὴν καταπίεση τῆς γενετήσιας ὀρμῆς καὶ πόσο αὐτὰ τὰ συμφέ-
ροντα πάλι δυναμώνουν καὶ ἀναπαράγονται μὲ τὴ γενετήσια κατα-
πίεση. Ὡστόσο ἡ ἰδέα τοῦ Ράιχ γιὰ τὴν καταπίεση τῆς γενετή-
σιας ὀρμῆς παραμένει ἀδιαφοροποίητη· παραμελεῖ τὸν ἱστορικὸ
δυναμισμό τῶν γενετήσιων ὀρμῶν καὶ τὸ συγκεκρισμένο τους μὲ
τις καταστρεπτικὲς παρορμήσεις (ὁ Ράιχ ἀπορρίπτει τὴν ὑπό-
θεση τοῦ Φρόντ γιὰ τ' ὀρμέμφυτο τοῦ θανάτου καὶ ὅλη τὴ διά-
σταση τοῦ βάρους, ποὺ ἀποκάλυψε ἡ φροϋδικὴ μεταψυχολογία).
Συνακόλουθα, ἡ γενετήσια ἀπελευθέρωση αὐτὴ καθ' αὐτὴ
γίνεται γιὰ τὸν Ράιχ ἢ πανάκεια γιὰ ὅλα τ' ἀτομικὰ καὶ κοινωνι-
κὰ κακά... καὶ ἡ πρόοδος τῆς ἐλευθερίας φαίνεται σὰν ἀπλή ἀπό-
λυση γενετήσιας ὀρμῆς. Τὰ κριτικὰ κοινωνιολογικὰ εὐρήματα,
ποὺ περιέχουν τὰ πρῶτα συγγράμματα τοῦ Ράιχ δὲν ἀναπτύσ-
σονται).

Ὁ Paul Robinson στὸ δοκίμιό του («Ἡ φροϋδικὴ Ἀριστερά»),
1969 σημειώνει : «Ἡ κοινωνικὴ θεωρία τοῦ Ράιχ προσφέρει ἕνα
εὐφάνταστο ἐννοιακὸ ὄργανο στὴν κοινωνιολογικὴ καὶ ἱστορικὴ
ἔρευνα, καὶ βοηθάει νὰ καταλάβουμε, πῶς μετατρέπονται σὲ
πολιτικὴ, ἠθικὴ καὶ θρησκεία οἱ οἰκονομικὲς πραγματικότητες,
κι ἀκόμη γιὰ νὰ καταλάβουμε πῶς διατηρεῖται αὐτὸ καθ' αὐτὸ
τὸ σύστημα». Ἀλλὰ δὲν κατόρθωσε νὰ ἐπεξεργασθεῖ μὲ ἐπιστη-
μονικὴ ἀκρίβεια καὶ μὲ τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ αὐτὴ τὴν πρώτη
του σύλληψη, παρατηρεῖ ὁ Ρόμπινσον. Πάντως ἡ συμβολὴ τοῦ

Ράιχ στὴν ἐξέλιξη τῆς ψυχανάλυσης εἶναι ἀναμφισβήτητη — ἀξέ-
λιξη, ποὺ τὴ μεταμόρφωσε ἀπὸ μιὰ μᾶλλον ἐρασιτεχνικὴ ἐνα-
σχόληση σ' ἐπαγγελματικὴ τεχνικὴ, ποὺ μπορεῖ νὰ διδαχθεῖ συ-
στηματικά. Ἀπὸ τὸ 1924 ὡς τὸ 1930 ἦταν ὁ διευθυντὴς τοῦ Σε-
μινάριου γιὰ τὴν Ψυχαναλυτικὴ Θεραπεία, ὅπου συζητοῦνταν
πρακτικὰ προβλήματα θεραπευτικῆς ἀγωγῆς, καὶ τρεῖς μελέτες
του περὶ τεχνικῆς συμπεριλαμβάνονται σ' ἕνα τόμο μὲ τίτλο
The Psychoanalytical Reader (ἐκδ. Fliess), ποὺ τὸν συνι-
στοῦν μέχρι σήμερα στοὺς σπουδαστὲς τῶν ψυχαναλυτικῶν ἰνστι-
τούτων». (Rycroft, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 9). Ἐξάλλου, «ἡ γενετησιο-
οικονομικὴ θεωρία του, ποὺ ἀποτελεῖ τὸν κεντρικὸ πυρῆνα τοῦ
ἔργου του, συνδύαζει μιὰ θεωρία τῆς ψυχοπαθολογίας μὲ μιὰ
κριτικὴ τῆς κεφαλαιοκρατικῆς κοινωνίας». Φυσικά, ἀφοῦ ὁ Ράιχ
ἦταν μαρξιστὴς καὶ μέλος τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος Ἀύ-
στρίας, ἀπὸ τὸ 1928 ὡς τὸ 1933, ὅποτε τὸ Κόμμα τὸν διαγρά-
φει, μετὰ τὴ δημοσίευση στὴ Δανία τῆς «Μαζικῆς* Ψυχολογίας
τοῦ Φασισμοῦ».

Ὁ ἴδιος ὁ Ράιχ γράφει στὸν πρόλόγό του στὴν τρίτη ἐκδοση τοῦ
βιβλίου του : «Ἡ γενετησιο-οικονομικὴ κοινωνιολογία γεννή-
θηκε ἀπὸ τὴν προσπάθεια νὰ ἐναρμονισθεῖ ἡ ψυχολογία τοῦ βάρ-
θους τοῦ Φρόντ καὶ ἡ οἰκονομικὴ διδασκαλία τοῦ Μάρξ. Παρορ-
μητικὲς καὶ κοινωνικὲς-οἰκονομικὲς διαδικασίες προσδιορίζουν
τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξη... Ἡ γενετησιο-οικονομικὴ κοινωνιολο-
γία ἀναιρεῖ τὴν ἀντίφαση, ποὺ ἔκανε τὴν ψυχανάλυση νὰ ξεχάσει
τὸν κοινωνικὸ παράγοντα, καὶ τὸ μαρξισμό τὴ ζωικὴ προέλευση
τοῦ ἀνθρώπου». Ὅσο γιὰ τὴ διαγραφὴ του ἀπὸ τὸ Κόμμα, ὁ
Ράιχ σημειώνει : «Μὲ διέγραψαν μὲ τὸ αἰτιολογικόν, ὅτι εἶχα
εἰσαγάγει στὸ χῶρο τῆς Κοινωνιολογίας τὴν Ἀφροδισιολογία
κ' ἔβγαζα τὰ συμπεράσματά μου γιὰ τὴν ἐπίδρασή της στὴ δια-
μόρφωση τῆς ἀνθρώπινης δομῆς».

Πρέπει νὰ ἔχει ζήσει κανεὶς τὸ κλίμα τῶν ἰδεολογικῶν διενέ-
ξεων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, γιὰ νὰ καταλάβει τι «ἐγκλημα καθο-
σιώσεως» ἦταν γιὰ τὰ κομμουνιστικὰ κόμματα ἀκόμη καὶ ἡ

* Ὅπου παρακάτω χρησιμοποιεῖται ἡ λέξη ὁμαδικὴ ἔχει τὴν αὐτὴν
ἐννοια μὲ τὴ μαζικὴ.

άπλη μνεία τῆς ψυχανάλυσης. Ἡ ἀξίωση τοῦ Ράιχ, νὰ ἐρμηνεύσει τὴν ἀνοδο τοῦ φασισμού ἀπὸ τὴ συναισθηματικὴ ὑποστήριξη πὸν προσπόρισε ἡ ψυχικὴ δομὴ τοῦ ἀγελαίου ἀτόμου — ἡ ἀρνησὴ του νὰ δεχτεῖ ὅτι οἱ μάζες παραπλανήθηκαν ἢ συσκοτίστηκαν, ὁ ἰσχυρισμὸς του, ὅτι ἀντίθετα οἱ μάζες εἶχαν ἐπιθυμήσει τὸ φασισμό — κι αὐτὸ εἶναι πὸν πρέπει νὰ ἐξηγηθεῖ, αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ διαστροφή τοῦ ἀγελαίου πόθου, πὸν κάνει τὶς μάζες νὰ στρέφονται ἐναντίον τῶν ἴδιων τῶν ταξικῶν καὶ ζωτικῶν συμφερόντων τους, ἦταν στὰ μάτια τῶν κομμουνιστῶν τότε μιὰ προδοσία πὸν ἔπρεπε νὰ τιμωρηθεῖ παραδειγματικά. Ὡστόσο «ὁ Ράιχ εἶχε ξανακαλύψει τὸ βασικὸ πρόβλημα τῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας, πὸν εἶχε θέσει ὁ Σπινόζα: «Γιατί ἀραγε ἀγωνίζονται οἱ ἄνθρωποι γιὰ τὴ δουλοσύνη τους ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ τὴ σωτηρία τους;»

Σήμερα, περισσότερο παρὰ ποτέ, ἰσχύει ἡ διαπίστωση καὶ νοηθεσία μαζὶ τοῦ Ράιχ: «Δὲν μποροῦμε νὰ ἐξοδτερώσουμε τὸν ἀφηγιασμένον φασισμό, ἂν ἀπὸ πολιτικὴ καιροσκοπία ψάχνουμε νὰ τὸν βροῦμε μέσα στὸ Γερμανὸ ἢ τὸν Ἰταλὸ μόνον, κι ὄχι ἐπίσης μέσα στὸν Ἀμερικανὸ καὶ τὸν Κινέζο· ἂν δὲν τὸν ἀνιχνεύουμε καὶ μέσα στοὺς ἴδιους τοὺς ἑαυτοὺς μας ἂν δὲ γνωρίζουμε τοὺς κοινωνικοὺς θεσμούς, πὸν τὸν ἐκκολάπτουν καθημερινά...».

Ἡρῶ Δ. Λάμπρου

Πρόλογος στὴν τρίτη διορθωμένη καὶ ἐπαυξημένη ἔκδοση

Διεξοδικὴ καὶ εὐσυνείδητη θεραπευτικὴ ἀσχολία μὲ τὸν ἀνθρώπινο χαρακτήρα μ' ἔχει διδάξει πῶς, ὅταν κρίνουμε τὶς ἀνθρώπινες ἀντιδράσεις, θὰ πρέπει βασικὰ νὰ ἔχουμε ὑπόψη μας τρία διαφορετικὰ στρώματα τῆς βιοφυσικῆς δομῆς. Ὅπως τὸ ἔχω ἐξηγήσει στὸ βιβλίο μου *Χαρακτηροανάλυση*, τὰ στρώματα τοῦτα τῆς χαρακτηροδομῆς εἶναι αὐτόνομα λειτουργοῦσες βαθμίδες τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης. Στὸ ἐπιφανειακὸ ἐπίπεδο τῆς ὑπαρξῆς του ὁ μέσος ἄνθρωπος εἶναι συγκρατημένος, εὐγενικός, συμποντικός, ὑπεύθυνος καὶ εὐσυνείδητος. Δὲ θὰ ὑπῆρχε κοινωνικὴ τραγωδία τοῦ ἀνθρώπινου ζώου, ἂν αὐτὸς ὁ ἐπιφανειακὸς φλοιὸς τῆς ὑπαρξῆς βρισκόταν σὲ ἄμεση ἐπαφή μὲ τὸ βαθθ φυσικὸ πυρήνα. Μὰ ἡ τραγωδία εἶναι ἀκριβῶς ὅτι δὲ συμβαίνει κάτι τέτοιο: ὁ ἐπιφανειακὸς φλοιὸς τῆς κοινωνικῆς συνεργασίας δὲν ἐφάπτεται μὲ τὸ βαθθ βιολογικὸ πυρήνα τοῦ προσώπου· στηρίζεται πάνω σ' ἓνα *δεύτερο*, διάμεσο στρώμα τοῦ χαρακτήρα, πὸν ἀπαρτίζεται ἀπὸ ἄγριες, σαδιστικῆς, λάγνες, ἀρπακτικῆς καὶ ζηλόφθονες ὀρέξεις. Εἶναι τὸ φροῦδικὸ «ἀσυνείδητο» ἢ «ἀπωθημένο», δηλαδή, στὴ γλώσσα τῆς γενετήσιας οἰκονομίας: τὸ σύνολο ἀπ' ὅλες τὶς λεγόμενες «δευτερογέννητες ὀρμές».

Ἡ ὀργανοβιοφυσικὴ κατόρθωσε νὰ μᾶς δείξει, ὅτι τὸ φροῦδικὸ ἀσυνείδητο, τὸ ἀντικοινωνικὸ στοιχεῖο μέσα στὸν ἄνθρωπο γεννιέται ἀπὸ τὴν καταπίεση ἀρχέγονων βιολογικῶν ὀρμῶν. Ἄν μὲς ἀπὸ τὸ διάμεσο στρώμα τῆς διαστροφῆς κατορθώσει κανεὶς νὰ φτάσει στὸ βιολογικὸ θεμέλιο τοῦ ἀνθρώπινου ζώου, τότε ἀνακαλύπτει κατὰ κανόνα τὸ τρίτο καὶ βαθύτερο στρώμα, πὸν τ' ὀνομάζουμε «βιολογικὸ πυρήνα». Ἐκεῖ στὰ μύχια του ὁ ἄνθρωπος εἶναι, κάτω ἀπὸ εὐνοϊκῆς κοινωνικῆς συνθήκης, ἓνα τίμιον, ἐργατικὸν καὶ συνεργατικὸν ζῶον, πὸν ξέρει ν' ἀγαπᾷ, ἀλλὰ καὶ νὰ μισεῖ, ὅταν ὑπάρχει βásiμος λόγος. Μόνον πὸν δὲν μποροῦμε σὲ καμιὰ περίπτωσιν χαρακτηροαναλυτικῆς θερα-

πείας, να φτάσουμε σήμερα σ' εκείνο το βαθύτατο και έλπιδοφόρο στρώμα, αν δεν παραμερίσουμε πρώτα τη νόθη ψευτοκοινωνική επιφάνεια. Όταν όμως πέσει το προσωπείο της καλλιέργειας, δεν παρουσιάζεται άπευθείας ή φυσική κοινωνικότητα, αλλά μόνο ή διαστρεβλωμένη σαδιστική πλευρά του χαρακτήρα.

Η δλέθρια τούτη διάρθρωση φταίει για τὸ γεγονός, ότι κάθε φυσική κοινωνική ή έρωτική παρόρμηση, που μὲς ἀπὸ τὸ βιολογικὸ πυρήνα θέλει νὰ ἐκφραστῆ ἐνεργά, πρέπει νὰ διαπεράσει πρώτα τὸ στρώμα τῶν δευτερότοκων διαστρεβλωμένων ὁρμῶν καὶ κεῖ ἀκριβῶς ξεστρατίζει. Τὸ παραστράτημα αὐτὸ μεταβάλλει τὸν ἀρχικὰ κοινωνικὸ χαρακτήρα τῶν φυσικῶν ὁρμῶν, τὸν διαστρέφει, προκαλώντας ἔτσι ἀναγκαστικὰ τὴν ἀναστολή κάθε γνήσιας ζωτικῆς ἐκδήλωσης.

Ἄς μεταφέρουμε τώρα τὴν ἀνθρώπινη δομὴ μας στὸ κοινωνικὸ καὶ πολιτικὸ πεδίο.

Εὐκόλα καταλαβαίνουμε, ὅτι οἱ διάφορες πολιτικὲς καὶ ἰδεολογικὲς ομάδες τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας ἀντιστοιχοῦν στὰ διάφορα στρώματα τῆς ἀνθρώπινης χαρακτηροδομῆς. Φυσικά, δὲν κάνουμε τὸ λάθος τῆς ἰδεαλιστικῆς φιλοσοφίας, νὰ ὑποθέσουμε, πὼς ἡ ἀνθρώπινη αὐτὴ δομὴ εἶναι δοσμένη ἀπὸ καταβολῆς καὶ θὰ παραμείνει ἀνάλλαχτη ὡς τὴ συντέλεια τοῦ αἰῶνος! *Οἱ κοινωνικὲς περιστάσεις καὶ μεταβολὲς διαμορφώνουν σὲ χαρακτηροδομὴ τὶς ἀρχέγονες βιολογικὲς ἀξιώσεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ κατόπιν ἡ χαρακτηροδομὴ ἀναπαράγει μὲ τὴ μορφὴ τῶν ἰδεολογιῶν τὴν κοινωνικὴ δομὴ τῆς κοινωνίας.*

Ὁ βιολογικὸς πυρήνας τοῦ ἀνθρώπου, ὡστόσο, ἔχει μείνει χωρὶς κοινωνικὴ ἐκπροσώπηση, ἀφότου διαλύθηκε ἡ ἀρχέγονη ἐργοδημοκρατικὴ ὀργάνωση. Ἡ «ἀτόφια» καὶ «ὕψηλὴ» φύση τοῦ ἀνθρώπου, ἐκείνη που τὸν συνδέει μὲ τὸν κόσμον του, μόνο στὴ μεγάλη τέχνη ἔχει βρεῖ τὴ γνήσιά της ἐκφραση, ἰδίως στὴ μουσικὴ καὶ τὴ ζωγραφικὴ. Ἄλλ' ὡς τὰ τώρα δὲν ἔχει ἐπηρεάσει οὐσιαστικὰ τὴ διαμόρφωση τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας, ἀν μὲ τὸν ὄρο «κοινωνία» δὲν ἐννοοῦμε ἀπλῶς τὴν καλλιέργεια, τὸν πολιτισμὸ μιᾶς μικρῆς καὶ πλούσιας ομάδας, ἀλλὰ τὴν κοινότητα ὄλων τῶν ἀνθρώπων.

Στὰ ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ ἰδανικὰ τοῦ φιλελευθερισμοῦ ξαναβρίσκουμε τ' ἀντιπροσωπευτικὰ γνωρίσματα τοῦ ἐπιφανειακοῦ φλοιοῦ τῆς χαρακτηροδομῆς, τὴν αὐτοκυριαρχία καὶ τὴν ἀνοχή. Ἐκδηλὸς σκοπὸς τῆς ἠθικῆς τοῦ φιλελευθερισμοῦ αὐτοῦ εἶναι νὰ καταπνίξει «τὸ θηρίο μέσα στὸν ἀνθρώπον», ἐκείνο τὸ διάμεσο στρώμα τῶν «δευτερότοκων ψυχόρμητων», τὸ φροῦδικὸ «ἀσυνείδητο». Ἡ φυσικὴ κοινωνικότητα τοῦ βαθύτατου τρίτου στρώματος, τοῦ πυρήνα, εἶναι ἄγνωστη στὸν φιλελευθερο. Οἰκτίζει, καὶ καταπολεμᾷ τὴ διαστροφή τοῦ ἀνθρώπινου χαρακτήρα μὲ ἠθικοὺς κανόνες· ὅμως οἱ κοινωνικὲς καταστροφὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνα μᾶς διδάξαν, ὅτι ἡ τακτικὴ αὐτὴ δὲ μᾶς ὀδήγησε πουθενά.

Κάθε γνήσια ἐπανάσταση, κάθε γνήσια τέχνη καὶ ἐπιστήμη κατάγεται ἀπὸ τὸ φυσικὸ βιολογικὸ πυρήνα τοῦ ἀνθρώπου. Ὅμως, οὔτε ὁ γνήσιος ἐπαναστάτης, οὔτε ὁ καλλιτέχνης, οὔτε ὁ ἐπιστήμονας ἔχει ὡς τὰ τώρα κερδίζει, ὀδηγήσει μᾶζες, ἢ κι ἂν ὀδήγησε, δὲν κατόρθωσε νὰ τίς συγκρατήσει στὴν περιόχῃ τῶν ζωτικῶν τους συμφερόντων.

Ἄλλιῶς, κι ἀντίθετα ἀπὸ τὸ φιλελευθερισμὸ καὶ τὴ γνήσια ἐπανάσταση, ἐκδηλώνεται ὁ φασισμὸς. Ἐκφράζει στὴν οὐσία του, ὄχι βέβαια τὸν ἐπιφανειακὸ φλοιό, οὔτε τὸν ἐσώτατο πυρήνα, ἀλλὰ κυρίως ἐκείνο τὸ διάμεσο στρώμα τοῦ χαρακτήρα, ὅπου θρασεύουν οἱ «δευτερογέννητες ὁρμές».

Τὴν ἐποχὴ που πρωτόγραψα τοῦτο τὸ βιβλίον, ὁ φασισμὸς θεωροῦνταν γενικὰ «ἓνα πολιτικὸ κόμμα», που ὅπως καὶ οἱ ἄλλες «κοινωνικὲς ομάδες» ἐκπροσωποῦσε ὀργανωμένα μιὰ «πολιτικὴ ἰδέα». Σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴ θεωρία «τὸ φασιστικὸ κόμμα» ἔφερε τὸ φασισμὸ μὲ τὴ βία ἢ μὲ «πολιτικοὺς ἐλιγμούς».

Ἀντίθετα, ἡ ἰατρικὴ μου πείρα, που μου προσπόριζε ἢ συναναστροφή μου μὲ ἀνθρώπους ἀπὸ διάφορες φυλές, θρησκείες, στρώματα, ἔθνη κλπ., μὲ εἶχε διδάξει, ὅτι ὁ φασισμὸς εἶναι ἡ πολιτικὰ ὀργανωμένη ἐκφραση τῆς μέσης ἀνθρώπινης χαρακτηροδομῆς· δομῆς, που δὲ συνδέεται μὲ ὀρισμένες φυλές ἢ «ἔθνη», οὔτε μὲ ὀρισμένα κόμματα, ἀλλ' εἶναι γενικὴ καὶ διεθνικὴ. Μ' αὐτὴ τὴ χαρακτηρολογικὴ ἔννοια, ὁ «φασισμὸς» εἶναι ἡ τυπικὴ συναισθηματικὴ συμπεριφορὰ τοῦ καταπιεσμέ-

νου ανθρώπου της αυταρχικής κοινωνίας μας με το μηχανικό πολιτισμό της και τη μηχανοκρατική-μυστικιστική βιοθεωρία της. *Ο μηχανοκρατικά μυστικιστικός χαρακτήρας του ανθρώπου της εποχής μας δημιουργεί τα φασιστικά κόμματα κι όχι αντίστροφα.* Μια σφαλερή πολιτική αντίληψη είχε δημιουργήσει την έντυπωση, που επικρατεί ακόμη και σήμερα, ότι ο φασισμός είναι πρώτον ένα ιδιαίτερο έθνικό γνώρισμα των Γερμανών και των Ιαπώνων, και, δεύτερο, ή δικτατορία μιας μικρής αντιδραστικής πατρίδας. Από την αρχική εκείνη σφαλερή αντίληψη πηγάζουν όλες οι άλλες σφαλερές ερμηνείες, οι τόσο επιζήμιες για τα γνήσια ελευθερωτικά κινήματα.

Η πεισματική έμμονή σε κείνη την πλάνη πρέπει ν' αποδοθεί στο φόβο να παραδεχτούμε την αλήθεια: ο φασισμός είναι διεθνικό φαινόμενο, διάχυτο σε σύμπασες τις κοινωνικές ομάδες όλων των εθνών. Το συμπέρασμα αυτό βρίσκεται σε απόλυτη συμφωνία με τα παγκόσμια γεγονότα των τελευταίων δεκαπέντε ετών.

Οι χαρακτηροαναλυτικές μου εμπειρίες με πείθουν, ότι δεν υπάρχει σήμερα ζωντανός άνθρωπος, που να μη «φέρει» στη δομή του τα στίγματα του φασιστικού αισθάνεσθαι και σκέπτεσθαι. Ο φασισμός ως πολιτική κίνηση διαφέρει από άλλα πολιτικά κόμματα κατά το: ότι *τον υποστηρίζουν και τον εκπροσωπούν άνθρωπινες μάζες.*

Έχω άκέραιη την επίγνωση της εδύνης μου γι' αυτές μου τις πεποιθήσεις. Θα ευχόμουν, για το καλό τούτου του σπαραγμένου κόσμου, οι εργατικές ανθρώπινες μάζες να είχαν συνειδητοποιήσει εξίσου καθαρά την εδύνη τους για το φασισμό.

Θα πρέπει να διαχωρίσουμε καθαρά τη συνηθισμένη στρατοκρατία από το φασισμό. Η Γερμανία του Γουλιέλμου ήταν στρατοκρατούμενη, άλλ' όχι φασιστική.

Επειδή ο φασισμός εμφανίζεται παντού και πάντοτε σαν κίνημα στηριζόμενο σε ανθρώπινες μάζες, παρουσιάζει όλα τα γνωρίσματα και τις αντιφάσεις της χαρακτηριστικής του αγγελαίου ανθρώπου: δεν είναι ο φασισμός, όπως πιστεύεται γενικά, ένα καθαρά αντιδραστικό κίνημα, αλλά ένα αμάλγαμα από *ανταρτικά* συναισθήματα και αντιδραστικές κοινωνικές ιδέες.

Αν με τον όρο επανάσταση εννοούμε την έλλογη εξέγερση μπρός σε άφορητες συνθήκες μέσα στους κόλπους της κοινωνίας, την έλλογη βούληση (ανά φτάσουμε στη ρίζα των πραγμάτων) και να τα διορθώσουμε, τότε ο φασισμός δεν είναι ποτέ επαναστατικός. Μπορεί βέβαια να παρουσιάζεται με το προσωπείο επαναστατικού πάθους. Αλλά δε θα ονομάσουμε επαναστάτη το γιατρό, που χειρίζεται μιαν αρρώστια με υπεροπτικές βρισιές, άλλ' εκείνον, που ερευνά ήσυχα, θαρραλέα και ευσυνείδητα τα αίτια της αρρώστιας και τα πολεμά.

Ο φασιστικός ανταρτισμός προβάλλει πάντοτε εκεί, που μια επαναστατική συγκίνηση ξεστρατίζει από φόβο μπρός στην αλήθεια και καταντᾶ φαντασιοπληξία.

Ο φασισμός είναι στην καθαρή μορφή του το άθροισμα απ' όλες τις άλλες αντιδράσεις του μέσου ανθρώπινου χαρακτήρα. Στο στενοκέφαλο κοινωνιολόγο, που δεν έχει το θάρρος ν' αναγνωρίσει, τι σπουδαίο ρόλο διαδραματίζει το άλογο στοιχείο μέσα στην ιστορία της ανθρωπότητας, ή φασιστική φυλετική θεωρία φαίνεται απλῶς σαν αυτοκρατορικό συμφέρον, ή, ακόμη πιο μαλακά, σαν «προκατάληψη». Το ίδιο και στον ανεύθυνο αερολόγο πολιτικό. Η εξαλλοσύνη και η πλατιά διάδοση αυτών των «φυλετικών προκαταλήψεων» φανερώνει την καταγωγή τους από το άλογο μόριο της ψυχής, του ανθρώπινου χαρακτήρα. Η φυλετική θεωρία δεν είναι δημιουργήμα του φασισμού. Αντίστροφα: ο φασισμός είναι δημιουργήμα του φυλετικού μίσους, και ή πολιτικά οργανωμένη έκφρασή του. Συνακόλουθα, υπάρχει ένας γερμανικός, ιταλικός, ισπανικός, αγγλοσαξωνικός, ιουδαϊκός και αραβικός φασισμός. *Η φυλετική ιδεολογία είναι μια γνήσια βιοπαθητική χαρακτηριστική έκφραση του αναφρόδιτου (άνικανου για όργασμο) ανθρώπου.*

Ο σαδιστικά-διάστροφος χαρακτήρας της φυλετικής ιδεολογίας φανερώνει την ουσία του και στη θέση που παίρνει απέναντι στη θρησκεία. Ο φασισμός, μᾶς λένε, είναι, τάχα, επιστροφή στην ειδωλολατρεία και θανάσιμος εχθρός της θρησκείας. Κάθε άλλο! Αντίθετα μάλιστα, ο φασισμός είναι ή άκραία έκφραση του θρησκευτικού μυστικισμού. Γι' αυτό και

εμφανίζεται με ειδική κοινωνική μορφή. Ὁ φασισμός στηρίζει τὴ θρησκευτικότητα ἐκείνη, ποὺ κατάγεται ἀπὸ τὴν ἀφροδίσια (γενετήσια) διαστροφή καὶ μετατρέπει τὸ μαζοχιστικὸ χαρακτήρα τῆς παλιᾶς πατριαρχικῆς θρησκείας τῶν Παθῶν σὲ σαδιστικὴ θρησκεία. Γι' αὐτὸ καὶ μεταθέτει τὴ θρησκεία ἀπὸ τὸ ἐπέκεινα τῆς φιλοσοφίας τοῦ πάθους στὸ ἐδῶ τῆς σαδιστικῆς σφαγῆς.

Ἡ φασιστικὴ νοοτροπία εἶναι ἡ νοοτροπία τοῦ μικροῦ ἐξανδραποδισμένου, φίλαρχου καὶ συνάμα ἀντάρτικου «ἀνθρώπιου». Δὲν εἶναι τυχαῖο, ὅτι ὅλοι οἱ φασιστὲς δικτάτορες προέρχονται ἀπὸ τὸ βιωτικὸ ἐπίπεδο τοῦ μικροῦ ἀντιδραστικοῦ ἀνθρώπου. Ὁ μεγαλοβιομήχανος καὶ ὁ φεουδάρχης στρατοκράτης ἐκμεταλλεύονται γιὰ τοὺς δικούς τους σκοποὺς αὐτὸ τὸ κοινωνικὸ δεδομένο, ὅταν ἔχει ἀποκρυσταλλωθεῖ πιά μέσα στὸ χῶρο τῆς καθολικῆς βιοκαταπίεσης. Ὁ μηχανοκρατικὸς αὐταρχικὸς πολιτισμὸς εἰσπράττει ἀπλῶς ἀπὸ τὸ καταπιεσμένο ἀνθρώπινο τὸ φασισμό, σὰν ἀνταμοιβή γιὰ τὸ μυστικισμό, τὴν ἐπιλοχικὴν κρατία, τὸν αὐτοματισμό, ποὺ αἰῶνες ὀλόκληρους ἔχει σπεῖρει μέσα στὶς μάζες τῶν μικρῶν καταδυναστευμένων ἀνθρώπων. Τὸ ἀνθρωπάκι λοιπὸν αὐτὸ ἔχει ξεσηκώσει στὴν ἐντέλεια τὸ φέροσιμο τοῦ «μεγάλου ἀνδρός», καὶ τὸ ξαναπαρουσιάζει παραμορφωμένο καὶ μεγεθυμένο. Ὁ φασιστὴς εἶναι ὁ ἐπιλοχίας τῆς γιγάντιας στρατιᾶς τοῦ βαρύτατα ἀρρωστημένου μεγαλοβιομηχανικοῦ μας πολιτισμοῦ. Δὲν κρούει κανεὶς ἀτιμωρητὶ μπρὸς στὸ ἀνθρωπάκι τὸ μεγάλο Ταμτὰμ τῆς ὑψηλῆς πολιτικῆς: ὁ μικρὸς ἐπιλοχίας ἔχει ξεπεράσει σ' ὅλα τὰ καμῶματα τὸν αὐτοκρατορικὸ στρατηγὸ: στὰ ἐμβατήρια, στὸ βηματισμὸ τῆς χήνας, στὶς διαταγὲς καὶ τὴν ὑπακοή, στὸ θανάσιμο φόβο μπρὸς στὸ λογισμό, στὴ διπλωματία, τὴ στρατηγικὴ καὶ τακτικὴ, στὶς στολὲς καὶ τὶς παρελάσεις, στὶς παρασημοφορίες καὶ μεταλλιοφορίες. Ὁ Κάιζερ Γουλιέλμος φαίνεται σ' ὅλ' αὐτὰ τὰ πράγματα καντιποτένιος κι ἀδέξιός ἂν τὸν παραβάσεις μὲ τὸν πειναλέο ὑπαλληλογιὸ Χίτλερ. Ὅταν ἓνας «προλετάριος» στρατηγὸς κρεμάει στὸ στήθος του *ζεμβρόδεξα* κι ἀπ' τὸ λαρύγγι ὡς τὸν ἀφαλὸ ὅλα τὰ παράσημα τοῦ κόσμου, ἔχουμε

μπρὸς μας τὸ ζωντανὸ παράδειγμα τοῦ ἀνδράριου, ποὺ δὲν ἐννοεῖ νὰ φανεῖ κατώτερο ἀπὸ τὸ «γνήσιο» μεγάλο στρατηγὸ. Πρέπει νὰ ἔχει μελετήσει κανεὶς ἐξουχιστικὰ καὶ διεξοδικὰ τὸ χαρακτήρα τοῦ καταπιεσμένου ἀνθρώπου, νὰ ἔχει δεῖ πῶς συμβαίνουν τὰ πράγματα πίσω ἀπὸ τὴν πρόσοψη, γιὰ νὰ καταλάβει πάνω σὲ ποιὲς δυνάμεις στηρίζεται ὁ φασισμός. Ὅταν ἡ ἀγέλη τῶν κακοπαθημένων ἀνθρώπων ζῶν ξεσηκώθηκε ἐναντίον τοῦ *κίβδηλου* φιλελευθερισμοῦ μὲ τὶς κούφειες τοῦ εὐγένειας (δὲν ἐννοῶ τὸ *γνήσιο* φιλελευθερισμὸ καὶ τὴ γνήσια ἀνοχή) τότε φανερώθηκε τὸ στρῶμα τοῦ χαρακτήρα, ὅπου φωλιάζουν οἱ δευτερογέννητες ὀρμές.

Δὲν μποροῦμε νὰ ἐξουδετερώσουμε τὸν ἀφηνιασμένο φασιστὴ, ἂν ἀπὸ πολιτικὴ καιροσκοπία ψάχνουμε νὰ τὸν βροῦμε μέσα στὸ Γερμανὸ ἢ τὸν Ἰταλὸ μόνον, κι ὄχι ἐπίσης μέσα στὸν Ἀμερικανὸ καὶ τὸν Κινέζο· ἂν δὲν τὸν ἀνιχνεύουμε καὶ *μέσα στὸν ἴδιό τὸν ἑαυτό μας*· ἂν δὲ γνωρίζουμε τοὺς κοινωνικοὺς θεσμοὺς, ποὺ τὸν ἐκκολάπτουν καθημερινά.

Μποροῦμε νὰ χτυπήσουμε ἀποτελεσματικὰ τὸ φασισμό, μόνον ἂν, ὅταν τὸν ἀντιμετωπίζουμε *ἐμπράγματα* καὶ *πρακτικὰ* μὲ καλοθεμελιωμένη γνώση τῆς ζωῆς καὶ τῆς κίνησής της. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὸν φτάσει στὴν πολιτικολογία, στοὺς διπλωματικούς ἐλιγμούς καὶ τὶς παρελάσεις. Ὅμως γιὰ τὰ *πρακτικὰ* προβλήματα τῆς ζωῆς δὲν ἔχει νὰ δώσει ἀπάντηση καμιά, ἐπειδὴ τὰ βλέπει ὅλα μέσα στὸν καθρέφτη τῆς ιδεολογίας ἢ μὲ τὸ σχῆμα τῆς κρατικῆς στολῆς.

Ὅταν ἀκοῦμε κάποιον φασιστὴ, ὅποιασδήποτε ἀπόχρωσης, νὰ βγάζει κήρυγμα γιὰ τὴν «τιμὴ τοῦ ἔθνους» (ἀντὶ γιὰ τὴν τιμὴ τοῦ ἀνθρώπου), γιὰ τὴ «σωτηρία τῆς ἁγίας οἰκογένειας καὶ τῆς φυλῆς» (ἀντὶ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἐργαζόμενης ἀνθρωπότητας)· ὅταν φουσκώνει καὶ κορδώνεται κι ἔχει τὸ ρύγχος του γεμάτο συνθήματα, τότε ἂς τὸν ρωτήσουμε δημοσίᾳ ἤρεμα καὶ ἀπλά:

«Τί κάνεις στὴν πράξη γιὰ νὰ ταῖσεις τὸ ἔθνος, χωρὶς νὰ δολοφονήσεις ἄλλα ἔθνη; Τί κάνεις ὡς γιατρὸς γιὰ νὰ καταπολεμήσεις τὶς χρόνιες ἀρρώστιες, τί ὡς παιδαγωγὸς γιὰ ν' ἀπεργαστεῖς τὴν εὐτυχία τοῦ παιδιοῦ, τί ὡς οἰκονομολόγος γιὰ νὰ ἐξουδετε-

ρώσεις τῆ φτώχεια, τί ὡς κοινωνικός λειτουργός γιά ν' ἀποσοβήσεις τῆ συντριβή πολύτεκνων μητέρων, τί ὡς ἀρχιτέκτονας γιά νά βελτιώσεις τὴν ὑγιεινὴ τῆς κατοικίας. Καὶ μὴ φλυαρεῖς τώρα, ἀλλὰ δώσε μας μιὰ συγκεκριμένη πρακτικὴ ἀπάντηση, εἰδάλλως κλεῖσε τὸ στόμα σου!»

Συμπέρασμα : ὁ διεθνικός φασισμός δὲ θὰ ἡττηθεῖ ποτὲ μὲ πολιτικούς ἐλιγμούς. Θὰ ὑποκύψει μόνο στὴν παγκόσμια φυσικὴ ὀργάνωση τῆς ἐργασίας, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς γνώσης.

Ἡ ἐργασία, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ γνώση δὲ διαθέτουν ἀκόμη μέσα στὴν κοινωνία μας τὴ δύναμη νά ὀρίσουν τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξή. Καὶ κάτι περισσότερο : τοῦτες οἱ μεγάλες δυνάμεις τῆς ἀρχέγονης ὀρμῆς τῆς ζωῆς δὲν ἔχουν συνειδητοποιήσει ἀκόμη τὴ ρώμη τους, τὴν ἀναντικατάστατη καὶ τεράστια σημασία τους γιά τὴν ὑπόσταση τῆς κοινωνίας. Γι' αὐτὸ βρίσκεται ἡ ἀνθρώπινη κοινωνία σήμερα, ἓνα χρόνο μετὰ τὴ στρατιωτικὴ ἦττα τοῦ κομματικοῦ φασισμού, πιὸ κοντὰ στὸ χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ. Ἡ πτώση τοῦ πολιτισμοῦ μας θὰ εἶναι ἀναπότρεπτη, ἂν τυχὸν οἱ φορεῖς τῆς ἐργασίας, οἱ φυσικοὶ ἐπιστήμονες ὄλων τῶν κλάδων τῆς ζωῆς (ὄχι τοῦ θανάτου), ὄλοι ἐκεῖνοι ποὺ χαρίζουν καὶ δέχονται τὴ φυσικὴ ἀγάπη, δὲν μπορέσουν νά συνειδητοποιήσουν ἀρκετὰ γρήγορα τὴν τεράστια εὐθύνη τους.

Ἡ ζωντάνια μπορεῖ νά ὑπάρξει χωρὶς τὸ φασισμό, ὁ φασισμός ὅμως δὲν μπορεῖ νά ὑπάρξει χωρὶς τὴ ζωντάνια. Εἶναι ὁ βρυκόλακας, ποὺ θέλει νά χορτάσει τίς φονικὲς ὀρμές του πάνω στὸ σῶμα τῆς ζωῆς, ὅταν τὴν ἀνοιξή ζητάει ὁ ἔρωτας τὴν ἐκπλήρωσή του.

«Ἡ ἀνθρώπινη καὶ κοινωνικὴ ἐλευθερία, ἡ αὐτοκυβέρνηση τῆς ζωῆς μας καὶ τῆς ζωῆς τῶν ἐρχόμενων γενεῶν θ' ἀνοιξοῦν τάχα τὸ δρόμο τους εἰρηνικὰ ἢ μὲ τὴ βία ;» Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀνήσυχο ρώτημα. Κανεὶς ὅμως δὲν ξέρει τὴν ἀπάντηση. Μὰ ὅποιος ξέρει τὴ λειτουργία τῆς ζωῆς μέσα στὸ ζῶο, στὸ νιογέννητο βρέφος, στὸν ἀφοσιωμένο ἐργάτη, εἴτε μηχανικός εἶναι αὐτός, εἴτε ἐρευνητὴς εἴτε καλλιτέχνης, αὐτὸς ἔχει πάψει πιά νά σκέφτεται μὲ τίς ἔννοιες, ποὺ σπείρανε στὸν κόσμο μας τὰ ἐκτρομακτικὰ κομματικὰ πολιτικὰ συστήματα. Τὸ ζωντανὸ ὄν δὲν

μπορεῖ «ν' ἀρπάξει βίαια τὴν ἐξουσία», γιὰ τὴν θὰ ἤξερε τί νά τὴν κάνει τὴν ἐξουσία. Αὐτὸ τὸ συμπέρασμα σημαίνει μήπως, ὅτι ἡ ζωντανὴ ζωὴ θὰ μείνει γιά πάντα ἐκθετη, παραδομένη στὸν πολιτικὸ γκανγκστερισμό, πάντοτε τὸ καρτερικὸ θῦμα του, ὅτι ὁ καιροσκόπος πολιτικός θὰ ρουφάει πάντοτε τὸ αἷμα τῆς ; Ἐνα τέτοιο συμπέρασμα θὰ ἦταν λαθεμένο.

Σὰ γιαιτρός, χρέος ἔχω νά θεραπεύσω ἀρρώστιες. Ὡς ἐρευνητῆς, ν' ἀποκαλύψω ἄγνωστες φυσικὲς συναρτήσεις. Ἄν τώρα ἐρχόταν ἓνας ἀνεμοκαύκαλος πολιτικός γιά νά μὲ ἀναγκάσει νά παρατήσω τοὺς ἀρρώστους μου καὶ τὸ μικροσκοπιό μου, δὲ θὰ τὸν ἄφηνα βέβαια νά μοῦ ταραξοῦ τοὺς κύκλους, μὰ θὰ τὸν πετοῦσα ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, ἂν δὲν ἔφευγε δηλαδὴ ἀπὸ μόνος του. Ἄν θὰ χρειαστεῖ ἢ ὄχι νά βιαιοπραγήσω γιά νά προστατεύσω τὴ δουλειά μου ἀπὸ τοὺς παρείσακτους, αὐτὸ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ μένα ἢ ἀπὸ τὴ δουλειά μου, ἀλλ' ἀπὸ τὸ βαθμὸ τῆς ἀναίδειας τοῦ παρείσακτου. Ἄς ὑποθέσουμε, λοιπόν, πὼς ὄλοι, ὅσοι ἐργάζονται γιά τὸ καλὸ τῆς ζωῆς, μποροῦν ν' ἀναγνωρίσουν ἐγκαίρως τὸν πολιτικὸ καυχησολόγο. Θὰ κάναν ἀκριβῶς ὅ,τι καὶ γώ. Ἴσως σ' αὐτὸ τὸ ἀπλουστευμένο παράδειγμα νά ὑπάρχει ἓνα εἶδος ἀπάντηση στὸ ρώτημα : πὼς θ' ἀμυνθεῖ ἀργὰ ἢ γρήγορα τὸ ζωντανὸ πλάσμα ἐναντίον τῶν ὄσων τὸ ἐνοχλοῦν καὶ τὸ καταστρέφουν.

Ἡ μαζικὴ ψυχολογία τοῦ φασισμοῦ γεννήθηκε στὰ κρίσιμα γερμανικὰ χρόνια 1930-1933. Γράφτηκε στὰ 1933· κυκλοφόρησε τὸ Σ)βρη τοῦ 1933 σὲ πρώτη καὶ τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1934 σὲ δευτέρα ἐκδοσὴ στὴ Δανία.

Εἴκοσι χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε. Ἡ ἀποκάλυψη τῆς ἄλογης φύσης τῆς φασιστικῆς ἰδεολογίας προσπόρισε στὸ βιβλίό μου τὴ ζωντανὴ ἐπιδοκιμασία ὄλων τῶν πολιτικῶν παρατάξεων — ἐπιδοκιμασία, ποὺ ἀνάβρυξε περισσότερο ἀπὸ ἐνθουσιασμό, παρὰ ἀπὸ γνώση ἢ πράξη. Τὸ βιβλίό πέρασε — ἐν μέρει μὲ ψευδώνυμα — τὰ γερμανικὰ σύνορα σὲ μεγάλες ποσότητες. Τὸ παράνομο ἐπαναστατικὸ κίνημα τὸ ὑποδέχτηκε μὲ χαρὰ. Δημιούργησε μακροχρόνια ἐπαφὴ μὲ τὸ γερμανικὸ ἀντιφασιστικὸ κίνημα.

Οί φασιστές απαγόρευαν τὰ βιβλία μου στὰ 1935 μαζί με ὅλα τὰ ἔντυπα τὰ σχετικά με τὴν πολιτικὴ ψυχολογία¹. Μέρη τοῦ βιβλίου μου, ὅμως, ἀνατυπώθηκαν στὴ Γαλλία, τὴν Ἀμερική, τὴν Τσεχοσλοβακία, τὰ σκανδιναβικὰ κράτη, κλπ., κριθῆκαν καὶ συζητήθηκαν διεξοδικὰ στὸν τύπο. Μόνο οἱ ἀποτελεσματο- μένοι στὸν οἰκονομισμό τους σοσιαλιστὲς τοῦ κόμματος καὶ οἱ μισθωτοὶ ἀξιωματοῦχοι του, ποὺ διαθέταν ὅλα τὰ πολιτικὰ κομ- ματικὰ ὄργανα, δὲν ξέραν ὡς τὰ σήμερα τί νὰ τὰ κάνουν. Ἡ ἡγεσία τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων τῆς Δανίας καὶ τῆς Νορ- βηγίας, π.χ., τὰ χτύπησε σφοδρὰ καὶ τὰ κατηρίασε ὡς «ἀντε- παναστατικά». Εἶναι χαρακτηριστικό, ἀντίθετα, ὅτι πολλὰ νέα παιδιά μ' ἐπαναστατικὴ νοοτροπία, ἂν καὶ μέλη φασιστικῶν συνδέσμων, κατάλαβαν τὴν ἀφροδισιο-οικονομικὴ ἐρμηνεία τῆς ἄλογης φυλετικῆς θεωρίας.

Στὰ 1942 ἦρθε ἀπὸ τὴν Ἀγγλία ἡ πρόταση, νὰ μεταφραστεῖ στ' ἀγγλικά ἡ Μαζικὴ Ψυχολογία τοῦ Φασισμού. Αὐτὸ μοῦ δη- μιούργησε τὴν ὑποχρέωση, νὰ ἐλέγξω, δέκα χρόνια μετὰ τὴ συγγραφὴ του, ἂν ἦταν ἀκόμη χρήσιμο τὸ βιβλίο. Τὸ ἀποτέ- λεσμα τοῦ ἐλέγχου αὐτοῦ καθρεφτίζει με ἀκρίβεια τὶς τεράστιες μεταβολὲς ποὺ συντελέστηκαν στὴ σκέψη μου τὴν τελευταία

1. Ἀντίγραφο. Γερμανικὴ Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως. Ἀριθ. 213, 13 Ἀπριλίου 1935.

Βάσει τοῦ ΑΔ τῆς 4.2.33 κατὰσχονται ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας καὶ ἀποσύρονται τῆς κυκλοφορίας ἐν Πρωσίᾳ τὰ ἔντυπα «Τί εἶναι ταξικὴ συνείδηση;» τοῦ Ἔρνστ Παρέλλ¹, «Διαλεκτικὸς ὄλιμος καὶ ψυχανάλυση» τοῦ Βίλχελμ Ράιχ, ἀριθ. 1 καὶ 2 τῆς πολιτικῆς-ψυχολογικῆς σειρᾶς συγγραμμάτων τῶν Ἐκδόσεων Γενετήσια Πολιτικὴ, Κοπεγχάγη-Πράγα-Ζυρίχη, ὡς ἐπίσης καὶ ἅπαντα τὰ ἐκδοθησόμενα ἔντυπα τῆς αὐτῆς σειρᾶς, διότι εἶναι κατάλληλα νὰ θέσουν ἐν κινδύνῳ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν καὶ τάξιν.

41230)35 II 2 B 1. Βερολίνον, 9.4.33

Γκεστάπο

Ἀριθ. 2146 - 7 Μαΐου 1935

Βάσει τοῦ ΑΔ τοῦ Προέδρου τοῦ Γερμανικοῦ Ράιχ ἀπὸ 28.2.33 ἀπηγορεύθη ἡ ἐν τῷ ἔσωτερικῷ τῆς χώρας διάδοσις πάντων τῶν ἐν τῇ ἁλλοδαπῇ ἐκδο- μένων ἐντύπων τῆς σειρᾶς πολιτικῶν-ψυχολογικῶν μελετῶν τῆς Σέξ. Πολ. (Ἐκδόσεις Γενετήσια Πολιτικὴ, Κοπεγχάγη, Δανία, ὡς καὶ Πράγα, Τσεχο- σλοβακία, καὶ Ζυρίχη, Ἑλβετία) μέχρι νεωτέρας διαταγῆς.

III P 3952 B 53. Βερολίνον, 6.5.35.

1. Ψευδώνυμο τοῦ Βίλχελμ Ράιχ.

δεκαετία. Εἶναι ἐπίσης ἡ λυδία λίθος γιὰ τὴν ἐμβέλεια τῆς κοι- νωνικῆς γενετήσιας οἰκονομίας καὶ τῆς σχέσης της με τὶς κοι- νωνικὲς μεταβολὲς τοῦ αἵωνα μας. Εἶχα πολλὰ χρόνια νὰ πιάσω στὰ χέρια μου αὐτὸ τὸ βιβλίο. Ὅταν λοιπὸν ἄρχισα νὰ τὸ διορ- θῶν καὶ νὰ τὸ ἐπεκτείνω, συνειδητοποίησα με συνταρακτικὴ ἐνάργεια τὰ διανοητικὰ λάθη, ποὺ εἶχαν διαπραχθεῖ δεκαπέντε χρόνια πρὶν, τὶς ριζικὲς ἀλλαγὲς στὴ σκέψη μου καὶ τὶς ἀξιώ- σεις ποὺ προβάλλει στὴν ἐπιστήμη ἢ ἀνάγκη νὰ ὑπερνηκθῆ ὁ φασισμός.

Καταρχὴν βέβαια, μποροῦσα νὰ ἐπιτρέψω στὸν ἑαυτό μου νὰ χαρεῖ ἓνα μεγάλο θρίαμβο. Ἡ γενετησιο-οικονομικὴ ἀνάλυση τῆς ἰδεολογίας τοῦ φασισμού ὄχι μόνον ἄντεχε στὴ δοκιμασία τοῦ χρόνου, ἀλλὰ καὶ κάτι περισσότερο: τὰ τελευταία δέκα χρόνια εἶχαν ἐπικυρώσει λαμπρὰ τὰ κύρια σημεῖα της. Ἡ θεω- ρία μου λοιπὸν ἐπιζούσε, ἐνῶ εἶχαν καταρρεύσει στὸ μεταξὺ οἱ οἰκονομικὲς ἔννοιες τοῦ ἀγοραίου μαρξισμού, ποὺ χρησι- μοποιοῦσαν τὰ γερμανικὰ μαρξιστικὰ κόμματα στὴν προσπά-θειά τους νὰ παραβγούν με τὸ φασισμό. Ἡ *Μαζικὴ Ψυχολο- γία* μου ἔχει ἐπίσης συνήγορό της τὸ γεγονός ὅτι, δέκα χρόνια μετὰ τὴ συγγραφὴ της, ὑπάρχει νέα ζήτησή της. Τέτοια προ- βολὴ δὲν ἀξιώθηκε κανένα ἀπὸ τὰ μαρξιστικὰ συγγράμματα τῆς ἐποχῆς γύρω στὰ 1930, ποὺ οἱ συγγραφεῖς τους εἶχαν κατα- δικάσει τὴ *Γενετήσια οἰκονομία*.

Ἴδου τώρα πῶς διατύπωσα τὶς ριζικὲς ἀλλαγὲς τῆς σκέψης μου, ὅταν ἐπεξεργαζόμενον τὴ δευτέρη ἐκδόση:

Γύρω στὰ 1930 δὲν εἶχα τὴν παραμικρὴ ἰδέα γιὰ τὶς φυσικὲς ἐργοδημοκρατικὲς σχέσεις τῶν ἐργαζόμενων ἀνθρώπων. Οἱ νέες μου ἀπόψεις γιὰ τὴ γενετήσια οἰκονομία καὶ τὸ ρόλο της στὴ διαμόρφωση τῆς ἀνθρώπινης δομῆς εἶχαν στεγαστεῖ τότε μέσα στὰ θεωρητικὰ πλαίσια τῶν μαρξιστικῶν κομμάτων. Ἐργαζό- μουν τὸν καιρὸ ἐκεῖνο σὲ διάφορες φιλελεύθερες, σοσιαλιστικὲς καὶ κομμουνιστικὲς ὀργανώσεις, καὶ ἦμουν ἀναγκασμένος ἀπὸ καθημερινὴ τριβὴ, νὰ μεταχειρίζομαι τὶς τρέχουσες μαρξιστι- κὲς κοινωνιολογικὲς ἔννοιες, ὅταν παρουσίαζα τὶς ἀπόψεις μου γιὰ τὴ γενετήσια οἰκονομία. Ἡ τεράστια ἀντίφαση ἀνά- μεσα στὴν κοινωνικὴ γενετήσια οἰκονομία καὶ τὸν ἀγοραῖο

οικονομισμός είχε αρχίσει να εκδηλώνεται από τότε κιόλας στις οδυνηρές διενέξεις μου με τους διάφορους μανδρινούς των κομμάτων. Έπειδή όμως την εποχή εκείνη πίστευα στη βασικά επιστημονική φύση των μαρξιστικών κομμάτων, μου ήταν αδύνατο να καταλάβω, για ποιό λόγο οι άνθρωποι του κόμματος καταπολεμούσαν την κοινωνική επίδραση της ιατρικής μου εργασίας με τόση οξύτητα, ακριβώς όταν πλήθος υπάλληλοι, βιομηχανικοί εργάτες, μικροέμποροι, φοιτητές κλπ. συρρέαν στις γενετησιο-οικονομικά προσανατολισμένες οργανώσεις, για να αντλήσουν γνώσεις για τη ζωντανή ζωή. Δε θα ξεχάσω ποτέ τον «έρυθρο καθηγητή» από τη Μόσχα, που είχε ξρθει στα 1928 σε μίαν από τις φοιτητικές διαλέξεις μου στη Βιέννη, για να υποστηρίξει εναντίον μου «τη γραμμή του κόμματος». Ο άνθρωπος αυτός είχε δηλώσει, μεταξύ άλλων, ότι το «οιδιπόδειο σύμπλεγμα» ήταν καθαρή βλακεία· δεν υπήρχε τέτοιο πράγμα. Δεκατέσσερα χρόνια αργότερα, οι Ρώσοι σύντροφοί του χύναν το αίμα τους κάτω από τα τάνκς των μηχανοκίνητων παιδιών του Φύρερ.

Όστόσο, φυσικό θα ήταν να υποθέσουμε, ότι τα κόμματα εκείνα που ισχυρίζονταν πως αγωνίζονται για την ανθρώπινη ελευθερία, θα δέχονταν με χαρά την πολιτική-ψυχολογική εργασία μου. Γ' άρχεϊα του Ίνστιτούτου μας όμως μάς πείθουν, ότι ακριβώς το αντίθετο συνέβαινε. Όσο μεγαλύτερη κοινωνική επίδραση άσκούσε ή εργασία μου για την ομαδική ψυχολογία, τόσο πιο βίαια ήταν τ' αντίμετρα των πολιτικών του κόμματος εναντίον μου. Ήδη στα 1932 οι σοσιαλιστικές και κομμουνιστικές οργανώσεις στο Βερολίνο είχαν απαγορεύσει, παρ' όλες τις σφοδρές διαμαρτυρίες των μελών τους, τη διάθεση των συγγραμμάτων που δημοσίευαν τότε οι «Εκδόσεις Γενετήσιας Οικονομίας». Έμένα με άπειλούσαν, ότι θα με στήναν στον τοίχο μόλις θα ξπαρνε την έξουσία στη Γερμανία ο μαρξισμός. Στα 1932, παρὰ τη θέληση των μελών τους, οι κομμουνιστικές οργανώσεις στη Γερμανία έξοστρακίσαν τους γιατρούς της γενετήσιας οικονομίας από τις συγκεντρώσεις τους, όπως τους είχαν έξοστρακίσει από τα 1929-1930 κιόλας ή αδστριακή Σοσιαλδημοκρατία. Προσωπικά με διαγράψαν κι από τις δύο οργανώσεις

με το αιτιολογικό, ότι είχα εισαγάγει στο χώρο της κοινωνιολογίας την ΄Αφροδισιολογία κι έβγαζα τα συμπεράσματά μου για την επίδρασή της στη διαμόρφωση της ανθρώπινης δομής. Μεταξύ του 1934-1937, οι άξιωματούχοι του Κόμματος ήταν πάλι εκείνοι που επισημαίναν επανειλημμένως στους φασιστικούς κύκλους της Εδρώπης τον «κίνδυνο» της γενετήσιας οικονομίας. Το γεγονός αυτό είναι άπόλυτα τεκμηριωμένο. Τα συγγράμματα της γενετήσιας οικονομίας δεν μπόρεσαν να περάσουν τα σοβιετικά σύνορα, όπως ακριβώς δεν μπόρεσαν να τα περάσουν το πλήθος οι πρόσφυγες, που προσπαθούσαν να σωθούν από το γερμανικό φασισμό. Την πράξη αυτή κανένα επιχείρημα δε θα μπορέσει ποτέ να τη δικαιολογήσει.

Αυτά τα πράγματα, που τότε μου φαίνονταν άκατανόητα, μου γίναν άπολύτως καταληπτά, όταν άρχισα να ξαναδουλεύω τη *Μαζική Ψυχολογία του Φασισμού*. Οι διαπιστώσεις μου για τη γενετήσια οικονομία είχαν στριμωχτεί μέσα στην άγοραία μαρξιστική όρολογία, όπως ένας έλέφας μέσα σε μίαν άλεπουδότρυπα. Ήδη, όταν στα 1938 έπεξεργαζόμουν μιá νέαν έκδοση του νεανικού μου έργου (*Ο γενετήσιος άγώνας των νέων*), είχα διαπιστώσει, πως κάθε λέξη που άναφερόταν στη γενετήσια οικονομία είχε διατηρήσει, όχτώ χρόνια μετά, τη σημασία της· ενώ κάθε κομματικό σύνθημα, που είχα συμπεριλάβει στο βιβλίο μου, είχε πια χάσει το νόημά του. Αυτό ισχύει και για την τρίτη έκδοση της *ομαδικής ψυχολογίας του φασισμού*. Σήμερα έχει πια γίνει σ' όλους φανερό, πως ο φασισμός δεν είναι έργο ενός Χίτλερ ή Μουσολίνι, αλλά ή *έκφραση της άλογης δομής του άγγελαιου ανθρώπου*. Βλέπουμε καθαρότερα σήμερα, παρ' ό,τι πριν από δέκα χρόνια, πως ή *φυλετική θεωρία είναι βιολογικός μυστικισμός*. Σήμερα είμαστε πιο προετοιμασμένοι, για να καταλάβουμε τον όργανιστικό πόθο των μαζών, παρ' ό,τι δέκα χρόνια πριν, και γενικά ο κόσμος έχει άρχίσει να διαισθάνεται, ότι *ο φασιστικός μυστικισμός είναι ένας διάστροφος πόθος όργανισμού, έπειδή ακριβώς έχει στραβώσει και άναχαιτιστεί ή έμφυτη έρωτική όρμή*. Οι κρίσεις της γενετήσιας οικονομίας για το φασισμό ισχύουν πιο πολύ σήμερα, παρὰ πριν από δέκα χρόνια. Αντίθετα, οι μαρξιστικές κομμα-

τικές έννοιες είχαν χρεωκοπήσει κι έπρεπε να διαγραφούν άρα από τὸ βιβλίο μου καὶ ν' αντικατασταθοῦν μὲ νέες.

Μήπως αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ θεωρία τοῦ μαρξισμοῦ εἶναι βασικὰ σφαλερή; Θὰ ἤθελα νὰ διασαφηνίσω αὐτὸ τὸ ἐρώτημα μ' ἓνα παράδειγμα. Εἶναι μήπως σφαλερὸ τὸ μικροσκόπιο τῆς ἐποχῆς τοῦ Παστέρ καὶ λαθεμένη ἡ ὑδραντλία, ποὺ κατασκεύασε ὁ Λεονάρντο Ντὰ Βίντσι; Ὁ μαρξισμὸς εἶναι μιὰ οἰκονομικὴ θεωρία, ποὺ κατάγεται ἀπὸ τὶς ἀρχές καὶ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα. Ἡ κοινωνία, ὅμως, δὲν εἶχε πάψει νὰ κινεῖται, ἀλλὰ συνέχιζε τὴν κίνησή της μέσα στὴ βασικὰ διαφορετικὴ πρόβαση τοῦ 20ου αἰώνα. Μέσα σ' αὐτὴ τὴ νέα κοινωνικὴ πρόβαση βρίσκουμε ὅλα τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ 19ου αἰώνα, ὅπως ἀκριβῶς βρίσκουμε στὸ σύγχρονο μικροσκόπιο τὴ βασικὴ δομὴ τοῦ παστερικοῦ μικροσκοπίου καὶ στὴ σύγχρονη ὑδραυλικὴ ἐγκατάσταση τὴ βασικὴ ἀρχὴ τοῦ Λεονάρντο Ντὰ Βίντσι. Ἄλλὰ δὲν μπορούμε νὰ κάνουμε σήμερα πολλὰ πράγματα μὲ τὸ μικροσκόπιο τοῦ Παστέρ, οὔτε μὲ τὴν ὑδραντλία τοῦ Λεονάρντο. Ἐχουν ξεπεραστεῖ ἀπὸ νέες διαδικασίες καὶ λειτουργίες, ποὺ ἀνταποκρίνονται σὲ μιὰν ἐντελῶς νέαν ἀντίληψη τῆς τεχνικῆς. Τὰ μαρξιστικὰ κόμματα τῆς Εὐρώπης ἀποτύχαν καὶ ἀφανίστηκαν (δὲν τὸ λέω χαιρέκακα), ἐπειδὴ ἐπιχειροῦσαν νὰ καταλάβουν τὸ φασισμό τοῦ 20ου αἰώνα, ἓνα τελείως νέο φαινόμενο, μὲ έννοιες τοῦ 19ου αἰώνα. Καταρρεύσαν σὰν κοινωνικὲς ὀργανώσεις, ἐπειδὴ παραλείψαν νὰ διατηρήσουν ζωντανές καὶ ν' ἀναπτύξουν τὶς ἐξελικτικὲς δυνάμεις, ποὺ περιέχει κάθε ἐπιστημονικὴ θεωρία. Δὲ μετανιώνω ποὺ γιὰ χρόνια ἐργάστηκα ὡς γιατρὸς στὶς μαρξιστικὲς ὀργανώσεις. Ἐχω κερδίσει τὶς κοινωνιολογικὲς μου γνώσεις ὄχι ἀπὸ βιβλία, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τὴν πρακτικὴ συμμετοχὴ μου στοὺς ἀγῶνες ποὺ εἶχαν ἀναλάβει οἱ ἀνθρώπινες μάζες γιὰ μιὰν ἄξια ἐλεύθερη ὑπαρξή. Οἱ καλύτερες ἀπόψεις μου γιὰ τὴ γενετήσια οἰκονομία προέρχονται ἀκριβῶς ἀπὸ τὰ διανοητικὰ λάθη ποὺ κάναν οἱ ἴδιες αὐτὲς οἱ μάζες, λάθη ποὺ τοὺς φέραν κατόπι τὴ φασιστικὴ πανάωλη. Σὰ γιατρὸς εἶχα τὸν τρόπο νὰ πλησιάσω τὸν ἐργαζόμενο ἄνθρωπο μὲ τὶς καθημερινές του ἐγνοίες, ὅπως κανεῖς πολιτικὸς τοῦ κόμματος. Ὁ πολιτικὸς τοῦ κόμματος ἔβλεπε μόνο «τὴν ἐργατικὴ

τάξη», ποὺ ἤθελε νὰ τῆς «ἐμφυσήσει ταξικὴ συνείδηση». Ἐγὼ ἔβλεπα τὸ ζῶον-ἄνθρωπο, ποὺ εἶχε περιπέσει σὲ κοινωνικὲς συνθήκες τοῦ χειριστοῦ εἶδους, συνθήκες ποὺ τὶς εἶχε δημιουργήσει ὁ ἴδιος, ποὺ τὶς κουβαλοῦσε ἀγκυροβολημένες ἐντὸς του, καὶ ποὺ μάταια προσπαθοῦσε νὰ τὶς ἀποτινάξει καὶ νὰ ἐλευθερωθεῖ. Τὸ χάσμα ἀνάμεσα στὴν οἰκονομικὴ καὶ τὴ βιο-κοινωνιολογικὴ θεωρία ἐγινε ἀγεφύρωτο. Στὴ «θεωρία τοῦ ταξικοῦ ἀνθρώπου» ἀντιπαρατάχτηκε ἡ ἄλογη φύση τῆς κοινωνίας τοῦ ζῶου «ἄνθρωπος».

Σήμερα ὁ καθένας ξέρει, ὅτι οἱ μαρξιστικὲς οἰκονομικὲς θεωρίες ἔχουν διαποτίσει κι ἐπηρεάσει, λίγο-πολύ, τὴ σκέψη τῆς σύγχρονης ἀνθρωπότητας — πολὺ συχνὰ μάλιστα χωρὶς νὰ συνειδητοποιοῦν οἱ ἐκάστοτε οἰκονομολόγοι καὶ κοινωνιολόγοι ἀπὸ ποιὸν κατάγονται οἱ ἀπόψεις τους. Ἐννοιες ὅπως: «τάξη», «κέρδος», «ἐκμετάλλευση», «ταξικὴ πάλη», «ἐμπόρευμα» καὶ «ὑπεραξία» ἔχουν πιά γίνει κοινὸ κτῆμα τῶν ἀνθρώπων. Ἐντίθετα, δὲν ὑπάρχει σήμερα κανένα κόμμα, ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ κληρονόμος καὶ ζωντανὸς ἐκπρόσωπος τοῦ ἐπιστημονικοῦ μαρξισμοῦ, ἐκεῖ ποὺ ὁ λόγος γιὰ δεδομένα κοινωνικῶν ἐξελίξεων βέβαια, καὶ ὄχι γιὰ συνθήματα, ποὺ δὲ συμπίπτουν πιά μὲ τὸ περιεχόμενο.

Στὰ χρόνια 1937 ἕως 1939 ἀναπτύχθηκε ὁ νέος ὄρος: «ἐργοδομοκρατία». Ἡ τρίτη ἐκδοσὴ τῆς *Ὀμαδικῆς Ψυχολογίας τοῦ Φασισμού* περιέχει τὴν παρουσίαση τῶν κύριων χαρακτηριστικῶν αὐτοῦ τοῦ νέου κοινωνιολογικοῦ ὄρου. Ὁ ὄρος περιλαμβάνει τὰ καλύτερα κοινωνιολογικὰ εὐρήματα τοῦ μαρξισμοῦ, ποὺ ἰσχύουν ἀκόμη καὶ σήμερα. Ταυτόχρονα, συνυπολογίζει τὶς κοινωνιολογικὲς ἀλλαγές, ποὺ συντελέστηκαν στὸν «ἐργάτη» μέσα στὰ τελευταῖα ἑκατὸ χρόνια. Ξέρω ἀπὸ πείρα, πὼς οἱ μοναδικοὶ ἐκπρόσωποι τῆς ἐργατιᾶς, οἱ προηγούμενοι καὶ οἱ ἐπόμενοι «ἡγέτες τοῦ παγκόσμιου προλεταριάτου» θὰ εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ θὰ πολεμήσουν ὡς «φασιστικὴ», «τροτσκιστικὴ», «ἀντεπαναστατικὴ» κλπ., αὐτὴ τὴν προέκταση τῆς κοινωνικῆς έννοιας «ἐργάτης». Ὅμως, ἐργάτες ποὺ ἀποκλείουν ἀπὸ τὶς ὀργανώσεις τους τοὺς Νέγρους καὶ φέρονται σὰ χιτλεράκηδες, δὲν τοὺς πρέπει νὰ θεωροῦνται θεμελιωτὲς μιᾶς νέας ἐλεύθερης

κοινωνίας. Ἡ «χιτλερία» δὲ σταματάει στὰ σύνορα τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος καὶ τῆς Γερμανίας· τρυπᾶνει μέσα στίς ἐργατικὲς ὀργανώσεις τῶν φιλελεύθερων καὶ τῶν δημοκρατικῶν κύκλων. Ὁ φασισμὸς δὲν εἶναι πολιτικὸν κόμμα· εἶναι μιὰ ὀρισμένη βιοθεωρία καὶ τοποθέτηση ἀπέναντι στὸν ἄνθρωπο, τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἐργασία. Ἐξάλλου, ἡ προπολεμικὴ πολιτικὴ τῶν μαρξιστικῶν κομμάτων εἶναι πιά ξεπερασμένη· δὲν ἔχει κανένα μέλλον. Ἀκριβῶς ὅπως ἔσβησε μέσα στὴν ψυχαναλυτικὴ ὀργάνωση ἡ ἔννοια «γενετήσια ἐνέργεια», γιὰ νὰ ξαναγεννηθεῖ δυνατὴ καὶ νέα μὲ τὴν ἀνακάλυψη τοῦ ὀργόνιου, ἔτσι καὶ ἡ ἔννοια «παγκόσμιος ἐργάτης» χάθηκε μέσα στὰ μαρξιστικὰ κόμματα, καὶ ἀνασταίνεται πάλι μέσα στὰ πλαίσια τῆς κοινωνικῆς γενετήσιας οἰκονομίας. Γιατὶ τὸ ἔργο τῆς γενετήσιας οἰκονομίας μόνο μέσα στὰ πλαίσια ὄλων τῶν κοινωνικῶν ἀναγκαίων ἐργῶν μπορεῖ νὰ εὐδοκίμησει, καὶ ὄχι βέβαια μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἀντιδραστικῆς παραπλανημένης καὶ παραπλανητικῆς ἀνεργῆς ζῶης. Ἡ γενετησιο-οικονομικὴ κοινωνιολογία γεννήθηκε ἀπὸ τὴν προσπάθεια νὰ ἐναρμονιστεῖ ἡ ψυχολογία τοῦ βάρθους τοῦ Φρόντ καὶ ἡ οἰκονομικὴ διδασκαλία τοῦ Μάρξ. Παρορμητικὲς καὶ κοινωνικὲς-οικονομικὲς διαδικασίες προσδιορίζουν τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξη. Ὅμως πρέπει ν' ἀποκρούσουμε τὶς ἐκλεκτικὲς ἐκεῖνες ἀπόπειρες, ποὺ συνταιριάζουν αὐθαίρετα «ὀρμέφυτο» καὶ «οἰκονομία». Ἡ γενετήσια-οἰκονομικὴ κοινωνιολογία ἀναιρεῖ τὴν ἀντίφαση, ποὺ ἔκανε τὴν ψυχανάλυση νὰ ξεχάσει τὸν κοινωνικὸ παράγοντα καὶ τὸ μαρξισμὸ τῆς ζωικῆς προέλευσης τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως τὸ ἔχω ἐκφράσει καὶ ἄλλοι: ἡ ψυχανάλυση εἶναι ἡ μητέρα, ἡ κοινωνιολογία ὁ πατέρας τῆς γενετήσιας οἰκονομίας. Ἀλλὰ τὸ παιδί εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τῶν γονιῶν. Εἶναι ἓνα νέο, ἀνεξάρτητο ζωντανὸ ὄν, μ' ἓνα δικό του μέλλον.

Σύμφωνα μὲ τὴν γενετησιο-οικονομικὴ σημασία τῆς ἔννοιας «ἐργασία» ἔγιναν οἱ ἐξῆς ἀλλαγές στὴν ὀρολογία τοῦ βιβλίου. Οἱ ὄροι «κομμουνιστικός», «σοσιαλιστικός», «ταξικὰ συνειδητός» κλπ., ἀντικαταστάθηκαν μὲ ὄρους κοινωνικὰ καὶ ψυχολογικὰ μονόσημους, ὅπως «ἐπαναστατικός», «ἔλλογα δραστήριος», «ριζοσπαστικός».

Αὐτὲς οἱ ἀλλαγές ὀφείλονται στὸ γεγονός ὅτι σήμερα δὲν εἶναι πιά τὰ κομμουνιστικὰ καὶ τὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα ποὺ καλλιεργοῦν τὸ ἐπαναστατικὸ πνεῦμα, ἀλλ' ἀκριβῶς, σ' ἀντίθεση πρὸς αὐτὰ, πολλὲς ἀ-πολιτικὲς ὀμάδες, καὶ κοινωνικὰ στρώματα ὄλων τῶν πολιτικῶν ἀποχρώσεων ἀρχίζουν ν' ἀποκτοῦν ἐπαναστατικὴ νοοτροπία, ποὺ θὰ πεῖ ὅτι ἐπιθυμοῦν μιὰ ριζικὰ νέα ἔλλογη διαρρύθμιση τῆς κοινωνίας. Ἐχει πιά γίνεῖ καθολικὴ κοινωνικὴ συνείδηση, τ' ὁμολογοῦν ἄλλωστε καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ παλαιοὶ πολιτικοὶ τῶν ἀστικῶν κομμάτων — ὅτι ὁ κόσμος, μὲ τὸν ἀγῶνα τοῦ ἐναντίου τοῦ φασισμοῦ ἔχει πιά μπεῖ στὸ στρόβιλο μιᾶς τεράστιας παγκόσμιας ἐπαναστατικῆς μεταβολῆς. Οἱ λέξεις «προλετάριος» καὶ «προλεταριακός» εἶχαν διατυπωθεῖ πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια, γιὰ νὰ χαρακτηρίσουν μιὰν ἐντελῶς ἀδικημένη μερίδα τῆς κοινωνίας, μιὰ μάζα ξεπεσμένη κι ἐξαθλιωμένη. Naί μὲν ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ σήμερα τέτοιες ἀνθρώπινες ὀμάδες, ἀλλὰ τὰ δισέγγονα τῶν προλετάριων τοῦ 19οῦ αἰῶνα ἔχουν γίνεῖ ἐξειδικευμένοι, τεχνικὰ προηγμένοι, ἀπαραίτητοι, ὑπεύθυνοι βιομηχανικοὶ ἐργάτες μὲ συνείδηση τοῦ κλάδου τους. Στὴ θέση τοῦ ὄρου «ταξικὴ συνείδηση» μπαίνει ὁ ὄρος «κλαδικὴ συνείδηση» ἢ «κοινωνικὴ εὐθύνη».

Στὸ μαρξισμὸ τοῦ 19οῦ αἰῶνα ὁ ὄρος «ταξικὴ συνείδηση» ἀποδιδόταν ἀποκλειστικὰ στὸ χειροτέχνη. Οἱ ἐργαζόμενοι, ὅμως, σ' ἄλλα ζωτικὰ ἐπαγγέλματα, ποὺ χωρὶς αὐτὰ δὲ θὰ μπορούσε νὰ λειτουργήσῃ ἡ κοινωνία, κατατάχτηκαν ὡς «διανοούμενοι» ἢ «μικροαστοὶ» ἀπέναντι στὸ «χειρωνακτικὸ προλεταριάτο».

Αὐτὴ ἡ σχηματικὴ καὶ σήμερα ἄστοχη ἀντιπαράθεση συνέργησε οὐσιαστικὰ στὴ νίκη τοῦ φασισμοῦ στὴ Γερμανία. Ὁ ὄρος «ταξικὴ συνείδηση» δὲν εἶναι μόνο πολὺ στενός, ἀλλὰ δὲ συμπίπτει κἂν μὲ τὴ δομὴ τῆς χειρωναξίας. Γιαντό, ἡ «βιομηχανικὴ ἐργασία» καὶ ὁ «προλετάριος» ἀντικαταστάθηκαν μὲ τοὺς ὄρους ζωικὴ, «βιοσυντηρητικὴ ἐργασία» καὶ «ὁ ἐργαζόμενος». Οἱ δύο αὐτοὶ ὄροι περιέχουν ὅλους τοὺς φίλεργους, ποὺ ἐπιτελοῦν μέσα στὴν κοινωνία τ' ἀναγκαῖα γιὰ τὴ ζωὴ ἔργα. Συνεπῶς, δίπλα στοὺς βιομηχανικοὺς ἐργάτες, τοὺς γιατροὺς, τοὺς παιδαγωγούς, τοὺς τεχνικούς, τοὺς ἐργαστηριακοὺς ἐργάτες, τοὺς συγγραφεῖς, τοὺς κοινωνικοὺς λειτουργούς, τοὺς γεωργούς, τοὺς

έπιστημονικούς εργάτες, κτλ. Έτσι, αίρεται τὸ χάσμα, ποὺ εἶχε τόσο πολὺ συντελέσει στὴ διάσπαση τῆς ἐργαζόμενης ἀνθρώπινης κοινωνίας, καὶ μαζί, στὴν ἐπικράτηση τοῦ φασισμοῦ, μαύρου ἢ κόκκινου.

Ἡ μαρξιστικὴ κοινωνιολογία, ἀπὸ ἄγνοια τῆς ὁμαδικῆς ψυχολογίας, τοποθέτησε τὸν «ἀστό» ἀπέναντι στὸν «προλετάριο». Αὐτὸ εἶναι ψυχολογικὸ λάθος.

Ἡ χαρακτηριστικὴ δομὴ δὲν προσιδιάζει μόνο στὸν κεφαλαιοκράτη· ἐπιβάλλεται καὶ στοὺς ἐργαζόμενους σ' ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα. Ὑπάρχουν ἐλευθερόφιλοι κεφαλαιοκράτες, καὶ ἀντιδραστικοὶ ἐργάτες. Δὲν ὑπάρχουν χαρακτηριστικὰ ταξικὰ σύνορα. Γι' αὐτὸ ἀντικαταστάθηκαν οἱ οἰκονομικοὶ ὄροι «ἀστικὴ τάξη» καὶ «προλεταριάτο» μὲ τοὺς χαρακτηριστικούς ὁρους «ἐπαναστατικὸς» ἢ «ἐλευθερόφιλος». Τὴν ἀλλαγὴ αὐτὴ τὴν ἔχει ἐπιβάλλει ἡ φασιστικὴ πανῶλη.

Ὁ διαλεκτικὸς ὕλισμός, ποὺ ὁ *Ἐνγκελς* ἔχει ἀναπτύξει τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ του στὸ σύγγραμμά του «Ἀντί-Ντύριγκ», ἐξελίσσεται σὲ *ἐνεργητικὴ θεωρία τῆς λειτουργίας*. Αὐτὴ ἡ *περαιότερη* ἐξέλιξη κατορθώθηκε χάρις στὴν ἀνακάλυψη τῆς βιολογικῆς ἐνέργειας, τοῦ ὄργονιου (1936-1939). Ἡ κοινωνιολογία καὶ ἡ ψυχολογία ἀπόκτησαν ἔτσι ἓνα στέρεο βιολογικὸ θεμέλιο. Μιὰ τέτοια ἐξέλιξη δὲν μπορούσε νὰ μὴν ἐπηρεάσει τὴ σκέψη. Μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς σκέψης, ἀλλάζουν οἱ παλιῆς ἔννοιες, νέες ἔννοιες παίρνουν τὴ θέση ἐκείνων, ποὺ ἀχρηστεύτηκαν. Ὁ μαρξικὸς ὁρος «συνείδηση» ἀντικαταστάθηκε μὲ τὸν ὄρο «δυναμικὴ δομὴ», οἱ «ἀνάγκες» μὲ τὸν ὄρο «ὄργανομικὲς ψυχόρμητες διαδικασίες» ἢ «παράδοση» μὲ τὸν ὄρο «βιολογικὴ καὶ χαρακτηριστικὴ δυσκαμψία» κτλ. κτλ.

Ἡ κοινὸχρηστὴ μαρξιστικὴ ἔννοια «ἀτομικὴ ἰδιοκτησία» εἶχε τόσο παρερμηνευτεῖ ἀπὸ τὴν ἀλογία τῶν ἀνθρώπων, ὥσάν ἡ ἐλευθέρια ἐξέλιξη τῆς κοινωνίας νὰ σήμαινε τὴν κατάργηση *κάθε* ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας. Αὐτὸ φυσικὰ τὸ ἐκμεταλλεύτηκε κατὰ κόρον ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση. Ὅμως, ἡ ἀνέλιξη τῆς κοινωνικῆς καὶ τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας δὲν ἔχει τίποτε ἀπολύτως νὰ κάνει μὲ τὴ λεγόμενη «κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας».

Ὁ μαρξικὸς ὁρος «ἀτομικὴ ἰδιοκτησία» δὲν ἀναφερόταν στὰ ποικύμια, παντελόνια, γραφομηχανές, χαρτὶ τοῦ ἀπόπατου, βιβλία, κρεβάτια, οἰκονομίες, κατοικίες ἢ ἀγροτεμάχια τῶν ἀνθρώπων. Ὁ ὁρος αὐτὸς ἀφοροῦσε ἀποκλειστικὰ τὴν ἰδιωτικὴ κτῆση τῶν *κοινωνικῶν* παραγωγικῶν μέσων, ποὺ καθορίζουν τὴ γενικὴ πορεία τῆς κοινωνίας· ἐπομένως: τοὺς σιδηροδρόμους, τὰ ὑδραυλικά καὶ ἠλεκτρικὰ ἔργα, τὰ ὄρυχεῖα κτλ. Ἡ «κοινωνικοποίηση τῶν παραγωγικῶν μέσων» ἔγινε ἡ πέτρα τοῦ σκανδάλου, ἐπειδὴ μπερδεύτηκε μὲ τὴν ἀπαλλοτρίωση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας» τῶν ὀρνίθων, ποικύμισων, βιβλίων, σπιτιῶν κτλ., ὅπως ταίριαζε στὴν ἰδεολογία τῶν «ἄκκληρων».

Ἡ κρατικοποίηση τῶν κοινωνικῶν μέσων παραγωγῆς ἔχει περιορίσει τὴν ἰδιωτικὴ κτῆση τους σ' ὅλες τὶς κεφαλαιοκρατικὲς χῶρες — ποὺ λίγο, ποὺ πολὺ — αὐτὰ τὰ τελευταῖα ἑκατὸ χρόνια. Ἐπειδὴ ὁμως οἱ ἐργαζόμενοι δὲν κατόρθωσαν νὰ προσαρμόσουν τὴ δομὴ τους καὶ τὴν ἐλευθερωτικὴ τους δύναμη στὴν τεράστια ἀνάπτυξη τῆς κοινωνικῆς ὀργάνωσης, ἀνέλαβε τὸ «κράτος» τὶς λειτουργίες ἐκεῖνες, ποὺ προορίζονταν οὐσιαστικὰ γιὰ τὴν «κοινωνία» τῶν ἐργαζόμενων ἀνθρώπων. Στὴ Σοβιετικὴ Ρωσία, αὐτὴ τὴν ὑποτιθέμενη «Ἀκρόπολη» τοῦ μαρξισμοῦ, οὔτε λόγος νὰ γίνεταί βέβαια γιὰ «κοινωνικοποίηση» τῶν μέσων παραγωγῆς. Τὰ μαρξιστικὰ κόμματα μπερδέψανε ἀπλῶς τὶς ἔννοιες «κοινωνικοποίηση» καὶ «κρατικοποίηση». Τοῦτος ὁ πόλεμος ἔδειξε ὁμως, ὅτι καὶ ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ τὴ δυνατότητα νὰ κρατικοποιήσῃ ἐργοστασιακὲς μονάδες, ποὺ δὲ λειτουργοῦν καλά. Ἡ *κοινωνικοποίηση* τῶν κοινωνικῶν μέσων παραγωγῆς, ἡ μετατροπὴ τους ἀπὸ ἰδιοκτησία μερικῶν ἀτόμων σὲ κοινωνικὸ κτῆμα, δὲν κάνει σήμερα τόσο τρομερὴ ἐντύπωση, ὅταν συλλογιστεῖ κανεὶς, ὅτι ἐξαιτίας τοῦ πολέμου δὲν ἀπομένουν παρὰ ἐλάχιστοι ἀνεξάρτητοι ἰδιοκτῆτες στὶς κεφαλαιοκρατικὲς χῶρες, ἐνῶ ἀντίθετα ὑπάρχουν πολλοὶ συλλογικοὶ ἰδιοκτῆτες, ὑπόλογοι στὸ κράτος. Στὴ Σοβιετικὴ Ρωσία ἐξάλλου τὰ κοινωνικὰ ἐργοστάσια δὲν τὰ διαχειρίζονται οἱ ἐργάτες τους, ἀλλὰ διάφορες ομάδες ἀπὸ κρατικούς λειτουργούς.

Ἡ κοινωνικοποίηση τῶν κοινωνικῶν μέσων παραγωγῆς τότε μό-

νο θα είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί, όταν θα έχουν ωριμάσει δομικά οι μάζες των εργαζόμενων, δηλαδή όταν θα συνειδητοποιήσουν, πώς αυτές έχουν την εδύνη να τα διοικήσουν. Σήμερα, στη μεγάλη τους πλειοψηφία οι μάζες ούτε θέλουν, ούτε είναι ώριμες ν' αναλάβουν ένα τέτοιο έργο. Και κάτι άλλο: Μια κοινωνικοποίηση μεγάλων εργοστασιακών επιχειρήσεων, με την έννοια ότι θα τις διευθύνουν μόνο οι χειρωνακτικοί εργάτες, χωρίς να συμμετέχουν στη διοίκηση οι τεχνικοί, μηχανικοί, διευθυντές κτλ., είναι κοινωνιολογικά και οικονομικά αδιανόητο. Κι αυτοί ακόμα οι χειρώνακτες δεν τρέφουν τέτοιες ιδέες σήμερα. Άν δεν ήταν έτσι τα πράγματα, τότε τα μαρξιστικά κόμματα θα είχαν πρό πολλού κατακτήσει παντού την εξουσία.

Αυτός είναι ο κυριότερος κοινωνιολογικός λόγος, που η ιδιωτική οικονομία του 19ου αιώνα μετατρέπεται παντού όλο και περισσότερο σε κεφαλαιοκρατική προγραμματική οικονομία του κράτους. Πρέπει να το πούμε καθαρά και ξάστερα, ότι και στη Σοβιετική Ρωσία δεν υπάρχει κρατικός σοσιαλισμός, αλλά κρατική κεφαλαιοκρατία: αυτό με την αυστηρά μαρξιστική έννοια. Κατά τον Μάρξ, το κοινωνικό καθεστώς «κεφαλαιοκρατία» δεν έγκειται, όπως πιστεύουν οι αγοραίοι μαρξιστές, στο γεγονός ότι υπάρχουν κεφαλαιοῦχοι, ἀλλ' ότι επικρατεί ο ειδικά «κεφαλαιοκρατικός τρόπος παραγωγής». Δηλαδή, η εμπορευματική οικονομία ἀντί της «χρηστικής οικονομίας», ή μισθωτή εργασία των ανθρώπινων μαζών, και η παραγωγή υπεραξίας, ἀδιάφορο, αν αυτή ή υπεραξία ωφελεί το κράτος πάνω από την κοινωνία, ή όρισμένους κεφαλαιοκράτες, που σφετερίζονται την κοινωνική παραγωγή. Μ' αυτή την αυστηρά μαρξική έννοια, εξακολουθεί να υπάρχει στη Σοβιετική Ρωσία το κεφαλαιοκρατικό σύστημα. Και θα εξακολουθεί να υπάρχει, εφόσον θα εξακολουθούν οι μάζες να βασανίζονται από τον παραλογισμό και την άρχομανία, όπως σήμερα.

Η γενετησιο-οικονομική δομική ψυχολογία προσθέτει τώρα στην οικονομική αντίληψη της κοινωνίας τη χαρακτηριστική και βιολογική. Το γεγονός, ότι στη Ρωσία παραμερίστηκαν οι κεφαλαιοῦχοι ως άτομα και καθιδρύθηκε ο κρατικός κεφαλαιο-

κρατισμός ἀντί της ιδιωτικής κεφαλαιοκρατίας, δὲν ἔφερε τὴν παραμικρὴ ἀλλαγὴ στὴν τυπικὴ ἀβέλτερον καὶ αὐταρχικὴ χαρακτηρισμοῦ τῶν μαζῶν.

Και κάτι άλλο: η πολιτική ιδεολογία των μαρξιστικῶν κομμάτων τῆς Εὐρώπης ἀναφερόταν σὲ καθαρὰ οικονομικὲς καταστάσεις, πὸ προσιδιάζανε σὲ μιὰ περίοδο διακοσίων περίπου ἐτῶν μηχανικῆς ἐξέλιξης, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ 17ο ὡς τὸ 19ο αἰῶνα. Ἀντίθετα, ὁ φασισμὸς τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ὅμως, ἀναζωπύρωσε τὸ βασικὸ πρόβλημα τῆς ιδιοσυστασίας τοῦ ἀνθρώπινου χαρακτήρα, τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς ἀρχομανίας — πρόβλημα πὸ μᾶς πάει 4.000-6.000 χρόνια πίσω. Καὶ στὸ θέμα τοῦτο, ὁ ἀγοραῖος μαρξισμὸς πάσχισε νὰ χάσει ἕναν ἐλέφαντα σὲ μιὰν ἀλεπουδοφωλιά. Ἡ κοινωνικὴ γενετήσια οἰκονομία ἀσχολεῖται μὲ μιὰν ἀνθρώπινη δομὴ, πὸ δὲ δημιουργήθηκε τὰ τελευταῖα 200 χρόνια, ἀλλὰ πὸ καθρεφτίζει ἕναν πανάρχαιο πατριαρχικὸ καὶ αὐταρχικὸ πολιτισμὸ. Καὶ μάλιστα, ἡ γενετήσια οἰκονομία θεωρεῖ ὅτι οἱ ἐπαίσχυντες ὑπερβασίες τῆς κεφαλαιοκρατικῆς περιόδου τῶν 300 ἐτῶν (ληστρικὸς αὐτοκρατορισμὸς, ἀνομία ἀπέναντι στοὺς εργαζόμενους, φυλετικὴ καταπίεση) δὲ θὰ ἦταν βολετές, χωρὶς τὴ φιλάρχη, ἀνελεύθερη, μυστικιστικὴ δομὴ ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, πὸ ὑποφέραν ὄλ' αὐτὰ τὰ δεινά. Τὸ γεγονὸς, ὅτι ἡ χαρακτηρισμοῦ αὐτὴ εἶναι δημιούργημα τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀγωγῆς, κι ὄχι δοσμένη ἀπὸ τὴ φύση, δὲν ἀλλάζει κατὰ τίποτε τὴν ἐνέργειά της, μᾶς δίνει ὅμως τὴ διέξοδο τοῦ ἐλεύθερου μετασχηματισμοῦ της. Ἡ σκοπιὰ τῆς γενετησιο-οικονομικῆς βιοφυσιτικῆς εἶναι ἀπείρως ριζοσπαστικότερη ἀπὸ τὸν ἀγοραῖο μαρξισμὸ, ἂν μὲ τὸν ὄρο «ριζοσπαστικὸς» ἐννοοῦμε: «ν' ἀδράχρεις τὰ πράγματα ἀπὸ τὴ ρίζα τους».

Ὅλ' αὐτὰ δείχνουν καθαρὰ, πὸς δὲν μπορούμε νὰ ἐξουδετερώσουμε τὴ φασιστικὴ πανῶλη μὲ κοινωνικὰ μέτρα ἡλικίας 300 ἐτῶν, ὅπως δὲν μπορούμε νὰ χάσουμε ἕναν ἐλέφαντα (6.000 χρόνια) σὲ μιὰν ἀλεπουδοφωλιά (300 χρόνια).

Ἡ ἀνακάλυψη τῆς φυσικῆς βιολογικῆς ἐργοδημοκρατίας, πὸ ἐνυπάρχει μέσα στὴ διανθρώπινη ἐπικοινωνία, πρέπει νὰ θεωρηθεῖ σὰν ἀπάντηση στὸ φασισμὸ. Αὐτὸ ἰσχύει, κι ἂν ἀκόμη

κάνεις από τους σημερινούς γενετησιο-οικονομολόγους, οργανοβιοφυσικούς ή εργοδημοκράτες δέ δει τή γενική της λειτουργία και τή νίκη της πάνω στην άλογία τής κοινωνικής ζωής.

MAINE, Αύγουστος 1942

Βίλχελμ Ράιχ

I. Ἡ ἰδεολογία ὡς ὕλική δύναμη

1. Ἡ διάσταση

Τὸ γερμανικὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα πρὶν ἀπὸ τὸν Χίτλερ στηριζόταν στὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ θεωρία τοῦ *Καρλ Μάρξ*. Γιὰ νὰ καταλάβουμε λοιπὸν τὸ γερμανικὸ φασισμό, θὰ πρέπει προηγουμένως νὰ ἔχουμε καταλάβει τὸ μαρξισμό.

Ἀμέσως μετὰ τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸν ἐθνικοσοσιαλισμὸ στὴ Γερμανία, μποροῦσε κανεὶς νὰ διαπιστώσει, πὼς εἶχαν ἀρχίσει ν' ἀμφιβάλλουν, ἂν ἦταν ἢ ὄχι ὀρθὴ ἡ βασικὴ ἀντίληψη τοῦ Μάρξ γιὰ τὸ κοινωνικὸ γίγνεσθαι, ἀκόμη καὶ κείνοι, ποὺ γιὰ χρόνια τώρα εἶχαν ἀποδείξει ἔμπρακτα τὴν ἐπαναστατικὴ τους προσήλωση κ' ἐτοιμότητα. Οἱ ἀμφιβολίες αὐτὲς ξεκίνησαν ἀπὸ τὸ καταρχὴν ἀκατανόητο, ἀλλ' ἀναμφισβήτητο γεγονός: ὅτι ὁ φασισμὸς, ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ τοὺς σκοποὺς του ἦταν ὁ πιὸ ἀκράϊος ἐκπρόσωπος τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀντίδρασης, εἶχε πιά γίνει παγκόσμιον φαινόμενο, καὶ σὲ πολλὰς χώρες μάλιστα εἶχε ὑπερφαλαγγίσει φανερὰ κι ἀδιάψευστα τὸ σοσιαλιστικὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα. Τὸ πρόβλημα γινόταν δξύτερο ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι τὸ φαινόμενο αὐτὸ ἦταν πολὺ πιὸ ἐκδηλο στὶς βιομηχανικὰ προηγμένες χώρες. Τὸ παγκόσμιον φούντωμα τοῦ ἐθνικισμοῦ συνοδεύετο ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος· καὶ τοῦτο, σὲ μιὰ φάση τῆς σύγχρονης ἱστορίας, ποὺ οἱ μαρξιστὲς τὴ χαρακτηρίζαν «οἰκονομικὰ ὄριμη γιὰ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ τρόπου παραγωγῆς». Ἐπιπρόσθετα, ἡ ἀποτυχία αὐτὴ ἀναρρίπιζε τὴν πικρὴ ἀνάμνηση τῆς ἀποτυχίας τῆς Ἐργατικῆς Διεθνoῦς στὶς ἀρχὲς τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου καὶ τῆς καταστολῆς τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος ἔξω ἀπὸ τὴ Ρωσία στὰ 1918-23. Ἔτσι, οἱ ἀμφιβολίες γιὰ τὴν ὀρθότητα τῆς μαρξικῆς θεωρίας ξεκινούσαν ἀπὸ γεγονότα βαρυσήμαντα. Ἄν λοιπὸν ἦταν δικαιολογημένες οἱ ἀμφιβολίες, ἂν ἦταν πράγματι λανθασμένες οἱ βασικὲς ἀντιλήψεις τοῦ Μάρξ — τότε τὸ ἐργατικὸ κίνημα

χρειαζόταν ένα ριζικό αναπροσανατολισμό, αν ήθελε να πετύχει τους στόχους του. *Αν όμως ήταν άβασιμες οι αμφιβολίες, αν οι βασιμές κοινωνιολογικές ιδέες του Μάρξ ήταν ορθές, τότε χρειαζόταν μιὰ διεξοδική πολύπλευρη ανάλυση τῶν αἰτίων, πού προκαλοῦσαν τις συνεχείς ἀποτυχίες τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος· καὶ κάτι περισσότερο : ἦταν ἀνάγκη νὰ φωτιστεῖ καὶ νὰ ἐξηγηθεῖ αὐτὴ ἡ νεότροπη μέσα στὴν ἱστορία ὁμαδικὴ κίνηση τοῦ φασισμού. Μόνο ἀπὸ μιὰ τέτοια διασάφηση θὰ μπορούσε νὰ προκύψει μιὰ νέα ἐπαναστατικὴ πράξη.

*Ασφαλῶς δὲν εἶχαμε νὰ ἐλπίζουμε καμιὰν ἀλλαγὴ καὶ καμιὰ βελτίωση, ἀν δὲν ξεκαθαρίζαμε πρῶτα τὸ πρόβλημά μας. *Ἦταν ὀλοφάνερο, πὼς οὔτε οἱ ἐκκλήσεις στὴν «ἐπαναστατικὴ ταξικὴ συνείδηση» τῆς ἐργατιᾶς, οὔτε ἡ τότε περιτρέχουσα μέθοδος τῆς αὐθυποβολῆς — κατὰ Κουέ! — πού ἀποσκέπαζε τις ἡττες καὶ τύλιγε μὲ αὐταπάτες γεγονότα σοβαρά, μπορούσε νὰ ὀδηγήσει στὸ σκοπὸ. Δὲν ἦταν δυνατὸ, ν' ἀρκεῖται κανεὶς μὲ τὴ διαπίστωση, ὅτι τὸ ἐργατικὸ κίνημα σημείωνε ἐδῶ καὶ κεῖ κάποια «πρόοδο». Γιατὶ ὁ ἀποφασιστικὸς συντελεστής δὲν εἶναι νὰ ὑπάρχει πρόοδος, ἀλλὰ πόση πρόοδος ὑπάρχει σὲ σύγκριση μὲ τὴν παγκόσμια προέλαση τῆς πολιτικῆς ἀντίδρασης.

*Ἡ νεαρὴ κίνηση τῆς ἐργοδημοκρατικῆς γενετήσιας οἰκονομίας ἐνδιαφέρεται νὰ ρίξει ἄπλετο φῶς σ' αὐτὰ τὰ προβλήματα, ὄχι μόνο ἐπειδὴ μετέχει στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἐλευθερία γενικά, ἀλλὰ κυρίως ἐπειδὴ ἡ ἐκπλήρωση τῶν στόχων της εἶναι ἄρρηκτα δεμένη μὲ τὴν ἐκπλήρωση τῶν κοινωνικοπολιτικῶν στόχων τῆς φυσικῆς ἐργοδημοκρατίας. Γιαυτὸ θὰ προσπαθήσουμε νὰ ἐξηγήσουμε ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, πού ἀκριβῶς συνοφαινονται τὰ εἰδικὰ γενετησιο-οικονομικὰ προβλήματα μὲ τὰ γενικά κοινωνικά ζητήματα.

Σὲ πολλές γερμανικὲς συγκεντρώσεις γύρω στὰ 1930, διάφοροι ἐπαναστάτες ἐξυπνοὶ καὶ τίμιοι, παρ' ὄλη τὴν ἐθνικιστικὴ καὶ μεταφυσικὴ νοοτροπία τους, ὅπως λόγου χάρι ὁ *Όττο Στράσσερ, λέγαν στοὺς κομμουνιστὲς : «*Εσεῖς οἱ μαρξιστὲς ἀναφερόσαστε πάντοτε στις θεωρίες τοῦ Μάρξ. *Ὁ Μάρξ ὅμως δίδασκε, ὅτι ἡ θεωρία ἐπαλήθευεται μόνο ἀπὸ τὴν πράξη. *Εσεῖς ὅμως προβάλλετε πάντοτε ἐξηγήσεις γιὰ τις ἡττες τῆς ἐργατι-

κῆς Διεθνούς. *Ὁ μαρξισμὸς σας ἀπέτυχε : Γιὰ τὴν ἡττα στὰ 1914 ἔφταιγε ἡ ἀποστασία τῆς Σοσιαλδημοκρατίας», γιὰ τὸ 1918, ἡ «προδοτικὴ πολιτικὴ της» καὶ οἱ αὐταπάτες της. Καὶ τώρα ἔχετε πάλι ἔτοιμες τις «ἐξηγήσεις» γιὰ τὸ γεγονὸς, ὅτι στὴν παρούσα παγκόσμια κρίση οἱ μάζες στρέφονται δεξιὰ κι ὄχι ἀριστερά. Μὰ οἱ ἐξηγήσεις σας δὲν ἀλλάζουν τὸ γεγονὸς τῆς ἡττας. Ποῦ λοιπὸν στὰ τελευταῖα 80 χρόνια ἐπαλήθευσε ἡ πράξη τὴ θεωρία τῆς κοινωνικῆς ἐπανάστασης; Τὸ βασικὸ σας λάθος εἶναι, ὅτι ἀρνιόσαστε τὴν ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα ἢ τὸ γελοιοποιεῖτε, καὶ πάντως δὲν τὸ καταλαβαίνετε.» Αὐτὰ ἡ παρόμοια ἐπιχειρήματα προβάλλανε διάφοροι ἐπαναστάτες καὶ οἱ μαρξιστὲς δὲν ἤξεραν τί ν' ἀπαντήσουν. Σιγὰ-σιγὰ φαινόταν ὀλοκάθαρα, ὅτι ἡ πολιτικὴ προπαγάνδα ἢ «διαφώτιση τῶν μαζῶν», δὲν ἄγγιζε πιά κανένα, ἐκτὸς ἀπὸ κείνους πού ἀνῆκαν κιόλας στὸ ἀριστερὸ μέτωπο, γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγο, ὅτι ἡ διαφώτιση αὐτὴ δὲν ἀναφερόταν σὲ τίποτε τὸ συγκεκριμένο, ἀλλὰ μόνο στις οἰκονομικο-κοινωνικὲς διαδικασίες τῆς κρίσης, (κεφαλαιοκρατικὸς τρόπος παραγωγῆς, οἰκονομικὴ ἀναρχία κλπ.). Μὰ δὲν ἔφτανε πιά, νὰ διαπιστώνεις τις ὑλικὲς ἀνάγκες, τὴν πείνα φέρ' εἰπεῖν, γιὰτὶ αὐτὸ τὸ ἔκαναν ὅλα τὰ πολιτικὰ κόμματα, ἀκόμη καὶ ἡ ἐκκλησία. *Ἐτσι, ὅταν πιά εἶχε φτάσει στὸ κορύφωμά της ἡ ὀξύτατη οἰκονομικὴ κρίση καὶ ἡ ἀπαθλίωση, κατατρόπωσε ὁ μυστικισμὸς τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ τὴν οἰκονομικὴ διδασκαλία τοῦ Μάρξ. *Ἦταν λοιπὸν φανερό, πὼς ὑπῆρχε ἓνα μεγάλο κενὸ στὴ διαφώτιση καὶ στὴ σύνολη ἀντίληψη τοῦ σοσιαλισμοῦ, καὶ τὸ κενὸ αὐτὸ εὐθυνόταν γιὰ τὰ «πολιτικὰ σφάλματα». *Ἡ μαρξιστικὴ ἐποπτεία τῆς πολιτικῆς πραγματικότητος ἦταν ἐλλειπτικὴ. Καὶ ναὶ μὲν ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ ἐνεῖχε ὅλες τις προϋποθέσεις γιὰ νὰ διορθωθοῦν οἱ ἐλλείψεις, ἀλλὰ οἱ προϋποθέσεις αὐτὲς ἔμειναν ἀχρησιμοποίητες. Γιὰ νὰ τὸ ποῦμε καθαρά ἐδῆς ἐξαρχῆς : οἱ μαρξιστὲς δὲν εἶχαν συμπεριλάβει στὴν πολιτικὴ τους πράξη τὴ χαρακτηρισολογικὴ δομὴ τῶν μαζῶν καὶ τὴν κοινωνικὴ ἐπίδραση τοῦ μυστικισμοῦ.

*Ὁποῖος ἀπὸ τὰ 1917 περίπου ὡς τὰ 1933 εἶχε παρακολουθήσει καὶ ζήσει ἐνεργὰ μέσα στὴν ἐπαναστατικὴ *Ἀριστερὰ τὴ θεωρία

καὶ τὴν πράξη τοῦ μαρξισμοῦ, ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ διαπιστώσει, ὅτι ὁ μαρξισμὸς περιοριζόταν στὶς ἀντικειμενικὲς διαδικασίες τῆς οἰκονομίας καὶ στὴν πολιτικὴ τοῦ κράτους. Ὁ λεγόμενος «ὑποκειμενικὸς παράγοντας» τῆς ἱστορίας, ἡ ἰδεολογία τῶν μαζῶν, ἡ ἐξέλιξή της καὶ οἱ ἀντιφάσεις της, οὔτε λαμβάνονταν κὰν ὑπόψη, κι ὅσο γιὰ κατανόηση, οὐδεὶς λόγος! Καὶ τὸ χειρότερο: οἱ μαρξιστὲς δὲν κατόρθωναν ν' ἀξιοποιήσουν τὴν ἴδια τὴ μέθοδό τους τοῦ διαλεκτικοῦ ὕλισμοῦ, νὰ τὴ διατηροῦν ζωντανή, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ βλέπουν μὲ νέο πάντα μάτι καὶ νὰ κατανοοῦν κάθε νέο κοινωνικὸ φαινόμενο, ἀκριβῶς μὲ τὴ βοήθεια αὐτῆς τῆς μεθόδου.

Δηλαδή, ὁ διαλεκτικὸς ὕλισμὸς δὲν καλλιεργήθηκε, καὶ δὲν ἐφαρμόστηκε στὰ νέα ἱστορικὰ φαινόμενα· ἀλλ' ὁ φασισμὸς ἦταν ἕνα τέτοιο φαινόμενο, τελειῶς ἄγνωστο στὸν Μάρξ καὶ στὸν Ἑνγκελς, κι ὁ Λένιν δὲν εἶχε προφτάσει νὰ δεῖ, παρὰ μόνο τὰ πρωταρχινίσματά του. Ἡ ἀντιδραστικὴ ἀντίληψη τῆς πραγματικότητας παραβλέπει τὶς ἀντιφάσεις της καὶ τὶς ἀληθινὲς καταστάσεις· ἡ ἀντιδραστικὴ πολιτικὴ χρησιμοποιεῖ αὐτόματα τὶς κοινωνικὲς ἐκεῖνες δυνάμεις, ποὺ ἐναντιώνονται στὴν ἐξέλιξη. Καὶ θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ τὸ κατορθώνει αὐτὸ μόνο, ἐφόσον ἡ ἐπιστήμη δὲν ἀνακαλύπτει ὅλες τὶς ἐπαναστατικὲς δυνάμεις, ποὺ πρέπει νὰ νικήσουν τὶς ἀντιδραστικὲς.

Ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, στὴν ὁμαδικὴ βάση τοῦ φασισμοῦ, δηλαδή στὴν ξεσηκωμένη μικροαστικὴ τάξη, εἶχαν παρουσιαστεῖ ὄχι μόνο ἀντιδραστικὲς, ἀλλὰ καὶ δραστηριότητες προοδευτικὲς κοινωνικὲς δυνάμεις. Οἱ μαρξιστὲς παράβλεψαν νὰ ἐπισημάνουν αὐτὴ τὴν ἀντίφαση· ὄχι μόνο, ἀλλ' ἀγνόησαν γενικὰ τὸ μικροαστισμὸ καὶ τὸ ρόλο του σχεδὸν ὡς τὴ στιγμή, ποὺ ἀνέβηκε στὴν ἐξουσία ὁ Χίτλερ.

Ἡ ἐπαναστατικὴ πράξη, σ' ὁποιαδήποτε περιοχὴ τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς, ἀναβρῦζει ἀπὸ μόνη της, ὅταν καταλαβαίνει κανεὶς τὶς ἀντιφάσεις μέσα σὲ κάθε νέα διαδικασία, ὅποτε συντάσσεται ἀκριβῶς μὲ τὶς δυνάμεις ἐκεῖνες, ποὺ θέλουν νὰ πᾶνε μπροστά. Αὐτὸ θὰ πεῖ νὰ εἶσαι ριζοσπάστης: «νὰ πιάνεις τὰ πράγματα στὴ ρίζα τους», ὅπως παράγγελλε ὁ Κάρλ Μάρξ. Ἄν λοιπὸν πιάσουμε τὰ πράγματα στὴ ρίζα τους, ἂν καταλάβουμε

τὴν ἀντιφατικὴ τους πρόβαση, τότε μποροῦμε ἀσφαλῶς νὰ δαμάσουμε τ' ἀντιδραστικὰ στοιχεῖα. Ἀλλιῶς, θ' ἀράξουμε ἀπλῶς, θέλοντας—μὴ θέλοντας— στὴ μηχανιστικὴ ἀντίληψη, στὸν οικονομισμό, ἢ στὴ μεταφυσικὴ, καὶ πᾶμε ἀναγκαστικὰ χαμένοι. Ἐπομένως ἔχει νόημα καὶ πρακτικὴ ἀξία ἡ κριτικὴ, ὅταν μπορεῖ ν' ἀποδείξει ποιὲς ἀντιφάσεις τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας παραβλέφτηκαν καὶ ποῦ. Ἡ ἐπαναστατικὴ πράξη τοῦ Μάρξ δὲν ἔγκειται βέβαια στὸ γεγονός ὅτι ἔγραψε προκηρύξεις, ἢ ὅτι πρότεινε ἐπαναστατικὸς στόχους, ἀλλὰ κυρίως ὅτι κατάλαβε, πὼς οἱ βιομηχανικὲς παραγωγικὲς δυνάμεις εἶναι ἡ κινητήρια δύναμη τῆς κοινωνικῆς προόδου καὶ περιέγραψε τὶς ἀντιφάσεις τῆς κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας σύμφωνα μὲ τὴν πραγματικότητα. Ἡ ἀποτυχία τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος μᾶς δείχνει, ὅτι δὲν ἔχουμε ἀκόμη καταλάβει ἐντελῶς, καὶ μάλιστα σὲ ὀρισμένα κύρια σημεῖα ἀγνοοῦμε ὀλωσδιόλου, τὶς δυνάμεις ἐκεῖνες, ποὺ ἀναχαιτίζουν τὴν κοινωνικὴ πρόοδο.

Ὅπως συμβαίνει συνήθως μὲ τὸ ἔργο μεγάλων στοχαστῶν, ἔτσι καὶ οἱ ἰδέες τοῦ Μάρξ κατάντησαν κενοὶ τύποι καὶ χάσαν τὸ ἐπιστημονικό-ἐπαναστατικὸ τους περιεχόμενο στὰ χέρια τῶν μαρξιστῶν πολιτικῶν. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶχαν τόσο πολὺ ἐμπλακεῖ στοὺς καθημερινοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνες, ὥστε δὲν ἦταν πιὰ ἱκανοὶ ν' ἀναπτύξουν παραπέρα τὶς ἀρχὲς μιᾶς ζωντανῆς βιοθεωρίας, ποὺ τοὺς εἶχαν κληρονομήσει ὁ Μάρξ καὶ ὁ Ἑνγκελς Ἄρκει νὰ πάρουμε τὸ βιβλίον τοῦ Γερμανοῦ κομμουνιστῆ Ζάουερλαντ *Διαλεκτικὸς ὕλισμὸς* ἢ ὁποιοδήποτε βιβλίον τοῦ Ζάλκιντ, τοῦ Πεικ καὶ ἄλλων, καὶ νὰ τὰ συγκρίνουμε μὲ τὸ *Κεφάλαιο* τοῦ Μάρξ, ἢ μὲ τὴν *Ἐξέλιξη τοῦ σοσιαλισμοῦ ἀπὸ τὴν οὐτοπία* στὴν ἐπιστήμη τοῦ Ἑνγκελς, γιὰ νὰ καταλάβουμε ὅτι ἡ ζωντανὴ μέθοδος ἔχει καταντήσῃ τύπος, ἢ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἄκαμπτο σχῆμα. Τὸ «προλεταριάτο» τῆς ἐποχῆς τοῦ Μάρξ εἶχε ἀναπτυχθεῖ στὸ μεταξὺ σὲ τεράστια βιομηχανικὴ ἐργατικὴ τάξη, οἱ μικροεπαγγελματίες μικροαστοὶ σὲ πλῆθος βιομηχανικῶν καὶ κρατικῶν ὑπαλλήλων. Ὁ ἐπιστημονικὸς μαρξισμὸς ἐκφυλίστηκε σὲ «ἀγοραῖο μαρξισμό». Αὐτὸ τ' ὄνομα δῶσανε πολλοὶ ἐξαιρέτοι μαρξιστὲς πολιτικοὶ στὸν οικονομισμό, ποὺ περιορίζει

όλη τή ζωή και τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ ἀνθρώπου στό πρόβλημα τῆς ἀνεργίας και στό μισθολόγιο.

Τοῦτος ὁ ἀγοραῖος μαρξισμός εἶχε λοιπόν «ἀποφανθεῖ», ὅτι μιά τόσο βαθιά οἰκονομική κρίση, ὅπως ἐκείνη τοῦ 1929 - 1933, ἔπρεπε νά ὀδηγήσει κατ' ἀνάγκη στήν ἀνάπτυξη τῆς ἀριστερῆς ἰδεολογίας ἀνάμεσα στίς χειμαζόμενες μάζες. Ἀκόμη και μετά τήν ἦττα τὸ Γενάρη τοῦ 1933, ἐξακολουθοῦσε νά γίνεται λόγος στή Γερμανία γιά «ἐπαναστατική ἐξαρση» — ἐνῶ ἡ πραγματικότητα ἐδειχνε ἀντίθετα, ὅτι παρ' ὅλες τίς προβλέψεις, ἡ οἰκονομική κρίση εἶχε ὀδηγήσει στήν ἀνάπτυξη μιᾶς ἀκραίας δεξιᾶς ἰδεολογίας ἀνάμεσα στίς προλεταριακές μάζες. Ὑπῆρχε λοιπόν διάσταση μεταξύ οἰκονομικῆς και ὀμαδικῆς ἰδεολογίας. Ἡ διάσταση αὐτή ἀγνοήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀγοραῖους μαρξιστές μας. Ἔτσι, κανεῖς τους δὲν μπόρεσε νά θέσει καν τὸ ἐρώτημα: πῶς εἶναι δυνατό σ' ἐποχὴ φτώχειας και ἐξαθλίωσης νά γίνονται οἱ μάζες ἐθνικιστικές; Συνθήματα, ὅπως λ.χ., «σωβινισμός», «ψύχωση», «ἀποτελέσματα τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλιῶν», δὲν ἐξηγοῦσαν καθόλου, οὔτε ἀναχαίτιζαν βέβαια τήν τάση τῶν μικροαστῶν, νά προσχωροῦν στήν ἄκρα δεξιὰ σ' ἐποχὴ ἐξαθλίωσης· δείχναν ἀπλῶς, ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦσαν δὲν εἶχαν καταλάβει τήν πραγματική διαδικασία. Γιατί ἐπιπρόσθετα εἶχαν παραβλέψει, πῶς ὄχι μόνο οἱ μικροαστοί, μὰ και μεγάλα τμήματα τοῦ προλεταριάτου — ὄχι κατανάγκη τὰ χειρότερα — εἶχαν προσχωρήσει στήν ἄκρα δεξιὰ. Παραβλέπαν ἐπίσης ὅτι ἡ ἀστοκρατία, προειδοποιημένη ἀπὸ τήν ἐπιτυχία τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης, εἶχε λάβει νέα προληπτικά μέτρα (ὅπως τὸ Σχέδιο-Ρούζβελτ, Νιὺ Ντήλ), ποὺ φαίνονταν παράδοξα τότε, ἀκριβῶς ἐπειδὴ δὲν εἶχε κατορθώσει νά τὰ καταλάβει, οὔτε νά τ' ἀναλύσει τὸ ἐργατικὸ κίνημα. Τέλος, εἶχε παραβλεφτεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ φασισμός στό ξεκίνημά του, ὅταν εἶχε ἀρχίσει νά ἐξελισσεται σὲ ὀμαδικὸ κίνημα, εἶχε στραφεῖ πρῶτα πρῶτα ἐναντίον τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης· δὲν μπορούσες λοιπόν νά τὸν ξωφλήσεις μὲ τὸ χαρακτηρισμὸ «ἀπλῶς σωματοφυλακὴ τοῦ μεγάλου κεφαλαίου», ἂν μὴ τί ἄλλο, ἐπειδὴ ἦταν ὀμαδικὸ κίνημα.

Ποῖο ἦταν τὸ πρόβλημα;

Ὁ Μάρξ ξεκινούσε ἀπὸ τὴ βασικὴ ἀντίληψη, ὅτι ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ ἐμπορεύματος «ἐργατικὴ δύναμη» και ἡ συγκέντρωση τοῦ κεφαλαίου σ' ἐλάχιστα χέρια συμβαδίζουν μὲ τὴν ἐξαθλίωση τῆς πλειοψηφίας τῆς ἐργαζόμενης ἀνθρωπότητας. Ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ αὐτὴ διαδικασία ὁ Μάρξ ἔβγαζε τὸ συμπέρασμα, πῶς ἦταν ἀναγκαῖα ἡ «ἀπαλλοτρίωση τῶν ἀπαλλοτριωτῶν». Σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψή του, οἱ παραγωγικὲς δυνάμεις τῆς κεφαλαιοκρατικῆς κοινωνίας «διαρρηγνύουν» τὰ πλαίσια τοῦ τρόπου παραγωγῆς. Ἡ ἀντίφαση μεταξύ κοινωνικῆς παραγωγῆς και σφετερισμοῦ τῶν προϊόντων ἀπὸ τὸ ἰδιωτικὸ κεφάλαιο μπορεῖ νά λυθεῖ μόνο, ἂν ἐξομοιωθεῖ ὁ τρόπος παραγωγῆς μὲ τίς παραγωγικὲς δυνάμεις. Στὴν κοινωνικὴ παραγωγή πρέπει νά προστεθεῖ και ἡ κοινωνικὴ οἰκειοποίηση τῶν προϊόντων. Πρῶτη πράξη αὐτῆς τῆς ἀνακατάταξης εἶναι ἡ κοινωνικὴ ἐπανάσταση. Αὐτὸ εἶναι τὸ βασικὸ οἰκονομικὸ ἀξίωμα τοῦ μαρξισμοῦ. Ἡ ἀνακατάταξη αὐτὴ μπορεῖ νά συντελεστεῖ μόνο ὅταν ἡ ἐξαθλιωμένη πλειοψηφία ἐγκαθιδρύσει τὴ «δικτατορία τοῦ προλεταριάτου», δηλαδὴ τὴ δικτατορία τῆς πλειοψηφίας τῶν παραγωγῶν πάνω στὴ μειοψηφία τῶν ἀπογυμνωμένων πιά κατόχων τῶν μέσων παραγωγῆς.

Οἱ οἰκονομικὲς προϋποθέσεις τῆς κοινωνικῆς ἐπανάστασης εἶχαν πραγματοποιηθεῖ σύμφωνα μὲ τὴ θεωρία τοῦ Μάρξ: τὸ κεφάλαιο ἦταν συγκεντρωμένο σὲ λίγα χέρια, ἡ ἐξέλιξη τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας σὲ παγκόσμια οἰκονομία βρισκόταν σὲ δξύτατη ἀντίφαση μὲ τὸ δασμολογικὸ σύστημα τῶν διαφόρων κρατῶν, ἡ κεφαλαιοκρατικὴ οἰκονομία ἔφτανε μόλις τὸ ἦμισυ τῆς παραγωγικῆς τῆς ἱκανότητος και εἶχε πιά φανερώσει ὀλοκάθαρα τὸν ἀναρχικὸ της χαρακτήρα. Ἡ πλειοψηφία τοῦ πληθυσμοῦ τῶν βιομηχανικῶν προηγμένων χωρῶν ἦταν ἐξαθλιωμένη, γύρω στὰ 50 ἑκατομμύρια ἄνθρωποι ἦταν ἀνεργοὶ στὴν Ἐυρώπη μόνο, ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια παραγωγοὶ λιμοκτονοῦσαν. Ὅμως ἡ ἀπαλλοτρίωση τῶν ἀπαλλοτριωτῶν δὲν πραγματοποιήθηκε· ἀντίθετα ἀπὸ τίς προβλέψεις μάλιστα, στό σταυροδρόμι: «σοσιαλισμός ἢ βαρβαρότητα» ἡ ἐξέλιξη ἔπαιρνε, πρὸς

τὸ παρόν, τὸ δρόμο τῆς βαρβαρότητας. Γιατί, τί ἄλλο ἦταν τὸ παγκόσμιο δυνάμωμα τοῦ φασισμοῦ καὶ ἡ ἐξασθένηση τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος; Ὅποιοι πιστεύαν ἀκόμη πὼς ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος θὰ κατέληγε ἀσφαλῶς σ' ἐπανάσταση, ὅποιοι δηλαδή ἐπαναπαύονταν στὴν ἰδέα πὼς οἱ ἐξοπλισμένες μάζες θὰ γύριζαν τὰ ὄπλα τους ἐναντίον τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐχθροῦ, αὐτοὶ δὲν εἶχαν παρακολουθήσει τὴν ἐξέλιξη τῆς νέας πολεμικῆς τεχνικῆς. Δὲν μποροῦσε ν' ἀπορρίψει κανεὶς ἐκ τῶν προτέρων τὴ διάχυτη ἄποψη, ὅτι στὸν ἐρχόμενο πόλεμο ἦταν μᾶλλον ἀπίθανο νὰ ἐξοπλιστοῦν οἱ μεγάλες μάζες. Οἱ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις θὰ στρέφονταν ἐναντίον τοῦ ἄμαχου πληθυσμοῦ στὰ μεγάλα βιομηχανικὰ κέντρα, καὶ θὰ τὶς ἐκτελοῦσαν ὀρισμένοι ἔμπιστοι καὶ διαλεγμένοι τεχνικοὶ τοῦ πολέμου. Γιαυτό, προϋπόθεση μιᾶς νέας ἐπαναστατικῆς πράξης ἦταν νὰ προσαρμόσουμε τὴ σκέψη μας καὶ τοὺς ὑπολογισμοὺς μας στὰ νέα δεδομένα. Ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος δικαίωσε αὐτοὺς τοὺς φόβους.

2. Οἰκονομικὴ καὶ ἰδεολογικὴ δομὴ τῆς γερμανικῆς κοινωνίας 1928-1933

Λογικὸ εἶναι νὰ περιμένει κανεὶς, πὼς οἱ οἰκονομικὰ ἐξαθλιωμένες ἐργατικὲς μάζες συνειδητοποιοῦν μὲ δξύτητα τὴν κοινωνικὴ τους κατάσταση, πὼς ὀριμάζει ἐντὸς τους ἡ βούληση νὰ καταργήσουν τὴν κοινωνικὴ κακοδαιμονία· πὼς ὁ ἐργαζόμενος μέσα σὲ ἀνυπόφορες κοινωνικὲς συνθῆκες θ' ἀγανακτήσει καὶ θὰ συλλογιστεῖ: «Εἶμαι ἓνας ὑπεύθυνος φορέας τῆς κοινωνικῆς ἐργασίας. Ἀπάνω μου κι ἀπάνω στοὺς ὁμοίους μου στηρίζεται τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ τῆς κοινωνίας. Ἀναλαμβάνω λοιπὸν τὴν εὐθύνη τῆς ἐργασίας μου». Στὴν περίπτωση αὐτῆ, ὁ συλλογισμὸς (ἢ «συνείδηση») τοῦ ἐργάτη θ' ἀνταποκρινόταν στὴν κοινωνικὴ του κατάσταση. Οἱ μαρξιστὲς ὀνομάζουν αὐτὴ τὴν ἀνταπόκριση «ταξικὴ συνείδηση». Ἐμεῖς θὰ τὴν ὀνομάσουμε «ἐπαγγελματικὴ συνείδηση» ἢ «συνείδηση τῆς κοινωνικῆς εὐθύνης». Ἡ διάσταση λοιπὸν ἀνάμεσα στὴν κοινωνικὴ κατάσταση καὶ τὴν ἐπίγνωσή της σημαίνει, ὅτι οἱ ἐργαζόμενες μάζες,

ἀντὶ νὰ διορθώσουν τὴν κατάστασή τους, τὴ χειροτερεύουν. Οἱ ἐξαθλιωμένες μάζες ἦταν αὐτὲς ἀκριβῶς, ποὺ βοήθησαν τὴν ἀκραία πολιτικὴ ἀντίδραση, τὸ φασισμό ν' ἀνεβεῖ στὴν ἐξουσία. Τὸ πρόβλημα ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσει ἐδῶ εἶναι: ὁ ρόλος τῆς ἰδεολογίας· ἡ συναισθηματικὴ συμπεριφορὰ τῶν μαζῶν ὡς ἱστορικὸς συντελεστής: ὁ «ἀντίκτυπος τῆς ἰδεολογίας πάνω στὴν οἰκονομικὴ βάση». Ἄν ἡ ἐξαθλίωση τῶν μαζῶν δὲν ὀδήγησε στὴν ἀνατροπὴ τῶν πραγμάτων, δηλαδή στὴν κοινωνικὴ ἐπανάσταση· ἂν ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ κρίση ξεπήδησαν ἰδεολογίαις ἀντεπαναστατικῆς — τότε ἡ ἐξέλιξη τῆς ὀμαδικῆς ἰδεολογίας στὰ κρίσιμα ἐκεῖνα χρόνια ἀναχαίτισε τὴν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων», «τὴν ἐπαναστατικὴ λύση τῆς ἀντίφασης ἀνάμεσα στὶς παραγωγικὲς δυνάμεις τοῦ μονοπωλιακοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ καὶ τοῦ τρόπου τῆς παραγωγῆς του», γιὰ νὰ μιλήσουμε μαρξιστικά.

Ἡ ταξικὴ διάρθρωση στὴ Γερμανία (σύμφωνα μὲ τὸν Κούνικ: Δοκίμιο διαπίστωσης τῆς κοινωνικῆς διάρθρωσης τοῦ γερμανικοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ Διεθνῆς 1928, Ἀνάλεκτα Λέντς: Προλεταριακὴ πολιτικὴ, Διεθνῆς Ἐργατικὴ Ἐκδοσις, 1931) παρουσίασε τὴν ἐξῆς εἰκόνα:

	Βιοποριζόμενος πληθυσμὸς (σὲ χιλιάδες)	Μὲ μέλη οἰκογένειας (σ' ἑκατομμύρια)
Ἐργάτες βιομηχανίας	21.789	40,7
Μεσοαστικὲς τάξεις πόλεων	6.157	10,7
Μικροὶ ἀγροκτῆμονες	6.598	9,0
Μεγαλοαστικὴ τάξη (σὺν μεγαλο- γαιοκτῆμονες καὶ μεγαλοκτηματίες)	718	2,0
Πληθυσμὸς (πλὴν παιδιὰ καὶ νοικο- κυρῆς)	<u>35.262</u>	<u>Σύνολο 62,4</u>

4. Ἡ μαζικὴ ψυχολογία τοῦ φασισμοῦ

Στρώματα μεσαίας αστικής τάξης τῶν πόλεων:

	2 ^α χιλιάδες
Κατώτερα στρώματα μικροεπαγγελματιῶν (οικοβοιτέχνες, ἐκμισθωτὲς κτημάτων, ἐργαστήρια μὲ ἕως 3 ὑπάλληλους)	1.916
Μικροεπαγγελματίες (μὲ 3 καὶ πλέον ὑπάλληλους) ..	1.403
Ἀνώτεροι ὑπάλληλοι καὶ λειτουργοὶ	1.763
Ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα καὶ σπουδαστὲς	431
Μικροεισοδηματίες καὶ μικροϊδιοκτῆτες	644
	6.157

Στρώματα τῆς ἐργατικῆς τάξης:

Ἐργάτες βιομηχανίας, συγκοινωνιῶν, ἐμπορίου κλπ.	11.826
Ἄγροτικοὶ ἐργάτες	2.607
Οἰκιακοὶ ἐργάτες	138
Ὑπηρετὲς	1.316
Μισθωτοὶ Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων	1.717
Κατώτεροι ὑπάλληλοι (μισθ. ἕως 250 μάρκα)	2.775
Κατώτεροι λειτουργοὶ (σὺν συνταξιούχοι)	1.400
	21.789

Μεσαῖα στρώματα στὴν ὑπαίθρο χώρα:

Μικροαγρότες καὶ ἐκμισθωτὲς (ἕως 50 στρέμματα) ..	2.366
Μέσοι ἀγροκτήμονες (50-500 στρέμματα)	4.232
	6.598

Οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ ἀνταποκρίνονται στὴν ἀπογραφή πληθυσμοῦ τῆς Γερμανίας στὰ 1925. Ἀποδίδουν ὅμως — κι αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ θυμόμαστε — τὴν κοινωνικο-οικονομικὴ διάρθρωση μόνο κι ὄχι τὴν ἰδεολογικὴ, ποὺ ἦταν πολὺ διαφορετικὴ. Κοινωνικο-οικονομικὰ ἐπομένως ἡ Γερμανία περιλάμβανε στὰ 1925:

	Βιοποριζό- μενος (ἐκατομμύρια)	Μὲ οἰκογε- νειακὰ μέλη (ἐκατομμύρια)
Ἐργάτες	21.789	40,7
Μεσοαστικὴ τάξη	12.755	19,7

Ἀντίθετα, ἡ ἰδεολογικὴ δομὴ παρουσίαζε στὶς γενικὲς γραμμὲς τῆς τὴν ἐξῆς ἀναλογία:

Ἐργάτες βιομηχανίας, ἐμπορίου, συγκοινωνιῶν κλπ. καὶ ἐργάτες τῆς ὑπαίθρου	14.433	ἐκατομμύρια
Μικροαστικὰ καὶ μεσοαστικὰ στρώματα ..	20.111	»
οἰκοτέχνες (ἀτομικὴ παραγωγή)	138	χιλιάδες
οἰκιακοὶ ἐργάτες	1.326	»
Ἀσφαλισμένοι μισθωτοὶ	1.717	»
κατώτεροι ὑπάλληλοι (παράδει- γμα ἀπὸ μεγάλες ἐπιχειρήσεις, π.χ. «Νόρντστερν» Βερολίνο) ..	2.775	»
κατώτεροι λειτουργοὶ (π.χ. τε- λῶνες ταχυδρομικοὶ)	1.400	»
(οἰκονομικὸ «προλεταριάτο»)	7.356	»
Μεσοαστικὲς τάξεις πόλεων ..	6.157	»
Γεωργικὴ μεσαία τάξη	6.598	»
	20.111	χιλιάδες

Κι ἂν ἀκόμη λογαριάσουμε, πὼς πολλοὶ μεσοαστοὶ ψηφίσαν ἀριστερὰ κόμματα καὶ ἀντίθετα πολλοὶ ἐργάτες δεξιὰ κόμματα, πάλι μᾶς κάνει ἐντύπωση τὸ γεγονός, ὅτι οἱ παραπάνω ὑπολο-
γισμοὶ μας σχετικὰ μὲ τὴν ἰδεολογικὴ δομὴ συμφωνοῦν περί-
που μὲ τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1933: κομμουνιστὲς
καὶ σοσιαλδημοκράτες εἶχανε πάρει συνολικὰ 12 ὡς 13 ἐκατομ-
μύρια ψήφους· τὸ ἐθνικοσοσιαλιστικὸ κόμμα (NSDAP) καὶ τὸ
ἐθνικὸ-γερμανικὸ κόμμα μαζί περίπου 19 ὡς 20 ἐκατομ. ψήφους.
Αὐτὸ θὰ πεῖ ὅτι τελικὰ ὁ ἀποφασιστικὸς συντελεστής τῆς πολι-
τικῆς ἀλλαγῆς δὲν ἦταν ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση ἀλλὰ ἡ ἰδεο-
λογικὴ διάρθρωση. Ἐτσι ὁ πολιτικὸς ρόλος τῶν μικροαστικῶν
τάξεων ἦταν πολὺ σπουδαιότερος ἀπ' ὅσο τὸν εἶχαν ὑπολο-
γίσει.

Τὴν ἐποχὴ τῆς ραγδαίας πτώσης τῆς γερμανικῆς οἰκονομίας
κερδίζει ἀλματικὰ τὸ ἐθνικοσοσιαλιστικὸ κόμμα τὶς μεγάλες
ἐπιτυχίες του: ἀπὸ τὶς 800.000 ψήφους τὸ καλοκαίρι τοῦ 1928
φτάνει στὰ 6,4 ἐκατομμύρια τὸ φθινόπωρο τοῦ 1930, στὰ 13

έκατομμύρια τὸ καλοκαίρι τοῦ 1932 καὶ στὰ 17 ἑκατομμύρια τὸ Γενάρη τοῦ 1933. Σύμφωνα μ' ἓναν ὑπολογισμό τοῦ *Γάιγκερ* (*Χίτλερ, Ρότερ Ἔουφμπάου*¹, Ὀκτώβρης 1930) στὰ 6,4 ἑκατομμύρια τῶν ἔθnikοσοσιαλιστικῶν ψήφων συγκαταλέγονταν κιόλας τρία περίπου ἑκατομμύρια ψήφοι ἐργαζόμενων καὶ μάλιστα 60-70 τοῖς ἑκατὸ ὑπαλλήλων καὶ 30-40 τοῖς ἑκατὸ ἐργατῶν βιομηχανίας.

Τὸ πρόβλημα ποὺ δημιούργησε αὐτὴ ἡ κοινωνιολογικὴ διαδικασία, τὸ διατύπωσε ὅσο ξέρω τουλάχιστον, μὲ τὴ μεγαλύτερη ἐνάργεια ὁ *Καρλ Ράντεκ*· ἤδη στὰ 1930 μετὰ τὸ πρῶτο ἄλμα τοῦ ἔθnikοσοσιαλιστικοῦ κόμματος ἔγραφε :

«Δὲν ξέρουμε τίποτε παρόμοιο στὴν ἱστορία τῶν πολιτικῶν ἀγῶνων, ἰδίως σὲ μιὰ χώρα μὲ πολὺ παλιούς πολιτικούς διαφορισμούς, ὅπου κάθε νέο κόμμα πρέπει ν' ἀγωνιστεῖ πολὺ σκληρὰ γιὰ νὰ κατακτήσει μιὰ θέση πλάι στὰ παλιὰ κόμματα. Εἶναι ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὸ τὸ γεγονός, ὅτι γιὰ τὸ κόμμα τοῦτο, ποὺ παίρνει τὴ δεύτερη θέση στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς Γερμανίας, τίποτε δὲν ἔχει γραφεῖ ὡς τὰ τώρα, οὔτε στὴν ἀστικὴ οὔτε στὴ σοσιαλιστικὴ φιλολογία. Εἶναι ἓνα κόμμα χωρὶς ἱστορία, ποὺ ὑψώνεται ξαφνικὰ μέσα στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς Γερμανίας, ὅπως ἀναδύεται ξάφνου καταμεσῆς στὴ θάλασσα ἓνα νησὶ ξεπεταγμένο ἀπὸ ἠφαίστειες δυνάμεις».

(Γερμανικὲς ἐκλογές, Ρότερ Ἔουφμπάου, Ὀκτώβρης 1930).

Δὲν ἀμφιβάλουμε καθόλου, πῶς κι αὐτὸ τὸ νησὶ ἔχει τὴν ἱστορία του καὶ τὴν ἐσωτερικὴ λογικὴ του. Ἡ ἀπάντηση στὸ μαρξικὸ δίλημμα : «ὀπισθοδρόμηση στὴ βαρβαρότητα» ἢ «ἄνοδος στὸ σοσιαλισμὸ» ἐξαρτᾶται, σύμφωνα μὲ τοὺς συλλογισμούς μας, ἀπὸ τοῦτο : ἂν δηλαδὴ ἡ ἰδεολογικὴ δομὴ στίς κυριαρχούμενες μάζες συμπίπτει μὲ τὴν οἰκονομικὴ τους κατάσταση ἢ ἂν διαφέρει, εἴτε ἐπειδὴ οἱ μάζες ὑπομένουν παθητικὰ τὴν ἐκμετάλλευση, ὅπως στίς μεγάλες ἀσιατικὲς κοινωνίες, εἴτε ἐπειδὴ ἡ ἰδεολογία τῆς πλειοψηφίας τῶν καταδυναστευμένων εἶναι ἀντίθετη ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ τους κατάσταση, ὅπως σήμερα στὴ Γερμανία.

Τὸ βασικὸ πρόβλημα λοιπὸν εἶναι, τί καθορίζει τὴ διάσταση ποὺ περιγράψαμε παραπάνω, καὶ ἐμποδίζει τὴ συμφωνία τῆς

οἰκονομικῆς κατάστασης καὶ τῆς ψυχικῆς ὁμαδικῆς δομῆς. Πρέπει ἄρα νὰ καταλάβουμε τὴ φύση τῆς δομῆς αὐτῆς καὶ τὴ σχέση της μὲ τὴν οἰκονομικὴ βάση, ἀπ' ὅπου ξεπήδησε.

Γιὰ νὰ τὸ κατορθώσουμε, θὰ πρέπει ν' ἀπελευθερωθοῦμε πρῶτα ἀπὸ τὶς ἀγοραῖες μαρξιστικὲς ἀντιλήψεις, ποὺ δὲ μᾶς ἀφήνουν νὰ καταλάβουμε τὸ φασισμό. Ἴδου ποιὲς εἶναι οἱ κυριότερες : Ὁ ἀγοραῖος μαρξισμὸς χωρίζει σχηματικὰ τὸν οἰκονομικὸ βίον ἀπὸ τὸ γενικὸ κοινωνικὸ βίον καὶ πρεσβεύει πῶς ἡ «ἰδεολογία» καὶ ἡ «συνείδηση» τῶν ἀνθρώπων καθορίζονται ἀποκλειστικὰ καὶ ἄμεσα ἀπὸ τὸν οἰκονομικὸ βίον. Ἔτσι καταλήγει σὲ μιὰ μηχανιστικὴ ἀντιπαράταξη οἰκονομίας καὶ ἰδεολογίας, «ὑποδομῆς» καὶ «ἐποικοδομήματος». Ἐξαρτᾶ σχηματικὰ καὶ μονόπλευρα τὴν ἰδεολογία ἀπὸ τὴν οἰκονομία καὶ παραβλέπει, πῶς καὶ ἡ ἐξέλιξη τῆς οἰκονομίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἰδεολογία. Γιαυτὸ καὶ δὲν ἀντιλαμβάνεται καθόλου τὸ πρόβλημα τοῦ ἀντικτυπου τῆς ἰδεολογίας». Ἄν καὶ παραδέχεται τώρα πιά τὴν «καθυστέρηση τοῦ ὑποκειμενικοῦ παράγοντα», ὅπως τὴν ἐνοουσε ὁ Λένιν, δὲν μπορεῖ νὰ δαμάσει πρακτικὰ αὐτὴ τὴν καθυστέρηση, ἐπειδὴ προηγουμένως ἔβλεπε μονόπλευρα τὸν ὑποκειμενικὸ παράγοντα σὰν ἀποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς κατάστασης, χωρὶς νὰ ἐξετάζει πρῶτον, μήπως οἱ ἀντιφάσεις τῆς οἰκονομίας ὀφείλονταν στὴν ἰδεολογία καί, δεύτερον, χωρὶς νὰ καταλαβαίνει, ὅτι ἡ ἰδεολογία εἶναι ἱστορικὴ δύναμη. Πράγματι, δὲ θέλει καθόλου νὰ καταλάβει τὴ δομὴ καὶ τὸ δυναμισμό τῆς ἰδεολογίας, τὰ σβήνει μὲ μιὰ μονοκοντυλιὰ σὰν «ψυχολογία» ἀντιμαρξιστικὴ· ἔτσι παραμελεῖ τὸν ὑποκειμενικὸ παράγοντα, τὴ λεγόμενη «ψυχικὴ ζωὴ» μέσα στὴν ἱστορία, κι ἀφήνει τὸ χειρισμὸ τους στὸ μεταφυσικὸ ἰδεαλισμὸ τῆς πολιτικῆς ἀντίδρασης στοὺς Τζεντίλε καὶ τοὺς Ρόζενμπεργκ, ποὺ πρεσβεύουν ὅτι μόνον τὸ «πνεῦμα» καὶ ἡ «ψυχὴ» κινοῦν τὴν πρεσβεύουν ὅτι μόνον τὸ «πνεῦμα» καὶ ἡ «ψυχὴ» κινοῦν τὴν ἱστορία — θεωρία ποὺ, παραδόξως, τοὺς ἐξασφαλίζει ἀπὸ πάντα καὶ τεράστια ἐπιτυχία. Ὡστόσο, τὴν παραμέληση αὐτῆς τῆς πλευρᾶς τῆς κοινωνιολογίας, ὁ ἴδιος ὁ Μάρξ τὴν εἶχε ἐπιρρίψει ἀπὸ τότε στὸν ἰλισμὸ τοῦ 18ου αἰώνα. Ἄλλ' ὁ ἀγοραῖος μαρξιστῆς θεωρεῖ τὴν ψυχολογία αὐτὴ καθωυτὴ σὰν ἓνα ἐξυπαρχῆς μεταφυσικὸ σύστημα, καὶ δὲν τοῦ περνάει ἀπ' τὸ νοῦ νὰ χωρί-

σει τὸ μεταφυσικὸ χαρακτῆρα τῆς ἀντιδραστικῆς ψυχολογίας ἀπὸ τὰ βασικὰ στοιχεῖα της, αὐτὰ ποὺ μᾶς πορίζει ἡ ἐπαναστατικὴ ψυχολογικὴ ἔρευνα, καὶ ποὺ πρέπει νὰ συνεχίσουμε τὴν ἀνάπτυξή τους. Ἐντὶ ν' ἀσκήσει δημιουργικὴ κριτικὴ, ἀπορίπτει ἀπλῶς, καὶ αἰσθάνεται πολὺ «ύλιστής», ὅταν ἀποκρούει ὡς «ἰδεαλιστικὰ» κάτι δεδομένα σὰν τὴν «ὀρμή», τὴν «ἀνάγκη» ἢ τὴν «ψυχικὴ διαδικασία». Ἐτσι μπλέκεται σὲ μεγάλες δυσκολίες καὶ εἰσπράττει μόνον ἀποτυχίες, ἐπειδὴ στὴν κοινωνικὴ πράξη εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀσκεῖ, ἀπροϋπόθετα, μιὰ πρακτικὴ ψυχολογία, νὰ μιλάει γιὰ τὶς «ἀνάγκες τῶν μαζῶν», γιὰ «ἐπαναστατικὴ συνείδηση», γιὰ «ἀπεργιακὴ βούληση» κλπ. Ἐτσι, ὅσο ἀρνιέται τὴν ψυχολογία, τόσο καταντᾷ ν' ἀσκεῖ ὁ ἴδιος ἓνα μεταφυσικὸ ψυχολογισμό, καὶ ἀκόμη χειρότερα, κάτι σὰν ἓνα στεῖρο κουεϊσμό, ὅταν λ.χ. ἐξηγεῖ μιὰ ἱστορικὴ κατάσταση μὲ τὴν «ψύχωση Χίτλερ» ἢ ὅταν καθησυχάζει τὶς μάζες παροτρύνοντάς τες νὰ τοῦ ἔχουν ἐμπιστοσύνη, ὅτι τὰ πράγματα προχωροῦν παρ' ὄλ' αὐτὰ καὶ ἡ ἐπανάσταση δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ συντριφεῖ, κλπ. Στὸ τέλος καταντᾷ νὰ γεμίξει τὶς μάζες μὲ πλαστὸ θάρρος, χωρὶς νὰ ἔχει τίποτε οὐσιαστικὸ νὰ πεῖ γιὰ τὴν κατάσταση, χωρὶς νὰ καταλαβαίνει καθόλου τι ἔχει συμβεῖ. Τὸ γεγονός ὅτι δὲν ὑπάρχει ποτὲ ἀδιέξοδη κατάσταση γιὰ τὴν πολιτικὴ ἀντίδραση, ὅτι μιὰ ὀξεία οἰκονομικὴ κρίση μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει στὴ βαρβαρότητα κι ὄχι στὴν κοινωνικὴ ἐλευθερία, αὐτὸ εἶναι καὶ θὰ μείνει γιὰ τὸν ἀγοραῖο μαρξιστὴ βιβλίον ἐφτασφράγιστο. Ἐντὶ ν' ἀντλήσει τὶς θεωρίες καὶ τὴν πράξη ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, μεταπλάθει στὴ φαντασία του τὴν πραγματικότητα, γιὰ νὰ συμφωνεῖ μὲ τοὺς εὐσεβεῖς τοῦ πόθους. Ἡ πολιτικὴ μας ψυχολογία δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴ διερεύνηση αὐτοῦ τοῦ «ὑποκειμενικοῦ παράγοντα τῆς ἱστορίας», τὴ διερεύνηση τῆς χαρακτηρολογικῆς δομῆς τῶν ἀνθρώπων μιᾶς ὀρισμένης ἐποχῆς καὶ τῆς ἰδεολογικῆς δομῆς τῆς κοινωνίας τους. Δὲν ἀντιτάσσεται στὴ μαρξιστικὴ κοινωνιολογία, ὅπως λ.χ. ἡ ἀντιδραστικὴ ψυχολογία καὶ ἡ ψυχολογιστικὴ οἰκονομία, προβάλλοντάς της μιὰ «ψυχολογικὴ ἀντίληψη» τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἀλλὰ ἐντάσσεται, σ' ἓνα ὀρισμένο σημεῖο, στὴ μαρξικὴ θεωρία, ποὺ ἐξαρτᾷ τὴ συνείδηση ἀπὸ τὸν

κοινωνικὸ βίον. Ἡ φράση τοῦ Μάρξ, ὅτι ἡ «ὕλη» (τὸ εἶναι) μεταβάλλεται μέσα στὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου σὲ «ἰδέα», κι ὄχι ἀντίστροφα, ἀφήνει ἀνοιχτὰ δυὸ ἐρωτήματα: πρῶτον, πῶς συμβαίνει αὐτό; τί γίνεται μέσα «στὸ κεφάλι τοῦ ἀνθρώπου»; Δεύτερον, πῶς ἐπιδρᾷ αὐτὴ ἡ «συνείδηση» (ἐφεξῆς θὰ τὴν ὀνομάζουμε «ψυχικὴ δομὴ») πάνω στὴν οἰκονομικὴ διαδικασία; Αὐτὸ τὸ χάσμα γεμίξει ἡ χαρακτηροαναλυτικὴ ψυχολογία, ἀποκαλύπτοντας τὴ διαδικασία μέσα στὴν ψυχικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ καθορίζεται ἀπὸ τὶς συνθήκες τοῦ βίου του. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο συλλαμβάνει τὸν «ὑποκειμενικὸ παράγοντα», ποὺ δὲν τὸν ἀντιλαμβάνεται ὁ μαρξιστὴς. Ἡ πολιτικὴ ψυχολογία ἔχει λοιπὸν ἓν' αὐστηρὰ καθορισμένο μέλημα. Δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ ἐξηγήσει τὴ γένεση τῆς ταξικῆς κοινωνίας ἢ τὸν κεφαλαιοκρατικὸ τρόπο τῆς παραγωγῆς (ὅταν ἐπιχειρεῖ κάτι τέτοιο, προκύπτει κατὰ κανόνα κάποια ἀντιδραστικὴ ἀνοησία, ὅπως π.χ. ὅτι ὁ κεφαλαιοκρατισμὸς εἶναι μιὰ ἐκδήλωση τῆς πλεονεξίας τοῦ ἀνθρώπου). Ὅμως μόνον ἡ πολιτικὴ ψυχολογία — κι ὄχι ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία — ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ἐρευνήσει, πῶς εἶναι διαρθρωμένος ὁ ἀνθρώπινος χαρακτῆρας μιᾶς ὀρισμένης ἐποχῆς, πῶς σκέφτεται, πῶς δρᾷ, πῶς ἐπενεργοῦν ἐντὸς του οἱ ἀντιφάσεις τῆς ὑπαρξῆς του, πῶς προσπαθεῖ νὰ τὰ βγάλει πέρα στὸ βίον του. Ἐξετάζει βέβαια μόνον τὸν καθέκαστο ἄνθρωπο. Ὅταν ὅμως ἐξειδικεύεται στὴ διερεύνηση τῶν τυπικῶν ψυχικῶν φαινομένων, ποὺ εἶναι κοινὰ σ' ἓνα κοινωνικὸ στρώμα, σὲ μιὰ τάξη ἢ ἐπαγγελματικὴ ὀμάδα καὶ παραμερίζει τὶς ἀτομικὲς διαφορὰς, τότε γίνεται *ὀμαδικὴ ψυχολογία*.

Ἐφετηρία της εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Μάρξ:

«Οἱ προϋποθέσεις μὲ τὶς ὁποῖες ἀρχίζουμε δὲν εἶναι τίποτε ἀυθαιρεσίες, οὔτε δόγματα, εἶναι πραγματικὲς προϋποθέσεις, ποὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὶς ἀφαιρέσει παρὰ μόνον μέσα στὴ φαντασία του. *Εἶναι τὰ πραγματικὰ ἄτομα, ἡ δράση τους καὶ οἱ ὕλικές βιοτικὲς τους συνθήκες*, τόσο οἱ προϋπάρχουσες, ὅσο καὶ οἱ δημιουργημένες ἀπὸ τὴ δράση τους».

(Γερμανικὴ Ἰδεολογία, I)

«Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ ἴδιος ἡ βάση τῆς ὕλικῆς του παραγωγῆς, ὅπως καὶ κάθε ἄλλης ἀσχολίας του. Ὅλες οἱ περιστάσεις ἄρα

πού επηρεάζουν τὸν ἄνθρωπο, τὸ ὑποκείμενο τῆς παραγωγῆς, τροποποιοῦν λίγο-πολύ ὅλες τὶς λειτουργίες του ὡς δημιουργοῦ τοῦ ὑλικοῦ πλοῦτου, τῶν ἐμπορευμάτων. Ἄπ' αὐτῆ τῆ σκοπιᾶ μπορεί ν' ἀποδειχτεῖ πράγματι, ὅτι ὅλες οἱ ἀνθρώπινες σχέσεις καὶ λειτουργίες, ἀδιάφορο πῶς καὶ πότε παρουσιάζονται, ἐπηρεάζουν τὴν ὑλικὴ παραγωγή καὶ ἐπενεργοῦν ἀπάνω τῆς λίγο-πολύ προσδιοριστικά¹».

(Θεωρίες γιὰ τὴν ὑπεραξία, 1905, σελ. 388 κεξ)

Δὲ λέμε λοιπὸν τίποτε καινούργιο καὶ δὲν ἀναθεωροῦμε τὸν Μάρξ, ὅπως μᾶς κατηγορήσαν τόσο συχνά: «Ὅλες οἱ ἀνθρώπινες σχέσεις», «ὅλες» — σ' αὐτὲς ἀνήκουν καὶ οἱ συνθήκες τῆς ἐργασίας, καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ πιὸ προσωπικὲς καὶ οἱ πιὸ ἀτομικὲς καὶ τὰ ὑψηλότερα ἔργα τῆς ὀρμέφυτης ζωῆς καὶ τῆς διάνοιας τοῦ ἀνθρώπου: ἐπομένως καὶ ἡ γενετήσια ζωὴ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἐφήβων καὶ τῶν παιδιῶν καθὼς καὶ ἡ θέση τῆς κοινωνιολογικῆς ἔρευνας αὐτῶν τῶν σχέσεων καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς σὲ νέα κοινωνικά προβλήματα. Ὁ Χίτλερ κατόρθωσε νὰ κάνει ἱστορία μ' ἓνα ὀρισμένο εἶδος ἀπ' αὐτὲς τὶς «ἀνθρώπινες σχέσεις», ἱστορία πού δὲν ἐξαλείφεται μὲ κορσιδίε. Ὁ Μάρξ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἀναπτύξει τὴ γενετήσια κοινωνιολογία, γιατί δὲν ὑπῆρχε τότε γενετήσια ἐπιστήμη (ἀφροδισιολογία). Ἐκεῖνο πού προέχει λοιπὸν σήμερα εἶναι νὰ προσθέσουμε στὸ οἰκονομικὸν τῆς κοινωνιολογίας ὄχι μόνο τὶς οἰκονομικὲς σχέσεις, ἀλλὰ καὶ τὶς γενετησιο-οικονομικὲς, καὶ νὰ καταστρέψουμε τὴν ἡγεμονία τῶν μυστικιστῶν καὶ τῶν μεταφυσικῶν σ' αὐτὸ τὸ πεδίο. Ὅταν μιὰ «ἰδεολογία ἀντεπιδρᾷ πάνω στὴν οἰκονομικὴ διαδικασίαν», θὰ πεῖ ὅτι ἔχει γίνεῖ ὑλικὴ δύναμη. Ὅταν μιὰ ἰδεολογία γίνεται ὑλικὴ δύναμη, μόλις πιάσει ρίζα στὶς μάξες, θὰ πρέπει ν' ἀναρωτηθοῦμε: μὲ ποιὸν τρόπο γίνεται αὐτό; Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπενεργεῖ ὑλικά ἓνα ἰδεολογικὸ δεδομένο, δηλαδὴ μιὰ θεωρία ν' ἀναστατώνει τὴν ἱστορία; Ἡ ἀπάντησις σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα θὰ πρέπει νὰ εἶναι ταυτόχρονα καὶ ἡ ἀπάντησις στὸ ζήτημα τῆς ἀντιδραστικῆς ὁμαδικῆς ψυχολογίας, δηλαδὴ τῆς ἐξόντωσης τῆς «ψύχωσης Χίτλερ».

1. Οἱ ὑπογραμμίσεις εἶναι τοῦ Β. Ράιχ

Ἡ ἰδεολογία κάθε κοινωνικοῦ σχήματος δὲν ἀντικαθρεφτίζει ἀπλῶς τὴν οἰκονομικὴ πρόβασις αὐτῆς τῆς κοινωνίας, ἀλλ' ἔχει καὶ μιὰν ἄλλη λειτουργία: νὰ ριζώσῃ τὴ διαδικασίαν αὐτῆ στὴν ψυχικὴ δομὴ τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἄνθρωποι ὑποτάσσονται στὶς συνθήκες τοῦ βίου τους μὲ δυὸ τρόπους: ἀπευθείας, μὲ τὴν ἄμεση ἐπίδρασις τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς τους κατάστασις, καὶ ἔμμεσα χάρις στὴν ἰδεολογικὴ διάρθρωσις τῆς κοινωνίας. Ἐπομένως, δημιουργεῖται μέσα στὴν ψυχικὴ δομὴ τῶν ἀνθρώπων μιὰ ἀντίφασις, ὁμολογῆ μὲ τὴν ἀντίφασις ἀνάμεσα στὴν ἐπίδρασις πού ἀσκεῖ στὴ ζωὴ τους ἡ ὑλικὴ τους κατάστασις ἀφενὸς καὶ ἡ ἰδεολογικὴ διάρθρωσις τῆς κοινωνίας ἀφετέρου. Ὁ ἐργάτης λόγου χάρις εἶναι ἔκθετος τόσο στὶς συνθήκες τῆς δουλειᾶς του, ὅσο καὶ στὴ γενικὴ ἰδεολογία τῆς κοινωνίας. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι μόνο ἀντικείμενα αὐτῶν τῶν ἐπιδράσεων, ἀλλὰ καὶ τὶς ἀναπαράγουν σὰν ἐνεργὰ ὄντα (ὑποκείμενα), θὰ πρέπει ἡ σκέψις τους καὶ ἡ δράσις τους νὰ εἶναι ἐξίσου ἀντιφατικὲς, ὅπως καὶ ἡ κοινωνία πού τὶς γεννᾷ. Ὅταν μιὰ κοινωνικὴ ἰδεολογία μεταπλάθει τὴν ψυχικὴ δομὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀναπαράγει ἀπλῶς ἐντὸς τοῦ ἰδεολογία ἐκείνη, ἀλλὰ, πράγμα σπουδαιότερο: μὲ τὴ μορφὴ τοῦ συγκεκριμένου αὐτοῦ ἀνθρώπου, πού ἔχει ἀλλάξει πιά καὶ δρᾷ ἀντιφατικά, ἡ κοινωνικὴ ἰδεολογία ἔχει πιά γίνεῖ ἐνεργὴ δύναμις, ὑλικὴ ἐξουσία. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο καὶ μόνο μ' αὐτὸν εἶναι δυνατὸ ν' ἀντεπιδράσῃ ἡ ἰδεολογία μιᾶς κοινωνίας πάνω στὴν οἰκονομικὴ βάση, πού τὴ γέννησε. Ὁ «ἀντίκτυπος» χάνει πιά τὸν φαινομενικὰ μεταφυσικὸ ἢ ψυχολογιστικὸ χαρακτήρα του, ὅταν μπορέσουμε νὰ τὸν ἀντιληφθοῦμε σὰν τὴ λειτουργία τῆς χαρακτηροδομῆς τοῦ κοινωνικὰ ἐνεργοῦ ἀνθρώπου. Τότε γίνεται ἀντικείμενο τῆς φυσικοεπιστημονικῆς χαρακτηριστικῆς ἔρευνας. Ἡ διαπίστωσις ὅτι ἡ «ἰδεολογία» μεταβάλλεται μὲ ἀργότερο ρυθμὸ ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν βάση, διατυπώνεται ἐδῶ μὲ ὀρισμένη ἀκρίβεια. Οἱ χαρακτηριστικὲς δομὲς, πού ἀνταποκρίνονται σ' ὀρισμένους ἱστορικὲς καταστάσεις, διαμορφώνονται, στὰ κύρια γνωρίσματά τους, στὴν πρώτη παιδικὴ ἡλικία καὶ ἔχουν πολὺ πιὸ συντηρητικὸν χαρακτήρα ἀπὸ τὶς τεχνικὲς παραγωγικὲς δυνάμεις. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι, ὅτι μὲ τὸ πέρασμα

τοῦ χρόνου οἱ ψυχικὲς δομὲς μένουσιν πίσω, δὲν παρακολουθοῦν τὴν ἐξέλιξη τῶν κοινωνικῶν σχέσεων ποὺ τὶς γένησαν καὶ ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐξελισσονται γοργά, κι ἔτσι ἔρχονται σὲ σύγκρουση μὲ τὶς κατοπινὲς μορφὲς τῆς ζωῆς. Αὐτὸ εἶναι τὸ βασικὸ γνῶρισμα στὴν οὐσία τῆς λεγόμενης «παράδοσης», δηλαδὴ τῆς ἀντίφασης ἀνάμεσα στὴν παλιὰ καὶ τὴ νέα κοινωνικὴ κατάσταση.

3. Τὸ πρόβλημα τῆς ὁμαδικῆς ψυχολογίας

Εἶδαμε πάρα πάνω ὅτι ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἡ ἰδεολογικὴ κατάσταση στὶς μάζες δὲ συμπίπτουν ἀναγκαστικά, καὶ μάλιστα ὅτι μπορεῖ νὰ ὑπάρχει μεταξύ τους μεγάλη διάσταση. Ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση δὲ μετατρέπεται ἄμεσα καὶ ἀπευθείας σὲ πολιτικὴ συνείδηση. Ἄλλιῶς, ἡ κοινωνικὴ ἐπανάσταση θὰ εἴχε γίνει πρὸ πολλοῦ. Ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς διάστασης ἀνάμεσα στὴν κοινωνικὴ κατάσταση καὶ στὴν κοινωνικὴ συνείδηση, ἡ ἔρευνα τῆς κοινωνίας πρέπει νὰ εἶναι διττὴ: παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ δομὴ ἀπορρέει ἀπὸ τὸν οἰκονομικὸ βίον, ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση πρέπει νὰ ἐξεταστῆ μὲ ἄλλη μέθοδο ἀπὸ τὴ χαρακτηριστικὴ δομὴ. Στὴν οἰκονομικὴ κατάσταση θὰ ἐφαρμόσουμε τὴ μέθοδο τῆς κοινωνικο-οικονομικῆς ἔρευνας, στὴ χαρακτηριστικὴ δομὴ τῆς βιοψυχολογικῆς ἔρευνας. Γιὰ νὰ μεταχειριστοῦμε ἕνα ἀπλό παράδειγμα: ἂν ἐργάτες, ποὺ λιμοκτονοῦν ἐξαιτίας χαμηλῶν ἡμερομισθίων, ἀπεργήσουν ἢ κλέψουν ψωμί, οἱ πράξεις τους αὐτὲς ἀπορρέουν ἀπευθείας ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ τους κατάσταση. Ἡ ἀπεργία ἢ ἡ κλοπὴ, λόγῳ ἐκμετάλλευσης καὶ πείνας, δὲ χρειάζεται ἄλλες ψυχολογικὲς ἐξηγήσεις. Στὴν περίπτωση αὐτὴ ἡ ἰδεολογία καὶ ἡ δράση ἀνταποκρίνονται στὴν οἰκονομικὴ πίεση. Οἰκονομικὴ κατάσταση καὶ ἰδεολογία συμπίπτουν. Σὲ τέτοιες περιπτώσεις ἡ ἀντιδραστικὴ ψυχολογία ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξηγήσει τὰ δῆθεν ἄλογα αἷτια τῆς ἀπεργίας καὶ τῆς κλοπῆς, πράγμα ποὺ ὁδηγεῖ πάντοτε σὲ ἀντιδραστικὲς ἐρμηνεῖες.

Γιὰ τὴν κοινωνικὴ ψυχολογία τὸ ζήτημα εἶναι ἀκριβῶς ἀντίστροφο: ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ ἐξηγηθεῖ, δὲν εἶναι γιατί κλέβει ὁ πεινασμένος ἢ γιατί ἀπεργεῖ ὁ ἐξανδραποδισμένος, ἀλλὰ γιατί ἡ πλειοψηφία τῶν πεινασμένων δὲν κλέβει καὶ δὲν ἀπεργεῖ ἢ πλειοψηφία τῶν ἐξανδραποδισμένων. Ἡ κοινωνικο-οικονομικὴ ἐπιστήμη μπορεῖ ἐπομένως νὰ ἐξηγήσει ἱκανοποιητικά ἕνα κοινωνικὸ φαινόμενο, ὅταν ἡ ἀνθρώπινη νόηση καὶ πράξη ὑπηρετοῦν ἕνα ἕλλογο σκοπὸ, δηλαδὴ τὴν ἱκανοποίηση τῆς ἀνάγκης, καὶ ἐκφράζουν συγχρόνως ἄμεσα τὴν οἰκονομικὴ κατάσταση. Ἀποτυχαίνει ὅμως, ὅταν ἡ νόηση καὶ ἡ δράση τῶν ἀνθρώπων βρίσκονται σὲ ἀντίφαση μὲ τὴν οἰκονομικὴ κατάσταση, μὲ ἄλλα λόγια, ὅταν εἶναι ἄλογες. Ὁ ἀγοραῖος μαρξισμὸς καὶ ὁ οἰκονομισμὸς, ποὺ δὲν ἀναγνωρίζουν τὴν ψυχολογία, τὰ χάνουν ὅταν ἀντιμετωπίζουν αὐτὴ τὴν ἀντίφαση. Ὅσο πιὸ μηχανιστικὸς καὶ οἰκονομοκρατούμενος εἶναι ὁ προσανατολισμὸς τοῦ κοινωνιολόγου, ὅσο λιγότερο γνωρίζει τὴν ἀνθρώπινη δομὴ, τόσο περισσότερο θὰ πάρει τὸ σχῆμα ἐπιφανειακοῦ ψυχολογισμοῦ ἢ ὁμαδικῆς του διαφώτισης. Ἀντὶ νὰ μαντέψει τὴν ἀντίφαση μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀγέλαιου ἀνθρώπου καὶ νὰ προσπαθήσει νὰ τὴν παραμερίσει, καταφεύγει σ' ἕνα στεῖρο κουεῖσμὸ, ἢ ἐξηγεῖ τὸ φασιστικὸ κίνημα σὰ μιὰ «ὁμαδικὴ ψύχωση»¹. Τὰ προβλήματα τῆς ὁμαδικῆς ψυχολογίας ἐπομένως ἀρχίζουν ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ σημεῖο ἐκεῖνο, ὅπου ἀστοχεῖ ἡ ἄμεση κοινωνικο-οικονομικὴ ἐρμηνεία. Μήπως αὐτὸ σημαίνει, πῶς ἡ ὁμαδικὴ ψυχολογία παίρνει ἀντίθετη θέση ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ οἰκονομολογία; Ὁχι. Γιατὶ ἡ ἄλογη καὶ ἀντιφατικὴ νόηση καὶ συμπεριφορὰ τῶν μαζῶν σήμερα ὀφείλεται σὲ μιὰ προηγούμενη κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάσταση. Ἡ ἀνάσχεση τῆς κοινωνικῆς συνείδησης ἐξηγεῖται συνήθως μὲ τὴ λεγόμενη «παράδοση». Ἀλλὰ κανεὶς ὡς τὰ τώρα δὲν ἔκανε τὸν κόπο νὰ ἐρευνήσῃ, τί εἶναι αὐτὴ ἡ «παράδοση», πῶς ἐπενεργεῖ μέσα στὸν ψυχισμό τοῦ ἀνθρώπου, τί λογῆς ψυχικὰ φαινόμενα τὴν ἐκφράζουν. Ὁ οἰκο-

1. Μιὰ καὶ ὁ οἰκονομολόγος δὲ γνωρίζει, οὔτε ἀναγνωρίζει τὶς «ψυχικὲς διαδικασίες» ἢ «ὁμαδικὴ ψύχωση» δὲν εἶναι γι' αὐτόν, ὅπως εἶναι γιὰ μᾶς, ἕνα τεράστιο ἱστορικὰ βαρυσήμαντο κοινωνικὸ φαινόμενο, ἀλλ' ἀπλῶς ἕνα ἀσήμαντο ἀμελητέο *Τίποτα*.

νομισμός έχει ως τὰ τώρα παραβλέψει, ὅτι τὸ κύριο ζήτημα δὲν εἶναι νὰ ἔχει ἢ ν' ἀποκτήσει ὁ ἐργαζόμενος τὴ συνείδηση τῆς κοινωνικῆς του εὐθύνης, (αὐτὸ ἐξυπακούεται !). Τὸ κύριο ζήτημα εἶναι : *τί ἀναστέλλει, τί ἀναχαιτίζει τὴ συνειδητοποίηση τῆς κοινωνικῆς εὐθύνης.*

Ἡ ἄγνοια τῆς χαρακτηριστικῆς δομῆς τῶν μαζῶν καταλήγει συνεχῶς σὲ ἄγονους προβληματισμούς καὶ στεῖρες ἐρμηνεῖες. Οἱ κομμουνιστὲς ἀποδίδαν, π.χ., τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸ φασισμό στὴν παραπλανητικὴ πολιτικὴ τῆς σοσιαλδημοκρατίας. Ἡ ἐξήγηση αὐτῆ μᾶς ἔφερε σ' ἀδιέξοδο, ἐπειδὴ ἀκριβῶς κύριο γνώρισμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας ἦταν ὅτι καλλιεργοῦσε τὶς αὐταπάτες. Ἄρα ἡ ἐρμηνεία τούτη δὲν ὀδηγεῖ σὲ νέα πολιτικὴ πράξη. Ἐξίσου ἄγωνα εἶναι ἡ ἄλλη ἐκείνη, ποὺ πρεσβεύει ὅτι ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση «συσκότισε», «παραπλάνησε» καὶ «ἀπνώτισε» τὶς μάζες μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ φασισμού. Ἄλλ' αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι καὶ θὰ εἶναι πάντοτε ἡ λειτουργία τοῦ φασισμού. Κάτι τέτοιες ἐρμηνεῖες ἄρα δὲν ἀνοίγουν κανένα νέο δρόμο. Ἡ πείρα μᾶς διδάσκει, ὅτι αὐτοῦ τοῦ εἴδους οἱ χιλιοειπομένες «ἀποκαλύψεις» δὲ συγκινοῦν οὔτε πείθουν τὶς μάζες. Ἄρα, δὲν ἄρκει ἡ κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἔρευνα καὶ οἱ ἐρμηνεῖες τῆς. Δὲν εἶναι λοιπὸν λογικὸ νὰ ρωτήσουμε : τί ἀκριβῶς συμβαίνει *μέσα στὶς ἴδιες τὶς μάζες*, ποὺ τὶς ἔκανε νὰ μὴν μποροῦν καὶ νὰ μὴ θέλουν νὰ καταλάβουν τὴ λειτουργία τοῦ φασισμού ; Ἡ συνηθισμένη τυπικὴ ἀπόφαση : «Οἱ ἐργάτες *ὀφείλουν* νὰ συνειδητοποιήσουν ...» ἢ «Δὲν καταλάβαμε ὅτι ...» δὲν ἐξυπηρετεῖ κανένα καὶ τίποτε. Γιατί, λοιπὸν, δὲ συνειδητοποιοῦν οἱ ἐργάτες, καὶ γιατί δὲν καταλάβαμε ; Ἐξίσου ἄγωνα ἦταν καὶ ἡ θέση τοῦ ζητήματος στὴ διένεξη τῆς δεξιᾶς καὶ τῆς ἀριστερᾶς τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Οἱ δεξιοὶ ὑποστηρίζαν πῶς οἱ ἐργάτες δὲ θέλαν ν' ἀγωνιστοῦν, οἱ ἀριστεροὶ ἀνταπαντοῦσαν πῶς αὐτὸ ἦτανε λάθος μεγάλο, οἱ ἐργάτες ἦταν ἐπαναστατικοὶ καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς τῆς δεξιᾶς σήμαινε ἀπλῶς τὴν προδοσίαν τῆς ἐπαναστατικῆς ιδέας. Καὶ οἱ δυὸ ἀπόψεις, μὲ τὸ «εἶτε-εἶτε» τους, εἶναι μηχανιστικὰ ἀπολιθωμένες. Σύμφωνα μὲ τὴν πραγματικότητα θὰ ἦταν, νὰ διαπιστώσεις, ὅτι ὁ μέσος ἐργάτης κρύβει μέσα του μιὰν ἀντίφαση, κι ἐπομένως δὲν εἶναι

οὔτε μονόσημα ἐπαναστάτης, οὔτε μονόσημα συντηρητικὸς, ἀλλ' ἀπλῶς ψυχικὰ διασπασμένος, ἡ δομὴ του διαμορφώνεται ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ του κατάσταση, ποὺ γεννᾷ ἐπαναστατικὲς ροπές, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὅμως, ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴ γενικὴ, τὴν «περιρρέουσα» ἀτμόσφαιρα τῆς αὐταρχικῆς κοινωνίας· ἔτσι δημιουργεῖται στὴν ψυχὴ του ἡ ἀντίφαση. Εἶναι ἀπαραίτητο νὰ δοῦμε αὐτὴ τὴν ἀντίφαση καὶ νὰ μάθουμε, πῶς ἐκδηλώνει ὁ ἐργάτης, στὴ συγκεκριμένη πράξη, τὰ ἐπαναστατικὰ του ἢ τὰ ἀντιδραστικὰ του αἰσθήματα. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ μεσοαστό. Καταλαβαίνουμε ἀμέσως βέβαια, γιατί ἐξεγείρεται ἐναντίον τοῦ «συστήματος» σ' ἐποχὲς οἰκονομικῆς κρίσης· ἐκεῖνο, ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ καταλάβουμε ἀμέσως κοινωνικο-οἰκονομικά, εἶναι, ὅτι, παρ' ὅλη τὴν οἰκονομικὴ του ἐξαθλίωση, τρέμει τὴν πρόοδο καὶ καταντᾷ ἄκρος ἀντιδραστικός. Κι ὁ μεσοαστὸς ἄρα εἶναι ψυχικὰ διασπασμένος ἀνάμεσα στὸ ἐπαναστατικὸ του αἶσθημα καὶ τὶς ἀντιδραστικὲς ιδέες.

Ἄν θέλουμε νὰ δώσουμε μιὰ κοινωνιολογικὰ ὀλοκληρωμένη ἐρμηνεία ἐνὸς πολέμου λ.χ., δὲν ἄρκει νὰ διαπιστώσουμε τὰ εἰδικὰ οἰκονομικά καὶ πολιτικὰ αἴτια, ποὺ τὸν καθορίζουν *ἄμεσα*, ὅπως, φερ' εἰπεῖν, στὰ 1914, τὰ σχέδια τῆς Γερμανίας, νὰ προσαρτηθεῖ τὰ σιδηροδρομικὰ τῆς Μὲτρ-Μοζέλ (Briey καὶ Longwy), τὶς βελγικὲς βιομηχανικὲς περιοχὲς καὶ νὰ ἐπεκτείνει τὶς ἀποικίες τῆς στὴν Ἀσία· ἢ στὸ Β' παγκόσμιον πόλεμον, τὰ συμφέροντα τῆς χιτλερικῆς αὐτοκρατορίας γιὰ τὶς πετρελαιοπηγὲς τοῦ Μπακού, τὶς βιομηχανίες τῆς Τσεχοσλοβακίας κλπ. Τὰ αὐτοκρατορικὰ συμφέροντα τῆς Γερμανίας ἦταν μὲν ὁ ἀποφασιστικὸς παράγοντας τῆς *στιγμῆς ἐκείνης*· ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ συνυπολογίσουμε καὶ τὴν *ὁμαδικὴ ψυχολογικὴ βάση* τῶν παγκόσμιων πολέμων, θὰ πρέπει νὰ ρωτήσουμε : πῶς μπόρεσε τὸ *ὁμαδικό-ψυχολογικὸ* ὑπέδαφος νὰ ρουφήξει τὴν αὐτοκρατορικὴν ἰδεολογίαν, καὶ νὰ μετατρέψει σὲ πράξη τ' αὐτοκρατορικὰ συνθήματα — συνθήματα ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα μὲ τὴν εἰρηνοφιλή νοοτροπία τοῦ γερμανικοῦ πληθυσμοῦ, ποὺ δὲν ἐνδιαφερόταν καθόλου γιὰ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ; Δὲν εἶναι ἱκανοποιητικὴ ἀπάντηση νὰ ρίχνουμε τὴν εὐθύνη στὴν «προ-

δοσία της ήγεσίας της Β' Διεθνούς»¹. *Γιατί λοιπόν τὰ ἑκατομύρια οἱ φιλελεύθεροι καὶ ἀντι-αυτοκρατορικοὶ ἐργάτες ἀφῆσαν νὰ τοὺς προδώσουν; Ὁ φόβος μπρὸς στίς συνέπειες τῆς στρατιωτικῆς ἀνυποταξίας μπορεῖ νὰ ἐξηγήσει τὴ στάση μιᾶς μικρῆς μόνο μειονότητας. Ὅποιος ἔχει ζήσει τὴν ἐπιστράτευση τοῦ 1914, ξέρει ὅτι ὁ ἐργατικὸς πληθυσμὸς εἶχε δεῖξει ποικίλες διαθέσεις. Ὑπῆρχε βέβαια ἡ συνειδητὴ ἄρνηση μιᾶς μειοψηφίας. Ἀλλὰ γενικά, στίς μεγάλες μάζες, ἔβλεπε κανεὶς μιὰ παράξενη ὑποταγὴ στὴ μοίρα, μιὰ μουντὴ ἀπάθεια, ἢ ἕναν ἑξαλλοπολεμικὸ ἐνθουσιασμό, ὄχι μόνο στίς μεσαῖες τάξεις, μὰ ὡς μέσα βαθιὰ στοὺς κόλπους τῆς βιομηχανικῆς ἐργατίας. Ἡ μουντὴ ἀπάθεια τῶν μὲν, καὶ ὁ ἑξαλλοσ ενθουσιασμὸς τῶν ἄλλων ἦταν ἀναμφισβήτητα βασικὰ στοιχεῖα τῆς ὁμαδικῆς ψυχολογίας τοῦ πολέμου. Τὴ λειτουργία αὐτὴ τῆς ὁμαδικῆς ψυχολογίας στοὺς δύο παγκόσμιους πολέμους μποροῦμε νὰ τὴν καταλάβουμε μόνο, ἂν ἀναλογιστοῦμε ὅτι ἡ αυτοκρατορικὴ ἰδεολογία εἶχε ἀλλάξει συγκεκριμένα τὴν ψυχικὴ δομὴ τῶν ἐργαζόμενων μαζῶν, γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν αυτοκρατορικὴ πολιτικὴ. Τέτοιες κοινωνικὲς καταστροφὲς δὲν μποροῦν νὰ ἐξηγηθοῦν μὲ τὰ στερεότυπα: «πολεμικὴ ψύχωση» καὶ «συσκότιση τῶν μαζῶν». Ἄν νομίζει κανεὶς, πὼς οἱ μάζες εἶναι τόσο πολὺ προσιτῆς στὴν ἀπλὴ συσκότιση, θὰ πεῖ πὼς τις περιφρονεῖ βαθύτατα. Τὸ ζήτημα εἶναι, πὼς κάθε κοινωνικὸ σύστημα διαμορφώνει στὰ μέλη του τις δομές, ποὺ τοῦ χρειάζονται γιὰ τοὺς κύριους σκοπούς του². Χωρὶς αὐτὲς τις ὁμαδικὲς χαρακτηριστικὲς δὲ θὰ ἦταν δυνατὸς κανένας πόλεμος. Ὑπάρχει μιὰ στενὴ σχέση ἀνάμεσα στὴν οἰκονομικὴ δομὴ μιᾶς κοινωνίας καὶ τὴν ὁμαδι-*

1. Πρβ. *Ἐγγελες*, (Ἐπανάσταση καὶ ἀντεπανάσταση στὴ Γερμανία), «Ἡ προδοσία δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγήσει τίποτε σὲ καμιὰ περίπτωση...» Καί, *Μάρξ*, (Ἡ 18η Μπρυσμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη): «Μένει νὰ ἐξηγηθεῖ, πὼς μπορεῖ ἕνας λαὸς 16 ἑκατομμυρίων νὰ αἰφνιδιαστεῖ καὶ νὰ ἐξανδραποδιστεῖ ἀπὸ τρεῖς ἱππότες τῆς βιομηχανίας.» (Σ.τ.Μ.)

2. «Οἱ ἰδέες τῆς ἀρχουσας τάξης εἶναι, σὲ κάθε ἐποχὴ, οἱ ἀρχουσες ἰδέες, δηλαδὴ ἡ τάξη, ποὺ εἶναι ἡ ἀρχουσα ὕλη δύναμη τῆς κοινωνίας, εἶναι συνάμα καὶ ἡ ἀρχουσα πνευματικὴ δύναμη. Ἡ τάξη, ποὺ ἔχει στὴ διάθεσή της τὰ μέσα τῆς ὕλικῆς παραγωγῆς, διαθέτει γιὰ τοῦτο ταυτόχρονα καὶ τὰ μέσα τῆς πνευματικῆς παραγωγῆς, ἔτσι τῆς εἶναι συνάμα ὑποταγμένους κατὰ μέσον ὁρο οἱ ἰδέες ὧν δὲν ἔχουν τὰ μέσα τῆς πνευματικῆς παραγωγῆς.

κὴ-ψυχολογικὴ δομὴ τῶν μελῶν της· ὄχι μόνο ἐπειδὴ οἱ ἀρχουσες ἰδεολογίες εἶναι οἱ ἰδεολογίες τῆς ἀρχουσας τάξης, ἀλλὰ — πράγμα πολὺ σπουδαιότερο γιὰ τὴν ἐπίλυση πρακτικῶν προβλημάτων τῆς πολιτικῆς: ἐπειδὴ οἱ ἀντιφάσεις στὴν οἰκονομικὴ διάρθρωση μιᾶς κοινωνίας εἶναι ριζωμένες μέσα στὴν ὁμαδικὴ ψυχολογικὴ δομὴ τῶν καταπιεσμένων ἀνθρώπων. Ἄλλιῶς, θὰ ἦταν ἀδιανόητο, ὅτι οἱ οἰκονομικοὶ νόμοι μιᾶς κοινωνίας μποροῦν νὰ καταλήξουν σὲ συγκεκριμένο ἀποτέλεσμα, μόνο ἐπειδὴ τοὺς μετουσιώνουν σὲ πράξη οἱ ἐξανδραποδισμένες μάζες.

Τὰ ἐλευθερωτικὰ κινήματα τῆς Γερμανίας ξέραν βέβαια, τὶ σπουδαῖο ρόλο παίζει ὁ «ὑποκειμενικὸς συντελεστὴς τῆς ἱστορίας» (ὁ Μάρξ ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς μηχανοκράτες ὑλιστῆς ἔβλεπε τὸν ἄνθρωπο καταρχὴν σὰν ὑποκείμενο τῆς ἱστορίας, κι ὁ Λένιν ἀνάπτυξε εἰδικῶς αὐτὴ τὴν πλευρὰ τοῦ μαρξισμοῦ)· ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἔλειπε ἦταν ν' ἀντιληφθοῦν τὴν ἄλογη, ἀσύμφορη πράξη, μὲ ἄλλα λόγια, τὴ διάσταση οἰκονομίας καὶ ἰδεολογίας. Ὁφείλουμε, λοιπόν, νὰ ἐξηγήσουμε, πὼς κατόρθωσε ὁ μυστικισμὸς νὰ νικήσῃ τὸν ἐπιστημονικὸ σοσιαλισμὸ. Κι αὐτὸ θὰ τὸ ἐπιτύχουμε μόνο, ἂν θέσουμε σωστὰ τὸ πρόβλημα, ἔτσι ὥστε ἡ ἐξήγησή του νὰ ὀδηγήσῃ αὐθόρμητα σὲ νέα πράξη. Ἄν ὁ ἐργαζόμενος δὲν εἶναι μονόσημα ἐπαναστάτης, οὔτε μονόσημα ἀντιδραστικός, ἀλλὰ ψυχικὰ διασπασμένος ἀπὸ τις ἀντιφατικὲς ἐπαναστατικὲς καὶ ἀντιδραστικὲς ροπὲς ἐντὸς του, τότε, μιὰ κι ἀνακαλύψαμε αὐτὴ τὴν ἀντίφαση, θὰ πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ γεννηθεῖ μιὰ νέα πράξη, ποὺ θ' ἀντιτάσῃ στίς συντηρητικὲς ψυχικὲς τάσεις τις ἐπαναστατικὲς δυνάμεις. Κάθε μυστικισμὸς εἶναι ἀντιδραστικός καὶ κάθε ἀντιδραστικός ἄνθρωπος εἶναι μυστικιστής. Ὅταν ὅμως χλευάζουμε ἀπλῶς τὸ μυστικισμὸ καὶ τὸν διαγράφουμε μὲ τις λέξεις: «συσκότιση» ἢ «ψύχωση», χωρὶς νὰ τὸν ἐξηγήσουμε, δὲν προτείνουμε βέβαια κανένα μέτρο ἐναντίον του. Ἄν ὅμως καταλάβουμε σωστὰ τὸ μυ-

Οἱ ἀρχουσες ἰδέες ἀπλῶς καὶ μόνο ἐκφράζουν ἰδεατὰ τις κυρίαρχες ὕλικες συνθήκες, τις κυρίαρχες ὕλικες συνθήκες διατυπωμένες σὲ ἰδέες· ἄρα τις συνθήκες, ποὺ κατασταίνουν ἀκριβῶς κυρίαρχη τὴ μία τάξη, ἄρα τις συνθήκες τῆς κυριαρχίας της. *Μάρξ* (Ἡ γερμανικὴ ἰδεολογία).

στικισμό, θά βροῦμε ἀναγκαστικά καί τὸ ἀντιφάρμακο. Γιὰ νὰ τὸ κατορθώσουμε ὁμως, θά πρέπει πρῶτα νὰ καταλάβουμε, ὅσο μᾶς τὸ ἐπιτρέπουν τὰ γνωστικά μας μέσα, τὶς σχέσεις ἀνάμεσα στὶς κοινωνικὲς συνθήκες καὶ τὴ δομικὴ διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα, καὶ ἰδιαίτερα τὶς ἰδέες ἐκεῖνες, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἐξηγηθοῦν μὲ κοινωνικο-οικονομικά κριτήρια, δηλαδὴ τὶς ἄλλοιες ἰδέες.

4. Ἡ κοινωνικὴ λειτουργία στὴν καταπίεση τῆς γενετήσιας ὀρμῆς

Ὁ Λένιν εἶχε προσέξει παραξενεμένος, τί ἀλλόκοτα καὶ ἄλογα φέρονται οἱ μάζες πρὶν ἀπὸ μιὰν ἐξέγερση ἢ κατὰ τὴ διάρκειά της. Σχετικὰ μὲ τὶς στρατιωτικὲς ἀνταρσίες στὴ Ρωσία στὰ 1905 μνημονεῦει τὰ ἑξῆς :

«Ὁ στρατιώτης αἰσθανόταν μεγάλη συμπάθεια γιὰ τὰ ζητήματα τῶν χωρικῶν· τὰ μάτια του ἀστράφταν, μόλις ἄκουγε νὰ μιλοῦν γιὰ γῆ. Ἐπανειλημμένα εἶχανε πάρει οἱ στρατιῶτες τὴν ἐξουσία στὰ χέρια τους, ὁμως σχεδὸν ποτὲ δὲ φτάσανε νὰ χρησιμοποιήσουν ὡς τὸ τέλος τὴ δύναμή τους. Οἱ στρατιῶτες κλονίζονταν· σκοτώναν κάποιον μισητό τους ἀνώτερο, καὶ λίγες ὥρες ἀργότερα ἀφήναν τοὺς ἄλλους ἐλεύθερους, ἀρχίζανε τὶς διαπραγματεύσεις μὲ τὶς ἀρχὲς καὶ στέκονταν κατόπι νὰ τοὺς ἐκτελέσουν, βάζανε τὴν οὐρὰ στὰ σκέλια κι ἀνέχονταν νὰ τοὺς ξαναζέψουν στὸ ζυγό...».

(Περὶ θρησκείας).

Ὁ μυστικιστὴς θ' ἀποδώσει αὐτὴ τὴ συμπεριφορὰ στὴν αἰώνια ἠθικὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἀπότρεψε τὴν ἀνταρσία ἐναντίον τῶν θεϊκῶν θεσμῶν, τῆς «κρατικῆς ἐξουσίας» καὶ τῶν ἐκπροσώπων της· ὁ ἀγοραῖος μαρξιστὴς δὲν ἐνδιαφέρεται καθόλου γιὰ κάτι τέτοια φαινόμενα, δὲν μπορεῖ νὰ τὰ καταλάβει καὶ νὰ τὰ ἐξηγήσει, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐξηγηθοῦν μὲ καθαρὰ κοινωνικο-οικονομικά κριτήρια. Ὁ Φρόντ βρίσκεται πολὺ πιὸ κοντὰ στὴν πραγματικότητα, ὅταν ἀποδίδει τὴ συμπεριφορὰ αὐτὴ σ' ἓνα παιδικὸ αἰσθημα ἐνοχῆς ἀπέναντι στὸν πατέρα ἢ τὶς πατρικὲς μορφές. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἐξετάζει τὴν

κοινωνικὴ καταγωγὴ καὶ λειτουργία τῆς συμπεριφορᾶς, δὲ μᾶς βοηθᾶει νὰ βροῦμε πρακτικὲς λύσεις. Παραβλέπει ἐπίσης τὴ συνάρτησή της μὲ τὴν καταπίεση καὶ τὸ κολόβωμα τῆς γενετήσιας ζωῆς τῶν μαζῶν.

Γιὰ νὰ δεῖξουμε μὲ ποιὸν τρόπο μποροῦν νὰ ἐξεταστοῦν τέτοιες ἄλογες ἐκδηλώσεις τῆς ὁμαδικῆς ψυχολογίας, χρειάζεται μιὰ σύντομη ἐπισκόπηση τῶν προβλημάτων, ποὺ ἐρευνᾷ ἡ γενετήσια οἰκονομία.

Ἡ γενετήσια οἰκονομία εἶναι μιὰ ζητητικὴ μέθοδος, ποὺ διαμορφώθηκε σιγά-σιγά, ὅταν ἄρχισα νὰ ἐφαρμόζω στὴ γενετήσια ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου τὴ θεωρία τῆς λειτουργίας, καὶ ἔχει πιά φτάσει σὲ μιὰ σειρά ἀπὸ νέες διαπιστώσεις. Ξεκινᾷ ἀπὸ τὶς ἀκόλουθες προϋποθέσεις.

Ὁ Μάρξ ἀνακάλυψε ὅτι ἡ κοινωνικὴ ζωὴ διέπεται ἀπὸ τοὺς ὅρους τῆς οἰκονομικῆς παραγωγῆς καὶ ἀπὸ τὴν πάλη τῶν τάξεων, ποὺ ἀναφύεται ἐξαιτίας τους. Οἱ ἰδιοκτῆτες τῶν κοινωνικῶν μέσων παραγωγῆς πολὺ σπάνια μεταχειρίζονται τὴν ὠμὴ βία, γιὰ νὰ ἐπιβάλουν τὴν κυριαρχία τους στὶς καταπιεσμένες τάξεις. Τὸ κυριότερό τους ὄπλο εἶναι ἡ ἰδεολογία, ποὺ ἐξουσιάζει τοὺς ἐξανδραποδισμένους καὶ στηρίζει μὲ τὴ δύναμή της τὴν κρατικὴ μηχανή.

Ἐναφέραμε ἤδη ὅτι ὁ Μάρξ ἔβλεπε σὰν πρώτη προϋπόθεση τῆς ἱστορίας καὶ τῆς πολιτικῆς τὸ ζωντανὸ δημιουργικὸ ἄνθρωπο μὲ τὴν ψυχικὴ καὶ τὴ φυσικὴ του ἰδιοσυστασία. Ἡ χαρακτηριστικὴ δομὴ τοῦ ἐνεργοῦ ἀνθρώπου — τοῦ «ὑποκειμενικοῦ παράγοντα τῆς ἱστορίας», ὅπως τὸν ἐννοοῦσε ὁ Μάρξ — ἔμεινε ἀνεξερεύνητη, γιὰ τὸ Μάρξ ἦταν κοινωνιολόγος, ὄχι ψυχολόγος, καὶ στὶς μέρες του δὲν ὑπῆρχε ἀκόμη ἐπιστημονικὴ ψυχολογία. Ἐτσι μᾶς ἔμαθε μόνο τὴν οἰκονομικὴ διαδικασία μέσα στὴν κοινωνία καὶ τὸ μηχανισμό τῆς οἰκονομικῆς ἐκμετάλλευσης. Κ' ἔμεινε ἀναπάντητο τὸ ἐρώτημα : γιὰ ποιὸ λόγο ἄραγε ἀνέχονται οἱ ἄνθρωποι χιλιάδες χρόνια τώρα τὴν ἐκμετάλλευση, τὴν ἠθικὴ ταπείνωση, τὸν ἐξευτελισμὸ καὶ τὴ δουλεία ; Μισὸ αἰῶνα ἀργότερα ὁ Φρόντ ἀνακάλυψε μὲ μιὰν εἰδικὴ μέθοδο, ποὺ τὴν ὀνόμασε ψυχανάλυση, τὴ διαδικασία ποὺ κυβερνᾷ τὴν ψυχικὴ ζωὴ. Οἱ σπουδαιότερες ἀνακαλύψεις του, ποὺ

μέ την επαναστατική καινοτομία τους ανατρέψανε πολλές καθιερωμένες θεωρίες και προκαλέσαν στην αρχή τὸ μίσος, τοῦ κόσμου ἐναντίον του, εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

Ἡ συνείδηση εἶναι ἓνα μικρὸ μόνο μέρος τῆς ψυχῆς· διευθύνεται κι αὐτὴ ἀπὸ ψυχικὲς διαδικασίες ἀνεπίγνωστες, καὶ γιὰ τοῦτο ἀπρόσιτες στὸν ἔλεγχο τῆς συνείδησης : κάθε ψυχικὸ γεγονός, κι ἂς φαίνεται ἀσυνάρτητο, ὅπως τὰ ὄνειρα, τὰ διάφορα ξεστοχήματα — ὀλισθήματα τῆς γλώσσας, ξαφνικὲς ἀμνησίες κλπ. — τὰ παραληρήματα τῶν ψυχοπαθῶν καὶ τῶν τρελῶν, ἔχει μιὰ λειτουργία καὶ ἓνα «νόημα», ποῦ θὰ τὸ κατανοήσουμε πολὺ καλά, ἂν μπορέσουμε νὰ τὸ ἐντάξουμε στὴν προσωπικὴ ἱστορία τοῦ ἀτόμου. Ἔτσι, ἡ ψυχολογία, ποῦ ὡς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη φυτοζωοῦσε εἴτε σὰν ἓνα εἶδος φυσικῆς τοῦ ἐγκεφάλου («ἐγκεφαλικὴ μυθολογία») εἴτε σὰ θεορία κάποιου μυστηριακοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος, κατατάχτηκε στὴ σειρά τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ δεύτερη μεγάλη ἀνακάλυψη ἦταν, ὅτι καὶ τὸ μικρὸ παιδί ἀναπτύσσει μιὰν ἔντονη ἐρωτικὴ ὁρμὴ, ποῦ δὲν ἔχει τίποτε νὰ κάνει μὲ τὴν ἀναπαραγωγὴ· ἐπομένως ἐρωτικὴ, γενετήσια ὁρμὴ καὶ ἀναπαραγωγὴ, γενετήσιος καὶ γεννητικὸς δὲν εἶναι ταυτόσημα· ἡ ἀναλυτικὴ ἐξέταση τῶν ψυχικῶν ἐκδηλώσεων ἔδειξε ἀκόμη, ὅτι ἡ ἐρωτικὴ ὁρμὴ, ὁ ἡδονόφιλος ἐρωτισμὸς, ἀναβρῦζουν ἀπὸ σωματικὲς πηγές καὶ εἶναι τὸ κεντρικὸ κίνητρο τῆς ψυχικῆς ζωῆς. Οἱ βιολογικοὶ παράγοντες καὶ οἱ κοινωνικὲς συνθήκες συγκλίνουν ἄρα μέσα στὴν ψυχὴ.

Ἡ τρίτη μεγάλη ἀνακάλυψη ἦταν, ὅτι ἡ παιδικὴ ἐρωτικὴ ὁρμὴ, ποῦ ἐνέχει τὸ πιὸ οὐσιαστικὸ στοιχεῖο τῆς σχέσης παιδιοῦ-γονιῶν (τὸ «οἰδιπόδειο σύμπλεγμα»), ἀπωθεῖται ἀπὸ τὸ φόβο τῆς τιμωρίας (κατ' οὐσίαν τὸ «ἄγχος τοῦ ἐδνοουχισμού») ἐξορίζεται ἀπὸ τὴν πράξη κ' ἐξαλείφεται ἀπὸ τὴ μνήμη. Ἔτσι ὁ ἀπωθημένος παιδικὸς ἐρωτισμὸς ξεφεύγει μὲν ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τῆς συνείδησης, ἀλλὰ δὲ χάνει καθόλου τὴ δύναμή του, ἀντίθετα δυναμώνει περισσότερο κ' ἐκδηλώνεται σὲ διάφορες νοσηρὲς διαταραχὲς τῆς ψυχικῆς ζωῆς. Ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει σχεδὸν καμιὰ ἐξαίρεση σ' αὐτὸ τὸν κανόνα γιὰ τὸν «πολιτισμένο ἄνθρωπο», δι-

καίως ἔλεγε ὁ Φρόντ, πὼς ἄρρωστός του ἦταν ὀλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα.

Ἡ τέταρτη σπουδαία ἀνακάλυψη ἦταν, ὅτι οἱ ἠθικὲς ἀρχὲς ὄχι μόνο δὲν ἔχουν ὑπερκόσμια καταγωγὴ, ἀλλ' ἀντίθετα προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀνατροφή, τὰ μέτρα ποῦ παίρνουν οἱ γονιοὶ καὶ οἱ ἐκπρόσωποι τους γιὰ νὰ τιθασέψουν τὸ παιδί ἀπὸ τὴ βρεφικὴ του ἡλικία. Στὴν οὐσία τους, τὰ μέτρα αὐτὰ σκοποῦ ἔχουν νὰ καταπνίξουν, νὰ δαμάσουν τὴν ἐρωτικὴ ὁρμὴ τοῦ παιδιοῦ, τὴν ἔμφυτη σωματικὴ φιληδονία του. Ἡ πάλι, ποῦ ἀρχικὰ διαδραματίζεται ἀνάμεσα στὶς ἐπιθυμίες τοῦ παιδιοῦ καὶ τὶς ἀπαγορεύσεις τῶν γονιῶν, ἐσωτερικεῖται ἀργότερα, μετουσιώνεται στὸν ἀδιάκοπο ἀγῶνα τῆς ἠθικῆς ἐναντίον τοῦ ὀρμέφυτου μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀτόμου. Οἱ ἠθικὲς ἱεραρχίες, ποῦ εἶναι καθαυτὲς ἀνεπίγνωστες, διαθέτουν τὸν ἐνήλικο ἄνθρωπο ἐχθρικὰ ἀπέναντι στὴ γνῶση τῶν νόμων τῆς γενετήσιας ὁρμῆς καὶ τῆς ἀσυνείδητης ψυχικῆς ζωῆς : ἐδνοοῦν τὴν ἀπάθτηση τῆς γενετήσιας ὁρμῆς («ἀφροδισιαστικὴ ἀντίσταση») κ' ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ἀντίσταση τοῦ κόσμου ἐναντίον τοῦ παιδικοῦ ἐρωτισμοῦ.

Ἄναφέραμε μόνο ἐκείνες τὶς ἀνακαλύψεις, ποῦ ἔχουν ξεχωριστὴ σημασία γιὰ τὸ θέμα μας. Ἡ κάθεμιὰ τους ἦταν, μὲ τὴν ὑπαρξὴ τῆς καὶ μόνο, πλῆγμα βαρὺ γιὰ τὴν ἀντιδραστικὴ ἠθικὴ φιλοσοφία καὶ τὴ θρησκευτικὴ μεταφυσικὴ, ποῦ ὑπερασπίζονται κάποιες αἰώνιες ἠθικὲς ἀξίες, διαλαλοῦν, πὼς ἓνα ἀντικειμενικὸ πνεῦμα κυβερνᾷ τὸν κόσμον, ἀποτάσσονται τὴν Ἄφροδίτη καὶ περιορίζουν τὴ γενετήσια ὁρμὴ στὴ λειτουργία τῆς ἀναπαραγωγῆς. Ὅμως, οἱ ἀνακαλύψεις αὐτὲς δὲν μπόρεσαν ν' ἀσκήσουν τὴν ἐπίδραση ποῦ θ' ἀντιστοιχοῦσε στὴν παραμόνιμη σπουδαιότητά τους, ἐπειδὴ ἡ ψυχαναλυτικὴ κοινωνιολογία, ποῦ οἰκοδομήθηκε πάνω τους, ἀναίρεσε κατὰ μέγα μέρος τὸν προοδευτικὸ κι ἀνατρεπτικὸ τους πυρήνα. Δὲν εἶναι ἔδῳ ὁ τόπος ν' ἀποδείξουμε αὐτὴ μας τὴ διαπίστωση. Ἡ ἀναλυτικὴ κοινωνιολογία ἐπιχείρησε ν' ἀναλύσει τὴν κοινωνία, ὅπως ἀνάλυσε τὸ ἄτομον· ἀντιπαράταξε τὴν πολιτιστικὴ πρόοδο στὴν ἐρωτικὴ ἀπόλαυση, ὑποστήριξε, πὼς τὰ καταστρεπτικὰ ὀρμέφυτα ἦταν ἀρχέγονα βιολογικὰ δεδομένα, ποῦ κυβερνᾷ ἀκαταμάχητα τὸ ἀνθρώπινο πεπρωμένο, ἀρνήθηκε τὴ μητριαρχικὴ

προϊστορία κι άραξε σ' ένα παραλυτικό σκεπτικισμό, έπειδή τρόμαξε μπρός στα συμπεράσματα άπ' τις ίδιες τις άνακαλύψεις της. Έτσι έχει άπό καιρό τώρα πάρει έχθρική στάση άπέναντι σ' όσους έπιχειρούν νά βγάλουν αυτά τά συμπεράσματα, κ' οί έκπρόσωποί της πολεμάν συνεχώς κάθε τέτοια προσπάθεια. Άλλ' αυτό δέ θά μάς αλλάξει τήν άπόφαση νά υπερασπιστούμε σύντονα τις μεγάλες άνακαλύψεις του Φρόντ άπέναντι στην κάθε έπίθεση, άπ' όπουδήποτε κι άν έρχεται.

Ή ζητητική μέθοδος τής κοινωνικής γενετήσιας οικονομίας, πού ξεκίνησε άπ' αυτές τις άνακαλύψεις, δέ μοιάζει με τις συνηθισμένες άπόπειρες, νά συμπληρωθεί ή και νά συμφυρθεί ο Μάρξ με τόν Φρόντ, ή ο Φρόντ με τόν Μάρξ. Ύποδειξαμε παραπάνω σέ ποιό άκριβώς σημείο του ιστορικού ύλισμου πρέπει νά ένταχθεί ή ψυχανάλυση, για νά έκπληρώσει τήν έπιστημονική άποστολή, πού δέν μπορεί νά έκτελέσει ή κοινωνική οικονομία : νά έξετάσει τή δομή και τó δυναμισμό τής ιδεολογίας, όχι τó ιστορικό της έδαφος. Ένσωματώνοντας τις άνακαλύψεις τής ψυχανάλυσης ή κοινωνιολογία φτάνει σ' ένα άνώτερο έπίπεδο, μπορεί νά καταλάβει και νά χειριστεί άποτελεσματικότερα τήν πραγματικότητα, έπειδή γνωρίζει πιά τόν άνθρωπο στη δομή του. Μόνο ένας στενοκέφαλος πολιτικός θά σκεφτόταν νά καταλογήσει στη χαρακτηροαναλυτική δομική ψυχολογία, ότι δέν μπορεί νά δώσει άμέσως εύκολες πρακτικές συμβουλές· μόνο ένας φωνασκόσ πολιτικός θά τήν άπόρριπτε όλωσδιόλου, με τó έπιχείρημα, ότι κι αυτή έχει άπάνω της τά στίγματα τής στρεβλωμένης συντηρητικής βιοθεωρίας. Ό γνήσιος κοινωνιολόγος αντίθετα θά τήν εκτιμούσε σάν έπιστημονικά έπαναστατική πράξη, έπειδή καταλαβαίνει τόν παιδικό έρωτισμό. Τό συμπέρασμα, λοιπόν, είναι, ότι ή γενετήσια οικονομία, πού οίκοδομείται πάνω στο κοινωνικό θεμέλιο του Μάρξ και στο ψυχολογικό θεμέλιο του Φρόντ είναι στην ουσία της συγχρόνως κοινωνική έπιστήμη τής όμαδικής ψυχολογίας και τής γενετήσιας οικονομίας. Ξεκινάει άπό κεί όπου, μετά τήν άναίρεση

τής πολιτιστικής φιλοσοφίας του Φρόντ¹, τελειώνει ή κλινική -ψυχολογική έρευνα τής ψυχανάλυσης.

Ή ψυχανάλυση μάς άποκαλύπτει τις επενέργειες και τούς μηχανισμούς τής καταπίεσης και τής άπόθησης τής γενετήσιας όρμής και τά νοσηρά της άποτελέσματα μέσα στο καθέκαστο άτομο. Ή κοινωνική γενετήσια οικονομία συνεχίζει : για ποιά κοινωνιολογική αίτια καταπιέζει ή κοινωνία και άπωθει τó άτομο τήν έρωτική του όρμή ;

Πολλές άπαντήσεις δόθηκαν σέ τούτο τó έρώτημα. Ή έκκλησία λέει, για τή σωτηρία τής ψυχής μας στόν άλλο κόσμο. Ή μυστική ήθικη φιλοσοφία λέει, έξαιτίας τής άϊδιας ήθικης φύσης του ανθρώπου. Ή πολιτιστική φιλοσοφία του Φρόντ διατείνεται, πώς όλ' αυτά συμβαίνουν για χάρη του «πολιτισμού». Όποτε άρχίζουμε ν' άπορούμε, πώς είναι δυνατό νά έμποδίξει τήν κατασκευή πετρελαιοδεξαμενών και άεροπλάνων ο άντανισμός τών παιδιών και οί έρωτικές σχέσεις τών έφήβων. Ύποψιαζόμαστε, πώς δέν είναι ή πολιτιστική πρόοδος αυτή καθαυτή, πού άπαιτεί τήν καταπίεση του παιδικού και του έφηβικού έρωτισμού, αλλά μόνο οί σημερινές μορφές της· όποτε με χαρά μεγάλη θά θυσιάσαμε τις μορφές, άν αυτό θά έξοστράκιζε τήν άμετρη δυστυχία τών παιδιών και τών έφήβων. Τό ζήτημα τότε δέν είναι πολιτιστικό, αλλά θέμα κοινωνικής διάρθρωσης. Άν μελετήσουμε τήν ιστορία τής καταπίεσης του έρωτισμού και τήν προέλευση τής άπόθησης του γενετήσιου όρμέμφυτου, θά διαπιστώσουμε πώς δέν υπάρχουν τέτοια πράγματα στις άπαρχές τής πολιτιστικής άνάπτυξης, άρα δέν είναι οί προϋποθέσεις του πολιτισμού· πρωτοδιαμορφώνονται σχετικώς άργά, με τήν εμφάνιση τής άυταρχικής πατριαρχίας και τών ταξικών διαφορισμών. Σ' αυτή τή φάση του πολιτισμού, οί γενετήσιες άνάγκες του συνόλου άρχίζουν νά υποδουλώνονται στα κερδοσκοπικά συμφέροντα μιās μειονότητας. Ή διαδικασία αυτή παίρνει μιá πάγια όργανωτική μορφή με τούς θεσμούς του πατριαρχικού

1. Όπου, παρ' όλο τόν ιδεαλισμό, υπάρχουν συγκεντρωμένες πολύ περισσότερες άλήθειες για τή ζωντανή ζωή, παρ' ότι σ' όλες μαζί τις κοινωνιολογίες και σέ κάποιες μαρξιστικές ψυχολογίες.

γάμου και της πατριαρχικής οικογένειας. Με τον περιορισμό και την καταπίεση της γενετήσιας όρμης μετασηματίζεται το θυμικό του ανθρώπου, γεννιέται ή άρνησίφυλη αντίαισθησιακή θρησκεία, που ιδρύει τη δική της άφροδισιοπολιτική όργάνωση, την εκκλησία, μ' όλους τους προδρόμους και προφήτες της, με μοναδικό σκοπό, να ξεριζώσει την έρωτική όρεξη και φιληδονία του ανθρώπου, κ' έτσι και την παραμικρή ευδαιμονία μέσα στον κόσμο τουτο. "Όλ' αυτά έχουν βέβαια το κοινωνιολογικό τους αίτιο στην προϊούσα έκμετάλλευση της έργατικής δύναμης του ανθρώπου.

Για να καταλάβουμε αυτή την άλληλουχία, χρειάζεται να μελετήσουμε το θεμέλιο εκείνο κοινωνικό θεσμό, όπου συναντιώνται και συνυφαίνονται ή οικονομική και ή γενετησιο-οικονομική κατάσταση της αυταρχικής πατριαρχικής κοινωνίας. Χωρίς τη μελέτη αυτού του θεσμού δεν είναι δυνατό να κατανοήσουμε τη γενετήσια οικονομία και την ιδεολογική πρόβαση της πατριαρχίας. Η ψυχανάλυση ανθρώπων οποιασδήποτε ηλικίας, έθνικότητας και κοινωνικής στάθμης μας δείχνει, ότι *ή σύμπλεξη της οικονομικοκοινωνικής διάρθρωσης και της γενετήσιας δομής της κοινωνίας καθώς και ή αναπαγωγή της κοινωνικής δομής συντελούνται στα πρώτα τέσσερα ως πέντε χρόνια της παιδικής ηλικίας μέσα στην αυταρχική οικογένεια.* Η εκκλησία αναλαμβάνει άργότερα να συνεχίσει άπλως αυτό το ρόλο. Έτσι, το αυταρχικό κράτος αναπτύσσει τα τεράστια συμφέροντά του μέσα στην αυταρχική οικογένεια: *ή οικογένεια είναι το έργοστάσιο της δομής του και της ιδεολογίας του.*

Βρήκαμε το θεσμό, όπου συνυφαίνονται τα γενετήσια και τα οικονομικά συμφέροντα του αυταρχικού κράτους. Πρέπει τώρα να ρωτήσουμε, πώς συντελείται αυτή ή σύμπλεξη και ποιός είναι ο μηχανισμός της. Και δώ την άπάντηση μας τη δίνει ή άνάλυση της χαρακτηροδομής του αντιδραστικού άτομου (συμπεριλαμβανόμενου και του έργατη), άρκει βέβαια ή άνάλυση ν' άσχοληθεί μ' αυτό το ζήτημα. Η ήθικη άναχαίτιση της έμφυτης γενετήσιας όρμης του παιδιού, που στην τελευταία της φάση τρομάζει το μικρό παιδί πώς θα βλαφτούν τα *γεννητικά του όργανα*, κάνει το παιδί φοβισμένο, ντροπαλό, άρχοφόβο, υπά-

κουο — «καλό» και «προσαρμοσμένο» με την αυταρχική σημασία των όρων. Η άνάσχεση της γενετήσιας όρμης παραλείπει τις επαναστατικές δυνάμεις του ανθρώπου, έπειδή από κεί και πέρα κάθε ζωντανή, έλευθέρια παρόρμηση είναι φορτωμένη άγχος· άπαγορεύοντας την έρωτική περιέργεια, προκαλεί μιá γενική άνάσχεση στο λογισμό και στην κριτική δύναμη. Τέλος, σκοπός της είναι να φτιάξει τον υπήκοο, τον προσαρμοσμένο στην αυταρχική τάξη, που άνέχεται καρτερικά την κακομοιριά και την ταπείνωση. Ός πρώτο στάδιο, το παιδί θητεύει στο αυταρχικό μικροκράτος της οικογένειας και πρέπει να προσαρμοστεί στη δομή της, για να μπορέσει άργότερα να ένταχθεί στο γενικό πλαίσιο της κοινωνίας. *Η αυταρχική διάπλαση του ανθρώπου συντελείται* — αυτό πρέπει να το θυμόμαστε πάντοτε — *κυρίως με το ρίζωμα της άνάσχεσης και του άγχους μέσα στο ζωντανό ύλικό του γενετήσιον όρμέμφυτον.*

Θά καταλάβουμε άμέσως, γιατί ή γενετήσια οικονομία θεωρεί την οικογένεια ως το σπουδαιότερο κέντρο παραγωγής του αυταρχικού κοινωνικού συστήματος, αν λάβουμε ύπόψη μας το παράδειγμα μιás μέσης συντηρητικής εργάτισσας. Πεινάει κι αυτή, όσο και μιá φιλελεύθερη εργάτισσα, βρίσκεται άρα στην ίδια οικονομική κατάσταση, όπως και κείνη — άλλά ψηφίζει φασισμό. Όταν διαπιστώσουμε από πάνω, ότι οί δυο αυτές γυναίκες έχουν και διαφορετικές άντιλήψεις για την έρωτική ζωή, τότε καταλαβαίνουμε και την καίρια σημασία της γενετήσιας όρμης: ή άντι-αίσθησιακή ήθικη άνάσχεση έμποδίζει τη συντηρητική γυναίκα, να συνειδητοποιήσει την κοινωνική της θέση, τη δένει σφιχτά με την εκκλησία, τόσο μάλλον που ή εκκλησία την τρομοκρατεί με τον «μπολσεβικικό άφροδισιασμό». Θεωρητικά τα πράγματα έχουν ως εξής: ο μηχανοκρατικός σκεπτόμενος άγοραίος μαρξιστής θα ύποθέσει, πώς ή συνειδητοποίηση της κοινωνικής θέσης θα είναι πολú πιό έντονη, όταν στην οικονομική δυσπραγία προστεθεί ή έρωτική κακουχία. Σύμφωνα μ' αυτή την ύπόθεση, θα έπρεπε οί γυναίκες και οί έφηβοι να είναι πολú πιό επαναστατημένοι από τους άντρες. Το άντίθετο άκριβώς συμβαίνει, και ο οικονομολόγος μας βρίσκεται σ' άπόλυτη άμηχανία μπρός σ' αυτό το φαινόμενο. Δεν μπορεί καθόλου να

καταλάβει, γιατί ή αντιδραστική γυναίκα δέ θέλει, ούτε καν ν' ακούσει τὸ οικονομικό του πρόγραμμα. Ἴδου ή ἐξήγηση : ή καταστολή τῆς ἐκπλήρωσης τῶν καθαρὰ ὑλικῶν ἀναγκῶν, ή οικονομική στέρηση, ἔχει τελείως διαφορετικό ἀποτέλεσμα ἀπὸ τὴν ἀναστολή τῆς ἐκπλήρωσης τῆς γενετήσιας ἐπιθυμίας, τὴν ἐρωτική στέρηση. Ἡ πρώτη ὁδηγεῖ στὴν ἀνταρσία· ή δεύτερη ἀντίθετα προκαλεῖ τὴν ἀπόθηση τῶν ἐρωτικῶν ὀρμέμφυτων, τὰ ἐκτοπίζει ἀπὸ τὴ συνείδηση καὶ κατασταλάζει στὴν ψυχὴ σὰν ἠθική ἄμυνα — ἔτσι ἐμποδίζει νὰ καταλήξει σ' ἐξέγερση, ὄχι μόνο ή ἐρωτική στέρηση, ἀλλὰ καὶ ἡ οικονομική. Μάλιστα κι αὐτὴ ἀκόμη ή ἀπόθηση τῆς ἐξέγερσης γίνεται ὑποσυνείδητα. Στὴ συνείδηση τοῦ μέσου ἀπολιτικοῦ ἀνθρώπου δὲν ὑπάρχει οὔτε ἴχνος τῆς. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι συντηρητισμός, φόβος τῆς ἐλευθερίας, ἀντιδραστική νοοτροπία.

Ἡ ἀπόθηση τῆς γενετήσιας ἐπιθυμίας ἐνισχύει τὴν πολιτικὴ ἀντίδραση, ὄχι μόνο ἐπειδὴ κάνει τὸ ἀγελαῖο ἄτομο παθητικό, ἀδιάφορο καὶ ἀπολιτικό· ἀλλὰ γιατί δημιουργεῖ μέσα στὴ δομὴ του μιὰ δευτέρη δύναμη, ἓνα τεχνητὸ συμφέρον, ποὺ στηρίζει καὶ ἐνεργὰ τὸ αὐταρχικὸ σύστημα. Ὅταν ή ἐρωτικὴ ἐπιθυμία ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴ γενετήσια ἀπόθηση καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βρεῖ τὴ φυσιολογική της πλήρωση, τότε καταφεύγει σὲ κάθε λογῆς ὑποκατάστατα. Ἐτσι, λόγου χάρη, ή φυσικὴ ἐπιθετικότητα δξύνεται καὶ καταντάει σαδιστικὴ κτηνωδία· αὐτὸς ὁ μανιακὸς σαδισμὸς εἶναι οὐσιαστικὸ στοιχεῖο τῆς ὀμαδικῆς ψυχολογικῆς βάσης τῶν αὐτοκρατορικῶν πολέμων. Θ' ἀναφέρω ἄλλο ἓνα παράδειγμα : ή στρατοκρατία στηρίζει τὴν ὀμαδικὴ ψυχολογικὴ της ἐπίδραση σ' ἓναν ἐρωτικὸ μηχανισμό : ή αἰσθησιακὴ ἔλξη τῆς στολῆς, ή γενετήσια διέγερση, ποὺ προκαλοῦν μὲ τὴ ρυθμικὴ τους κίνηση οἱ παρελάσεις, ή ἐπιδεικτικὴ — κοκορήσια — ἐμφάνιση τοῦ στρατιωτικοῦ εἶναι γιὰ τὸ ὑπηρετριάκι ή γιὰ τὴν ὀποιαδήποτε κομμῶτρια φῶς φανερό — ὄχι ὁμως καὶ γιὰ τοὺς μορφωμένους πολιτικούς μας. Ὅμως ή πολιτικὴ ἀντίδραση χρησιμοποιεῖ συνειδητὰ αὐτὰ τὰ αἰσθησιακὰ συμφέροντα. Ὅχι μόνο κατασκευάζει παρδαλὲς στολές, σὰν τὴν οὐρὰ τοῦ παγωνιοῦ, γιὰ τοὺς ἄντρες, ἀλλὰ μεταχειρίζεται καὶ ἔλκυστικὲς γυναίκες γιὰ τὴ στρατολογικὴ της διαφήμιση. Ἄς θυμηθοῦμε,

π.χ. τὶς χρωματιστὲς διαφημίσεις τῶν πολεμόχαρων δυνάμεων, ποὺ λέγαν περίπου τὰ ἐξῆς : «Ἄν θέλεις νὰ γνωρίσεις ξένες χῶρες, κατατάξου στὸ Βασιλικὸ Ναυτικόν», κι οἱ ξένες χῶρες εἶχαν τὴ μορφή ἐξωτικῶν καλλονῶν. Καὶ γιατί τάχα ἐπηρεάζουν αὐτὲς οἱ διαφημιστικὲς εἰκόνες; Ἐπειδὴ ή νεολαία μας εἶναι πεινασμένη γιὰ ἐρωτικὲς ἀπολαύσεις ἐξαιτίας τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἀφροδισιακῆς ζωῆς.

Ἡ γενετήσια ἠθική, ποὺ ἀναχαιτίζει τὴ φιλελεύθερη ὀρμή, καθὼς ἄλλωστε καὶ οἱ δυνάμεις ἐκεῖνες ποὺ ἐξυπηρετοῦν τ' αὐταρχικὰ συμφέροντα, ἀντλοῦν τὴν ἐνέργειά τους ἀπὸ τὸν ἀπαθήμενο ἐρωτισμὸ. Τώρα λοιπὸν καταλαβαίνουμε καλύτερα ἓνα καίριο στοιχεῖο τοῦ λεγόμενου «ἀντίχτυπου τῆς ἰδεολογίας πάνω στὴν οικονομικὴ βάση». Ἡ ἀναχαιτίση τῆς γενετήσιας ὀρμῆς μεταμορφώνει στὴ δομὴ του τὸν ὀικονομικὰ καταπιεσμένο ἄνθρωπο σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε νὰ αἰσθάνεται, νὰ σκέφτεται καὶ νὰ πράττει ἐναντίον τοῦ ἴδιου τοῦ ὀικονομικοῦ του συμφέροντος.

Ἐτσι, ή παρατήρηση ἐκεῖνη τοῦ Λένιν ἐπιβεβαιώνεται κι ἐρμηνεύεται ἀπὸ τὴν ὀμαδικὴ ψυχολογία. Οἱ στρατιῶτες τοῦ 1905 βλέπανε, χωρὶς νὰ τὸ συνειδητοποιοῦν, στὸ πρόσωπο τῶν ἀξιωματικῶν τὸν πατέρα τῶν παιδικῶν χρόνων — συμπτκνωμένο στὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ — ποὺ ἀπαγόρευε τὸν ἔρωτα· τὸν πατέρα ποὺ δὲν τοὺς ἐπιτρεπόταν, κι οὔτε μποροῦσαν τότε νὰ τὸν σκοτώσουν, παρ' ὄλο ποὺ τοὺς ποδοπατοῦσε τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς. Ἡ μεταμέλειά τους μετὰ τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας, οἱ δισταγμοὶ τους ἦταν ή ἐκφραση τοῦ μίσους ποὺ εἶχε γυρίσει στὸ ἀντίθετό του, τὴ συμπόνια, ἐπειδὴ δὲν ἦταν δυνατὸ ν' ἀνέβει στὴν ἐπιφάνεια καὶ νὰ ἐνεργήσει σὰ μίσος.

Ἐτσι, τὸ πρακτικὸ πρόβλημα τῆς ὀμαδικῆς ψυχολογίας εἶναι, πῶς θὰ δραστηριωθεῖ ή παθητικὴ πλειοψηφία τοῦ λαοῦ, ποὺ συντρέχει πάντοτε στὴ νίκη τῆς πολιτικῆς ἀντίδρασης, καὶ πῶς θὰ ἐξουδετερωθοῦν οἱ ἀναστολὲς ἐκεῖνες, ποὺ ἀντιδροῦν στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐλεύθερης βούλησης. Οἱ ψυχικὲς δυνάμεις μιᾶς ὀποιασδήποτε ἀνθρώπινης ὀμάδας, ποὺ παρακολουθεῖ μ' ἔξαψη ἓνα ποδοσφαιρικὸ παιχνίδι ή ἀπολαμβάνει μιὰ σαχλὴ ὀπερέτα, ἂν μποροῦσαν νὰ σπάσουν τὰ δεσμὰ τους καὶ νὰ διοχετευτοῦν στὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα μὲ τοὺς ἔλλογους στόχους του, θὰ ἦταν πράγματι ἀκατάσχετες. Αὐτὴ εἶναι ή κεντρικὴ γραμμὴ ποὺ κατευθύνει τὴν ἔρευνα τῆς γενετήσιας ὀικονομίας.

II. Ἡ αὐταρχικὴ ἰδεολογία τῆς οἰκογένειας στὴν ὁμαδικὴ ψυχολογία τοῦ φασισμοῦ

1. Φύρερ καὶ ὁμαδικὴ δομὴ

Ἄν οἱ κοινωνικὲς ἐξελίξεις ἀφήσουν περιθώρια στοὺς ἀντιδραστικοὺς ἱστορικοὺς νὰ γράψουν τὶς ἀπόψεις τους γιὰ τὰ περασμένα τῆς Γερμανίας, θὰ μᾶς παρουσιάσουν τὴν ἐπιτυχία τοῦ Χίτλερ στὰ 1928-1933 σὰν τρανὴ ἀπόδειξη, πὼς μόνο οἱ μεγάλοι ἄντρες κινοῦν τὴν ἱστορία, ἐνθουσιάζοντας τὶς μάζες μὲ τὴν «ιδέα τους». Ἡ ἐθνικοσοσιαλιστικὴ προπαγάνδα στηρίχτηκε πράγματι σ' αὐτὴ τὴν «ιδεολογία τοῦ Φύρερ». Οἱ προπαγανδιστὲς τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ ἀγνοοῦσαν τελείως τὸ μηχανισμό τῆς ἐπιτυχίας τους, οὔτε μποροῦσαν νὰ καταλάβουν τὸ ἱστορικὸ ἔδαφος τοῦ ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ κινήματος. Ἦταν λοιπὸν ἐπόμενο νὰ γράφει ὁ ἐθνικοσοσιαλιστὴς Βίλχελμ Στάπελ στὸ σύγγραμμά του *Χριστιανισμὸς καὶ ἐθνικοσοσιαλισμὸς* (Χανσεατικὸς Ἐκδοτικὸς οἶκος) τὰ ἑξῆς: «Ἐπειδὴ ὁ ἐθνικοσοσιαλισμὸς εἶναι πρωτόγονο κίνημα, γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἀντικρούσει κανεὶς μ' ἐπιχειρήματα. Τὰ ἐπιχειρήματα θὰ ἐπιδροῦσαν μόνο, ἂν τὸ κίνημα εἶχε μεγαλώσει μ' ἐπιχειρήματα». Σύμφωνα μ' αὐτὸν τὸ χαρακτηρισμὸς, οἱ ρήτορες στὶς ἐθνικοσοσιαλιστικὲς συγκεντρώσεις ξέρανε νὰ χειρίζονται πολὺ ἐπιτήδεια τὰ αἰσθήματα τῶν ἀγελαίων ἀτόμων καὶ ν' ἀποφεύγουν κάθε σοβαρὴ ἐπιχειρηματολογία. Ὁ Χίτλερ τόνιζε σὲ διάφορα σημεῖα τοῦ βιβλίου του *Ὁ ἀγὼνας μου*, ὅτι ἡ σωστὴ τακτικὴ, ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ὁμαδικῆς ψυχολογίας, ἦταν ν' ἀφήνει κανεὶς κατὰ μέρος τὴν ἐπιχειρηματολογία καὶ νὰ παρουσιάζει ἀπροϋπόθετα στὶς μάζες τὸ «μεγάλον τελικὸ σκοπὸ». Ποιὰ ἦταν ἡ ἀληθινὴ ὁψη αὐτοῦ τοῦ τελικοῦ σκοποῦ μετὰ τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας, μᾶς τὸ δείχνει ὀλοφάνερα ὁ ἰταλικὸς φασισμὸς· ὅπως ἄλλωστε καὶ τὰ διατάγματα τοῦ Γκαϊρινγκ ἐναντίον τῶν οἰκονομικῶν ὀργανώσεων τῆς μεσαίας τάξης, ἢ ἐγκατάλειψη τῆς «δεύτερης

ἐπανάστασης», ποὺ περιμέναν οἱ ὄπαδοί, τ' ἀνεκπλήρωτα σοσιαλιστικὰ μέτρα κτλ. φανέρωσαν πᾶς τὴν ἀντιδραστικὴ λειτούργεια τοῦ φασισμοῦ. Πόσο λίγο ἤξερε κι ὁ ἴδιος ὁ Χίτλερ τὸ μηχανισμό τῆς ἐπιτυχίας του, μᾶς τὸ δείχνει ἡ ἀκόλουθη ἀποψὴ του:

«Αὐτὴ ἡ μεγάλη γραμμὴ καὶ μόνη, ποὺ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ἐγκαταλειφθεῖ, βοηθεῖ μὲ τὸν ἀπαράλλαχτο κι ἀδιάκοπο τονισμό τῆς νὰ ὀριμάσει ἡ τελικὴ ἐπιτυχία. Καὶ τότε θὰ διαπιστώσουμε κατὰπληκτοι, τί τεράστια, σχεδὸν ἀκατανόητα ἀποτελέσματα φέρνει μιὰ τέτοια σταθερὴ ἐμμονή».

(Ὁ ἀγὼνας μου, σελ. 203).

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Χίτλερ ἄρα δὲν μποροῦσε μὲ κανένα τρόπο νὰ ἐξηγηθεῖ ἀπλῶς ἀπὸ τὸν ἀντιδραστικὸν ρόλον μέσα στὴν ἱστορία τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ, γιὰ τὸν ρόλον αὐτόν, ἂν εἶχε ὁμολογηθεῖ ἀνοιχτὰ στὴν προπαγάνδα, θὰ εἶχε τὸ ἀντίθετον ἀπὸ τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα. Ἡ ἐρευνα γιὰ τὴν ὁμαδικὴ-ψυχολογικὴ ἐπίδραση τοῦ Χίτλερ ἔπρεπε νὰ ξεκινήσει ἀπὸ τὴν προϋπόθεση, ὅτι ἓνας ἡγέτης ἢ ὁ ἐκπρόσωπος μιᾶς ἰδέας, τότε μόνο μπορεῖ νὰ πετύχει, *ὅταν ἡ προσωπικὴ του θεωρία, ἢ ἰδεολογία του ἢ τὸ πρόγραμμά του βρῆκε ἀπήχηση στὴ μέση δομὴ μιᾶς μεγάλης ὁμάδας ἀτόμων*. Ὅποτε ἀναφέρεται τὸ ἄλλο ἐρώτημα: *σὲ ποιά ἱστορικὴ καὶ κοινωνιολογικὴ κατάσταση ὀφείλουν τὴ γένεσίν τους αὐτὲς οἱ ὁμαδικὲς δομὲς*. Ἔτσι τὸ πρόβλημα τῆς ὁμαδικῆς ψυχολογίας μεταφέρεται ἀπὸ τὴ μεταφυσικὴ τῆς «ἡγετικῆς ἰδέας» στὴν πραγματικότητα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Μόνο ὅταν ἡ δομὴ μιᾶς ἡγετικῆς προσωπικότητας εἶναι ὁμολογη μὲ τὴν ὁμαδικὴν δομὴν ἀτόμων ἀπὸ πλατιὰ κοινωνικὰ στρώματα — τότε μπορεῖ ἓνας ἡγέτης νὰ κινήσει τὴν ἱστορία. Ἄν τὴν κινεῖ παραμόνιμα ἢ ἀπλῶς παροδικά, ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τοῦτο: ἂν τὸ πρόγραμμά του εἶναι κοινωνικὰ προοδευτικὸ ἢ ἂν ἀντίθετα ἐμποδίζει τὴν πρόοδο. Γι' αὐτὸ ἦταν λάθος ν' ἀποδίδεται ἢ ἐπιτυχία τοῦ Χίτλερ στὴν δημαγωγίαν τῶν ἐθνικοσοσιαλιστῶν, στὴν «συσκότιση τῶν μαζῶν», στὴν «παραπλάνησίν τους», ἢ ἀκόμη στὴ θολὴ ἔννοια τῆς «ναζιστικῆς ψύχωσης», ὅπως τὸ κᾶναν οἱ κομμουνιστὲς καὶ ἄλλοι πολιτικοὶ ἀργότερα. Γιατὶ ἀκριβῶς ἐδῶ εἶναι τὸ ζήτημα: *νὰ καταλάβουμε γιὰ ποῖον*

λόγο ήταν τόσο προσιτές οι μάζες στην παραπλάνηση, στη συσκοτίση και στην ψύχωση. "Αν δέν ξέρουμε ακριβώς τι συμβαίνει στις μάζες, δέν μπορούμε νά λύσουμε τὸ πρόβλημα. Δέν ἀρκεῖ νά καταγγέλουμε τὸν ἀντιδραστικὸ ρόλο τοῦ Χίτλερ. Γιατί ἡ ὁμαδικὴ ἐπιτυχία τοῦ ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ κόμματος βρισκόταν σ' ἀντίφαση μὲ τὸν ἀντιδραστικὸ του ρόλο. Ἐκατομμύρια ψυχές εἶπαν «ναί» στὸν ἴδιο τὸν ἐξανδραποδισμό τους — κι αὐτὴ εἶναι μι' ἀντίφαση ποὺ δέν μπορεῖ νά λυθεῖ ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἢ τὴν οἰκονομία, ἀλλὰ μόνο ἀπὸ τὴν ὁμαδικὴ ψυχολογία. Ὁ ἐθνικοσοσιαλισμὸς μεταχειρίστηκε ἀπέναντι σὲ διαφορετικὲς ὁμάδες διαφορετικὰ μέσα, κι ἔδινε διαφορετικὲς ὑποσχέσεις, ἀνάλογα μὲ τὴν ὁμάδα, ποὺ τοῦ χρειαζόταν ἐκείνη τὴ στιγμή. Ἔτσι, τὴν ἀνοιξη τοῦ 1933 λ.χ. ἄρχισε ἡ προπαγάνδα νά τονίζει τὸν ἐπαναστατικὸ χαρακτήρα τοῦ ναζιστικοῦ κινήματος, ἐπειδὴ θέλανε νά προσεταιριστοῦν τοὺς βιομηχανικοὺς ἐργάτες, καὶ «γιόρταζαν» τὴν Πρωτομαγιά, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχαν ἱκανοποιήσει στὸ Πότσνταμ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἀριστοκρατίας. Ἄν ἔβγαζε κανεὶς τὸ συμπέρασμα, πὼς ἡ ἐπιτυχία τους αὐτὴ ὀφειλόταν ἀπλῶς στὸν πολιτικὸ τυχодиωκτισμὸ, ἐρχόταν σὲ σύγκρουση μὲ τὶς φιλελεύθερες ἰδέες καὶ ἦταν σὰ ν' ἀρνιόταν οὐσιαστικὰ τὴ δυνατότητα τῆς κοινωνικῆς ἐπανάστασης. Τὸ βασικὸ ἐρώτημα εἶναι: γιατί ἐπιτρέπουν οἱ μάζες νά τις ἐξαπατήσῃ ὁ πρῶτος τυχὼν πολιτικὸς τυχодиώκτης; Εἶχαν ὅλες τὶς δυνατότητες νά κρίνουν τὴν προπαγάνδα τῶν διαφόρων κομμάτων. Γιατί δέν ἀνακάλυψαν πὼς ὁ Χίτλερ ὑποσχόταν στοὺς ἐργάτες ἀπαλλοτρίωση τῶν ιδιόκτητων παραγωγικῶν μέσων καὶ στοὺς κεφαλαιοκράτες, προστασία τῆς ιδιοκτησίας; Ἡ προσωπικὴ δομὴ τοῦ Χίτλερ καὶ ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς του δέν ἔχει καμιά σημασία γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ. Ἄλλ' εἶναι πάντως ἐνδιαφέρον, ὅτι ἡ μικροαστικὴ καταγωγὴ τῶν ἰδεῶν του συγγένευε στὰ κύρια γνωρίσματά της μὲ τὶς ὁμαδικὲς δομές, ποὺ ἀσπάστηκαν πρόθυμα αὐτὲς τὶς ἰδέες. Ὁ Χίτλερ, ὅπως κάθε ἀντιδραστικὸ κίνημα, στηρίχτηκε στὰ διάφορα στρώματα τῆς μικροαστικῆς τάξης. Ὁ ἐθνικοσοσιαλισμὸς ξεσκεπάσε ὅλες τὶς ἀντιφάσεις, ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ὁμαδικὴ ψυχολογία τοῦ μικροαστισμοῦ. Τὸ ζήτημα λοιπὸν εἶναι,

πρῶτον νά καταλάβουμε αὐτὲς τὶς ἀντιφάσεις καθαυτὲς, δεῦτερον ν' ἀντιληφθοῦμε τὴν κοινὴ καταγωγὴ τους ἀπὸ τὶς αὐτοκρατορικὲς σχέσεις τῆς παραγωγῆς. Περιοριζόμαστε στὰ ζητήματα τῆς γενετήσιας ἰδεολογίας.

2. Ἡ καταγωγὴ τοῦ Χίτλερ

Ὁ ἡγέτης τοῦ γερμανικοῦ ἐπαναστατημένου μεσοαστισμοῦ ἦταν κι αὐτὸς γιὸς ὑπαλλήλου. Διηγεῖται ὁ ἴδιος, πὼς βρέθηκε ἀναγκασμένος ν' ἀντιμετωπίσει μιὰ σύγκρουση — τυπικὰ μικροαστικοῦ χαρακτήρα. Ὁ πατέρας του ἤθελε νά τὸν κάνει ὑπάλληλο, ὁ γιὸς ὁμως σήκωσε κεφάλι, ἀποφάσισε νά μὴν ὑπακούσῃ «μὲ κανένα τρόπο» τὸ πατρικὸ σχέδιο, ἔγινε ζωγράφος κι ἔπεσε στὴ φτώχεια. Ὅμως, πλὰι σ' αὐτὴ τὴν ἀνταρσία ἐναντίον τοῦ πατέρα συνυπῆρχε πάντοτε ἡ βαθιὰ ὑπόληψη καὶ ἡ ἀναγνώριση τῆς πατρικῆς ἐξουσίας. Αὐτὴ ἡ δὶγνωμη στάση ἀπέναντι στὴν ἐξουσία: ἀνταρσία ἐναντίον τῆς ἐξουσίας μὲ σύγχρονη ἀναγνώριση καὶ ὑποταγὴ, εἶναι ἓνα βασικὸ γνωρίσμα τῆς μικροαστικῆς χαρακτηροδομῆς στὴ μεταβατικὴ περίοδο ἀπὸ τὴν ἐφηβεία στὴν ἐνηλικίωση, ποὺ ἐκδηλώνεται ὀξύτερα, ὅταν εἶναι περιορισμένα τὰ ὕλικά μέσα τῆς ζωῆς.

Γιὰ τὴ μητέρα του ὁ Χίτλερ μιλάει μὲ συναίσθημα μεγάλο. Μᾶς βεβαιώνει, πὼς μιὰ φορὰ καὶ μόνη ἔχει κλάψῃ στὴ ζωὴ του, ὅταν πέθανε ἡ μητέρα του. Ἡ φυλετικὴ θεωρία του καθὼς καὶ οἱ ἰδέες του γιὰ τὴ σύφιλη (πρβλ. ἐπόμενο κεφάλαιο) φανερώνουν ὀλοκάθαρα τὴν ἄμυνά του ἀπέναντι στὴ γενετήσια (ἀφροδίσια) ὀρμὴ καὶ τὴ νευρωτικὴ ἐξιδανίκευση τῆς μητρότητας.

Ὡς νεαρὸς ἐθνικιστὴς ὁ Χίτλερ ποὺ ζοῦσε στὴν Αὐστρία, ἀποφασίζει ν' ἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ αὐστριακοῦ δυναστικοῦ οἴκου, ποὺ παράδωσε τὴ «γερμανικὴ πατρίδα» στὸν «ἐκσλαυισμό». Στὴν πολεμικὴ του ἐναντίον τῶν Ἀψβούργων, ἡ κατηγορία ὅτι ὑπάρχουν ἀνάμεσά τους μέρικοι συφιλιδικοί, παίρνει ἀξιοπρόσεχτὴ θέση. Θὰ τὴν προσπερνοῦσε κανεὶς ἀπαράτηρη, ἂν ἡ ἰδέα τῆς «δηλητηρίασης τοῦ λαϊκοῦ σώματος» καὶ ἡ ὄλη στάση του ἀπέναντι στὸ πρόβλημα τῆς σύφιλης δέν

ξαναγύριζε όλοένα με ξεχωριστή έμφαση, για να γίνει άργότερα μετά την κατάληψη τής έξουσίας τó κεντρικό θέμα τής έσωτερικής του πολιτικής.

Ό Χίτλερ αισθανόταν άρχικά συμπάθεια για τή σοσιαλδημοκρατία, έπειδή άγωνιζόταν για τó καθολικό έκλογικό δικαίωμα με μυστικό ψηφοδέλτιο, πράγμα πού μπορούσε να όδηγήσει στην έξασθένιση τής μισητής «Άψβουργοκρατίας». Όμως δέν μπορούσε να υποφέρει τή σοσιαλδημοκρατική έμφαση στην πάλη τών τάξεων, τήν άρνηση τού έθνους, τού κράτους και τής έξουσίας του, τού δικαιώματος ιδιοκτησίας τών παραγωγικών μέσων, τής θρησκείας και τής ήθικης. Αυτό πού τόν έκανε να στραφεί τελικά έναντίον τής σοσιαλδημοκρατίας, ήταν ότι τού ζήτησαν να μπει στην έργατική ένωση τών οικοδόμων. Άρνήθηκε και στήριξε τήν άρνησή του στην ιδέα, πού είχε πρωτοσχηματίσει τότε για τó ρόλο τής σοσιαλδημοκρατίας.

Ίδανικό του έγινε ό Μπίσμαρκ, έπειδή είχε πετύχει τήν ένωση τού γερμανικού έθνους και άγωνιστεί έναντίον τής αυστριακής δυναστείας. Ό άντισημίτης Λύγκερ και ό Σένερερ τού Γερμανικού Έθνικού κόμματος έπηρεασαν άποφασιστικά τήν κατοπινή εξέλιξη τού Χίτλερ. Άπό δώ και μπρός, οί στόχοι του είναι έθνικιστικοί-αυτοκρατορικοί, και σκοπεύει να τούς πραγματοποιήσει με άλλα προσφορότερα μέσα άπό κείνα τού «παλαιού» «άστικού» έθνικισμού. *Τήν έκλογή τών μέσων αυτών τήν καθόρισε ή αναγνώριση τής δύναμης τού οργανωμένου μαρξισμού, ή συνειδητοποίηση τής σημασίας πού έχουν οί μάζες για κάθε πολιτικό κίνημα.*

«Μόνον όταν στη διεθνιστική κοσμοθεωρία — τήν πολιτικά καθοδηγούμενη άπό τόν οργανωμένο μαρξισμό — αντιπαραταχτεί μιá έξίσου ενιαία οργανωμένη λαϊκή κοσμοθεωρία, ή έπιτυχία — αν είναι ίση και στις δυó παρατάξεις ή μαχητική όρεξη — θα στραφεί με τó μέρος τής αιώνιας αλήθειας».

«Αυτό πού έδωσε τήν έπιτυχία στη διεθνιστική κοσμοθεωρία ήταν ή εκπροσώπησή της άπό ένα πολιτικό κόμμα οργανωμένο σε τάγματα έφόδου· αυτό πού όδήγησε στην ήττα τής αντίθετης κοσμοθεωρίας ήταν ότι τής έλειψε ως τώρα μιá ενιαία σχηματισμένη εκπροσώπησή της. Μιá κοσμοθεωρία μπορεί ν' άγωνιστεί

και να νικήσει, όχι με τήν άπερίοριστη έλευθερία στην έρμηνεία μιáς καθολικής ιδέας, αλλά μόνο με τήν περιορισμένη κ' έπομένως ενιαία μορφή μιáς πολιτικής όργάνωσης».

(Ό άγώνας μου, σ. 422).

Ό Χίτλερ συνειδητοποίησε άπό νωρίς τήν άσυνέπεια τής σοσιαλδημοκρατικής πολιτικής και τήν άδυναμία τών παλιών άστικών κομμάτων, συμπεριλαμβανόμενου και τού Γερμανικού Έθνικού.

«Όλ' αυτά όμως ήταν άπλώς τó αναγκαίο έπακόλουθο τής έλλειψης μιáς βασικής άντιμαρξιστικής νέας κοσμοθεωρίας με όρμητική κατακτητική βούληση».

(αυτόθι σ. 190).

«Όσο περισσότερο με άπασχολούσε τότε ή σκέψη, πώς ήταν ανάγκη ν' αλλάξουν στάση οί έθνικές κυβερνήσεις άπέναντι στη σοσιαλδημοκρατία, πού εκπροσωπούσε τή στιγμή εκείνη τó μαρξισμό, τόσο περισσότερο συνειδητοποιούσα τήν έλλειψη ενός εύχρηστου υποκατάστατου γι' αυτή τή θεωρία. Τί θα δίναμε λοιπόν στις μάζες όταν, ως υποθέσουμε, θα είχε τσακιστεί ή σοσιαλδημοκρατία ; Δέν υπήρχε ούτ' ένα κίνημα, πού θα μπορούσε κανείς να περιμένει, ότι θα κατόρθωνε να προσελκύσει τις μεγάλες έργατικές στρατιές, πού θα είχαν μείνει χωρίς ήγήτη. Είναι άνόητο, για να μην πώ καθαρή βλακεία, να νομίζει κανείς, πώς ό φανατικός διεθνιστής, πού έχει άποχωρήσει άπό τó ταξικό κόμμα, θα προσχωρήσει τώρα, αυτοστιγμεί, σ' ένα άστικό κόμμα, δηλαδή σε μιá νέα ταξική όργάνωση».

(αυτόθι σ. 190)

«Τá «άστικά» κόμματα, όπως αυτοαποκαλούνται, δέ θα μπορούσαν ποτέ πια να συγκρατήσουν τις «προλεταριακές» μάζες στο στρατόπεδό τους, γιατί έδω βρίσκονται άντιμέτωποι δύο κόσμοι, φυσικά ή τεχνητά χωρισμένοι, πού ή άμοιβαία σχέση τους δέν μπορεί να είναι τίποτε άλλο, παρά ό πόλεμος. Θα νικήσει όμως έδω ό νεότερος — κι αυτός θα ήταν ό μαρξισμός».

(αυτόθι σ. 191)

Ό άντισοβιετική τάση τού έθνικοσοσιαλισμού φανερώθηκε άπό νωρίς.

«'Αν ήθελε κανείς έδάφη στην Ευρώπη, αυτό θα μπορούσε να γίνει σ'εγρεία κλίμακα μόνο εις βάρος τής Ρωσίας, και τότε θα έπρεπε τὸ νέο Ράιχ να πάρει πάλι τὸ δρόμο τοῦ ἀλλοτινοῦ Τάγμα-τος τῶν Τευτόνων Ἴπποτῶν, για να δώσει με τὸ γερμανικὸ σπαθὶ στὸ γερμανικὸ ἀλέτρι τὰ χωράφια καὶ στὸ ἔθνος τὸν ἐπιούσιο ἄρτο.»

(αὐτόθι σ. 154)

Ἔτσι ὁ Χίτλερ ἀντιμετωπίζει τὰ ἐξῆς προβλήματα: πῶς θα βοηθήσει τις ἔθνικοσοσιαλιστικὲς ἰδέες να νικήσουν; Πῶς μπορεῖ κανεὶς να καταπολεμήσει ἐνεργὰ τὸ μαρξισμό; Πῶς μπορεῖ να προσπελάσει τις μάζες;

Για τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀπευθύνεται ὁ Χίτλερ στὰ «ἔθνικιστικά» αἰσθήματα τῶν μαζῶν, καὶ ἀποφασίζει συνάμα να ὀργανωθεῖ πάνω σε μιὰ ὁμαδικὴ βάση, ὅπως ὁ μαρξισμός, ν' ἀναπτύξει μιὰ δική του προπαγανδιστικὴ τεχνικὴ καὶ να τὴν ἀσκήσει με συνέ-πεια.

Θέλει ἄρα, καὶ τὸ παραδέχεται ἀνοιχτά, να ἐπιβάλλει τὸν ἔθνικισ-τικὸ αὐτοκρατορισμὸ, με μεθόδους, πὸν δανεῖζεται ἀπὸ τὸ μαρξισμό καὶ τὴν τεχνικὴ του τῆς ὁμαδικῆς ὀργάνωσης. *Τὸ γεγονός ὅτι πέτυχε αὐτὴ ἡ ὁμαδικὴ ὀργάνωση, ὀφείλεται στις μάζες, ὄχι στὸν Χίτλερ.* Ὀφείλεται στὴν αὐταρχικὴ ἐλευθερό-φοβη δομὴ τῶν ἀνθρώπων, τὸ γεγονός ὅτι μπόρεσε να πιάσει ρίζες ἡ προπαγάνδα του. Γιαυτό, τὸ κοινωνιολογικὸ ἐνδιαφέρον, πὸν παρουσιάζει ἡ περίπτωση Χίτλερ, δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν προσωπικότητά του, ἀλλ' ἀπὸ τὴ σημασία πὸν τοῦ δίνουν οἱ μάζες. Καὶ τὸ πρόβλημα παίρνει διαστάσεις, ἐπειδὴ ὁ Χίτλερ περιφρονούσε βαθύτατα τις μάζες, πὸν με τὴ βοήθειά τους λο-γάριάζε να ἐπιβάλλει τ' αὐτοκρατορικὰ του σχέδια. Ἀπόδειξη τούτη ἡ αὐθόρμητη ὁμολογία του:

«Ἡ ψυχικὴ διάθεση τοῦ λαοῦ ἦτανε πάντοτε μιὰ ἔκφραση ἀπλῶς αὐτοῦ, πὸν διοχετευόταν στὴν κοινὴ γνώμη ἐκ τῶν ἄνω».

Πῶς ἦταν φτιαγμένες οἱ δομὲς τῆς μάζας, ὥστε, παρ' ὄλ' αὐτά, να εἶναι ἔτοιμες ν' ἀπορροφήσουν τὴν προπαγάνδα τοῦ Χίτλερ;

3. Στοιχεῖα για τὴν ὁμαδικὴ ψυχολογία τοῦ μικροαστισμοῦ

Εἶπαμε πῶς ἡ ἐπιτυχία τοῦ Χίτλερ δὲν μπορεῖ να ἐξηγηθεῖ οὔτε ἀπὸ τὴν «προσωπικότητά» του, οὔτε ἀπὸ τὸν ἀντικειμενικὸ ρόλο, πὸν παίζει ἡ ἰδεολογία του μέσα στὸν κεφαλαιοκρατισμὸ. Κι ἀκόμη λιγότερο ἀπὸ τὴ «συσκότιση» τῶν μαζῶν, πὸν τὸν ἀκολούθησαν. Κεντρικὸ μας ἐρώτημα ἦταν: *τί συμβαίνει στις μάζες, ὥστε ν' ἀκολουθήσουν ἕνα κόμμα, πὸν ἡ ἡγεσία του ἦταν ἀντικειμενικὰ καὶ ὑποκειμενικὰ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετη με τὰ συμφέροντα τῶν ἐργαζόμενων μαζῶν;*

Για ν' ἀπαντήσουμε σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, πρέπει πρῶτα-πρῶτα να θυμηθοῦμε τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ἔθνικοσοσιαλιστικὸ κίνημα στηρίχτηκε στὴν πρώτη του ἐπιτυχημένη ἐξόρμηση πάνω στὰ πλατιά στρώματα τῆς λεγόμενης μεσαίας τάξης, δηλαδὴ στὰ ἑκατομμύρια τοὺς δημόσιους καὶ ἰδιωτικούς ὑπαλλήλους, στὴ μικροεμπορικὴ τάξη, καὶ στοὺς μικροὺς ἀγροκτῆμονες. Ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς κοινωνικῆς του βάσης ὁ ἔθνικοσοσιαλισμὸς ἦταν ἀρχικὰ ἕνα μικροαστικὸ κίνημα, παντοῦ ὅπου ἐμφανίζοταν, εἴτε στὴν Ἰταλία, εἴτε στὴν Οὐγγαρία, τὴν Ἀργεντινὴ ἢ τὴ Νορβη-γία. Αὐτὴ ἡ μικροαστικὴ τάξη, πὸν προηγουμένως βρισκόταν στὸ στρατόπεδο τῶν διάφορων ἀστικῶν κομμάτων, θα πρέπει λοιπὸν να εἶχε περάσει μιὰν ἐσωτερικὴ μεταβολή, για ν' ἀλλάξει τὴν πολιτικὴ της τοποθέτηση. Ἡ κοινωνικὴ θέση καὶ ἡ ὁμό-λογη τῆς ψυχολογικῆς δομῆς τοῦ μικροαστισμοῦ ἐξηγοῦν τόσο τις βασικὲς ὁμοιότητες, ὅσο καὶ τις διαφορὲς τῆς ἀστικῆς-φιλελεύ-θερης καὶ τῆς φασιστικῆς ἰδεολογίας.

Ἡ φασιστικὴ μικροαστικὴ τάξη εἶναι ἡ ἴδια ἡ δημοκρατικὴ, φιλελεύθερη μικροαστικὴ τάξη, ἀλλὰ σε διαφορετικὴ ἱστο-ρικὴ περίοδο τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ. Στις ἐκλογὲς τοῦ 1930-1932 ὁ ἔθνικοσοσιαλισμὸς χρωστᾶει τὴ διεύρυνση τῆς βάσης του ἀποκλειστικὰ σχεδὸν στὸ Γερμανικὸ Ἐθνικὸ κόμμα, στὸ Οἰκονομικὸ κόμμα καὶ στὰ διάφορα κομματίδια τοῦ γερμανικοῦ Ράιχ. Μόνο τὸ Καθολικὸ Κέντρο διατήρησε τὴ θέση του ἀκόμη καὶ στις πρῶτικὲς ἐκλογὲς τοῦ 1932. Τότε, στις πρῶτικὲς ἐκλογὲς τοῦ 1932, κατόρθωσε ὁ ἔθνικοσοσιαλισμὸς να πρωτο-διδεῖσθῃ στις βιομηχανικὲς ἐργατικὲς μάζες. Ὅμως τὸ ἐπί-

λεκτο τμήμα της Σβάστικα έμεινε πάντα ή μεσαία τάξη. Μέσα στη στην πιό συνταραχτική οικονομική κρίση από καταβολής του κεφαλαιοκρατικού συστήματος (1919-1931) παρουσιάστηκε ή μεσαία τάξη με τή μορφή του εθνικοσοσιαλισμού πάνω στην πολιτική σκηνή, για ν' αποτρέψει τον επαναστατικό μετασηματισμό της κοινωνίας. Η πολιτική αντίδραση ήξερε να εκτιμήσει πολύ σωστά αυτή τή σημασία του μικροαστισμού. «Η μεσαία τάξη έχει καίρια σημασία για τήν ύπαρξη του κράτους», έγραφε μιá προκήρυξη των εθνικοσοσιαλιστών στις 8 Απριλίου 1932.

Η κοινωνική σημασία του μικροαστισμού ήταν τó κύριο θέμα στις συζητήσεις της Άριστερας μετά τις 30 Ιανουαρίου 1933. Ός τις 30 Ιανουαρίου δεν είχαν δώσει καμιά προσοχή στη μεσαία τάξη, γιατί τó γενικό ενδιαφέρον ήταν στραμμένο στην εξέλιξη της πολιτικής αντίδρασης και της αυταρχικής ήγερσίας· άλλωστε τά προβλήματα της *ομαδικής ψυχολογίας* ήταν για τους πολιτικούς «ξένο παραμύθι». Κατόπι, διάφοροι κύκλοι άρχισαν να μιάνε για τήν «άνταρσία της μεσαιας τάξης». Άν παρακολουθήσει κανείς τις συζητήσεις γύρω άπ' αυτό τó θέμα, θά διαπιστώσει πώς είχαν διαμορφωθεί τότε δυό κεντρικές άπόψεις: ή μιá υποστήριζε, πώς ó φασισμός δεν ήταν «τίποτε άλλο», παρά ή πολιτοφυλακή του μεγαλοαστισμού· ή άλλη, χωρίς να παραβλέπει αυτή τήν πλευρά, πρόβαλε κυρίως τήν «άνταρσία του μεσοαστισμού», πράγμα που στοίχισε στους εκπροσώπους της τήν κατηγορία ότι δεν υπολόγιζαν όσο έπρεπε τόν αντιδραστικό ρόλο του φασισμού. Τους υπενθυμίζαν τó διορισμό του Θύσεν σε οικονομικό δικτάτορα, τή διάλυση των μεσοαστικών οικονομικών οργανώσεων, τή διαγραφή της «δεύτερης επανάστασης» — κοντολογής τόν καθαρά αντιδραστικό χαρακτήρα του φασισμού, που από τó τέλος Ιουνίου 1933 γινόταν όλο και πιό αισθητός.

Σε κείνες τις σφοδρότατες συζητήσεις μπορούσε να διαπιστώσει κανείς άρκετές άσάφειες κι άκαθοριστίες: τó γεγονός ότι ó εθνικοσοσιαλισμός μετά τήν κατάληψη της έξουσίας άρχισε να φανερώνει τόν αυτοκρατορικό χαρακτήρα του εθνικισμού του κι έπεδίωκε με κάθε τρόπο ν' αποσκορακίσει κάθε

«σοσιαλιστικό» στοιχείο από τó κίνημά του, για να έτοιμάσει μ' όλα του τά μέσα τόν πόλεμο — τó γεγονός αυτό δε βρίσκεται σ' αντίφαση με τó δεδομένο, ότι ó φασισμός, *άπό τή σκοπιά της ομαδικής του βάσης, ήταν πράγματι ένα κίνημα μεσοαστικό*. Χωρίς τήν υπόσχεση, πώς θ' αγωνιζόταν εναντίον του μεγάλου κεφαλαίου, ó Χίτλερ δε θά είχε ποτέ κερδίσει τά μεσαία στρώματα. Αυτά τόν βοήθησαν να νικήσει, έπειδή ήταν *αντίθετα* στο μεγάλο κεφάλαιο. Κάτω από τήν πίεσή τους, οι ήγητικοί παράγοντες του ναζισμού έπρεπε ν' άρχίσουν τ' *αντι*κεφαλαιοκρατικά μέτρα, όπως κάτω από τήν πίεση του μεγάλου κεφαλαίου έπρεπε πάλι να τά σταματήσουν. Όταν δεν ξεχωρίζουμε τά υποκειμενικά συμφέροντα της ομαδικής βάσης ενός αντιδραστικού κινήματος, από τήν αντικειμενική αντιδραστική του λειτουργία, (δυό τάσεις που άλληλοσυγκρούονται, αλλά που άρχικά ήταν μονιασμένες μέσα στην *όλότητα* του ναζιστικού κινήματος) — τότε μιλάμε άναγκαστικά «εις ότα μη άκουόντων», έπειδή όταν λέμε «φασισμός» οι μόν έννοούν τόν αντιδραστικό του ρόλο, οι άλλοι τ' αντιδραστικά συμφέροντα των φασιστικών μαζών. Στην αντίθεση των δυό αυτών πλευρών του φασισμού όφείλονται όλες οι αντιφάσεις του, όπως άκριβώς ή σύζευξή τους στο *ένα* σχήμα «εθνικοσοσιαλισμός» χαρακτηρίζει τó κίνημα του Χίτλερ. Κατά τó μέτρο, που ó εθνικοσοσιαλισμός ήταν άναγκασμένος να παρουσιάζεται σα μεσοαστικό κίνημα (*πριν* από τήν κατάληψη της έξουσίας και άμέσως μετά) είναι πράγματι *αντικεφαλαιοκρατικός κ' επαναστατικός*· κατά τó μέτρο, που για να στερεώσει και να διατηρήσει τήν κερδισμένη έξουσία, αποβάλλει τόν αντικεφαλαιοκρατικό του χαρακτήρα (άφου δεν άπαλλοτριώνει τó μεγάλο κεφάλαιο) και παρουσιάζει όλο και πιό άποκλειστικά τήν κεφαλαιοκρατική του λειτουργία, γίνεται ó άκραιοσ υπερασπιστής και στυλοβάτης του αυτοκρατορισμού και του μεγαλοκεφαλαιοκρατικού οικονομικού συστήματος. Και είναι τελείως άδιάφορο άν και πόσοι από τους ήγέτες του είχαν (τίμια ή άνέντιμα) «σοσιαλιστική» νοοτροπία (κατά τήν αντίληψή τους!), κι άκόμη λιγότερο, άν και πόσοι από δαύτους είναι λαοπλάνοι και άρχοθήρες. Πάνω σε κάτι τέτοια δεν μπορεί να στηριχτεί κα-

μά ριζική αντιφασιστική πολιτική. Από την ιστορία του Ιταλικού φασισμού θα μπορούσαμε να είχαμε διδαχτεί τα πάντα, για να καταλάβουμε το γερμανικό φασισμό και την αντιφατική του φύση. Γιατί κι ο Ιταλικός φασισμός είχε φανερώσει τις δυο αλληλοσυγκρουόμενες λειτουργίες, που αναφέραμε, ένωμένες σ' ένα ένιατο σύνολο.

Όσοι, είτε αρνούνται, είτε υποτιμούν τη λειτουργία της ομαδικής βάσης του φασισμού, κολλάν σα μαγνητισμένοι στην ιδέα, ότι η μεσαία τάξη, επειδή δεν έχει στη διάθεσή της τα κύρια μέσα της παραγωγής, ούτε τα δουλεύει, δεν μπορεί να κινήσει επ' άπειρον την ιστορία, κ' είναι υποχρεωμένη να ταλαντεύεται διαρκώς ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργατική τάξη. Παραβλέπουν, ότι η μεσαία τάξη μπορεί πολύ καλά να κινήσει την ιστορία, αν όχι επ' άπειρον, πάντως για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, όπως μας διδάσκει ο Ιταλικός και ο Γερμανικός φασισμός. Και δεν έννοουμε άπλως τη συντριβή των εργατικών οργανώσεων, τ' ανάριθμα θύματα, την εισβολή της βαρβαρότητας, αλλά προπάντων το γεγονός, ότι η μεσαία τάξη εμπόδισε την οικονομική κρίση να εξελιχθεί σε πολιτική ανατροπή της κοινωνίας, σε σοσιαλιστική επανάσταση. Είναι φανερό: όσο πολυπληθέστερες είναι οι μεσαίες τάξεις ενός έθνους, τόσο πιο καιρός ο ρόλος τους σαν ενεργής κοινωνικής δύναμης. Από τα 1933 ως τα 1942 είδαμε το παράδοξο γεγονός, ότι ο εθνικιστικός φασισμός κατόρθωσε να υπερφαλαγγίσει σα διεθνικό κίνημα τον κοινωνικο-επαναστατικό διεθνισμό. Οι σοσιαλιστές και οι κομμουνιστές τρέφανε την ψευδαίσθηση, πως το επαναστατικό κίνημα προχωρούσε πιο πολύ από την αντίδραση, κ' έτσι άπεργαστήκαν μοναχοί τους την πολιτική αυτοκτονία τους, κι ως είχαν στο βάθος τις καλύτερες προθέσεις. Άξίζει να προσέξουμε ιδιαίτερα τουτό το πρόβλημα. Οι διεργασίες, που συντελέστηκαν τις τελευταίες δεκαετίες μέσα στα μεσαία στρώματα κάθε χώρας, αξίζουν πολύ μεγαλύτερη προσοχή από την κοινοτοπική γνωστή διαπίστωση, ότι ο φασισμός είναι ή ακρότατη οικονομική και πολιτική αντίδραση. Πολιτικά δεν μπορεί να γίνει τίποτε με το φασισμό, όπως το έχει άποδείξει άλλωστε ή ιστορία από το 1928 ως τα 1942.

Η μεσαία τάξη κινητοποιήθηκε και παρουσιάστηκε με τη μορφή του φασισμού σαν πολιτική δύναμη. Αυτό που μας ένδιαφέρει λοιπόν, δεν είναι οι αντιδραστικές προθέσεις του Χίτλερ και του Γκαϊρινγκ, αλλά τα κοινωνικά συμφέροντα των μεσοστικών στρωμάτων. Η μεσαία τάξη έχει, λόγω της χαρακτηριστικής της, τεράστια κοινωνική ισχύ, που ξεπερνάει πολύ την οικονομική της εύρωστία. Είναι ή τάξη εκείνη, που στηρίζει άνεκαθεν την πατριαρχία και τη συντηρεί μ' όλες τις αντιφάσεις της στη ζωή.

Η ύπαρξη αυτή καθαυτή του φασιστικού κινήματος είναι άναμφισβήτητη ή κοινωνική έκφραση του έθνικιστικού αυτοκρατορισμού. Άλλά το γεγονός, ότι το φασιστικό κίνημα μπόρεσε να γίνει κίνημα ομαδικό, και μάλιστα ν' άνέβει στην έξουσία, που ήταν ή προϋπόθεση για την εφάρμογή του αυτοκρατορικού προγράμματος — το γεγονός αυτό οφείλεται στο ομαδικό κίνημα του μεσοαστισμού. Μόνο αν λάβουμε υπόψη μας αυτές τις αντιθέσεις και αντιφάσεις, την καθεμιά τους μέσα στο ιστορικό της συγκεκριμένο, μπορούμε να συλλάβουμε τ' αλληλοσυγκρουόμενα φαινόμενα του φασισμού. Η κοινωνική θέση του μεσοαστισμού καθορίζεται:

α. από τη θέση του μέσα στην κεφαλαιοκρατική παραγωγική διαδικασία.

β. από τη θέση του μέσα στο άυταρχικό κρατικό σύστημα.

γ. από την ειδική οικογενειακή του κατάσταση, που καθορίζεται άμεσα από τη θέση του μέσα στην παραγωγική διαδικασία, και μας δίνει το κλειδί για να καταλάβουμε την ιδεολογία του. Όσο για την τάξη των μικρογεωργών, των ύπαλλήλων και των μικροεπαγγελματιών, ή μόν οικονομική τους θέση παρουσιάζει διαφορές, αλλά ή οικογενειακή τους κατάσταση είναι στα κύρια γνωρίσματά της παρόμοια.

Η γρήγορη άνάπτυξη της κεφαλαιοκρατικής οικονομίας στο 19ο αιώνα, ο σταθερός και γοργός έκμηχανισμός της παραγωγής, ή συνένωση των διάφορων παραγωγικών κλάδων σε μονοπάλεια και συνδικάτα είναι το κύριο αίτιο της βαθμιαίας πτώχευσης των μικροαστών εμπόρων και μικροεπιχειρηματιών. Άνίκανες να συναγωνιστούν τη φτηνότερη και πιο έκλογικευ-

μένη παραγωγή της μεγάλης βιομηχανίας οί μικρές επιχειρήσεις ξεπέφταν ανεπανόρθωτα.

«Η μεσαία τάξη δεν μπορεί να περιμένει απ' αυτό το σύστημα τίποτε άλλο εκτός από την ανέλεκτη έξουθένωσή της. Το ζήτημα λοιπόν είναι : αν θα καταντήσουν όλοι μια μεγάλη σταχτιά και θλιβερή προλεταριακή μάζα, ή αν το σθένος και η επιμέλεια θα δώσουν πάλι στ' άτομα τη δυνατότητα ν' αποκτήσουν με την πολύμοχθη εργασία μιās ολόκληρης ζωής κάτι δικό τους. Μικροαστός ή προλετάριος ! Αυτό είναι το ζήτημα !»

Προειδοποίησε το Γερμανικό-Έθνικό κόμμα, πριν από την προεδρική εκλογή στὰ 1932. Οί εθνικοσοσιαλιστές δεν ήταν τόσο άδέξιοι, ώστε να δημιουργήσουν με την προπαγάνδα τους αγεφύρωτο χάσμα ανάμεσα στη μικροαστική τάξη και τη βιομηχανική εργατιά, κ' είχαν έτσι μεγαλύτερη επιτυχία.

Στην προπαγάνδα τών εθνικοσοσιαλιστών σπουδαίο ρόλο έπαιξε ο άγώνας εναντίον τών μεγάλων έμπορικών οίκων. ΈΑπό την άλλη μεριά, ο ρόλος πού έπαιζε για τη μεγάλη βιομηχανία ο εθνικοσοσιαλισμός, συγκρούονταν με τὰ συμφέροντα της μεσαίας τάξης, πού τόν στήριζε. ΈΗ αντίφαση αυτή εκφράστηκε στη συνομιλία του Χίτλερ με τόν Νικερμπόκερ : «Δε θα εξαρτήσουμε τις γερμανο-αμερικανικές σχέσεις από ένα «φιλικατζίδικο» (έννοουσε την τύχη του Γούλγουερθ στο Βερολίνο)... ή ύπαρξη τέτοιων επιχειρήσεων ενοεί το μπολσεβικισμό... Καταστρέφουν πολλές μικρές ύπάρξεις. Γι' αυτό δε θα τις ανεχθούμε· αλλά μπορώ να σάς διαβεβαιώσω, ότι αυτού του είδους οί επιχειρήσεις σας δε θα έχουν διαφορετική μεταχείριση από εκείνη τών παρόμοιων γερμανικών επιχειρήσεων»¹. Το έξωτερικό ιδιωτικό χρέος ήτανε βάρος άσήκωτο για τη μεσαία τάξη. Ένώ λοιπόν ο Χίτλερ ήταν υπέρ της πληρωμής του ιδιωτικού χρέους, επειδή εξαρτιόταν στην έξωτερική πολιτική του από την εκπλήρωση τών ξένων απαιτήσεων, οί όπαδοί του ζητούσαν την παραγραφή αυτού του χρέους. ΈΗ μικροαστική

1. Μετά την κατάληψη της εξουσίας, το Μάρτη-Έπρίλη σημειώθηκαν όμαδικές επιθέσεις εναντίον τών μεγάλων έμπορικών καταστημάτων· ή ήγεςία τών Ναζί τις χαλιναγώγησε (Απαγόρευση αθαιρέτων έπεμβάσεων στην οίκονομία, Διάλυση τών μεσοαστικών όργανώσεων κλπ.).

τάξη λοιπόν εξεγέρθηκε «έναντίον του συστήματος», έννοώντας με «σύστημα» τη «μαρξιστική κυριαρχία» της σοσιαλδημοκρατίας.

ΈΌσο κι αν τὰ διάφορα στρώματα του μικροαστισμού αισθανόνταν την ανάγκη μέσα στην οίκονομική κρίση να συνενωθούν σε μιὰ ένιαία όργάνωση, ο οίκονομικός συναγωνισμός τών μικρών επιχειρήσεων δεν άφηνε να αναπτυχθεί καμιά άλληλεγγύη, παρόμοια με κείνη τών βιομηχανικών εργατών. ΈΟ μικροαστός, λόγω της κοινωνικής του θέσης, δεν μπορεί να αισθανθεί άλληλεγγυος ούτε με τούς ανθρώπους του δικού του κοινωνικού επιπέδου, ούτε με το βιομηχανικό εργατή· με τούς δικούς του δεν μπορεί, επειδή προεξάρχει ο συναγωνισμός, με τόν εργατή, επειδή ακριβώς τρέμει τόν εκπρολεταρισμό. Παρ' όλ' αυτά, το φασιστικό κίνημα κατόρθωσε να πετύχει τη συνένωση του μικροαστισμού. Πάνω σε ποιὰ όμαδική - ψυχολογική βάση ; Την απάντηση μάς τη δίνει ή κοινωνική θέση τών μικρούπαλλήλων, κρατικών και ιδιωτικών. ΈΟ μέσος υπάλληλος βρίσκεται σε χειρότερη οίκονομική κατάσταση από το μέσο εξειδικευμένο βιομηχανικό εργατή. Τούτη ή χειρότερη κατάσταση ίσοφαρίζεται κάπως από την άμυδρή προοπτική κάποιας σταδιοδρομίας, στην περίπτωση του δημοσίου υπαλλήλου κυρίως με την προοπτική της Ισόβιας σύνταξης. ΈΕπειδή είναι εξαρτημένοι από την κρατική έξουσία, οί υπάλληλοι αυτής της κατηγορίας αναπτύσσουν μιὰ συναγωνιστική συμπεριφορά άπέναντι στους συναδέλφους τους, πού έμποδίζει την άλληλεγγύη. ΈΗ κοινωνική συνείδηση του υπαλλήλου δε χαρακτηρίζεται από το αίσθημα της κοινής μοίρας με τούς συναδέλφους του, αλλά από τη στάση του άπέναντι στο κράτος και στο «έθνος». ΈΗ στάση του αυτή συνίσταται στην *απόλυτη ταύτιση με την κρατική έξουσία*¹ όπως ο ιδιωτικός υπάλληλος ταυτίζεται με την επιχείρηση, πού ύπηρετεί. Είναι εξίσου ύποχείριος, όπως κι ο βιομηχανικός

1. Στην ψυχανάλυση ο όρος «ταύτιση» σημαίνει, ότι ένα πρόσωπο άρχίζει να αισθάνεται ένα με κάποιο άλλο, ότι παίρνει τὰ χαρακτηριστικά και τις στάσεις του άλλου, ότι μπορεί με τη φαντασία του να μπει στη θέση του άλλου. Μέσα σ' αυτή τη διεργασία το «ταυτιζόμενο» πρόσωπο ύφίσταται μιὰ πραγματική άλλαγή : «ένστερνίζεται» τις ιδιότητες του προτύπου του.

εργάτης. Γιατί λοιπόν δεν αναπτύσσει αισθήματα αλληλεγγύης σαν τον εργάτη; Ήξαιτίας της διάμεσης θέσης του μεταξύ προϊσταμένης άρχης και εργατιάς. Ύφιστάμενος της προϊσταμένης άρχης είναι ο εκπρόσωπός της απέναντι στους κατωτέρους κ' έχει έτσι μιάν ιδιαίτερη προνομιακή ήθικη (όχι ύλική) θέση. Ή πιό τέλεια έκφραση αυτού του άγελαίου ψυχολογικού τύπου είναι ο έπιλοχίας.

Τή δύναμη αυτής της ταύτισης με τον εργοδότη, το «άφεντικό», τή βλέπουμε, σε χοντροκομμένη βέβαια μορφή, στους ύπηρέτες άριστοκρατικών σπιτιών, θαλαμηπόλους, σερβιτόρους κλπ., που ένστερνίζονται όλωσδιόλου τή στάση, τον τρόπο του σκέπτεσθαι, το βάδισμα, τήν προφορά κλπ. της άρχουσας τάξης, μεταμορφώνονται σε τέτοιο βαθμό, που για να κρύψουν τήν ταπεινή τους καταγωγή, καταντάνε γελοίοι.

Ή ταύτιση με τήν έξουσία, το κράτος, τήν έπιχείρηση, το έθνος κλπ., που σημαίνει συνοπτικά: «Έγώ είμαι ή έξουσία!» είναι ένα ψυχικό γεγονός, που μάς δείχνει παραδειγματικά, πώς μεταβάλλεται μιá ιδεολογία σε ύλική δύναμη. Στην άρχή ο ύφιστάμενος δραματίζεται άπλώς να γίνει σαν τον προϊστάμενό του, ώσπου, σιγά-σιγά, με τή χρόνια ύλική έξάρτηση, όλόκληρο το Είναι του αλλάζει σύμφωνα με τήν ιδεολογία της άρχουσας τάξης. Έχοντας συνεχώς το βλέμμα του γυρισμένο προς τα «άνω», ο μικροαστός σχηματίζει μιá ζωντανή διάσταση μιá «ψαλίδα» ανάμεσα στην οικονομική του κατάσταση και τήν ιδεολογία του. Ζεί στενεμένα, αλλά φροντίζει τήν «έμφάνισή» του, συχνά ως τή γελοιοποίηση. Τρέφεται κακά, αλλά θέλει να είναι «καλά ντυμένος». Το ψηλό καπέλο και ή βελάδα γίνονται τα ύλικά σύμβολα αυτής της άγελαίας χαρακτηροδομής. Το ντύσιμο είναι το πιό χαρακτηριστικό σημάδι, για να κρίνει κανείς τήν ομαδική ψυχολογία ενός πληθυσμού. Το «βλέμμα προς τα άνω» πάντως είναι το ειδικό γνώρισμα της δομής του μικροαστού, που τήν ξεχωρίζει από τή δομή του βιομηχανικού εργάτη.

Πόσο βαθιά πηγαιίνει αυτή ή ταύτιση με τήν έξουσία; Ήτανε βέβαια γνωστό, ότι ύπήρχε μιá τέτοια ταύτιση. Το ζήτημα όμως είναι να καταλάβουμε, πέρα από τή γνωστή άμεση έπε-

νέργεια των οικονομικών περιστάσεων, πώς επιδρούν οι συγκινησιακές καταστάσεις, με ποιόν τρόπο θεμελιώνουν τή μικροαστική συμπεριφορά και τή στερεώνουν τόσο βαθιά, ώστε ή μικροαστική δομή να μην κλονίζεται ούτε σ' έποχές οικονομικής κρίσης, όταν ή άνεργία καταστρέφει τήν άμεση οικονομική βάση.

Είχαμε πεί, πώς ή οικονομική θέση των διάφορων στρωμάτων του μικροαστισμού είναι διαφορετική, αλλά ή οικογενειακή τους κατάσταση όμοια στα βασικά της γνωρίσματα. *Αυτή λοιπόν ή οικογενειακή κατάσταση μάς δίνει το κλειδί, για να καταλάβουμε τή συναισθηματική θεμελίωση της δομής που περιγράφουμε.*

4. Οικογενειακή προσήλωση και έθνικό φρόνημα

Άρχικά ή οικογενειακή κατάσταση στα διάφορα μικροαστικά στρώματα δεν είναι άποκομμένη από τήν άμεση οικονομική της βάση. Ή οικογένεια — αν έξαιρέσει κανείς τις ύπαλληλικές — άποτελεί συγχρόνως και τήν οικονομική μικροεπιχείρηση. Στην έπιχείρηση του μικροεμπόρου εργάζεται όλη ή οικογένεια, κ' έτσι έξοικονομεί τήν ξένη και άκριβή εργατική δύναμη. Στα μικρά άγροκτήματα ή σύμπτωση οικογένειας και τρόπου παραγωγής είναι ακόμη πιό χτυπητή. Σ' αυτό το δεδομένο στηρίζεται βασικά ή οικονομία της μεγαλοπατριαρχίας (π.χ. ή Ζαντρούγκα). Στη στενή σύμπλεξη οικογένειας και οικονομίας βρίσκεται λοιπόν ο λόγος, που οι χωρικοί είναι «δεμένοι με τή γή», με τήν «παράδοση», κ' έτσι εύκολοπρόσιτη λεία της πολιτικής αντίδρασης. Όχι πώς ή οικονομία προσδιορίζει άποκλειστικά το «δεσμό με τή γή», αλλά πάντως έπειδή ο γεωργικός τρόπος της παραγωγής άπαιτεί το στενό σύνδεσμο όλων των μελών της οικογένειας, και ο σύνδεσμος αυτός προϋποθέτει τή σκληρή καταπίεση της γενετήσιας όρμης κ' έπομένως τή έντονη άπάθηση του έρωτισμού. Πάνω σ' αυτή τή δίδυμη βάση αναπτύσσεται ή τυπική νοοτροπία του χωρικού με κέντρο της τήν πατριαρχική γενετήσια ήθικη. Έχω περι-

γράψει ἄλλοῦ τις δυσκολίες, πού συνάντησε ἡ σοβιετική κυβέρνηση, ὅταν ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζει τὸν κολλεκτιβισμό στὴν ἀγροτική οἰκονομία. Δὲν ἦταν ἀπλῶς «ἡ ἀγάπη τῆς γῆς», ἀλλὰ οὐσιαστικά ὁ οἰκογενειακὸς σύνδεσμος, πού δημιούργησε τὰ μεγάλα ἐμπόδια.

«Δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ ἐκτιμηθεῖ, ὅσο τῆς πρέπει, ἡ ἀνάγκη νὰ διατηρηθεῖ μιὰ γερὴ ἀγροτική τάξη, σὰ θεμέλιο τοῦ ἔθνους ὀλόκληρου. Πολλὰ ἀπὸ τὰ σημερινὰ δεινὰ μας προέρχονται ἀπλῶς καὶ μόνο ἀπὸ τὶς νοσηρὲς σχέσεις ἀνάμεσα στὸν ἀστικό καὶ τὸ γεωργικὸ λαό. Ἐνα γερὸ καὶ μόνιμο γένος ἀπὸ μικροὺς καὶ μέσους ἀγρότες ἦταν πάντοτε ἡ καλύτερη ἄμυνα ἀπέναντι στίς κοινωνικὲς ἀρρώστιες, πού μᾶς κατατρύχουν σήμερα. Αὕτῃ ὅμως εἶναι συνάμα καὶ ἡ μοναδικὴ λύση, πού ἐπιτρέπει σ' ἕνα ἔθνος νὰ βρεῖ τὸν ἐπιούσιο ἄρτο του στὴν ἐσωτερικὴ ἀνακύκλιση μιᾶς οἰκονομίας βασισμένης στὴ ζήτηση καὶ τὴν προσφορά».

(Ὁ ἀγώνας μου, σ. 151 - 2).

Αὕτῃ τῇ θέσῃ εἶχε πάρει ὁ Χίτλερ. Ὅσο παράλογη κι ἂν ἦταν οἰκονομικά, ὅσο κι ἂν ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση δὲν μποροῦσε ποτὲ ν' ἀναστείλει τὴν ἀνάπτυξη τῆς μηχανικῆς καλλιέργειας καὶ τῆς ἀγροτικῆς μεγαλοβιομηχανίας καὶ νὰ ἐμποδίσῃ ἐπομένως τὴν κατάρρευση τῶν μικροκαλλιεργητῶν — τόσο μεγαλύτερη σημασία παίρνει αὕτῃ ἡ προπαγάνδα ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς ὁμαδικῆς ψυχολογίας, ἐπειδὴ ἐπηρεάζει τὶς οἰκοσύνδετες δομὲς τῶν μικροαστικῶν στρωμάτων.

Ἡ στενὴ σύμπλεξη οἰκογενειακοῦ συνδέσμου καὶ γεωργικῆς οἰκονομίας δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ βρεῖ τὴν ἔκφρασή της μετὰ τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπ' τὸ ἐθνικοσοσιαλιστικὸ κόμμα. Μιὰ καὶ τὸ χιτλερικό κίνημα ἦταν στὴν ὁμαδικὴ του βάση καὶ στὴν ιδεολογικὴ δομὴ του κίνημα μικροαστικό, ἐν' ἀπὸ τὰ πρῶτα του μέτρα, ἦταν τὸ νομοθετικὸ διάτάγμα περὶ τῆς «νέας διατάξεως τῆς ἀγροτικῆς ιδιοκτησίας» τῆς 12 Μαΐου 1933, πού ξανάφερνε στὴν ἐπιφάνεια πανάρχαιους τύπους καὶ ἐκπορευόταν ἀπὸ τὴν «ἀδιάλυτη σύνδεση αἵματος καὶ γῆς».

Ἴδου ἡ φρασεολογία ὀρισμένων χαρακτηριστικῶν ἀποσπασμάτων :

«Ὁ ἄλυτος δεσμὸς αἵματος καὶ γῆς εἶναι ἡ ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν ὑγιᾶ ζωὴ ἑνὸς λαοῦ. Ἡ νομοθεσία περὶ ἐγγείου κτήσεως παρελθόντων αἰῶνων διησφάλιζε εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ νομικῶς τὴν ἐκ τοῦ φυσικοῦ ζωτικοῦ αἰσθήματος τοῦ λαοῦ προερχομένην αὐτὴν σύνδεσιν. Τὸ ἀγρόκτημα ἦτο ἡ ἀναπαλλοτρίωτος κληρονομία τοῦ ἰθαγενοῦς χωρικοῦ γένους. Ξενότροπον δίκαιον παρεισέφρυσε καὶ κατέστρεψε τὴν νομικὴν βάση τῆς ἀγροτικῆς ταύτης νομοθεσίας. Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ γερμανικὸς χωρικός μετ' ὑγιᾶ αἰσθησιν τῆς ζωτικῆς βάσεως τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τοῦ λαοῦ τοῦ διετήρησεν εἰς πολλὰ διαμερίσματα τῆς χώρας ἀδιαίρετον τὸ ἀγρόκτημά του ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.

Ἐπιτακτικὸν χρέος τῆς κυβερνήσεως τοῦ ἀφυπνισθέντος λαοῦ εἶναι ἡ διασφάλισις τῆς ἐθνικῆς ἀνορθώσεως διὰ τῆς νομικῆς παγώσεως τοῦ διατηρηθέντος εἰς τὰ γερμανικὰ ἤθη ἀλύτου δεσμοῦ αἵματος καὶ γῆς μέσω τοῦ κληρονομικοῦ δικαίωματος τῆς ἐγγείου κτήσεως.

Τὸ καταχωρηθὲν ἐν τῷ οἰκείῳ κτηματολογίῳ ἀγρόκτημα (κλήρος) κληρονομεῖται συμφώνως πρὸς τὸ κληρονομικὸν δίκαιον. Ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἀγροκλήματος-κλήρου ὀνομάζεται χωρικός. Ὁ χωρικός δὲν ἔχει περισσοτέρους τοῦ ἑνὸς κλήρου. Ὁ χωρικός ἔχει ἓν μόνον τέκνον δυνάμενον νὰ κληρονομήσῃ τὸ ἀγρόκτημα. Τοῦτο εἶναι ὁ ἐπίδοξος κληρονόμος. Οἱ συγκληρονόμοι συντηροῦνται ἐκ τοῦ ἀγροκλήματος μέχρι πλήρους οἰκονομικῆς ἀνεξαρτησίας των. Ἐὰν δυστυχῆσουν ἀπταίστως, δύνανται νὰ καταφύγουν εἰς τὸ πάτριον ἀγρόκτημα. Ἐὰν τὸ ἀγρόκτημα δὲν ἔχει καταχωρηθῆ εἰς τὸ κτηματολόγιον, τότε ἰσχύει τὸ δικαίωμα τῆς ἀναδοχῆς βάσει τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου.

Ἀγρόκτημα (κλήρον) δικαιούται νὰ ἔχῃ ὡς χωρικός μόνον, ὅστις εἶναι γερμανὸς πολίτης καὶ ἐκ γερμανικοῦ αἵματος. Δὲν εἶναι γερμανικοῦ αἵματος, ὅστις κέκτηται μετὰξὺ τῶν προγόνων του ἐξ ἀνδρικοῦ γένους, ἢ ὅστις κέκτηται μετὰξὺ τῶν ὑπολοίπων προγόνων του μέχρι τετάρτης γενεᾶς πρόσωπον ἰουδαϊκῆς ἢ ἐγχρώμου προελεύσεως. Γερμανικοῦ αἵματος εἶναι κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου τούτου πᾶς Τεύτων. Γάμος τελεσθῆσόμενος ἐν τῷ μέλλοντι μετὰ προσώπου μὴ γερμανικοῦ αἵματος καθιστᾷ τοὺς ἀπογόνους ἀνικάνους νὰ εἶναι ὡς χωρικοὶ ἰδιοκτῆται ἀγροκλήματος.

Ὁ νόμος σκοπὸν ἔχει νὰ προστατεύσῃ τὰ ἀγροκτῆματα ἐκ τῶν ὑπερβολικῶν χρεῶν καὶ τοῦ βλαβεροῦ τεμαχισμοῦ λόγῳ κληρονομίας καὶ νὰ τὰ διατηρήσῃ διηλεκτικῶς ὡς κλῆρον ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ τῶν ἐλευθέρων χωρικῶν. Συγχρόνως ὁ νόμος ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ὑγιᾶ κατανομήν τῆς ἐγγείου κτήσεως. Μέγας ἀριθμὸς βιωσίμων μικρῶν καὶ μεσαίων ἀγροκτημάτων, κατὰ τὸ δυνατόν ἴσως διανεμημένων καθ' ἅπασαν τὴν χώραν, εἶναι ἀναγκαῖος διὰ τὴν διαφύλαξιν τῆς ὑγείας τοῦ κράτους καὶ τοῦ λαοῦ.

Ποιᾶς τάσεως ἐκφράζει αὐτὸς ὁ νόμος; Ὁ νόμος ἦταν ἀντίθετος στὰ συμφέροντα τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων, ποὺ σκοπεύαν ν' ἀπορροφήσουν τὰ μικρὰ καὶ μεσαῖα ἀγροκτῆματα καὶ νὰ δημιουργήσουν ἀκόμη μεγαλύτερες διακρίσεις ἀνάμεσα σὲ ἰδιοκτῆτες μεγάλων ἐκτάσεων γῆς καὶ σ' ἀκτήμονες ἀγροτικούς προλετᾶριους. Ὅμως ἡ ἀντίθεση αὐτὴ ἀντισταθμιζόταν μὲ τὸ ἄλλο μεγάλο συμφέρον, ποὺ εἶχαν οἱ γαιοκτῆμονες νὰ διατηρήσουν τὴ μεσαία ἀγροτικὴ τάξη, ἐπειδὴ αὐτὴ ἐκπροσωποῦσε τὴν ὁμαδικὴν βάση τῆς δυνάμεώς τους. Ὅχι ἐπειδὴ ὁ μικροκτηματίας χωρικὸς ταυτίζεται μὲ τὸ μεγαλογαιοκτῆμονα ὡς ἰδιοκτῆτης· αὐτὸ δὲ θὰ εἶχε καὶ μεγάλη σημασία, ἂν μαζί μὲ τὴ μικρὴ καὶ τὴ μέση ἰδιοκτησία δὲ διατηροῦνταν καὶ ἡ ἰδεολογικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς μικροαγροτικῆς οἰκογένειας, ποὺ τρέφει τοὺς καλύτερους ἐθνικιστὲς στρατιῶτες καὶ μεταμορφώνει δομικὰ τὶς γυναῖκες κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐθνικιστικῆς ἰδεολογίας. Ἐδῶ βρίσκεται τὸ βαθύτερο νόημα τῆς περιφημῆς «ἠθοπλαστικῆς ἐπίδρασης τῆς εὐρωστῆς ἀγροτιᾶς». Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι ζήτημα τῆς γενετήσιας οἰκονομίας.

Ἡ σύμπλεξις ἀτομικῆς παραγωγῆς καὶ αὐταρχικῆς οἰκογένειας στὴ μικροαστικὴ τάξη εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πολλὰς πηγὰς τῆς φασιστικῆς ἰδεολογίας «τῆς πολύτεκνης οἰκογένειας». Θὰ ξανασυναντήσουμε αὐτὸ τὸ πρόβλημα σὲ ἄλλη συνάρτηση.

Ὁ οἰκονομικὸς διαχωρισμὸς τῶν μικροεπιχειρήσεων ἀντιστοιχεῖ στὸν οἰκογενειακὸ ἐγκλωβισμό καὶ τὸν ἀμοιβαῖο συναγωνισμό τῶν οἰκογενειῶν, ποὺ εἶναι τυπικὰ γνωρίσματα τοῦ μικροαστισμοῦ, παρ' ὅλα τὰ ἰδεολογικὰ συνθήματα: «τὸ κοινὸ συμφέρον προηγεῖται τοῦ ἀτομικοῦ», καὶ τὴ «συνεταιριστικὴν ἰδέαν» τοῦ φασισμοῦ. Τὰ βασικὰ στοιχεῖα τῆς φασιστικῆς ἰδεο-

λογίας παραμένουν ἀτομοκεντρικά, ἀπόδειξη «ἡ ἀρχὴ τοῦ Φύρερ», ἡ οἰκογενειακὴ πολιτικὴ κλπ. Τὰ συνεταιριστικὰ ἰδανικὰ τοῦ φασισμοῦ προέρχονται ἀπὸ τὶς σοσιαλιστικὰς τάσεις τῆς ὁμαδικῆς τοῦ βάσης, ὅπως τὰ ἀτομιστικὰ προέρχονται ἀπὸ τὰ συμφέροντα τοῦ μεγάλου κεφαλαίου καὶ τῆς φασιστικῆς ἡγεσίας.

Ἡ οἰκονομικὴ καὶ οἰκογενειακὴ αὐτὴ κατάστασις θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ διατηρηθεῖ σὲ μιὰ φυσικὴ ὀργάνωσις τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας, ἂν δὲν τὴ στηρίζαν ἄλλα δεδομένα. Μεταξὺ αὐτῶν, μιὰ ὀρισμένη σχέση ἀνδρὸς-γυναίκος, ποὺ τὴν ὀνομάζουμε πατριαρχικὴ καὶ ἕνας ὀρισμένος γενετήσιος βίος.

Στὴν προσπάθειά του, νὰ διαφοροποιηθεῖ ἀπὸ τὸν ἐργάτη, ὁ μικροαστὸς τῶν πόλεων μπορεῖ νὰ στηριχθεῖ μόνο στὴ διαφορετικὴ οἰκογενειακὴ καὶ ἐρωτικὴ τοῦ ζωῆ, μιὰ καὶ ἡ οἰκονομικὴ τοῦ κατάστασις δὲν εἶναι καλύτερη ἀπὸ κείνη τοῦ βιομηχανικοῦ ἐργάτη. Τὴν οἰκονομικὴν ἀνεπάρκεια πρέπει λοιπὸν νὰ τὴν ἀντισταθμίσει μὲ τὴν ἀφροδισιακὴν τοῦ ἠθικῆς. Αὐτὸ τὸ κίνητρο εἶναι γιὰ τὸ δημόσιον ὑπάλληλον τὸ ἐνεργότερον στοιχεῖον τῆς ταυτίσεώς του μὲ τὴν κρατικὴν ἐξουσία. Μιὰ καὶ δὲν ἔχει τὰ οἰκονομικὰ μέσα τῶν μεγαλοαστῶν, συγχρόνως ὅμως ταυτίζεται μαζί τους, πρέπει ἡ ἀφροδισιακὴ τοῦ ἠθικολογία ν' ἀντισταθμίσει τὴν οἰκονομικὴν ἀνέχεια. Διαμορφώνει λοιπὸν ὀρισμένους τύπους ἐρωτικῆς καὶ πολιτιστικῆς συμπεριφορᾶς, ποὺ τὸν βοηθοῦν νὰ διαφοροισθεῖ ἀπὸ τὰ «κατώτερα» στρώματα. Ὅλες αὐτὲς οἱ ἠθικὲς ἀξίες, ποὺ συντάσσονται γύρω ἀπὸ τὴν στάση ἀπέναντι στὴν γενετήσια ὄρμη καὶ συνοψίζονται στὴ λέξι «στενοκεφαλιά», κορυφώνονται στὶς ἔννοιες — λέω ἔννοιες, ὄχι πράξεις — *τιμὴ καὶ καθῆκον*. Πρέπει νὰ ἐκτιμήσει κανεὶς σωστὰ τὴν ἐπίδραση τῶν δυὸ αὐτῶν πλασματικῶν ὄρων στὴ μικροαστικὴν τάξιν, γιὰ νὰ θεωρήσει κατόπιν, ὅτι ἀξίζει τὸν κόπον ν' ἀσχοληθεῖ μαζί τους. Ἀφοῦ ἄλλωστε ἐπανερχονται στὴν ἰδεολογία τῆς δικτατορίας καὶ στὴ φυλετικὴν θεωρίαν τοῦ φασισμοῦ. Στὴν πράξιν, ὅμως, ἡ μικροαστικὴ βιοπολιτεία καὶ ἡ μικροαστικὴ ἐμπορευματικὴ συναλλαγὴ ἐξαναγκάζουν τὴν ἐντελῶς ἀντίθετην συμπεριφορά. Ἄλλωστε, στὴν ἰδιωτικὴν ἐμπορευματικὴν οἰκονομίαν μιὰ δόσις ἀνεπιτιμότητος εἶναι ἀναγκαῖα

μάλιστα για την ίδια την επιβίωση του ατόμου. Αγοράζει ο χωρικός εν' ἄλλογο — θά κοιτάξει με κάθε τρόπο να του κατεβάσει την αξία. Το πουλάει κατόπιν ένα χρόνο ἀργότερα, το ἄλλογο έχει γίνει στο μεταξύ πιό νέο, πιό δυνατό, πιό ἄξιο. Το «καθήκον» ἀπορρέει ἀπὸ τὸ ἐμπορικό συμφέρον κι ὄχι ἀπὸ τὰ ἔθνικὰ χαρακτηριστικά. Ἡ δική μας πραγματεία θά εἶναι πάντοτε ἢ καλύτερη, τοῦ γείτονα πάντοτε ἢ χειρότερη. Ἡ ἀποψίλωση τοῦ ἀνταγωνιστῆ, ἐνέργεια καθαυτὸ ἀνέντιμη, εἶναι ἕνα οὐσιαστικό κακομηχάνημα τῆς «δουλειᾶς». Τὸ παρουσιαστικό και ἢ συμπεριφορὰ τοῦ μικροεμπόρου φανερώνουν — με τὴν ὑπερβολικὴ εὐγένεια και δουλοφροσύνη ἀπέναντι στὸν πελάτη — τὸ φοβερό καταναγκασμὸ τῆς οἰκονομικῆς πραγματικότητας, πὸν στὸ τέλος διαστρεβλώνει και τὸν καλύτερο χαρακτήρα. Ὡστόσο οἱ ἔννοιες «τιμῆ» και «καθήκον» παίζουν ἕνα τόσο καίριο ρόλο στὴ μικροαστικὴ τάξη. Αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ μόνο με τὴν ἀποσκεπαστικὴ πρόθεση, πὸν προέρχεται ἀπὸ καθαρὰ οἰκονομικὲς αἰτίες. Γιατί, παρ' ὅλη τὴν ὑποκρισία, ἢ ἔκσταση μπρὸς σ' αὐτὲς τὲς ἔννοιες εἶναι γνήσια. Τὸ ἐρώτημα εἶναι : ἀπὸ ποιὲς πηγὲς ἀναβρύζει.

Ἄναβρύζει ἀπὸ πηγὲς τῆς ὑποσυνειδητῆς θυμικῆς ζωῆς, πὸν δὲν τὲς προσέχει κανεὶς στὴν ἀρχή, και πὸν παραβλέπει πρὸ πάντων κατὰ κανόνα τὴ συνάρτησή τους με κείνη τὴν ἰδεολογία. Ὅμως ἢ ἀνάλυση τοῦ μικροαστοῦ δὲν ἀφήνει καμιὰ ἀμφιβολία για τὴ συνάφεια τῆς ἐρωτικῆς ζωῆς του με τὴν ἰδεολογία τῆς «τιμῆς» και τοῦ «καθήκοντος».

Κατ' ἀρχὴν, ἢ οἰκονομικὴ και κοινωνικὴ θέση τοῦ πατέρα καθρεφτίζεται στὴν πατριαρχικὴ του σχέση με τὰ ὑπόλοιπα μέλη τῆς οἰκογένειας. Τὸ αὐταρχικὸ κράτος ἔχει ἐκπρόσωπό του μέσα στοὺς κόλπους τῆς κάθε οἰκογένειας τὸν πατέρα· ἔτσι μέσω τοῦ πατέρα γίνεται ἢ οἰκογένεια τὸ πιὸ πολῦτιμο ὄργανο τῆς κρατικῆς ἐξουσίας.

Ἡ αὐταρχικὴ θέση τοῦ πατέρα ἀντανακλᾷ τὸν πολιτικό του ρόλο και ἀποκαλύπτει τὴ σχέση τῆς οἰκογένειας με τὸ αὐταρχικὸ κράτος. Τὴ θέση, πὸν παίρνει ὁ προϋστάμενος ἀπέναντι στὸν πατέρα μέσα στὴν παραγωγικὴ διαδικασία, τὴν ἴδια θέση κατέχει ὁ πατέρας μέσα στὴν οἰκογένεια. Και ἀναπαράγει τὴν

ὑποταχτικὴ του θέση ἀπέναντι στὴν ἐξουσία μέσα στὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν του, ἰδίως τῶν γιῶν του. Ἄπ' αὐτὲς τὲς σχέσεις ἀπορρέει ἢ παθητικὴ ὑποταγμένη στάση τοῦ μικροαστοῦ μπρὸς στὲς ἡγετικὲς μορφές. Ὁ Χίτλερ ἀνω σ' αὐτὲς τὲς ἔξεις στήριξε τὸ οἰκοδόμημά του, χωρίς καν νὰ τὸ ὑποψιάζεται κατὰ βάθος, ὅταν ἔγραφε :

«Ὁ λαὸς εἶναι στὴ μεγάλη του πλειοψηφία τόσο θηλυκὸς στὴ νοοτροπία του και στὸν ψυχισμό του, ὥστε ἢ νόησή του και ἢ πράξη του νὰ προσδιορίζονται πολὺ λιγότερο ἀπὸ τὸ νηφάλιο διαλογισμό και πολὺ περισσότερο ἀπὸ θυμικὰ αἰσθήματα. Τὰ αἰσθήματά του αὐτὰ δὲν εἶναι ὅμως περίπλοκα, ἀλλὰ πολὺ ἀπλά και μονόσημα. Δὲν ὑπάρχουν ἐδῶ πολλοὶ διαφορισμοί, ἀλλὰ ἕνα θετικό κι ἕνα ἀρνητικό στοιχεῖο, ἀγάπη ἢ μίσος, δίκαιο ἢ ἄδικο, ἀλήθεια ἢ ψέμα, ποτὲ ὅμως ἔτσι-κ' ἔτσι ἢ ἐν μέρει ἔτσι, ἐν μέρει ἄλλιῶς κλπ.»
(Ὁ ἀγώνας μου, σ. 201).

Δὲν πρόκειται βέβαια για καμιὰν ἔμφυτη «προδιάθεση», ἀλλὰ για τυπικὸ παράδειγμα τῆς ἀναπαραγωγῆς ἑνὸς αὐταρχικοῦ κοινωνικοῦ συστήματος μέσα στὲς ψυχικὲς δομὲς τῶν μελῶν του. Ἡ θέση τοῦ πατέρα πράγματι ἀπαιτεῖ τὸν αὐστηρότατο περιορισμὸ τῆς ἀφροδισιακῆς ὀρμῆς τῶν γυναικῶν και τῶν παιδιῶν. Κάτω ἀπὸ τὴ μικροαστικὴ ἐπιρροή οἱ μὲν γυναῖκες ἀναπτύσσουν μιὰν ὑποταχτικὴ ἔξη, πὸν θεμελιώνεται στὴν ἀπόθηση τῆς ἐρωτικῆς ἐπιθυμίας, και οἱ γιοί, πλάι στὴ δουλικὴ στάση τους πρὸς τὴν ἐξουσία, ἀναπτύσσουν συγχρόνως μιὰ δουλικὴ ταύτιση με τὸν πατέρα, πὸν ἀργότερα ἐξελίσσεται σὲ συναισθηματικὴ ταύτιση με κάθε ἡγετικὴ μορφή. Θά παραμείνει για πολὺ καιρὸ ἄλυτο μυστήριο, πῶς γίνεται, ὥστε οἱ ψυχικὲς δομὲς τῆς ἄρχουσας τάξης μιᾶς κοινωνίας νὰ συναρθρώνονται με τὸ οἰκονομικὸ σύστημα και τοὺς σκοποὺς τῶν κυρίαρχων δυνάμεων, με τὴν ἀκρίβεια ὅπως τὰ μέρη ἑνὸς ρολοιοῦ. Πάντως, ἢ ἀναπαραγωγή τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος μέσα στὴν ψυχικὴ δομὴ τῶν μαζῶν εἶναι ὁ κεντρικὸς μηχανισμὸς στὴ διαδικασία τῆς πολιτικῆς ἰδεοπλασίας.

Ὁ οἰκονομικὸς και κοινωνικὸς συναγωνισμὸς ἔρχεται σ' ἕνα πολὺ κατοπινὸ στάδιο νὰ συμβάλει στὴν ἐξέλιξη τῆς ὀρμῆς τοῦ μικροαστοῦ. Οἱ ἀντιδραστικὲς ἰδεολογίες, πὸν διαμορ-

φώνονται τότε, έποικοδομούνται δευτερογενώς πάνω σέ ψυχικές διεργασίες, πού συντελέστηκαν στην τρυφερή ήλικία παιδιών, άναθρεμμένων μέσα σέ άυταρχικές οίκογένειες.

Πρώτα άρχίζει ό συναγωνισμός άνάμεσα στα παιδιά και τους «μεγάλους»: ύστερα έρχεται ό πολύ πιό σημαντικός συναγωνισμός μεταξύ παιδιών τής ίδιας οίκογένειας στή σχέση τους με τους γονιούς. Ό συναγωνισμός αυτός, πού άργότερα στην ώριμη ήλικία και στην έξωοικογενειακή ζωή θα είναι κυρίως οικονομικός, διαδραματίζεται στην παιδική ήλικία κυρίως στις συναισθηματικές άμοιβαίες σχέσεις μίσους και αγάπης των μελών τής οίκογένειας. Δέ θα παρακολουθήσουμε έδώ τις συναρτήσεις αυτές στις λεπτομέρειές τους. Είναι θέμα ειδικής έρευνας. Έδώ μās άρκει ή διαπίστωση, πώς οί έρωτικές άνασχέσεις και ή άποδυνάμωση τής γενετήσιας όρμης, πού είναι ή σπουδαιότερη προϋπόθεση για τή διατήρηση τής άυταρχικής οίκογένειας και ή κυριότερη βάση για τή διαμόρφωση τής δομής του μικροαστού, πετυχαίνονται με τή βοήθεια του θρησκευτικού φόβου· ό φόβος αυτός γεμίζει τήν ψυχή μ' ένα αίσθημα γενετήσιας ένοχής και ριζώνει θυμικά στα βάθη τής ψυχής. Έτσι φτάνουμε στο πρόβλημα τής σχέσης τής θρησκείας με τήν άπάρνηση τής έρωτικής ήδονής. Η άναφροδισία (γενετήσια άδυναμία) ύπονομεύει τήν άυτοπεποίθηση και άντισταθμίζεται είτε με μιá βάνωση έρωτική συμπεριφορά, είτε με μιάν άλυγισιά στο χαρακτήρα. Η άνάγκη τής γενετήσιας άυτοκυριαρχίας και ή σταθερή άπόωση τής έρωτικής επιθυμίας δημιουργεί σπασμωδικές, θυμικά φορτισμένες ιδέες για τήν τιμή και τó καθήκον, τήν άνδρεία και τήν άυτοκυριαρχία¹. Η σπασμωδικότητα και τó πάθος σ' αυτές τις ψυχικές έξεις βρίσκονται σέ παράδοξη αντίθεση με τήν πραγματική συμπεριφορά. Ό έρωτικά εύχαριστημένος άνθρωπος είναι έντιμος, εύσυνείδητος, γενναίος και συγκρατημένος χωρίς πολλές επιδείξεις, γιατί αυτές οί έξεις είναι πιá σύμφυτες με τó χαρακτήρα του. Ό άναφροδισίαστος είναι γεμάτος άντιφάσεις, φυλάγεται άπέναντι στις γενετήσιες όρέ-

1. Έξαιρετικά διδακτικό για τή γνώση αυτών των συναρτήσεων είναι τó βιβλίο του έθνικοσοσιαλιστή Έρνστ Μάιν Η ήθική τής δύναμης.

ξεις του, για νά μη σπιλώσει τήν έρωτική του τιμή, για ν' άντιταχθεί γενναία στους σαρκικούς πειρασμούς, και ούτω καθεξής. Δέν ύπάρχει έφηβος και παιδί, πού νά μήν έχει παλέψει με τόν πειρασμό του άυνανισμού. Σ' αυτή τήν πάλη άναπτύσσονται όλα άνεξάρτητα τ' άντιδραστικά στοιχεία στή δομή του ανθρώπου. Η άντιδραστική αυτή δομή είναι πολύ πιό έκδηλα άναπτυγμένη και πολύ βαθύτερα ριζωμένη στή μικροαστική τάξη. Άπό τήν άναγκαστική καταπίεση τής γενετήσιας ζωής άντλούν οί κάθε λογής μυστικοπάθειες τή δύναμή τους και έν μέρος και τά περιεχόμενά τους. Έφόσον τά έργατικά στρώματα είναι κι αυτά διαποτισμένα άπό τις ίδιες κοινωνικές επιδράσεις, διαμορφώνουν και τά μέλη τους τις αντίστοιχες έξεις: όμως, έπειδή ό τρόπος τής ζωής τους είναι διαφορετικός άπ' τó βίο τής μικροαστικής τάξης, οί βιομηχανικοί έργάτες άναπτύσσουν έπίσης και τις αντίθετες, φιλερωτικές δυνάμεις σέ πολύ μεγαλύτερο βαθμό και πολύ συνειδητότερα. Όπως είπαμε, οί άντιδραστικές δομές ριζώνουν στο θυμικό με τή βοήθεια ύποσυνείδητων φόβων και κρύβονται πίσω άπό φαινομενικά έντελώς άναφρόδιτα χαρακτηριστικά, κι αυτός είναι ό λόγος πού δέν μπορούμε νά πλησιάσουμε τά μύχια τούτα στρώματα τής προσωπικότητας μ' έπιχειρήματα λογικά. Τί σημασία έχει ή διαπίστωση αυτή για τήν πρακτική γενετήσια πολιτική, θα τó συζητήσουμε στο τελευταίο κεφάλαιο.

Δέν μπορούμε νά πραγματευτούμε διεξοδικά έδώ, τί ρόλο παίζει ό ύποσυνείδητος άγώνας του άτόμου έναντίον τής γενετήσιας όρμης του στην έκτροφή τής μεταφυσικής και μυστικόπαθης νοοτροπίας. Θα μνημονέψουμε μόνο ένα είδος, πού είναι τυπικό για τήν έθνικοσοσιαλιστική ιδεολογία. Στή φρασεολογία της επανέρχεται π.χ. ή ακόλουθη σειρά: *προσωπική τιμή, οίκογενειακή τιμή (τιμή του γένους, τής φατρίας), τιμή τής φυλής, έθνική τιμή του λαού*. Η σειρά αυτή ακολουθεί κατά βήμα τή βαθμιαία διαμόρφωση τής άτομικής δομής. Παραλείπει μόνο, νά συμπεριλάβει και τó οικονομικο-κοινωνικό ύπέδαφος: *κεφαλαιοκρατικό σύστημα — πατριαρχία — θεσμός άναγκαστικού γάμου—καταπίεση τής γενετήσιας όρμης—προσωπικός άγώνας του άτόμου έναντίον τής ίδιας του τής έρωτικής επιθυμίας, προσω-*

πικὸ ἀντισταθμιστικὸ αἶσθημα τιμῆς, κλπ. Τὸ ἀκράϊο σημεῖο τῆς σειρᾶς εἶναι ἡ ἰδεολογία τῆς «τιμῆς τοῦ λαοῦ». Εἶναι ταυτόσημη μὲ τὸν ἄλογο πυρήνα τοῦ ἐθνικισμοῦ. Γιὰ νὰ τὸν καταλάβουμε ὅμως χρειάζεται μιὰ προκαταρκτικὴ παρατήρηση.

Ὁ ἀγώνας τῆς αὐταρχικῆς κοινωνίας ἐναντίον τῆς ἀφροδισιακῆς ὀρμῆς τῶν παιδιῶν καὶ τῶν ἐφήβων καὶ ὁ ὁμόλογος ἀγώνας τοῦ ἀτόμου ἐναντίον τῆς ἴδιας του τῆς ἐρωτικῆς ὄρεξης διεξάγεται μέσα στὰ πλαίσια τῆς αὐταρχικῆς οἰκογένειας, πού ἔχει ἀποδειχθεῖ ὡς τὰ τώρα ὁ καλύτερος θεσμός, γιὰ νὰ φέροι σ' αἴσιο πέρας τοῦτο τὸν ἀγώνα. Οἱ ἐρωτικές, γενετήσιες ὀρμῆς ὀρέγονται ἀπὸ φυσικοῦ τους νὰ ἔρθουν σ' ἐπαφῇ μὲ τὸν κόσμον, νὰ συζοῦν σὲ στενὴ συνύπαρξη μ' ὅλες τὶς ποικίλες μορφές του. Ἄν καταπιεστοῦν, ἓνας μόνον δρόμος τοὺς μένει τότε : νὰ ἐκδηλωθοῦν ἐνεργᾶ μέσα στοὺς κόλπους τῆς οἰκογένειας. Ἡ ἀναχαίτιση τῆς γενετήσιας ὀρμῆς εἶναι βασικὰ ἡ αἰτία, πού ἀναγκάζει τὸ ἄτομον νὰ μπεῖ στὸ «καφκί» τῆς οἰκογένειας, καθὼς ἐπίσης καὶ νὰ διαμορφώσει τὴν ἀτομιστικὴ συνείδηση τῆς προσωπικότητάς του. Πρέπει νὰ τὸ καταλάβουμε καλά : ἡ μεταφυσικὴ, ἡ ἀτομιστικὴ ἔξη καὶ ὁ οἰκογενειακὸς συναισθηματισμὸς εἶναι οἱ διάφορες φάσεις τῆς μιᾶς καὶ μόνης βασικῆς διεργασίας, δηλαδὴ τῆς ἀπάρνησης τῆς γενετήσιας ὀρμῆς. Ἀντίθετα, ἓνας νηφάλιος χαρακτήρας, πού εἶναι στραμμένος πρὸς τὴν πραγματικότητα χωρὶς μυστικοπάθειες, δὲν ἔχει στενὸ δεσμό μὲ τὴν οἰκογένεια καὶ εἶναι ἀδιάφορος ἀπέναντι στὴν ἀσκητικὴ γενετήσια ἰδεολογία. Τὸ σπουδαῖο ἐδῶ εἶναι, ὅτι ἡ ἀναχαίτιση τῆς γενετήσιας ὀρμῆς γίνεται ὁ συνδετικὸς κρίκος μὲ τὴν αὐταρχικὴ οἰκογένεια· ὅτι τὸ φράξιμον τοῦ δρόμου πρὸς τὴν γενετήσια λειτουργία μετασχηματίζει τὴν ἀρχικὴ πηγαία βιολογικὴ σχέση τοῦ παιδιοῦ μὲ τὴν μητέρα καὶ τῆς μητέρας μὲ τὰ παιδιά της σὲ ἀδιάλυτη ἐρωτικὴ προσήλωση καὶ ἀδυναμία καλλιέργειας ἄλλων δεσμῶν¹. Μέσα στὸν πυρήνα τῆς οἰκογενειακῆς προσήλωσης ἐνεργεῖ ἡ προσήλωση στὴν μητέρα. Οἱ παραστατικὲς ἐννοιες

1. Τὸ «οἰδιπόδειον πλέγμα», πού ἀνακάλυψε ὁ Φρόυντ δὲν εἶναι ἄρα ἡ αἰτία, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κοινωνικοῦ περιορισμοῦ τοῦ παιδικοῦ ἐρωτισμοῦ. Ὅμως οἱ γονεῖς διεκπεραιῶνουν ἐντελῶς ἀνεπίγνωστα τοὺς σκοποὺς τῆς αὐταρχικῆς κοινωνίας.

«πατρίδα» καὶ «ἔθνος»¹ εἶναι στὸν ὑποκειμενικὸ θυμικὸ πυρήνα τοὺς εἰκόνες τῆς μητέρας καὶ τῆς οἰκογένειας. Στὴν ἀστικὴ κοινωνία, ἡ μητέρα εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ παιδιοῦ, ὅπως ἡ οἰκογένεια εἶναι ἡ «μικρογραφία τοῦ ἔθνους». Ἔτσι καταλαβαίνουμε, γιὰ τὸ ἔθνοσοσιαλιστὴ Γκαϊμπελς διάλεξε σὰ ρητὸ γιὰ τὶς δέκα ἐντολές του στὸ ἐθνικοσοσιαλιστικὸ ἡμερολόγιο τοῦ 1932 τὴν ἐξῆς φράση, χωρὶς ἐπίγνωση, βέβαια, τῶν βαθύτερων συναρτήσεων : «Ἡ πατρίδα εἶναι ἡ μητέρα τῆς ζωῆς σου, μὴν τὸ ξεχνᾶς ποτέ». Γιὰ τὴν «Ἡμέρα τῆς Μητέρας» στὰ 1933, ἡ ἐφημερίδα Angriff ἔγραφε :

«Ἡ “Ἡμέρα τῆς Μητέρας” : Ἡ ἐθνικὴ ἐπανάσταση σάρωσε κάθε μικροπρέπεια ! Οἱ ἰδέες συναγείρουν καὶ πάλι καὶ μᾶς ὀδηγοῦν στὴν ἔνωση. — Οἰκογένεια, Κοινωνία-Λαός. Ἡ ἰδέα τῆς Ἡμέρας τῆς Μητέρας εἶναι διαλεγμένη, γιὰ νὰ τιμῆσει αὐτὴν πού ἐνσαρκώνει τὴ γερμανικὴ ἰδέα : τὴ Γερμανίδα Μητέρα ! Πουθενὰ δὲν ἔχει ἀποδοθεῖ αὐτὴ ἡ σημασία στὴν μητέρα καὶ στὴ γυναίκα, ὅπως στὴ νέα Γερμανία. Εἶναι ἡ Ἔστιὰς τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, ὅπου βλασταίνουν οἱ δυνάμεις, πού θὰ ὀδηγήσουν καὶ πάλι τὸ λαὸ μας στὰ ὕψη. Αὐτὴ, ἡ Γερμανίδα Μητέρα, εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐνσαρκώτρια τῆς γερμανικῆς ἰδέας. Μὲ τὴν ἔννοια «μητέρα» εἶναι αἰώνια συνδεμένη ἡ «γερμανοσύνη» — τί ἄλλο μπορεῖ νὰ μᾶς ἐνώσει στενότερα ἀπὸ τὴν ἰδέα μιᾶς κοινῆς δοξολογίας τῆς μητέρας ;»²

Οἱ προτάσεις αὐτὲς λένε ψέματα, βέβαια, ὡς πρὸς τὴν κοινωνικὴ καὶ οικονομικὴ πραγματικότητα, ἀλλ' ἀληθεύουν ἀπόλυτα στὸ θέμα τῆς δομῆς. Τὸ ἐθνικιστικὸ αἶσθημα εἶναι ἄρα ἡ ἀπευθείας συνέχιση τῆς οἰκογενειακῆς σύνδεσης κ' ἔχει τὴν ρίζα του, ὅπως

1. Γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῶν «ψυχικῶν» ἀνάλογων, θὰ ἔπρεπε νὰ μεταφράσουμε ἑλληνικὰ τοὺς ὄρους μὲ «μητρικὴ γῆ» καὶ «φυλὴ», ἐπειδὴ στὰ γερμανικὰ ἡ λέξη «ἔθνος» εἶναι θηλυκοῦ γένους καὶ ἡ λέξη πού δηλώνει τὴν πατρίδα δὲν ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ «πατήρ» ὅπως στὰ ἑλληνικὰ. (Σ.τ.Μ.)

2. Κατευθεῖαν ἀπήχηση τοῦ νιτσεικοῦ ἀφορισμοῦ : «Νὰ μοῦ τιμᾶτε τὴν μητρότητα : ὁ πατέρας εἶναι πάντοτε ἀπλὴ σύμπτωση» (ἀπὸ τὰ κατάλοιπα στὸ Ζαρωτοστρα). (Σ.τ.Μ.)

καί κείνη, στὸν προσηλωμένο¹ σύνδεσμο, στὴν «κατάδεση», μὲ τὴ μητέρα. Αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ βιολογικά. Γιατὶ ὁ σύνδεσμος μὲ τὴ μητέρα, ἐφόσον ἐξελίσσεται κατόπι σὲ οἰκογενειακὴ καὶ ἐθνικιστικὴ προσήλωση, εἶναι κι αὐτὸς *κοινωνικὸ* προϊόν. Στὴν ἐφηβεία, θὰ ἔπρεπε κανονικὰ νὰ παραχωρήσει τὴ θέση του σὲ ἄλλους συνδέσμους — φυσιολογικοὺς ἐρωτικούς συνδέσμους — ἂν δὲν τὸν διαιώνιζαν οἱ περιορισμοὶ τῆς γενετήσιας ἐρωτικῆς ζωῆς. Ἀκριβῶς σ' αὐτὴ τὴν κοινωνικὰ ἐδραιωμένη διαιώνιση τῆς μητρικῆς προσήλωσης στηρίζεται κατόπι τὸ «ἐθνικὸ» αἶσθημα τοῦ ἐνήλικου ἀνθρώπου καὶ κατανάει ἀκριβῶς τότε ἀντιδραστικὴ κοινωνικὴ δύναμη. Ἄν ἡ βιομηχανικὴ ἐργατικὴ τάξη ἀναπτύσσει πολὺ λιγότερο ἀπὸ τὴ μικροαστικὴ αὐτὲς τὶς ἐθνικιστικὲς ἔξεις, τοῦτο ὀφείλεται στὶς κοινωνικὰ διαφορετικὲς — καὶ γι' αὐτὸ χαλαρότερα διαρθρωμένες — συνθήκες τῆς οἰκογενειακῆς τῆς ζωῆς.

Ἄς μὴ μοῦ ἐπιρρίψουν, πῶς εἰσάγω βιολογικὲς ἐρμηνεῖες στὴν κοινωνιολογία· δὲν ξεχνῶ οὔτε στιγμὴ, ὅτι ἡ διαφορετικὴ οἰκογενειακὴ ὀργάνωση τῆς ἐργατικῆς τάξης εἶναι κι αὐτὴ προσδιορισμένη ἀπὸ τὴ θέση της μέσα στὴν παραγωγικὴ διαδικασία. Ἄλλὰ θὰ πρέπει ν' ἀναρωτηθοῦμε, γιατί ἄραγε ἡ ἐργατικὴ τάξη πρέπει περισσότερο πρὸς τὸ διεθνισμό, ἐνῶ ἀντίθετα ἡ μικροαστικὴ τάξη κλίνει πρὸς τὸν ἐθνισμό; Τὸ διαφοριστικὸ συντελεστὴ θὰ τὸν διαπιστώσουμε μόνο, ἂν στὴν ἀντικειμενικὴ γενικὴ οἰκονομικὴ κατάσταση συμπεριλάβουμε τὶς εἰδικὲς σχέσεις τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου καὶ τῆς οἰκονομικῆς θέσης, πού περιγράψαμε πρὶν. Ἄλλιῶς ὄχι. Ἡ παράξενη ἄρνηση τοῦ μαρξιστῆ θεωρητικοῦ νὰ δεῖ τὸν οἰκογενειακὸ βίον σὰν *ισότιμο* συντελεστὴ μὲ τὴν οἰκονομικὴ θέση στὴ διαμόρφωση τῆς ψυχοδομῆς, καὶ κάτι παραπάνω μάλιστα: *ἀποφασιστικὸ* παράγοντα γιὰ τὴν

1. Δηλαδή πού δὲ λύθηκε ποτὲ καὶ μένει ἀγκυροβολημένος στὸ ὑποσυνείδητο — λέει σὲ ὑποσημείωσή του ὁ Ράιχ. Οἱ ὄροι αὐτοὶ τῆς ψυχανάλυσης, πού δηλώνουν τὸν ὑποσυνείδητο ψυχικὸ καταναγκασμὸ θυμίζουν τεχνικοὺς ὄρους τῆς ἀρχαίας μαγείας, ὅπως λ.χ. τὸ «κατάδεσμοι», «καταδέσεις» — «δένεις καὶ καρφώνεις τὸν ἐχθρό», δηλαδή ἓνα εἶδωλό του· βρέθηκαν τέτοια ἀρχαῖα εἰδῶλια στὴν Ἀττικὴ, μὲ δεμένα χέρια καὶ πόδια, ὁ μάγος ὀνομαζόταν καὶ «ἐπάναγκος». (Σ.τ.Μ.)

ἀγκυροβόληση τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος στὰ βάρη τῆς ψυχῆς — ἡ ἄρνηση αὐτὴ πρέπει ν' ἀποδοθεῖ στὶς ἴδιες του τὶς οἰκογενειακὲς προσηλώσεις. Τὸ γεγονός, ὅτι ὁ οἰκογενειακὸς δεσμὸς εἶναι πανίσχυρος κ' ἐντονότατα θυμικός, ἀξίζει πράγματι ὅλη τὴν προσοχή μας¹.

Μποροῦμε νὰ παρακολουθήσουμε καὶ σ' ἄλλες ἐκδηλώσεις αὐτὴ τὴν οὐσιαστικὴ σύμπτωση τῆς οἰκογενειακῆς καὶ ἐθνικιστικῆς ἰδεολογίας. Οἱ οἰκογένειες ἔχουν κι αὐτὲς τὰ διαχωριστικὰ τους σύνορα, ὅπως καὶ τὰ ἔθνη. Καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις οἱ βασικὲς αἰτίες γιὰ τὸ δεδομένο αὐτὸ εἶναι στὴν τελευταία ἀνάλυση οἰκονομικὲς. Ἡ οἰκογένεια τοῦ μικροαστοῦ κατατρέπει συνεχῶς ἀπὸ βιοποριστικὲς καὶ ἄλλες ὕλικές ἔγνοιες. Ἡ οἰκονομικὴ ἐπεκτατικὴ ροπὴ τῆς πολύτεκνης μικροαστικῆς οἰκογένειας ἀναπαράγει ταυτόχρονα καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴ ἰδεολογία: «Τὸ ἔθνος χρειάζεται χῶρο καὶ τροφή». Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μικροαστὸς εἶναι εὐκόλα προσιτὸς στὴν αὐτοκρατορικὴ ἰδεολογία: μπορεῖ νὰ ταυτιστεῖ ἀπόλυτα μὲ τὸ προσωποποι-

1. Ὅποιος δὲν ἔχει ὑπερνήσει τὴν προσωπικὴ του σύνδεση μὲ τὴν οἰκογένεια καὶ τὴ μητέρα, ἢ τουλάχιστο δὲν τὴν ἐξοστρακίζει μὲ τὴν καθαρότητα τοῦ λογισμοῦ ἀπὸ τὶς κρίσεις του, αὐτὸς ἂς μὴν ἐπιχειρήσει νὰ διερευνήσει τὴν ἰδεολογιοπλασία. Ὅποιος θὰ ἐπιχειροῦσε νὰ παραμερίσει αὐτὰ τὰ πράγματα ὡς «φροδισμοὺς», θὰ ἔδειχνε ἄπλως τὴν ἐπιστημονικὴ του ἀποβλάκωση. Θὰ πρέπει, ὅταν συζητοῦμε, νὰ προβάλλουμε ἐπιχειρήματα, ὄχι νὰ φλυαροῦμε χωρὶς νὰ κατέχουμε τὸ θέμα. Ὁ Φρόντ ἀνακάλυψε τὸ οἰδιπόδειο σύμπλεγμα. Χωρὶς αὐτὴ τὴν ἀνακάλυψη δὲ θὰ ὑπῆρχε ἐπαναστατικὴ οἰκογενειακὴ πολιτικὴ. Ἄλλ' ὁ Φρόντ ἀπέχει τόσο ἀπὸ τὴν ἀξιολόγηση καὶ τὴν κοινωνιολογικὴ ἐρμηνεία τῆς οἰκογενειακῆς σύνδεσης, ὅσο κι ὁ μηχανοκράτης οἰκονομολόγος ἀπὸ τὴν κατανόηση τῆς γενετήσιας ὀρμῆς ὡς κοινωνικοῦ παράγοντος. Μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπισημάνει μιὰ τυχὸν λαθεμένη ἐφαρμογὴ τοῦ διαλεκτικοῦ ὕλισμου, ἀλλ' ὄχι ν' ἀρνηθεῖ δεδομένα, πού τὰ ἤξερε καλὰ ὁ κάθε ἐργάτης, πρὶν ὁ Φρόντ ἀνακαλύψει τὸ οἰδιπόδειο σύμπλεγμα. Κι ἂς μὴ νομίζουμε ὅτι θὰ ξεκάνουμε τὸ φασισμό μὲ συνθήματα — χρειάζεται ἡ γνώση. Μὰ ἡ ἐπιστημονικὴ στενοκεφαλιά εἶναι ἄπλως ἀντιδραστικὴ.

1α. Σχετικὰ μὲ τὴ δύναμη τοῦ θυμικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς, ἀναφέρω γιὰ τὸν Ἑλληνα ἀναγνώστη σχετικὸς χαρακτηρισμὸς ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλη: «Ἀμαχὸν τε καὶ ἀνίκητον θυμός...» («Ἀρχικὸν γὰρ καὶ ἀήττητον ὁ θυμός»). «Θυμός» τὸ νεοελληνικὸ «θυμικός».

μένο έθνος. Έτσι, ο οίκογενειακός αυτοκρατορισμός αναπαράγει ιδεολογικά τον κρατικό αυτοκρατορισμό.

Σ' αυτή τη συνάρτηση, ενδιαφέρουσες είναι ορισμένες φράσεις του Γκαίμπελς από το φυλλάδιο : *Οι καταραμένοι άγκυλωτοσταυροίτες* (Die verfluchten Hackenkreuzler) που τις έγραψε σ' άπάντηση στο έρώτημα, αν είναι ο Έβραϊός άνθρωπος :

« Αν κάποιος χτυπήσει τη μητέρα σου με το μαστίγιο καταπρόσωπο, θα πείς και τότε : Ευχαριστώ πολύ ! Άνθρωπος είναι κι αυτός ; Όχι ! δέν είναι άνθρωπος, είναι κτήνος ! Πολύ χειρότερα πράγματα έκανε ο Έβραϊός στη μητέρα μας Γερμανία (ύπογραμμίζω έγώ) και τα κάνει ακόμα και σήμερα ! Αυτός (ο Έβραϊός) διέφθειρε τη φυλή μας, μόλυσε με τη σήψη του τη δύναμή μας, ύπονόμευσε το ήθος μας και τσάκισε τη δύναμή μας... Ό Έβραϊός είναι ο ένσαρκωμένος δαίμονας της κατάρπτωσης... αρχίζει το έγκληματικό του έργο της σφαγής των έθνών».

Θά πρέπει να ξέρει κανείς τη σημασία της παραστατικής εικόνας του ένουχισμού, σαν τιμωρίας του σαρκικού πόθου, θα πρέπει να συλλάβει την άφροδισιο-ψυχολογική ρίζα των φαντασιώσεων του τελετουργικού φόνου και γενικά του αντισημιτισμού, κι ακόμα να εκτιμήσει σωστά το γενετήσιο αίσθημα έννοχής και τον άφροδισιο φόβο του αντιδραστικού ανθρώπου, για να μπορέσει να καταλάβει πώς επιδρούν στην ύποσυνείδητη θυμική ζωή του άγελαίου άναγνώστη κάτι τέτοιες φράσεις, άνεπίγνωστα διατυπωμένες από το συγγραφέα. Έδω βρίσκεται η ψυχολογική ρίζα του αντισημιτισμού των ένθικοσοσιαλιστών. Μπορεί όλα ταυτα να είναι άπλως και μόνο συσκοτιστική ένέργεια; Βέβαια, και συσκοτίση. Όμως δέ θα έπρεπε να είχαν παραβλέψει το γεγονός, ότι ο φασισμός ήταν, ιδεολογικά, ή έξέγερση μιās κοινωνίας θανάσιμα άρρωστημένης και στην έρωτική και στην οικονομική ζωή της· μιá ιδεολογική έξέγερση άπέναντι στις όδυνηρές άλλ' άποφασισμένες ροπές μιās επαναστατικής ιδέας, που επιδιώκει την έρωτική καθώς και την οικονομική άπελευθέρωση· μιá έλευθερία, δηλαδή, που ή σκέψη της και μόνο τρομάζει θανάσιμα τον αντιδραστικό άνθρωπο. Δηλαδή: αν κατασταθεί ή οικονομική έλευθερία των εργαζόμενων, θα διαλυθούν οι παλιοί θεσμοί, και ιδιαίτερα οι γενετήσιες «κατα-

δέσεις», κι αυτό ο αντιδραστικός άνθρωπος — και ο βιομηχανικός εργάτης, όταν αισθάνεται αντιδραστικά — δέν είναι καθόλου ώριμος να το αντιμετώπισει, έτσι, χωρίς προπαρασκευή. Ίδιος ο φόβος «της άφροδισιακής έλευθερίας» φαντάζει στην αντιδραστική νοοτροπία σαν «άφροδισιαστικό χάος» και σωματική διαφθορά και αναστέλλει τον πόθο της άπελευθέρωσης από το ζυγό της οικονομικής έκμετάλλευσης. Αυτό ισχύει και θα ισχύει, όσο θα συδαιλίζεται αυτή ή ιδέα του «άφροδισιαστικού χάους» και ή ιδέα αυτή θα κυκλοφορεί, έφόσον δέν έχουν διαφωτιστεί οι μάζες σχετικά με τα καιρία ταυτα ζητήματα. Γι' αυτό το λόγο ή γενετήσια οικονομία πρέπει να βρίσκεται στο κέντρο κάθε ρύθμισης των κοινωνικών σχέσεων γενικά. Όσο πιο βαθιά έχει ριζοβολήσει ή αντιδραστική δόμηση στις εργαζόμενες μάζες, τόσο πιο καιρία σημασία παίρνει ή γενετησιο-οικονομική εργασία για τη διαπαιδαγώγηση των μαζών στην κοινωνική εύθυνη. Στη συνάρτηση αυτή των οικονομικών και των δομικών δεδομένων ή αυταρχική οίκογένεια παρέχει το καταλληλότερο έδαφος για την αναπαραγωγή κάθε αντιδραστικής νοοτροπίας : είναι το εργοστάσιο παραγωγής της αντιδραστικής ιδεολογίας και δομής. Η «προστασία της οίκογένειας», δηλαδή της πολύτεκνης οίκογένειας, είναι λοιπόν ή πρώτη έντολή κάθε αντιδραστικής πολιτιστικής πολιτικής και κρύβεται συνήθως πίσω από τη φράση «προστασία του κράτους», της πνευματικής καλλιέργειας και του πολιτισμού.

Μιά προκήρυξη του ένθικοσοσιαλιστικού κόμματος για τις προεδρικές εκλογές του 1932 (Άντολφ Χίτλερ : Το πρόγραμμά μου) έλεγε :

« Η γυναίκα είναι από τη φύση της και τη μοίρα της ή σύντροφος της ζωής του άνδρος. Και οι δύο τους όμως δέν είναι μόνο σύντροφοι στη ζωή αλλά και στην εργασία. Άλλά, όπως ή εξέλιξη χιλιάδων έτών άλλαξε τις περιοχές εργασίας του άνδρος, άλλαξε, λογικά, και τις περιοχές εργασίας της γυναίκας. Πάνω από την ανάγκη της συντροφικής εργασίας, ο άνδρας και ή γυναίκα έχουν ένα ακόμα ύψηλότερο χρέος : να διατηρήσουν τον ίδιο τον άνθρωπο. Σ' αυτή την πιο εύγενικά άπαστολή των δύο φύλων είναι θεμελιωμένες και οι ιδιαίτερες προδιαθέσεις τους, που ή πρόνοια

μέ την προαιώνια σοφία της έχει δώσει αναλλοίωτες στον καθένα. Γιαυτό, είναι ύψιστο χρέος, να προσφέρουμε σ' αυτούς τους δυο συντρόφους στη ζωή και στην εργασία τη δυνατότητα να δημιουργήσουν οικογένεια. *‘Η τελική καταστροφή της οικογένειας θα σήμαινε το τέλος κάθε υψηλότερης ανθρωπότητας. ‘Όσο κι αν διευρυνθούν οι όριζοντες δραστηριότητας της γυναίκας, πάντως τελικός σκοπός μιᾶς ἀληθινᾶ οργανικῆς και λογικῆς εξέλιξης είναι πάντοτε ἡ δημιουργία οικογένειας. ‘Η οικογένεια είναι ἡ μικρότερη, ἀλλὰ και ἡ πολυτιμότερη ἑνότητα στην οἰκοδόμηση ὁλόκληρης τῆς πολιτείας. ‘Η εργασία τιμᾶ τὴ γυναίκα, ὅπως και τὸν ἄνδρα. Τὸ παιδί, ὅμως, ἐξευγενίζει τὴ μητέρα.*

Στὴν ἴδια προκήρυξη, με τὸν τίτλο «Σωτηρία τῆς γεωργικῆς τάξης σημαίνει τὴ σωτηρία τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους» Ὁ Χίτλερ ἀποφαινόταν :

«Βλέπω ἐπιπλέον τὴ συντήρηση και τὴν προώθηση μιᾶς εὐρωστης γεωργικῆς τάξης σὰν τὴν καλύτερη προστασία ἐναντίον τῶν κοινωνικῶν νοσημάτων, ὅπως κ' ἐναντίον τοῦ φυλετικοῦ ἐκφυλισμοῦ τοῦ λαοῦ μας».

Ἐδῶ δὲν πρέπει νὰ ξεχάσουμε οὔτε στιγμὴ τὴν πατροπαράδοτη οἰκογενειακὴ σύνδεση τῶν χωρικῶν, ἂν θέλουμε νὰ μὴν παραπλανηθοῦμε.

Παρακάτω :

«Πιστεύω πὼς ἕνας λαός, ἂν θέλει νὰ τονώσει τὴν ἀντίστασή του, δὲν πρέπει νὰ ζεῖ μόνο σύμφωνα με ἔλλογες αἰτίες, ἀλλὰ χρειάζεται κ' ἕνα πνευματικὸ και θρησκευτικὸ στήριγμα. ‘Η δηλητηρίαση και ἡ διάλυση τοῦ λαϊκοῦ σώματος ἀπὸ τὰ φαινόμενα τοῦ μπολσεβικικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἀκόμη πιὸ ὀλέθριες ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ πολιτικοῦ και οἰκονομικοῦ κομμουνισμοῦ».

Ὡς κόμμα, πού σὰν τὸν ἰταλικὸ φασισμό, ξεκίνησε ἀπὸ τὰ συμφέροντα τῶν μεγαλογαιοκτημόνων, οἱ ἔθνικοσοσιαλιστὲς ἔπρεπε νὰ προσεταιριστοῦν τὶς μάζες, τοὺς μικροὺς και μεσαίους κτηματίες, γιὰ νὰ δημιουργήσουν ἐκεῖ μιὰ κοινωνικὴ βάση. Ἐπομένως, δὲν μπορούσαν νὰ τονίσουν στὴν προπαγάνδα τους τὰ συμφέροντα τῶν μεγαλογαιοκτημόνων, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ κολακέψουν τὴ δομὴ τοῦ μικροαγρότη, πού πλάθεται ἀκριβῶς ἀπὸ τὴ σύμπτωση τοῦ οἰκονομικοῦ και τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου.

Μόνο ἀπὸ τὴ σκοπιὰ αὐτοῦ τοῦ στρώματος τῆς μικροαστικῆς τάξης ἰσχύει ἡ πρόταση, ὅτι ὁ ἄντρας και ἡ γυναίκα εἶναι σύντροφοι στὴ δουλειά. Αὐτὸ δὲν ἰσχύει γιὰ τὴ βιομηχανικὴ ἐργατιά. Καὶ γιὰ τὸ χωρικὸ ἰσχύει τυπικὰ μόνο, ἐπειδὴ στὴν πραγματικότητα ἡ χωριάτισσα εἶναι δούλα τοῦ ἄντρα. Ἡ φασιστικὴ ἰδεολογία τῆς ἱεραρχικῆς διάρθρωσης τοῦ κράτους ἔχει πρότυπο ἄρα τὴν ἱεραρχικὴ διάρθρωση τῆς ἀγροτικῆς οἰκογένειας. Ἡ ἀγροτικὴ οἰκογένεια εἶναι μιὰ μικρογραφία τοῦ ἔθνους, και κάθε μέλος τῆς οἰκογένειας ταυτίζεται μ' αὐτὸ τὸ μικροσκοπικὸ ἔθνος. Ἐτσι, ἡ ἀγροτικὴ τάξη και τὰ στρώματα ἐκεῖνα τῆς μικροαστικῆς τάξης, ὅπου συμπίπτουν ἡ μικροεπιχείρηση και ἡ οἰκογένεια, εἶναι πρόσφορο ἕδαφος γιὰ τὴν ἀπορρόφηση τῆς μεγαλοαυτοκρατορικῆς ἰδεολογίας. Ἐκεῖνο ὅμως πού ξαφνιάζει σ' ὅλα τοῦτα εἶναι ἡ ἐξιδανίκευση τῆς μητρότητας. Ποιὰ ἡ σχέση αὐτῆς τῆς ἐξιδανίκευσης με τὴν πολιτικὴ ἀντίδραση στὸ ζήτημα τῆς γενετήσιας ζωῆς;

5. Ἡ ἔθνικοσοσιαλιστικὴ αὐτοπεποίθηση

Μέσα στὴν ἀγελαία δομὴ τοῦ μικροαστοῦ ἡ προσήλωση στὸ ἔθνος συμπίπτει με τὴν προσκόλληση στὴν οἰκογένεια. Ἡ προσήλωση αὐτὴ γίνεται πιὸ ἔντονη ἀπὸ μιὰ διαδικασία, πού δὲ συντελεῖται μόνο σὲ παράλληλη γραμμὴ, ἀλλὰ μᾶλλον προέρχεται ἀπ' αὐτὴν. Ὁ ἔθνικὸς ἡγέτης εἶναι γιὰ τὴν ὁμαδικὴ ψυχολογία ἡ ἐνσάρκωση τοῦ ἔθνους. Μόνο ὅταν ὁ ἡγέτης ἐνσαρκώνει πράγματι τὸ ἔθνος μέσα στὸ ἔθνικὸ αἶσθημα τῶν μαζῶν, γεννιέται και μιὰ προσωπικὴ σύνδεση μαζί του. Μόνο ἐφόσον ξέρει τὴν τέχνη νὰ ξυπνήσει μέσα στὸ ἀγελαῖο ἄτομο τὴν οἰκογενειακὴ συναισθηματικὴ προσήλωση, μετουσιώνεται και ὁ ἴδιος σὲ αὐταρχικὴ πατρικὴ μορφή. Ἐτσι προσελκύει ὅλα τὰ συναισθήματα και τὶς θυμικὲς διαθέσεις, πού γεννοῦσε ἄλλοτε στὸ παιδί ὁ αὐστηρὸς ἀντιπροσωπευτικὸς (στὴ φαντασία τοῦ παιδιοῦ) πατέρας. Σὲ συζητήσεις με ὁπαδοὺς τοῦ ἔθνικοσοσιαλισμοῦ, ὅταν γινόταν λόγος γιὰ τὸ ἀνεφάρμοστο τοῦ τόσο ἀντιφατικοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος, ἀκουγε κανεὶς συχνὰ

τήν απάντηση : «Ο Χίτλερ τὰ ξέρει δλ' αὐτὰ καλύτερα ἀπ' τὸν καθένα», «Ο Χίτλερ θὰ τὰ καταφέρει ὅπωςδὴποτε». Ἐδῶ ἐκφράζεται καθαρὰ ἡ παιδικὴ ἀνάγκη καταφυγῆς στὴν προστασία τοῦ πατέρα. Στὴν κοινωνικὴ πραγματικότητα, αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ὁμαδικὸ αἶσθημα καταφυγῆς κι ἐμπιστοσύνης δίνει κατ' ἀρχὴν τὴ δύναμη στὸ δικτάτορα «νὰ κατορθώσει τὸ πᾶν». Αὐτὴ ἡ συναισθηματικὴ ἔξη τῶν μαζῶν ἐμποδίζει τὴν κοινωνικὴ αὐτοκυβέρνηση, δηλαδὴ τὴν ἔλλογη ἀνεξαρτησία καὶ συνεργασία. Ἡ γνήσια δημοκρατία δὲν μπορεῖ, μὰ οὔτε καὶ τῆς ἐπιτρέπεται νὰ στηριχτεῖ στ' ἀγελαῖα ἴσυναισθήματα.

Ἄκόμη πιὸ οὐσιαστικὴ ὁμοῦ εἶναι ἡ ταύτιση τοῦ ἀγελαίου ἀτόμου μὲ τὸν «ἡγέτη». Ὅσο πιὸ ἀβέλτερο καὶ ἄπραγο ἔχει καταστήσει τὸ ἀγελαῖο ἄτομο ἐξαιτίας τῆς ἀνατροφῆς του, τόσο πιὸ ἔντονα ἐκδηλώνεται ἡ ταύτιση μὲ τὸν ἡγέτη, τόσο περισσότερο μεταμφιέζεται ἡ παιδικὴ ἀνάγκη καταφυγῆς στὸ γονιὸ καὶ παίρνει τὴ μορφή τοῦ «αἰσθάνομαι ἓνα μὲ τὸν ἡγέτη». Αὐτὴ ἡ ταυτιστικὴ ροπὴ εἶναι ἡ ψυχολογικὴ βάση τοῦ *ἔθνικοῦ ναρκισσισμοῦ*, δηλαδὴ τῆς αὐτοπεποιθήσεως, πὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ «μεγαλεῖο τοῦ ἔθνους». Ὁ ἀντιδραστικὸς μικροαστὸς ἀνακαλύπτει τὸν *ἑαυτὸ του* στὸ πρόσωπο τοῦ ἡγέτη, στὸ αὐταρχικὸ κράτος — κ' ἔτσι, χάρη σ' αὐτὴ τὴν ταύτιση, αἰσθάνεται ὑπερμαχος τῆς «λαο-σύνης», τοῦ «ἔθνους» (λαοαμύντωρ καὶ ἔθναμύντωρ!) — πράγμα πὺ δὲν τὸν ἐμποδίζει καθόλου, πάλι χάρη σ' αὐτὴ τὴν ταύτιση, νὰ περιφρονεῖ συγχρόνως «τὴ μάζα», τὸν «ὄχλο», καὶ νὰ παίρνει ὄφος ξεχωριστοῦ ἀτόμου ἀπέναντί τους. Ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἡ ἐρωτικὴ του κακομοιριά καταπνίγεται μέσα στὴν αὐτοῦψωτικὴ ἰδέα τοῦ «κυρίαρχου λαοῦ» καὶ τοῦ ἐμπνευσμένου ἡγέτη τόσο πολὺ, ὥστε σὲ κρίσιμες στιγμὲς νὰ ξεχνάει πόσο ἀνεπανόρθωτα ἔχει ξεπέσει ὁ ἴδιος καὶ καταστήσει ἓνας ἀσήμαντος ἄκριτὸς ὀπαδός. Ἀντίθετα, ὁ ἐργαζόμενος, πὺ ἔχει ἐπαγγελματικὴ συνείδηση τοῦ κλάδου του, δηλαδὴ ἐκεῖνος πὺ ἔχει θέσει «ἐκτὸς λειτουργίας» τὴ δομὴ τοῦ δούλου, ταυτίζεται μὲ τὸ ἔργο του ἀντὶ μὲ τὸν ἡγέτη, μὲ τὴ διεθνικὴ ἐργαζόμενὴ ἀνθρωπότητα, ἀντὶ μὲ τὴν ἔθνικὴ πατρίδα. Ὁ ἐργαζόμενος αὐτὸς *αἰσθάνεται τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του* σὰν ἡγέτη, ὄχι ἐξαιτίας μιᾶς ὀποιασδὴποτε ταύτισης, ἀλλὰ χάρη στὴ συνείδηση, ὅτι

προσφέρει στὴν κοινωνία ἐργασία ζωτικὴ. Ποιὲς θυμικὲς δυνάμεις ἐνεργοῦν ἐδῶ; Δὲν εἶναι δύσκολο ν' ἀπαντήσουμε. *Τὰ ψυχικὰ αἰσθήματα* πὺ ὀρίζουν αὐτὸν τὸ βασικὸ διαφορετικὸ ψυχολογικὸ τύπο εἶναι τὰ ἴδια σὰν τοῦ ἔθνικιστῆ. Μόνον τὸ συγκινησιακὸ περιεχόμενον εἶναι διαφορετικόν. Ἡ ὄρεξη γιὰ ταύτιση εἶναι ἡ ἴδια, ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενόν της εἶναι ἄλλο : εἶναι ὁ συνεργάτης ἀντὶ τοῦ ἡγέτη, τὸ ἔργο ἀντὶ τῆς αὐταπάτης, οἱ ἐργαζόμενοι ἄνθρωποι στὴν οἰκουμένη ὀλόκληρη ἀντὶ τῆς οἰκογένειας. Ἐδῶ, ἡ διεθνικὴ ἐπαγγελματικὴ συνείδηση ἀντιτάσσεται στὴ μυστικοπάθεια καὶ στὸν ἔθνικισμὸ. Αὐτὸ δὲ σημαίνει καθόλου, πὺ ὁ ἐργάτης θὰ πάψει νὰ τρέφει τὴν αὐτοσυνειδησία του, ὅπως δὰ κι ὁ ἀντιδραστικὸς ἄνθρωπος ἀρχίζει σὲ ὄρες κρίσιμες νὰ ὀνειρεύεται (ὀπηρεσίες πρὸς τὴν κοινότητα), καὶ τὴν «κοινὴ ὀφέλεια» πὺ προηγεῖται τῆς «ἰδιοτέλειας». Ἀλλὰ ἡ αὐτοσυνειδησία, ἡ αὐτοπεποιθήση τοῦ ἐργάτη γεννιέται ἀπὸ τὴν ἐπαγγελματικὴ του συνείδηση.

Ὅμως τὰ τελευταῖα 15 χρόνια βρεθήκαμε ἀντιμέτωποι σ' ἓνα πολὺ δυσκατάληπτο γεγονός : οἰκονομικὰ ἡ κοινωνία εἶναι σαφῶς διαχωρισμένη σὲ διάφορα κοινωνικὰ στρώματα καὶ ἐπαγγέλματα. Σύμφωνα μὲ τὴν οἰκονομικὴ θεωρία, ἡ κοινωνικὴ ἰδεολογία ἀπορρέει ἀπὸ τὶς ἐκάστοτε κοινωνικὲς περιστάσεις. Ἐπομένως ἡ ἐκάστοτε ταξικὴ ἰδεολογία θὰ ἔπρεπε νὰ συμφωνεῖ λίγο -πολὺ μὲ τὸ κοινωνικο-οικονομικὸ ὑπόβαθρον. Οἱ βιομηχανικοὶ ἐργάτες θὰ ἔπρεπε, λόγω τοῦ συλλογικοῦ τρόπου τῆς δουλειᾶς τους, ν' ἀναπτύξουν τὸ συνεταιριστικὸ πνεῦμα, οἱ μικροεπαγγελματίες τὸ «μυστικὸπάθο αἶσθημα». Οἱ ὑπάλληλοι τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων θὰ ἔπρεπε ν' ἀναπτύξουν κι αὐτοὶ ἐπίσης τὸ συνεταιριστικὸ πνεῦμα, σὰν τοὺς ἐργάτες. Ὅμως ξέρουμε πιά, πὺ σπάνια συμφωνεῖ ἡ ψυχοδομὴ μὲ τὴν κοινωνικὴ θέση. Διακρίνουμε τοὺς ἐπαγγελματικὰ συνειδητοὺς ὑπεύθυνους ἐργάτες ἀπὸ τὸν μυστικιστῆ-ἔθνικιστῆ ἀντιδραστικὸ ὑπόδουλον. Συναντοῦμε καὶ τοὺς δυὸ τύπους σὲ κάθε κοινωνικὸ καὶ ἐπαγγελματικὸ στῶμα. Ὑπάρχουν ἑκατομμύρια ἀντιδραστικοὶ βιομηχανικοὶ ἐργάτες, κ' ὑπάρχουν ἄλλοι τόσοι δάσκαλοι καὶ γιατροὶ μὲ ξυπνὴ τὴ συνείδηση τῆς δουλειᾶς τους καὶ φιλελεύθερο

πνεύμα. Δέν υπάρχει άρα καμία άπλώς αίτιοκρατική σχέση ανάμεσα στην κοινωνική θέση και τη χαρακτηροδομή.

Ή κοινωνική θέση είναι μόνο ό έξωτερικός, ό «θύραθεν»¹ όρος πού προσδιορίζει την ιδεολογική διεργασία στην ψυχή του όμαδικού άτομου. Θα πρέπει νά έρευνήσουμε, ποιές *αρχέγονες όρμες* βοηθάν τις διάφορες έπιρροές της κοινωνίας νά κυριαρχήσουν άποκλειστικά στη συναισθηματική ζωή. Ένα ξέρουμε θετικά : ότι δέν είναι ή πείνα· ή τουλάχιστον δέν είναι ό καίριος συντελεστής, άλλιώς ή παγκόσμια επανάσταση θα είχε άκολουθήσει την παγκόσμια' οικονομική κρίση του 1929-1930. Όσο κι άν ή δυσάρεστη αυτή διαπίστωση μπορεί νά κλονήσει τις κληρονομημένες οικονομικές αντίληψεις, παραμένει πάντως άδιάσειστη.

Όταν όρισμένοι κοινωνιολογικά στενοκέφαλοι ψυχαναλυτές έξηγοούν την κοινωνική επανάσταση από την «παιδική άνταρσία έναντίον του πατέρα», σημαίνει άπλώς ότι έχουν υπόψη τους τόν επαναστάτη τών διανοούμενων κύκλων. Πράγματι έδω παίζει άποφασιστικό ρόλο αυτός ό θυμικός συντελεστής. Άλλ' αυτό δέν ίσχύει για τούς βιομηχανικούς εργάτες. Όχι πώς στην εργατική τάξη οί πατέρες καταπιέζουν λιγότερο τά παιδιά τους· ίσα-ίσα ή καταπίεση εκεί είναι συχνά πολύ πιό βάρβαρη παρ' ότι στη μικροαστική τάξη. Αυτό δέ συζητείται. Άρα, ή «ειδοποιός» διαφορά βρίσκεται στο διαφορετικό τρόπο παραγωγής, πού καθορίζει και τη διαφορετική στάση άπέναντι στη γενετήσια όρμη. Για νά μήν μπλεχτώ σε παρεξηγήσεις, προσθέτω : ή γενετήσια όρμη καταπιέζεται και στην εργατική τάξη από τούς γονιούς. Άλλά έδω παρατηρούμε αντίφασεις πάνω σ' αυτό τό ζήτημα, πού δέν υπάρχουν στη μικροαστική. Στο μικροαστισμό βλέπουμε μόνο καταπίεση της έρωτικής ζωής. Οί έρωτικές δραστηριότητες του μικροαστού φανερώνουν καθαρά την αντίφαση μεταξύ γενετήσιας όρμης και γενετήσιας άνάσχεσης. Στην εργατική τάξη τά πράγματα είναι διαφορετικά. Πλάι στην ήθικιστική ιδεολογία ό εργάτης διατηρεί έπίσης — πού λίγο, πού πολύ — και τις δικές του αντίληψεις για τά έρωτικά, πού είναι

1. Θύραθεν = όρος άριστοτελικός. (Σ.τ.Μ.)

έκ διαμέτρου αντίθετες με τη στενοκέφαλη ήθική. Συντρέχει σ' αυτό και ό διαφορετικός τρόπος διαβίωσης στο σπίτι και ό συνεταιρικός βίος στο εργοστάσιο. Όλ' αυτά άσκοούν μιάν επίδραση πού άντιμάχεται την ήθικιστική άφροδισια ιδεολογία.

Ό μέσος τύπος του βιομηχανικού εργάτη διακρίνεται άρα από τό μέσο τύπο του μικροαστού για την άνοιχτή και φυσική στάση του άπέναντι στις γενετήσιες όρμες του, όσο κι άν είναι συντηρητικός κι άδιαφώτιστος. Άντιλαμβάνεται άπείρως καλύτερα τις άπόψεις της γενετήσιας πολιτικής από τόν τυπικό μικροαστό. Κι αυτό γιατί του λείπουν άκριβώς οί έξεις εκείνες, πού βρίσκουμε στο κέντρο της έθικοσοσιαλιστικής και έκκλησιαστικής ιδεολογίας : δηλαδή ή ταύτιση με την άυταρχική έξουσία του κράτους, με «τόν άνώτατο ήγέτη του έθνους». Άλλη μιá άπόδειξη, ότι τά κεντρικά στοιχεία της έθικοσοσιαλιστικής ιδεολογίας προέρχονται από τη γενετήσια οικονομία.

Ή μικροαγροτική τάξη με την άτομιστική οικονομία της και την τόσο μεγάλη οικογενειακή της άπομόνωση είναι εύκολοπρόσιτη στην ιδεολογία της πολιτικής άντίδρασης. Αυτή είναι ή αίτία της διάστασης ανάμεσα στην κοινωνική θέση και την ιδεολογία. Άν και τό χαρακτηριστικό της γνώρισμα είναι ή άυστηρή πατριαρχία και ή άντίστοιχη ήθική της, έν τούτοις αναπτύσσει και κάποιες φυσικές — άν και στραβές — μορφές στην έρωτική ζωή της. Όπως στην εργατική τάξη, και σ' αντίθεση με τη μικροαστική, ή άγροτική νεολαία άρχίζει νωρίς τις έρωτικές της σχέσεις· όμως έξαιτίας της άυστηρης πατριαρχικής άνατροφής ό ψυχισμός της έχει διαταραχτεί, ή έκδηλώνεται βάνουσα, ή έρωτική συνεύρεση γίνεται στα κρυφά, ή άναφροδισία (ψυχρότητα) τών κοριτσιών είναι ό κανόνας, οί έρωτικοί φόνοι και ή βάνουση ζήλεια, καθώς και ή υποδούλωση της γυναίκας, είναι τυπικά φαινόμενα της γενετήσιας ζωής τών χωρικών. Ή ύστερία πουθενά δέν κάνει τέτοια μεγάλη θραύση όπως στα χωριά. Ό πατριαρχικός γάμος είναι ό οικονομικά ύπαγορευμένος τελικός σκοπός της άνατροφής.

Τις τελευταίες δεκαετίες συντελέστηκε στη βιομηχανική εργατική τάξη μιá ιδεολογική άλλαγή, πού τη βλέπει κανείς καθα-

ρότατα στην εργατική άριστοκρατία, αλλά πού πέρασε και στ' άλλα εργατικά στρώματα. Ἡ βιομηχανική εργατιά τοῦ 20οῦ αἰώνα δὲν εἶναι πιά τὸ προλεταριάτο τοῦ 19ου αἰώνα τοῦ Κάρλ Μάρξ. Ἐχει ἐγκλωπῶθῃ κατὰ μέγα μέρος τὸ βίο καὶ τὴ βιοθεωρία τῆς ἀστικής κοινωνίας. Ἡ τυπικὴ ἀστικὴ δημοκρατία δὲν ἔχει μὲν ἄρει τὰ οικονομικὰ σύνορα τῶν τάξεων, ὅπως δὲν ἔχει διαλύσει καὶ τίς φυλετικὲς προκαταλήψεις. Ἀλλὰ οἱ κοινωνικὲς ἐπιδιώξεις, πού ἀναπτύχτηκαν στοὺς κόλπους τῆς, ἔχουνε σβῆσει τὰ δομικὰ καὶ τὰ ιδεολογικὰ σύνορα ἀνάμεσα στὰ διαφορα κοινωνικὰ στρώματα. Ἡ βιομηχανικὴ εργατιά στὴν Ἀγγλία, τὴν Ἀμερικὴ, τὴ Σκανδιναβία, τὴ Γερμανία, ἀστικοποιεῖται ἀπὸ μέρα-σὲ-μέρα. Γιὰ νὰ καταλάβουμε ἀπὸ ποιο δρόμο εἰσχωρεῖ ὁ φασισμὸς στὴν εργατικὴ τάξη, πρέπει νὰ παρακολουθήσουμε τὴ διαδικασία τῆς μετάβασης ἀπὸ τὴν ἀστικὴ δημοκρατία στὰ «ἐκτακτὰ μέτρα» γιὰ τὴν κατάρρευση τῆς βουλῆς ὡς τὴν ἀνοικτὴ φασιστικὴ δικτατορία.

6. Ὁ ἐξαστισμὸς τῆς βιομηχανικῆς εργατικῆς τάξης

Ὁ φασισμὸς εἰχωρεῖ στοὺς εργατικοὺς κύκλους ἀπὸ δυὸ πλευρῆς: ἀπὸ τὸ λεγόμενον «κουρελοπρολεταριάτο»¹, (Τί ἀποκρουστικὴ ἐκφραση!) μὲ τὴν ἄμεση χρηματικὴ ἐξαγορά· καὶ ἀπὸ τὴν «εργατικὴ ἀριστοκρατία», τόσο μὲ τὴν οικονομικὴ διαφθορά, ὅσο καὶ μὲ τὴν ιδεολογικὴ ἐπήρεια. Ὁ γερμανικὸς φασισμὸς μὲ τὴν ἀδίστακτὴ πολιτικὴ του ὑποσχόταν τὰ πάντα στοὺς πάντες· ἔτσι, π.χ., ὁ δρ. Γιάρμερ ἔγραφε σ' ἓνα ἄρθρο του μὲ τίτλο «Κεφαλαιοκρατία» (Angriff, Σεπτ. 1931) τὰ ἑξῆς:

«Στὴ συγκέντρωση τοῦ Ἐθνικοῦ Γερμανικοῦ κόμματος στὸ Στεττίνο, ὁ Χούγκενμπεργκ στράφηκε μὲ θαυμαστὴ σαφήνεια ἐναντίον τοῦ διεθνοῦς κεφαλαιοκρατισμοῦ. Συγχρόνως ὅμως τόνισε, πὼς εἶναι ἀπαραίτητὴ μιὰ ἐθνικὴ κεφαλαιοκρατία.

Ἔτσι χάραξε συγχρόνως ἐκ νέου καὶ τὴ διαχωριστικὴ γραμμὴ ἀνάμεσα στὸ Ἐθνικὸ Γερμανικὸ κόμμα καὶ τοὺς Ἐθνικοσοσια-

1. Lumpenproletariat = ἄλητο- ἢ κουρελοπρολεταριάτο. (Σ.τ.Μ.)

λιστές· γιατί αὐτοὶ ἔχουν συνειδητοποιήσει καθαρά, πὼς τὸ κεφαλαιοκρατικὸ οικονομικὸ σύστημα, πού καταρρέει σ' ὅλοκληρον τὸν κόσμον σήμερα, πρέπει ν' ἀντικατασταθεῖ μὲ ἄλλο σύστημα, ἐπειδὴ καὶ στὸν ἐθνικὸ κεφαλαιοκρατισμὸ δὲν μπορεῖ νὰ βασιλέψει ἡ δικαιοσύνη».

Τὰ λόγια αὐτὰ ἤχουν σχεδὸν κομμουνιστικά. Ἐδῶ ὁ φασιστὴς δημαγωγὸς ἀπευθυνόταν ἀπευθείας στὸ ἐπαναστατικὸ αἴσθημα τοῦ βιομηχανικοῦ ἐργάτη μὲ συνειδητὰ ἐξαπατητικὴ πρόθεση. Τὸ μέγα ἐρώτημα ἦταν, ὅμως, γιατί ἄραγε δὲν ἐβλεπε ἡ ἐθνικοσοσιαλιστικὴ εργατιά, πὼς ὁ φασισμὸς ὑποσχόταν τὰ πάντα στοὺς πάντες; Ἦταν γνωστὸ πὼς ὁ Χίτλερ βρισκόταν σὲ διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς μεγαλοβιομήχανους, πὼς τοὺς ἔπαιρνε χρήματα καὶ τοὺς ὑποσχόταν ἀντιαπεργιακὴ νομοθεσία. Θὰ πρέπει νὰ ὀφειλόταν στὴν ψυχολογικὴ δομὴ τοῦ μέσου ἐργάτη τὸ γεγονός, ὅτι δὲν ἐβρισκαν ἀπήχηση ἐντὸς του αὐτὲς οἱ ἀντιφάσεις, παρ' ὅλη τὴν ἔντονη ἀποκαλυπτικὴ προπαγάνδα τῶν ἐπαναστατικῶν ὀργανώσεων. Στὴ συνέντευξή του μὲ τὸν Ἀμερικανὸ δημοσιογράφον Νίκερμποκερ ὁ Χίτλερ εἶπε σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀναγνώρισης τοῦ ἰδιωτικοῦ ἐξωτερικοῦ χρέους:

«Εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι οἱ διεθνεῖς τραπεζίτες θ' ἀντιληφθοῦν σύντομα, ὅτι ἡ Γερμανία, ὑπὸ ἐθνικοσοσιαλιστικὴ διακυβέρνηση, εἶναι ἀσφαλῆς τόπος ἐπενδύσεων, ὅτι προθύμως θὰ χορηγηθεῖ ἀρμοδίως ἓνα ἐπιτόκιο γύρω στὰ τρία τοῖς ἑκατὸ γιὰ πιστώσεις».

(Ἡ Γερμανία ἔτσι ἢ ἄλλιῶς — Deutschland so oder so, σελ. 211). Ἄν τὸ κύριο μέλημα τῆς ἐπαναστατικῆς προπαγάνδας ἦταν πράγματι νὰ «διαφωτίσει τὸ προλεταριάτο», τότε ἦταν ἀδύνατο νὰ πετύχει τὸ σκοπὸ τῆς ἀπευθυνόμενῃ ἀπλῶς καὶ μόνο στὴν «ταξικὴ συνείδησή» του, ἢ προβάλλοντάς του συνεχῶς τὴν ἀντικειμενικὴ οικονομικὴ καὶ πολιτικὴ κατάσταση, οὔτε βέβαια ξεσκεπάζοντας διαρκῶς τὴν ἀπάτη, πού βυσοδομοῦνταν ἐναντίον του. Πρώτιστο ἔργο τῆς ἐπαναστατικῆς διαφώτισης θὰ ἦταν νὰ καταλάβει καλὰ καὶ νὰ ἔχει συνεχῶς ὑπόψη τῆς τῆς ἐσωτερικῆς ἀντιφάσεως τοῦ ἐργάτη, τὸ γεγονός ὅτι δὲν ὑπῆρχε ἐδῶ μιὰ ξεκαθαρισμένη ἐπαναστατικὴ βούληση, πού κατόπι «θόλωσε» ἢ «συσκοτίστηκε», ἀλλ' ὅτι τὸ ἐπαναστατικὸ στοιχεῖο μέσα

στην ψυχική δομή του εργάτη, είτε δὲν εἶχε ἀκόμη ἀναπτυχθεῖ, εἴτε εἶχε διαβρωθεῖ ἀπὸ τ' ἀντίθετα, τ' ἀντιδραστικά δομικά στοιχεία. Γι' αὐτό, ἡ ἀποκρυστάλλωση τοῦ ἐπαναστατικοῦ φρονήματος τῶν μαζῶν εἶναι, θαρρῶ, τὸ κύριο μέλημα, ὅταν θέλουμε νὰ ἐλευθερώσουμε τὴν κοινωνική τους εὐθύνη.

Τὸν καιρὸ τῆς «ἡσυχίας» ἀστικῆς δημοκρατίας, ὁ ἀπασχολημένος ἐργάτης ἔχει μπρὸς του δύο βασικὲς δυνατότητες: ἢ νὰ ταυτιστεῖ μὲ τὴν ἀμέσως ἀνώτερή του μικροαστική τάξη, ἢ νὰ ταυτιστεῖ μὲ τὴ δική του κοινωνική τάξη ποῦ γεννᾷει τὶς δικές της μορφές ζωῆς, ἀντίθετες τῶν ἀντιδραστικῶν. Ἄν διαλέξει τὸν πρῶτο δρόμο σημαίνει, πὼς ζηλεύει τὸν ἀντιδραστικό, ὅτι προσπαθεῖ νὰ τὸν μιμηθεῖ, καὶ ἂν τοῦ τύχει ἡ ὕλική εὐκαιρία νὰ ἐνστερνιστεῖ τὶς συνήθειές του. Τὸ δεύτερο σημαίνει, πὼς ἀποκρούει τὶς ἰδεολογίες καὶ τὶς ἐξεις τοῦ ἀντιδραστικοῦ, ὅτι διαχωρίζει τὴ θέση του ἀπέναντί του, ὅτι τὸν ἀρνεῖται, ὅτι καλλιεργεῖ τὸ δικό του τρόπο ζωῆς καὶ τὸν δείχνει. Ἐπειδὴ ὁ κοινωνικὸς βίος καὶ ὁ ταξικὸς τρόπος ζωῆς ἐπενεργοῦν ταυτόχρονα, οἱ δύο δυνατότητες εἶναι ἰσοδύναμες καὶ πάντως προσφέρονται καὶ οἱ δύο. Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα δὲν εἶχε ἐπίσης ἐκτιμήσει ὀρθὰ τὶς φαινομενικὰ ἀσήμαντες μικροσυνήθειες τῆς καθημερινῆς ζωῆς, καὶ μάλιστα πολὺ συχνὰ τὶς εἶχε ἐκμεταλλεῦτεῖ στραβά. Ἡ μικροαστικὴ «σαλοτραπεζαρία», ποῦ ἀγοράζει ὁ «προλετάριος» μόλις ἀποκτήσει τὰ μέσα — κι ἄς ἔχει κατὰ τ' ἄλλα ἐπαναστατικὸ φρόνημα· ἢ συνακόλουθη καταδυναστεύση τῆς γυναίκας, παρ' ὅλο ποῦ εἶναι κομμουνιστής· τὸ «καλὸ κοστούμει» τὴν Κυριακή, οἱ ἄκαμπτες χορευτικὲς κινήσεις καὶ χίλιες ἄλλες «μικρολεπτομέρειες», ὅταν ἐπαναλαμβάνονται καθημερινά, ἔχουν μὴν ἀπείρως ἰσχυρότερη ἀντιδραστικὴ ἐπιρροή, ἀπ' ὅτι μποροῦν νὰ ἰσοφαρίσουν χιλιάδες ἐπαναστατικὲς συγκεντρώσεις, λόγοι καὶ προκηρύξεις. Ὁ στενόκαρδος συντηρητικὸς βίος ἐπηρεάζει ἀδιάλειπτα, τρυπώνει μέσα σὲ κάθε σχισμαδιὰ τῆς καθημερινῆς τριβῆς, ἐνῶ ἀντίθετα ἡ δουλειὰ στὸ ἐργοστάσιο καὶ τὰ προπαγανδιστικὰ φυλλάδια ἐπιδρῶν ὀρισμένες ὥρες μόνο. Ἦταν ἄρα λάθος βαρὺ, ὅταν τὸ ἐπαναστατικὸ κόμμα, «γιὰ νὰ πλησιάσει τὶς μάζες» βάλθηκε νὰ ὀργανώνει, γιορτὲς καὶ πανηγύρια, ἐπειδὴ τάχα ταιριάζαν στὶς συντηρητικὲς τάσεις

τῆς ἐργατιᾶς. Σὲ κάτι τέτοια ὁ ἀντιδραστικὸς φασισμὸς τὰ κατὰ-φερνε ἀπείρως καλύτερα. Στὸ βραδυνὸ φόρεμα, ποῦ ἔβαζε ἡ ἐργάτρια γιὰ μιὰ τέτοια γιορτὴ, ὑπῆρχε πιὸ πολλὴ ἀλήθεια ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἀντιδραστικὴ δομὴ τοῦ εργάτη, παρὰ σ' ἑκατὸ ἄρθρα. Τὸ «βραδυνὸ φόρεμα» καὶ ἡ οἰκογενειακὴ μυυροποσία δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἐξωτερικέωση μιᾶς ἐσωτερικῆς διεργασίας, σημάδι ὅτι ὑπῆρχε ἤδη ἡ προδιάθεση μὲς στὴν ψυχὴ τοῦ εργάτη γιὰ νὰ δεχτεῖ τὸ φασισμό. Ὅταν κατόπιν ὁ φασιστὴς ὑποσχόταν ἀπὸ πάνω ὅτι θὰ «καταργοῦσε τὸ προλεταριάτο» καὶ εἶχε μ' αὐτὸ ἐπιτυχία, θὰ πεῖ, ὅτι σὲ 90 στίς ἑκατὸ περιπτώσεις ἡ ἐπιτυχία του δὲν ὀφειλόταν στὸ οἰκονομικὸ του πρόγραμμα, ἀλλὰ στὸ «βραδυνὸ φουστάνι». Πρέπει νὰ προσέχουμε περισσότερο, πολὺ περισσότερο αὐτὰ τὰ μικροπράγματα τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Αὐτὰ εἶναι, ποῦ διαμορφώνουν *συγκεκριμένα*, τὴν κοινωνικὴ πρόοδο, ἢ τὸ ἀντίθετό της, κι ὄχι οἱ πολιτικὲς φρασεολογίες, ποῦ ξυπνᾶνε μόνο παροδικοὺς ἐνθουσιασμοὺς. Ἐδῶ μᾶς περιμένει σπουδαία κ' ἐλπιδοφόρα ἐργασία. Ἡ ἐπαναστατικὴ ὁμαδικὴ διαφώτιση στὴ Γερμανία περιορίστηκε σχεδὸν ἀποκλειστικὰ στὴν προπαγάνδα «ἐνάντια στὴν πείνα». Ὅπως ἀποδείχτηκε, τὸ σύνθημα τοῦτο, ἂν καὶ *σπουδαῖο* ἐπιχείρημα, ἦταν μιὰ πολὺ στενὴ βάση. Ἡ ζωὴ τοῦ ἀγγελιοῦ ἀτόμου διαδραματίζεται σὲ μύρια ὅσα πράγματα πίσω στὰ παρασκήνια. Ὁ νεαρὸς ἐργάτης ἔχει πλῆθος ἔγνοιες, ἐρωτικὲς καὶ πολιτιστικὲς ποῦ τὸν καταδυναστεύουν, μόλις χορτάσει κάπως τὴν πείνα του. Ὁ ἀγῶνας ἐναντίον τῆς πείνας ἔχει πρωταρχικὴ σημασία, ἀλλὰ καὶ τὰ παρασκηνακὰ «δρώμενα» τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς πρέπει νὰ παρουσιαστοῦν ἀπροκάλυπτα στ' ὄμο φῶς τοῦ προσκηνίου σὲ τοῦτο τὸ πιθηκοθέατρο, ποῦ τοῦ εἴμαστε ὅλοι μας θεατῆς μαζὶ καὶ «ὀποκριτῆς». Θὰ βλέπαμε τότε, πόσο ἀνεξάντλητα δημιουργικοὶ θὰ εἶναι οἱ ἐργαζόμενοι στὶς προσπάθειές τους ν' ἀναπτύξουν νέες μορφές ζωῆς κ' ἕνα δικό τους φυσικὸ τρόπο τοῦ σκέπτεσθαι. Ἡ κοινωνικὴ κατανίκηση τῆς καθημερινότητας θὰ ἔδινε στίς διάβρωτες ἀπὸ τὴν ἀντίδραση μάζες μὴν ἀκαταμάχητη νέα ὀρμή. Χρειάζεται ὅμως μιὰ λεπτομερειακὴ καὶ συγκεκριμένη μελέτη αὐτῶν τῶν προβλημάτων, ποῦ θὰ ἐξασφαλίσει καὶ θὰ ἐπιταχύνει τὴ νίκη τῆς ἐπανάστασης. Κι ἄς μὴ μᾶς ἀντι-

κρούσουν με τὸ στεῖρο πρόσχημα, πὼς αὐτὲς οἱ προτάσεις μας εἶναι οὐτοπίες καὶ μόνο. Ἄν θέλουμε πράγματι νὰ ἐξωτερικευτοῦν ὅλες οἱ δυνατότητες γιὰ μιὰν ἐργοδημοκρατικὴ ζωὴ, τότε θὰ πρέπει νὰ πολεμήσουμε τὴν ἀντιδραστικὴ νοοτροπία καὶ ν' ἀγωνιστοῦμε γιὰ τὴν ἀνάπτυξη ἑνὸς ὁμαδικοῦ βιοπολιτισμοῦ, πού αὐτὸς καὶ μόνο μπορεῖ νὰ μᾶς ἐξασφαλίσει μόνιμη εἰρήνη. Ὅσο ἡ ἀντιδραστικὴ κοινωνικὴ ἀνευθυνότητα θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ νικᾷ τὴν κοινωνικὴ εὐθύνη μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἐργάτη, θὰ τοῦ εἶναι πολὺ δύσκολο ν' ἀναπτύξει ἐπαναστατικὴ συνείδηση, δηλαδὴ ἔλλογη ἀντιμετώπιση τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων. Ἄλλὰ τὸ ἔργο τῆς ὁμαδικῆς ψυχολογίας εἶναι ἀπαραίτητο καὶ γιὰ ἕναν ἄλλο λόγο.

Ὁ ἐξευτελισμὸς τῆς χειρωνακτικῆς ἐργασίας, πού κάνει τὸν ἀντιδραστικὸ κολαροφορεμένο ἐργάτη ν' ἀπομιμεῖται τὸν ἀστό, σχηματίζει τὸ ὁμαδικὸ ψυχολογικὸ ὑπόβαθρο, πάνω στὸ ὁποῖο στηρίζεται ὁ φασισμὸς ὅταν ἀρχίζει νὰ εἰσχωρεῖ στὶς ἐργατικὲς μάζες. Ὁ φασισμὸς ὑπόσχεται νὰ καταργήσει τὶς τάξεις, δηλαδὴ νὰ καταργήσει τὸ προλεταριάτο, κ' ἔτσι βρίσκει ἀπήχηση στὸ αἶσθημα τῆς κοινωνικῆς κατωτερότητας, καὶ ντροπῆς, πού βασανίζει τὸν ἐργάτη. Οἱ ἀγρότες, πού ἤρθαν ἀπὸ τὸ χωριὸ στὴν πόλη, φέραν μαζί τους ἀνέπαφη τὴν ἰδεολογία τῆς ἀγροτικῆς οἰκογένειας, πού, ὅπως εἶδαμε, εἶναι ἡ καλύτερη τροφὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς-ἐθνικιστικῆς ἰδεολογίας. Κοντὰ σ' αὐτά, συντελεῖται στὸ ἐργατικὸ κίνημα καὶ μιὰ ἰδεολογικὴ διεργασία, πού δὲν τῆς εἶχαν δώσει τὴν προσήκουσα σημασία, ὅταν ὑπολόγιζαν τὶς δυνατότητες τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος στὶς βιομηχανικὰ ὑπανάπτυκτες ἢ ἀναπτυγμένες χῶρες.

Ὁ Καούτσκι εἶχε διαπιστώσει, πὼς ὁ ἐργάτης στὴν ἐκβιομηχανισμένη Ἀγγλία εἶναι πιὸ ὑπανάπτυκτος πολιτικὰ ἀπὸ τὸ συνάδελφό του στὴ βιομηχανικὰ ὑπανάπτυκτη Ρωσία (*Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση*, 2α ἔκδοση σελ. 59-60). Τὰ πολιτικὰ γεγονότα στὰ τελευταῖα τριάντα χρόνια δὲν ἀφήνουν καμιὰν ἀμφιβολία, πὼς ἡ ἐπανάσταση εὐδοκίμησε περισσότερο σὲ χῶρες βιομηχανικὰ ὑπανάπτυκτες, ὅπως ἡ Κίνα, τὸ Μεξικὸ καὶ οἱ Ἰνδίες, παρὰ στὴν Ἀγγλία ἢ τὴ Γερμανία. Κ' αὐτό, παρ' ὄλο, πού στὴν Ἀγγλία καὶ τὴ Γερμανία ὑπῆρχε ἕνα ἐκπαιδευμένο καὶ ὀργανο-

μένο ἐργατικὸ κίνημα μὲ παλιὲς παραδόσεις. Κι ἂν ἀκόμη δὲν ὑπολογίσουμε τὸν ἐκγραφειοκρατισμὸ τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος, πού κι αὐτὸς εἶναι παθολογικὸ σύμπτωμα, πάλι εἴμαστε ὑποχρεωμένοι ν' ἀναρωτηθοῦμε : σὲ τί ἄραγε ὀφείλεται τὸ βαθιορίζωμα τοῦ συντηρητισμοῦ στὴ σοσιαλδημοκρατία καὶ στὸ συνδικαλισμὸ τῶν δυτικῶν χωρῶν; Ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς ὁμαδικῆς ψυχολογίας, ἡ σοσιαλδημοκρατία στηρίζεται στὶς συντηρητικὲς δομὲς τῶν ὀπαδῶν τῆς. Ὅπως καὶ στὸ φασισμὸ, ἔτσι κι ἐδῶ, τὸ πρόβλημα δὲν ἐκπηγάζει τόσο ἀπὸ τὴν πολιτικὴ τῆς ἡγεσίας τοῦ κόμματος, ὅσο ἀπὸ τὴν ὁμαδοψυχολογικὴ βάση τῆς ἐργατικῆς τάξης. Θὰ ὑποδείξω μερικὰ μόνο σημαντικὰ δεδομένα, πού πιθανὸν νὰ λύσουν ὀρισμένα αἰνίγματα. Ἴδου αὐτά :

Στὸν πρῶμο κεφαλαιοκρατισμὸ, πλάι σ' αὐστηρὰ οἰκονομικὰ σύνορα μεταξὺ τῆς ἀστικῆς τάξης καὶ τοῦ προλεταριάτου, ὑπῆρχε κ' ἕνας ἐξίσου ξεκάθαρος ἰδεολογικὸς καὶ ψυχοδομικὸς, ἰδίως, φραγμὸς. Ἡ ἀπουσία κάθε εἶδους κοινωνικῆς πολιτικῆς, ἡ ἐξουθενωτικὴ δεκαεξάωρη ἢ καὶ δεκαοχτάωρη δουλειά, τὸ χαμηλὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τῆς ἐργατικῆς τάξης, ὅπως τὸ περιγράφει κλασικὰ ὁ *Ἐνγκελς* στὴ μελέτη τοῦ *Ἡ κατάσταση τῆς ἐργατικῆς τάξης στὴν Ἀγγλία*, δὲν ἐπιτρέπαν τὴ δομικὴ ἐξομοίωση τοῦ προλεταριάτου μὲ τὴν ἀστικὴ τάξη. Τὸ κύριο γνῶρισμα στὴν ψυχοδομὴ τοῦ προλεταρίου τὸ 19ο αἰῶνα ἦταν ἡ ταπεινὴ ὑποταγὴ στὴ μοίρα. Ἡ ἀγελαία θυμικὴ διάθεση τοῦ προλεταριάτου ἐκείνου, καθὼς καὶ τῆς ἀγροτικῆς τάξης, ἦταν ἀδιαφορία, ἀπάθεια καὶ ἀμβλύνοια. Δὲν εἶχε ἀναπτυχθεῖ ἀκόμη ἡ μεσοαστικὴ νοοτροπία, κ' ἔτσι ἡ ἀμβλύνοια ἐκείνη δὲν ἐμπόδιζε νὰ ξεσπᾶν μὲ τὴν κατάλληλη ἀφορμὴ ἐπαναστατικὰ αἰσθήματα, αὐθόρμητα καὶ χωρὶς προεργασία, πού παίρναν ἀναπάντεχες διαστάσεις σ' ἔνταση καὶ ἀποφασιστικὸτητα. Ἀντίθετα, στὸν ὄψιμο κεφαλαιοκρατισμὸ, ἄλλαξαν τὰ πράγματα. Ὄταν πιά τὸ ὀργανωμένο ἐργατικὸ κίνημα κέρδισε ὀρισμένες κοινωνικοπολιτικὲς του διεκδικήσεις, ὅπως περιορισμένο χρόνο ἐργασίας, ἐκλογικὸ δικαίωμα, κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις, ἡ ἐργατικὴ τάξη δυνάμωσε μὲν ταξικὰ, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ὅμως, ἄρχισε ταυτόχρονα καὶ ἡ ἀντίθετη διαδικασίαι : μὲ τὴν ἐξύψωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, ἡ δομικὴ ἐξομοίωση μὲ τὴ μεσαία τάξη· μὲ τὴν

εξέλιξη της κοινωνικής θέσης, οι «ύψηλές βλέψεις», τα «μεγαλοπιασίματα». Ο εξαστισμός αυτός ενισχύθηκε την εποχή της εθιμίας, κι ύστερα, όταν ξέσπασαν οι οικονομικές κρίσεις, άρχισε να επιδρά άνασταλτικά στην ανάπτυξη του επαναστατικού αίσθηματος.

Ἡ πολιτικά ανεξήγητη δύναμη της σοσιαλδημοκρατίας στα χρόνια της οικονομικής κρίσης ήταν ἡ τέλεια ἔκφραση της διάβρωσης, πού είχε ἐπιφέρει ὁ συντηρητισμός στὴν ἐργατικὴ τάξη. Τὸ ζήτημα εἶναι νὰ καταλάβουμε, σὲ ποιά βασικά στοιχεία στηρίζεται. Δυὸ δεδομένα ξεχωρίζουν ἐδῶ : ἡ προσήλωση στὸν ἡγέτη, δηλαδή ἡ ἀκλόνητη πίστη στὸ ἀλάνθαστο τοῦ πολιτικοῦ ἡγέτη¹ (παρ' ὅλη τὴν ἐνδόμυχη κριτικὴ διάθεση, πού, ὅμως, δὲν ἐκδηλώνεται ἔμπρακτα)· καὶ ἡ ἐξομοίωση μὲ τὴ συντηρητικὴ μικροαστικὴ τάξη στὰ θέματα τῆς ἀφροδισιακῆς ἠθικῆς. Οἱ μεγαλοαστοὶ προώθησαν ἐνεργὰ τὸν ἐξαστισμὸ ἀπὸ τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ἄν στὰ πρωταρχινίσματά του ὁ μεγαλοαστισμὸς κράδαινε κυριολεκτικὰ τὸ μαστίγιο ἐναντίον της, τώρα, στὶς χῶρες πού δὲν εἶχαν ὑποκύψει ἀκόμη στὸ φασισμό, τὸ κρατοῦσε στὴν ἐφεδρεία, καὶ τὸ μεταχειριζόταν μόνο ἐναντίον τοῦ ἐπαναστάτη

1. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1932 μετὰ ἀπὸ μιὰ συγκέντρωση στὴ Λειψία συνομίλησα γιὰ τὴν πολιτικὴ κρίση μὲ σοσιαλδημοκρατικοὺς ἐργάτες, πού εἶχαν παρευρεθεῖ στὴ συγκέντρωση. Συμφωνοῦσαν μὲ ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα, πού ἀντικρούαν τὸν προπαγανδιζόμενο ἀπὸ τὴ Σοσιαλδημοκρατία «δρόμο πρὸς τὸ σοσιαλισμὸ», καὶ κατὰ τὰ ἄλλα δὲ διαφέρον ἀπὸ τοὺς κομμουνιστὲς ἐργάτες. Ρώτησα τότε ἕναν ἀπ' αὐτούς, γιατί δὲν ἐβγαζαν τὰ συμπεράσματά τους ἀπὸ τὴν κριτικὴ ἐκείνη καὶ δὲν ἐγκατέλειπαν τοὺς ἡγέτες τους. Ἡ ἀπάντηση μὲ κατασάστισε, τόσο ἀντίθετη ἦταν μὲ τὶς γνώμες πού εἶχαν ἐκφράσει ὡς ἐκείνη τὴ στιγμή : «Οἱ ἡγέτες μας ξέρουν ἀσφαλῶς, τί κάνουν». Ἐδῶ εἶχαμε χειροπιαστὴ τὴν ἀντίφαση, πού ταλάνιζε τὸ σοσιαλδημοκράτη ἐργάτη : τὴν προσήλωση στὸν ἡγέτη, πού δὲν ἄφηνε τὴν ταυτόχρονη κριτικὴ τῆς πολιτικῆς του νὰ ἐκδηλωθεῖ μὲ τὴν πράξη. Ἦτανε ἄρα λάθος βαρῦ, νὰ ἐπιχειρεῖς νὰ κερδίσεις τὸ σοσιαλδημοκράτη ἐργάτη, βρίζοντας τοὺς ἡγέτες του. Μιὰ καὶ ἦταν ταυτισμένος μὲ τὸν ἡγέτη του, τὸν ἀπαθούσαν τέτοιες ἐπιθέσεις. Ἡ ἐσωτερικὴ σαθρότητα τῆς γερμανικῆς Σοσιαλδημοκρατίας φάνηκε καθαρὰ ὅταν ἐλάχιστοι ὀπλισμένοι συλλάβανε τὸν Σέβερινγκ, τὸ σοσιαλδημοκράτη ὑπουργὸ τῶν Ἐσωτερικῶν, λίγο πρὶν ἀνέβει στὰ πράγματα ὁ Χίτλερ. 12 ἑκατομμύρια σοσιαλδημοκράτες δὲν μπόρεσαν νὰ ἐμποδίσουν αὐτὴ τὴ σύλληψη.

ἐργάτη. Γιὰ τὶς σοσιαλδημοκρατικὲς ἐργατικὲς μάζες χρησιμοποιοῦσε ἕνα πολὺ πιὸ ἐπικίνδυνο μέσο : τὴ συντηρητικὴ ἰδεολογία σ' ὅλα τὰ επίπεδα.

Ὅταν λοιπὸν ὁ σοσιαλδημοκρατικὸς ἐργάτης βρέθηκε μπλεγμένος στὰ γρανάζια τῆς οικονομικῆς κρίσης, πού τὸν κατέβαζε στὸ ἐπίπεδο τοῦ κοῦλι, ἡ ἐπαναστατικὴ του συνείδηση εἶχε κιόλας ἐξασθενήσει ἀπὸ τὴ μακροχρόνια συντηρητικὴ διάπλωση της. Ἔτσι, ἢ ἔμεινε στὸ στρατόπεδο τῆς σοσιαλδημοκρατίας, παρ' ὅλη τὴν ἐξέγερση καὶ τὴν κριτικὴ, ἢ προσχώρησε στὸ ἔθnikοσοσιαλιστικὸ κόμμα, ἀναποφάσιτος κι ἀμφιταλαντευόμενος, κατατρυχόμενος ἀπὸ τὶς ὀξείες ἀντιφάσεις ἀνάμεσα στὸ ἐπαναστατικὸ του φρόνημα καὶ τὴν ἀντιδραστικὴ νοοτροπία του, ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴν ἡγεσία του, ζητώντας ἐκεῖ ἕνα καλύτερο ὑποκατάστατο, ἀκολουθώντας τὴ γραμμὴ τῆς «ἡσσανος ἀντιστάσεως». Τότε, στὴν περίσταση ἐκείνη ἀκριβῶς, ἐξαριόταν ἀπὸ τὴ σωστὴ ἢ τὴ λαθεμένη ὁμαδικὴ καθοδήγηση τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος, ἂν θ' ἀποφάσιζε ἢ ὄχι ὁ ἐργάτης ν' ἀποτινάξει τὶς συντηρητικὲς του ἑξεις καὶ νὰ συνειδητοποιήσει πλήρως τὴν πραγματικὴ του εὐθύνη μέσα στὴ διαδικασία τῆς παραγωγῆς, δηλαδή νὰ ὀλοκληρώσει τὴν ἐπαναστατικὴ του συνείδηση. Ὁ κομμουνιστικὸς ἰσχυρισμὸς, ὅτι ἡ σοσιαλδημοκρατία βοήθησε τὸ φασισμό νὰ «καβαλήσει τὴν ἐξουσία» ἦταν ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ὁμαδικῆς ψυχολογίας σωστός. *Ἡ ἀπογοήτευση ἀπὸ τὴ σοσιαλδημοκρατία, καὶ τὸ σύγχρονο δίλημμα : ἐξαθλίωση ἢ συντηρητικὴ νοοτροπία δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ὀδηγήσει στὸ στρατόπεδο τοῦ φασισμοῦ, ὅταν δὲν ὑπάρχουν ἀληθινὰ ἐπαναστατικὲς ὀργανώσεις. Ἔτσι ἄρχισε στὴν Ἀγγλία, λ.χ., μετὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος στὶς ἐκλογὲς τοῦ 1930-31, ὁ ἐκφασισμὸς τῆς ἐργατιάς, πού στὶς ἐκλογὲς τοῦ 1931 ἀντὶ νὰ στραφεῖ πρὸς τὸν κομμουνισμό, ψήφισε δεξιὰ. Ἀκόμη καὶ στὴ δημοκρατικὴ Σκανδιναβία ὑπῆρχε σοβαρὸς κίνδυνος μιᾶς τέτοιας ἐξέλιξης¹.*

1. Ἡ κατοπινὴ κατάρρευση τῆς Νορβηγίας στὰ 1940 θὰ πρέπει ν' ἀποδοθεῖ κατὰ μέγα μέρος σ' αὐτὴ τὴν ἐπίδραση τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ συντηρητισμοῦ. Ἡ σοσιαλδημοκρατικὴ κυβέρνηση εἶχε ἀπαγορεύσει π.χ. τὶς παρε-

Ἡ Ρόζα Λούξενμπουργκ ὑποστήριζε τὴν ἄποψη, ὅτι δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ διεξαχθεῖ ἐπαναστατικὸς ἀγῶνας μὲ «κούληδες». (Ges. W. Bd4, σ. 647). Τὸ ρῶτημα εἶναι, ποιὸν κούλι ἐννοοῦσε : τὸν κούλι *πρὶν* ἢ *μετὰ* ἀπὸ μιὰν ἐπιτυχημένη συντηρητικὴ δόμηση; Πρὶν, ὑπάρχει μιὰ ἀμβλύνοια, ποὺ εἶναι δύσκολο νὰ τὴ διατρήσεις, ἀλλὰ καὶ μιὰ μεγάλη ἰκανότητα γιὰ ἐπαναστατικὲς πράξεις· μετὰ τὴ συντηρητικὴ μετάπλαση τῆς ψυχοδομῆς ἔχουμε μπρὸς μας ἕναν ἀπογοητευμένο κούλι. Δὲ θὰ εἶναι πιὸ δύσκολο τότε, νὰ τὸν κερδίσει κανεὶς γιὰ τὴν ἐπανάσταση; Ὡς πότε θὰ μπορεῖ νὰ ἐκμεταλλεῖται ὁ φασισμὸς γιὰ τοὺς δικούς του σκοποὺς τὴν ἀπογοήτευση, ποὺ αἰσθάνονται οἱ μάζες γιὰ τὴ σοσιαλδημοκρατία καὶ τὴν ἐξέγερσίν τους «ἐναντίον τοῦ συστήματος»; Ὅσο δύσκολο εἶναι ν' ἀπαντήσουμε σήμερα σ' αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα, ἄλλο τόσο βέβαιο εἶναι πὼς τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα θὰ πρέπει νὰ τὰ λάβει σοβαρὰ ὑπόψη του, ἂν θέλει νὰ νικήσει.

λάσεις στρατιωτικῶν ὀργανώσεων. Στὰ 1939 ὅμως οἱ Νορβηγοὶ φασιστὲς ἦταν οἱ μόνοι ποὺ παρελάυναν ὀργανωμένοι στοὺς δρόμους καὶ κἄνιν γυμνάσια. Ἡ προδοσία τοῦ Κουϊσλινγκ προωθήθηκε ἀφάνταστα ἀπ' αὐτὸ τὸ εἶδος τὸ «φιλελευθερισμὸ».

III. Ἡ φυλετικὴ θεωρία

1. Τὸ περιεχόμενό της

Ὁ θεωρητικὸς ἄξονας τοῦ γερμανικοῦ φασισμοῦ εἶναι ἡ φυλετικὴ θεωρία του. Τὸ οἰκονομικὸ πρόγραμμα τῶν λεγόμενων 25 σημείων φαίνεται μέσα στὴ φασιστικὴ ἰδεολογία ἀπλῶς σὰν ἕνα μέσο «γιὰ τὸν ἐξευγενισμὸ τῆς γερμανικῆς φυλῆς καὶ τὴν προφύλαξή της ἀπὸ ἐπιμειξίες», ποὺ, κατὰ τὴ γνώμη τῶν ἔθνοσοσιαλιστῶν, φέρνουν πάντοτε τὸν ξεπεσμὸ τῆς «ἀνώτερης φυλῆς». Καὶ κάτι περισσότερο μάλιστα : ἡ «παρακμὴ ἑνὸς πολιτισμοῦ» ὀφείλεται σὲ φυλετικὴ ἐπιμειξία. Ἡ «καθαρότητα τῆς φυλῆς καὶ τοῦ αἵματος» εἶναι ἄρα τὸ εὐγενέστερο μέλημα ἑνὸς ἔθνους, ποὺ ἀξίζει τὴν κάθε θυσία. Ἡ θεωρία τούτη μετουσιώθηκε σὲ πράξη στὴ Γερμανία καὶ στίς κατεχόμενες χῶρες καὶ πῆρε τὴ μορφή τῆς ἀνελέητης καταδίωξης τῶν Ἑβραίων. Ἡ φυλετικὴ θεωρία ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν προϋπόθεση, ὅτι στὴ φύση ἰσχύει ὁ ἀδυσώπητος «σιδερένιος νόμος» κάθε ζῶο νὰ ζευγαρώνει ἀποκλειστικὰ μὲ τὸ οἰκεῖο εἶδος του. Μόνο ἐξαιρετικὲς περιστάσεις, ὅπως π.χ. μιὰ αἰχμαλωσία, μποροῦν νὰ σπάσουν τὸ νόμο αὐτὸ καὶ νὰ ὀδηγήσουν σὲ φυλετικὴ ἐπιμειξία. Μὰ ἡ φύση ἐκδικεῖται κι ἀντιστέκεται μὲ κάθε μέσο, εἴτε καταδικάζοντας σὲ στειρότητα τὰ νόθα, εἴτε μειώνοντας τὴ γονιμότητα τῶν κατοπινῶν ἀπογόνων. Κάθε φορά, ποὺ διασταυρώνονται δυὸ ζῶα διαφορετικῆς ποιότητος, οἱ ἀπόγονοι θὰ εἶναι ἕνα διάμεσο ὄν. Ἡ φύση ὅμως ἐπιδιώκει τὴ βιολογικὴ βελτίωση τῆς ζωῆς, γι' αὐτὸ ἡ νοθογένεια εἶναι ἀντίθετη μὲ τὴ βούληση τῆς φύσης. Ἡ ἐπιλογή τοῦ ἀνώτερου εἶδους συντελεῖται ἐπίσης μέσα στὸν ἀγῶνα γιὰ τὸ καθημερινὸ ψωμί, ὅπου τὰ πιὸ ἀδύναμα, δηλαδὴ τὰ φυλετικὰ κατώτερα πλάσματα, ἐξολοθρεύονται. Τοῦτο εἶναι σύμφωνο μὲ τὴ «βούληση» τῆς φύσης, γιὰτὶ θὰ σταματοῦσε κάθε πρόοδος καὶ κάθε βελτίωση τοῦ ἀνθρώπινου γένους, ἂν τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀδυνατότερων παραγκώνιζε τὴ φυλετικὰ

ευγενέστερη μειονότητα. Ἡ φύση, λοιπόν, υποβάλλει τοὺς ἀδυνατότερους σὲ σκληρὰς βιοτικὰς δοκιμασίες, πού περιορίζουν τὸν πολλαπλασιασμό τους — καὶ τοὺς ὑπόλοιπους, ὅμως, δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ πληθύνουν ἀνεξέλεγκτα, ἀλλ' ἐπιβάλλει καὶ σ' αὐτοὺς μιὰν ἀνελέητη ἐπιλογή, σύμφωνα μὲ τὸ σθένος καὶ τὴν ὑγεία τους.

Ὁ νόμος αὐτὸς ἐφαρμόζεται καὶ στὶς ἐθνότητες. Ἡ ἱστορικὴ ἐμπειρία διδάσκει, ὅτι ὅταν «ἀνακατευτοῦν τὰ αἵματα» μιᾶς Ἄριας φυλῆς μὲ «κατώτερες φυλές» συνακολουθεῖ πάντοτε ἡ παρακμὴ τῆς πολιτισμένης φυλῆς. Τὸ ἀποτέλεσμα, λοιπόν, θὰ εἶναι νὰ ξεπέσουν οἱ εὐγενικοὶ καὶ καλλιεργημένοι καὶ νὰ ὀπισθοδρομήσουν σωματικὰ καὶ πνευματικὰ — ὅποτε θὰ ἄρχιζε μιὰ βέβαιη προΐουσα «φθίση».

Ἡ βορειοαμερικανικὴ ἠπειρος, λέει ὁ Χίτλερ, θὰ παραμείνει ἰσχυρὴ μόνο, ἐφόσον δὲ θὰ πέσει κι αὐτὴ θύμα «τῆς ἀτίμωσης τοῦ αἵματος», δηλαδὴ ἐφόσον δὲ θ' ἀναμειχθεῖ μὲ φυλές μὴ γερμανικές.

«Ἄν τυχὸν συντελεστεῖ μιὰ τέτοια ἐξέλιξη, δὲ θὰ εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ θανάσιμο ἀμάρτημα ἀπέναντι στὴ βούληση τοῦ αἰώνιου δημιουργοῦ». (Ὁ ἀγώνας μου).

Οἱ ιδέες αὐτὲς εἶναι ὀλοφάνερα μυστικιστικὲς ἢ φύση «θεσπίζει», καὶ «βούλεται» «κατὰ λόγον» — ἰδοὺ ἡ ἀκραία συνέπεια τοῦ βιολογικοῦ μυστικισμοῦ.

Σύμφωνα μὲ τὶς ιδέες τοῦ Χίτλερ, ἡ ἀνθρωπότητα χωρίζεται σὲ πολιτισμοθεσπιστὲς καὶ πολιτισμοφόρους, ἢ πολιτισμοκατὰλύτες λαούς. Μόνο ὁ Ἄριος ὅμως λογαριάζεται ὡς ἰδρυτὴς πολιτισμοῦ, γιατί ἀπ' αὐτὸν κατάγονται τὰ «θεμέλια καὶ τὰ τεῖχη τῶν ἀνθρώπινων δημιουργημάτων». Οἱ ἀσιατικοὶ λαοί, ὅπως οἱ Ἰάπωνες, φερ' εἰπεῖν, καὶ οἱ Κινέζοι, ὅποτε παρουσιάστηκαν σὰ φορεῖς πολιτισμοῦ, εἶχαν ἀπλῶς προσεταιριστεῖ ἄριους πολιτισμούς καὶ τοὺς εἶχαν δώσει τὶς δικές τους οἰκειές μορφές. Οἱ Ἑβραῖοι, ἀντίθετα, εἶναι φυλὴ πολιτισμοφθόρα. Πρώτη προϋπόθεση γιὰ τὴ διαμόρφωση ὑψηλοῦ πολιτισμοῦ ἦταν ἡ ὑπαρξὴ «κατώτερων ἀνθρώπων». Ὁ πρῶτος ἀνθρώπινος πολιτισμὸς σπηρίχτηκε στὴ χρησιμοποίησιν τῶν κατώτερων αὐτῶν φυλῶν. Γιατί στὴν ἀρχή, ὁ νικημένος ζευόταν στὸ ἀλέτρι, καὶ πολὺ

ἀργότερα τὸ ἄλογο. Ὁ Ἄριος κατακτητὴς εἶχε ὑποτάξει στὶς διαταγὲς του τὶς κατώτερες μάζες, κ' εἶχε ρυθμίσει κατόπι τὶς δραστηριότητές τους σύμφωνα μὲ τὴ βούλησίν του καὶ γιὰ τοὺς δικούς του σκοπούς. Μόλις, ὅμως, ἄρχισαν οἱ νικημένοι νὰ προσοικειώνονται τὴ γλῶσσα καὶ τοὺς τρόπους τῶν «κυρίων», κ' ἔπεσε ὁ αὐστηρὸς φραγμὸς ἀνάμεσα στὸν κύριο καὶ τὸ δοῦλο, οἱ Ἄριοι ἀπεπόλησαν τὴν καθαρότητα τοῦ αἵματός τους καὶ χάσαν γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὴ «διαμονή τους στὸν παράδεισο». Ἔτσι, ὅμως, ἔχασαν καὶ τὴν πολιτιστικὴν τους ἀρετὴν. — Δὲν ξεχνᾶμε οὔτε στιγμὴν, πὼς ὁ Ἀδόλφος Χίτλερ ἐκπροσωποῦσε τὸ ἄνθος τοῦ πολιτισμοῦ!

«Ἡ αἰμομιξία καὶ ἡ συνακόλουθη πτώση τοῦ φυλετικοῦ ἐπιπέδου εἶναι ἡ μοναδικὴ αἰτία τῆς παρακμῆς τῶν πολιτισμῶν, γιατί οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐξολοθρεύονται στοὺς χαμένους πολέμους, μὰ ἐπειδὴ χάνουν τὴ δύναμιν τῆς ἀντίστασης, πού προσιδιάζει μόνο στὸ καθάριο αἷμα».

Ἐδῶ δὲν πρόκειται ν' ἀντικρούσουμε ἀντικειμενικὰ αὐτὴ τὴ θεωρία, πού δανεῖζεται μὲν ἕνα ἐπιχείρημα ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς τῶν εἰδῶν τοῦ Δαρβίνου, ἀλλ' εἶναι σ' ὀρισμένα της στοιχεῖα τόσο ἀντιδραστικὴ, ὅσο ἐπαναστατικὴ ὑπῆρξε ἡ δαρβινικὴ ἀπόδειξις τῆς καταγωγῆς τῶν εἰδῶν ἀπὸ κατώτερα ζωικὰ ὄντα. Ἐξάλλου, ἡ θεωρία αὐτὴ χρησιμεύει ὡς προκάλυμμα γιὰ τὴν αὐτοκρατορικὴ λειτουργία τῆς φασιστικῆς ἰδεολογίας. Γιατί, ἂν ὁ Ἄριος εἶναι ὁ μοναδικὸς πολιτισμογόνος λαός, τότε μπορεῖ ἀπὸ θέλημα θεοῦ ν' ἀξιώσει τὴν κοσμοκρατορία. Καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς κύριες ἀξιώσεις τοῦ Χίτλερ ἦταν πράγματι ἡ διεύρυνση τῶν συνόρων τοῦ γερμανικοῦ Ράιχ, ἰδίως «πρὸς ἀνατολάς», δηλαδὴ πᾶνω σ' ἐδάφη τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως. Ἡ ἐξύμνησις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πολέμου ἦταν ἐπομένως μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἰδεολογίας.

«Ὁ σκοπὸς γιὰ τὸν ὁποῖο ἀγωνίστηκαν στὸν πόλεμον ἦταν ὁ ὑψηλότερος κι ὁ τρανότερος, πού μπορεῖ νὰ φανταστεῖ ὁ ἄνθρωπος : ἦταν ἡ ἐλευθερία κ' ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ λαοῦ μας, ἡ ἐξασφάλισις τῆς τροφῆς του γιὰ τὸ μέλλον καὶ — ἡ τιμὴ τοῦ ἔθνους».

(Ὁ ἀγώνας μου, σελ. 194).

«Ἐχομε νὰ πολεμήσουμε γιὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ὑπαρξῆς καὶ

του πολλαπλασιασμοῦ τῆς φυλῆς μας καὶ τοῦ λαοῦ μας, τὴν τροφή τῶν παιδιῶν του καὶ τὴν καθαρότητα τοῦ αἵματος, τὴν ἐλευθερία καὶ ἀνεξαρτησία τῆς πατρίδας, καὶ γιὰ νὰ μπορέσει ὁ λαός μας νὰ ὠριμάσει, γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τὴν ἀποστολή, ποὺ τοῦ ἔχει ἀναθέσει ὁ δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος».

(αὐτόθι σ. 234).

Ἐμᾶς μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ ἀποκλειστικά ἡ ἄλογη προέλευση τῶν ἰδεολογιῶν αὐτῶν, ποὺ συμβαδίζουν μὲ τ' αὐτοκρατορικὰ συμπεφέροντα τῆς Γερμανίας, καὶ ἰδίως οἱ ἀντιφάσεις καὶ οἱ παραλογισμοὶ μέσα στὴ φυλετικὴ θεωρία. Οἱ θεωρητικοὶ τῆς, ποὺ ἐπικαλοῦνται ἓνα βιολογικὸ νόμο, παραβλέπουν ὅτι ἡ ἐκτροφή ἐξευγενισμένων ζώων εἶναι τεχνητὸ προϊόν. Τὸ θέμα δὲν εἶναι, ἄλλωστε, ἂν μποροῦν νὰ ζευγαρώσουν ὁ σκύλος μὲ τὴ γάτα, ἀλλ' ἂν τὸ τσοπανόσκυλο καὶ τὸ λαγωνικό, ὁ Γερμανὸς κι ὁ Σλαβὸς αἰσθάνονται «δρῆμῆφυτη ἀποστροφή» γιὰ τὴν ἐπιμειξία.

Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς φυλετικῆς θεωρίας, ποὺ εἶναι συνομήλικοι μὲ τὸν αὐτοκρατορισμὸ, θέλουν νὰ φτιάξουν φυλετικὴ ἐνότητα σὲ λαούς, ὅπου ἡ ἐπιμειξία, χάρις στὴν ἐξάπλωση τῆς παγκόσμιας οἰκονομίας, εἶναι τόσο προχωρημένη, ὥστε ἡ καθαρότητα τῆς φυλῆς νὰ ἔχει σημασία μόνο σὲ κάτι ἀπολιθωμένους ἐγκέφαλους. Δὲ θὰ ἐπεκταθοῦμε ἐδῶ οὔτε στὴν ἄλλη ἀνοησία, ὅτι τάχα ὁ φυλετικὸς περιορισμὸς, εἶναι τὸ δεδομένο στὴ φύση, ἐνῶ συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο, δηλαδὴ τὸ ἐπιμεικτικὸ ζευγάρι μέσα στὸ ἴδιο εἶδος. Ἡ ἔρευνά μας δὲν ἐξετάζει τὸ ἔλλογο περιεχόμενο τῆς φυλετικῆς θεωρίας, ποὺ ἀντὶ γιὰ πραγματικὰ δεδομένα προβάλλει ἀξιολογήσεις καὶ ἀπὸ τίς ἀξιολογήσεις καταφεύγει σὲ διαστρέβλωση τῶν πραγματικῶν δεδομένων. Δὲν πρόκειται ἄλλωστε νὰ πείσουμε μ' ἐπιχειρήματα κανένα φασιστὴ, ποὺ σὰ Νάρκισσος πιστεύει ἀκράδαντα στὴν ἀξιολογικὴ ὑπεροχὴ τῆς γερμανοσύνης του, γιὰ τὸν ἀπλοῦστατο λόγο, ὅτι ὁ νοῦς του δὲ δουλεύει μ' ἐπιχειρήματα, ἀλλὰ μὲ ἄλογα αἰσθήματα. Εἶναι μάταιο, ἐπίσης, νὰ θέλουμε νὰ τοῦ ἀποδείξουμε, ὅτι ὁ Νέγρος καὶ ὁ Ἴταλὸς εἶναι ἐξίσου «ἀπὸ ράτσα», σὰν τὸν Γερμανό. Ὁ φασιστὴς μας νιώθει «ἀνώτερος» — τελεία καὶ παύλα! Ὁ μόνος τρόπος νὰ ἐξηγήσουμε τὴ φυλετικὴ θεωρία, εἶναι νὰ ξεσκεπάσουμε τίς ἄλογες λειτουργίες τῆς. Δύο εἶναι οἱ κυριότερες : ἡ μία εἶναι, νὰ δώσει στίς αὐτοκρατορικὲς τά-

σεις μιὰ βιολογικὴ δικαίωση, ἢ ἄλλη, νὰ ἐκφράσει ὀρισμένα θυμακὰ ὑποσυνείδητα ρεύματα τοῦ συναισθηματισμοῦ τοῦ ἐθνικιστῆ καὶ ν' ἀποσκεπάσει ὀρισμένες ἄλλες ψυχικὲς ροπές. Ἐδῶ θὰ ἐξετάσουμε μόνο τὴν τελευταία αὐτὴ λειτουργία. Μᾶς ἐνδιαφέρει εἰδικά, ὅτι ὁ Χίτλερ μιλάει γιὰ «αἰμομιξία» («ἀτίμωση τοῦ αἵματος»), ὅταν ἓνας Ἄριος ζευγαρώσει μὲ μὴ Ἄριο, ἐνῶ, συνήθως, μιλάμε γιὰ αἰμομιξία, ὅταν θέλουμε ἀκριβῶς νὰ χαρακτηρίσουμε τὴν ἐρωτικὴ συνεύρεση ὁμοίων συγγενῶν. Ποῦθε προέρχονται αὐτὲς οἱ βλακεῖες μιᾶς «θεωρίας», ποὺ εἶχε τὴν ξεπαρμένη ἀξίωση νὰ γίνῃ τὸ θεμέλιο ἐνὸς νέου κόσμου, μιᾶς «τρίτης βασιλείας»; Ἄν ἐξοικειωθοῦμε μὲ τὴν ἰδέα, ὅτι καὶ οἱ ἄλογες θυμικὲς βάσεις μιᾶς τέτοιας ὑπόθεσης χρωστᾶνε τὴν ὑπαρξή τους, στὴν τελευταία ἀνάλυση, σὲ ὀρισμένες βιοτικὲς συνθήκες· ἂν ἀπαλλαχθοῦμε ἀπὸ τὴν ἰδέα, ὅτι μεταθέτουμε τὸ ζήτημα στὴ μεταφυσικὴ, ὅταν ἀνακαλύπτουμε αὐτὲς τίς ἄλογες, ἀλλὰ ξεπηδημένες ἀπὸ μιὰν ἔλλογη βάση, πηγὲς διάφορων κοσμοθεωριῶν — τότε ἀνοίγουμε τὸ δρόμο πρὸς τὴν πηγὴ τῆς ἰδίας τῆς μεταφυσικῆς, καὶ καταλαβαίνουμε, ὅχι μόνο τοὺς δρους τῆς ἱστορικῆς τῆς γένεσης, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀλική τῆς ὑπόσταση. Τὰ συμπεράσματα θὰ μιλήσουν ἀπὸ μόνα τους.

2. Ἀντικειμενικὴ καὶ ὑποκειμενικὴ λειτουργία τοῦ φασισμοῦ

Ἡ πιὸ συχνὴ ἀφορμὴ γιὰ παρεξηγήσεις ὡς πρὸς τὴ σχέση μιᾶς ἰδεολογίας μὲ τὴν ἱστορικὴ λειτουργία τῆς προέρχεται ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι δὲν ξεχωρίζουμε τὴν ἀντικειμενικὴ ἀπὸ τὴν ὑποκειμενικὴ τῆς λειτουργία. Οἱ ἀντιλήψεις τῆς δικτατορίας ξεπηδᾶν κατὰ πρῶτον ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ βάση — αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ καταλάβουμε. Ἡ φασιστικὴ φυλετικὴ θεωρία καὶ γενικὰ ἡ ἐθνικιστικὴ ἰδεολογία ἔχουν συγκεκριμένη σχέση μὲ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς στόχους μιᾶς ἡγετικῆς τάξης, ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἐπλύσει τίς οἰκονομικὲς τῆς δυσχέρειες. Ὁ γερμανικὸς καὶ ὁ γαλλικὸς ἐθνικισμὸς στὸν παγκόσμιο πόλεμο ἐπικαλοῦνταν «κάθε φορὰ τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἔθνους», ποὺ πίσω του κρύβονταν οἱ οἰκονομικὲς ἐπεκτατικὲς τάσεις τοῦ γερμανικοῦ καὶ τοῦ γαλλικοῦ

μεγάλου κεφαλαίου. Μά οι οικονομικοί αυτοί παράγοντες δεν αποτελούν την ουσία της αντίστοιχης ιδεολογίας, αλλά μόνο το κοινωνικό έδαφος, πάνω στο οποίο μπορούν να διαμορφωθούν αυτές οι ιδεολογίες, τις συνθήκες δηλαδή που είναι απαραίτητες για να δημιουργηθούν τέτοιες ιδεολογίες. Συμβαίνει μάλιστα ο εθνικισμός να μην εκπροσωπείται καν κοινωνικά, και πολύ λιγότερο βέβαια, να έναρμονίζεται με φυλετικές απόψεις. Στην παλιά Αυστρο-Ούγγαρία ο εθνικισμός δε συνέπιπτε με τη φυλή, αλλά με την «πατρίδα» Αυστρο-Ούγγαρία. Όταν στα 1914 ο Μπέτμανν-Χόλβέγκ καλούσε τη «γερμανοσύνη» να ξεσηκωθεί εναντίον της «σλαυοσύνης», θα έπρεπε κανονικά να έπιθεθεί κυρίως εναντίον της Αυστρίας, αυτού του κατά πλειοψηφία σλαβικού κράτους. Οι οικονομικές συνθήκες μίας ιδεολογίας επομένως, ναί μὲν ἐξηγοῦν τὴν ὕλική της βάση αλλά δε μᾶς λένε ἄμεσα τίποτε γιὰ τὸν ἄλογο πυρήνα της. Ὁ πυρήνας αὐτὸς ὑπάρχει ἄμεσα ὡς χαρακτηριστικὴ τῶν ἀνθρώπων, πὸ εἶναι ὑποταγμένοι στὶς οικονομικὲς αὐτὲς συνθήκες καὶ κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἀναπαράγουν στὴν ιδεολογία τους τὴν ιστορικὴ-οἰκονομικὴ διαδικασία. *Διαμορφώνοντας τις ιδεολογίες οἱ ἄνθρωποι μεταμορφώνονται κ' οἱ ἴδιοι στὴ διαδικασία τῆς ιδεολογιοπλασίας βρίσκεται ὁ ὕλικός της πυρήνας.* Ἔτσι, ἡ ιδεολογία ἔχει ἓνα διπλὸ ὕλικὸ θεμελίωμα: ἓνα ἔμμεσο στὴν οικονομικὴ δομὴ τῆς κοινωνίας, κ' ἓνα ἄμεσο, στὴν τυπικὴ δομὴ τῶν ἀνθρώπων πὸ τὴν ἀναπαράγουν, πὸ κι αὐτὴ πάλι καθορίζεται ἀπὸ τὴν οικονομικὴ δομὴ τῆς κοινωνίας. Εἶναι λοιπὸν φανερό, πὸς οἱ ἄλογες ιδεολογιοπλασίες διαμορφώνουν ἄλογες ἀνθρώπινες χαρακτηριστικὲς.

Κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς δομῆς τοῦ φασιστῆ ἦταν ἡ μεταφυσικὴ σκέψη, ἡ θεοσέβεια, ἡ προσήλωσις σ' ἀφηρημένα ἠθικὰ ἰδανικὰ καὶ ἡ πίστις στὴ θεία ἀποστολὴ τοῦ «Φύρερ». Τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ ἦταν θεμελιωμένα σ' ἓνα βαθύτερο στρώμα, στὴν ἰσχυρὴ αὐταρχικὴ προσήλωσις στὸ ἰδανικὸ τοῦ ἡγέτη ἢ τοῦ ἔθνους. Ἡ πίστις στὴ «φυλὴ τῶν κυρίων», στὴν «ὑπερανθρωποσύνη», ἔγινε ἰσχυρότατο κίνητρο τῆς προσήλωσης τῶν ἐθνικοσοσιαλιστῶν στὸν «Φύρερ», καθὼς ἐπίσης καὶ τῆς ἐθελοσύνης ὑποταγῆς τους στὴ δεσποτεία του. Κοντὰ σ' αὐτὰ, ὅμως,

ἀποφασιστικὴ ἐπήρεια ἀσκοῦσε ἡ ἔντονη ταύτιση μὲ τὸν «ἡγέτη», πὸ ἀποσκέπαζε στὸ ἐξανδραποδισμένον ἄτομον τὴν ὑποταγὴν του καὶ τὴν ἀγελαία του μηδαμινότητα.

Κάθε ἐθνικοσοσιαλιστῆς, παρ' ὅλη του τὴν ἐξάρτησις, ἐνιωθε τὸν ἑαυτὸν ὡς ἓνα «μικρὸ Χίτλερ». Τὸ πρόβλημα, πὸ μᾶς ἀπασχολεῖ ἐφεξῆς εἶναι ἀκριβῶς ἡ χαρακτηριστικὴ βάση αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς. Θὰ πρέπει ν' ἀνιχνεύσουμε τὶς ἐνεργητικὲς λειτουργίες, πὸ προσδιορισμένες κι αὐτὲς ἀπὸ τὴν ἀγωγή καὶ τὴν περιρρέουσα κοινωνικὴ ἀτμόσφαιρα, μετασχηματίζουν τὶς ἀνθρώπινες δομὲς κατὰ τέτοιον τρόπο, ὡστε νὰ μποροῦν κάτοπι νὰ διαμορφωθῶν τέτοιου εἴδους ἀντιδραστικὲς καὶ ἄλογες ροπὲς μέσα στὸ χαρακτῆρα. Καὶ τὸ χειρότερον: οἱ ἐξανδραποδισμένοι καὶ παραμορφωμένοι αὐτοὶ χαρακτῆρες, πιασμένοι μέσα στὴν ἀπόλυτη ταύτισή τους μὲ τὸν «Φύρερ», δὲν αἰσθάνονται τὴν κατασχόνην πὸ τοὺς πετᾶνε καταπρόσωπον, ὅταν τοὺς ὀνομάζουν «ὑπανθρώπους».

Ἄν ἀποτινάξουμε τὸ παραπέτασμα τῆς κοσμοθεωρητικῆς φρασεολογίας, ἂν διαπιστώσουμε τὸ ἄλογο περιεχόμενον τῆς καὶ μάθουμε νὰ τὸ συσχετίσουμε σωστὰ μὲ τὶς ἀφροδισιο-οικονομικὲς ἀρθρώσεις τῆς ιδεολογιοπλασίας — τότε τὸ πρῶτον πράγμα, πὸ προσελκύει τὴν προσοχήν μας εἶναι ἡ στερεότυπη ταύτιση τῆς «δηλητηρίασης τῆς φυλῆς» μὲ τὴν «δηλητηρίασιν τοῦ αἵματος». Τί σημαίνει αὐτό;

3. Φυλετικὴ ἀγνότης, δηλητηρίασις τοῦ αἵματος καὶ μυστικισμὸς

«Παράλληλα μὲ τὴν πολιτικὴν καὶ ἠθικὴν σάψιν τοῦ λαοῦ συμβᾶδιζε ἀπὸ χρόνια τώρα μιὰ ἐξίσου τρομερὴ δηλητηρίασις τοῦ λαϊκοῦ σώματος ἀπὸ τὴν σύφιλην», ἔγραφε ὁ Χίτλερ, (Ὁ ἀγώνας μου, σελ. 269). Ἡ αἰτία ἦταν, κατὰ πρῶτον λόγον «ἡ ἐκπόρνευσις τοῦ ἔρωτος. Κι ἂν ἀκόμη τὸ ἀποτέλεσμά της δὲν ἦταν ἡ τρομερὴ ἀρρώστια, πάλιν θὰ ἐβλαφτε βαθιὰ τὸ λαόν, γιὰ τὸν φτάνουν ἤδη οἱ ἠθικοὶ ἀφανισμοί, πὸ φέρνει μαζί του ὁ ἐκφυλισμὸς, γιὰ νὰ καταβαρῶσιν σιγά, μὰ σίγουρα, ἓνα λαόν. Τοῦτος ὁ

ἐξεβραϊσμός τῆς ψυχικῆς μας ζωῆς, καὶ ὁ ἐκμαμμωνισμός τῆς ζευγαρωτικῆς ὀρμῆς μας θὰ καταστρέψουν ἀργὰ ἢ γρήγορα σύνολη τὴ γενιά μας...» (σ. 270). «Τὸ ἁμάρτημα ἐναντίον τοῦ αἵματος καὶ τῆς φυλῆς εἶναι τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα τοῦ κόσμου τούτου καὶ τὸ τέλος μιᾶς ἐκμαυλισμένης ἀνθρωπότητας» (σ. 272). «Ἡ φυλετικὴ ἐπιμειξία ὀδηγεῖ, ἐπομένως, σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴ δοξασία, στὴν Αἱμομιξία κ' ἔτσι στὴ «δηλητηρίαση τοῦ αἵματος τοῦ λαϊκοῦ σώματος». «Τὰ ὀλοφάνερα συνακόλουθα αὐτοῦ τοῦ ὀμαδικοῦ ἐκφυλισμοῦ (ἀπὸ τὴ σύφιλη) μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ βρεῖ στὰ παιδιά μας. Ἰδίως αὐτὰ εἶναι τὰ ~~εὐλιβερά~~ κακογεννήματα τοῦ ἀσταμάτητου ἐκφυλισμοῦ τῆς ψυχικῆς ζωῆς μας· στίς ἀρρώστιες τῶν παιδιῶν φανερώνονται τ' ἁμαρτήματα τῶν γονιῶν» (σ. 271).

Οἱ «ἁμαρτίες γονέων» δὲ σημαίνουν ἐδῶ ἄλλο τίποτε, παρὰ μόνο ὅτι οἱ γονιοὶ ἀναμίχτηκαν μὲ φυλετικὰ ξένο αἷμα, εἰδικὰ μ' ἐβραϊκὸ δηλαδὴ, καὶ βοήθησαν ἔτσι τὴν ἐβραϊκὴ «παγκόσμια πανούκλα» νὰ εἰσδύσει μέσα στὸ «ἀγνὸ» ἄριο αἷμα. Εἶναι ἀξιόσημείωτο, πόσο στενὰ δεμένη ἦταν αὐτὴ ἡ θεωρία τῆς δηλητηρίασης μὲ τὴν πολιτικὴ θέση τῆς δηλητηρίασης τῆς γερμανοσύνης ἀπὸ τὸν «παγκόσμιο Ἰουδαῖο Κάρολο Μάρξ». Στὴν ἄλογη σφαῖρα τῆς συφιλιδοφοβίας βρίσκεται μιὰ ἀπὸ τίς κραταιότερες πηγές τῆς πολιτικῆς κοσμοθεωρίας καὶ τοῦ ἀντισημιτισμοῦ τῶν ἐθνικοσοσιαλιστῶν. Συνεπῶς, ἡ *καθαρότητα* τῆς φυλῆς, δηλαδὴ ἡ *καθαρότητα τοῦ αἵματος*¹, ἦταν ἕνας ὑψηλὸς στόχος

1. Οἱ «Τάιμς» τοῦ Λονδίνου ἔγραφαν στίς 23 Αὐγούστου 1933 : «Ὁ γιὸς καὶ ἡ κόρη τοῦ ἀμερικανοῦ πρεσβευτῆ βρισκόνταν ἀνάμεσα σ' ἄλλους ξένους στὴ Νυρεμβέργη τὴν Κυριακὴ 13 Αὐγούστου καὶ εἶδαν, πῶς διαπομπεύτηκε στοὺς δρόμους ἕνα κορίτσι· τὸ κεφάλι του ἦταν ξυρισμένο - γουλι καὶ στίς κομμένες πλεξοῦδες του ἦταν στερεωμένη μιὰ ἐπιγραφή : «Δόθηκα σ' ἕναν Ἑβραῖο». Διάφοροι ἄλλοι ξένοι ἦταν ἐπίσης ἀυτόπτες μάρτυρες αὐτοῦ τοῦ «θεάματος». Ὑπάρχουν σχεδὸν πάντοτε ξένοι τουρίστες στὴ Νυρεμβέργη καὶ ἡ «ἐπίδειξη» ἔγινε μὲ τέτοιον τρόπο, ὥστε πολὺ λίγοι ἦταν ἐκεῖνοι, ποὺ στὸ κέντρο τῆς πόλης χάσανε τὴν «ἐκκαιρία» νὰ δοῦν τὸ κορίτσι. Ἀπὸ τίς περιγραφές μερικῶν ξένων, τὸ κορίτσι ἦταν λιγνὸ, εὐθραυστο καὶ παρ' ὅλο τὸ ξυρισμένο κεφάλι καὶ τὴν ἔλεεινὴ του κατάστασι, ἐξαιρετικὰ ὀμορφο· τὸ πέρασαν μπρὸς ἀπὸ τὴ σειρά τὰ διεθνῆ ξενοδοχεῖα τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ καὶ μέσα ἀπὸ τοὺς κεντρικοὺς δρόμους, ποὺ

ποὺ ἀξίζε νὰ τὸν κυνηγήσει κανεὶς καὶ νὰ τὸν πετύχει μὲ ὅλα τὰ μέσα.

Ὁ Χίτλερ τόνιζε συχνὰ-πυκνά, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ πλησιάζει κανεὶς τίς μάζες μ' ἐπιχειρήματα, ἀποδείξεις καὶ μὀρφωση, ἀλλὰ μόνο μὲ τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν πίστη. Στὴ γλώσσα τῶν ἐθνικοσοσιαλιστῶν, λόγου χάρι στὸν Κάυζερλιγκ, στὸν Ρόζενμπεργκ, τὸν Ντρεῖς, τὸν Στάπελ κλπ., μιᾶς ἐντυπωσιάζει τόσο πολὺ ἡ θολοῦρα κι ὁ μυστικισμός, ὥστε ἀξίζει ἀσφαλῶς τὸν κόπο ν' ἀναλύσουμε αὐτὴ τὴν ἰδιοτυπία τους.

Τί, λοιπόν, κρύβεται πίσω ἀπὸ τὸ μυστικισμὸ τῶν φασιστῶν, ποὺ γοήτεψε τόσο πολὺ τίς μάζες;

Τὴν ἀπάντησι μᾶς τὴ δίνει ἡ ἀνάλυσι τῶν «ἀποδείξεων» γιὰ τὴν ἰσχὺ τῆς φασιστικῆς φυλετικῆς θεωρίας, ποὺ προβάλλει ὁ Ρόζενμπεργκ στὸ βιβλίον του *Ὁ μύθος τοῦ 20οῦ αἰῶνα*. Γράφει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς :

«Οἱ ἀξίες τῆς φυλετικῆς ψυχῆς, ποὺ βρίσκονται σὰν κινητήριες δυνάμεις πίσω ἀπὸ τὴ νέα κοσμοεικόνα, δὲν ἔχουν γίνοι ἀκόμη ζωντανὴ συνείδησι. Ἡ ψυχὴ ὅμως σημαίνει φυλὴ, κοιταγμένη ἀπὸ μέσα. Καὶ ἀντίστροφα, ἡ φυλὴ εἶναι ὁ ἕξω κόσμος τῆς ψυχῆς».

(*Μύθος*, σ. 11).

τοὺς εἶχε κάνει ἀδιάβατους ὁ συγκεντρωμένος δῆλος, καὶ ἀπὸ ἐστιατόριον σ' ἐστιατόριον. Τὴ συνόδεον τάγματα ἐφόδου, καὶ τὴν ἀκολουθοῦσαν ἕνα πλῆθος ἀπὸ 2.000 ἀνθρώπων, σύμφωνα μὲ τὸν ὑπολογισμὸ κάποιου ἀξιόπιστου μάρτυρα. Ἡ κοπέλα σκόνταψε κάμποσες φορὲς, μὰ οἱ συνοδοὶ τῆς ταγματεφοδίτες τὴν ξανάστησαν στὰ πόδια τῆς, ἕνα-δὺο φορὲς μάλιστα τὴ σήκωσαν στὰ χέρια τους, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ τὴ δοῦν κι οἱ πιδ μακρυνοὶ θεατές. Σὲ κάθε τέτοια εὐκαιρία, τὸ πλῆθος οὐρλιαζε καὶ τὴν ἐχλεύαζε καὶ τὴν καλοῦσε κοροϊδευτικὰ «νὰ βγάιει λόγο». «Στὸ Νόου-Ρουππίν, κοντὰ στὸ Βερολίνο, μιὰ κοπέλα διασύρθηκε μέσα στοὺς δρόμους τῆς πόλης, συνοδευόμενη ἀπὸ ταγματεφοδίτες, ἐπειδὴ δὲ σηκώθηκε ἀπὸ τὴ θέση τῆς, ὅταν παιζόταν τὸ τραγοῦδι τοῦ Χόρστ-Βέσσελ. Τῆς εἶχαν κρεμάσει στὴ ράχη καὶ στὸ στήθος μεγάλες ἐπιγραφές : «Ἐγώ, τὸ ξαδιάντροπο πλάσμα τόλμησα νὰ μείνω καθισμένη, τὴν ὥρα ποὺ τραγοῦδοῦσαν τὸ τραγοῦδι τοῦ Χόρστ-Βέσσελ, περιφρονώντας ἔτσι τὰ θύματα τῆς Ἑθνικῆς Ἐπανάστασις». Ἀργότερα, ξαναπέρασαν τὸ κορίτσι ἀπὸ τοὺς δρόμους. Ἡ ὥρα τοῦ «θεάματος» εἶχε ἀναγγελθεῖ προηγουμένως στὴν τοπικὴ ἐφημερίδα, ἔτσι ὥστε νὰ μπορέσουν νὰ συγκεντρωθοῦν μεγάλα πλῆθη»

Ἐδῶ ἔχουμε μπρὸς μας μὴν ἀπὸ τὶς ἄπειρες τυπικὲς ἔθνικοσοσιαλιστικὲς φράσεις, ποὺ στὴν πρώτη ματιά, ὄχι μόνον δὲν προδίδουν κανένα νόημα, ἀλλὰ μοιάζουν σὰ νὰ τὸ ἀποσκοπεύουν ἐπιτήδες, ἀκόμη κι ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ συγγραφέα τους. Πρέπει νὰ ξέρει κανεὶς τὴν ἐπίδραση ποὺ ἀσκοῦν στὴν ὁμαδικὴ ψυχολογία κάτι τέτοιες ἀκριβῶς μυστικιστικὲς φράσεις καὶ νὰ τὶς ἔχει ἐκτιμήσει ὅπως τοὺς πρέπει, γιὰ νὰ καταλάβει καὶ τὴν πολιτικὰ — ἄλογη ἐπήρειά τους. Παρακάτω :

«Ἡ φυλετικὴ ἱστορία εἶναι γιὰ τοῦτο Φυσικὴ Ἱστορία καὶ Μυστήριον τῆς Ψυχῆς συνάμα· ἡ ἱστορία τῆς Θρησκείας τοῦ Αἵματος, ὅμως, εἶναι ἀντίστροφα τὸ μεγάλο Κοσμικὸ Ἔπος τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς παρακμῆς τῶν λαῶν, τῶν ἡρώων τους καὶ τῶν διανοητῶν τους, τῶν ἐφευρετῶν καὶ καλλιτεχνῶν τους».

Ἡ ἀναγνώριση αὐτοῦ τοῦ γεγονότος, συνεχίζει ὁ Ρόζενμπεργκ, συνεπάγεται τὴ γνώση, ὅτι «ὁ ἀγῶνας τοῦ αἵματος» καὶ τὸ «δαισθητικὸ μυστήριον τοῦ ζωικοῦ γίνεσθαι» δὲν εἶναι δυὸ διαφορετικὰ πράγματα, ἀλλὰ ἓνα καὶ τὸ αὐτό, ἐκφρασμένο κατὰ τρόπο διαφορετικὸ. «Ὁ ἀγῶνας τοῦ αἵματος»... «δαισθητικὸ μυστήριον τοῦ ζωικοῦ γίνεσθαι»... «ἀκμὴ καὶ παρακμὴ τῶν λαῶν» ... «δηλητηρίαση τοῦ αἵματος»... «ἐβραϊκὴ παγκόσμια πανούκλα»..., ὅλα τοῦτα βρίσκονται σὲ μιὰ γραμμὴ, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν «ἀγῶνα τοῦ αἵματος», καὶ κοσμοθεωρητικὰ τελειώνει στὴ ματοκυλισμένη τρομοκρατία ἐναντίον τοῦ «ἰουδαϊκοῦ ὕλισμοῦ» τοῦ Μάρξ καὶ στὴ δολοφονικὴ ἐξόντωση τῶν Ἑβραίων. Δὲν προσφέρει κανεὶς καμιάν ὑπηρεσία στὴν ὑπόθεση τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας, ὅταν ἀπλῶς χλευάζει αὐτὸ τὸ μυστικισμὸ, ἀντὶ νὰ τοῦ ἀφαιρέσει τὴ λεοντὴ καὶ νὰ τὸν περιορίσει στὸ βασικὸ του ἄλογο περιεχόμενο. Ἡ οὐσία του καὶ ἡ πρακτικὴ σημασία του εἶναι ἡ ἄλογη καὶ μυστικιστικὴ ἔκφραση τῆς βιολογικῆς ἐνεργειακῆς διεργασίας, ἡ ἀκραία μορφή τῆς ἀντιδραστικῆς γενετήσιας ἰδεολογίας. Ἡ κοσμοθεωρία περὶ «ψυχῆς» καὶ τῆς «ἀγνότητός» τῆς εἶναι ἡ κοσμοθεωρία τῆς ἀναφορῆς, τῆς «γενετήσιας ἀγνότητος», ἄρα κατὰ βάθος, ἓνα φαινόμενο τῆς ἀπόθησης τῆς γενετήσιας ὁρμῆς καὶ τῆς ἐρωτικῆς συστολῆς, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν πατριαρχικὴ ἀυταρχικὴ κοινωνία.

«Ἡ ἀναμέτρηση μεταξὺ αἵματος καὶ περιβάλλοντος, μεταξὺ αἵματος καὶ αἵματος, εἶναι τὸ τελευταῖο φαινόμενο ποὺ μπορούμε νὰ συλλάβουμε· πίσω καὶ πέρ' ἀπ' αὐτὸ δὲ μᾶς εἶναι πιά δοσμένο νὰ ψάξουμε καὶ νὰ ἐξετάσουμε», λέει ὁ Ρόζενμπεργκ. Πλανάται : Ἐμεῖς εἴμαστε ἀρκετὰ ἀδιάκριτοι, γιὰ νὰ ψάξουμε καὶ ν' ἀποκαλύψουμε τὴ ζωντανὴ διαδικασία «μεταξὺ αἵματος καὶ αἵματος», χωρὶς συναισθηματισμούς, ὄχι μόνον, ἀλλὰ καὶ νὰ συντρίψουμε μάλιστα μὲ τὴν ἔρευνά μας ἓνα βασικὸ ἀγκωνάρι τῆς ἔθνικοσοσιαλιστικῆς κοσμοθεωρίας.

Θ' ἀφήσουμε τὸν Ρόζενμπεργκ ν' ἀποδείξει μόνος του, ὅτι ὁ πυρήνας τῆς φασιστικῆς φυλετικῆς θεωρίας εἶναι ὁ θανάσιμος φόβος μπρὸς στὸ φυσικὸ ἀφροδισιασμὸ καὶ τὴ λειτουργία τοῦ ὄργασμοῦ του.

Ὁ Ρόζενμπεργκ ἐπιχειρεῖ ν' ἀποδείξει τὸ κύρος τῆς δοξασίας, ὅτι ἡ ἀκμὴ καὶ παρακμὴ τῶν λαῶν ὀφείλεται στὴ φυλετικὴ ἐπιμεξία καὶ τὴ «δηλητηρίαση τοῦ αἵματος», στηριζόμενος στὴν ἀθθεντία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες ἦταν ἀρχικὰ οἱ ἐκπρόσωποι τῆς βόρειας φυλετικῆς καθαρότητος. Οἱ θεοὶ Ζεὺς, Ἀπόλλων καὶ Ἀθηνά ἦταν «παραδείγματα γνησιότητος μεγάλης εὐσέβειας», «φύλακες καὶ παραστάτες τῆς εὐγένειας καὶ τῆς χαρμονῆς», «προστάτες τῆς τάξης», «διδάσκαλοι τῆς ἀρμονίας τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, τοῦ καλλιτεχνικοῦ μέτρου». Ὁ Ὅμηρος δὲν ἐνδιαφερόταν καθόλου γιὰ τὴν «ἐκσταση». Ἡ Ἀθηνά ἐκπροσωποῦσε

«τὴ συμβολικὴ εἰκόνα τοῦ ξεπηδημένου ἀπὸ τὴν κεφαλὴ τοῦ Διδὸς ζωοφθόρου κεραυνοῦ, τὴ σοφὴ συνετὴ παρθένου, προστάτισσα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ πιστὴ προασπίστρια τοῦ ἀγῶνα του».

«Αὐτὰ τὰ πανευσεβέστατα ἑλληνικὰ πλάσματα τῆς ψυχῆς φανερῶνουν τὴν ὀρθοφύτρωτη ἐσωτερικὴ, καθαρὴ, ἀκόμη, ζωὴ τοῦ βόρειου ἀνθρώπου· εἶναι, μὲ τὴν ὑψηλότερη ἔννοια, θρησκευτικὲς ὁμολογίες κ' ἔκφραση τῆς ἐμπιστοσύνης στὸ οἰκεῖο γένος».

(Μύθος, σ. 47 κεξ.).

Σὲ τούτους τοὺς θεοὺς τῆς ἀγνείας, τῆς ὑψηλοφροσύνης καὶ τῆς θρησκευτικότητος ἀντιπαραβάλλονται τώρα οἱ μικρασιατικοὶ θεοί :

«Οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων ἦταν ἥρωες τοῦ φωτὸς καὶ τ' οὐρανοῦ, ἐνῶ οἱ θεοὶ τῶν μικρασιατικῶν, μὴ-ἄριων λαῶν ἐνσαρκίωσαν ὅλα τὰ χθόνια χαρακτηριστικά».

Ἡ Δημήτηρ καὶ ὁ Ἑρμῆς ἦταν τὰ οὐσιαστικὰ δημιουργήματα αὐτῶν τῶν «φυλετικῶν ψυχῶν». *Ἡ Διώνυσος, ὡς θεὸς τῆς ἔκστασης, τῆς φιληδονίας, τοῦ ἀποχαλινωμένου μαιναδισμού σήμαινε τὴν εἰσβολὴν τῆς ξένης φυλῆς τῶν Ἑτρούσκων καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς παρακμῆς τῆς ἑλληνοσύνης*. Ἐδῶ ὁ Ρόζενμπεργκ, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὴν δοξασία του περὶ φυλετικῆς ψυχῆς, ξεχωρίζει ἐντελῶς ἀθαίρητα τοὺς θεοὺς ἐκείνους, ποὺ ἐκπροσωποῦν τὴν μιὰν ἀπὸ τίς ἀντιθετικὲς μορφοπλαστικὲς διαδικασίαι τῶν Ἑλλήνων, τοὺς βάζει τὴν ἑλληνικὴ σφραγίδα, καὶ τοὺς ἄλλους, ποὺ εἶναι ἐπίσης πλάσματα τῶν Ἑλλήνων, τοὺς παρουσιάζει σὰν ξένους θεοὺς. Ὁ λόγος ποὺ παρανοήθηκε ἢ ἑλληνικὴ ἱστορία, φρονεῖ ὁ Ρόζενμπεργκ, εἶναι, ἐπειδὴ ἡ ἱστοριογραφία «ἰσοπεδώθηκε φυλετικὰ» καὶ παρερμήνευσε τὴν ἑλληνοσύνην.

«Μὲ λατρευτικὸν δέος αἰσθάνεται ὁ μέγας γερμανικὸς ρομαντισμὸς νὰ πυκνῶνουν τὰ σκοτεινὰ πέπλα μπρὸς τοὺς φωτεινοὺς θεοὺς τ' οὐρανοῦ, καὶ βυθίζεται ὀλόβηλος μέσα στὰ παρορμητικὰ βάθη, στὴν ἀμορφία, στὸ δαιμόνιο στοιχεῖο, τὸν ἀφροδισιασμὸ, τὴν ἔκσταση, στὶς χοϊκὲς δυνάμεις, στὴ λατρεία τῆς μητέρας (ὑπογράμμιση τοῦ Ράιχ). Κι ὅλ' αὐτὰ τὰ ὀνομάζει, ὡστόσο, πάντοτε ἑλληνικά».

(Μύθος, σ. 43).

Ἡ ἰδεαλιστικὴ φιλοσοφία κάθε ἀπόχρωσης δὲν ἐξετάζει γιὰ ποιὸν λόγο ἀναδύονται σ' ὀρισμένες πολιτιστικὲς ἐποχὰς τὰ «ὀρμέφυτα» καὶ ἡ «ἔκσταση» μπλέκεται στὴν ἀφηρημένη ἀξιολόγησιν αὐτῶν τῶν φαινομένων καὶ τὰ ἐποπτεύει ἀπὸ τὴν ἴδια πολιτιστικὴ σκοπιὰ, ποὺ ἔχει ἀνέβει τόσο πολὺ ψηλότερα ἀπὸ τὸ «χοϊκὸ στοιχεῖο» (δηλαδὴ τὸ φυσιολογικὸ) ὥστε νὰ καταρρέει τώρα ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς ἀκριβῶς τῆς ἐπαρσης. Καὶ μεις ἐπίσης ἀξιολογοῦμε τέτοια φαινόμενα, ἀλλὰ τίς ἀξιολογήσεις μας τίς ἐξάγουμε ἀπὸ τοὺς ὄρους τῆς κοινωνικῆς διαδικασίας, ποὺ παρουσιάζεται σὰν «παρακμὴ» ἐνὸς πολιτισμοῦ· μ' αὐτὴ τὴν μέθοδο ἀναγνωρίζουμε τίς προοδευτικὲς καὶ τίς ἀνασταλτικὲς δυνάμεις, ἀντιλαμβανόμεστε, ὅτι τὸ φαινόμενο τῆς

παρακμῆς εἶναι ἓνα ἱστορικὸ περιστατικὸ, καὶ τέλος διαβλέπουμε τίς καταβολὰς τῶν νέων πολιτιστικῶν μορφῶν καὶ βοηθάμε νὰ μεστώσουν καὶ νὰ βγοῦν στὸ φῶς. Ὅταν ὁ Ρόζενμπεργκ, ἀντιμετωπίζοντας τὴν παρακμὴ τοῦ αὐταρχικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ 20οῦ αἰῶνα, μᾶς νουθετεῖ ὑπενθυμίζοντάς μας τὴ μοῖρα τῶν Ἑλλήνων, συντάσσεται ἀπλῶς μὲ τίς συντηρητικὲς τάσεις τῆς ἱστορίας, κι ἄς ὀμνῶναι στὴν «ἀνανέωση» τῆς γερμανοσύνης. Γιὰ νὰ ἐδραιώσουμε τὴ θέση, ποὺ παίρνουμε ἀπέναντι στὴν πολιτιστικὴ ἐπανάσταση καὶ τὸ γενετήσιο-οικονομικὸ πυρήνα τῆς, θὰ πρέπει πρῶτα νὰ καταλάβουμε τὴν ἀποψη τῆς πολιτικῆς ἀντίδρασης. Ὁ ἀντιδραστικὸς φιλόσοφος τοῦ πολιτισμοῦ δὲν ἔχει παρὰ τίς ἐξῆς δυνατότητες: εἴτε νὰ τὸ πάρει ἀπόφαση καὶ νὰ γίνῃ σκεπτικιστὴς, εἴτε νὰ θελήσῃ νὰ γυρίσῃ πίσω τὸν τροχὸ τῆς ἱστορίας μὲ «ἐπαναστατικὰ» μέσα. Ὅταν, ὁμως, ἔχει κανεὶς ἀλλάξῃ τὴ σκοπιὰ του στὴν ἐποπτεία τοῦ πολιτισμοῦ, ὅταν ἔχει ἀντιληφθεῖ, ὅτι ἡ κατάρρευση τοῦ παλιοῦ πολιτισμοῦ δὲ σημαίνει καθόλου τὴν κατάρρευση τοῦ πολιτισμοῦ γενικά, ἀλλ' ἀπλῶς μιᾶς ὀρισμένης μορφῆς τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς αὐταρχικῆς, ποὺ «κυοφορεῖ» ὡστόσο, τὴ νέα πολιτιστικὴ μορφή, τὴ γνήσια φιλελεύθερη, τότε αὐτομάτως ἔχει κανεὶς ἀλλάξῃ καὶ τὴν ἀξιολογικὴν τοῦ ἀποτίμησιν τῶν πολιτιστικῶν ἐκείνων στοιχείων, ποὺ ἄλλοτε τὰ λογάριαζε θετικὰ, ἢ ἀρνητικὰ. Τὸ ζήτημα, λοιπὸν, εἶναι νὰ καταλάβουμε, ποιά σχέση ἔχει ἡ ἐπανάσταση μὲ τὰ φαινόμενα, ποὺ ὁ ἀντιδραστικὸς τὰ βλέπει, ἀπὸ τὴ σκοπιὰ του, σὰ συμπτώματα παρακμῆς. Εἶναι χαρακτηριστικὸ, λόγου χάρι, ὅτι ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση ὑποστηρίζει στὴν ἐθνολογία τὴ θεωρίαν τοῦ πατρικοῦ δικαίου, ἐνῶ ἀντίθετα ὁ ἐπαναστατικὸς κόσμος συντάσσεται μὲ τὴ θεωρίαν τοῦ μητρικοῦ δικαίου. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας, ἡ τοποθέτησιν μέσα σὲ τοῦτα τὰ δύο ἀντίρροπα κοινωνικὰ ρεύματα ἐπηρεάζεται ἀπὸ συμφέροντα, ποὺ συμπίπτουν μὲ ἀγνωστες ὡς τὰ τώρα διαδικασίαι τῆς γενετήσιας οἰκονομίας. Ἡ μητριαρχία, ὅπως ἔχει ἀποδειχθεῖ ἱστορικὰ, δὲν εἶναι μόνο ἡ ὀργάνωσιν τῆς φυσιολογικῆς ἐργοδημοκρατίας, ἀλλὰ μιὰ κοινωνία μὲ ὀργανωμένη γενετήσια οἰκονομία. Ἀντίθετα, ἡ πατριαρχία δὲν εἶναι ἀπλῶς μιὰ κοινωνία μὲ αὐταρχικὴ

οικονομία, αλλά και η οργάνωση της γενετήσιας οικονομίας της είναι καταστρεπτική και χαοτική¹.

Ἡ ἐκκλησία, πολὺ καιρὸ μετὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ποὺ εἶχε μονοπωλήσει τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ἐξακολούθησε νὰ καλλιερ- γεῖ τὴ μεταφυσικὴ ἰδέα τῆς «ἠθικῆς φύσης τοῦ ἀνθρώπου», τῆς ἔμφυτης μονογαμικῆς ιδιότητάς του κλπ. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο, τὰ εὐρήματα τοῦ *Μπάχοφεν*, κινδυνεύαν ν' ἀναποδογυρίσουν ὅλ' αὐτὰ τὰ κατασκευάσματα. Ἐκεῖνο, ποὺ προκαλοῦσε κατάπληξη στὴν οργάνωση τῆς γενετήσιας ζωῆς τῆς μητριαρχίας, δὲν ἦταν μόνο τὸ ἐντελῶς διαφορετικὸ σύστημα τῆς ἐξ αἵματος συγγένειας, ἀλλὰ κυρίως ἡ συνακόλουθη φυσικὴ αὐτορρύθμιση τῆς ἐρωτικῆς ζωῆς τῶν δύο φύλων.

Ἡ πραγματικὴ του βάση ἦταν ἡ ἀπουσία τῆς ιδιοκτησίας τῶν κοινωνικῶν παραγωγικῶν μέσων, ὅπως τὸ ἔδειξε ὁ *Μόργκαν* πρῶτος καὶ ὁ *Ἑνγκελς* κατόπιν. Ὁ Ρόζενμπεργκ, σὰν ἰδεολό- γος τοῦ φασισμοῦ πρέπει κατὰ συνέπεια ν' ἀρνηθεῖ τὴν προέ- λευση τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ προηγούμενα — ἀποδεδειγμένα — μητριαρχικὰ στάδια, καὶ νὰ καταφύγει στὴν ὑπόθεση, ὅτι «οἱ Ἕλληνες προσεταιρίστηκαν μετὰ τὴ λατρεία τοῦ Διονύσου φυσικὰ καὶ πνευματικὰ ξένες ιδιότητες».

Ἡ φασιστικὴ ἰδεολογία (ἀντίθετα πρὸς τὴ χριστιανικὴ θρη- σκεία, ὅπως θὰ δοῦμε ἀργότερα) διαχωρίζει τὸν ὀργανιστικὸ πόθο τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὶς χαρακτηροδομές, ποὺ δημιουργήσε ἡ αὐταρχικὴ πατριαρχία, καὶ τὸν ἀποδίδει κάθε φορὰ σὲ διάφο- ρες φυλές. Ἔτσι, ὁ ὄρος *βόρειος* εἶναι ταυτόσημος μετὰ τοὺς ὄρους *φωτεινός, ὑπέροχος, οὐράνιος, ἀναφρόδιτος, ἀγνός*· ἀντί- θετα ὁ *«μικρασιατικός»* εἶναι ταυτόσημος μετὰ τοὺς ὄρους *ὀρμέμ- φντος, δαιμόνιος, ἀφροδισιακός, ἐκστατικός, ὀργ(ι)αστικός*. Αὐ- τὸ ἐξηγεῖ τὴν ἀπόρριψη τῆς θεωρίας τοῦ *Μπάχοφεν* ὡς «ρο- μαντικῆς-δαισθητικῆς» καὶ ὡς «παρερμηνείας» τῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Στὴ φασιστικὴ φυλετικὴ θεωρία τὸ ἀγχος τοῦ ὀργανισμοῦ, ποὺ κατέχει τὸν αὐταρχικὰ ἐξανδραποδισμένο ἀνθρώπο, παρουσιάζεται μετὰ ἀπόλυτη καὶ αἰώνια μορφή καὶ ἀντι-

1. Πρβ. *Μόργκαν*, *Ἀρχαῖον κοινωνία*· *Ἑνγκελς*, *Καταγωγή τῆς οἰκογέ- νειας*, καθὼς καὶ *Μαλινόφσκι*. Ἡ γενετήσια ζωὴ τῶν ἀγρίων, καὶ Ράιχ, *Ἡ εἰσβολὴ τῆς γενετήσιας ἠθικῆς*.

τάσσεται σὰν «καθαρὴ» γραμμὴ στὸ ζωικὸ ὀργανισμό. Τὸ «ἐλ- ληνικὸ» στοιχεῖο, τὸ «φυλετικὸ», γίνεται ἡ πεμπτοσύνη τῆς «ἀγνείας», τῆς «ἀναφροδισίας», τὸ «ξένο φυλετικὸ» στοιχεῖο ἀντίθετα, τὸ «ἐτρουσκικὸ», εἶναι τὸ «ζωῶδες», ἄρα «κατώτερο». Γι' αὐτὸν τὸ λόγο ἡ πατριαρχία τοποθετεῖται στὶς πρωταρχεῖς τῆς ἱστορίας τοῦ Ἄριου ἀνθρώπου :

«Πάνω στὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδας διαδραματίστηκε ἀποφασιστικὰ γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ κόσμου ὁ πρῶτος μεγάλος κρίσιμος ἀγώνας ἀνάμεσα στὶς φυλετικὰς ἀξίες καὶ τερματίστηκε μετὰ τὴ νίκη τοῦ βόρειου Εἴναι. Ἐκτοτε, ὁ ἀνθρώπος προχωρεῖ πρὸς τὴ ζωὴ μὲς ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ζωῆς, ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ φωτὸς καὶ τ' οὐρανοῦ· ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν οὐσία τοῦ πατέρα γεννή- θηκαν ὄλα, ὅσα ὀνομάζουμε ἐλληνικὸ πολιτισμὸ καὶ μεγάλη κληρονομία τῆς ἀρχαιότητος γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας».

Τὸ πατριαρχικὸ-αὐταρχικὸ γενετήσιο σύστημα, ποὺ ξηπέδησε ἀπὸ τὶς ἀναστατώσεις τῆς ὀψιμης μητριαρχίας (οἰκονομικὴ ἀνε- ξαρτησία τῆς οἰκογένειας τοῦ φύλαρχου ἀπέναντι στὰ μητρικὰ γένη, ἀναπτυσσόμενη ἀνταλλακτικὴ ἐπικοινωνία ἀνάμεσα στὰ διάφορα γένη, ἐξέλιξη τῶν παραγωγικῶν μέσων κλπ.) γίνεται τῶρα πρωταρχικὸ θεμέλιο τῆς αὐταρχικῆς ἰδεολογίας, ἀφαι- ρώντας τὴ γενετήσια ἐλευθερία ἀπὸ τὶς γυναῖκες, τὰ παιδιά καὶ τοὺς ἔφηβους, μετατρέποντας τὴν ἀφροδισιακὴ ὀρμὴ σ' ἐμπό- ρημα καὶ ὑποτάσσοντας τὰ ἐρωτικὰ συμφέροντα στὸν οἰκονο- μικὸ ἐξανδραποδισμό. Ἐκτοτε, ἡ γενετήσια ὀρμὴ παραμορφώ- νεται πράγματι καὶ φαντάζει σὰν κάτι τὸ διαβολικὸ, τὸ δαιμό- νιο, ποὺ πρέπει νὰ δαμαστεῖ. Ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῶν πατριαρχικῶν ἐντολῶν, ὁ ἀγνός αἰσθησιασμός τῆς μητριαρχίας φαίνεται σὰ φιλήδονη καὶ λάγνα ἀποχαλίνωση σκοτεινῶν δυνάμεων. Ὁ διο- νυσιακὸς οἶστρος γίνεται τῶρα «ἀμαρτωλὴ δρεξή», ποὺ ὁ πα- τριαρχικὸς πολιτισμὸς τὴ θεωρεῖ χαοτικὴ καὶ «βρώμικη». Μετὰ τὴν ἐπιβολὴ ἐντὸς του καὶ γύρω του τῆς παραμορφωμένης, λά- γνας ἀφροδισιακῆς δομῆς, ὁ πατριαρχικὸς ἀνθρώπος μπλέκεται γιὰ πρώτη φορὰ μέσα στὰ δεσμὰ μιᾶς ἰδεολογίας, ποὺ ταυτίζει τὴ γενετήσια λειτουργία μετὰ τὴν ἀκαθαρσία, τὴν ποταπότητα καὶ τὸ δαιμόνιο στοιχεῖο.

Ἡ ἀξιολόγηση αὐτὴ ἀποκτᾶ ὅμως ἀργότερα καὶ μιὰ (δεύτερη) ὀρθολογικὴ δικαίωση.

Μὲ τὸ θεσμὸ τῆς «ἀγνότητος» ἐκφραζέται ἡ ἀτόφια γενετήσια ὀρμὴ τῶν γυναικῶν καὶ ὁ φυσικὸς αἰσθησιακὸς ὄργασμος τῶν ἀντρῶν γυρίζει στὴν κτηνωδία, ἔτσι, πού ἡ ἐρωτικὴ συνεύρεση νὰ φαίνεται στὴ γυναίκα σὰν ἀτίμωση. Ἡ ἐξώγαμη ἐρωτικὴ συνουσία δὲν ἔπαψε νὰ ὑπάρχει, βέβαια, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῆς ἀξιολόγησης καὶ τὴν κατάργηση τῶν θεσμῶν, πού τὴ διασφάλιζαν μέσα στὸ μητριαρχικὸ σύστημα, ἔρχεται σὲ σύγκρουση μὲ τὴν ἐπίσημη ἠθικὴ καὶ γίνεται λαθραία. Μὲ τὴν ὑποτιμητικὴ θέση, πού παίρνει μέσα στὴν κοινωνία ἡ ἐξώγαμη σαρκικὴ σχέση, ἀλλάζει καὶ ὁ τρόπος πού ζοῦν τὸ σωματικὸ ἔρωτα οἱ ἄνθρωποι. Ἡ ἀντίφαση, πού ἔχει δημιουργηθεῖ ἐφεξῆς ἀνάμεσα στὴ «φύση» καὶ τὴν «πανάχραντη» ἠθικὴ, ταραξεί τὴν ἀπολαυστικὴ ἱκανότητα τῶν ἀτόμων· τὸ αἶσθημα τῆς γενετήσιας ἐνοχῆς διασπᾶ τὴ φυσικὴ κατάληξη τοῦ ὄργασμου στὴ σωματικὴ ἔνωση, καὶ δημιουργεῖ μιὰ συσσώρευση γενετήσιας ὀρμῆς, πού ξεσπάει μὲ διάφορους τρόπους. Νευρώσεις, γενετήσιες διαστροφές καὶ ἀντικοινωνικὸς ἀφροδισιασμὸς παρουσιάζονται τώρα σὰ μόνιμα κοινωνικὰ φαινόμενα. Ὁ παιδικὸς καὶ ὁ ἐφηβικὸς ἐρωτισμὸς, πού στὴν ἀρχέγονη ἐργοδημοκρατία τῆς μητριαρχίας ὑπολογιζόταν σὰ θετικὴ κοινωνικὴ ἀξία, γίνεται τώρα στόχος συστηματικῆς καὶ ποικιλότροπης καταπίεσης. Τούτῃ ἡ στρεβλωμένη, ἐμποδισμένη, βιασμένη καὶ ταπεινωμένη γενετήσια ὀρμὴ γίνεται τώρα μὲ τὴ σειρὰ τῆς στήριγμα τῆς ἰδεολογίας πού τὴν ἐφτιαξε. Ἡ ἀπάρνηση τῆς γενετήσιας ὀρμῆς μπορεῖ τώρα νὰ δικαιολογηθεῖ μὲ τὴν πρόφαση, ὅτι ὁ ἀφροδισιασμὸς εἶναι κάτι ἀπάνθρωπο καὶ βρωμερό. Ξεχνᾶν ὅμως οἱ ζηλωτές, ὅτι αὐτὸς ὁ βρωμερὸς ἀφροδισιασμὸς δὲν εἶναι ὁ φυσιολογικὸς ἀφροδισιασμὸς, ἀλλὰ ἀκριβῶς ὁ ἰδιότυπος ἀφροδισιασμὸς τῆς πατριαρχίας. Ἡ ἀφροδισιολογία τῆς ὄψιμης πατριαρχίας τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ ἔχει ἐπηρεαστεῖ ἀπὸ τούτῃ τὴν ἀξιολόγηση, ὅσο καὶ οἱ ἀγοραῖες δοξασίες. Τὸ γεγονός αὐτὸ τὴν καταδικάζει σὲ ὀλοκλήρωτικὴ στειρότητα. Θὰ δοῦμε παρακάτω, μὲ ποιὸν τρόπο ὀργανώνει καὶ συγκεντρώνει αὐτὲς τὶς ἀξιολογήσεις καὶ ἰδεολογίες ὁ θρησκευτικὸς μυ-

στικισμὸς. Ἐδῶ θέλουμε νὰ ὑπογραμμίσουμε ἀπλῶς μιὰ διαφορὰ μεταξὺ θρησκευτικοῦ μυστικισμοῦ καὶ ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ φασισμοῦ. Ὁ θρησκευτικὸς μυστικισμὸς ἀποτάσσεται ἀπὸλυτὰ τὸ νόμο τῆς γενετήσιας οἰκονομίας, καταδικάζει τὴν ἀφροδισια ὀρμὴ σὰν ἁμαρτωλὸ φαινόμενο τῆς ἀνθρωπότητας, ἀπὸ τὸ ὁποῖο μόνον στὸν ἄλλο κόσμον μποροῦμε νὰ λυτρωθοῦμε· ἐνῶ ὁ ἐθνικοσοσιαλισμὸς τοποθετεῖ τὸ γενετήσιο αἰσθησιασμὸ στὴν «ξένη φυλὴ» καὶ τὴ στιγματίζει ἔτσι σὰν κατώτερη. Ἡ ὑποτίμηση τῆς «ξένης φυλῆς» συμπύπτει πιά ὀργανικὰ μὲ τὸν αὐτοκρατορισμὸ τῆς ὄψιμης πατριαρχίας.

Ὅπως στὴ χριστιανικὴ μυθολογία ὁ θεὸς δὲν παρουσιάζεται ποτέ χωρὶς τὸν ἀντίπαλό του, τὸ διάβολο, τὸ «θεὸ τοῦ κάτω κόσμου», καὶ ἡ νίκη τοῦ ἐπουράνιου θεοῦ κατὰ τοῦ ὑποχθόνιου θεοῦ γίνεται τὸ σύμβολο τῆς ἀνθρώπινης ἐξύψωσης, ἔτσι καθρεφτίζεται στοὺς μύθους τῶν θεῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας ὁ ἀγώνας ἀνάμεσα στὸ βιοαφροδισιακὸ ὄργανο καὶ τὶς δυνάμεις τῆς ἀγνείας. Στὴν ἀφηρημένη ἠθικὴ καὶ στὴ μυστικὴ φιλοσοφία ὁ ἀγώνας αὐτὸς ἐμφανίζεται σὰν πάλῃ δύο «ὄντοτήτων» ἢ «ἀνθρώπων ἰδεῶν», πού ἡ μιὰ τους ὑποτιμᾶται ἐξυπαρχῆς σὰν ποταπὴ, ἢ ἄλλη ἀντίθετα ἀξιολογεῖται ἐξυπαρχῆς σὰ «γνήσια ἀνθρώπινη», ἢ καὶ «ὑπεράνθρωπη». Ἄν ἀναγάγουμε ὅμως αὐτὸ τὸν «ἀγώνα τῶν ὄντοτήτων» καὶ τὶς παρείσακτες ἀξιολογήσεις στὴν ὕλική τους πηγὴ καὶ τὶς κατατάξουμε στὴ σωστὴ τους θέση μέσα στὴν κοινωνιολογικὴ διάρθρωση, ὅποτε ἡ γενετήσια ὀρμὴ παίρνει τὴν προσήκουσα θέση τῆς σὰν ἱστορικὸς συντελεστής, τότε ἔχουμε τὰ ἐξῆς πραγματικὰ δεδομένα. Κάθε φυλὴ, πού ἀπὸ τὴ μητριαρχικὴ ὀργάνωση περνοῦσε ἐξελικτικὰ στὸ πατριαρχικὸ σύστημα, ἔπρεπε, γιὰ νὰ βρεῖ τὶς ἀντίστοιχες βιομορφές καὶ στὴν ἐρωτικὴ ζωὴ τῆς, ν' ἀλλάξει τὴ γενετήσια δομὴ τῶν μελῶν τῆς. Τοῦτο ἦταν ἀναγκαῖο, ἐπειδὴ ἡ μετάθεση τῆς δυνάμης καὶ τοῦ πλούτου ἀπὸ τὰ δημοκρατικὰ γένη τῆς μητριαρχίας στὴν αὐταρχικὴ οἰκογένεια τοῦ φύλαρχου, συντελοῦνταν κυρίως μὲ τὴν καταπίεση τῆς γενετήσιας ὀρμῆς τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ καταπίεση τοῦ ἀφροδισιασμοῦ ἔγινε οὐσιαστικὸ συστατικὸ στοιχεῖο τῆς διαίρεσης τῆς κοινωνίας σὲ τάξεις.

Ὁ γάμος καὶ ὁ θεσμὸς τῆς προίκας ἔγινε τὸ νευραλγικὸ σημεῖο τῆς μετάβασης ἀπὸ τὴ μιὰ κοινωνικὴ ὀργάνωση στὴν ἄλλη. Καθὼς ἡ κοινωνικὴ θέση τῶν ἀντρῶν καὶ ἰδίως τοῦ φύλαρχου δυνάμωνε μὲ τὴ γαμήλια προσφορά τοῦ γένους τῆς γυναίκα στὴν οἰκογένεια τοῦ ἀντρα, τὸ οἰκονομικὸ συμφέρον τῶν ἀντρῶν καὶ τῶν φυλῶν τους ἦταν ἡ διαιώνιση τοῦ δεσμοῦ τοῦ γάμου. Σὲ κείνη τὴ φάση μόνο οἱ ἄντρες ἐνδιαφέρονταν γιὰ τὸ γάμο, ὄχι ὅμως καὶ οἱ γυναῖκες. Ἔτσι, ὁ ἀπλὸς γάμος τῆς φυσικῆς μητριαρχικῆς ἐργοδημοκρατίας, ποὺ μποροῦσε νὰ διαλυθεῖ ὁποιαδήποτε στιγμή, πήρε τὴ μορφή τῆς ἰσόβιας πατριαρχικῆς μονογαμίας. Ὁ ἰσόβιος μονογαμικὸς δεσμὸς ἔγινε ὁ ἀκρογωνιαίος θεσμὸς τῆς πατριαρχίας, κ' ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὡς τὰ σήμερα. Γιὰ νὰ κατοχυρωθοῦν, ὅμως, αὐτοὶ οἱ γάμοι, ἔπρεπε νὰ περιοριστοῦν καὶ νὰ ὑποτιμηθοῦν δραστικὰ οἱ φυσικὲς γενετήσιες ὁρμές. Αὐτὸ δὲν ἀφοροῦσε μόνο τὴν ἐκθετητὴν ἐκμετάλλευση «κατώτερη τάξη»· ἀλλὰ καὶ κεῖνα τὰ στρώματα, ποὺ δὲν εἶχαν γνωρίσει ποτὲ τίς ἀντιφάσεις ἠθικῆς καὶ ἀφροδισιασμοῦ, ἀναγκάστηκαν νὰ αἰσθανθοῦν ἐντὸς τους αὐτὴ τὴ σύγκρουση. Γιατὶ ἡ καταναγκαστικὴ ἠθικὴ δὲν ἐπιβάλλεται μόνο ἀπ' ἔξω· ἡ πραγματικὴ ἐπιβολὴ τῆς ἀρχίζει οὐσιαστικά, ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἐσωτερικεύεται καὶ γίνεται δομικὴ γενετήσια ἀνάσχεση. Στὰ διάφορα στάδια αὐτῆς τῆς διαδικασίας θὰ ἐπικρατοῦν κάθε φορὰ διαφορετικὲς πλευρὲς αὐτῆς τῆς ἀντίφασης. Στὸ ἀρχικὸ στάδιο, τὸ πάνω χέρι τὸ ἔχει ἡ γενετήσια ὁρμὴ, στὰ κατοπινὰ ἡ καταναγκαστικὴ ἠθικὴ ἀνάσχεση. Σ' ἐποχὲς πολιτικοῦ ἀναβρασμοῦ δλόκληρης τῆς κοινωνικῆς ὀργάνωσης, ἡ σύγκρουση ἀνάμεσα στὴ γενετήσια ὁρμὴ καὶ τὴν καταναγκαστικὴ ἠθικὴ φτάνει στὴ διαπάσῶν, κι αὐτὸ φαίνεται στοὺς μὲν σὰν ἠθικὴ κατὰπτωση, στοὺς ἄλλους σὰν «ἀφροδισιακὴ ἐπανάσταση». Πάντως, ἡ εἰκόνα τῆς «παρακμῆς τοῦ πολιτισμοῦ» ἀναδύεται τὴ στιγμή, ποὺ ἡ ἀντίδραση αἰσθάνεται τὴν εἰσβολὴ τῆς φυσικῆς γενετήσιας ὁρμῆς. Κι αὐτὸ τὸ θεωρεῖ «παρακμὴ», ἀπλῶς καὶ μόνο ἐπειδὴ κινδυνεύει ἡ βιοπολιτεία τῆς καταναγκαστικῆς ἠθικῆς. Ἀντικειμενικά, ἐκεῖνο ποὺ καταρρέει εἶναι ἀπλῶς τὸ σύστημα τῆς ἀφροδισιακῆς καταπίεσης, ποὺ ἐμπέδωνε τοὺς ἠθικοὺς ἀναγκασμοὺς μέσα στὴν ψυχὴ τῶν ἀτόμων,

γιὰ νὰ στηρίξει τὰ συμφέροντα τοῦ αὐταρχικοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογένειας. Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, ποὺ ἡ γραπτὴ τῆς ἱστορίας ἀρχίζει, ὅταν ἔχει ἀναπτυχθεῖ πιά ἡ πατριαρχία, βλέπουμε τὴν ἐξῆς ὀργάνωση στ' ἀφροδισία» ζητήματα: ἀντρικὴ κυριαρχία, ἐταιρισμὸς γιὰ τ' ἀνώτερα κοινωνικὰ στρώματα, πορνεία γιὰ τὰ μεσαῖα καὶ τὰ κατώτερα, καὶ πλάι σ' αὐτὰ γυναῖκες, ποὺ σὰ σύζυγοι περνᾶν μιὰ ἄθλια ζωὴ καὶ χρησιμεύουν ἀπλῶς γιὰ νὰ γεννᾶν παιδιά. Ἡ ἀντρικὴ κυριαρχία τῆς πλατωνικῆς ἐποχῆς εἶναι ἀπολύτως φιλομόφυλη¹.

Οἱ ἀντιφάσεις τῆς γενετήσιας οἰκονομίας στὴν ὄψιμη ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα ἔρχονται στὸ φῶς, ὅταν ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία ἀρχίζει πιά νὰ παρακμάζει πολιτικὰ καὶ οἰκονομικά. Γιὰ τὸ φασιστὴ Ρόζενμπεργκ, στὴ διονυσιακὴ περίοδο τὸ «ἀπολλώνιο» στοιχεῖο ἐμφανίζεται ἀνακατεμένο μὲ τὸ «χθόνιο» — καὶ καταστρέφεται. Ὁ φαλλός, γράφει ὁ Ρόζενμπεργκ, γίνεται τὸ σύμβολο τῆς ὄψιμης ἑλληνικῆς κοσμοθεωρίας. Γιὰ τὸ φασιστὴ, λοιπόν, ἡ ἐπάνοδος τοῦ φυσικοῦ ἀφροδισιασμοῦ φαντάζει σὰ φαινόμενο παρακμῆς, σὰ λαγνεῖα, ἀσέλγεια καὶ σαρκικὴ βρωμιὰ. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπλῶς ἀποκύημα τῆς φαντασίας τοῦ φασιστῆ· ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα: σὲ τέτοιες μεταβατικὲς ἐποχὲς τῆς ἱστορίας οἱ ἄνθρωποι ζοῦν τ' ἀφροδισιακὰ τους προβλήματα μέσα σ' ὀξύτατο διχασμὸ. Οἱ «διονυσιακὲς ἐορτὲς» μοιάζουν μὲ τοὺς διάφορους χοροὺς μεταμφιεσμένων τῶν δικῶν μας ἀντιδραστικῶν στρωμάτων. Πρέπει μόνο νὰ ξέρει κανεὶς καλά, τί συμβαίνει σὲ κάτι τέτοιες γιορτὲς, γιὰ νὰ μὴν κάνει τὸ συνηθισμένο λάθος νὰ νομίσει, ὅτι αὐτὰ τὰ «διονυσιακὰ» καμῶματα εἶναι τὸ κορύφωμα τοῦ ἀφροδισιακοῦ βιώματος. Πουθενὰ ἄλλο, ὅσο σὲ κάτι τέτοιες γιορτὲς, δὲν ἐκδηλώνεται τόσο ριζικὰ ἡ ἄλυτη ἀντινομία ἀνάμεσα στὸ φιλήδονο σωματικὸ πόθο καὶ στὴν ἠθικὰ διαβρωμένη ἱκανότητα τῆς ἐκπλήρωσής του. Σύμφωνα μὲ τίς θεωρίες τοῦ Ρόζενμπεργκ «ὁ διονυσιακὸς νόμος τῆς ἀτελετέτης ἐρωτικῆς ἀπόλαυσης σημαίνει τὴν ἀχαλίνωτη φυλετικὴ ἐπιμειξία τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς Μικρασιάτες κάθε λογῆς καὶ φυλῆς» (*Μύθος*, σ. 52) Φανταστεῖτε, λοιπόν,

1. Οἱ ἴδιες ἀρχὲς κυριαρχοῦν στὴ φασιστικὴ ἰδεολογία τῶν ἀντρικῶν ἡγετικῶν στρωμάτων (Μπλύερ Ρέμ, κλπ.).

έναν ιστοριογράφο του 4000 να περιγράφει τις αφροδισιαστικές γιορτές του 20ου αιώνα σαν ἀχαλίνωτη ἐπιμειξία των Γερμανών με τους Νέγρους και τους Έβραίους «κάθε λογής και κάθε φυλής!».

Καταλαβαίνουμε πολύ καλά, τί νόημα έχει ἐδῶ ἡ ἰδέα τῆς φυλετικῆς ἐπιμειξίας. Εἶναι ἡ ἀπόκρουση τοῦ διονυσιασμοῦ, πού κι αὐτὴ ἔχει τὴ ρίζα τῆς στὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα τῆς πατριαρχικῆς κοινωνίας γιὰ τὸ γάμο. Γιαυτό και στὸ μῦθο τοῦ Ἰάσωνα ὁ ἀναγκαστικὸς γάμος ἐμφανίζεται σαν προπύργιο ἐναντίον τοῦ ἑταιρισμοῦ.

Οἱ «ἑταῖρες» εἶναι γυναῖκες, πού δὲν ὑποκύπτουν πιά στὸ ζυγὸ τοῦ ἀναγκαστικοῦ γάμου και ζητοῦν νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἀξίωσή τους γιὰ μιὰν αὐτόνομη γενετήσια ζωὴ. Ἡ ἀξίωση αὐτὴ ὅμως ἔρχεται σὲ σύγκρουση με τὴν ἀνατροφή τῆς παιδικῆς ἡλικίας, πού ἔχει κάνει τὸν ὄργανισμό ἀναφρόδιτο.

Γιαυτό, ἡ ἑταῖρα ρίχνεται στὴν περιπέτεια, γιὰ νὰ ξεφύγει τὴ φιλομοφιλία τῆς, ἢ ζεῖ ταραγμένη και διχασμένη και τίς δυὸ μορφές τοῦ ἔρωτα, τὴ φιλομόφυλη και τὴ φιλειταιρόφυλη. Τὸ ἀντίστοιχο τοῦ ἑταιρισμοῦ εἶναι ἡ ὁμοφυλοφιλία τῶν ἀντρῶν, πού ἐξαιτίας τοῦ ἀναγκαστικοῦ ἔγγαμου βίου καταφεύγουν στὶς ἑταῖρες και στὰ ἀγόρια προσπαθώντας ν' ἀποκαταστήσουν ἐκεῖ τὸν φυσικὸ τους ἀφροδισιασμό. Ἡ γενετήσια δομὴ τῶν φασιστῶν, πού ἐπικροτοῦν τὴν πιὸ ἄκαμπτη πατροκρατία και μέσα στὸν οἰκογενειακὸ τους βίον ἀναζωπυρῶνουν πράγματι τὴν ἀφροδισια ζωὴ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλάτωνα, δηλαδὴ τὴν «καθαρότητα» στὴν ἰδεολογία και τὸ κομμάτιασμα και τὴ νοσηρότητα στὴν πραγματικὴ ἔρωτικὴ ζωὴ, ἔχει γιὰ πρότυπό τῆς τὸ γενετήσιο σύστημα τοῦ πλατωνικοῦ αἰώνα. Ὁ Ρόξενμπεργκ και ὁ Μπλύερ ἀναγνωρίζουν τὴν πολιτεία μόνο σαν ἀντρικὴ πολιτεία πάνω σὲ φιλομόφυλη βάση. Τὸ πολὺ περίεργο εἶναι, πῶς ἀπ' αὐτὴ τὴν ἰδεολογία διαμορφώνεται ἡ θεωρία τῆς ἀπαξίας τῆς δημοκρατίας. Ὁ Πυθαγόρας ἀπορρίπτεται, ἐπειδὴ κηρύχνει τὴν ἰσότητά ὅλων τῶν ἀνθρώπων και παρουσιάζεται σαν «προφήτης τῆς δημοκρατικῆς γηγένειας, τῆς κοινοκτημοσύνης τῶν ἀγαθῶν και τῶν γυναικῶν». Ἡ στενὴ σύνδεση τῆς

κοινοκτημοσύνης «τῶν ἀγαθῶν» και «τῶν γυναικῶν» παίζει κεντρικὸ ρόλο στὸν ἀντιεπαναστατικὸ ἀγῶνα. Ὁ ἐκδημοκρατισμὸς τῆς ρωμαϊκῆς πατριτικοκρατίας — πού ὡς τὸν 5ο αἰώνα διάλεγε τριακόσιους γερουσιαστὲς ἀπὸ τίς τριακόσιες οἰκογένειες τῶν εὐγενῶν — ἀποδίδεται στὸ γεγονός, ὅτι ἀπὸ τὸν 5ο αἰώνα και πέρα ἐπιτράπηκαν οἱ μικτοὶ γάμοι πατρικίων και πληβείων, πράγμα πού σήμαινε τὴ «φυλετικὴ παρακμὴ». Ἔτσι ὁ ἐκδημοκρατισμὸς ἐνὸς πολιτικοῦ συστήματος μέσω μικτῶν γάμων καταγγέλλεται ὡς φαινόμενο παρακμῆς τῆς φυλῆς. Στὸ σημεῖο αὐτὸ φανερώνεται ὀλωσδιόλου ὁ ἀντιδραστικὸς χαρακτῆρας τῆς φυλετικῆς θεωρίας. Γιατί ἐφεξῆς οἱ ἐρωτικὲς σχέσεις μεταξύ Ἑλλήνων ἢ Ρωμαίων ἀπὸ διαφορετικὰ κοινωνικὰ στρώματα θεωροῦνται ὀλέθριες φυλετικὲς ἐπιμειξίες. *Τὰ μέλη τῶν καταδυναστευμένων τάξεων ἐξομοιώνονται με τοὺς ἀλλόφυλους. Σὲ ἄλλο σημεῖο ὁ Ρόξενμπεργκ χαρακτηρίζει τὸ ἐργατικὸ κίνημα σαν τὴν «ἀνερχόμενη ἀνθρώπινη ἄσφαλο τῶν μεγαλοπόλεων μαζὶ μ' ὅλα τ' ἀπορρίμματα τοῦ ἀσιατισμοῦ»* (Μύθος, σ. 66). *Πίσω λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἰδέα τῆς ἐπιμειξίας με ξένες φυλὲς κρύβεται ἡ ἰδέα τῆς γενετήσιας συνουσίας με μέλη τῶν καταδυναστευμένων τάξεων*, και πίσω ἀπ' αὐτὴν πάλι ἐνεργεῖ ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση με τὴν τάση τῆς νὰ ὑψώνει γύρω τῆς αὐστηρὰ διαχωριστικὰ σύνορα — πράγμα πού τῆς εἶναι μὲν δυνατὸ ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ πλευρὰ, ἀλλὰ πού, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς γενετήσιας οἰκονομίας, δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πετύχει με τὸν περιορισμὸ τῆς γενετήσιας ὀρμῆς τῶν γυναικῶν τῆς ἀστικῆς τάξης. Ἡ ἀφροδισιακὴ ἐπιμειξία τῶν τάξεων, ὅμως, κλονίζει συνάμα τὰ κεντρικὰ στηρίγματα τῆς ταξικῆς κυριαρχίας και μὴνᾶει τὴ δυνατότητα ἐνὸς «ἐκδημοκρατισμοῦ», δηλαδὴ τὸ γενετήσιο «ἐκπρολεταριασμὸ» τῆς «ἀριστοκρατικῆς» νεολαίας. Γιατί τὰ κατώτερα κοινωνικὰ στρώματα σὲ κάθε κοινωνικὸ σύστημα δημιουργοῦν ἀφροδισιακὲς παραστάσεις και μορφές ζωῆς, πού εἶναι θανάσιμα ἐπικίνδυνες γιὰ τοὺς κυρίαρχους κάθε αὐταρχικοῦ συστήματος¹.

1. Πρβ. τὴν ὑποτίμηση τῆς «ἀκάθαρτης κάστας», τοὺς «παρίες», στὴν ἰνδικὴ πατριαρχικὴ κοινωνία.

Ἄν, λοιπόν, πίσω ἀπὸ τὴν ἰδέα τῆς φυλετικῆς ἐπιμειξίας φωλιάζει τελικὰ ἡ ἰδέα τῆς ἐπιμειξίας μελῶν τῆς κυρίαρχης τάξης μὲ μέλη τῆς κυριαρχούμενης, τότε ἔχουμε ὀλοφάνερα ἐδῶ τὸ κλειδί, γιὰ νὰ βροῦμε ποῖο ρόλο παίζει ἡ καταπίεση τῆς γενετήσιας ὀρμῆς στὴν ταξικὴ κοινωνία. Μποροῦμε νὰ διακρίνουμε ἐδῶ διάφορες λειτουργίες καὶ δὲν πρέπει μὲ κανένα τρόπο νὰ νομίσουμε, ὅτι ὑπάρχει μιὰ μηχανικὴ διάρθρωση τῆς γενετήσιας καταπίεσης ἀνάλογη μὲ τὴν οἰκονομικὴ ἐκμετάλλευση τῆς καταπιεσμένης τάξης. Οἱ σχέσεις τῆς ἀφροδισιακῆς καταπίεσης μὲ τὴν ταξικὴ κοινωνία εἶναι πολὺ πιὸ πολὺπλοκες. Ἐδῶ θὰ ξεχωρίσουμε δύο μόνο ἀπ' αὐτὲς τὶς λειτουργίες: Μιὰ καὶ ἡ καταπίεση τῆς γενετήσιας ὀρμῆς ὀφείλεται ἀρχικὰ στὰ συμφέροντα τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου καὶ τοῦ γάμου, ἡ καταπίεση ἀρχίζει νὰ ἐφαρμόζεται πρῶτα μέσα στὴν ἴδια τὴν ἄρχουσα τάξη. Ἡ ἠθικὴ τῆς παρθενικῆς ἀγνότητος ἰσχύει κατὰ πρῶτο λόγο γιὰ τὰ θηλυκὰ μέλη τῆς ἄρχουσας τάξης, καὶ μάλιστα πολὺ αὐστηρά. Ἐτσι μόνο μπορεῖ νὰ ἐξασφαλιστεῖ ἡ διατήρηση τῆς περιουσίας, πού κερδίστηκε μὲ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν κατώτερων στρωμάτων. Στὸν πρῶμο κεφαλαιοκρατισμὸ καὶ στοὺς μεγάλους ἀσιατικούς φεουδαλικούς πολιτισμούς, ἡ ἄρχουσα τάξη δὲν ἐνδιαφέρεται ἀκόμη γιὰ τὴν καταπίεση τοῦ ἀφροδισιασμοῦ τῶν ὑπόδουλων στρωμάτων. Ὄταν, ὅμως, ὀργανώνεται τὸ ἐργατικὸ κίνημα καὶ μὲ τοὺς ἀγῶνες του κερδίζει τὰ πρῶτα κοινωνικοπολιτικὰ πλεονεκτήματα καὶ τὴ συνακόλουθη βελτίωση τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τῶν λαϊκῶν στρωμάτων, τότε ἀρχίζει καὶ ἡ ἀφροδισιακὴ ἀναχαίτισή τους. Ἡ ἄρχουσα τάξη ἀρχίζει πιά νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν «ἠθικὴ» τῶν ἐξανδραποδισμένων. Ἄρα μὲ τὴν ἀνοδο τῆς ὀργανωμένης ἐργατικῆς ξεκινάει συνάμα καὶ μιὰ ἀντίθετη διαδικασία, πού συνίσταται στὴν ἰδεολογικὴ ἐξομοίωσή της μὲ τὴν ἄρχουσα τάξη. Ὅμως ἡ ἐργατικὴ τάξη δὲ χάνει μέσα στὴ διαδικασία αὐτὴ τὶς ἀφροδισιακὲς συνήθειές της· τὶς διατηρεῖ πλάι στὶς νεοαποκτημένες ἠθικιστικὲς ἰδεολογίες — κι αὐτὸ ἀκριβῶς δημιουργεῖ τὴν ἀντίφαση, πού περιγράψαμε παραπάνω, ἀνάμεσα στὴν ἀντιδραστικὴ καὶ τὴ φιλελεύθερη δομὴ. Ἱστορικὰ ἡ διαμόρφωση τῆς ὁμαδικῆς ψυχολογικῆς αὐτῆς ἀντίφασης συμπίπτει μὲ τὴ μετὰ-

βασὴ ἀπὸ τὴ φεουδαλικὴ ἀπολυταρχία στὴν ἀστικὴ δημοκρατία. Βέβαια, ἡ ἐκμετάλλευση ἄλλαξε ἀπλῶς μορφή, ἀλλὰ ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ συνεπιφέρει ταυτόχρονα καὶ μιὰ χαρακτηριστικὴ μεταβολὴ στὶς μάζες. Αὐτὰ τὰ περιστατικὰ ἐρμηνεύει μυστικιστικὰ ὁ *Ρόζενμπεργκ*, ὅταν γράφει, ὅτι ὁ πανάρχαιος χθόνιος θεὸς Ποσειδῶνας, νικημένος ἀπὸ τὴν Ἀθηνά, τὴ θεὰ τῆς ἀναφροδισίας, βασιλεύει δρακοντόμορφος κάτω ἀπὸ τὸ ναὸ τῆς μέσα στὴ γῆ, καθὼς κι ὁ «πελασγικὸς δράκοντας Πύθων» στοὺς Δελφοὺς κάτω ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα. «Ὅμως ὁ βόρειος Θησεὺς δὲ σκότωσε παντοῦ τὰ τέρατα τῆς Μικρασίας· μόλις τὸ ἄριο αἶμα, χαλάρωνε τὴν ἐργήγορσή του ξεπετιοῦνταν ξανὰ τὰ ξένα ἐκτρώματα, δηλαδὴ τὰ νόθα γεννήματα τῆς Μικρασίας καὶ ἡ φυσικὴ ρώμη τοῦ ἀνατολικοῦ ἀνθρώπου». Εἶναι φανερό, τί ἐννοεῖ μὲ «φυσικὴ ρώμη»: αὐτὸ τὸν ἀτόφιο ἀφροδισιασμὸ, πού ξεχωρίζει τὰ μέλη τῆς ἐργαζόμενης ἀνθρωπότητας ἀπὸ κείνα τῆς ἄρχουσας τάξης καὶ πού κινδυνεύει νὰ διαβρωθεῖ σιγά-σιγά ἀπὸ τὸν «ἐκδημοκρατισμὸ», παρ' ὅλη τὴν ἀντοχή του. Ψυχολογικά, ὁ δράκοντας Ποσειδῶνας καὶ ὁ δράκοντας Πύθων σημαίνουν τὸν συμβολιζόμενον μὲ τὸ φαλλὸ γενετήσιο αἰσθησιασμὸ — πού καταπιέζεται, καὶ καταχωνιάζεται καὶ γίνεται λαθρόβιος μέσα στὴν κοινωνικὴ δομὴ τῆς κοινωνίας καὶ τῶν ἀνθρώπων της, ἀλλὰ δὲν ἐξουθενώνεται. Ἡ φεουδαλικὴ ἀνώτερη τάξη, πού ἔχει ἄμεσο οἰκονομικὸ συμφέρον ν' ἀποκρούσει τὴ φυσικὴ γενετήσια ὀρμὴ, (πρβλ. Ἰαπωνία), αἰσθάνεται ὅτι κινδυνεύει ἀπὸ τὸν πιὸ ἀτόφιο γενετήσιο αἰσθησιασμὸ τῶν καταπιεσμένων στρωμάτων, τόσο μᾶλλον, πού δὲν ἔχει κατορθώσει νὰ ξεπεράσει τὸν αἰσθησιασμὸ αὐτό, ὄχι μόνο, ἀλλὰ τὸν βλέπει νὰ ξαναπαρουσιάζεται μέσα στοὺς δικούς της κύκλους παραμορφωμένο καὶ διάστροφο. Ἐπομένως, τὰ ἐρωτικὰ ἦθη τῶν μαζῶν εἶναι γιὰ τὴν ἄρχουσα τάξη, ὄχι μόνο ψυχολογικὴ, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικὴ ἀπειλή· ἰδίως αἰσθάνεται, ὅτι κινδυνεύει ὁ θεσμὸς τῆς οἰκογένειας. Ἐφόσον οἱ κυρίαρχες τάξεις εἶναι οἰκονομικὰ ἰσχυρὲς καὶ βρίσκονται στὴν ἀνιούσα, ὅπως π.χ. ἡ ἀστοκρατία τῆς Ἀγγλίας γύρω στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα, μποροῦν νὰ διατηρήσουν ἀνέπαφα τὰ ἠθικά τους διαχωριστικὰ σύνορα ἀπέναντι στὶς μάζες. Σ' ἐποχές, ὅμως, πού κλονίζεται

ή κυριαρχία τους, και ιδίως, όταν έχει ξεσπάσει ή κρίση, όπως λόγου χάρη από τις αρχές του 20ου αιώνα στη Μεσευρώπη και στην Αγγλία, χαλαρώνουν τα ήθικα δεσμά του αφροδισιασμού μέσα στους κύκλους της ίδιας της κυριαρχίας τάξης. Η γενετήσια - ήθικη διάλυση αρχίζει με την κατάργηση των οικογενειακών δεσμών, συγχρόνως, όμως, οι μεσο — και μικροαστικές τάξεις, σε απόλυτη ταύτιση με το μεγαλοαστισμό και την ήθικη του, γίνονται οι πραγματικοί στυλοβάτες της επίσημης αδοστηρής αντιαφροδισίας ήθικης. Γι' αυτόν το λόγο, όταν αρχίζει ο οικονομικός ξεπεσμός του μικροαστισμού, ή φυσική γενετήσια ζωή δεν μπορεί παρά να φαντάζει σαν εξαιρετικά σοβαρός κίνδυνος για την ύπαρξη των ήθικων θεσμών. Άφου ο μικροαστισμός είναι το κυριότερο στήριγμα του αυταρχικού συστήματος, το σύστημα ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για την «ήθικη» των μικροαστών και κόπτεται να τους κρατήσει «καθαρούς» κι «αδιάφθορους» μακριά από τις «φαβλές επιρροές των υπανθρώπων». Γιατί, αν οι μικροαστοί χάσουν την ήθικη τους στάση στ' αφροδισια θέματα κατά τον ίδιο βαθμό που χάνουν την ενδιάμεσή τους οικονομική θέση ανάμεσα στη βιομηχανική εργασία και το μεγαλοαστισμό, τότε δε θα υπήρχε σοβαρότερος κίνδυνος για τις δικτατορίες. Γιατί και μέσα στους κόλπους του μικροαστισμού παραμονεύει ο «πυθικός δράκοντας», έτοιμος πάντοτε ν' αποτινάξει τα δεσμά του και μαζί μ' αυτά την πολιτική αντίδραση. Γιαντό και σ' εποχές κρίσης οι δικτατορίες έντεινουν την προπαγάνδα για τα «χρηστά ήθη» και τη «σύσφιξη των δεσμών του γάμου και της οικογένειας», άφου ή αυταρχική οικογένεια σχηματίζει τη γέφυρα από την άθλια κοινωνική κατάσταση του μικροαστισμού στην αντιδραστική ιδεολογία. Άν ή καταναγκαστική οικογένεια κλονιστεί από τις οικονομικές κρίσεις, τόν εκπρολεταρισμό των μεσαίων τάξεων και τους πολέμους, άπειλείται τότε σοβαρότατα και το ριζοβόλημα του αυταρχικού συστήματος στην ψυχική δομή των ανθρώπων. Με το ζήτημα τούτο θα πρέπει ν' ασχοληθούμε άκόμη διεξοδικά. Πρέπει, λοιπόν, να πιστέψουμε τόν Λέγκ, έθνικοσοσιαλιστή βιολόγο και έρευνητή των φυλών από τόν Μόναχο, όταν ισχυρίστηκε σε μιá συνεδρίαση της έθνικοσοσιαλιστικής εταιρείας

«Γερμανικό Κράτος» στα 1932, ότι ή αυταρχική οικογένεια είναι ο πυρήνας της πολιτιστικής πολιτικής. Μπορούμε να προσθέσουμε, της αντιδραστικής, όσο και της επαναστατικής, γιατί αυτές οι διαπιστώσεις έχουν εύρύτατες κοινωνικές επιπτώσεις.

IV. Ὁ συμβολισμὸς τοῦ ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ

Ἔχουμε πιά βεβαιωθεῖ, ὅτι ὁ φασισμὸς πρέπει νὰ ἐξεταστεῖ σὰν πρόβλημα τῶν μαζῶν καὶ ὄχι σὰν πρόβλημα τοῦ προσώπου Χίτλερ ἢ τῆς πολιτικῆς τοῦ ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ κόμματος. Ἔχουμε ἐξηγήσει, πῶς ἐγινε, ὥστε μιὰ ἀπαθλιωμένη μάζα νὰ στραφεῖ μὲ τόσο ἐνθουσιασμὸ πρὸς ἓνα ἀρχιαντιδραστικὸ κόμμα. Γιὰ νὰ φτάσουμε βαθμιαῖα καὶ ἀσφαλῶς στὰ πρακτικὰ συμπεράσματα, πού βγαίνουν ἀπ' αὐτὰ τὰ περιστατικὰ γιὰ τὸ ἔργο τῆς γενετήσιας πολιτικῆς, θὰ πρέπει πρῶτα νὰ ἐξετάσουμε τὸ *συμβολισμὸ*, πὸ μεταχειρίζονται οἱ φασιστές, γιὰ νὰ βάλουν τ' ἀντιδραστικὰ δεσμὰ στὶς φιλελεύθερες δομὲς τῶν μαζῶν. Οἱ ἴδιοι δὲν ἔχουν ἐπίγνωση τῆς τεχνικῆς τους.

Στὴ SA — τὴ στρατιωτικὴ ὀργάνωση τοῦ κόμματος — ὁ ἐθνικοσοσιαλισμὸς συγκέντρωσε πολὺ γρήγορα πολλοὺς ἐργάτες μὲ ἀκαθόριστα ἐπαναστατικὰ, ἀλλὰ συνάμα αὐταρχικὰ αἰσθήματα, κι ἀκόμη περισσότερους ἀνεργούς καὶ ἐφηβούς. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἦταν ἡ προπαγάνδα τους ἀντιφατικὴ καὶ ἄλλαξε ἀνάλογα μὲ τὸ ἀκροατήριό. Μόνον στὸ χειρισμὸ τοῦ μυστικιστικοῦ αἰσθήματος τῆς μάζας ἦταν συνεπὴς καὶ μονόσημη.

Ἀπὸ συζητήσεις μὲ ὁπαδοὺς τοῦ ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ κόμματος καὶ ἰδιαίτερα μὲ μέλη τῆς SA, ἐβγαίνει καθαρά, ὅτι ἡ ἐπαναστατικὴ φρασεολογία τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ ἦταν ὁ ἀποφασιστικὸς συντελεστὴς τοῦ προσεταιρισμοῦ τῶν μαζῶν. Ἄκουγε κανεὶς ἐθνικοσοσιαλιστὲς ν' ἀρνιῶνται ὅτι ὁ Χίτλερ ἐκπροσωποῦσε τὸ κεφάλαιο. Ἄκουγε κανεὶς τοὺς ἀνθρώπους τῆς SA νὰ προειδοποιῶν τὸν Χίτλερ, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ προδώσει τὴν «ἐπανάσταση» καὶ νὰ λένε πῶς ὁ Χίτλερ ἦταν ὁ Λένιν τῆς Γερμανίας. Οἱ μάζες, πὸ ἀπὸ τὴ Σοσιαλδημοκρατία καὶ τὰ φιλελεύθερα κόμματα τοῦ κέντρου πήγανε στὸν ἐθνικοσοσιαλισμὸ, ἦταν ἐπαναστατημένες μάζες, πὸ δὲν εἶχαν ξεκαθαρίσει τίς πολιτικὲς τους ἀπόψεις, ἢ ἦταν ἀπολιτικὲς. Ὅσοι πάλι φύγαν ἀπὸ τὸ κομμουνιστικὸ κόμμα, ἦταν κατὰ μέγα μέρος ἐπαναστάτες, πὸ δὲν μπορούσαν νὰ καταλάβουν πολλὰ ἀπὸ τ' ἀντιφατικὰ

συνθήματα τοῦ κόμματος, εἴτε πάλι ἄτομα πὸ εἶχαν ἐντυπωσιαστεῖ ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸ τύπο τοῦ χιτλερικοῦ κόμματος, τὸ στρατιωτικὸ χαρακτῆρα του, τίς δυναμικὲς του ἐκδηλώσεις κτλ.

Ἄνάμεσα στὰ σύμβολα τῆς προπαγάνδας ξεχωρίζει πρῶτα-πρῶτα τὸ σύμβολο τῆς σημαίας :

*«Τοῦ ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ εἴμαστ' ἡ στρατιὰ
τίς κόκκινες ὑψώστε τίς σημαῖες
Θέλουμε στὴ γερμανικὴ ἐργατιά
τῆς λευτεριάς ν' ἀνοίξουμε τίς στρατές».*

Τὸ κείμενο αὐτὸ ἔχει συναισθηματικὸ περιεχόμενο μονόσημο ἐπαναστατικὸ. Οἱ ἐθνικοσοσιαλιστὲς χρησιμοποιοῦσαν συνειδητὰ ἐπαναστατικὲς μελωδίες, πὸ τίς συνδυάζαν μὲ ἀντιδραστικὰ λόγια. Τὸ ἴδιο συνέβαινε καὶ μὲ τίς πολιτικὲς διατυπώσεις, πὸ βρῖθαν στὶς ἐφημερίδες τοῦ Χίτλερ, ὅπως λόγου χάρι οἱ ἀκόλουθες :

«Ὁ πολιτικὸς ἀστισμὸς ἐτοιμάζεται τώρα νὰ ἀποσυρθεῖ ἀπὸ τὴ σκηνὴ τῆς ἱστορικῆς δημιουργίας. Στὴ θέση του μπαίνει ἡ ὡς τὰ τώρα καταπιεσμένη τάξη τοῦ δημιουργικοῦ λαοῦ τῆς πυγμῆς καὶ τοῦ μετώπου, τῆς ἐργατιάς, γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τὴν ἱστορικὴ της ἀποστολή».

Ἐδῶ σπνηχοῦν καθαρά κομμουνιστικοὶ τόνοι. Ὁ ἐπαναστατικὸς χαρακτῆρας τῶν ἐθνικοσοσιαλιστικῶν μαζῶν ἐκδηλώθηκε καθαρά στὸ ἐπιτήδεια διαλεγμένο σχέδιο τῆς σημαίας. Ὁ Χίτλερ ἔγραψε γιὰ τὴ σημαία :

«Σὰν ἐθνικοὶ σοσιαλιστὲς βλέπουμε στὴ σημαία μας τὸ πρόγραμμά μας. Στὸ κόκκινο βλέπουμε τὴν κοινωνικὴ ἰδέα τοῦ κινήματός μας, στὸ λευκὸ τὴν ἐθνικὴ ἰδέα, στὸν ἀγκυλωτὸ σταυρὸ τὴν ἀποστολὴ τοῦ ἀγῶνα γιὰ τὴ νίκη τοῦ Ἄριου ἀνθρώπου καὶ συγχρόνως μαζί μ' αὐτὸν τὴν ἰδέα τῆς δημιουργικῆς ἐργασίας, πὸ ὑπῆρξε πάντοτε ἀντισημιτικὴ καὶ θὰ εἶναι αἰώνια ἀντισημιτικὴ».

(Ὁ ἀγῶνας μου, σ. 557).

Τὸ κόκκινο καὶ τὸ λευκὸ εἰκονίζουν τὴν ἀντιφατικὴ δομὴ τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι ἀκόμη ξεκάθαρος ὁ ρόλος πὸ παίξει στὴ συναισθηματικὴ ζωὴ ὁ ἀγκυλωτὸς σταυρὸς. Γιατί ἄραγε τὸ σύμβολο αὐτὸ ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ προκαλεῖ τόσο ἰσχυρὰ μυ-

στικιστικά αισθήματα; 'Ο Χίτλερ ισχυριζόταν ότι ήταν αντισημιτικό σύμβολο. 'Αλλά τή σημασία αὐτή τήν πήρε ὁ ἀγκυλωτὸς σταυρὸς πολὺ ἀργότερα στὴν ἱστορία. Καὶ ἐξάλλου παραμένει τὸ πρόβλημα τοῦ ἄλογου περιεχόμενου τοῦ ἀντισημιτισμοῦ. Τὸ ἄλογο περιεχόμενο τῆς φυλετικῆς θεωρίας ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ σφαλερὸ χαρακτηρισμὸ τῆς φυσικῆς γενετήσιας ὁρμῆς ὡς ἀκάθαρτου αἰσθησιασμοῦ». 'Εδῶ ὁ 'Εβραῖος καὶ ὁ Νέγρος παίρνουν τὴν ἴδια θέση μέσα στὴ φαντασία τοῦ φασιστῆ, τοῦ Γερμανοῦ ὅσο καὶ τοῦ 'Αμερικανοῦ. 'Ο φυλετικὸς ἀγῶνας στὴν 'Αμερικὴ ἐναντίον τῶν Νέγρων διεξάγεται κατὰ μέγα μέρος στὴν περιοχὴ τῆς γενετήσιας ἄμυνας: 'Ο Νέγρος θεωρεῖται αἰσθησιακὸ γουρούνι, πὸν βιάζει λευκὲς γυναῖκες. 'Ο Χίτλερ ἔγραφε γιὰ τὴν κατοχὴ τῆς Ρηνανίας ἀπὸ ἔγχρωμα στρατεύματα τὰ ἐξῆς :

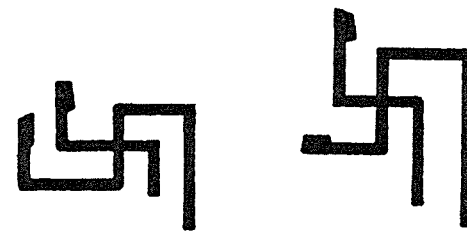
«Μόνον στὴ Γαλλία ὑπάρχει σήμερα περισσότερον παρά ποτὲ μιὰ στενὴ συμφωνία ἀνάμεσα στίς προθέσεις τοῦ Χρηματιστηρίου, τοὺς 'Εβραίους πὸν τὸ διευθύνουν, καὶ τίς ἐπιθυμίες μιᾶς σωβινιστικῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς ἡγεσίας. "Ὁμως ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ γεγονός ἀποτελεῖ τεράστιον κίνδυνον γιὰ τὴ Γερμανία. 'Ακριβῶς γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἡ Γαλλία εἶναι καὶ θὰ εἶναι ὁ τρομερότερος ἐχθρὸς. Αὐτὸς ὁ λαὸς, πὸν ξεπέφτει ὅλο καὶ περισσότερον στὸν ἐκνευρισμὸ, συνδεμένος καθὼς εἶναι μὲ τίς κοσμοκρατορικὲς βλέψεις τῶν 'Εβραίων, ἀποτελεῖ μόνιμον κίνδυνον γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῆς λευκῆς φυλῆς στὴν Εὐρώπη. Γιατὶ ἡ μίανση ἀπὸ νέγρικον αἷμα ἐκεῖ στὸ Ρήνο, τὴν καρδιὰ τῆς Εὐρώπης, ἀνταποκρίνεται τόσο στὴ σαδιστικὴ-διάστροφον ἐκδικητικὴν μανίαν τούτου τοῦ σωβινιστῆ προπατορικοῦ ἐχθροῦ τοῦ λαοῦ μας, ὅσο καὶ στὸν παγερὸ ὑπολογισμὸν τοῦ 'Εβραίου, ν' ἀρχίσει ἀπ' αὐτὸ τὸ δρόμον τὸ μπαστάρδεμα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου ἀκριβῶς στὸ κέντρο της καί, μολύνοντας τὴ λευκὴ φυλὴν μὲ κατώτερη ἀνθρωποσύνη, νὰ τῆς ἀφαιρέσει τὰ θεμέλια μιᾶς αὐταρχικῆς ὑπαρξῆς».

(αὐτόθι 704-5).

Θὰ πρέπει νὰ γυμνάσουμε καλὰ τ' ἄφτι μας, γιὰ ν' ἀκούσει προσεκτικὰ, τί ἀκριβῶς λέει ὁ φασιστῆς, καὶ νὰ μὴν ἀπορρίψουμε τὰ λεγόμενά του σὰ βλακεῖες ἢ ἀπάτη. Καταλαβαίνουμε τώρα καλύτερα τὸ συναισθηματικὸ περιεχόμενο αὐτῆς τῆς θεωρίας,

πὸν μοιάζει σὰ «μανία καταδιώξεως», δταν μάλιστα τὴν ἐξετάζει κανεὶς συνδυασμένη μὲ τὴ θεωρία τῆς δηλητηρίασης τοῦ λαϊκοῦ σώματος. Κι ὁ ἀγκυλωτὸς σταυρὸς κρύβει ἓνα νόημα, πὸν μπορεῖ ν' ἀγγίξει βαθιὰ τὴ θυμικὴ ζωὴ — ὄλωσδιόλου διαφοροτικὰ βέβαια, παρ' ὅτι τὸ εἶχε φανταστεῖ ὁ Χίτλερ.

'Ο ἀγκυλωτὸς σταυρὸς βρέθηκε καὶ στοὺς σημιτικὸς λαοὺς, καὶ μάλιστα στὴν «αὐλὴ μὲ τίς μυρτιές», τῆς 'Αλάμπρας στὴ Γρανάδα. 'Η Χέρτα Χάινριχ¹ τὸν βρῆκε στὰ ἐρείπια τῆς συναγωγῆς στὸ 'Εντ-Ντίκκε τῆς 'Ανατολικῆς 'Ιορδανίας στὴ λίμνη τῆς Γεννησαρέτ, μὲ τὸ ἀκόλουθον σχῆμα :

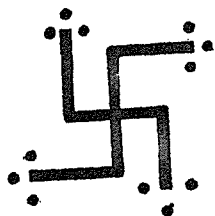

'Ο ἀγκυλωτὸς σταυρὸς βρίσκεται συχνὰ μαζί μ' ἓνα ρόμβον, ὁ πρῶτος σὰ σύμβολον τοῦ ἀρσενικοῦ, ὁ δεῦτερος σὰ σύμβολον τοῦ θηλυκοῦ στοιχείου. 'Ο Περξ Γκάρντνερ τὸν βρῆκε στοὺς 'Ελληνες μὲ τὴν ὀνομασίαν 'Ημέρα σὰν ἡλιακὸν σύμβολον, πὸν σημαίνει πάλι τὸ ἀρσενικὸν στοιχεῖον. 'Ο Λέβεγαλ² περιγράφει ἓναν ἀγκυλωτὸν σταυρὸν τοῦ 14ου αἰῶνα στὸ κάλυμμα τῆς 'Αγίας Τραπέζης τῆς Μαρίας τοῦ Λιβαδιοῦ στὸ Σέστ, στολισμένον μὲ μίτρα καὶ διπλὸν σταυρὸν· ὁ ἀγκυλωτὸς σταυρὸς συμβολίζει ἐδῶ τὸν ἀνεμοβροχάρη οὐρανὸν καὶ ἡ μίτρα τὴν καρπερὴν γῆν. 'Ο Σμιγκόρσκι βρῆκε ἓναν ἀγκυλωτὸν σταυρὸν στὸ σχῆμα τῆς Ἰνδικῆς σβαστικῆς³ σὰν τετράκλωνον κεραυνὸν μὲ τρεῖς κουκίδες σὲ κάθε κεφαλὴν του — ὡς ἐξῆς :

1. Χέρτα Χάινριχ : 'Αγκυλωτὸς σταυρὸς, τετράφυλλον τριφύλλον καὶ ρόδι, (Περιοδ. γενετισιολογίας, 1930, σ. 43).

2. 'Όλες οἱ παραπομπὲς ἀπὸ τὸ Loewenthal, John : 'Ο συμβολισμὸς τοῦ ἀγκ. σταυροῦ, (αὐτ. 1930, σ. 44). «Patio de los Arrayanes».

3. Σβαστικὴ (swastika ἢ svastica)· πανάρχαιον διακοσμητικὸν σχέδιον, ἐρμηνευόμενον γενικὰ σὰν ἡλιακὸν σύμβολον. (Σ.τ.Μ.).

Ἐν τῇ *Λίχτενμπεργκ* βρῆκε ἀγκυλωτοὺς σταυροὺς μ' ἓνα κεφάλι στῆ θέση τῶν τριῶν κουκίδων. Ὁ ἀγκυλωτὸς σταυρὸς, ἄρα, ἦταν ἀρχικὰ γενετήσιο σύμβολο, ποὺ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου πῆρε διάφορες σημασίες, μεταξὺ ἄλλων καὶ τῆς μυλόπετρας, δηλαδὴ τῆς ἐργασίας. Ἡ ἐργασία καὶ ἡ γενετήσια ὄρεξη ἦταν ἀρχικὰ δυνάμεις θυμικὰ ταυτόσημες — ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ τὸ εὔρημα τῶν Μπίλμαν καὶ Πένγκεροτ πάνω στῆ μίτρα τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ Μπέκεττ: ἓνας ἀγκυλωτὸς σταυρὸς μὲ τὴν ἀκόλουθη ἐπιγραφή: «Χαῖρε, ὦ γῆ, μητέρα τῶν ἀνθρώπων, εἶθε ν' ἀξαινεῖς μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ θεοῦ, γεμάτη καρποὺς γιὰ τ' ὄφελος τῶν ἀνθρώπων».

Ἐδῶ ἡ καρπερότητα παρουσιάζεται σὰν ἐρωτικὴ συνουσία τῆς μητέρας Γῆς μὲ τὸν πατέρα θεοῦ. Ὁ Ζελένιν ἀναφέρει, ὅτι οἱ λεξικογράφοι τῆς ἀρχαίας Ἰνδικῆς ὀνομάζουν *σβάστικα* τόσο τὸν κόκορα, ὅσο καὶ τὸν φιλήδονο — πράγμα ποὺ μαρτυρεῖ γιὰ τὴν ἀφροδισιακὴ σημασία τῆς λέξης.

Ἄν ξαναπαρατηρήσουμε τώρα προσεχτικὰ τοὺς ἀγκυλωτοὺς σταυροὺς τῆς προηγούμενης σελίδας, θὰ δοῦμε ὅτι παριστάνουν δυὸ σφιχταγκαλιασμένες ἀνθρώπινες μορφές, σχηματικὰ βέβαια, ἀλλ' εὐδιάκριτα. Ὁ ἀριστερὸς ἀγκυλωτὸς σταυρὸς παρισταίνει τὴν *γενετήσια συνέυρεση* σὲ ξαπλωτὴ στάση, ὁ δεξιὸς σὲ ὄρθια. Ὁ ἀγκυλωτὸς σταυρὸς ἄρα συμβολίζει μιὰ βασικὴ λειτουργία τῆς ζωῆς.

Ἡ ἐπιρροή τοῦ ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ στὴν ὑποσυνείδητη αἰσθηματικὴ ζωὴ δὲν εἶναι φυσικὰ ἡ αἰτία τῆς ἐπιτυχίας τῆς φασιστικῆς ὁμαδικῆς προπαγάνδας, ἀλλ' ἓνας ἰσχυρὸς βοηθητικὸς τῆς μοχλός. Δοκιμαστικὰ πειράματα μὲ πρόσωπα καὶ τῶν δύο φύλων,

κάθε ἡλικίας καὶ κοινωνικῆς θέσης, μᾶς ἔδειξαν ὅτι πολὺ λίγοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν κατάλαβαν τὴ σημασία τῆς σβάστικας: οἱ περισσότεροὶ τὴ μαντεύουν ἀργὰ ἢ γρήγορα, μετὰ ἀπὸ προσεχτικὴ παρατήρηση. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ δεχτοῦμε, ὅτι τὸ σύμβολο αὐτό, ποὺ παρασταίνει δυὸ σφιχταγκαλιασμένα κορμιά, προκαλεῖ ζωνρὸ ἐρεθισμὸ σὲ μύχια στρώματα τοῦ ὄργανισμοῦ, καὶ ὁ ἐρεθισμὸς αὐτὸς δυναμώνει, ὅσο πιὸ ἀνευχαρίστητο κ' ἐρωτικὰ πεινασμένο εἶναι τὸ ἄτομο. Ὅταν τὸ σύμβολο γίνεῖ ἐπιπλέον καὶ εἰκόνα πίστεως καὶ τιμῆς, τότε ἀνταποκρίνεται καὶ στὶς ἀμυντικὰς τάσεις τοῦ ἠθικολόγου Ἐγὼ καὶ γίνεται πιὸ εὐκόλο-πρόσδεκτο.

Θὰ ἦταν ὅμως λάθος μεγάλο, νὰ βγάλουμε ἀπ' ὅλ' αὐτὰ τὰ δεδομένα τὸ συμπέρασμα, ὅτι θὰ πρέπει νὰ μειώσουμε τὴν ἐπίδραση τοῦ συμβόλου, ἀποκαλύπτοντας τὸ γενετήσιο νόημά του· πρῶτον, γιὰτὶ δὲ θέλομε καθόλου νὰ μειώσουμε τὴ γενετήσια πράξη. Δεύτερον, ἐπειδὴ μιὰ τέτοια ἀπόπειρά μας θὰ προκαλοῦσε κατὰ κανόνα ἀρνητικὰς ἀντιδράσεις: τὸ ἠθικὸ προσωπεῖο θὰ συνεργοῦσε γιὰ ν' ἀποκρούσει τὶς ἀπόψεις μας. Ὁ δρόμος τῆς γενετησιο-οικονομικῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς εἶναι ἄλλος.

V. Οί γενετησιο-οικονομικές προϋποθέσεις τής αυταρχικής οικογένειας

Ἡ αυταρχική κοινωνία αναπαράγεται μέσα στη δομή τοῦ ἀγελαίου ἀτόμου με τή συνδρομή τῆς αυταρχικῆς οικογένειας· γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση πρέπει νὰ προβάλλει καὶ νὰ ὑπερασπίσει τὴν αυταρχικὴν οικογένεια σὰν τὸ θεμέλιο τοῦ «κράτους τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας καὶ τοῦ ὕλικου πολιτισμοῦ». Θὰ βρεῖ στηρίγματα γιὰ τὴν προπαγάνδα τῆς αὐτῆς στὶς βαθιὲς ἄλογες δυνάμεις τῆς ὁμαδικῆς ψυχῆς. Ὁ ἀντιδραστικὸς πολιτικὸς δὲν μπορεῖ, ὡστόσο, ν' ἀποκαλύψει στὴν προπαγάνδα του τὶς πραγματικὲς του προθέσεις. Οἱ γερμανικὲς μάζες δὲ θὰ εἶχαν συναινέσει στὸ σύνθημα «κατάκτηση τοῦ κόσμου». Ἡ πολιτικὴ προπαγάνδα, ποὺ σκοπεύει νὰ ἐπηρεάσει τὴν ὁμαδικὴν ψυχὴ, δὲν ἀσχολεῖται ἄμεσα με τὶς οικονομικὲς διαδικασίες, ἀλλὰ με τὶς ἀνθρώπινες δομές. Τὸ δεδομένο αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ καθοδηγήσει τὸ ἔργο τῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς, γιατί ἡ παραμέλησή του μπορεῖ νὰ προκαλέσει ψυχολογικὰ σφάλματα. Ἡ ἐπαναστατικὴ γενετήσια πολιτικὴ δὲν μπορεῖ, λοιπόν, ν' ἀρκεστεῖ στὴ διαπίστωση τῶν ἀντικειμενικῶν θεμελίων τῆς αυταρχικῆς οικογένειας· ἂν θέλει νὰ πορευτεῖ σωστὰ στὴν ὁμαδικὴν ψυχολογία τῆς, θὰ πρέπει νὰ στηριχτεῖ μᾶλλον στὸν πόθο τῶν ἀνθρώπων γιὰ μιὰ καλύτερη κ' ἐρωτικὰ εὐτυχισμένη ζωὴ. Ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης ἡ οικογένεια δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἡ βάση τοῦ αυταρχικοῦ κράτους, ἀλλ' ἀπλῶς σὰν ἓνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους στυλοβάτες θεσμοὺς του. Συγχρόνως ὅμως εἶναι καὶ τὸ ἀντιδραστικὸ σπερματικὸ κύτταρο, ὁ σπουδαιότερος τύπος παραγωγῆς τοῦ ἀντιδραστικοῦ καὶ συντηρητικοῦ ἀνθρώπου. Δημιούργημα ὀρισμένων ἐξελίξεων, ἡ οικογένεια ἐξελίσσεται κι αὐτὴ καὶ γίνεται οὐσιαστικότερος θεσμὸς τῆς συντήρησης τοῦ αυταρχικοῦ συστήματος, ποὺ τὴ γέννησε. Δὲ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ ἡ ἱστορία τῆς οικογένειας, ἀλλὰ τὸ ἐπίκαιρο καὶ σπουδαῖο ζήτημα τῆς γενετήσιας πολιτικῆς: πῶς πρέπει νὰ δράσει καὶ τί δρόμους ν' ἀκολουθήσει

ἡ πολιτικὴ αὐτὴ, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει ἀποτελεσματικὰ τὴν ἀντιδραστικὴν γενετήσια καὶ πολιτιστικὴν πολιτικὴν, ποὺ τοποθετεῖ με τὴν ἐπιτυχίαν στὸ κέντρο τῆς τὸ ζήτημα τῆς οικογένειας; Ἀνάγκη πάσα, λοιπόν, νὰ ἐξετάσουμε τὶς βάσεις καὶ τὶς ἐπενέργειες τῆς αυταρχικῆς οικογένειας, τόσο μᾶλλον, ποὺ σ' ἐποχὲς ἐπαναστατικῆς κρίσης βασιλεύει μεγάλη ἀσάφεια γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ ζήτημα.

Ἡ αυταρχικὴν οικογένεια ἐνέχει μιὰν ἀντίφαση, ποὺ ἡ ἐξακριβωσὴ τῆς εἶναι ἀπαραίτητη, ἂν θέλουμε νὰ τελεσφορήσει ἡ γενετησιο-οικονομικὴ ὁμαδικὴ ὑγιεινὴ.

Γιὰ νὰ διατηρηθεῖ ὁ αυταρχικὸς θεσμὸς τῆς οικογένειας, δὲν ἀρκεῖ ἡ οικονομικὴ ἐξάρτηση τῆς γυναίκας καὶ τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὸν ἄντρα καὶ πατέρα. Χρειάζεται νὰ εἶναι ὑποφερτὴ στοὺς καταπιεσμένους αὐτὴ ἡ ἐξάρτηση — κι αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθεῖ μόνο, ἂν ἐξαλειφθεῖ, ὅσο πιὸ ριζικὰ γίνεται, στὶς γυναῖκες καὶ στὰ παιδιά ἡ συνείδηση, ὅτι εἶναι ὄντα προικισμένα με φύλο καὶ ὁρμὲς γενετήσιες. *Δὲν ἐπιτρέπεται ἡ γυναίκα νὰ παρουσιάζεται σὰν πλάσμα θηλυκόν, ἀλλὰ μόνο σὰν παιδοτόκος.* Ἡ ἐξιδανίκευση τῆς μητρότητος, ὁ ἐκθειασμὸς τῆς, ποὺ στὴν πραγματικότητα βρίσκονται σὲ χτυπητὴ ἀντίθεση με τὴ βάρβαρη μεταχείριση τῶν μητέρων τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ, χρησιμεύουν οὐσιαστικὰ σὰ μέσα, γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν γυναίκα νὰ συνειδητοποιήσει τὸ φύλο τῆς καὶ ν' ἀποτινάξει τὴν ἐπιβεβλημένην γενετήσια ἀπόθηση, γιὰ νὰ μὴν τὴν ἀφήσουν νὰ ξεπεράσει τὸ ἀφροδισιακὸ ἄγχος καὶ τὸ γενετησιο αἴσθημα ἐνοχῆς. *Ἡ γυναίκα σὰ θῆλυ, καὶ μάλιστα με τὴ θηλυκότητά τῆς βεβαιωμένη καὶ κοινωνικὰ ἀναγνωρισμένη, θὰ σήμαινε τὴν κατάρρευση συνολικῆς τῆς αυταρχικῆς ἰδεολογίας.*

Ἡ συντηρητικὴ μεταρρύθμιση στ' ἀφροδισια θέματα ναι μὲν εἶχε ρίξει τὸ σύνθημα «ἡ γυναίκα ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ σώματός τῆς», ἀλλ' ἔκανε πάντοτε τὸ λάθος, νὰ μὴν προσδιορίσει ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ δικαίωμα. Δὲν εἶπε ποτὲ ρητὰ κι ἀπερίφραστα ὅτι ἡ γυναίκα εἶναι ὄν με φύλο καὶ με ὁρμῆς ἀφροδισιες, οὐτὲ τὴν ὑπερασπίστηκε σ' αὐτὴ τῆς τὴν ἰδιότητα, ὅσο τουλάχιστον στὸ ρόλο τῆς ὡς μητέρας. Ἐπιπλέον, ἡ συντηρητικὴ μεταρρύθμιση εἶχε στηρίζει τὴν ἀφροδισια πολιτικὴ τῆς κυρίως στὴ

λειτουργία της αναπαραγωγής, αντί να καταργήσει την αντιδραστική εξομοίωση της αφροδισιακής όρμης με την αναπαραγωγή. Έτσι δὲν κατόρθωσε ποτὲ ν' ἀντιμετωπίσει σθεναρὰ τὸ μυστικισμό.

Ἐν' ἀπὸ τὰ στηρίγματα τῆς αὐταρχικῆς οἰκογένειας εἶναι ἡ ἰδεολογία τῆς «εὐλογημένης πολύτεκνης οἰκογένειας», ὅχι μόνο ἐπειδὴ ἐξυπηρετεῖ τὰ συμφέροντα τοῦ πολεμόχαρου αὐτοκρατορισμοῦ, ἀλλὰ κυρίως γιὰ ἕναν ἄλλο οὐσιαστικότερο λόγο : γιὰ νὰ ἐπισκιάσει τὴν ἀφροδισιακὴν λειτουργία τῆς γυναίκας γιὰ χάριν τοῦ ἀναπαραγωγικοῦ τῆς ρόλου. Ἡ ἀντιπαράθεση «μητέρας» καὶ «πόρνης», ὅπως π.χ. στὰ γραπτὰ τοῦ φιλόσοφου Βάινινγκερ, ἀνταποκρίνεται στὴ θεωρία, ὅτι ἡ σαρκικὴ ἡδονὴ καὶ ἡ ἀναπαραγωγή εἶναι δυὸ ἀντίμαχα πράγματα. Ἡ γενετήσια συνουσία γιὰ χάριν τῆς ἡδονῆς ὑποβιβάζει τὴ γυναίκα σὰ μητέρα, καὶ «πόρνη» εἶναι γιὰ τὸν ἀντιδραστικὸ, ὅποια χαίρεται τὴ σαρκικὴ ἡδονὴ καὶ ζεῖ φιλήδονο βίον.

Ἡ θεωρία, ὅτι ἡ γενετήσια ὁρμὴ εἶναι ἠθικὴ μόνο ὅταν ἐξυπηρετεῖ τὴν ἀναπαραγωγή, καὶ πέρ' ἀπὸ τὴν ἀναπαραγωγή δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄξιο στὸν ἔρωτα, εἶναι τὸ κυριότερο χαρακτηριστικὸ τῆς ἀντιδραστικῆς ἀφροδισιακῆς πολιτικῆς. Καὶ δὲν εἶναι λιγότερο ἀντιδραστικὴ ἡ θεωρία τούτη, ὅταν τὴν πρεσβεύουν οἱ κομμουνιστές, ὅπως π.χ. ὁ Σάλκιντ καὶ ὁ Στολιάρωφ.

Ὁ φιλοπόλεμος αὐτοκρατορισμὸς ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὴν γυναίκα, νὰ μὴν ἐπαναστατήσει γιὰ τὴν λειτουργία, ποὺ τῆς ἔχει ἐπιβληθεῖ, δηλαδὴ νὰ μὴν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ μιὰ παιδοποιητικὴ μηχανή. Μὲ ἄλλα λόγια : ἡ λειτουργία τῆς γενετήσιας ἀπόλαυσης δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παρενοχλήσει τὴν λειτουργία τῆς ἀναπαραγωγῆς. Ἐξάλλου, μιὰ γυναίκα μὲ συνείδηση τοῦ φύλου τῆς καὶ τῆς ἐρωτικῆς ἐπιθυμίας τῆς, δὲ θὰ δεχόταν ποτὲ ν' ἀκολουθήσει τ' ἀντιδραστικὰ συνθήματα, ποὺ ἀποσκοποῦν τὴν ὑποδούλωσή τῆς. Ἡ ἀντίθεση αὐτὴ τῆς ἐρωτικῆς ἀπόλαυσης καὶ τῆς ἀναπαραγωγῆς ἰσχύει μόνο γιὰ τὴν αὐταρχικὴ κοινωνία, ὅχι γιὰ τὴν ἐργοδημοκρατικὴ· ἐδῶ τὸ ζήτημα εἶναι, κάτω ἀπὸ ποιὲς κοινωνικὰς συνθήκας θὰ πρέπει νὰ γεννᾶν οἱ γυναῖκες : κάτω ἀπὸ εὐνοϊκὰς συνθήκας κοινωνικῆς μέριμνας, ἢ συνθηκῆς, ποὺ δὲν παρέχουν κανενὸς εἶδους προστασία στὴ θηλάζουσα μητέρα

καὶ στὸ βρέφος. Γιὰ νὰ δεχτοῦν, λοιπόν, οἱ γυναῖκες νὰ γεννήσουν χωρὶς καμιὰ κοινωνικὴ προστασία καὶ περίθαλψη, χωρὶς ἐχέγγυα γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν τους, χωρὶς κὰν νὰ μποροῦν νὰ ὀρίσουν ὁσὲν τους, πόσα παιδιὰ θὰ κάνουν, καὶ χωρὶς νὰ ἐπαναστατήσουν γι' αὐτὴ τὴν κατάσταση — θὰ πρέπει νὰ ἐξιδανικευθεῖ στὸ ἔπακρο ἡ μητρότητα, σ' ἀντίθεση μὲ τὴν ἀφροδισιακὴν λειτουργία τῆς γυναίκας.

Ἄν θέλουμε, λοιπόν, νὰ καταλάβουμε, γιὰ ποῖο λόγο τὸ κόμμα τοῦ Χίτλερ, καθὼς καὶ τὰ κόμματα τοῦ κέντρου, στηρίζονταν, παρ' ὄλ' αὐτὰ, στὶς γυναικεῖες ψήφους κυρίως, θὰ πρέπει νὰ καταλάβουμε τὸν ἀνορθολογισμό, ποὺ διέπει τὸ παράδοξο τοῦτο φαινόμενο. Ὁ ἄλογος μηχανισμὸς εἶναι ἡ ἀντιπαράθεση : ἡ γυναίκα-γεννήτρα ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά· ἡ γυναίκα - θήλυ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἄμα τὸ ἀντιληφθοῦμε αὐτό, τότε καταλαβαίνουμε καλύτερα κάτι τέτοιες ἀπόψεις τοῦ φασισμού :

«Ἡ συντήρηση τῆς πολύτεκνης οἰκογένειας, ὅπως ὑπάρχει σήμερα, εἶναι ζήτημα κοινωνικοῦ αἰσθήματος· ἡ διατήρηση τῆς πολύτεκνης οἰκογένειας ὡς μορφῆς εἶναι ζήτημα βιολογικῆς ἀντίληψης καὶ λαϊκοῦ φρονήματος. Ἡ πολύτεκνη οἰκογένεια πρέπει νὰ συντηρηθεῖ, ὅχι ἐπειδὴ πεινάει· πρέπει νὰ συντηρηθεῖ σὰν πολυτιμὸ καὶ ἀπαραίτητο συστατικὸ στοιχεῖο τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Πολυτιμὸ καὶ ἀπαραίτητο, ὅχι ἀπλῶς γιὰτὴν αὐτὴ καὶ μόνη ἐξασφαλίζει γιὰ τὸ μέλλον τὴν διατήρηση τοῦ λαϊκοῦ πληθυσμοῦ (ἀντικειμενικὴ αὐτοκρατορικὴ λειτουργία, Β.Ρ.), ἀλλὰ γιὰτὴν αὐτὴν βρίσκουν τὸ πῶς γερὸ τους στῆριγμα τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ λαοῦ καὶ ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς... Ἡ διατήρηση τῆς ζωντανῆς πολύτεκνης οἰκογένειας εἶναι ἕνα μὲ τὴν διατήρηση τοῦ τύπου τῆς πολύτεκνης οἰκογένειας, γιὰτὴν τὰ δύο αὐτὰ προβλήματα δὲν μποροῦν πράγματι νὰ διαχωριστοῦν... Ἡ διατήρηση τῆς μορφῆς τῆς πολύτεκνης οἰκογένειας εἶναι αἴτημα πολιτειακῆς καὶ πολιτιστικῆς ἀνάγκης... Τὸ φρόνημα αὐτὸ εἶναι τελείως ἀσύμφωνο μὲ τὴν ἄρση τῆς παραγράφου 218 καὶ θεωρεῖ τὴν κυοφορούμενη ζωὴ ἱερὴ καὶ ἀπαραβίαστη. Γιὰτὴν ἡ νομιμοποίηση τῆς διακοπῆς τῆς ἐγκυμοσύνης ἀντιμάχεται τὸ νόημα τῆς οἰκογένειας, ποὺ ἔργο τῆς εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, καὶ ἡ νομιμοποίηση αὐτῆ θὰ σήμαινε τὴν τελικὴ ἐξόντωση τῆς πολύτεκνης οἰκογένειας».

Αὐτὰ ἔγραφε ὁ *Λαϊκὸς Παρατηρητὴς* στὶς 14 Ὀκτωβρίου 1931. Ἔτσι καὶ στὸ ζήτημα τῆς ἔκτρωσης ἢ ἀντιδραστικῆς οἰκογενειακῆς πολιτικῆς παίξει ἀποφασιστικὸ ρόλο, πολὺ σπουδαιότερο ἀπὸ τοὺς παράγοντες, ποὺ προβάλλονταν ὡς τὰ τῶρα, δηλαδὴ τὰ συμφέροντα, ποὺ ὑπαγορεύουν τὴν ὑπαρξὴ βιομηχανικοῦ ἐφεδρικοῦ στρατοῦ καὶ τροφῆς γιὰ τὰ κανόνια τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πολέμου. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦ ἐφεδρικοῦ στρατοῦ ἔχασε σχεδὸν ἐντελῶς τὴ σημασίαν του στὰ χρόνια τῆς οἰκονομικῆς κρίσης, ὅταν στὴ Γερμανία ὑπῆρχαν ἑκατομμύρια ἀνεργεῖς μάζες, 40 ἑκατομμύρια περίπου σ' ὅλοκληρο τὸν κόσμον στὰ 1932. Ὅταν ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση μᾶς ἐπαναλαμβάνει συνεχῶς, ὅτι ἡ διατήρηση τῆς παραγράφου γιὰ τὴν ἀπαγόρευση τῆς ἔκτρωσης εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τὸ συμφέρον τῆς οἰκογένειας καὶ τῆς «ἠθικῆς τάξης», ὅταν ὁ σοσιαλδημοκράτης κοινωνικὸς ὑγιεινολόγος *Γκρότγιαν* ἀκολουθεῖ ἐδῶ τὴν ἴδια γραμμὴ μὲ τοὺς ἐθνικοσοσιαλιστές, τότε θὰ πρέπει νὰ τοὺς πιστέψουμε καὶ νὰ μὴ ἀμφισβάζουμε πιά, ὅτι ἡ «αὐταρχικὴ οἰκογένεια» καὶ ἡ «ἠθικολογία τῆς χρηστοθήθειας» εἶναι σπουδαιότατες ἀντιδραστικὲς δυνάμεις. Δὲ μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ τίς παραμερίσουμε σὰν ἀσήμαντα πράγματα. Πρόκειται γιὰ τὴν προσήλωσιν τῆς γυναίκας στὴν οἰκογένειαν μὲ τὴν καταπίεσιν τῆς γενετήσιας ὁρμῆς της· πρόκειται γιὰ τὴν ἀντιδραστικὴν ἐπίδρασιν ποὺ ἀσκοῦν οἱ ἐρωτικὰ καταπιεσμέναι αὐτὲς γυναῖκες πάνω στους ἄνδρας τους· πρόκειται γιὰ τὴν διασφάλισιν τῆς ἐπιρροῆς, ποὺ ἀσκεῖ ἡ ἀντιδραστικὴ γενετήσια προπαγάνδα πάνω σ' ἑκατομμύρια γυναῖκες ἐρωτικὰ καταπιεσμέναι, ποὺ ἀνέχονται αὐτὴ τὴν καταπίεσιν. Εἶναι λάθος ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς ἐπανάστασης, νὰ μὴ παρακολουθοῦμε τὴν ἀντίδρασιν παντοῦ, ὅπου ἀναπτύσσει τὴν ἐπίδρασιν της. Πρέπει νὰ τὴ χτυπήσουμε ἐκεῖ, ὅπου ὑπερασπίζεται τὸ σύστημά της. Τὸ ἐνδιάφερον της γιὰ τὴν οἰκογένειαν ὡς θεσμὸ «στυλοβάτη τοῦ κράτους» βρίσκεται, λοιπόν, στὴν πρώτη γραμμὴ σ' ὅλα τὰ ζητήματα τῆς ἀντιδραστικῆς γενετήσιας πολιτικῆς. Συμπίπτει μὲ τὰ συμφέροντα ὅλων τῶν στρωμάτων τοῦ μικρο-επαγγελματικοῦ μεσοαστισμοῦ, γιὰ τὸν ὁποῖον ἡ οἰκογένεια ἀποτελεῖ, ἢ καλύτερα, ἀποτελοῦσε ἄλλοτε, μιὰν οἰκονομικὴ ἐνότητα. Ἐπὶ αὐτὴ τὴ σκοπιὰ βλέπει ἡ φασιστικὴ ἰδεολογία

τὸ κράτος καὶ τὴν κοινωνίαν, τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν πολιτικὴν. Ἐπὶ αὐτὴ τὴ σκοπιὰ, ποὺ τὴν καθόριζε ἡ παλαιὰ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ μικροαστισμοῦ, βλέπει καὶ ἡ ἀντιδραστικὴ ἀφροδισιολογία τὸ κράτος σὰν «ὄργανικὸν σύνολον». Γιὰ τοὺς ἐργαζόμενους ἀνθρώπους τοῦ σύγχρονου τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, οἰκογένεια καὶ κοινωνικὸς βίος εἶναι δύο διαφορετικὰ πράγματα, ἡ οἰκογένεια δὲν ἔχει οἰκονομικὰς ρίζας. Γιαυτὸ, οἱ σημερινοὶ ἐργαζόμενοι ἀνθρώποι μποροῦν ν' ἀντιληφθοῦν, ὅτι τὸ «κράτος» εἶναι στὴν οὐσίαν του μιὰ καταναγκαστικὴ ὀργάνωσις τῆς κοινωνίας. Στὴν ἀφροδισιολογίαν τους καὶ τὴν γενετήσιαν οἰκονομίαν τους δὲν ἰσχύει ἡ «βιολογικὴ» ἄποψη, ὅτι τὸ κράτος εἶναι ἕνα «ὄργανικὸν σύνολον». Ὅταν ἕνας ἐργαζόμενος εἶναι ἕτοιμος ν' ἀσπαστεῖ αὐτὴ τὴν ἀντιδραστικὴν θεωρίαν, σ' αὐτὸ φταίει ἡ αὐταρχικὴ οἰκογενειακὴ ἀνατροφὴ του. Καὶ ὁ μικροαστὴς καὶ ὁ μικροαστὸς θὰ μποροῦσαν νὰ συνειδητοποιήσουν εὐκολότερα τὴν κοινωνικὴν τους εὐθύνην, ἂν ἡ οἰκογενειακὴ τους κατάστασις δὲν ἦταν ὀργανικὰ συμπλεγμένη μὲ τὴν οἰκονομικὴν τους. Ἡ παγκόσμιος οἰκονομικὴ κρίσις ἔδειξε καθαρά, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ καταστροφὴ τῶν μικρῶν ἐπιχειρήσεων χαλάρωσε τὴν σύνδεσιν οἰκογένειας καὶ οἰκονομίας. Ὅμως ἡ πολυφημισμένη παράδοσις τοῦ μικροαστισμοῦ, δηλαδὴ ἡ αὐταρχικὴ οἰκογενειακὴ σύνδεσις, ἐξακολούθησε νὰ ἐπενεργεῖ. Γιαυτὸ καὶ ὁ μικροαστὸς ἦταν πολὺ πιὸ προσιτὸς στὴν ἀντιδραστικὴν ἰδεολογίαν τῆς «πολύτεκνης οἰκογένειας», παρὰ στὴν ἐπαναστατικὴν τῆς ρύθμισις τῶν γεννήσεων, ἰδίως μάλιστα, ἐπειδὴ τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα δὲν εἶχε φροντίσει νὰ ξεκαθαρίσει αὐτὰ τὰ ζητήματα καὶ νὰ τὰ προωθήσει στὴν πρώτη γραμμὴ.

Ὅσο μονόσημο καὶ ἂν εἶναι αὐτὸ τὸ δεδομένον, θ' ἀστοχοῦσαμε στὴν ἐκτίμησίν μας, ἂν δὲν τὸ κρίναμε σὲ συνδυασμὸν μὲ ἄλλα ἀντιφατικὰ δεδομένα. Δὲν πρέπει νὰ παραβλέψουμε τίς ἀντιφάσεις, ποὺ ταλανίζουν τὸν ἐρωτικὰ καταπιεσμένον ἄνθρωπον. Πρῶτα-πρῶτα ὑπάρχει ἡ βασικὴ ἀντίφασις ἀνάμεσα στὸ ἠθικὸν φρόνημα καὶ αἴσθημα ἀπέναντι στ' ἀφροδισια ἀφενός, καὶ στὸ συγκεκριμένον τρόπον ποὺ ζοῦν τὰ γενετήσια προβλήματα τους οἱ ἄνθρωποι ἀφετέρου. Ἐνα παράδειγμα: στὴν δυτικὴν Γερμανίαν ὑπῆρχαν πολλοὶ σύνδεσμοι ἐλέγχου τῶν γεννήσεων, κυρίως

«σοσιαλιστικῆς» ἀπόκλισης. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς κίνησης τοῦ Βόλφ-Κίνλε, στὰ 1931, πάμπολλες γυναῖκες, ποὺ ψηφίζαν Κέντρο ἢ καὶ ἐθνικοσοσιαλιστικὸ κόμμα, εἶχαν ψηφίσει τὴν κατάργηση τῆς παραγράφου γιὰ τὴν ἔκτρωση, ἐνῶ τὰ κόμματα τοὺς μαίνονταν ἐναντίον τῆς κατάργησης. Οἱ γυναῖκες ἐκεῖνες εἶχαν διαλέξει τὸν γενετησιο-οικονομικὸ ἔλεγχο τῶν γεννήσεων, ἐπειδὴ θέλαν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ σαρκική τους ἀπόλαυση. Συγχρόνως ὅμως ψηφίζαν καὶ ὑπὲρ τῶν κομμάτων τους, ὅχι ἐπειδὴ δὲν ξέραν τίς ἀντιδραστικὲς προθέσεις τους, ἀλλ' ἐπειδὴ ταυτόχρονα, χωρὶς νὰ ἔχουν συνείδηση τῆς ἀντίφασης, ἦταν γεμάτες ἀπὸ τὴν ἰδεολογία τῆς «καθάριας μητρότητας», τὴν ἀντίθεση μητρότητας καὶ γενετήσιας ὀρμῆς — ἐπηρεασμένες δηλαδὴ βαθύτατα ἀπὸ τὴν αὐταρχικὴ ἰδεολογία. Οἱ γυναῖκες αὐτὲς ἀγνοοῦσαν μὲν τὸν κοινωνιολογικὸ ρόλο, ποὺ παίζει στὴ δικτατορία ἢ αὐταρχικὴ οἰκογένεια, μὰ ἦταν ἐπηρεασμένες ἀπὸ τὴ γενετήσια πολιτικὴ τῆς πολιτικῆς ἀντίδρασης: θέλανε τὸν ἔλεγχο τῶν γεννήσεων, ἀλλὰ φοβόντουσαν τὴν εὐθύνη, ποὺ ἔβαζε στοὺς ὤμους τους ὁ ἐπαναστατικὸς κόσμος.

Ἡ ἀφροδισιακὴ ἀντίδραση μεταχειριζόταν ἄλλωστε ὅλα τὰ μέσα, γιὰ νὰ ἐκμεταλλευτεῖ γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς τὸ γενετησιο ἄγχος. Καθὼς δὲν ὑπῆρχε καμιὰ κατάλληλη γενετησιο-οικονομικὴ διαφώτιση ἀπὸ ἐπαναστατικῆς πλευρᾶς, ἡ μέση ἐργάτισσα ἢ μικροαστὴ νοικοκυρὰ μὲ χριστιανικὰ κ' ἐθνικιστικὰ φρονήματα ἀπορροφοῦσε κατ' ἀνάγκην τέτοιας λογῆς ἀσύδοτη προπαγάνδα, ὅπως ἡ ἐπόμενη. Στὰ 1918, ἡ «Ἐνωσις γιὰ τὴν καταπολέμηση τοῦ μπολσεβικισμοῦ» εἶχε βγάλει τὴν ἐξῆς προκήρυξη:

Γερμανίδες γυναῖκες!

Ἔχετε ἰδέα, μὲ τί σᾶς ἀπειλεῖ ὁ μπολσεβικισμὸς;

Ὁ μπολσεβικισμὸς θέλει τὴν κοινοκτημοσύνη τῶν γυναικῶν:

1. Τὸ δικαίωμα ν' ἀποκτήσει κανεὶς γυναῖκα μεταξὺ 17 καὶ 32 ἐτῶν καταργεῖται.
2. Ὅλες οἱ γυναῖκες εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ λαοῦ.
3. Οἱ προηγούμενοι ἰδιοκτῆτες διατηροῦν ἐκτὸς σειρᾶς τὰ δικαιώματά τους ἐπὶ τῶν γυναικῶν τους.

4. Κάθε ἄντρας ποὺ θέλει νὰ χρησιμοποιοῦν ἓνα ἀπ' αὐτὰ τὰ κτήματα τοῦ λαοῦ, χρειάζεται ἀδεια τῆς ἐργατικῆς ἐπιτροπῆς.
5. Ὁ ἄντρας δὲν ἔχει δικαίωμα ν' ἀπασχολῆσει συχνότερα ἀπὸ τρεῖς φορές τὴν ἐβδομάδα, καὶ περισσότερο ἀπὸ τρεῖς ὥρες, μιὰ γυναῖκα.
6. Κάθε ἄντρας εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ καταγγεῖλει τίς ἀνυπάκουες γυναῖκες.
7. Ὅποιοι ἄντρας δὲν ἀνήκει στὴν ἐργατικὴ τάξη, πρέπει νὰ πληρώσει γιὰ τὸ δικαίωμα νὰ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ τὸ κτῆμα τοῦ λαοῦ 100 ρούβλια τὸ μῆνα.

Ἡ χαμέρπεια μιᾶς τέτοιας προπαγάνδας εἶναι ὀλοφάνερη, κι ἄλλο τόσο ἡ ψευτιά της, μὰ ἡ πρώτη ἀντίδραση κάθε γυναῖκας εἶναι νὰ τῆς «σηκωθοῦν οἱ τρίχες της» μπρὸς σὲ μιὰ τέτοια φρικαλέα προοπτικὴ. Ἴδου τώρα, πῶς ἀντιδρᾷ μιὰ προοδευτικὴ γυναῖκα:

(Γράμμα ἀπὸ μιὰν ἐργατικὴ ἀλληλογραφία):

«Παραδέχομαι πῶς γιὰ μᾶς τοὺς ἐργαζόμενους μιὰ μόνον διέξοδος ὑπάρχει ἀπὸ τὴ σημερινὴ κακομοιριά: ὁ σοσιαλισμὸς. Ἄλλὰ κι αὐτὸς θὰ πρέπει νὰ μείνει μέσα σ' ὀρισμένα ὄρια καὶ νὰ μὴν πετάει σὰν κακὰ καὶ ἄχρηστα, ὅλα ὅσα ὑπάρχουν. Ἀλλιῶς, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ν' ἀγριέψουν τὰ ἔθνη, πράγμα πολὺ πῶς φριχτὸ ἀπὸ τὴ σημερινὴ θλιβερὴ μας κατάσταση. Καὶ δυστυχῶς ὁ σοσιαλισμὸς χτυπάει ἓνα πολὺ σπουδαῖο καὶ ὑψηλὸ ἰδανικὸ: τὸ γάμο. Θέλουν ἐδῶ ἀπόλυτη ἐλευθερία, ἀπαιτοῦν τὴν ἀπόλυτη ἀποχαλίνωση, κατὰ κάποιον τρόπο τὸν ἀφροδισιακὸ μπολσεβικισμὸ. Κάθε ἄνθρωπος θὰ γλεντάει ἐλεύθερος τὴ ζωὴ του, θὰ κάνει ἀνεμπόδιστος τίς τρέλες του. Δὲ θὰ ὑπάρχει πιά ὁ στενὸς σύνδεσμος ἀντρὸς καὶ γυναικός, ἀλλὰ θὰ πηγαίνουμε τὴ μιὰ μέρα μὲ τὸν ἓνα, τὴν ἄλλη μὲ τὸν ἄλλο, ὅπως μᾶς καπνίσει κάθε φορά. Κι αὐτὸ τὸ λένε ἐλευθερία, ἐλεύθερο ἔρωτα, νέα ἀφροδισιακὴ ἠθική. Ἄλλ' αὐτὰ τὰ ὄραϊα ὀνόματα δὲν μποροῦν νὰ μὲ ξεγελάσουν καὶ νὰ μοῦ βγάλουν ἀπ' τὸ νοῦ, πῶς ἐδῶ παραμονεύουν μεγάλοι κίνδυνοι. Τὰ ὑψηλότερα κ' εὐγενέστερα αἰσθήματα τοῦ ἀνθρώπου βρωμίζονται: ὁ ἔρωτας, ἡ πίστη, ἡ αὐτοθυσία. Εἶναι τελείως ἀδύνατο, εἶναι ἀφύσικο, ἓνας ἄντρας ἢ μιὰ γυναῖκα ν' ἀγαπάει τὴν ἴδια ὥρα πολλοὺς καὶ διάφορους. Τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦταν

μιὰ ανυπολόγιστη κτηνωδία, πού καταστρέφει τόν πολιτισμό. Δέν ξέρω, πῶς εἶναι αὐτά τὰ πράγματα στή Σοβιετική Ἑνωση, ἀλλά εἶτε οἱ Ρῶσοι εἶναι ἄλλου εἴδους ἄνθρωποι, ἢ ἀλλιῶς δέν ἔχουν ἐπιτρέψει ἀκόμη αὐτή τήν ἀπόλυτη ἐλευθερία καί ὑπάρχουν καί κεῖ ὀρισμένοι περιορισμοί. Λοιπόν, ὅσο κι ἂν εἶναι ὠραίες οἱ σοσιαλιστικές θεωρίες, ὅσο κι ἂν συμφωνῶ μαζί σας σ' ὅλα τὰ οικονομικά ζητήματα, στό ζήτημα τοῦ ἔρωτα δέ σᾶς παρακολουθῶ, καί γιά τὸ λόγο αὐτὸ ἀμφιβάλλω συχνά γιά τ' ὄλο θέμα».

Τὸ γράμμα τοῦτο ἀποδίδει ξεκάθαρα τὸ δίλημμα, πού ἀντιμετωπίζει κάθε μέσος ἄνθρωπος : Ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά, ἡ καταναγκαστική ἀφροδισια ἠθική, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ ἀφροδισιακὴ ἀναρχία. Δέν ξέρει ὁ ἄνθρωπος τῆ γενετησιο-οικονομικὴ ρύθμιση τῆς ἐρωτικῆς ζωῆς, πού δὲ συμφωνεῖ οὔτε μὲ τὴν καταναγκαστικὴ ἠθική, οὔτε μὲ τὴν ἀναρχία. Μαγκωμένος ὅπως εἶναι, ἀντιδρᾷ μὲ ἀνάμεικτα αἰσθήματα : ἐπαναστατεῖ μπρὸς στὸν καταναγκασμό, μὰ φοβᾷται καί τις ἐπαναστατικὲς του παρορμήσεις. Ἡ ἠθικὴ τοῦ φαίνεται βάρος ἀσήκωτο καί οἱ ὀρμές του τεράστιος κίνδυνος. Ὁ αὐταρχικῶς ἀναθρεμμένος ἄνθρωπος δέν ξέρει τοὺς φυσικοὺς νόμους τῆς αὐτοκυβέρνησης, δέν ἔχει ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό του· φοβᾷται τις σαρκικὲς του ἐπιθυμίες, γιὰ τὴν δέν ἔχει μάθει νὰ τις ζεῖ φυσικά. Γιὰ τὸ ἀρνιέται κάθε εὐθύνη γιά τις πράξεις του καί τις ἀποφάσεις του, καί θέλει νὰ τὸν διευθύνουν καί νὰ τὸν καθοδηγοῦν.

Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα, παρ' ὅλες τις δυνατότητες πού εἶχε, δέν πέτυχε ὡς τὰ τώρα, ν' ἀσκήσει μιὰ συνεπὴ ἐπαναστατικὴ ἀφροδισια πολιτικὴ — καί τοῦτο, μόνο καί μόνο, ἐπειδὴ δὲ μεταχειρίστηκε τ' ἀπαιτούμενα ὄπλα, γιά ν' ἀντικρούσει τὴν πολιτικὴ ἀντίδραση, πού στήριζε τὴν ἐπιτυχία της στίς ἀποθημῆνες ἐρωτικὲς δυνάμεις μέσα στήν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἄν ἡ ἀντίδραση εἶχε στηρίξει τὴν ἀφροδισια πολιτικὴ της ἀποκλειστικά καί μόνο στὰ πληθυσμιακὰ θέματα, δὲ θὰ εἶχε καταφέρει νὰ ἐντυπωσιάσει οὔτε τις γάτες στὰ κεραμίδια. Μὰ ἔκανε κάτι πολὺ πιὸ ἐξυπνο : δούλευε τὸ ἀφροδισιο ἄγχος τῶν γυναικῶν καί τῶν κοριτσιῶν. Εἶχε δηλαδὴ συνδυάσει ἐπιδέξια τοὺς πληθυσμιακοπολιτικοὺς σκοποὺς της μὲ τις ἀκούσιες ἠθικὲς ἀντιστάσεις τοῦ κόσμου στ' ἀφροδισια θέματα σ' ὅλα τὰ στρώματα

τοῦ πληθυσμοῦ. Ἀπόδειξη, οἱ ὀργανωμένοι χιλιαστὲς ἐργάτες. Ἴδου ἄλλο ἓνα παράδειγμα τῆς προπαγανδιστικῆς μεθόδου τῆς ἀντίδρασης¹.

«Στὴν καταστρεπτικὴ τους ἐκστρατεία ἐναντίον ὀλόκληρου τοῦ ἀστικοῦ κόσμου οἱ μπολσεβίκοι εἶχαν βάλει στό μάτι εὐθὺς ἐξαρχῆς τὴν οἰκογένεια, «αὐτὸ τὸ ἰδιαίτερα γερὸ ὑπόλειμμα τοῦ καταραμένου παλιοῦ καθεστῶτος». Ἡ γενικὴ συνέλευση τῆς Κόμιντερν στίς 10 Ἰουλίου τοῦ 1924 εἶχε δηλώσει : Ἡ ἐπανάσταση εἶναι ἀνίσχυρη, ἐφόσον ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει ἡ ἔννοια «οἰκογένεια» καί «οἰκογενειακὲς σχέσεις». Ἐξαιτίας τῆς στάσης αὐτῆς, ἀναψὲ ἀμέσως πόλεμος σφοδρὸς ἐναντίον τῆς οἰκογένειας. Ἡ διγαμία καί ἡ πολυγαμία δέν ἀπαγορεύονται — ἄρα ἐπιτρέπονται. Τῆ γνώμη τῶν μπολσεβίκων γιά τὴν τιμὴ ἐκφράζει χαρακτηριστικὰ ὁ ἀκόλουθος ὀρισμὸς τοῦ γάμου, πού πρότεινε ὁ καθηγητὴς Γκόισμπεργκ : «Ὁ γάμος εἶναι ἓνα ἴδρυμα, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἐκπληρώνουν ἀνετότερα καί ἀκινδυνότερα τις ἐρωτικὲς τους ἀνάγκες». Πόσο πολὺ ἔχει προχωρήσει ἡ ἀποσύνθεση τῆς οἰκογένειας καί τοῦ γάμου, τὸ ἀποδείχνει ἡ στατιστικὴ τῆς γενικῆς ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ στὰ 1927. Ἡ («*Ἰζβέστια*») γράφει : «Στὴ Μόσχα ἡ ἀπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ διαπίστωσε πολυάριθμες περιπτώσεις πολυγυνείας καί πολυανδρίας. Οἱ περιπτώσεις, ὅπου δυὸ ἢ καί τρεῖς μάλιστα γυναῖκες χαρακτηρίσαν ὡς σύζυγο τοὺς τὸν ἴδιο ἄντρα, εἶναι φαινόμενο καθημερινό». Δὲ θὰ πρέπει ν' ἀπορήσει κανεὶς, ὅταν ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς Ζέλλχαϊμ περιγράφει ὡς ἐξῆς τις οἰκογενειακὲς συνθήκες στή Ρωσία : «Εἶναι ἓνα τέλειο κατρακύλισμα στή σκοτεινὴ πρωτόγονη ἐποχὴ» ἔκτοτε, μὲ τὸ πέρασμα τῶν χιλιετηρίδων, ὁ γάμος ἐξελίχθηκε σ' ἓνα χρησιμο γενετήσιο σύστημα».

Ὁ καταναγκαστικὸς συζυγικὸς καί οἰκογενειακὸς βίος προσβάλλονται ἐπίσης καί μὲ τὴν ἐξαγγελία τῆς ἀπόλυτης ἐλευθερίας στίς ἐρωτικὲς σχέσεις. Ἡ γνωστὴ κομμουνίστρια Σμίντοβιτς δημοσίεψε ἓνα πρόγραμμα τῆς γενετήσιας ἠθικῆς,² πού

1. «Ὁ κόσμος μπρὸς στό γκρεμό», «Ἡ ἐπίδραση τοῦ ρωσικοῦ πολιτιστικοῦ μπολσεβικισμοῦ στοὺς ἄλλους λαοὺς», *Γερμανικὸ λαϊκὸ ἡμερολόγιο*, 1932, σ. 47.

2. Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς τῆς Σ. ἦταν εἰρωνικὲς, κι ἀποσκοποῦσαν στὴν πραγματικότητά νὰ κατακρίνουν τὴν ἀφροδισιακὴ ζωὴ τῶν νέων.

έφαρμόζει κυρίως ή νεολαία τών δύο φύλων. Τό πρόγραμμα περιέχει πάνω-κάτω τ' ακόλουθα :

1. Κάθε φοιτητής τής Σχολής Έργατῶν, ακόμη και ό άνήλικος, έχει τό δικαίωμα και τήν ύποχρέωση, νά εκπληρώσει τις γενετήσιες ανάγκες του.
2. "Όταν ένας άντρας επιθυμεί ένα νέο κορίτσι, είτε φοιτήτρια είναι είτε εργάτισσα, είτε ακόμη κορίτσι σχολικής ηλικίας, τό κορίτσι αυτό είναι ύποχρεωμένο νά ύποκύψει σ' αυτή τήν επιθυμία, γιατί άλλιῶς θά τή θεωροῦν κόρη άστῶν, άνάξια νά λέγεται κομμουνίστρια.

Ή Πράβντα γράφει συχνά : «Σ' έμάς έδῶ ό άντρας και ή γυναίκα έχουν μόνο σαρκικές σχέσεις, δέν άναγνωρίζουμε τόν έρωτα, ό έρωτας σάν ψυχολογική έκδήλωση είναι περιφρονητέος, έμεϊς μόνο τις φυσιολογικές έκδηλώσεις παραδεχόμαστε». Σύμφωνα μ' αυτές τις κομμουνιστικές άντιλήψεις, κάθε γυναίκα και κάθε κορίτσι είναι ύποχρεωμένες, νά ίκανοποιήσουν τή γενετήσια όρμη τού άντρα. Ήπειδὴ όμως αυτό δέ γίνεται πάντοτε αυτόβουλα, ό βιασμός τών γυναικῶν στη Σοβιετική Ρωσία έχει καταντήσει σωστή πληγή.

Οί ψευτιές αυτές τής πολιτικής αντίδρασης δέν έξουδετερώνονται με τό ξεμασκάρεμά τους και μόνο, ούτε βέβαια όταν άγωνιζόμαστε ν' άποδείξουμε, πῶς και μεϊς είμαστε έξίσου «ήθικοι» και ένάρετοι με τούς αντίδραστικούς, πῶς ή επανάσταση δέν καταστρέφει τήν άυταρχική οικογένεια και τήν ήθικολογία της, κλπ. Τό γεγονός είναι, ότι ή γενετήσια ζωή άλλάζει μέσα στην επανάσταση, ότι έξαρθρώνεται τό παλιό καταναγκαστικό σύστημα. Τό γεγονός αυτό δέν πρέπει νά τό διαψεύσουμε. Ούτε μπορούμε νά βροῦμε τό σωστό γενετησιο-οικονομικό προσανατολισμό, όταν άνεχόμαστε στο ίδιο μας τό στρατόπεδο άσκητικές άντιλήψεις κ' επιρροές σ' αυτά τά ζητήματα. Θά τά ξανα-συζητήσουμε παρακάτω διεξοδικά.

Ή φιλελεύθερη γενετήσια πολιτική, παραμέλησε τό χρέος της νά εξηγεϊ διαρκῶς και νά έδραιώνει τό γενετησιο-οικονομικό σύστημα τής έρωτικής ζωής, νά καταλάβει και νά καταικήσει τό γενετήσιο άγχος τών γυναικῶν, άποκατασταίνοντας τήν έρωτική τους υγεία· ιδίως όμως παραμέλησε, νά διαφωτίσει τούς

δικούς της κύκλους με συνέπεια κ' έπιμονή, νά δείξει τή διαφορά πού χωρίζει τις αντίδραστικές άντιλήψεις άπό τις γενετησιο-οικονομικές. Ή πείρα μάς διδάσκει, ότι κάθε μέσος άνθρωπος συμφωνεί με τή γενετησιο-οικονομική ρύθμιση τής έρωτικής ζωής, όταν τού τήν εξηγήσει κανείς καθαρά.

Ή από τις κοσμοθεωρίες τής πολιτικής αντίδρασης, πού οικονομικά μεν στηρίζεται στον οικονομικό βίο τού μικροαστισμού, και ιδεολογικά στο μυστικισμό, ξεκινάει τό άντεπαναστατικό κίνημα. Ό πυρήνας τής πολιτιστικής πολιτικής τής αντίδρασης είναι «τ' άφροδίσια» ζητήματα. Ήπομένως, τ' άφροδίσια ζητήματα πρέπει νά γίνουν επίσης ό πυρήνας τής επαναστατικής πολιτιστικής πολιτικής.

Ή γενετήσια οικονομία είναι ή πολιτική άπάντηση στο χάος, πού δημιούργησε ή σύγκρουση τής καταναγκαστικής ήθικής με τήν άφροδισιακή έλευθεριότητα.

VI. Ὁ οργανωμένος μυστικισμός ως διεθνική ἀντιαφροδισιακή ὀργάνωση

1. Τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐκκλησία

Ἄν θέλουμε νὰ διευκρινίσουμε τὰ γενετησιο-οικονομικά μελήματα τῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς, θὰ πρέπει νὰ ἐξακριβώσουμε τὶς ἐπιθετικὲς καὶ ἀμυντικὲς θέσεις τῆς πολιτικῆς ἀντίδρασης στὸν τομέα τῆς πολιτιστικῆς πολιτικῆς. Δὲν ὀφελεῖ καθόλου, νὰ ξεγράψουμε τὶς μυστικιστικὲς φρασεολογίες τῆς ἀντίδρασης σὰν «περισπαστικὸς ἐλιγμοὺς». Τὸ εἶπαμε παραπάνω : γιὰ νὰ ἔχει ἐπιτυχία μιὰ ὀρισμένη ἰδεολογικὴ προπαγάνδα τῆς ἀντίδρασης, θὰ πεί ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ μιὰν ἀπλή «συσκότιση», ἀλλ' ὅτι ὑπάρχει ἐδῶ ἓνα ὁμαδικό-ψυχολογικὸ πρόβλημα· θὰ πρέπει νὰ συμβαίνει στὶς μάζες κάτι ἄγνωστό μας, ποὺ τὶς κάνει νὰ σκέφτονται καὶ νὰ ἐνεργοῦν ἀντίθετα μὲ τὰ ζωτικὰ τους συμφέροντα. Τὸ πρόβλημα εἶναι καίριο, γιατί χωρὶς αὐτὴ τὴ συμπεριφορὰ τῶν μαζῶν, ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση θὰ ἦταν τελείως ἀνίσχυρη. Μόνο ἡ προθυμία τῶν μαζῶν, νὰ ἐγκλωπθοῦν αὐτὲς τὶς ἰδέες, προσφέρει στὸ φασισμό τὸ «ὁμαδικό-ψυχολογικὸ ἔδαφος», ἀπ' ὅπου ἀντλεῖ τὴ δικτατορικὴ του δύναμη. Πρώτιστο χρέος μας εἶναι ἄρα, νὰ καταλάβουμε καλὰ αὐτὰ τὰ θέματα.

Κάθε φορὰ ποὺ ἐπιτείνεται ἡ οἰκονομικὴ πίεση πάνω στὶς ἐργαζόμενες μάζες, ἐντείνεται ταυτόχρονα καὶ ἡ καταναγκαστικὴ ἠθικὴ πίεση. Αὐτό, ἓνα μόνο λόγο μπορεῖ νὰ ἔχει : νὰ προλάβει τὴν ὁμαδικὴ ἐξέγερση ἐναντίον τῆς κοινωνικῆς πίεσης — νὰ τὴν προλάβει, δυναμώνοντας ἀκριβῶς τὸ γενετήσιο αἶσθημα ἐνοχῆς τῶν μαζῶν καὶ τῆς ἠθικῆς ἐξάρτησής τους ἀπὸ τὸ κυρίαρχο σύστημα. Μὲ ποιὸν τρόπο συμβαίνει αὐτό ;

Ἡ μυστικιστικὴ διάβρωση εἶναι τὸ σπουδαιότερο ὁμαδικό-ψυχολογικὸ μέτρο, ποὺ προετοιμάζει τὸ ἔδαφος γιὰ τὴν ἀπορρόφηση τῆς φασιστικῆς ἰδεολογίας. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, μᾶς ἐπιβάλλεται, ὅταν ἐξετάζουμε τὴ φασιστικὴ ἰδεολογία, νὰ μελετήσουμε καὶ νὰ κατανοήσουμε τὴν ψυχολογικὴ ἐπήρεια τοῦ μυστικισμοῦ γενικά.

Ὅταν τὴν ἀνοιξη τοῦ 1932 μετὰ τὴν πτώση τοῦ Μπρόνιγκ ἦρθε στὰ πράγματα ἡ κυβέρνησις τοῦ φὸν Πάπεν¹, ἐν' ἀπὸ τὰ πρῶτα τῆς μέτρα ἦταν ἡ ἐξαγγελία μιᾶς αὐστηρότερης ἠθικῆς διαπαιδαγώγησης τοῦ ἔθνους». Ἡ κυβέρνησις τοῦ Χίτλερ ἐφάρμοσε μὲ μεγαλύτερη τραχύτητα αὐτὸ τὸ πρόγραμμα.²

Ἐνα διάταγμα, ἀναφερόμενο στὴ διαπαιδαγώγηση τῆς νεολαίας, ἔλεγε τὰ ἑξῆς :

«Ἡ νεολαία τότε μόνο θὰ εἶναι ὄριμη γιὰ τὰ τραχεῖα τῆς πεπραγμένα καὶ τὶς ὑψηλὲς ἀξιώσεις τοῦ μέλλοντος, ὅταν θὰ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κράτους... αὐτὸ θὰ πεί ὅμως, νὰ διδαχθεῖ τὴν εὐθύνη καὶ τὴν ἐθελουσία ἀπέναντι τοῦ συνόλου. Ἡ μαλθακία καὶ ἡ παρατραβηγμένη ἀνοχὴ τῆς κάθε ἀτομικῆς κλίσης δὲν ταιριάζουν σὲ μιὰ νεολαία, ποὺ θὰ κληθεῖ στὸ στίβο σκληρῶν ἀγώνων. Μόνο τότε ὅμως θὰ εἶναι σωστὰ προετοιμασμένη ἡ νεολαία, γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ λαὸ καὶ τὸ κράτος, ὅταν θὰ ἔχει μάθει νὰ ἐργάζεται πρόσφορα, νὰ σκέφτεται καθαρὰ καὶ νὰ ἐκπληρώνει τὰ καθήκοντά της· ὅταν θὰ ἔχει συνηθίσει ἐπίσης νὰ προσαρμόζεται μὲ πειθαρχία καὶ ὑπακοή στὸς κανονισμοὺς τῆς ἐκπαιδευτικῆς κοινότητος καὶ νὰ ὑποτάσσεται στὴν ἀσθεντία της... Ἡ διδασκαλία τῆς ὀρθῆς ἐθνικοφροσύνης πρέπει νὰ συμπληρωθεῖ καὶ νὰ βαθύνει μὲ μιὰ γερμανικὴ μόρφωση, θεμελιωμένη στὶς ἀξίες τῆς ἱστορικῆς πολιτιστικῆς κοινότητος τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ... νὰ βαπτιστεῖ στὶς πηγὲς τῆς ἱστορικῆς μας ἰθαγένειας. Ἡ διδασκαλία τῆς ἐθνικοφροσύνης καὶ τῆς γερμανικῆς ἰθαγένειας ἀντλεῖ τὴ σθεναρότερη ἐσωτερικὴ τῆς δύναμη ἀπὸ τὶς ἀλήθειες τοῦ χριστιανισμοῦ... ἡ πίστη στὸ λαὸ καὶ

1. Ὁ φὸν Πάπεν ἦταν ὁ πρόδρομος τοῦ Χίτλερ, κι ἐπαίξε ἀργότερα μεγάλο ρόλο ὡς φασιστὴς διπλωμάτης.

2. Π.χ. ἡ ἐξῆς εἶδησις ἀπὸ τὸ Ἄμβουργο τὸν Αὐγουστο τοῦ 1933 : «Στρατόπεδο συγκεντρώσεως γιὰ τοὺς φιλάθλους τῆς θαλάσσιας ἀθλοπαιδιᾶς. Ἡ ἀστυνομία τοῦ Ἄμβουργου ἔδωσε ἐντολὴν στὰ ὄργανά της, νὰ στρέψουν ὅλους ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν τους στὴ συμπεριφορὰ τῶν φιλάθλων τῶν θαλάσσιων σπῶρ, ποὺ σὲ πολλὰς περιπτώσεις «δὲν ἐσεβάστηκαν τοὺς αὐτονόητους κανόνες τῆς δημόσιας ἠθικῆς». Οἱ ἀστυνομικὲς ἀρχὲς κοινοποιοῦν ὅτι θὰ ἐπεμβοῦν ἀδυσώπητα καὶ θὰ μεταφέρουν σὲ στρατόπεδο συγκεντρώσεως ὅσους φιλάθλους δὲ συμμορφώνονται μὲ τὶς διαταγὰς της, γιὰ νὰ διδαχθοῦν ἐκεῖ εὐπρέπεια καὶ χρηστοθήθεια».

την πατρίδα και ή εϋθύνη απέναντί τους έχουν τις βαθύτατες ρίζες τους στη χριστιανική πίστη. Γιαυτό, θα είναι πάντοτε το ειδικό χρέος μου, να εξασφαλίσω την ελεύθερη ανάπτυξη του χριστιανικού σχολείου και τη χριστιανική βάση κάθε εκπαίδευσης).
Θα πρέπει τώρα να ρωτήσουμε, πού στηρίζεται αυτή ή φημισμένη δύναμη τής μυστικής πίστεως. Όταν ή πολιτική αντίδραση φρονεί, ότι ή διδασκαλία τής «έθνικοφροσύνης» άντλεί τή σθεναρότερη έσωτερική της δύναμη από τις «αλήθειες του χριστιανισμού», έχει εκατό τοίς εκατό δίκιο. Πριν τó αποδειξουμε αυτό, θα πρέπει να συνοψίσουμε σύντομα τις διαφορές στην αντίληψη του χριστιανισμού μέσα στο αντιδραστικό στρατόπεδο.

Ο έθνικοσοσιαλιστικός και ό βιλχελμινικός αυτοκρατορισμός διαφέρουν κατά τούτο : ό μόν έθνικοσοσιαλισμός έχει ως ομαδική-ψυχολογική βάση έναν ξεπεσμένο μεσοαστισμό, ενώ ή γερμανική αυτοκρατορία στηριζόταν σε μιάν ανθούσα μεσαία τάξη. Ο χριστιανισμός, επομένως, τής βιλχελμινικής αυτοκρατορίας ήταν κατ' ανάγκην διαφορετικός από τó χριστιανισμό του έθνικοσοσιαλισμού. Όμως οι διαφορές αυτές τής ιδεολογίας δέν κλονίσανε καθόλου τά θεμέλια τής μυστικής κοσμοθεωρίας, απεναντίας μάλιστα δυναμώσανε τó ρόλο της.

Ο έθνικοσοσιαλισμός — εν τώ προσώπω τουλάχιστον του Ρόζενμπεργκ, πού άνηκε στη δεξιά πτέρυγα του κόμματος — είχε αρχικά απορρίψει την Παλαιά Διαθήκη ως «έβραϊκή». Όμοια, και ό οικουμενισμός τής Ρωμαϊκής Έκκλησίας είχε χαρακτηριστεί «έβραϊκος». Στη θέση τής οικουμενικής εκκλησίας θα έμπαινε ή «γερμανική έθνική εκκλησία». Μετά την κατάληψη τής εξουσίας, ή εκκλησία «εϋθυγραμμίστηκε» πράγματι — πράγμα πού περιόρισε μόν την πολιτική της δύναμη, αλλά διέυρνε πολύ την ιδεολογική και ήθική της επιρροή.

«Ασφαλώς, ό γερμανικός λαός θα βρεϊ κάποτε μιá δική του μορφή για τή θεογνωσία του και τή βίωση του θεού, όπως τó απαιτεί ή μοίρα του βόρειου αίματός του. Ασφαλώς τότε μόνο θα τελειωθεί ή Τριάς του Αϊματος, τής Πίστεως και του Κράτους. (Γκότφρηντ Φέντερ : Τó πρόγραμμα του έθνικοσοσιαλιστικού κόμματος και οι κοσμοθεωρητικές του βάσεις, σ. 49)

Η ταύτιση του Ίουδαίου θεού με την Άγία Τριάδα έπρεπε ν' αποφευχθεί με κάθε τρόπο· και μόνο τó γεγονός, ότι ό Χριστός ήταν Έβραϊός δημιουργούσε μιá κάποια άμηχανία. Μά ό Στάπελ βρήκε γρήγορα τή λύση : Άφου ό Ίησους είναι Υιός του Θεού, δέν μπορεί να θεωρηθεί Έβραϊός. Στη θέση των Ιουδαϊκών δογμάτων και παραδόσεων θα έμπαινε τó «βίωμα τής αυτοσυνειδησίας», στη θέση τής άφησης ή «ιδέα του προσωπικού αισθήματος τής τιμής».

Η πίστη στη μεταθανάτια επιβίωση των ψυχών απορρίπτεται σα «μαγανεία των μεσογειακών λαών». Τó ίδιο και ή άμώμητη σύλληψη τής Παρθένου Μαρίας. Ο Σάραναγκελ φρονεί σχετικά ότι :

«Ο Ρόζενμπεργκ μπερδεύει τó δόγμα για την πανάμωμο σύλληψη τής Παναγίας Παρθένου, δηλαδή την άμεθεξία της στο προπατορικό άμάρτημα — με τó δόγμα τής παρθενογένεσης του Ίησού (πού έχει συλληφθεί από τó Άγιο Πνεύμα)...»

Ο θρησκευτικός μυστικισμός είχε πάντοτε τόσο μεγάλη επιτυχία, επειδή κατ' ουσίαν διδασκε, ότι τó προπατορικό άμάρτημα ήταν ή γενετήσια συνουσία για χάρη τής σαρκικής ήδονής. Ο έθνικοσοσιαλιστής διατηρεί τó κεντρικό θέμα, αλλά τó αξιολογεί σύμφωνα με μιάν άλλη ιδεολογία, πού ανταποκρίνεται στα συμφέροντά του :

«Ο έσταυρωμένος είναι τó σύμβολο του θυσιασμένου άμνου, εικόνα, πού μάς θυμίζει την κατάρρευση όλων των δυνάμεων, και με τή... φρικτή αναπαράσταση του πόνου μάς καταθλίβει έσωτερικά, μάς κάνει ταπεινούς, όπως ακριβώς τó θέλουν οι άρχομανείς εκκλησίες... Μιá γερμανική εκκλησία θα προβάλλει σιγά-σιγά στις εκκλησίες, πού θ' αναλάβει υπό την προστασία της, εν' άλλο σύμβολο : άντι για τή σταύρωση, τó διδαχτικό πνεύμα τής φωτιάς, τόν ήρωα με την ύψηλότερη σημασία τής λέξης».

(Ρόζενμπεργκ, Μύθος, σ. 577)

Πρόκειται άπλως για μιάν άνταλλαγή δεσμών : στη θέση του μαζοχιστικού, διεθνούς μυστικισμού θα έρθει ό σαδιστικός-ναρκιστικός του έθνικισμού. Ίδου περι τίνος πρόκειται έφεξής :
«...ν' αναγνωρίσουμε τή γερμανική έθνική τιμή σαν ύψιστο μέτρο τής δράσης μας, για να ζήσουμε γι' αυτήν... Τó κράτος θ' άφήσει

άνεμπόδιστη κάθε θρησκευτική δοξασία, θά έπιτρέψει νά διδάσκονται ελεύθερα όποιοσδήποτε ήθικες θεωρίες, υπό τόν όρο, ότι δέ θά σταθοῦν έμπόδιο στό δρόμο τής έθνικῆς τιμῆς».

(*Χίτλερ, 'Ο άγώνας μου*).

Όπως είδαμε ήδη, ή ιδεολογία τής έθνικῆς τιμῆς άπορρέει άπό τό άυταρχικό σύστημα, και τοῦτο πάλι άπορρέει άπό τό άντιαφροδισιακό γενετήσιο σύστημα. Ούτε ό χριστιανισμός, ούτε ό έθνικοσοσιαλισμός κλονίζουν τά θεμέλια τοῦ άναγκαστικοῦ γάμου. Για τό χριστιανισμό ό γάμος είναι — έκτός άπό τήν άναπαραγωγή — μιá «όλοκληρωμένη ισόβια ένωση», για τόν έθνικοσοσιαλιστή ένας θεσμός για τή βιολογική προστασία τής φυλῆς. Έξω άπό τό γάμο δέν ύπάρχει και για τούς δυό καμιá γενετήσια ζωή.

Ό έθνικοσοσιαλισμός, έξάλλου, θέλει νά διατηρήσει τή θρησκεία, όχι όμως σέ ιστορική, αλλά σέ «σύγχρονη» βάση. Η άλλαγή αὐτή έξηγείται άπό τήν άποσύνθεση τής χριστιανικῆς γενετήσιας ήθικῆς, πού δέν μπορεί πιά νά τήν άναστείλει ή άναφορά σέ ιστορικά αίτήματα και μόνο.

«Τό λαϊκό φυλετικό κράτος θά πρέπει νά ξαναβρεῖ κάποτε τή βαθιά του ρίζα μέσα στη θρησκεία. Τότε μόνο, όταν ή πίστη στό θεό δέ θά είναι συνδεμένη μ' ένα όρισμένο περιστατικό τοῦ παρελθόντος, αλλά θά συνυφαίνεται στενότατα, σάν άέναη βίωση, με τήν προσήκουσα στό είδος πράξη και ύπαρξη τοῦ λαοῦ και τοῦ κράτους, τότε μόνο θά ξανασταθεῖ ό κόσμος μας γερά στό πόδια του».

(*Λούντβιγκ Χάζε, Έθνικοσοσιαλ. μηνιαία τετράδια, I, αριθ. 5 σ. 213*).

Δέν ξεχνάμε ότι : «προσήκουσα στό είδος πράξη και ύπαρξη» σημαίνει «ήθική» ύπαρξη, δηλαδή έμπρακτη άπάρνηση τής γενετήσιας όρμῆς.

Τίποτε δέ δείχνει καθαρότερα, τί είναι και τί δέν είναι ουσιαστικό για τήν άντιδραστική λειτουργία τής θρησκείας, όσο τά σημεία εκείνα, όπου οί έθνικοσοσιαλιστές θεωρήσανε σκόπιμο

νά διαφοριστοῦν άπό τήν έκκλησία και κείνα πού ύποστηρίζουν άπό κοινού μ' αὐτήν¹.

1. Οί έθνικοσοσιαλιστές δέν άποδέχτηκαν, πράγματι, τό πρωσικό κονκορδάτο (15.7.1929) και τό βαυαρικό κονκορδάτο (15.7.1930). 'Αλλ' αὐτό άφορούσε μιá προκοδότηση 4.122.370 Μάρκων στα 1931. 'Από τήν άλλη μεριά, όμως, δέν άντιτάχτηκαν στην αύξηση τών έκκλησιαστικών φόρων στη Βαυαρία, άπό 5.87 εκατομ. στα 1914, σέ 19.7 εκατομ. στα 1931 (χρονο μεγάλης οικονομικῆς κρίσης !). Τ' άκόλουθα στοιχεία σχετικά με τό βαυαρικό κονκορδάτο είναι παρμένα άπό τό άρθρο τοῦ Ρόμπερτ Μπέκ «Τά κονκορδάτα σέ βλέπουν». Σύμφωνα με τό κονκορδάτο τής 25.1.1925 είχαν παραχωρηθεί στην έκκλησία τά εξής :

1. Οί ιερωμένοι είναι *ύπάλληλοι τοῦ κράτους*.
2. Τό κράτος παραδέχεται, ότι ή εκλαϊκευση τοῦ 1817 (άπαλλοτρίωση τών εκκλησιαστικών κτημάτων) ήταν κατάφωρη άδικία για τήν εκκλησία, και άφήνει στην κρίση τής εκκλησίας ν' άπαιτήσει τήν άπόδοση τών κτημάτων της ή τή χρηματική τους άξία τοῦ ποσοῦ τών 60 εκατομμυρίων χρυσών μάρκων.
3. Η εκκλησία έχει τό δικαίωμα, νά προβεί σέ φορολογία (*εκκλησιαστικοί φόροι*) βάσει τών αστικών φορολογικών καταλόγων.
4. Τό κράτος ύποχρεώνεται, νά χρησιμοποιήσει σχεδόν τό 50 τοῖς εκατό τών εσόδων τών βαυαρικών κρατικών δασών, για νά πληρώσει ένα μέρος άπό τά χρέη πρὸς τήν εκκλησία, έχει δηλαδή ύποθηκεύσει στην εκκλησία, τρόπον τινά, τά δασικά έσοδα.
5. Η εκκλησία έχει τό δικαίωμα ν' άποκτήσει *νέα περιουσία*, πού θά είναι ιδιοκτησία της, άπρόσβλητη και προστατευμένη άπό τό κράτος.
6. Τό κράτος άναλαμβάνει τήν ύποχρέωση, νά παρέχει και νά πληρώνει στους ύψηλούς άξιωματούχους τής εκκλησίας *«κατοικία άνταποκρινόμενη στοῦ άξίωμα και τή θέση τους*».
7. Η εκκλησία, οί ιερωμένοι της και 28.000 μοναχοί είναι *άπεριόριστα ελεύθεροι* ν' ασκήσουν τις θρησκευτικές και τις βιομηχανικές τους (κατασκευή βιβλίων, ζύθου και ρακῆς) δραστηριότητες.
8. Στα πανεπιστήμια τοῦ Μονάχου και τής Βύρτσμπουργκ πρέπει νά διορίζονται εκάστοτε *ένας καθηγητής τής φιλοσοφίας και ένας καθηγητής τής ιστορίας*, άνθρωποι εμπιστοι τής εκκλησίας, πού θά διδάσκουν μόνο κατά τό εκκλησιαστικό πνεῦμα.
9. Τό κράτος εγγυάται τή διδασκαλία τών θρησκευτικών στα δημόσια σχολεία, και ό Έπίσκοπος ή οί έντεταλμένοι του έχουν τό δικαίωμα, νά διαμαρτυρηθοῦν στις κρατικές άρχές για τυχόν άτασθαλίες στη θρησκευτική δημόσια ζωή τών καθολικών μαθητῶν και τόν επιζήμιο ή άνάρμοστο(!) έπηρεασμό τους, και νά ζητήσουν άπό τις κρατικές υπηρεσίες θεραπεία τοῦ κακοῦ.

Σύμφωνα με προσεκτικούς ύπολογισμούς, τό κονκορδάτο εγγυήθηκε στην

Τὸ ἱστορικὸ στοιχεῖο, τὰ δόγματα, μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ περιμάχητα ἄρθρα «πίστεως» χάνουν τὴ σημασίαν τους, ὅταν πετύχει κανεὶς ν' ἀντικαταστήσει τὴ λειτουργία τους μὲ κάτι ἄλλο ἐξίσου δραστικόν. Ὁ ἔθνικοσοσιαλισμὸς θέλει κι αὐτὸς νὰ διατηρήσει τὸ «θρησκευτικὸ βίωμα», γιατί αὐτὸ μονάχα τὸν ἐνδιαφέρει· θέλει μόνο νὰ τὸ θεμελιώσῃ διαφορετικὰ. Τί εἶναι αὐτὸ τὸ «ἀέναο βίωμα»;

2. Ὁ ἀγώνας ἐναντίον τοῦ «πολιτιστικοῦ μπολσεβικισμοῦ»

Τὸ ἔθνικιστικὸ καὶ τὸ οἰκογενειακὸ συναίσθημα εἶναι στενὰ συνυφασμένο μ' ἓνα κάπως μουντό, λίγο-πολὸ μυστικιστικὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα. Ἡ φιλολογία γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ θέμα εἶναι ἀπέραντη. Ἀποκλείεται πάντως — πρὸς τὸ παρὸν — μιὰ ἀκαδημαϊκὴ λεπτομερειακὴ κριτικὴ αὐτοῦ τοῦ τομέα. Ξαναγυρίζουμε, λοιπόν, στὸ κύριον πρόβλημά μας: Ἐφόσον ὁ φασισμὸς στηρίζεται μὲ τόση ἐπιτυχία στὴ μυστικιστικὴ σκέψη, στὸ μυστικιστικὸ αἶσθημα τῶν μαζῶν, ὁ ἀγώνας ἐναντίον του τότε μόνο θὰ εἶναι ἀποτελεσματικὸς, ὅταν καταλάβουμε τὸ μυστικισμὸ καὶ καταπολεμήσουμε ἱατρικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ τὴ μυστικιστικὴ διάβρωση τῶν μαζῶν. Δὲν ἀρκεῖ, ὅτι προοδεύει ἡ ἐπιστημονικὴ κοσμοθεωρία, γιατί ἡ πρόοδος τῆς εἶναι τόσο ἀργή, ὥστε νὰ μὴν μπορεῖ νὰ προλάβει πιά τὴ μυστικιστικὴ διάβρωση. Σ' αὐτὸ φταίει τὸ γεγονός, ὅτι δὲν ἔχουμε καταλάβει καλὰ τὸ μυστικισμὸ. Ἡ ἐπιστημονικὴ διαφώτιση τῶν μαζῶν ἐνδιαφέρει

καθολικὴ ἐκκλησία τῆς Βαυαρίας ἀξίες, δηλαδὴ χορηγίες σὲ ρευστὸ χρήμα, κτηματικὲς ἀξίες, φοροαλλαγές ἰδιοκτησίας καὶ ἐπαγγέλματος κλπ., ὕψους ἐνὸς δισεκατομμυρίου μάρκων

Τὸ βαυαρικὸ κράτος πλήρωσε στὴν καθολικὴ ἐκκλησία στὰ 1916 13 ἑκατομμύρια μάρκα, στὰ 1929, 28.468.400 μάρκα, στὰ 1931, 26.050.250 μάρκα. Οἱ ὑπηρεσίες τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸ κράτος θὰ πρέπει προφανῶς νὰ εἶναι πολὺ προσοδοφόρες Ἡ σύναψη τοῦ κονκορδάτου μεταξὺ τοῦ Γερμανικοῦ Ράιχ καὶ τοῦ Βατικανοῦ στὰ 1933 δὲ δημιούργησε κανενὸς εἶδους νέες σχέσεις, ἀποφασιστικὲς γιὰ τὴν ὁμαδικὴ ψυχολογία, μεταξὺ ἐκκλησίας καὶ κράτους. Οἱ ἰδιωτικὲς—οικονομικὲς λειτουργίες τῆς ἐκκλησίας ἔμειναν ἀθικτές.

θηκε κυρίως, ν' ἀποκαλύψει τὰ κακουργήματα τῶν ἀρχόντων καὶ ὑπαλλήλων τῆς ἐκκλησίας, πράγμα, ποὺ ἄφησε ἀδιάφορες τὶς μεγάλες μάζες. Ἡ ἐπιστημονικὴ διαφώτιση ἀπευθυνόταν μόνο στὴ νόηση τῶν μαζῶν, ὄχι ὅμως στὸ αἶσθημά τους. Ὅταν ὅμως ἓνας ἄνθρωπος αἰσθάνεται μυστικιστικὰ, τότε τὸν ἀφήνει τελειῶς ψυχρὸ καὶ τὸ πιὸ ἐντεχνο ἀκόμη ξεμασκάρεμα κάποιου ἐκκλησιαστικοῦ μεγιστάνα· καὶ ἡ πιὸ ἐμπεριστατωμένη ἀπόδειξη τῆς οικονομικῆς ὑποστήριξης, ποὺ παρέχει τὸ κράτος στὴν ἐκκλησία μὲ τὰ χρήματα τοῦ ἐργάτη, τοῦ κάνει τόση λίγη ἐντύπωση, ὅσο καὶ ἡ ἱστορικὴ ἀνάλυση τῆς θρησκείας ἀπὸ τὸν Μάρξ καὶ τὸν Ἐνγκελς.

Τὰ ἀθεϊστικὰ κινήματα δοκίμασαν κι αὐτὰ βέβαια νὰ μεταχειριστοῦν συναισθηματικὰ κίνητρα, ὅπως δείχνουν οἱ γιορτὲς τῆς νεολαίας, ποὺ ὀργάνωναν οἱ ἐλεύθεροι διανοητές. Παρ' ὅλ' αὐτὰ, οἱ χριστιανικὲς ἐνώσεις νέων συγκέντρωναν 30 φορές περισσότερα μέλη ἀπὸ τὶς νεολαίες τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος καὶ τῆς σοσιαλδημοκρατίας. Περίπου 1 1)2 ἑκατομμύριο χριστιανοὶ νέοι ἀντιπαρατάσσονταν στὰ 1930-32 σὲ περίπου 50.000 κομμουνιστές, 60.000 σοσιαλδημοκράτες καὶ 40.000 ἔθνικοσοσιαλιστὲς σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα ποὺ δίνουν οἱ ἴδιοι. Ὁ παρακάτω λεπτομερειακὸς κατάλογος εἶναι παρμένος ἀπὸ τὴν «Προλεταριακὴ ἐλεύθερη φωνή» τοῦ Ἀπριλίου 1932:

Ἡ καθολικὴ ἔνωση νέων Γερμανίας	386.879
Ἁ κεντρικὸς σύνδεσμος καθολικῶν ἐνώσεων νεανίδων Γερμανίας	800.000
Ἁ σύνδεσμος καθολικῶν ἐνώσεων ἀγάμων	93.000
Ἁ σύνδεσμος καθολικῶν γυναικείων ὀργανώσεων νεολαίας Δυτ. Γερμανίας	25.000
Ἁ σύνδεσμος καθολικῶν μαθητῶν ἀνωτέρων σχολῶν «Νέα Γερμανία»	15.000
Ἁ σύνδεσμος καθολικῶν βιβλιοσυλλόγων Βαυαρίας . .	35.000
Καθολικὸς σύνδεσμος νεολαίας ἐργαζόμενων κοριτσιῶν Γερμανία	8.000
Σύνδεσμος γερμανικῶν ἐνώσεων ἀεροβάσεων	10.000

(Οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ προέρχονται ἀπὸ τὸ μικρὸ Κατάλογο Συνδέσμων Νεολαίας, 1931).

Σημασία έχει ἐδῶ ἡ κοινωνικὴ σύνθεση. Ὁ καθολικὸς σύνδεσμος νέων Γερμανίας παρουσίαζε τὶς ἐξῆς ἀναλογίες :

Ἐργάτες	45,6%
Χειροτέχνες	21,6%
Ἀγροτικὴ νεολαία	18,7%
Ἐμποροὶ	5,9%
Σπουδαστὲς	4,8%
Ἑπάλληλοι	3,3%

Τὸ προλεταριακὸ στοιχεῖο ὑπερτεροῦσε κατὰ πολὺ. Οἱ ἀναλογίες ὡς πρὸς τὴν ἡλικία ἦταν οἱ ἐξῆς στὰ 1929 :

14-17 ἐτῶν	51,0%
17-21 ἐτῶν	28,3%
21-25 ἐτῶν	13,5%
πάνω ἀπὸ 21 ἐτῶν	7,1%

Δηλαδή, τὰ 4)5 τῶν μελῶν ἦταν στὴν ἐφηβεία τους, ἐποχὴ ποὺ ὀριμάζει ἡ γενετήσια ἐπιθυμία, ἢ στὴν ἀμέσως μετεφηβικὴ ἡλικία !

Ἐνῶ λοιπὸν οἱ κομμουνιστὲς, στὸν ἀγῶνα τους, γιὰ νὰ κερδίσουν αὐτὴ τὴ νεολαία, προβάλλαν στὸ προσκῆνιο τὴν ταξικὴ ἀλληλεγγύη ἀντὶ γιὰ τὰ κοσμοθεωρητικὰ προβλήματα, ἢ καθολικὴ ὀργάνωση ἔκανε ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο : προμαχοῦσε στὸ πολιτιστικὸ καὶ τὸ κοσμοθεωρητικὸ μέτωπο. Οἱ κομμουνιστὲς γράφανε :

«Ἄν δουλέψουμε ξακάθαρα καὶ συνειδητά, θ' ἀποδειχτεῖ, ὅτι καὶ στοὺς νεαροὺς καθολικοὺς ἡ ταξικὴ ἀλληλεγγύη εἶναι ἰσχυρότερη ἀπὸ τ' ἀνασταλτικὰ κοσμοθεωρητικὰ προβλήματα... Δὲν πρέπει νὰ προβάλλουμε στὸ προσκῆνιο τὰ ἰδεολογικὰ προβλήματα, ἀλλὰ τὸ ταξικὸ πρόβλημα, τὴν ἀπαθλίωση, ποὺ μᾶς δένει δλους συναλλήλως μας».

Ἡ ἡγεσία τῆς καθολικῆς νεολαίας τουναντίον ἔγραφε (στὸ *Νέο Ἐργάτη*, ἀριθ. 17,1931) :

«Ἡ δύναμη καὶ ὁ μεγάλος κίνδυνος τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος ἔγκειται στὸ γεγονός ὅτι ἐπηρεάζει τοὺς νεαροὺς ἐργάτες καὶ τὰ πολὺ νέα παιδιά τῆς ἐργατιᾶς. Χαιρόμαστε, ὅταν ἡ κυβέρνησις τοῦ Ράιχ ἀντιμετωπίζει μὲ αὐστηρότητα τὸ κομμουνιστικὸ ἀνα-

τρεπτικὸ κόμμα. Πρὸ πάντων, ὅμως, περιμένουμε, ὅτι ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις θ' ἀντιταχθεῖ μὲ αὐστηρότατα μέτρα στὸν ἀγῶνα τοῦ κομμουνισμοῦ ἐναντίον τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς θρησκείας». Στὸ Βερολίνο, στὰ γραφεῖα τῆς λογοκρισίας «γιὰ τὴν προστασία τῆς νεότητος» ἀπὸ τὰ βρωμερὰ καὶ χυδαῖα δημοσιεύματα, ἦταν τοποθετημένοι ἐκπρόσωποι 8 καθολικῶν ὀργανώσεων. Μιὰ ἐκκλησιὰ τοῦ Κέντρου Νεολαίας στὰ 1932 ἔλεγε τὰ ἐξῆς : «Ζητοῦμε ἀπὸ τὸ κράτος, νὰ προφυλάξει μὲ ὅλα τὰ μέσα τὴ χριστιανικὴ πολιτιστικὴ κληρονομία ἀπὸ τὸ δηλητήριο ἐνὸς βρωμεροῦ τύπου καὶ μιᾶς σιχαμερῆς φιλολογίας, ἀπὸ μιὰν ἐρωτικὴν κινηματογραφικὴν παραγωγὴν, ποὺ ἐξευτελίζει ἢ νοθεύει τὸ ἔθνικὸ φρόνημα...»

Ἡ ἐκκλησιὰ ὑπερασπιζόταν τὴ μυστικιστικὴ λειτουργία της σ' ἐνὰ ὄχυρὸ σημεῖο, διαφορετικὸ ἀπὸ κείνο ποὺ χρησιμοποιοῦσε γιὰ τὴν ἐπίθεσή του τὸ κομμουνιστικὸ κίνημα.

«Χρέος τῆς προλεταριακῆς ἐλεύθερα σκεπτόμενης νεολαίας εἶναι νὰ δείξει στοὺς νεαροὺς χριστιανοὺς ἐργάτες τὸ ρόλο τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ὀργανώσεών της στὴ διεκπεραίωση τῶν μέτρων τοῦ ἐκφασισμοῦ καὶ στὴν ὑποστήριξη τῶν ἐκτάκτων μέτρων, καθὼς καὶ τῶν μέτρων οἰκονομίας».

Ἐγραφε ἡ *Φρανκτενκερστίμμε*¹, ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω.

Τὸ ἐρώτημα εἶναι : γιατί ἀντιστάθηκαν σ' αὐτὴ τὴν ἐπίθεση οἱ μάζες, οἱ νέοι χριστιανοὶ ἐργάτες ; Γιατί δὲν ἔβλεπαν οἱ ἴδιοι, ὅπως τὸ περίμεναν οἱ κομμουνιστὲς, τὴν «κεφαλαιοκρατικὴ λειτουργία» τῆς ἐκκλησίας ; Προφανῶς, ἐπειδὴ τοὺς ἦταν κρυμμένη αὐτὴ ἡ λειτουργία, κ' ἐπειδὴ ἦταν δομημένοι κατὰ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ καταντήσουν μωροπίστευτοι καὶ ἄκριτοι. Ἐκτὸς αὐτοῦ, ὑπῆρχε καὶ κάτι ἄλλο, ποὺ δὲν μπορούσε νὰ τὸ παραβλέψει κανεὶς : οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐκκλησίας παίρναν στίς ὀργανώσεις τῶν νέων ἀντικεφαλαιοκρατικὴ θέση, καὶ τὰ νέα παιδιά δὲν μπορούσαν νὰ καταλάβουν ἄμεσα, ποιά ἦταν ἡ ἀντίθεση μεταξὺ κομμουνιστῶν καὶ παπάδων στὰ κοινωνικὰ θέματα. Ἐτσι, μόνο στὸ θέμα τῶν ἐρωτικῶν σχέσεων ἔμοιαζε νὰ ὑπάρχει μιὰ ξεκάθαρη διαχωριστικὴ γραμμὴ. Φαινόταν, ὡσὰν οἱ

1. «Freidenkerstinne» : «Φωνὴ τῶν ἐλευθεροφρόνων» (Σ.τ.Μ.)

κομμουνιστές, αντίθετα από την εκκλησία, να παίρναν θετική στάση απέναντι στον έρωτισμό των εφήβων. Πολύ γρήγορα αποδείχτηκε, όμως, ότι οι κομμουνιστικές οργανώσεις παραμελούσαν όλωςδιόλου αυτό το καίριο πρόβλημα, όχι μόνο, αλλά ότι πολύ γρήγορα άρχισαν να καταδικάζουν και να εμποδίζουν τις εφηβικές γενετήσιες όρμες σε άγαστη σύμπνοια με την εκκλησία. Τα μέτρα των κομμουνιστών έναντίον της γερμανικής «Σέξπολ» (γενετήσια πολιτική), που ανακίνησε το έρωτικό πρόβλημα της νεολαίας και δοκίμασε να το λύσει, δέν ήταν λιγότερο αυστηρά από κείνα των εκκλησιαστικών εκπροσώπων. Το γεγονός, ότι ο κομμουνιστής ιερέας Ζάλκιντ, που ήταν συνάμα και ψυχαναλυτής, έγινε στη Σοβιετική Ρωσία αθθεντία στα ζητήματα της αναφροδισίας, ταιριάζει απόλυτα με την όλη εικόνα.

Δέν άρκοϋσε ή διαπίστωση, ότι το αυταρχικό κράτος μπορούσε να χρησιμοποιήσει κατά βούληση το γονέικο σπίτι, την εκκλησία και το σχολείο, για να ζέψει τη νεολαία στο σύστημά του και στην ιδεολογία του. Τους θεσμούς αυτούς δέν μπορούσε κανείς να τους κλονίσει, γιατί τους προστάτευε το κράτος· ή κατάργησή τους προϋπέθετε την κοινωνική επανάσταση. Από την άλλη μεριά, όμως, μιá από τις οϋσιαστικότερες προϋποθέσεις της κοινωνικής επανάστασης ήταν να κλονιστούν οι αντιδραστικές δραστηριότητες αυτών των θεσμών — ο κλονισμός τους άρα ήταν ή προϋπόθεση της κατάργησής τους. Πολλοί κομμουνιστές θεωρούσαν, ότι αυτό ακριβώς ήταν το κύριο μέλημα του «έρυθρου πολιτιστικού μετώπου». Για να εκπληρώσουν, όμως, την αποστολή αυτή, οι ενδιαφερόμενοι διαφωτιστές θα έπρεπε πρώτα να μελετήσουν, με ποιá μέσα και ποιους τρόπους άσκούσαν την επίδρασή τους το γονέικο σπίτι, το σχολειό και ή εκκλησία, ν' ανακαλύψουν, πώς δούλευε τις ψυχές των εφήβων αυτή ή επίδραση. Και δέν ώφελοϋσε βέβαια να επικαλούμαστε τις γενικές έννοιες «ϋποδούλωση» και «άποβλάκωση» — για τον άπλοϋστατο λόγο, ότι ή «άποβλάκωση» και ή «ϋποδούλωση» ήταν κιόλας το άποτέλεσμα του «δουλέματος»! Το ζήτημα, λοιπόν, ήταν οι διεργασίες, που έκαναν ώστε να έχουν το ποθούμενο άποτέλεσμα τα δικτατορικά συμφέροντα.

Στο σύγγραμμά μου *‘Ο γενετήσιος άγώνας της νεολαίας* προσπάθησα να δείξω, τί ρόλο παίζει σ' αυτό το ζήτημα ή καταπίεση της γενετήσιας όρμης και της έρωτικής ζωής των νέων. Σε συνδυασμό με *τοϋτο* το σύγγραμμα πρέπει να εξετάσουμε, ποιá είναι τα κύρια στοιχειá του πολιτιστικού άγώνα της αντίδρασης, κ' έπομένως, σε ποιá θυμικά δεδομένα θα πρέπει, αντίθετα, να στηρίξει το έργο της ή επανάσταση. Κ' έδω ίσχύει το αξίωμα, ότι πρέπει να παρακολουθούμε προσεχτικά τα θέματα, που προβάλλει ή πολιτιστική αντίδραση· γιατί δέν ενεργεί τυχαία και συμπτωματικά, οϋτε άπλως για να «παραπλανήσει», αλλά' έπειδή τα πράγματα αυτά είναι τα κεντρικά πεδία της μάχης και της επαναστατικής και της αντιδραστικής κοσμοθεωρίας και πολιτικής.

Θά πρέπει αναγκαστικά ν' αποφύγουμε τη μάχη στο θεωρητικό και πολιτιστικό πεδίο — *που στο κέντρο του βρίσκεται το γενετήσιο πρόβλημα* — έφόσον δέ διαθέτουμε τις άπαραίτητες γνώσεις και την άπαιτούμενη εκπαίδευση, για να κερδίσουμε τη μάχη. Αν όμως κατορθώσουμε ν' αποκτήσουμε μιá σταθερή βάση στο πολιτιστικό ζήτημα, τότε θα έχουμε όλα τα μέσα στα χέρια μας, για να προλειάνουμε το έδαφος της μάχης για την έργοδημοκρατία. Γιατί, πρέπει να το επαναλάβω: *ή γενετήσια άναστολή εμποδίζει το μέσο έφηβο να σκεφτεί και να αιστανθεί έλλογα*. Θά πρέπει να κατορθώσουμε ν' αντιταχθούμε στο μυστικισμό με τα κατάλληλα μέσα. Γιαυτό, άνάγκη πάσα να μάθουμε τους μηχανισμούς του.

Διαλέγουμε τυχαία ένα από τα πολλά τυπικά συγγράμματα: *‘Ο μπολσεβικισμός ως θανάσιμος έχθρός και ως όδοποιός της θρησκείας* (1931) του ιερέα Μπράουνμανν. Θά μπορούσαμε ν' αναφερθούμε έξίσου και σε όποιοδήποτε άλλο σύγγραμμα. Τα επιχειρήματα είναι παντού τα ίδια, κατ' οϋσίαν — κ' έτσι δέ χρειάζεται να μπουíme στίς λεπτομερειακές διαφορές.

«Κάθε θρησκεία είναι λύτρωση από τον κόσμο και τις δυνάμεις του κ' ένωση με το θεϊό. Γιαυτό ο κομμουνισμός δέ θα μπορέσει ν' άλυσσodέσει έντελώς τους ανθρώπους, όσο θα ζει έντός τους κάποια θρησκευτικότητα».

Έδω βέβαια όμολογείται άπερίφραστα ή λειτουργία του μυστι-

κισμού, ν' αποστρέψει τὴν προσοχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τῆς καθημερινῆς ζωῆς, «νὰ τὸν λυτρώσει ἀπὸ τὸν κόσμο», δηλαδὴ νὰ ἐμποδίσαι μιὰν ἐξέγερση ἐναντίον τῶν ἀληθινῶν αἰτίων τοῦ κακοῦ· ἀλλὰ οἱ ἐπιστημονικὲς ἀποκαλύψεις σχετικὰ μὲ τὴν κοινωνιολογικὴ λειτουργία τοῦ μυστικισμοῦ δὲ μᾶς πᾶνε πολὺ μακριά. Γιὰ τὴν πρακτικὴ καταπολέμησι τοῦ μυστικισμοῦ σημασία ἔχουν κυρίως οἱ ἐντυπωσιακὲς ἐμπειρίαι, πὺ ἀποκομίζει κανεὶς ἀπὸ συζητήσεις μεταξὺ νέων μὲ ἐπιστημονικὸ προσανατολισμὸ ἀπὸ τῆ μιὰ καὶ μυστικόπαθον ἀπὸ τὴν ἄλλη. Κάτι τέτοιαι συζητήσεις μᾶς δείχνουν, τί δρόμο πρέπει ν' ἀκολουθήσουμε, γιὰ νὰ καταλάβουμε τὸ μυστικισμὸ — ἐπομένως καὶ τὸ μυστικιστικὸ αἶσθημα τῶν ἀγελαίων ἀτόμων.

Μιὰ ομάδα ἐργατικῆς νεολαίας εἶχε προσκαλέσει ἕνα προτεστάντη πάστορα σὲ μιὰ συζήτηση γιὰ τὴν οἰκονομικὴ κρίση. Ἐφτασε, μὲ μιὰ φρουρὰ ἀπὸ 20 περίπου νεαροὺς χριστιανοὺς 18 ἕως 25 ἐτῶν. Στὴν ὁμιλία του, οἱ μὲν διαπιστώσεις του ὡς πρὸς τὰ πραγματικὰ δεδομένα ἦταν σχεδὸν ὅλες σωστές, ἀλλὰ ἡ ἐρμηνεία τους ἀποτελοῦσε ἕνα καθαρὸ ἄλλα ἀπὸ τὴν ἀμὴ πραγματικότητα στὸ μυστικισμὸ — κι αὐτὸ ἦταν ἀκριβῶς τὸ ἀξιοπρόσεχτο σημεῖο. Τὰ αἷτια τῆς ἐξαθλίωσης, εἶπε, ἦταν ὁ πόλεμος καὶ τὸ σχέδιο Γιάνγκ. Ὁ παγκόσμιος πόλεμος ἦταν ἡ ἔκφραση τῆς διαφθορᾶς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς προστυχιᾶς τους — ἕνα μεγάλο ἄδικο καὶ ἀσυγχώρητὴ ἁμαρτία. Καὶ ἡ ἐκμετάλλευση ἀπὸ μέρους τῶν κεφαλαιοκρατῶν ἦταν μεγάλη ἁμαρτία. Ἡ τυπικὴ αὐτὴ τοποθέτηση μᾶς δείχνει κιόλας, πόσο δύσκολο ἦταν νὰ ἐξουδετερώσει κανεὶς τὴν ἐπίδραση ἑνὸς μυστικιστῆ, ὅταν ὁ ἴδιος ἐπαιρνε ἀντικεφαλαιοκρατικὴ στάση, ἀνταποκρινόμενος ἔτσι στὸ ἀντικεφαλαιοκρατικὸ αἶσθημα τῆς χριστιανικῆς νεολαίας. Ὁ κεφαλαιοκρατισμὸς καὶ ὁ σοσιαλισμὸς — συνέχισε ὁ παπᾶς — ἦταν κατ' οὐσίαν ἕν καὶ τὸ αὐτό. Καὶ ὁ σοσιαλισμὸς στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσις ἦταν ἕνα εἶδος κεφαλαιοκρατισμοῦ· ἡ σοσιαλιστικὴ ἀνοικοδόμησι δημιουργοῦσε μειονεκτῆματα γιὰ ὀρισμέναι τάξεις, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ κεφαλαιοκρατία γιὰ τὶς ἄλλαι. Θὰ πρέπει κανεὶς «νὰ σπάσει τὰ μούτρα» κάθε κεφαλαιοκρατισμοῦ. Ὁ πόλεμος τοῦ μπολσεβικισμοῦ ἐναντίον τῆς θρησκείας ἦταν ἔγκλημα· δὲν ἦταν ἡ θρησκεία, πὺ ἔφταιγε γιὰ τὰ

δεινά, ἀλλὰ μόνο τὸ γεγονὸς, ὅτι ὁ κεφαλαιοκρατισμὸς κακομεταχειριζόταν τὴ θρησκεία (ὁ παπᾶς ἦταν προφανῶς προοδευτικός). Ποιὸ ἦταν ὅμως τὸ συμπέρασμα; Ἄφοῦ οἱ ἄνθρωποι εἶναι κακοὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ, δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἐξαλειφτοῦν τὰ δεινά, θὰ πρέπει νὰ τὰ ὑπομείνουμε καὶ νὰ προσαρμοστοῦμε. Καὶ οἱ κεφαλαιοκράται, εἶπε, δὲν αἰσθάνονται καλά. Ἡ ἐσωτερικὴ κακοδαιμονία, πὺ εἶναι τὸ χειρότερο δεινὸ, δὲ θὰ ἐξαλειφθεῖ στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσις, οὔτε καὶ μετὰ τὸ τρίτο πενταετὲς πρόγραμμα.

Μερικοὶ ἐπαναστατικοὶ νέοι δοκιμάσαν νὰ ὑποστηρίξουν τὶς δικῆς τους ἀπόψεις. Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι ὁ κεφαλαιοκράτης σὰν ἄτομο, ἀλλὰ τὸ αὐτόσημα, εἶπαν. Τὸ ζήτημα εἶναι, ἂν καταπιέζεται ἡ μεγάλη πλειονότητα ἢ μιὰ ἐλάχιστη μειονότητα. Ἡ συμβουλή, νὰ ὑπομείνουμε τὰ δεινά, σημαίνει παράτασι τῆς ἐξαθλίωσης, καὶ βοηθαεὶ ἀπλῶς τὴν ἀντίδραση. Καὶ τὰ λοιπά. Στὸ τέλος, συμφωνήσανε ὅλοι, ὅτι δὲν εἶναι δυνατό, νὰ γεφυρωθοῦν οἱ ἀντιθέσεις, ὅτι κανεὶς δὲν ἔφευγε ἀπὸ τὴ συζήτηση μὲ ἄλλαι πεποιθήσεις ἀπὸ κείναι πὺ εἶχε πρίν. Οἱ νεαροὶ συνοδοὶ τοῦ παπᾶ κρέμονταν ἀπὸ τὰ χεῖλια τοῦ ἀρχηγοῦ τους· ὡστόσο φαινόταν, ὅτι ζοῦσαν μέσα στὶς ἴδιαι καταθλιπτικῆς οἰκονομικῆς συνθήκαι, ὅπως καὶ οἱ κομμουνιστῆς ἀντίστοιχοὶ τους. Ὅμως, ὁ καθένας τους συμφώνησε μὲ τὴν ἀποψη, πὺ δὲν ὑπῆρχε καμιά γιαιρεία τοῦ κακοῦ, ἔπρεπε, λοιπὸν, νὰ προσαρμοστεὶ κανεὶς στὴν ἐξαθλίωσι καὶ νὰ «βάλει τὰ θάρρητά του στὸ θεὸ». Μετὰ τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας ρώτησα μερικοὺς κομμουνιστῆς νέους, γιαι δὲν ἀνακινήσαν τὸ κύριο πρόβλημα πὺ ἀπασχολοῦσε τὴν ἐκκλησία, τὴν ἐφηβικὴ ἐγκράτεια. Αὐτὸ θὰ ἦταν πολὺ ἐπικίνδυνο καὶ πολὺ δύσκολο, εἶπαν, θὰ ἐπενεργοῦσε σὰ βόμβα, κι ἄλλωστε δὲ συνηθίζαν, νὰ μιλάνε γι' αὐτὰ τὰ πράγματα σὲ πολιτικῆς συζητήσεις.

Λίγο καιρὸ πρίν εἶχε γίνεσι στὴ δυτικὴ περιοχὴ τοῦ Βερολίνου μιὰ ὁμαδικὴ συγκέντρωσι, ὅπου ἀναπτύξαναι τὶς ἀπόψεις τους ἐκπρόσωποι τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματου. Τὸ μισὸ ἀκροατήριο ἀπὸ 1800 ἄτομα ἦταν χριστιανοὶ καὶ μικροαστοὶ. Σὰν κύριος ὁμιλητῆς, συνόψισαι τὴν ἀποψη τῆς γενετήσιας οἰκονομίας μὲ τὰ ἐξῆς ἐρωτήματα:

1. Ἡ ἐκκλησία ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ χρῆσι ἀντισυλληπτικῶν εἶναι

άντιφυσική, όπως και κάθε παρεμπόδιση τής φυσικής αναπαραγωγής. "Αν ή φύση είναι τόσο αύστηρη και σοφή, τότε γιατί έπλασε ένα γενετήσιο όργανο, που μᾶς σπρώχνει να συνουσιαστούμε σαρκικά, όχι μόνο όταν θέλουμε να πιάσουμε παιδιά, αλλά 2000-3000 φορές κατά μέσον όρο στο βίο μας ;

2. Μπορούν οι εκπρόσωποι τής εκκλησίας, που βρίσκονται εδώ, να παραδεχτούν δημοσία, ότι τότε μόνο ικανοποιούν τις γενετήσιες επιθυμίες τους, όταν θέλουν ν' αποκτήσουν παιδιά ; (ήτανε προτεστάντες πάστορες).

3. Γιατί προίκει ο θεός το γενετήσιό μας όργανο με δυο ειδών αδένες — τον ένα για τή γενετήσια διέγερση, τον άλλο για τή αναπαραγωγή ;

4. Γιατί αναπτύσσουν και τὰ μικρά παιδιά γενετήσιες όρμές, πολύ πριν ώριμάσουν τὰ γεννητικά τους όργανα και αρχίσει ή γεννητική λειτουργία ;

Οί άμήχανες άπαντήσεις τών εκκλησιαστικών εκπροσώπων προκαλέσανε θύελλες από γέλια. "Όταν κατόπι προσπάθησα να διευκρινίσω, ποιό ρόλο παίζει μέσα στα πλαίσια τής αυταρχικής κοινωνίας ή εκ μέρους τής εκκλησίας και τής αντιδραστικής έπιστήμης άπάρνηση τής φυσικής ήδονικής απόλαυσης, να δείξω, ότι ή κατάπνιξη τής έρωτικής φιληδονίας, δεν μπορεί παρά να όδηγήσει στην ταπεινοφροσύνη και τή γενική παραίτηση άκόμη και στον οικονομικό τομέα — είχα όλο τὸ άκροατήριο με τὸ μέρος μου. Οί μυστικιστές είχαν ήττηθεί.

"Η μακριά πείρα μου από τέτοιες όμαδικές συγκεντρώσεις μ' έχει διδάξει, ότι ο κόσμος καταλαβαίνει πολύ καλά τὸν πολιτικά αντιδραστικό ρόλο τὸν μυστικισμοῦ σὲ συνδυασμό με τήν καταπίεση τής έρωτικής ζωής, όταν τὸυ εξηγήσει κανείς καθαρά και άμεσα τὸ δικαίωμα τής γενετήσιας απόλαυσης από ιατρικής και κοινωνικής πλευρᾶς. Τὸ δεδομένο αὐτὸ απαιτεῖ διεξοδική έδραίωση.

3. Τὸ έγερτήριο τὸν μυστικιστικοῦ αἰσθήματος

"Η «άντιμπολσεβικική» προπαγάνδα διαδηλώνει, ότι ο «μπολσεβικισμός είναι συνειδητὸς πολέμιος κάθε θρησκείας», και ιδιαί-

τερα τής «έσωτερικά πολύτιμης». "Εξαιτίας τὸν «όλισμοῦ» τὸν ο μπολσεβικισμὸς άναγνωρίζει μόνο τὰ υλικά αγαθὰ κ' ένδιαφέρεται μόνο για τήν παραγωγή υλικῶν αγαθῶν. Για τις πνευματικές αξίες και τὰ ψυχικά αγαθὰ δεν έχει καμιάν άπολύτως κατανόηση.

Τί είναι λοιπόν, αὐτὲς οί πνευματικές αξίες και τὰ ψυχικά αγαθὰ ; "Η φιλαλληλία και ή πίστη είναι λέξεις, που επανέρχονται συχνά, κατά τ' άλλα όμως ή φρασεολογία χάνεται μέσα στη θολούρα και τήν άοριστία τής έννοιας (άτομικότητα).

«'Επειδὴ ο μπολσεβικισμὸς θέλει να σκοτώσει κάθε άτομικὸ στοιχεῖο, καταστρέφει τήν οικογένεια, που δίνει πάντοτε στὸν άνθρωπο μιάν άτομικὴ σφραγίδα. Γιατὸ μισεῖ κάθε έθνικὴ επιδίωξη. Θέλει όλοι οί λαοὶ να γίνουν πανομοιότυποι, και να τὸυ είναι υποχείριοι... "Όλες τὸν οί προσπάθειες, όμως, να σκοτώσει τήν προσωπικὴ ζωὴ θὰ είναι μάταιες, όσο θὰ ζεῖ μέσα στὸν άνθρωπο κάτι θρησκευτικό, γιατί από τή θρησκεία αναβλύζει όλοένα ή προσωπικὴ έλευθερία από τὸν έξω κόσμο».

"Όταν ο μυστικιστὴς λέει «μπολσεβικισμός», δεν έννοεῖ τὸ πολιτικὸ κόμμα, που ίδρυσε ο Λένιν. Δεν έχει τήν παραμικρὴ ιδέα για τις κοινωνιολογικές συζητήσεις τής αρχῆς τὸν αἰώνα. «Κομμουνιστὴς», «μπολσεβικός», «κόκκινος», έγιναν συνθήματα τὸν αντιδραστικοῦ, που δεν έχουν τίποτε να κάνουν με τήν πολιτική, τὸ κόμμα, ή τήν οικονομία. Οί λέξεις αὐτὲς είναι τὸ ίδιο άλογες, όπως ή λέξη «'Εβραῖος» στὸ στόμα τὸν φασιστῆ. "Εκφράζουν τήν αντι-αφροδισακὴ στάση που προσιδιάζει στη μυστικιστικὴ-αντιδραστικὴ δομὴ τὸν αυταρχικοῦ ανθρώπου. "Ετσι, οί φασιστὲς άποκαλοῦν τὸν Ροῦζβελτ «'Εβραῖο» και «έρυθρό». Και στα μάτια τής εκκλησιαστικῆς ιεραρχίας ο Μπέρτραντ Ράσσελ είναι «μπολσεβικός». Τὸ άλογο περιεχόμενο αὐτῶν τῶν συνθημάτων άφορᾶ κατά κανόνα τὸ έρωτικὸ σφρίγος, τὸ ζωντανὸ αἰσθησιακὸν άνθρωπο, κι ἄς μὴν παραδέχεται οὔτε κατά διάνοια ο εκάστοτε άποκαλούμενος μ' αὐτὰ τὰ συνθήματα τὸν παιδικὸ και έφηβικὸν αφροδισασμό. Οί Ρῶσοι κομμουνιστὲς είχανε πάρει πολὺ πὸ άρνητικὴ θέση άπέναντι στη γενετήσια ζωὴ από τὸν όποιοδήποτε άμερικανὸν μικροαστό. Θὰ πρέπει να μάθουμε, να καταλαβαίνουμε τὸν άνορθολογισμό

τῶν συνθημάτων, ἂν θέλουμε νὰ καταπολεμήσουμε τὸ μυστικισμό, αὐτὴ τὴν πηγὴ κάθε πολιτικῆς ἀντίδρασης. Ὅπου στὶς ἐπόμενες σελίδες ἀναφέρουμε τὴ λέξη «μπολσεβικισμός», ὁ ἀναγνώστης θὰ πρέπει νὰ συνυπονοεῖ καὶ τὸ «ἄγχος τοῦ ὄργασμοῦ».

Ὁ φασιστὴς ἀντιδραστικὸς προϋποθέτει τὴ στενὴ σύνδεση μεταξὺ οἰκογένειας, ἔθνους καὶ θρησκείας — δηλαδή ἓνα δεδομένο, ποὺ ἡ κοινωνιολογικὴ ἔρευνα ἔχει τελειῶς παραμελήσει ὡς τὰ τώρα. Κατ' ἀρχήν, ἡ στερεότυπη φράση, ὅτι ἡ θρησκεία ἐλευθερώνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμο, ἐπιβεβαιώνει τὸ κλινικὸ πόρισμα τῆς γενετήσιας οἰκονομίας, ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι μιὰ φανταστικὴ ὑποκατάστατη μορφή τῆς πραγματικῆς σωματικῆς ἀπόλαυσης. Αὐτὸ ταιριάζει ἀπόλυτα μὲ τὴ θεωρία τοῦ Μάρξ, ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι τὸ ὄπιο τοῦ λαοῦ. Δὲν πρόκειται ἐδῶ γιὰ μιὰ συμβολικὴ ἀπλῶς παρομοίωση. Ἡ φυτοθεραπεία κατόρθωσε ν' ἀποδείξει, πὼς τὸ μυστικιστικὸ βίωμα προκαλεῖ στὸ αὐτόνομο βιοσύστημα τὶς ἴδιες ἐνέργειες μὲ τὰ ναρκωτικά. *Μιὰ διέγερση δηλαδή τοῦ γενετήσιου ὄργάνου, μιὰ κατάσταση μέθης, ποὺ ποθεῖ τὴν ἀπόλαυση τοῦ ὄργασμοῦ.*

Ἄλλὰ θὰ πρέπει πρῶτα νὰ μελετήσουμε ἀκριβέστερα τὶς σχέσεις τοῦ μυστικοῦ καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ συναισθήματος. Ὁ Μπράουνμαν γράφει μὲ τὸν τυπικὸ τρόπο τῆς ἀντιδραστικῆς ἰδεολογίας :

«Ὁ μπολσεβικισμός, ὅμως, ἔχει καὶ μιὰν ἄλλη μέθοδο, γιὰ νὰ ἐξοντώσει τὴ θρησκεία : τὴ συστηματικὴ καταστροφὴ τοῦ ἔγγαμου καὶ οἰκογενειακοῦ βίου. Ξέρει πολὺ καλά, ὅτι ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν οἰκογένεια ἀναβλύζουν οἱ μεγάλες δυνάμεις τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς. Γιαυτὸ ὁ γάμος καὶ τὸ διαζύγιο διευκολύνονται σὲ τέτοιον βαθμὸ, ὥστε ὁ ρωσικὸς γάμος νὰ πλησιάζει τὸν ἐλεύθερο ἔρωτα». Σχετικὰ μὲ τὴν «καταστρεπτικὴ γιὰ τὸν πολιτισμὸ» ἐπίδραση τῆς πενταήμερης ἐβδομάδας στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσι, λέει :

«Αὐτὸ χρησιμεύει καὶ γιὰ τὴ διάλυση τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς καὶ γιὰ τὴν καταστροφὴ τῆς θρησκείας... Τὸ σοβαρότερο εἶναι ὅμως ὁ χαλασμός, ποὺ ἔχει ἐξαπολύσει ὁ μπολσεβικισμὸς στὸν τομέα τῆς γενετήσιας ζωῆς. Μὲ τὴν κατάλυση τοῦ συζυγικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ βίου προάγει κάθε λογῆς ἀκολασία, ὡς καὶ τὴν

παρὰ φύσιν αἰμομικτικὴ συνουσία ἀδελφῶν, γονιῶν καὶ τέκνων. (Ἀναφέρεται στὴν κατάργηση τῆς τιμωρίας γιὰ αἰμομιξία στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσι). Ὁ μπολσεβικισμὸς δὲν ξέρει κανένα ἠθικὸ φραγμό».

Ἡ σοβιετικὴ φιλολογία, ἀντὶ ν' ἀντικρούσει τὶς ἐπιθέσεις αὐτῆς τῆς πολιτικῆς ἀντίδρασης μὲ μιὰν ἐμπεριστατωμένη παρουσίαση τῆς φυσικῆς γενετήσιας λειτουργίας, προσπαθοῦσε ἀντίθετα νὰ ὑπερασπιστεῖ τὰ τοῦ οἴκου της : δὲν ἦταν καθόλου ἀλήθεια, πὼς ἡ ἔρωτικὴ ζωὴ στὴ Ρωσία εἶναι «ἀνήθικη», οἱ γάμοι — μά, ξαναστεριώνουν, καὶ ἄλλα παρόμοια. Κάτι τέτοιες ἀμυντικὲς ἀποπειρες δὲν ἦταν ἀπλῶς πολιτικὰ ἀτελέσφορες, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀνταποκρίνονταν στὰ πράγματα. Ἡ ἔρωτικὴ ζωὴ στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσι ἦταν, ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ σκοπιά, πράγματι ἀνήθικη· οὔτε μποροῦσε νὰ γίνῃ λόγος γιὰ στερέωση τοῦ γάμου, γιὰτὶ ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου, ὅπως τὸν ἐννοοῦσε ἡ αὐταρχικὴ καὶ μυστικιστικὴ ἀντίληψη, εἶχε πράγματι διαλυθεῖ. Στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσι ἐπικρατοῦσε νομικὰ καὶ πρακτικὰ ὁ γάμος-ζευγάρωμα. Ὁ ρωσικὸς κομμουνισμὸς εἶχε χαλαρώσει ἐπομένως τὸν καταναγκαστικὸ δεσμὸ τοῦ γάμου καὶ τὸν καταναγκαστικὸ δεσμὸ τῆς οἰκογένειας, καὶ ἀφανίζει τὴν ἠθικολογία¹. Ἐκεῖνο ποὺ χρειαζόταν τώρα, ἦταν νὰ βοηθήσει κανεὶς τὶς μάζες νὰ συνειδητοποιήσουν τὴν ἀντίφαση, ὅτι δηλαδή ποθοῦν ἐνδόμυχα ἐκεῖνο, ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ πετύχει ἡ κοινωνικὴ ἐπανάσταση, ἐνῶ συγχρόνως ἐνστερνίζονται τὰ παραγγέλματα τῆς ἠθικολογίας. Ἄλλὰ γιὰ νὰ ἐκπληρώσει κανεὶς αὐτὸ τὸ ἔργο, εἶναι ἀνάγκη νὰ ξεκαθαρίσει τὶς συναρτήσεις μεταξὺ τοῦ καταναγκαστικοῦ οἰκογενειακοῦ δεσμοῦ, τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς ἀφροδίσιας ζωῆς. Ἐχομε δεῖξει παραπάνω, ὅτι τὸ ἐθνικιστικὸ φρόνημα εἶναι τὸ ἄμεσο ἐπακόλουθο τοῦ αὐταρχικοῦ-οἰκογενειακοῦ αἰσθήματος. Μὰ καὶ τὸ μυστικιστικὸ αἶσθημα ἐπίσης εἶναι πηγὴ τῆς ἐθνικιστικῆς ἰδεολογίας. Ἄρα, οἱ πατριαρχικὲς οἰκογενειακὲς ἔξεις

1 Ὅμως ἀπὸ τὸ 1934 περίπου ἄρχισαν νὰ ἐμφανίζονται πάλι τὰ παλιὰ ἀντιαφροδισιακὰ καὶ ἠθικιστικὰ φαντάσματα ποὺ δείχνουν τὴν ἀποτυχία τῆς ἀφροδισιακῆς ἐπανάστασης στὴ Ρωσία, ὅπου ξαναγυρίσανε στὸ θεσμὸ τοῦ ἀναγκαστικοῦ γάμου καὶ σὲ μιὰν ἀντιδραστικὴ νομοθεσία γιὰ τ' ἀφροδίσια. Δέξ : Ἡ ἀφροδίσια ἐπανάσταση.

και οι μυστικιστικές ροπές είναι τα βασικά ομαδικά ψυχολογικά στοιχεία του φασιστικού και του αυτοκρατορικού εθνικισμού. Έτσι, η ομαδική ψυχολογία μάς δείχνει, ότι η μυστικιστική άγωγή ανοίγει το δρόμο στο φασισμό, όταν ένας κοινωνικός σεισμός κινητοποιεί τις μάζες.

Στους *Τάμς της Νέας Υόρκης* της 14 Αυγούστου 1942, ο Όττο Τολίσκος (Otto D. Tolischus) αναφέρει τα εξής σχετικά με την αυτοκρατορική ιδεολογία των Γιαπωνέζων — σά να είχε μελετήσει την *Ομαδική Ψυχολογία του Φασισμού* :

«Μια καταπληκτική αποκάλυψη σχετική με το φιλοπόλεμο πνεύμα των Ιαπώνων, καθώς και τις φιλοδοξίες, που επικρατούν, όχι μόνο στις στρατιωτικές υπερεθνικιστικές κλίκες, που διευθύνουν τώρα την κυβέρνηση, αλλά και στους κύκλους των διανοουμένων, περιέχεται σ' ένα βιβλιαράκι του καθηγητή Chiakao Fujisawa, ήγετικού εκπρόσωπου της πολιτικής σκέψης και φιλοσοφίας των Ιαπώνων, που εκδόθηκε στο Τόκιο φέτος το Φεβρουάριο. Σύμφωνα με το έγχειρίδιο αυτό — που προορίζεται για ευρύτατη κυκλοφορία — η Ιαπωνία ως αρχέγονη «μητρίδα» της ανθρωπίνης φυλής και του παγκόσμιου πολιτισμού, διεξάγει έναν ιερό πόλεμο, για να συνενώσει και πάλι τη μαχόμενη ανθρωπότητα σε μια παγκόσμια οικογένεια, που στους κόλπους της το κάθε έθνος υπό την θεία ήγεςία του 'Ιάπωνος αυτοκράτορα, άπειθειας άπόγονου της θεάς του 'Ηλιου, θα πάρει την προσήκουσα θέση του, «στο άπόλυτο κοσμικό ζωικό κέντρο», άπ' όπου διασκορπίστηκαν τα έθνη και όπου πρέπει να ξαναγυρίσουν.

Στις κύριες γραμμές του το έγχειρίδιο αυτό άπλώς συνοψίζει, συστηματοποιεί και προσαρμόζει στο σημερινό πόλεμο ιδέες, παρμένες άπό τη μυθολογία του Shinto, που οι 'Ιάπωνες πολιτικοί, υπό την ήγεςία του Yosuke Matsuoka, άναπτύξανε σε αυτοκρατορικό δόγμα, για να δικαιολογήσουν την έπεκτατική πολιτική της 'Ιαπωνίας. 'Αλλά γι' αυτόν ακριβώς το λόγο βρίσκει άπήχηση σ' όλες τις θρησκείες, στα φυλετικά και έθνικά ιδανικά και συναισθήματα, τα τόσο βαθιά ριζωμένα στη φύση του 'Ιάπωνα. 'Απ' αυτή τη σκοπιά, ο καθηγητής Fujisawa είναι ένα είδος Νίτσε και Βάγκνερ, και το σύγγραμμά του, το ιαπωνικό αντίστοιχο του «'Ο άγώνας μου» του Άντολφ Χίτλερ.

“Όπως ακριβώς συνέβη με το «'Ο άγώνας μου», ο έξω κόσμος δέν έδωσε μεγάλη σημασία σ' αυτό το ρεύμα της ιαπωνικής σκέψης, που το θεωρούσε καθαρή φαντασίωση, η το τοποθετούσε στον τομέα της θεολογίας. Όμως, για χρόνια τώρα, αυτό προσπόρισε στην 'Ιαπωνία το ιδεολογικό υπόβαθρο για την έπεκτατική της πολιτική, που οδήγησε στο σημερινό πόλεμο, και οι τελευταίες διακοινώσεις της 'Ιαπωνίας προς τις 'Ηνωμένες Πολιτείες δέν μπορεϊ να γίνουν καταληπτές, αν δέν το έχουμε υπόψη μας.

Το κύρος του έγχειρίδιου καταφαίνεται άπό το γεγονός, ότι ο καθηγητής Fujisawa υπήρξε μόνιμος άντιπρόσωπος της 'Ιαπωνίας στη γραμματεία της Κοινωνίας των 'Εθνών, καθηγητής των Πολιτικών 'Επιστημών στο αυτοκρατορικό πανεπιστήμιο Kyushu, και δημοσίευσε πολυάριθμα συγγράμματα για την ιαπωνική πολιτική-έπιστήμη σε διάφορες γλώσσες. Είναι τώρα διευθυντής στο κέντρο έρευνών της 'Εταιρίας Αυτοκρατορικής 'Αρωγής (Imperial Rule Assistance Association), που ιδρύθηκε για να οργανώσει τον ιαπωνικό λαό για τον πόλεμο, και να διαδώσει αυτές τις ιδέες σ' όλοκληρο τον κόσμο.

Τι άέρας πνέει στο έγχειρίδιο αυτό, φαίνεται άπό τις πρώτες κιόλας παραγράφους. 'Ιδού, τι λένε :

«'Η 'Ιαπωνία ονομάζεται συχνά στην ποιητική μας γλώσσα «Sumera Mikuni», που σημαίνει κάτι σά θεϊος αιθέρας, που ένώνει τα πάντα και περιέχει τα πάντα. Άν στοχαστούμε τις φιλοσοφικές προεκτάσεις αυτής της έννοιας, θα καταλάβουμε το βασικό τόνο του αυτοκρατορικού διατάγματος της 27 Σεπ)βρίου 1939, έποχή της σύναψης της τριμερούς συνθήκης. 'Εκεί ο εύγενέστατος Τέννο μας διακήρυξε έπίσημα, ότι η υπόθεση της «μεγάλης δικαιοσύνης» (ιαπωνικά «Ταϊσχό») — Σ.τ.Μ.) πρέπει να φτάσει ως τα πέρατα της γής, έτσι ώστε ο κόσμος να γίνει ένας οίκος, και να δυνηθούν όλα τα έθνη, να εξασφαλίσουν τις προσήκουσες θέσεις τους. Τουτό το σημαντικό έδάφιο του διατάγματος θα διασαφηνίσει το βαθύτερο χαρακτήρα του σεπτού μας μονάρχη, ο όποιος διακατέχεται άπό την επιθυμία, να ενεργήσει σαν κεφαλή μιας παγκόσμιας οικογένειας, που μέσα στους κόλπους της θα κατανεμηθούν σ' όλα τα έθνη οι προσιδιάζουσες θέσεις σ' ένα δυναμικό σύστημα άρμονίας και συνεργασίας.

Ἐναπόκειται στὸν Τέννο μας, νὰ πράξει πᾶν τὸ δυνατόν, γιὰ νὰ παλινορθώσει τὸ «ἀπόλυτο κοσμικὸ κέντρο τῆς ζωῆς» καὶ ν' ἀνασυντάξει τὴ βασικὴ κάθετη τάξη, ποὺ ἐπικρατοῦσε κάποτε ἀνάμεσα στὰ ἔθνη τὸν πολὺ ἀρχαῖο καιρὸ. Μὲ τὴν πράξη του αὐτὴ ἐπιθυμεῖ, νὰ μεταμορφώσει τὸ σημερινὸ ἄνομο καὶ χαοτικὸ κόσμο, ὅπου οἱ ἀδύναμοι ἐγκαταλείπονται βορᾶ στοὺς ἰσχυροὺς, καὶ νὰ τὸν ἐνώσει σὲ μιὰ πλατιά οἰκογενειακὴ κοινότητα, ὅπου θὰ βασιλεύει τέλεια ὁμόνοια καὶ ἀπόλυτη ἁρμονία.

Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς θείας ἀποστολῆς, ποὺ ἡ Ἰαπωνία ἔχει κληθεῖ νὰ ἐκπληρώσει πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Μ' ἓνα λόγο, νὰ διαποτίσει τὸν κόσμον ὅλο καὶ τὴ γῆ μὲ τὴν κοσμικὴ ζωντάνια, τὴν ἐνσωματωμένη στὸ θεῖο μας μονάρχη, ἔτσι ὥστε οἱ χωρισμένες ἐθνικὲς μονάδες νὰ ἐνωθοῦν καὶ πάλι πνευματικὰ μὲ τὸ ἀτόφιο αἶσθημα ὁμαιμῶν ἀδελφῶν.

Μόνον μ' αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ παρακινηθοῦν ὅλα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου νὰ ἐγκαταλείψουν τὶς ἀτομιστικὲς τοὺς ἐξεις, ποὺ ἐκφράζονται πρωτίστως στὸ διεθνὲς δίκαιο».

Αὐτὴ εἶναι, λέει ὁ καθηγητὴς Φουτζισάβα, «ἡ ὁδὸς τῶν θεῶν», καὶ μετὰ ἀπὸ μιὰ μυστικιστικὴ ἐρμηνεία της, ἐξακολουθεῖ :

«Μέσα στὸ φῶς αὐτό, μπορεῖ κανεὶς νὰ καταλάβει πολὺ καλά, ὅτι ὁ κεφαλαιοκρατικὸς ἀτομικισμὸς, ποὺ ἐπικρατεῖ στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, ἀντιστρατεύεται τὴν κοσμικὴ ἀλήθεια, γιὰτὶ ἀγνοεῖ τὸ «περιέχον ζωικὸ κέντρο», καὶ συναλλάσσεται ἀποκλειστικὰ μὲ ἀσυδοσία καὶ ἀχαλίνωτο ἐγώ. Ὁ δικτατορικὸς κομμουνισμὸς, ποὺ τὸν ἔχουν ἀναγάγει σ' ἐπίσημο δόγμα στὴ Σοβιετικὴ Ρωσία, εἶναι κι αὐτὸς ἀσυμβίβαστος μὲ τὴν κοσμικὴ ἀλήθεια, ἐπειδὴ παραμελεῖ τὶς προσωπικὲς πρωτοβουλίες καὶ ἀσκει ἀπλῶς δραστηκὸ γραφειοκρατικὸ ἔλεγχον τοῦ κράτους.

Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι ἡ ὁδηγήτρια ἰδέα τῆς ἐθνικοσοσιαλιστικῆς Γερμανίας καὶ τῆς φασιστικῆς Ἰταλίας ἔχει πολλὰ κοινὰ σημεῖα μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ Μουζούμπι, ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ γνωρίσματα, ποὺ ξεχωρίζουν τὶς δυνάμεις τοῦ Ἀξονοῦ ἀπὸ τὶς δημοκρατίες καὶ τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση. Ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς πνευματικῆς ἀλληλεγγύης ἡ Ἰαπωνία, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία ἀποφασίσανε νὰ παρουσιάσουν ἓνα ἐνιαῖο κοινὸ μέτωπον ἀπέναντι σ' ἐκεῖνες τὶς δυνάμεις, ποὺ ὑπερασπίζον τὴν παλιὰ τάξη».

Ἡ Σουμέρα Μικούνι, ἐξηγεῖ ὁ καθηγητὴς Φουτζισάβα, βρίσκεται σὲ πόλεμον μὲ τὶς κυβερνήσεις τοῦ Προέδρου Ροῦζβελτ καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ Τσῶρτλ, ποὺ ἐπιθυμοῦσαν νὰ πραγματοποιήσουν τὶς «ἄμετρες φιλοδοξίες» τους, νὰ κυριαρχήσουν στὴν Ἀνατολή. Ἀλλὰ χάρις στὶς ἐνθερμες προσευχές, ποὺ πρόσφερε μέρα καὶ νύχτα ὁ Σουμέρα Μικότο (ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ἰαπωνίας) στὸ πνεῦμα τῆς θεᾶς τοῦ Ἡλίου, ἡ θεία δύναμη ἐπιστρατεύθηκε ἐπιτέλους, γιὰ νὰ χτυπήσει κατακέφαλα αὐτοὺς ποὺ σήκωσαν κεφάλι ἐναντίον τοῦ ἀπαραβίαστου κοσμικοῦ νόμου.

Ἴδου τί γράφει κατὰ λέξη ὁ καθηγητὴς Φουτζισάβα :

«Ἡ σημερινὴ Μείζων Ἀνατολικὴ Ἀσία εἶναι κατ' οὐσίαν ἡ δευτέρη γενιά τῆς ἐγγονῆς (τῆς θεᾶς τοῦ Ἡλίου, μυθολογικῆς προμήτορος τῆς ἰαπωνικῆς δυναστείας) ποὺ διαιωνίζεται στὴν ἀφθαρτὴ ζωὴ τοῦ Σουμέρα Μικότο».

Καὶ ὁ καθηγητὴς Φουτζισάβα καταλήγει :

«Ὁ ἱερὸς πόλεμος, ποὺ ἐξαπέλυσε ἡ Σουμέρα Μικούνι, θὰ ξυπνήσει ἀργὰ ἢ γρήγορα ὅλα τὰ ἔθνη, γιὰ νὰ δοῦν τὴν κοσμικὴ ἀλήθεια, ὅτι ὁ ἐθνικὸς βίος τοῦ καθενὸς ἔχει βλαστήσει ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ ἀπόλυτο ζωικὸ κέντρο, ποὺ τὸ ἐνσαρκώνει ὁ Σουμέρα Μικότο, καὶ ὅτι ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἁρμονία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπικρατήσουν, ἂν δὲν ὀργανωθοῦν καὶ πάλι ὅλα τὰ ἔθνη σ' ἓνα «παν-περιέχον» οἰκογενειακὸ σύστημα ὑπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ Σουμέρα Μικότο».

Καὶ ὁ καθηγητὴς Φουτζισάβα προσθέτει εὐλαβικά :

«Ἡ εὐγενικὴ αὐτὴ ἰδέα δὲν πρέπει μὲ κανένα τρόπο νὰ ἐξομοιωθεῖ μὲ τὸν αὐτοκρατορισμὸ, ποὺ ὑποδουλώνει ἀνελέητα τ' ἀδύναμα ἔθνη».

Ὅσο ἀπίστευτες κι ἂν φαίνονται αὐτὲς οἱ ἰδέες, ἀκόμη πιὸ ἀπίστευτη εἶναι ἡ «ἐπιστημονικὴ βάση», ποὺ τοὺς δίνει ὁ καθηγητὴς Φουτζισάβα. Ἐνῶ ὅλα τὰ ἰαπωνικὰ χρονικὰ καὶ οἱ ἱστορίες δέχονται, ὅτι ὅταν ἰδρύθηκε ἡ ἰαπωνικὴ αὐτοκρατορία — πρᾶγμα, ποὺ ἡ μὲν ἰαπωνικὴ κυβέρνησις τοποθετεῖ στὰ 2600 π.Χ., οἱ δὲ ἱστοριογράφοι στὶς ἀρχὲς τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς — οἱ κάτοικοι τῶν ἰαπωνικῶν νησιῶν ἦταν πρωτόγονοι ἄγριοι, μερικοὶ τοὺς μάλιστα ἦταν «ὄντα μὲ οὐρά», ποὺ ζοῦσαν πάνω στὰ δέντρα. Ὁ καθηγητὴς Φουτζισάβα ἀνευρυθρίαστα προβάλλει τὴν ἀξίωση, ὅτι ἡ Ἰαπωνία εἶναι ἡ «μητρὶδα» ὀλόκληρου τοῦ ἀνθρώπινου γένους καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Τὰ τελευταῖα εὐρήματα, καὶ ὀρισμένα σπάνια ἰαπωνικὰ ἀρχεῖα, συμπληρωμένα ἀπὸ δυτικὰς αὐθεντίας, ἐξηγεῖ ὁ καθηγητὴς Φουτζισάβα, «ἀποδεικνύουν» τὸ θαυμαστὸ γεγονός, ὅτι στὴν προϊστορικὴ ἐποχὴ ἡ ἀνθρωπότητα ἀποτελοῦσε ἓνα μοναδικὸ παγκόσμιον οἰκογενειακὸ σύστημα μὲ τὸν Σουμέρα Μικότο ἐπικεφαλῆς. Τὴν Ἰαπωνία τὴν τιμοῦσαν ὅλοι σὰν τὴ χώρα τῶν γονιῶν, ἐνῶ ὅλες οἱ ἄλλες χῶρες ὀνομάζονταν χῶρες τῶν παιδιῶν, ἢ παραφυάδες.

Ὡς ἀπόδειξη ὁ καθηγητὴς Φουτζισάβα ἀναφέρει ἓναν παγκόσμιον χάρτη, ποῦ φιλοτέχνησε «κάποιος Χίλλιφορντ στὰ 1280», ὅπου «ἡ Ἀνατολὴ εἶναι τοποθετημένη στὴν κορυφὴ καὶ ὁ χῶρος, ποῦ κατοικοῦν οἱ Ἰάπωνες, ὀνομάζεται (Βασίλειον τοῦ Οὐρανοῦ).

Ὁ καθηγητὴς Φουτζισάβα συνεχίζει :

«Διάσημοι ἐπιστήμονες, ποῦ ἀσχολοῦνται μὲ ἐξονυχιστικὰς ἔρευνες σχετικὰς μὲ τὰ προϊστορικὰ χρονικὰ τῆς Ἰαπωνίας, συμπεραίνουν ὁμόφωνα, ὅτι τὸ λίκνον τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ἦταν οὔτε τὸ ὑψίπεδο τοῦ Παμίρ, οὔτε οἱ ὄχθες τοῦ Τίγρη καὶ τοῦ Εὐφράτη, ἀλλὰ ἡ μέση ὀρεινὴ περιοχὴ τῆς Ἰαπωνικῆς στερεᾶς. Τούτῃ ἡ νέα θεωρία γιὰ τὴν καταγωγὴν τῆς ἀνθρωπότητος προσελκύει τὴ ζωνηρὴν προσοχήν, ὅσων ἀτενίζουσιν μ' ἐμπιστοσύνη τὴ θείαν ἀποστολὴν τῆς Ἰαπωνίας γιὰ τὴ σωτηρίαν τῆς παραπλανημένης ἀνθρωπότητος». Σύμφωνα μ' αὐτὴν τὴν καθηγητικὴν θεωρίαν, οἱ Σουμέριοι, ποῦ πιστεύεται, ὅτι ἰδρύσανε τὸ βαβυλωνιακὸν πολιτισμὸν, ἀπ' ὅπου βλαστῆσαν καὶ ἀνθίσαν ὅλοι οἱ ἄλλοι πολιτισμοί, τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρώμης — οἱ Σουμέριοι εἶναι ὅμοιοι μὲ τοὺς πρῶτους Ἰάπωνες, ποῦ ἐγκαταστάθηκαν στὸ Ἐρντοῦ, καὶ αὐτό, λέει ὁ καθηγητὴς μας, ἐξηγεῖ τὴν ἀντιστοιχίαν ἀνάμεσα στὰ προϊστορικὰ χρονικὰ τῆς Ἰαπωνίας καὶ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Τὸ ἴδιον, λέει, ἰσχύει καὶ γιὰ τοὺς Κινέζους, ποῦ ἐπιμένει ὅτι ἐκπολιτίστησαν ἀπὸ τοὺς Ἰάπωνες, ἐνῶ συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἀντίστροφο. Ὡστόσο, οἱ ἰαπωνικὰς ἱστορίας ἀναφέρουν, ὅτι οἱ Ἰάπωνες δὲ μάθαιναν νὰ διαβάξουν καὶ νὰ γράφουν, ὡς τὴ στιγμὴν ποῦ τοὺς διδάξαν οἱ Κορεάτες καὶ οἱ Κινέζοι, γύρω στὰ 400 μ.Χ.

Δυστυχῶς, λέει ὁ καθηγητὴς, «ἡ τάξις τοῦ κόσμου μὲ τὴν Ἰαπωνίαν ὡς ἀπόλυτον ἐνωτικὸν κέντρον, κατάρρευσε ἀπὸ τοὺς ἐπανειλημ-

μένους σεισμούς, τὶς ἠφαιστειακὰς ἐκρήξεις, τοὺς κατακλυσμούς, τὰ παλιρροιακὰ κύματα καὶ τοὺς παγετῶνες καὶ ἐξαιτίας αὐτῶν τῶν φοβερῶν κατακλυσμῶν ἡ ἀνθρωπότητα ἀποξενώθηκε γεωγραφικὰ καὶ πνευματικὰ ἀπὸ τὴ γονέικη γῆ τῆς Ἰαπωνίας».

Ἀλλὰ, φαίνεται ὅτι ἡ Σουμέρα Μικότι «ἔμεινε ὡς ἐκ θαύματος ἀπρόσβλητη ἀπ' ὅλες αὐτὰς τὶς φυσικὰς καταστροφὰς καὶ οἱ θεοὶ μονάρχες τῆς, οἱ Σουμέρα Μικότο, ποῦ ἡ γενιά τους κατεβαίνει ἀδιάσπαστη τοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων, ἀναλάβανε τὴν ἱερὴν ἀποστολὴν νὰ ξαναπλάσσουν αὐτὴν τὴν ἀνεργάστην διαμελισμένην ἀνθρωπότητα καὶ νὰ τὴν ὀργανώσουν σὲ μιὰ πλατιὰ οἰκογενειακὴ κοινότητα, ὅπως ἦταν στὰ προϊστορικὰ χρόνια».

«Προφανῶς», προσθέτει ὁ καθηγητὴς Φουτζισάβα, «κανεὶς δὲν εἶναι ἀρμοδιότερος ἀπὸ τὸν Σουμέρα Μικότο, γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τὸ θεῖον ἔργον τῆς σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητος».

Ὁ Τολίσκος δὲν καταλαβαίνει τὰ φαινόμενα, ποῦ ἐξιστορεῖ. Νομίζει, ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ συνειδητὴ μυστικιστικὴ μεταμπίεση ἐνὸς ὀρθολογικοῦ αὐτοκρατορισμοῦ. Ὅμως ἡ ἀφήγησίς του δείχνει ὀλοφάνερα, ὅτι ἡ γενετήσια οἰκονομία ἔχει δίκιον, ὅταν ἀνάγει ὅλες τὶς μορφὰς τοῦ μυστικισμοῦ, φασιστικὰς, αὐτοκρατορικὰς, δικτατορικὰς, στὴ μυστηριακὴ διαστρέβλωσιν τῆς φυτικῆς αἰσθητικῆς τῆς ζωῆς, στὴ μυστικιστικὴ παροχέτευσιν τῶν φυτικῶν ὀρμῶν τῆς ζωῆς, ποῦ ἀπεργάζεται τὸ αὐταρχικὸν πατριαρχικὸν σύστημα τῆς οἰκογένειας καὶ τοῦ κράτους.

Ἄν τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μητρικῆς προσήλωσης (νοσταλγία, αἶσθημα τῆς μητρικῆς γῆς), ἔτσι καὶ ἡ μυστικοπάθεια γεννιέται ἀπὸ τὴν ἀντιαφροδισιακὴν ἀτμόσφαιραν, ποῦ συνδέεται ἄρρηκτα μὲ τὴν οἰκογενειακὴν προσήλωση. Ἡ αὐταρχικὴ οἰκογενειακὴ προσήλωση προϋποθέτει τὴν ἀνάσχεσιν τοῦ γενετήσιου αἰσθησιασμοῦ. Ὅλα τὰ παιδιά σ' ὅλες τὶς πατριαρχικὰς κοινωνίας εἶναι χωρὶς ἐξαιρέσιν ἐκθετα σ' αὐτὴν τὴν αἰσθησιακὴν ἀνάσχεσιν. Καμιὰ κατοπινὴ ἐντυπωσιακὴ καὶ φαινομενικὰ «ἐλεύθερη» ἐρωτικὴ ζωὴ δὲν μπορεῖ νὰ ξεγελάσει τὸ ἔμπειρον μάτι καὶ νὰ τοῦ κρύψει αὐτὴ τὴν βαθιορίζωτην ἀνάσχεσιν. Καὶ κάτι περισσότερον μάλιστα : πολλὰς ἀρρωστημένους ἐκδηλώσεις στὴν ὀριμὴν γενετήσιαν ζωὴν, ἢ ἀκριτὴν παμμυξία, ὁ ἀκόρεστος ἀφροδισιασμός, ἡ ροπὴ πρὸς παθολογικὰς

διαστροφές, κλπ., ὅλ' αὐτὰ προέρχονται ἀπευθείας ἀπὸ τὴν ἀνάσχεση τῆς ἰκανότητος νὰ γευτεῖ κανεὶς τὸν ὄργανισμό. Τὸ αὐτόνοητο ἀποτέλεσμα ἀπ' αὐτὴ τὴ χαρακτηριστικὴ κάθε αὐταρχικῆς ἀγωγῆς ἀνάσχεση («ἀναφροδισία», «ἀδυναμία ὄργανισμοῦ»), ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ ὑποσυνείδητα αἰσθήματα ἐνοχῆς καὶ ἀφροδισιακὸ ἄγχος, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι μιὰ ἄσβεστη, ὑποσυνείδητη ἐπιθυμία ὄργανισμοῦ ποὺ συνακολουθεῖται ἀπὸ αἰσθήματα σωματικῆς ἔντασης στὴν περιοχὴ τοῦ ἡλιακοῦ πλέγματος. Δὲν εἶναι τυχαῖο, ἀλλὰ φυσιολογικὰ νόμιμο, ὅτι ἡ λαϊκὴ λαλιά τοποθετεῖ τὸ αἶσθημα τῆς ἐπιθυμίας στὸ στήθος καὶ στὴν κοιλιά¹. Ἡ μόνιμη ἔνταση στὸ ψυχοφυσικὸ ὄργανο εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἡμεροφαντασιᾶς τοῦ παιδιοῦ καὶ τῶν ἐφήβων, ποὺ πολὺ εὐκόλα γυρίζει στὴ μυστικοπάθεια, τὸ συναισθηματισμὸ καὶ τὴ θρησκοληψία. Ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ μυστικοῦ-αὐταρχικοῦ ἀνθρώπου εἶναι ποτισμένη ἀπὸ τέτοια συναισθήματα. Στὸ μέσο παιδί διαμορφώνεται κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο μιὰ δομὴ, ποὺ εἶναι ἀναγκαστικὰ ἔτοιμη νὰ ρουφήξει τὶς μυστικιστικὰς ἐπιδράσεις τοῦ ἔθνικοσμοῦ, τῆς μυστικοπάθειας, τῆς κάθε λογῆς δεισιδαιμονίας. Τὰ φρικιαστικὰ παραμῦθια τῆς παιδικῆς ἡλικίας, τ' ἀστυνομικὰ μυθιστορήματα κατόπι, καὶ ἡ μυστηριακὴ ἀτμόσφαιρα τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἀπλῶς προβαθμίδες, ποὺ «κουρδίζουν» τὸ βιοφυσικὸ ὄργανο, γιὰ ν' ἀνταποκριθεῖ στὴ στρατιωτικὴ καὶ πατριωτικὴ μύηση. Καὶ δὲν ἔχει σημασία, ὅταν κρίνουμε τὴν ἐπίδραση τοῦ μυστικισμοῦ, ἂν ὁ μυστικόπαθος ἄνθρωπος φαίνεται τραχὺς, ἢ ἀκόμη καὶ βάνουσος στὴν ἐπιφάνεια. Ἐκεῖνο ποὺ ἐνδιαφέρει εἶναι οἱ διεργασίες στὰ βάθη τῆς ψυχῆς του. Ὁ συναισθηματισμὸς καὶ ὁ θρησκευτικὸς μυστικισμὸς ἐνὸς Ματούσκα, Χάρμανν, Κύρτεν εἶναι στενὰ συνδεδεμένοι μετὰ τὴ σαδιστικὴ τους ὁμότητα. Αὐτὲς οἱ ἀντιθέσεις ξεπηδᾶν ἀπὸ μιὰ καὶ μόνη πηγὴ: ἀπὸ τὴν ἀκόρεστη *φυτικὴ ἐπιθυμία*, τὴ γεννημένη ἀπὸ τὴν ἀφροδισιακὴ ἀνάσχεση, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ βρεῖ τὴν ἐκπλήρωσίν της, γιὰτὶ ὁ φυσιολογικὸς δρόμος της εἶναι φραγμένος. Γιαυτὸ καὶ ἡ καταπιεσμένη ὁρμὴ της παροχετεύεται μετὰ τόση εὐκολία στὴ σαδιστικὴ μυικὴ ἐκτόνωση ἀφενός,

1. Πρβ. καὶ τὴν κλινικὴ παρουσίαση στὸ βιβλίον μου: *Ἡ λειτουργία τοῦ ὄργανισμοῦ*, 1942.

ἀφετέρου ὅμως, ἐπειδὴ συνυπάρχει καὶ τὸ αἶσθημα ἐνοχῆς, ξεχνῶνται σὲ μυστικιστικὰ θρησκευτικὰ βιώματα. Ὁ παιδοκτόνος Κύρτεν ὑπέφερε ἀπὸ γενετήσιες διαταραχές, ὅπως τὸ ἐπιβεβαίωσαν οἱ μαρτυρίες τῆς γυναίκας του — ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἔκανε καμὴν ἐντύπωση στοὺς «ἐμπειρογνώμονες» τῆς κλινικῆς ψυχιατρικῆς. Ἡ σαδιστικὴ κτηνωδία καὶ ἡ μυστικοπάθεια πᾶνε χέρι-χέρι, ἐκεῖ ὅπου ἡ κανονικὴ ἐγερσιμότητα τοῦ ὄργανισμοῦ ἔχει διαταραχθεῖ. Αὐτὸ ἰσχύει γιὰ τοὺς ἱεροξεταστὲς τοῦ Μεσαίωνα, γιὰ τὸν ἀπάνθρωπο καὶ μυστικιστὴ Φίλιππο II τῆς Ἰσπανίας, ὅσο καὶ γιὰ τὸν ὁποιοδήποτε ὁμαδικὸ δολοφόνου τῆς ἐποχῆς μας¹. Ὅπου ἡ ὑστερία δὲν καταφέρνει νὰ γυρίσει τὴν ἀκατεύναστη διεγερση σὲ ἀγχώδη ἀνικανότητα, ἢ μιὰ καταναγκαστικὴ νεύρωση νὰ τὴ διοχετεύσει σὲ ἀνόητα καὶ γελοῖα καταναγκαστικὰ συμπτώματα — ἐκεῖ προσφέρει τὸ πατριαρχικὸ αὐταρχικὸ καταναγκαστικὸ καθεστῶς ἀρκετὰς εὐκαιρίες γιὰ σαδιστικὰ μυστικιστικὰ ξεσπάσματα. Ἡ κοινωνικὴ ἐκλογίκευση αὐτῶν τῶν ἔξεων ἀποσκοπάζει τὸν παθολογικὸ τους χαρακτήρα². Ὁ ἄξιζε τὸν κόπο, νὰ μελετήσῃ κανεὶς ἐμπεριστατωμένα τὴν κοινωνιολογίαν τῶν διάφορων μυστικῶν αἱρέσεων στὴν Ἀμερικὴ, τὴ βουδιστικὴ ἰδεολογία στὶς Ἰνδίες, τὰ διάφορα θεοσοφικὰ καὶ ἀνθρωποσοφικὰ ρεύματα κλπ. ὡς κοινωνικῶς σημαντικὰ φαινόμενα τῆς πατριαρχικῆς γενετήσιας οἰκονομίας. Ἐδῶ θ' ἀρκεστοῦμε στὴ διαπίστωση, ὅτι οἱ μυστικὲς ὁργανώσεις κρυσταλλώνουν ἀπλῶς καταστάσεις, ποὺ τὶς βρίσκουμε διάχυτες, ἂν ὄχι τόσο χειροπιαστὰς, σ' ὅλα τὰ στρώματα τοῦ λαοῦ. Ὑπάρχει πάντοτε μιὰ στενὴ σχέση ἀνάμεσα στὸ βαθμὸ τῆς μυστικιστικῆς, συναισθηματικῆς, σαδιστικῆς ἔξης καὶ στὸ βαθμὸ τῆς διαταραχῆς τοῦ φυσιολογικοῦ ὄργανισμοῦ.

Ἄν παρακολουθησῇ κανεὶς, πῶς φέρονται οἱ θεατὲς μιᾶς κα-

1. Πρβ. τὸ ἀριστοῦργημα τοῦ De Costers Till Ulenspiegel, ποὺ ἡ φιλελεύθερη ζωντάνια καὶ θέρμη του ἔχει μείνει, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἀξέπεραστη.

2. Οἱ μορφνομανεῖς εἶναι κατὰ κανόνα ἀναφρόδιτοι, ἀνίκανοι γιὰ ὄργανισμό· γιὰτὸ ἐπιζητοῦν τεχνητὰς διεγέρσεις—πράγμα ποὺ δὲν πετυχαίνει πάντοτε. Συνήθως εἶναι σαδιστὲς, μυστικοπαθεῖς, ματαιόδοξοι, ὁμοφυλόφιλοι, καὶ βασανίζονται ἀπὸ τρομερὸ ἄγχος, ποὺ προσπαθοῦν νὰ τὸ ξεπεράσουν μετὰ βάνουσα φερσίματα

κόγουστης σαχλής όπερέτας, θά μάθει πολύ περισσότερα πράγματα γι' αυτά τὰ προβλήματα, παρ' ό,τι σ' έκατό έγχειρίδια τής άφροδισιολογίας. Τά μυστικά βιώματα μπορεί νά διαφέρουν στο περιεχόμενο και στην κατεύθυνση, έχουν όμως όλα τήν ίδια τυπική γενετησιο-οικονομική βάση. Άντίθετα, πόσο πιό κοντά στην άλήθεια και τή ζωή βρίσκονται οί γνήσιοι επαναστάτες, οί γνήσιοι φυσιοδίφες, τά γερά παιδιά με τή νηφάλια, σφριγηλή σκέψη και άντισυναισθηματική συμπεριφορά!

Έδώ μπορεί νά μάς άντιτάξει κανείς, ότι και οί πρωτόγονοι λαοί, πού ζούν «συμφώνως τή φύσει» μέσα σ' ένα μητριαρχικό σύστημα, έχουν κι αυτοί τά θρησκευτικά τους μυστήρια και τ' άνάλογα αίσθήματα και βιώματα. Χρειάζεται βέβαια μιá πολύ έμπεριστατωμένη άνάλυση, για νά δείξουμε ότι πρόκειται για δύο τελείως διαφορετικές καταστάσεις στο πατριαρχικό και στο μητριαρχικό σύστημα. Τό κύριο έπιχείρημα πάντως είναι τό εξής: με τήν έλευση τής πατριαρχίας αλλάζει ή στάση τής θρησκείας άπέναντι στ' άφροδίσια, γίνεται δηλαδή καθαρά άντιαφροδισιακή — ένώ στη μητριαρχία ή θρησκεία ήταν καθαρά άφροδισιαστική. 'Ο πρωτόγονος «μυστικισμός» σέ κοινωνίες άφροδισιαστικές είναι άπό τή μιá μεριά άμεσο όργιαστικό βίωμα, κι άπό τήν άλλη ψυχολατρική έρμηνεία τών φυσικών φαινομένων.

4. 'Ο σκοπός τής πολιτιστικής επανάστασης στο φώς τής φασιστικής αντίδρασης

Η κοινωνική επανάσταση βάζει τά δυνατά της, για νά ξεριζώσει τά κοινωνικά αίτια τής άνθρώπινης κακοπάθειας. Άνάγκη πάσα, ν' άνατραπεί τό κοινωνικό σύστημα — κι αυτή ή άνάγκη επισκιάζει τούς στόχους και τις προθέσεις τής γενετήσιας οικονομίας. Έτσι, ένώ ό επαναστάτης αναγκάζεται ν' άναβάλει τήν έπίλυση τών σοβαρών αυτών προβλημάτων, μέχρις ότου εκπληρωθεί τό πρώτο και κύριο μέλημα, δηλαδή μέχρις ότου δημιουργηθούν οί προϋποθέσεις, για νά λυθούν κ' εκείνα τά προβλήματα — ό άντιδραστικός στο μεταξύ πολεμάει με μανία άκριβώς τούς

τελικούς πολιτιστικούς σκοπούς τής επανάστασης, πού έχουν έπισκιαστεί άπό τις πιό επείγουσες προπαρασκευαστικές άνάγκες.

«'Ο πολιτιστικός μολοσεβικισμός θέλει νά διαλύσει τόν ιστορικό πολιτισμό μας και νά διαμορφώσει ένα νέο πολιτισμό, πού σκοπός του θά είναι νά ύπηρετήσει τήν έπίγεια εύτυχία του άνθρώπου...» (sic !)

Έγραφε ό Κούρτ Χούττεν στην πολεμική του 'Ο πολιτιστικός μολοσεβικισμός (Έκδοση του Έδαγγελικού Λαϊκού Συνδέσμου) 1931. Η πολιτική αντίδραση χτυπάει άραγε αυτό πού πράγματι επιδιώκει ή πολιτιστική επανάσταση, ή μήπως για δημαγωγικούς λόγους άποδίδει στην επανάσταση επιδιώξεις, πού δέν έμπίπτουν καθόλου στο πρόγραμμά της; Στην πρώτη περίπτωση, χρειάζεται νά δείξει κανείς και νά ύπερασπίσει τήν άνάγκη αυτών τών επιδιώξεων. Στη δεύτερη περίπτωση, άρκει ν' άποδείξει κανείς, ότι πρόκειται για ύποβολιμαίους ισχυρισμούς, νά διαψεύσει άρα αυτά, πού καταμαρτυρεί ή αντίδραση στην επανάσταση.

Τώρα, πώς εκτιμάει ή ίδια ή πολιτική αντίδραση τήν αντίθεση μεταξύ έπίγειας εύτυχίας και θρησκείας; Ίδού, τί γράφει σχετικά ό Κούρτ Χούττεν:

«Και πρώτα-πρώτα: ό δριμύτερος άγώνας του πολιτιστικού μολοσεβικισμού στρέφεται έναντίον τής θρησκείας. Γιατί ή θρησκεία, όσο μένει ζωντανή, είναι τό ισχυρότερο όχυρό έναντίον τών σκοπών του... Η θρησκεία ύποτάσσει τήν άνθρώπινη ζωή σέ κάτι έξωάνθρώπινο, σέ μιάν αιώνια άθθεντία. Άπαιτεί τήν άυταπάρνηση, τή θυσία, τόν παραμερισμό τών προσωπικών μας πόθων. Περιβάλλει τήν άνθρώπινη ζωή με μιάν άτμόσφαιρα εδθύνης, ένοχής, θείας δίκης, αιωνιότητας. Άναχαιτίζει τήν άπερίοριστη άπόλαυση τών άνθρώπινων όρμών. Η πολιτιστική επανάσταση είναι πολιτιστική επανάσταση του άνθρώπου' ύποδουλώνει όλες τις περιοχές τής ζωής στην ιδέα τής εδδαιμονίας». (Υπογραμμίζει ό Β. Ράιχ).

Έδώ εκφράζεται άπερίφραστα ή άντιδραστική άποποίηση τής έπίγειας εύτυχίας. 'Ο άντιδραστικός αισθάνεται τόν κίνδυνο πού άπειλεί τό δομικό βαθιορίζωμα του άυτοκρατορικού μυστι-

κισμοῦ («πολιτισμός»)· τὸν κίνδυνο αὐτὸ τὸν βλέπει καλύτερα καὶ βαθύτερα, παρ' ὅ,τι βλέπει τὸ σκοπὸ του, ὁ ἐπαναστάτης ποὺ συγκεντρώνει ὅλες του τὶς δυνάμεις κι ὅλες του τὶς βλέψεις πρώτιστα στὴν ἀλλαγὴ τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος. Ὁ ἀντιδραστικός ἀναγνωρίζει τὸν κίνδυνο, ποὺ ἀπειλεῖ τὴν οἰκογένεια καὶ τὴ μυστικιστικὴ ἠθικολογία ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἐπανάστασης — ἐνῶ ὁ μέσος ἐπαναστάτης δὲν ἔχει κὰν ἀρχίσει νὰ ὑποψιάζεται τὶς ἐπιπτώσεις αὐτὲς τῆς ἐπανάστασης. Πολὺ συχνά, μάλιστα, ὁ κοινωνικὸς ἐπαναστάτης αἰσθάνεται ἀμήχανος σ' αὐτὰ τὰ θέματα. Ὁ ἀντιδραστικός ἐκθειάζει τὸν ἥρωισμό, τὴν ἐγκαρτέρηση καὶ αὐταπάρνηση, τὸν ἀσκητισμὸ καὶ τὴν αὐτοθυσία, ἀπόλυτα καὶ αἰώνια, καὶ προάγει μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὰ συμφέροντα τοῦ αὐτοκρατορισμοῦ, εἴτε τὸ θέλει εἴτε ὄχι (πρβ. Ἰαπωνία). Ὅμως γιὰ ὅλα τοῦτα χρειάζεται τὸ μυστικισμό, δηλαδὴ κατ' οὐσίαν τὴν ἀπάρνηση τῆς γενετήσιας ὀρμῆς. Γιατί εὐδαιμονία θὰ πεῖ κυρίως γιὰ τὸν ἀντιδραστικὸ ἔρωτικὴ ἀπόλαυση — καὶ στὴν κρίση του αὐτὴ ἔχει *δίκιο*. Καὶ ὁ ἐπαναστάτης ἐπίσης ἀπαιτεῖ τὴν αὐταπάρνηση καὶ τὴ στέρηση, πιστεύει στὸ καθῆκον, ἐπειδὴ πρέπει πρώτα νὰ ἐξασφαλιστοῦν μὲ ἀγῶνες σκληροῦς οἱ δυνατότητες τῆς εὐτυχίας. Στὴν πρακτικὴ ἀσχολία του μὲ τὶς μάξες ξεχνάει εὐκολα — *καὶ καμιὰ φορὰ εὐχαρίστως* — τὸν τελικὸ σκοπὸ, ποὺ δὲν εἶναι ἡ δουλειά, (ἢ κοινωνικὴ ἐλευθερία συνεπιφέρει τὴν προϊοῦσα μείωση τῆς ἐργασίας) ἀλλὰ τὸ ἔρωτικὸ παιχνίδι καὶ ἡ ἔρωτικὴ ζωὴ σὲ ὅλες τὶς μορφές τους, ἀπὸ τὸν ὄργανο ὡς στὰ ὑψηλότερα ἐπιτεύγματα τοῦ πνεύματος· ἡ ἐργασία εἶναι καὶ θὰ μείνει τὸ θεμέλιο τῆς ζωῆς, ἀλλὰ σὲ μιὰν ἐλεύθερη δημοκρατικὴ κοινωνία τὸ ἄτομο θὰ δουλεύει λιγότερο χρόνο, καθὼς θὰ ἐπεκτείνεται ἡ ἐργασία τῆς μηχανῆς. Αὐτὸ θὰ πεῖ ἐκλογίκευση τῆς ἐργασίας. Φράσεις σὰν τὶς ἐπόμενες μπορεῖ νὰ βρεῖ κανεὶς σὲ πολλὰ μυστικιστικὰ καὶ ἀντιδραστικὰ συγγράμματα, κι ἂς μὴν εἶναι τόσο καθαρὰ διατυπωμένες, ὅπως στὸν *Κούρτ Χούττεν* :

«Ὁ πολιτιστικὸς μπολσεβικισμὸς δὲν εἶναι χτεσινὸ ἢ σημερινὸ φαινόμενο. Ξεκινᾷ ἀπὸ μιὰ ροπή, ποὺ φωλιάζει ἀπ' τὰ πανάρχαια χρόνια μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου : τὸν πόθο τῆς εὐτυχίας. Εἶναι ἡ προαιώνια νοσταλγία τοῦ ἐπίγειου παράδεισου...

Στὴ θέση τῆς θρησκείας τῆς πίστης ἔρχεται ἡ θρησκεία τῆς ἡδονῆς».

Ρωτᾶμε λοιπὸν καὶ μεῖς : *Γιατί ὄχι ἡ ἐπίγεια εὐτυχία ; Γιατί ὄχι ἡ ἡδονὴ σὰν περιεχόμενο τῆς ζωῆς ;*

Ἄς δοκιμάζαμε μιὰν ὁμαδικὴ ψηφοφορία πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα! Καμιὰ ἀντιδραστικὴ βιοθεωρία δὲ θὰ μπορούσε νὰ σταθεῖ.

Ὁ ἀντιδραστικὸς καταλαβαίνει, μὲ τὸ μυστικιστικὸ του τρόπο μὲν, ἀλλὰ σωστά, τὴ συνάρτηση τοῦ μυστικισμοῦ μὲ τὸν καταναγκαστικὸ γάμο καὶ τὴν καταναγκαστικὴ οἰκογένεια. «Γιὰ ν' ἀνταποκριθεῖ σ' αὐτὴ τὴν εὐθύνη (γιὰ τὶς τυχὸν συνέπειες τῆς ἡδονῆς) ἡ ἀνθρώπινη κοινωνία δημιούργησε τὸ θεσμὸ τοῦ γάμου, ποὺ σὰν ἰσόβια κοινότητα θὰ παρέχει τὸ προστατευτικὸ πλαίσιο στὶς ἔρωτικὲς σχέσεις».

Καὶ ἀμέσως μετὰ ἀκολουθεῖ ὅλη ἡ κλίμακα τῶν «πολιτιστικῶν ἀξιών», ποὺ στὴ διάρθρωση τῆς ἀντιδραστικῆς ἰδεολογίας συναρμολογοῦνται σὰν τὰ ἐξαρτήματα μιᾶς μηχανῆς :

«Ὁ γάμος σὰ δεσμὸς, ἡ οἰκογένεια σὰν ἀξίωση, ἡ πατρίδα σὰν αὐταξία, ἡ ἠθικὴ σὰν αὐθεντία, ἡ θρησκεία σὰν ὑποχρέωση ἀπὸ καταβολῆς κόσμου».

Δὲ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ περιγράψει πιὸ ἐπιτυχημένα τὴν ἀπολίθωση τοῦ ἀνθρώπινου πλάσματος!

Ὁ ἀντιδραστικὸς κάθε λοπῆς καταδικάζει τὴ σωματικὴ ἡδονὴ (παρ' ὅλο ποὺ μπλέκεται κι αὐτὸς ἀρρωστημένα στὰ δίχτυα τῆς), ἐπειδὴ τὸν προκαλεῖ καὶ τὸν ἀπωθεῖ συγχρόνως. Δὲν μπορεῖ νὰ λύσει τὴν ἐσωτερικὴ του ἀντινομία ἀνάμεσα στὶς γενετήσιες ὀρέξεις του καὶ τὶς ἠθικιστικὲς του ἀναστολές. Ὁ ἐπαναστάτης ἀποκρούει τὴ διάστροφη, ἀρρωστημένη ἡδονή, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἡ *δική* του ἡδονή, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἡ φιλήδονη ἔρωτικὴ ὀρμὴ τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ ἡ ἡδονὴ τῆς ἀντίφρασης ἀνάμεσα στὴν ἠθικὴ καὶ τ' ὀρμέφυτο, ἡ ἡδονὴ τῆς δικτατορικῆς κοινωνίας, μιὰ *σερνάμενη, βρωμερὴ κι ἀρρωστημένη ἡδονή*. Μόνον ποὺ πολὺ συχνὰ κάνει τὸ λάθος ὁ ἐπαναστάτης, ποὺ δὲν ἔχει ξεκαθαρισμένα ἐντὸς του τὰ πράγματα, νὰ σταματᾷ στὴν καταδίκη τῆς νοσηρῆς ἡδονῆς, ἀντὶ νὰ τῆς ἀντιπαράτξει τὴ δική του θετικὴ γενετήσια οἰκονομία. Ἄν μάλιστα οἱ δικές του γενετήσιες ἀναστολές δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ δεῖ καθαρὰ τὸ σκοπὸ

μιᾶς ἐλευθέριας διαμόρφωσης τῆς ζωῆς, τότε καταλήγει ν' ἀρνηθεῖ γενικὰ τὴν ἡδονή, νὰ γίνεи ἀσκητής, κ' ἔτσι χάνει κάθε δυνατότητα νὰ πλησιάσει τὴ νεολαία. Στὴν κατὰ τ' ἄλλα ἐξαιρετικὴ σοβιετικὴ ταινία *Ὁ δρόμος ποὺ μᾶς πάει στὴ ζωὴ* (Μύηση στὴ ζωὴ) στὶς σαρκικὲς ὀρέξεις τοῦ διεφθαρμένου ἀνθρώπου δὲν ἀντιπαραβάλλεται ὁ σφριγηλὸς ἀφροδισιασμοὸς τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ ἡ ἀσκητικὴ ζωὴ, ἡ ἀναφροδισία καὶ ἀφιληδονία. Τὸ γενετήσιο πρόβλημα τῶν νέων παραμερίζεται· αὐτὸ εἶναι λάθος, καὶ περιπλέκει τὸ πρόβλημα, ἀντὶ νὰ τὸ λύσει. Ἡ κατάρρευση τῶν ἠθικῶν κανόνων στὰ ἐρωτικά, ἐκδηλώνεται στὴν ἀρχὴ τῆς γενετήσιας ἐπανάστασης. Ἀλλὰ ἡ ἐπανάσταση αὐτὴ παίρνει νοσηρὲς μορφές, ποὺ δικαίως δὲν τις ἐγκρίνει ὁ γνώστης τῆς γενετήσιας οἰκονομίας. Τὸ ζήτημα, λοιπόν, εἶναι νὰ δώσουμε στὴν ἐπανάσταση νέες ἑλλογες μορφές, νὰ διαμορφώσουμε ἕνα νέο σύστημα γενετήσιας οἰκονομίας. Γιατὶ κ' ἐδῶ, ὅπως καὶ σ' ὄλους τοὺς ἄλλους τομεῖς, ἡ ἐλεύθερη ζωὴ γεννιέται μέσ' ἀπ' τοὺς φοβερὸς σπασμοὺς στὸ σπλάγχο τῆς ζωῆς.

VII. Ἡ γενετήσια οἰκονομία στὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ μυστικισμοῦ

Σὲ μιὰ ὁμαδικὴ συγκέντρωση στὸ Βερολίνο, τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1933, ὁ ἐθνικοσοσιαλιστὴς Ὅττο Στράσσερ ἔθεσε στὸν ἀντίπαλό του, τὸν κοινωνιολόγο καὶ σινολόγο *Βίτφολγκελ* ἕνα συνταρακτικὸ στὴν ὀρθότητά του ἐρώτημα, ποὺ ἔδινε στὸν ἀκροατὴ τὸ αἶσθημα, ὅτι, ἂν ἦταν δυνατό, ν' ἀπαντηθεῖ, θὰ σήμαινε τὸ τέλος τοῦ μυστικισμοῦ. Ὁ Στράσσερ καταμαρτυροῦσε στοὺς μαρξιστὲς, ὅτι ὑποτιμοῦσαν τὴ σημασία τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐμπειρίας. Ἄν, εἶπε, ἡ θρησκεία ἦταν ἀπλῶς τὸ λουλούδι στὴν ἀλυσίδα τῆς ἐκμετάλλευσης τῶν ἐργαζομένων, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ Μάρξ, τότε εἶναι ἀκατανόητο, πῶς κατόρθωσε ἡ θρησκεία νὰ διατηρηθεῖ σχεδὸν ἀνάλλαχτη ἐπὶ χιλιετηρίδες ὀλόκληρες, καὶ ἰδιαίτερα ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ποὺ διατηρεῖται δυὸ χιλιάδες χρόνια τώρα, μ' ὄλο ποὺ στὴν ἀρχὴ θυσιάστηκε γιὰ χάρη της πολλὸν περισσότερος κόσμος, παρ' ὅσοι σ' ὄλες μαζί τις ἐπαναστάσεις. Τὸ ἐρώτημα ἔμεινε ἀναπάντητο, ἐμπίπτει ὅμως ἀπολύτως στὶς ἀναλύσεις τούτου τοῦ βιβλίου. Ὅφείλουμε νὰ παραδεχτοῦμε, πῶς τὸ ἐρώτημα ἦταν δικαιολογημένο, ἂν μὴ τι ἄλλο, σὰν ὑπόμνηση, ἐκ μέρους τοῦ μυστικιστῆ ἀντίπαλου, γιὰ ν' ἀναρωτηθοῦμε, ἂν ἡ φυσικὴ εἶχε ἐξετάσει ἀρκετὰ πολὺπλευρα καὶ βαθιὰ τὸ μυστικισμὸ καὶ τὰ μέσα τοῦ ριζοβολήματός του. Ἡ ἀπάντηση ἦταν κατ' ἀνάγκην ἀρνητικὴ: ἡ φυσικὴ δὲν ἔχει κατορθώσει ὡς τὰ τώρα νὰ συλλάβει τὸ ἰσχυρότατο συγκινησιακὸ περιεχόμενο τοῦ μυστικισμοῦ. Οἱ ἐκπρόσωποί του μὲ τὰ συγγράμματα καὶ τὰ κηρύγματά τους μᾶς εἶχαν δώσει στὸ χέρι τὴ λύση τοῦ προβλήματος καὶ τὴν πρακτικὴ ἀπάντηση. Ὁ ἀφροδισιοπολιτικὸς χαρακτήρας τοῦ μυστικισμοῦ εἶναι ὀλοφάνερος· ἀλλ' οἱ ἐλεύθεροι στοχαστὲς τὸν παραβλέψαν μὲ τὴν ἴδια συστηματικότητα, ποὺ παραβλέπουν οἱ πιὸ διάσημοι παιδαγωγοὶ τὸν ὀλοφάνερο ἐρωτισμὸ τῶν παιδιῶν. Εἶναι λοιπὸν φανερό, ὅτι ὁ μυστικισμὸς, κατέχει ἐδῶ ἕνα κρυμμένο ὄχυρό, ποὺ τὸ ὑπερασπίστηκε μὲ ὄλα

του τὰ μέσα ἐναντίον τῆς φυσικῆς, προτοῦ κὰν ἡ φυσικὴ ὑποψιαστῆι τὴν ὑπαρξήν του.

1. Τὰ τρία βασικὰ στοιχεῖα τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ ἤθελα νὰ συνοψίσω ἀπλῶς γνωστὰ πράγματα, ὄχι νὰ ἐξετάσω διεξοδικὰ τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα. Τὰ φαινόμενα τοῦ ὄργασμοῦ ἐφάπτονται σ' ἓνα ὀρισμένον σημεῖο μὲ τὸ πρόβλημα τῆς θρησκευτικῆς διέγερσης, ἀπὸ τὴν ἀπλή κατάνυξη τοῦ πιστοῦ ὡς τὴν ὀλοκληρωμένη θρησκευτικὴ ἔκστασις. Ὁ ὄρος «θρησκευτικὴ διέγερσις» δὲν πρέπει νὰ περιοριστῆι στὰ αἰσθήματα ποῦ δονοῦν τοὺς θεοσεβούμενους, ὅταν παρευρίσκονται σὲ μιὰ λειτουργία. Θὰ πρέπει μᾶλλον νὰ συμπεριλάβουμε ὄλους τοὺς ἐρεθισμοὺς, ποῦ χαρακτηρίζουν μιὰν ὀρισμένη ψυχικὴ καὶ σωματικὴ ἐγερσιμότητα· δηλαδὴ καὶ τὸ ξάναμμα, ποῦ αἰσθάνονται οἱ ὑποτακτικὲς μάζες, ὅταν τὶς κεντρίζει ἡ δημηγορία ἐνὸς λατρευτοῦ ἡγέτη· καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ ἀναστάτωμα ποῦ αἰσθάνεται κανεῖς, ὅταν τὸν συγκλονίζουν μεγαλόπρεπα φυσικὰ φαινόμενα. Ἄς συνοψίσουμε πρῶτα, ὅσα ξέραμε γιὰ τὸ θρησκευτικὸ φαινόμενον, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀφροδισιο-οικονομικὴ μας ἔρευνα. Ἡ κοινωνιολογικὴ ἔρευνα εἶχε κατορθώσει ν' ἀποδείξει, ὅτι οἱ θρησκευτικὲς μορφὲς καθὼς καὶ διάφορα περιεχόμενα τῆς θρησκείας ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰ στάδια τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἐξέλιξης. Ἔτσι, λόγου χάρι, οἱ ζωολατρικὲς θρησκείες εἶναι συνδεμένες μὲ τὸ βίον τῶν πρωτόγονων κυνηγητικῶν λαῶν. Οἱ παραστάσεις, ποῦ σχηματίζουν οἱ ἄνθρωποι γιὰ τὰ θεῖα ὑπερφυσικὰ ὄντα καθορίζονται κατὰ κανόνα ἀπὸ τὸ ἐπίπεδον τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ θρησκευτικὲς παραστάσεις καθορίζονται ἐπίσης κοινωνιολογικὰ ἀπὸ τὴν ἰκανότητα, ποῦ ἔχει ὁ ἄνθρωπος, νὰ ὑπερνικήσει τὰ φυσικὰ καὶ κοινωνικὰ ἐμπόδια. Ἡ ἀμηχανία μπρὸς στὶς φυσικὰς δυνάμεις, καθὼς καὶ οἱ μεγάλες κοινωνικὲς καταστροφὲς εὖνοοῦν τὴ δημιουργία τῆς θρησκευτικῆς ἰδεολογίας. Ἡ κοινωνιολογικὴ ἐρμηνεία τῆς θρησκείας ἀφορᾷ τὸ κοινωνικὸ καὶ οἰκονομικὸ ὑπέδαφος, ὅπου φυτρῶνουν οἱ θρησκευτικὲς λατρεῖες.

Δὲ μᾶς ἐξηγεῖ ὁμως τὸ δυναμισμόν τῆς θρησκευτικῆς ἰδεολογίας, οὔτε τὴ διεργασία, ποῦ συντελεῖται στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ὑποταγμένου σ' αὐτὴ τὴ θρησκευτικὴ ἰδεολογία. Ἡ διαμόρφωσις τῆς θρησκευτικῆς λατρείας δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ βούλησις τοῦ ἀτόμου· εἶναι κοινωνικὸ μὀρφωμα, ποῦ ἐκπηγάζει ἀπὸ τὴ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ σὺνάνθρωπό του καὶ μὲ τὴ φύσιν. Ἡ ψυχολογία τοῦ ὑποσυνειδήτου, ἡ ψυχανάλυσις, πρόσθεσε στὴν κοινωνιολογικὴ ἐρμηνεία τῆς θρησκείας καὶ τὴν ψυχολογικὴν προηγουμένως εἶχαν καταλάβει τὴν κοινωνικὴν ἐξάρτησις τῶν θρησκείων· ἡ ψυχανάλυσις διερευνῶσε τώρα τὴν ψυχολογικὴν διεργασία μέσα στὰ ἐνδόμυχα τῶν ἀνθρώπων, τῶν δουλωμένων στὶς ἀντικειμενικὲς θρησκευτικὲς λατρεῖες. Ἔτσι, ἡ ψυχανάλυσις μπόρεσε νὰ διαπιστώσει, ὅτι ἡ εἰκόνα τοῦ θεοῦ εἶναι ταυτισμένη μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ πατέρα, καὶ ἡ ἰδέα τῆς μητέρας τοῦ θεοῦ (θεομήτορος) ταυτόσημη μὲ τὴν μητέρα τοῦ κάθε θρησκευόμενου ἀνθρώπου. Στὴν Τριάδα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καθρεφτίζεται ἄμεσα τὸ τρίγωνον: πατέρας-μητέρα-παιδί. Τὰ ψυχικὰ περιεχόμενα τῆς θρησκείας εἶναι δανεισμένα ἀπὸ τὶς οἰκογενειακὲς σχέσεις τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας.

Ἡ ψυχολογικὴ ἐρμηνεία συνέλαβε, λοιπόν, τὰ περιεχόμενα τοῦ θρησκευτισμοῦ, ὄχι ὁμως καὶ τὴν ἐνέργεια, ποῦ τὰ φυτεῖ μέσα στὴν ἀνθρώπινον ψυχὴν. Προπάντων δὲν εἶχε ξεκαθαριστῆι, ποῦθε πηγάζει ἡ περιπάθεια καὶ ὁ ἔντονος συναισθηματισμὸς τῶν θρησκευτικῶν παραστάσεων. Ὅπως ἐπίσης δὲν εἶχε διασαφηνιστῆι, γιὰτί οἱ παραστάσεις τοῦ παντοδύναμου πατέρα καὶ τῆς στοργικῆς μητέρας γυρίζουν στὸ μυστικισμόν, καὶ τί σχέση ἔχουν μὲ τὴν ἀφροδισία ζωὴ τοῦ ἀτόμου.

Πολλοὶ κοινωνιολόγοι ἔχουν ἀπὸ καιρὸ διαπιστώσει τὸν ὄργιαστικὸν χαρακτῆρα μερικῶν πατριαρχικῶν θρησκείων. Ὅπως ἔχει διαπιστωθῆι ἐπίσης, ὅτι οἱ πατριαρχικὲς θρησκείες εἶναι πολιτικὰ ἀντιδραστικὲς, καὶ ὑπηρετοῦν πάντοτε τὴν κρατοῦσα δμάδα κάθε ταξικῆς κοινωνίας κι ἐμποδίζουν ἐμπρακτὰ τὴν ἄρσις τῆς δμαδικῆς δυστυχίας, παρουσιάζοντάς τιν σὰ «θέλημα θεοῦ» καὶ παρηγορώντας τὶς μάζες μὲ τὴν ὑπόσχεσις πὼς ἡ εὐτυχία τὶς περιμένει στὸν ἄλλο κόσμον.

Ἡ γενετησιο-οικονομική ἔρευνα ἐπισυνάπτει λοιπὸν στὶς ὡς τὰ τῶρα γνώσεις μας γιὰ τὴ θρησκεία καὶ τ' ἀκόλουθα ἐρωτήματα :

1. Πῶς ἐμφυτεύεται στὴν ψυχὴ τοῦ ἀτόμου ἡ παράσταση τοῦ θεοῦ, τῆς ἀμαρτίας — ὀλόκληρη ἢ ἰδεολογία τῆς τιμωρίας, τοῦ κολασμοῦ, ποὺ παράγεται ἀπὸ τὴν κοινωνία καὶ ἀναπαράγεται ἀπὸ τὴν οἰκογένεια ; Μὲ ἄλλα λόγια : Τί ἀναγκάζει τὸν ἄνθρωπο, ὄχι μόνον νὰ παραδεχτεῖ αὐτὲς τὶς θρησκευτικὲς παραστάσεις καὶ νὰ μὴν τὶς αἰσθάνεται σὰ φορτίο ἀσήκωτο, ἀλλ' ἀντίθετα μάλιστα νὰ τὶς ἐνστερνίζεται μὲ ζέση καὶ νὰ τὶς ὀρθοστυλώνει καὶ νὰ τὶς ὑπερασπίζεται, θυσιάζοντας τὰ πιὸ ἀρχέγονα ζωτικὰ του συμφέροντα ;

2. Πότε συντελεῖται τὸ ρίζωμα τῶν θρησκευτικῶν παραστάσεων στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ;

3. Μὲ τὴ βοήθεια ποιᾶς ἐνέργειας κατορθώνεται αὐτό ;

Εἶναι φανερό, πῶς ἂν δὲν ἀπαντήσουμε σ' αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα, μπορεῖ μὲν νὰ ἐρμηνεύουμε τὴ θρησκεία κοινωνιολογικὰ καὶ ψυχολογικὰ, ὄχι ὅμως καὶ ν' ἀλλάξουμε τὴ δομὴ τοῦ ἀνθρώπου. Γιατί, ἂν τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα δὲν ἐπιβάλλονται βίαια στὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ τ' ἀναδέχεται ὁ ἴδιος καὶ τ' ἀνακρατᾷ, παρ' ὅλο ποὺ ἐναντιώνονται στὰ ζωτικὰ συμφέροντά του, τότε πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ μιὰ μεταβολὴ τῆς ἴδιας τῆς δομῆς καὶ τῆς ἐνέργειας τοῦ ἀτόμου.

Ἡ βασικὴ θρησκευτικὴ ἰδέα εἶναι σ' ὅλες τὶς πατριαρχικὲς θρησκείες ἢ ἀρνητικὴ ὄψη τῆς γενετήσιας ἐπιθυμίας. Μόνον στὶς ἀρχέγονες ἀφροδισιαστικὲς θρησκείες τὸ θρησκευτικὸ καὶ τὸ ὀργιαστικὸ στοιχεῖο ἦταν ἐνωμένα. Ὅταν οἱ κοινωνικὲς ὀργανώσεις πέρασαν ἀπὸ τὸ στάδιο τοῦ φυσικοῦ καὶ μητρικοῦ δικαίου στὴν πατριαρχία καὶ στὴν ταξικὴ κοινωνία, ἡ ἐνότητα τῆς θρησκευτικῆς καὶ τῆς ἀφροδισιακῆς λατρείας διασπάστηκε· ἡ θρησκευτικὴ λατρεία ἔγινε ἡ ἀντίθεση τοῦ ἀφροδισιασμοῦ. Ἔτσι παύει νὰ ὑπάρχει ἡ ὀργιαστικὴ λατρεία, κι ἀφήνει τὸ δρόμο

ἀνοιχτὸ στὴ βαρβαρότητα τῶν μπορντέλων, τῆς πορνογραφίας καὶ τοῦ ἀγοραίου ἔρωτα. Εἶναι, λοιπὸν, αὐτονόητο, ὅτι ἀπὸ τὴ στιγμὴ, ποὺ τὰ ἐρωτικὰ βιώματα δὲν ἀποτελοῦν πιά μιὰν ἐνότητα μὲ τὶς θρησκευτικὲς λατρεῖες, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετό τους, ἡ θρησκευτικὴ διέγερση γίνεται τὸ ὑποκατάστατο τῆς χαμένης κοινωνικὰ καθιερωμένης ἡδονικῆς ἱεροτελεστίας. Μόνον αὐτὴ ἢ ἀντίφαση, ποὺ ἐνυπάρχει στὴ θρησκευτικὴ διέγερση — δηλαδὴ ὅτι εἶναι ταυτόχρονα ἀντιαφροδισιαστικὴ καὶ ὑποκατάστατο τοῦ ἀφροδισιασμοῦ — μπορεῖ νὰ ἐξηγήσει τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀντοχὴ τῆς θρησκείας.

Ἡ θυμικὴ δομὴ τοῦ γνήσια θρησκευόμενου ἀνθρώπου μπορεῖ νὰ σκιαγραφηθεῖ σύντομα ὡς ἑξῆς : Βιολογικὰ, αἰσθάνεται κι αὐτὸς τὴν ἐνταση τῆς γενετήσιας διέγερσης σὰν ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῶα. Ἐπειδὴ, ὅμως, ἔχει ἀφομοιώσει τὶς ἀντιαφροδισιακὲς θρησκευτικὲς παραστάσεις γενικὰ καὶ ἰδίως τὸ φόβο τῆς τιμωρίας, ἔχει χάσει τὴν ἰκανότητα τῆς φυσικῆς γενετήσιας διέγερσης καὶ ἡδονικῆς ἀπόλαυσης. Ὑποφέρει λοιπὸν ἀπὸ μιὰ χρόνια σωματικὴ ὑπερδιέγερση, ποὺ εἶναι συνεχῶς ἀναγκασμένος νὰ καταδαμάζει. Ἡ ἐπίγεια εὐτυχία τοῦ εἶναι ἀπρόσιτη, ὄχι μόνον, ἀλλὰ τοῦ φαίνεται μάλιστα ὅτι δὲν εἶναι κὰν ἐπιθυμητὴ. Μιὰ καὶ περιμένει τὴ θεῖα χάρις στὸν ἄλλο κόσμο, ἀναπτύσσει τὸ αἶσθημα, πῶς εἶναι ἀνίκανος νὰ εὐτυχήσει στὸν κόσμο τοῦτο. Ἐπειδὴ, ὅμως, εἶναι ζῶο βιολογικὸ καὶ δὲν μπορεῖ μὲ κανένα τρόπο νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴν εὐτυχία, τὸ ξέδωμα καὶ τὴν ἡδονή, ἀναζητᾷ τὴ φανταστικὴ εὐδαιμονία, ποὺ τοῦ πορίζουν οἱ θρησκευτικοὶ προηδομικοὶ ἐρεθισμοί, δηλαδὴ τὰ γνωστά μας φυτικά ρεύματα κι ἐρεθίσματα τοῦ σώματος. Γιαυτό, μαζί μὲ τοὺς ἀδελφούς πιστοὺς φτιάχνει ναοὺς, στολίσματα κι ἀτμόσφαιρες, ποὺ τοῦ ξελαφρώνουν τὴ σωματικὴ ἐνταση καὶ τοῦ ἀποκρύβουν συνάμα τὴν πραγματικὴ τῆς φύσης. Ἔτσι, ἀπὸ βιολογικὴ ἀνάγκη τοῦ ὀργανισμοῦ του κατασκευάζει ἓνα ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο, τὸ ἁρμόνιο, ποὺ οἱ ἤχοι του προκαλοῦν αὐτὰ τὰ ρεύματα στὸ σῶμα. Τὸ μυστηριακὸ μισόφωτο τῆς ἐκκλησίας ἐντείνει τὴν ἐντύπωση μιᾶς ὑπερφυσικῆς αἰσθαντικότητας στὰ σωθικά τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ δονοῦνται στοὺς ἤχους ἐνὸς κηρύγματος, μιᾶς χορωδίας, κτλ.

Ὁ θρησκευτικὸς ἄνθρωπος εἶναι στὴν πραγματικότητα τελείως ἀπραγός, γιατί ἡ κατάπνιξη τῆς γενετήσιας ὀρμῆς του, τοῦ ἔχει ἀφαιρέσει πιά τὴ δύναμη τῆς εὐτυχίας καὶ τὴ φυσικὴ του ἐπιθετικότητα μπρὸς στὰ ἐμπόδια τῆς ζωῆς. Ἔτσι ἀμήχανος καὶ ἀβοήθητος, εἶναι ἀναγκασμένος νὰ πιστεῦει στὶς ὑπερφυσικὲς δυνάμεις, ποὺ τὸν ἀνακρατοῦν καὶ τὸν προστατεύουν. Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, γιατί σὲ ὀρισμένες περιστάσεις μπορεῖ ν' ἀναπτύξει μιὰν ἀπίστευτα σθεναρὴ πίστη, ποὺ φτάνει ὡς τὴν ἀτρόμητη ἀντιμετώπιση τοῦ θανάτου. Ἀντλεῖ τὸ σθένος αὐτὸ ἀπὸ τὸν ἔρωτά του στὴν ἴδια του τὴ θρησκευτικὴ πίστη, ποὺ συνοδεύεται ἄλλωστε ἀπὸ ἔντονους ἡδονιστικὸς σωματικὸς ἐρεθισμοὺς. Πιστεῦει, φυσικά, ὅτι τὸ σθένος του εἶναι «θεόσταλτο». Ἡ περίπαθη νοσταλγία τοῦ θεοῦ εἶναι στὴν πραγματικότητα ὁ πόθος, ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὴ φιλήδονη γενετήσια διέγερση, ποὺ ἀποζητᾷ τὴ μεθυστικὴ παράλυση τῆς ἡδονῆς. Ἡ «λύτρωση» λοιπόν εἶναι οὐσιαστικὰ ἡ ἀνακούφιση τῆς ἀφόρητης σωματικῆς ὑπερέντασης, ποὺ ἡδονίζει μόνο, ὅσο γεννάει τὴν ψευδαίσθηση μιᾶς μυστικῆς ἐρωτικῆς ἔνωσης μὲ τὸ θεό. Ἡ τάση τῶν φανατικῶν θρησκόληπτων, ν' αὐτοβασανίζονται καὶ ν' αὐτοκακῶνονται μαζοχιστικὰ ἐπιβεβαιώνει τὰ λεγόμενά μου. Ἡ κλινικὴ γενετήσια οἰκονομία ἔχει δείξει, ὅτι ἡ μανία τοῦ δαρμού ἢ τοῦ αὐτοκολασμοῦ ξεπηδαίει ἀπὸ τὴν ὀρμέφυτη ἐπιθυμία τῆς ἡδονικῆς ἀνακούφισης χωρὶς προσωπικὴ εὐθύνη. Ὅταν τὸ ἄτομο αἰσθάνεται ἀνίκανο νὰ πετύχει ἐνεργᾶ τὴν ποθητὴ ἀνακούφιση, ἡ σωματικὴ του ὑπερένταση δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ τοῦ δημιουργήσει παραστάσεις δαρμού καὶ βασανισμοῦ. Ἐδῶ βρίσκεται ἡ ρίζα τῆς ἰδεολογίας τῶν παθῶν κάθε γνήσιας θρησκείας. Ἡ ἐσωτερικὴ δυσπραγία καὶ τὸ σωματικὸ μαρτύριο γεννᾷ τὴν ἀνάγκη παρηγοριᾶς, τὴν ἐπιθυμία νὰ βρεθεῖ ἕνα ἐξωτερικὸ στήριγμα, ποὺ νὰ βοηθήσει τὸν ἄνθρωπο ν' ἀντισταθεῖ στὶς πονηρὲς ὀρμές του, νὰ ξορκίσει «τὴ σαρκικὴ ἁμαρτία», τὸ «δαίμονα τῆς σαρκός». Ὅταν, λοιπόν, οἱ θρησκευόμενοι μὲ τὴ βοήθεια τῶν θρησκευτικῶν τους φαντασιώσεων φτάσουν σὲ σωματικὴ ὑπερδιέγερση, δυναμώνει ἐντὸς τους ὁ φυτικὸς ἐρεθισμὸς, ἡ σπάργωση, ποὺ φτάνει στὰ ὄρια τοῦ ὄργασμοῦ, χωρὶς ὅμως νὰ φέρει τὴν πραγματικὴ σωματικὴ ἐκτόνωση. Ξέρουμε ἀπὸ τὴ θεραπεία

ἄρρωστων παπάδων, ὅτι στὸ κορύφωμα τῆς θρησκευτικῆς ἐκστασῆς τοὺς συμβαίνουν πολὺ συχνὰ ἀκούσιες ἐκπερματώσεις. Ἡ κανονικὴ ἡδονικὴ ἀπόλαυση τοῦ ὄργασμοῦ ἀντικατασταίνεται μ' ἕνα γενικὸ σωματικὸ ἐρεθισμὸ, ποὺ ἀποκλείει μὲν τὸ σμιζίμο τῶν γεννητικῶν ὀργάνων ἀλλὰ φέρνει ἀκούσιους, συμπτωματικὸς τάχα, ἡδονικοὺς σπασμούς.

Ὁ ἀφροδισιακὸς οἴστρος ἦταν ἀρχικὰ καὶ φυσικὰ τὸ καλὸ, τὸ ὠραῖο, ἡ εὐδαιμονία ποὺ ἔβρισκε τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴ φύση. Ὅταν διασπάστηκε τὸ ἀφροδισιο καὶ τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα, ἡ γενετήσια ὀρμὴ ἔγινε κατ' ἀνάγκη τὸ κακὸ δαιμόνιο, ἡ κόλαση.

Ἐχὼ ἐπιχειρήσει καὶ ἄλλοι νὰ ἐξηγήσω, πῶς γεννιέται καὶ πῶς ἐπενεργεῖ ἡ ἡδονοφοβία ἢ «ἀφιληδονία», δηλαδὴ ὁ φόβος τοῦ γενετήσιου ἐρεθισμοῦ. Ἐπαναλαμβάνω σύντομα: Ἄνθρωποι, ποὺ εἶναι ἀνίκανοι ν' ἀνακουφίσουν τὴ σωματικὴ τους διέγερση, δὲν μπορεῖ παρὰ μὲ τὸν καιρὸ νὰ νιώθουν βασανιστικὲς, ἀνυπόφορες, ἐξουθενωτικὲς τὶς γενετήσιες ὀρμές. Πράγματι ὁ γενετήσιος ἐρεθισμὸς εἶναι βάσανο μεγάλο, ὅταν δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἡδονικὴ του λύση. Βλέπουμε, λοιπόν, ὅτι ἡ θρησκευτικὴ πρόληψη, πῶς ἡ γενετήσια ὀρμὴ εἶναι μιὰ διαβολικὴ ἐξοντωτικὴ δύναμη, ἔχει τὶς ρίζες τῆς σὲ πραγματικὲς σωματικὲς διεργασίες. Πρέπει ἐπομένως νὰ διχαστεῖ ἡ στάση μας ἀπέναντι στὸν ἀφροδισιασμὸ: οἱ τυπικὰ θρησκευτικὲς καὶ ἠθικὲς ἀξιολογήσεις: «καλὸς» - «κακὸς», «ἐπουράνιος» - «ἐπίγειος», «θεῖος» - «διαβολικὸς», κτλ. γίνονται σύμβολα τῆς ἐρωτικῆς ἀπόλαυσης ἀπὸ τὴ μιὰ, καὶ τῆς τιμωρίας τῆς ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Ἡ βαθιὰ ἐπιθυμία τῆς ἐκ-λύσης καὶ τῆς λύτρωσης *συνειδητὰ* ἀπὸ τὶς «ἁμαρτίες», *ὑποσυνείδητα* ἀπὸ τὴ γενετήσια ὑπερένταση, ἀποσοβεῖται ταυτόχρονα. Ἡ θρησκευτικὴ ἐκσταση δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἡ σπάργωση, τὸ φούντωμα στὸ φυτικὸ νευρικό σύστημα τῆς γενετήσιας ὀρμῆς, ποὺ δὲ βρίσκει ποτὲ τὴν ἡδονικὴ τῆς πλήρωσης. Χωρὶς αὐτὴ τὴ χαρακτηριστικὴ ἀντίφαση ἢ θρησκευτικὴ διέγερση δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ καταληπτὴ, οὔτε καὶ νὰ ὑπερνικηθεῖ. Δὲν εἶναι μόνο ἀντιαφροδισιακὴ, ἀλλὰ καὶ σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀφροδισιακὴ. Δὲν εἶναι μόνο ἠθικὴ, ἀλλὰ συγχρόνως βαθύτατα «παρὰ φύσιν», καὶ ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς γενετήσιας οἰκονομίας ἀνθυγιεινὴ.

Σε καμιάν άλλη κοινωνική ομάδα δεν ακμάζουν τόσο οι ύστεριες και οι διαστροφές, όσο στους άσκητικούς θρησκευτικούς κύκλους. 'Απ' αυτό δεν πρέπει να καταλήξουμε στο συμπέρασμα, πώς όφειλουμε να τους μεταχειριστούμε σά̄ διεστραμμένους έγκληματίες. 'Αντίθετα, ή συζήτηση με θρησκευόμενους έχει δείξει, ότι μπορεί μὲν ν' αποκρούουν τὸν ἀφροδισιασμό, ἀλλὰ συγχρόνως ν' ἀντιλαμβάνονται πολὺ καλά τὴν κατάστασή τους. Κι αὐτοί, ὅπως και οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ἔχουν διχασμένη προσωπικότητα : τὴ δημόσια και τὴν ἰδιωτική. Στὸ δημόσιο βίο τους καταδικάζουν ὡς «ἀμάρτημα» τὴ γενετήσια ὄρμη, σὰν ἰδιώτες ὅμως ξέρουν πολὺ καλά, πὼς δὲ θὰ μπορούσαν νὰ ζήσουν χωρὶς τὰ ὑποκατάστατα τῆς ἡδονῆς. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς μάλιστα καταλαβαίνουν τὴ γενετησιο-οικονομική λύση τῆς ἀντίφασης, πὸν ἔμφυλοχωρεῖ ἀνάμεσα στὴ γενετήσια διέγερση και τὴν ἠθική. "Όταν ἔρθει κανεὶς σ' ἐπαφή μαζί τους και δὲν τοὺς ἀπορρίψει ὡς ἄνθρώπους, ἀντιλαμβάνεται πολὺ καλά, ὅτι αὐτὸ πὸν περιγράφουν σὰν ἔνωση με τὸ θεό, εἶναι ἡ πραγματικὴ ἔνωση με τὸ γενικὸ ρυθμὸ τῆς φύσης, ὅτι τὸ ἐγὼ τους εἶναι ἓνα μόριο τῆς φύσης, ὅτι αἰσθάνονται κι αὐτοί, ὅπως και οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, σὰ μικρόκοσμος μέσα στὸ μακρόκοσμο. Πρέπει νὰ τοὺς κάνουμε τὴν παραχώρηση, ὅτι ἡ βαθιά τους πίστη ἔχει ἓναν ἀληθινὸ πυρήνα, ὅτι δηλαδὴ αἰσθάνονται πραγματικὰ τὸ φυτικὸ ρεῖμα στὸ σῶμα τους και τὴν ἔκσταση, πὸν τοὺς συνεπαίρνει. Τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα εἶναι ἀπολύτως γνήσιο ἰδίως στοὺς φτωχοὺς λαϊκοὺς ἄνθρώπους. Ψευτίζει μόνο, ὅταν δὲν παραδέχεται κανεὶς τὴν καταγωγή του και τὴν ὑποσυνείδητη φιληδονία του και τὴν ἀποσκεπάζει και στὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό. 'Απὸ κεῖ προέρχεται ἡ πλαστὴ καλοκάγαθη συμπεριφορὰ τῶν ἱερωμένων και γενικὰ τῶν θρησκευόμενων.

'Η περιγραφή αὐτὴ δὲν εἶναι ὀλοκληρωμένη. "Όμως στὶς γενικὲς γραμμὲς τῆς μπορούμε νὰ τὴ συνοψίσουμε στὰ ἑξῆς :

1. 'Η θρησκευτικὴ διέγερση εἶναι μιὰ μεταμφιεσμένη φυτικὴ, γενετήσια διέγερση.
2. Μὲ τὴ μυστηρίωση τῆς διέγερσης ὁ θρησκευόμενος ἀρνιέται τὴ γενετήσια ὄρμη του.

3. 'Η θρησκευτικὴ ἔκσταση εἶναι ἓνα ὑποκατάστατο τῆς ὀργιαστικῆς φυτικῆς διέγερσης.

4. Τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα εἶναι ὑποκειμενικὰ γνήσιο και φυσιολογικὰ βάσιμο.

5. 'Η ἄρνηση τῆς γενετήσιας φύσης αὐτῆς τῆς διέγερσης συνεπάγεται τὴ χαρακτηριστικὴ ἀνειλικρίνεια (κακοπιστία).

Τὰ μικρὰ παιδιὰ δὲν πιστεύουν στὸ θεό. 'Η πίστη στὸ θεό ἀρχίζει νὰ ριζώνει στὴν ψυχὴ τους, ἀπὸ τὴ στιγμή πὸν πρέπει νὰ μάθουν νὰ καταπνίγουν τὴ γενετήσια διέγερσή τους και νὰ μὴν ἀντανίζουν. Τότε ἀρχίζουν νὰ φοβούνται τὴν ἡδονή. Τότε ἀρχίζουν νὰ πιστεύουν πραγματικὰ στὸ θεό, νὰ τὸν φοβούνται σὰν παντογνώστη και πανόπτη, ἀλλὰ ταυτόχρονα νὰ τὸν παρακαλᾶνε νὰ τὰ προστατέψει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ γενετήσια διέγερσή τους. "Όλ' αὐτὰ ἔχουν τὴ λειτουργία, ν' ἀποτρέψουν τὸν ἀντανισμό. Οἱ θρησκευτικὲς παραστάσεις ἄρα ἐμφυτεύονται στὴν πρώτη παιδικὴ ἡλικία. Δὲ θὰ μπορούσαν ὅμως νὰ χαλιναγωγῆσουν τὴ γενετήσια ὄρμη τοῦ παιδιοῦ, ἂν δὲ συνδέονταν με τὴ μορφὴ τοῦ πατέρα και τῆς μητέρας. "Όποιος δὲν τιμᾶ τὸν πατέρα, εἶναι ἀμαρτωλός, με ἄλλα λόγια, ὅποιος δὲ φοβάται τὸν πατέρα και παραδίδεται στὶς σαρκικὲς του ἐπιθυμίες, τιμωριέται. 'Ο ζωντανός, αὐστηρός, ἀπαγορευτὴς πατέρας εἶναι μέσα στὴ φαντασία τοῦ παιδιοῦ ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ θεοῦ ἐπὶ γῆς και τὸ ἐκτελεστικὸ του ὄργανο. 'Ο σεβασμὸς τοῦ πατέρα ἀμαυρώνεται βέβαια καθὼς βλέπει κανεὶς τὶς ἀδυναμίες του και τὴν ἀνθρώπινη ἀνεπάρκειά του, μὰ ἡ μορφὴ του μένει στὴ φαντασία σὰν ἀφηρημένη μυστηριακὴ παράσταση τοῦ θεοῦ. "Όπως ἡ πατριαρχία ἐπικαλεῖται τὸ θεό και ἔννοεῖ τὴν πραγματικὴ πατρικὴ ἐξουσία, ἔτσι και τὸ παιδὶ ἔννοεῖ τὸν πραγματικὸ πατέρα, ὅταν λέει «θεός». Μέσα στὴν ψυχικὴ δομὴ τοῦ παιδιοῦ ἡ γενετήσια διέγερση, ἡ εἰκόνα τοῦ πατέρα και ἡ εἰκόνα τοῦ θεοῦ σχηματίζουν μιὰν ἐνότητα. Αὐτὸ, κατὰ τὴ διάρκεια μιᾶς θεραπείας, τὸ βλέπουμε χειροπιαστὰ στὴ σύσπαση τῶν γεννητικῶν μυῶνων. "Όταν λυθεῖ αὐτὴ ἡ σύσπαση, ὑποχωρεῖ κατὰ κανόνα και ἡ παράσταση τοῦ θεοῦ και ὁ φόβος τοῦ πατέρα. 'Η σύσπαση τῶν γεννητικῶν μυῶνων ἄρα δηλώνει τὸ φυσιολογικὸ ρίζωμα τοῦ θρησκευτικοῦ φόβου μέσα στὴν ψυχικὴ δομὴ και συγχρόνως δημιουργεῖ τὴν

ἀφιληδονία (τὸ ἄγχος τῆς ἡδονῆς), πὸ γίνεται ὁ πυρήνας κάθε θρησκευτικῆς ἠθικῆς.

Οἱ πολύπλοκες ἀμοιβαῖες σχέσεις ἀνάμεσα στὶς διάφορες θρησκευτικὲς λατρεῖες, τὶς κοινωνικὲς καὶ οἰκονομικὲς ὀργανώσεις καὶ τὴν ἀνθρώπινη δομῆ, εἶναι θέμα μιᾶς πιδ ἐμπεριστατωμένης ἔρευνας. Γεγονὸς παραμένει πάντως ὅτι ὅλες οἱ πατριαρχικὲς ἀντιερωτικὲς θρησκείες στηρίζουν τὴν ἐνέργειά τους στὴ *γενετήσια συστολή* καὶ τὴν *ἀφιληδονία*.

2. Τὸ ρίζωμα τῆς θρησκείας ἀπὸ γενετήσιο ἄγχος

Ἡ ἀντιαφροδισιακὴ θρησκευτικότητα εἶναι προῖον τῆς πατριαρχικῆς αὐταρχικῆς κοινωνίας. Ἡ σχέση πατέρα - γιοῦ, πὸ τὴ βρίσκουμε σ' ὅλες τὶς πατριαρχικὲς θρησκείες, εἶναι ἀπλῶς ἕνα ἀναγκαῖο, κοινωνικὰ καθορισμένο περιεχόμενο τῆς θρησκευτικῆς ἐμπειρίας. Ἡ ἐμπειρία αὐτὴ καθαυτὴ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὴν καταπίεση τῆς γενετήσιας ὀρμῆς. Ἡ ὑπηρεσία, πὸ προσφέρει ἢ θρησκεία, νὰ διατηρήσει δηλαδὴ τὴν ὑπακοὴ καὶ τὴν ὑποταγὴ στὴν ἐξουσία, εἶναι μιὰ δευτερεύουσα λειτουργία της, πὸ στηρίζεται σὲ στέρεη βάση: *τὴν ψυχικὴ δομὴ τοῦ πατριαρχικοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τὴν ἔχει μεταπλάσει ἢ καταπίεση τῆς γενετήσιας ὀρμῆς*. Ἡ ζωντανὴ πηγὴ κάθε θρησκείας καὶ ὁ πυρήνας κάθε θρησκευτικοῦ δόγματος εἶναι ἡ ἄρνηση τῆς σαρκικῆς ἡδονῆς. Αὐτὸ ἐκδηλώνεται καθαρὰ στὸ Χριστιανισμὸ καὶ στὸ Βουδισμὸ.

α) Τὸ ρίζωμα τῆς μυστικοπάθειας στὴν παιδικὴ ἡλικία

Θέ μου, πάω νὰ κοιμηθῶ
στεῖλε μου ἐν' ἀγγελάκι
καὶ τὸ μάτι σου, πατέρα
νὰ μὲ βλέπει στὸ κρεβάτι.
Κι ἂν ἐφέρθηκα κακά,
μὴν τὸ δεῖς γιὰ μιὰ φορὰ.
Ἔχε ὑπομονὴ μαζί μου
Πατερούλη μου Θεέ
καὶ συχώρα τὸ παιδί σου.
Ὅλοι μας, μικροὶ-μεγάλοι
ζοῦμε στὴ δική σου ἀγκάλη.

Ἴδου μιὰ ἀπὸ τὶς πολλὲς τυπικὲς προσευχῆς, πὸ πρέπει νὰ ποῦν τὰ παιδιά, πρὶν κοιμηθοῦν. Κανεὶς δὲν προσέχει τὸ περιεχόμενό τους. Κι ὁμως ἐκεῖ μέσα βρίσκεται συγκεντρωμένη ἡ πεμπτοσύνη τῆς μυστικοπάθειας. Στὴν πρώτη στροφή τὸ παιδί ζητάει προστασία, στὴ δεῦτερη ἐπαναλαμβάνει τὴν παράκληση ἀπευθείας στὸν «πατέρα»· στὴν τρίτη ζητάει συγγνώμη γιὰ μιὰ κακὴ πράξη: ὁ θεὸς-πατέρας, *ἄς μὴν τὴν δεῖ!* Σὲ ποῖο ἀμάρτημα ἀναφέρεται αὐτὸ τὸ αἶσθημα ἐνοχῆς; Γιατί ἡ παράκληση νὰ μὴν τὸ δεῖ ὁ πατέρας; *Στὸ κέντρο τῶν ἀπαγορευμένων πράξεων βρίσκεται ἡ κακὴ πράξη τοῦ παιδιοῦ, τὸ «ἀμάρτημά» του: τὸ παιχνίδι μὲ τὰ γεννητικὰ του ὄργανα.* Ἡ ἀπαγόρευση, ν' ἀγγίζει τὰ γεννητικὰ του ὄργανα δὲ θὰ εἶχε καμιά ἐπίδραση στὸ παιδί, ἂν δὲ τὴ στηρίζε στὴ φαντασία του ἢ ἰδέα, ὅτι ὁ θεὸς βλέπει *τὰ πάντα*, καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι «φρόνιμο», κι ὅταν λείπουν οἱ γονιοί. Ὅποιος θεωρεῖ αὐτὴ τὴ συνάρτηση καθαρὴ φαντασία καὶ τὴν ἀπορρίπτει, ἴσως ν' ἀλλάξει γνώμη ἀπὸ τὸ ἀκόλουθο ἐντυπωσιακὸ περιστατικὸ, πὸ δείχνει καθαρά, πὸς ἐμφυτεύεται ἡ μυστικὴ εἰκόνα τοῦ θεοῦ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ γενετήσιου φόβου.

Ἐνα κοριτσάκι 7 περίπου χρονῶν, ἀναθρεμμένο συνειδητὰ μὲ ἀθειστικὲς ἰδέες, αἰσθάνθηκε μιὰ μέρα ἀναγκασμένο νὰ προσευχηθεῖ· λέω ἀναγκασμένο, γιὰ τὸ ἴδιο τὸ παιδί ἤξερε πὸς ἦταν κάτι ἀντίθετο μὲ ὅσα εἶχε μάθει κι ἀντιστεκόταν στὴν προσευχή. Ἡ γενετικὴ ἱστορία τῆς ἀναγκαστικῆς προσευχῆς ἦταν ἢ ἀκόλουθη: Τὸ παιδί εἶχε τὴ συνήθεια ν' ἀδυναίεζε, πρὶν κοιμηθεῖ. Μιὰ μέρα, ξαφνικὰ φοβήθηκε νὰ τὸ κάνει· ἀντ' αὐτοῦ αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη, πρὶν κοιμηθεῖ, νὰ γονατίσει μπρὸς στὸ κρεβάτι της καὶ νὰ πεῖ μιὰ προσευχή, σὰν κι αὐτὴ πὸ ἀναφέραμε παραπάνω. «Ὅταν προσεύχομαι, δὲ φοβάμαι», ἐξήγησε ἀργότερα. Ὁ φόβος παρουσιάστηκε, τὴν ἡμέρα, πὸ ἀποφάσισε νὰ μὴν ἀδυναίσει. Γιατί αὐτὴ ἡ ἀπόφαση; Ἡ μικρὴ διηγήθηκε στὸν πατέρα της, πὸ τοῦ εἶχε ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη, ὅτι μερικὸς μῆνες νωρίτερα, σὲ μιὰ κατασκήνωση γιὰ τὶς διακοπές, εἶχε μιὰ δυσάρεστη ἐμπειρία. Ὅπως κι ἄλλα παιδιά ἐπαιξε μ' ἕνα ἀγοράκι «τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα» δηλαδὴ τὴν ἐρωτικὴ συνουσία, κι ἄξαφνα ἦρθε κοντὰ τους ἕν' ἄλλο ἀγόρι καὶ τοὺς

φώναζε «φτου σας». Ἄν και οἱ γονιοί της τῆς εἶχανε μάθει, ὅτι δὲν ἦταν κακὸ νὰ παίξει τέτοια παιχνίδια, αὐτὴ ντράπηκε κι ἀντὶ νὰ συνεχίσει τὸ παιχνίδι, ἄρχισε ν' ἀντανίζεταί πρὶν ἀπὸ τὸν ὕπνο. Ἐνα βράδυ, λίγο πρὶν παρουσιασθεῖ ὁ καταναγκασμὸς τῆς προσευχῆς, γύριζε σπῆτι της ἀπὸ κάποια συγκέντρωση μὲ μερικὰ ἄλλα παιδιά. Στὸ δρόμο τραγουδοῦσαν ἐπαναστατικὰ τραγοῦδια. Ὅποτε συναντᾶνε μιὰ γριά, ποὺ τῆς φάνηκε σὰν τῆ μάγισσα τοῦ παραμυθιοῦ «Χαίνζελ καὶ Γκρέτελ», καὶ ἡ γριά τοὺς πέταξε: «Ἀθεόφοβα πλάσματα, ὁ διάβολος νὰ σᾶς πάρει καὶ νὰ σᾶς σηκώσει!» Ἀργότερα ἐκεῖνο τὸ βράδυ, ὅταν ἐτοιμαζόταν ν' ἀντανιστεῖ, σκέφτηκε γιὰ πρώτη φορά, πὼς ἴσως ὑπάρχει ἓνας θεὸς, ποὺ βλέπει τὸ πράγμα καὶ τὸ τιμωρεῖ. Εἶχε συνδέσει ὑποσυνειδητὰ τὴν ἀπειλὴ τῆς γριάς μὲ τὸ ἐπεισόδιο τοῦ ἀγοριοῦ. Ἀρχίζει, λοιπὸν, ν' ἀμύνεται κι ἐναντίον τοῦ ἀντανισμού, νὰ φοβᾶται, καὶ γιὰ νὰ δαμάσει τὸ φόβο της αἰσθάνεται τὴν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τῆς προσευχῆς. Ἡ προσευχὴ εἶχε πάρει τὴ θέση τῆς σωματικῆς ἀπόλαυσης. Ἀλλὰ καὶ πάλι δὲν τῆς ἔφευγε τελείως ὁ φόβος. Ἀρχισε σιγὰ σιγὰ νὰ βλέπει τὴ νύχτα τρομακτικούς ἐφιάλτες. Νὰ φοβᾶται πιά γιὰ καλὰ ἓνα ὑπερφυσικὸ ὄν, ποὺ θὰ τὴν τιμωροῦσε γιὰ τὸ σαρκικὸ της ἁμάρτημα. Τοῦ ζητοῦσε λοιπὸν τὴν προστασία του — δηλαδὴ ἓνα στήριγμα, στὸν ἀγώνα της ν' ἀποφύγει τὸν πειρασμὸ τοῦ ἀντανισμού. Τὸ περιστατικὸ αὐτὸ δὲ θᾶπρεπε νὰ θεωρηθεῖ σὰν ἀτομικὴ περίπτωση· ἀπεναντίας, ἐκφράζει μιὰ τυπικὴ διεργασία: τὸ ρίζωμα τῆς ιδέας τοῦ θεοῦ στὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν, ποὺ κινοῦνται μέσα στοὺς θρησκευτικούς πολιτιστικούς κύκλους. Τὸν ἴδιο ρόλο παίζουν καὶ τὰ παραμύθια τοῦ τύπου «Χαίνζελ καὶ Γκρέτελ», ὅπως ἔχει δεῖξει ἡ ἀνάλυση τῶν παραμυθιῶν: φοβερίζουν τὸ παιδί μὲ τὴν τιμωρία τοῦ ἀντανισμού, κατὰ συγκαλυμμένο τρόπο βέβαια, ἀλλὰ γιὰ τὸ ὑποσυνειδητὸ τοῦ παιδιοῦ ἀρκετὰ μονόσημο. Ἐδῶ δὲν πρόκειται νὰ ἐξηγήσουμε λεπτομερῶς, πὼς ἀπὸ κάτι τέτοια παραμύθια γεννιέται ἡ μυστικοπάθεια τῶν παιδιῶν καὶ ποιά ἡ σχέση της μὲ τὴν ἀνάσχεση τῆς γενετήσιας ὀρμῆς. Πάντως ἡ χαρακτηριστικὴ ἀνάλυση δὲν ἀφήνει καμιὰν ἀμφιβολία, ὅτι τὸ μυστικιστικὸ αἶσθημα ἀναπτύσσεται ἀπὸ τὸ ἄγχος τοῦ ἀντανισμού καὶ παίρνει τὴ μορφή ἑνὸς γενικοῦ αἰσθήματος

ἐνοχῆς. Εἶναι ἀκατανόητο, ὅτι ἡ ψυχαναλυτικὴ ἔρευνα ἀγνόησε ὡς τὰ τώρα αὐτὰ τὰ δεδομένα. Στὴν ιδέα τοῦ θεοῦ παρουσιάζεται ἀντικειμενικευμένη ἢ ἴδια ἢ συνειδηση τοῦ ἀτόμου, ἢ ἐσωτερικευμένη νοθεσία ἢ φοβέρα τῶν γονιῶν καὶ τῶν παιδαγωγῶν. Αὐτὸ εἶναι γνωστὸ κτῆμα τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας. Λιγότερο γνωστὸ εἶναι, ὅτι ἡ πίστη καὶ ὁ φόβος τοῦ θεοῦ εἶναι κατ' οὐσίαν γενετήσια διέγερση, ποὺ ἔχει ἀλλάξει περιεχόμενο καὶ σκοπὸ. Τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα εἶναι ἄρα ταυτόσημο μὲ τὸ ἐρωτικὸ, μόνον ποὺ τὸ περιεχόμενό του εἶναι μυστικιστικὸ καὶ ψυχικὸ. Ἐτσι ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἐπάνοδος τοῦ ἐρωτισμοῦ στὴν ἀσκητικὴ πράξη, ὅπως λόγου χάρις ἡ φαντασίωση τῆς καλόγριας, ὅτι εἶναι ἡ νύμφη τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι ἀμφίβολο, ἂν αὐτὲς οἱ φαντασιώσεις καταλήγουν σὲ πραγματικὸ ἀφροδισιασμὸ. Συνήθως παίρνουν ἄλλους δρόμους, ὅπως τὸ μαζοχιστικὸ μαρτύριο.

Ἄλλ' ἄς γυρίσουμε στὸ κοριτσάκι μας. Ὁ ἀναγκασμὸς τῆς προσευχῆς ἐξαφανίστηκε, ὅταν ἡ μικρὴ κατάλαβε καλὰ τὴν προέλευση τοῦ φόβου της, καὶ ξανάρχισε ν' ἀντανίζεταί χωρὶς κανένα αἶσθημα ἐνοχῆς. Ὅσο ἀσήμαντο κι ἂν φαίνεται αὐτὸ τὸ περιστατικὸ, μπορεῖ ὥστόσο ν' ἀνοίξει τὸ δρόμο στὴ γενετήσια οἰκονομία, γιὰ ν' ἀποτρέψει τὴ διάβρωση τῆς νεολαίας μας ἀπὸ τὸ μυστικισμὸ. Μερικοὺς μῆνες μετὰ τὴν ἐξαφάνιση τοῦ ἀναγκασμοῦ τῆς προσευχῆς, ἡ μικρὴ ἔγραφε ἀπὸ μιὰ κατασκήνωση στὸν πατέρα της:

«Ἀγαπημένε Κάρλι, ἐδῶ εἶναι ἓνα χωράφι μὲ καλαμπόκια καὶ στὴν ἄκρη του ἔχουμε τὸ νοσοκομεῖο μας (γιὰ παιχνίδι φυσικά). Ἐκεῖ παίζουμε τὸ γιατρὸ (εἴμαστε πέντε κορίτσια). Ἄμα καμιὰ μας τῆς πονάει κάτι στὸ πιτί, πηγαίνει ἐκεῖ, γιὰτὶ ἐκεῖ ἔχουμε ἀλοιφή, κρέμα καὶ βαμβάκι. Αὐτὰ ὅλα τὰ βουτήξαμε».

Αὐτὸ εἶναι πολιτιστικὴ ἐπανάσταση, ἀναμφίβολο. Καὶ ὁ «πολιτισμὸς», ἢ «παιδεία»; Ἡ μικρὴ φοιτοῦσε σὲ μιὰ τάξη μὲ παιδιά 1-2 χρόνια μεγαλύτερά της, καὶ οἱ δάσκαλοι ἐπαινοῦσαν τὴν ἐπιμέλεια καὶ τὴν προκοπὴ της. Στὴν πολιτικὴ καὶ τίς γενικὲς γνώσεις, ὅπως καὶ στὸ ζωηρὸ της ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ πράγματα τῆς ζωῆς, ξεπερνοῦσε πολὺ τὰ συνομήλικά της παιδιά. Δώδεκα χρόνια ἀργότερα ἦταν μιὰ ἰσορροπημένη, πνευματικὰ προικισμένη καὶ κοινωνικὰ ἀξιαγάπητη κοπέλα.

β) Τὸ ριζωμα τῆς μυστικοπάθειας στὴν ἐφηβεία

Προσπάθησα νὰ δείξω στὴν περίπτωση τῆς μικρῆς, πῶς ἐμφυτεύεται κατὰ τυπικὸ τρόπο στὸ παιδί ὁ θρησκευτικὸς φόβος. Τὸ γενετήσιο ἄγχος παίζει τὸν κεντρικὸ μεσολαβητικὸ ρόλο στὴν ἐμφύτευση τοῦ αὐταρχικοῦ κοινωνικοῦ συστήματος μέσα στὴν ψυχικὴ δομὴ τοῦ παιδιοῦ. Θὰ παρακολουθήσουμε τώρα τὴ λειτουργία τοῦ γενετήσιου ἄγχους τὴν ἐποχὴ τῆς ἐφηβείας. Ἄς πάrouμε μιὰν ἀπὸ τίς τυπικὲς ἀντιαφροδισιακὲς φυλλάδες :

Σωτηρία ἢ ναυάγιο ;

Νίτσε : βοῦρκος φωλιάζει στὸ βάθος τῆς ψυχῆς τους, καὶ οὐαί, ἂν ὁ βοῦρκος ἔχει πνεῦμα !

Κίρκεγκωρ : Ἄν βαφτιστεῖ μονάχα ὁ νοῦς, τὰ πάθη θὰ μείνουν εἰδωλολάτρες.

Δυὸ βράχοι ὀρθώνονται στὴ ζωὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου, καὶ κεῖ ἢ θὰ σωθεῖ ἢ θὰ ναυαγήσει, ἢ θὰ σταθεῖ στὰ πόδια του ἢ θὰ τσακιστεῖ : ὁ θεὸς καὶ — τὸ ἄλλο φύλο. Ἀνάριθμοι νέοι σώζονται ἢ ναυαγοῦν στὸ βίο τους, ὄχι γιατί δὲν ἔχουν μάθει ἄρκετά, ἀλλὰ γιατί δὲν ξεκαθαρίζουν τὴ σχέση τους μὲ τὸ θεὸ καὶ — ἐπειδὴ δὲν τὰ βγάζουν πέρα μὲ τὴν ὁρμὴ ἐκείνη, ποῦ μπορεῖ νὰ φέρει στὸν ἄνθρωπο ἀνείπωτη εὐδαιμονία, ἀλλὰ καὶ δυστυχία ἀπύθμενη : τὴ γενετήσια ὁρμὴ.

Ἐπάρχουν τόσοι πολλοί, ποῦ δὲν καταφέρνουν ποτὲ νὰ γίνουν ἀκέριοι ἄνθρωποι, ἐπειδὴ τοὺς κυβερνᾶν οἱ ὁρμὲς καὶ τὰ πάθη τους. Βέβαια, οἱ δυνατὲς ὁρμὲς δὲν εἶναι καθαυτὲς βλαβερές. Ἀπειαντίας εἶναι πλοῦτος καὶ ζωντανία. Ἐμπνέουν τὸ μεγάλο δυνατὸ ἔρωτα καὶ κεντρίζουν τὴ φιλεργία καὶ τὴν προκοπή. Εἶναι τὸ ἐγερτήριο τῆς ἰσχυρῆς προσωπικότητος. Μὰ οἱ ὁρμὲς ἀδικοπραγοῦν καὶ ἁμαρτάνουν ἀπέναντι στὸν Πλάστη, ὅταν ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ πιά νὰ τίς δαμάσει, ἀλλὰ χάνει τὴν κυριαρχία του καὶ γίνεται δοῦλος τους. Μέσα στὸν ἄνθρωπο κυβερνᾶ εἴτε τὸ πνεῦμα, εἴτε τ' ὁρμέφυτο, δηλαδὴ τὸ θηρίο. Τὰ δυὸ αὐτὰ στοιχεῖα δὲ μονιάζουν ποτέ. Τεράστιο, λοιπόν, προβάλλει κάποτε μπρὸς στὸ σκεπτόμενο ἄνθρωπο τὸ ἐρώτημα : Θέλεις νὰ καταλάβεις τὸ ἀληθινὸ νόημα τοῦ βίου σου, θέλεις νὰ λάμπεις, ἢ θέλεις νὰ καεῖς μέσα στὸ πυράκτωμα τῶν ἀκράτητων ὁρμῶν σου ;

Θέλεις νὰ ζήσεις τὴ ζωὴ σου σὰ ζωὴ ἢ σὰν πνευματικὸς ἄνθρωπος ; Ἡ διαδικασία τῆς ἀνδρωσης, ποῦ μᾶς ἀπασχολεῖ, εἶναι σὰν τὸ πρόβλημα τῆς φωτιᾶς στὸ τζάκι. Κυβερνημένη καὶ δαμασμένη θερμαίνει τὸ χῶρο ἢ δύναμη τῆς φωτιᾶς, μ' ἄλιμονο, ἂν πηδήσει ἔξω ἀπὸ τὴν ἐστία ἢ φωτιά ! Ἄλιμονο, ἂν ἡ γενετήσια ὁρμὴ ἐξουσιάζει ὀλόκληρο τὸν ἄνθρωπο, ἂν κυριαρχήσει στὴ σκέψη του, στὴ δράση του, στίς ἐπιδιώξεις του !

Ἡ ἐποχὴ μας εἶναι ἄρρωστη. Σ' ἐποχὲς περασμένες, ἀπαιτοῦσαν νὰ εἶναι χαλιναγωγημένος καὶ ὑπεύθυνος ὁ Ἴερως. Σήμερα νομίζουν, πῶς ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος δὲ χρειάζεται χαλιναρι. Παραβλέπουν, ὅμως, ὅτι ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος στίς μεγαλοπόλεις εἶναι πολὺ πιὸ νευρικὸς καὶ πιὸ ἄβουλος, καὶ χρειάζεται περισσότερη πειθαρχία.

Καὶ τώρα, γιὰ ρίξε μιὰ ματιὰ γύρω σου : Δὲν κυβερνάει τὸ πνεῦμα στὴν πατρίδα μας, τὸ πάνω χέρι τῶν οἱ ἀχαλίνωτες ὁρμὲς καὶ στοὺς κύκλους τῶν νέων ἰδίως ἢ ἀσύδοτη γενετήσια ὁρμὴ, ποῦ ἐκφυλίζεται σὲ φανερὴ διαφθορά. Στὸ ἐργοστάσιο καὶ στὸ γραφεῖο, στὸ θέατρο καὶ στὸ δημόσιο βίο βασιλεύει τὸ πνεῦμα τοῦ ἡμίκοσμου, γαυριάζει ἢ κάθε λογῆς αἰσχρολογία. Καὶ πόσο χαρούμενο νεανικὸ σφρίγος καταποντίζεται στὰ βρωμερὰ καταγάγια τῆς μεγαλόπολης, στὰ χορευτικὰ καὶ νυχτερινὰ κέντρα, στὰ καφενεῖα καὶ τὰ χαρτοπαίγνια καὶ τὸν ἄθλιο κινηματογράφο ! Ὁ σημερινὸς νέος νομίζει πῶς εἶναι σωστὴ διάνοια, ὅταν ἀκολουθεῖ τὸ παράγγελμα : «γλέντα τὴ ζωὴ σου» ! Ἐνῶ δὲν κάνει τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ ἐπαληθεύει τὰ λόγια τοῦ Μεφιστοφελή στὸ «Φάουστ» τοῦ Γκαίτε :

«τὸ λέει «νοῦ» — καὶ τῶχει μόνο χρεῖα

πιὸ κτηνωδῶς νὰ ζεῖ κι ἀπ' τὰ θηρία».

Δυὸ εἶναι τὰ πράγματα, ποῦ δυσκολεύουν τὴ διαδικασία τῆς ἀνδρωσης. Ἡ κοσμοπόλη μὲ τίς ἀφύσικες συνθήκες της, καὶ ὁ «δαίμων» ἐντὸς μας. Ὁ νέος ποῦ ἔρχεται γιὰ πρώτη φορὰ στὴ μεγαλόπολη, μόνος του, ἴσως ἀπὸ ἓνα προστατευτικὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον, βλέπει νὰ τὸν κυκλώνουν πλῆθος νέες ἐντυπώσεις. Ἀκατάπαυστος θόρυβος, ἐρεθιστικὲς εἰκόνες, πνιγηρὴ μελέτη, περιορισμένη εὐκαιρία νὰ κινηθεῖ στὸν καθαρὸ ἀέρα, οἰνόπνευμα, κινηματόγραφος, θέατρο, καὶ παντοῦ, ὅπου κοιτάξει, ἐρεθιστικὰ φο-

ρέματα τῆς μόδας, σχεδιασμένα ἐπίτηδες γιὰ νὰ τοῦ ζυπνήσουν τίς σαρκικές ἐπιθυμίες, νὰ τοῦ ἀνάψουν τὰ αἷματα — ποίος μπορεῖ ν' ἀντισταθεῖ σὲ μιὰ τέτοια συγκεντρωμένη ἐπίθεση ; Καὶ στὸν ἐξωτερικὸ πειρασμὸ ὁ ἐσωτερικὸς «δαίμων» ἀπαντᾷ ὀλοπρόθυμα : καὶ ! Γιατὶ ὁ Νίτσε ἔχει δίκιο, «φωλιάζει βουρκὸς στὸ βάθος τῆς ψυχῆς» ὅλων τῶν ἀνθρώπων, «τᾶγρια σκυλιὰ γαυγίζουν στὸ ὑπόγειο» καὶ περιμένουν νὰ ξαπολυθοῦν.

Πολλοὶ ὑποκύπτουν στὴ δικτατορία τῆς ἀνηθικότητας, ἐπειδὴ δὲν τοὺς διαφώτισαν ἔγκαιρα γιὰ τοὺς κινδύνους. Αὐτοὶ θὰ δεχτοῦν μ' εὐγνωμοσύνη μιὰν ἀπροκάλυπτη προειδοποίηση καὶ συμβουλή, πού μπορεῖ νὰ τοὺς βοηθήσει νὰ ξεφύγουν ἢ νὰ γυρίσουν πίσω.

Ἡ διαφθορὰ ἀρχίζει τίς περισσότερες φορὲς μὲ τὴν αὐτοκηλίδωση (τὸν ἀνάνισμὸ). Ἔχει διαπιστωθεῖ ἐπιστημονικὰ ὅτι τὸ πάθος αὐτὸ ἐκδηλώνεται σὲ τρομακτικὰ νεαρὴ ἡλικία. Τὰ παρεπόμενα τῆς κακῆς αὐτῆς συνήθειας ἔχουνε βέβαια ἐξογκωθεῖ. Ὅμως, ὅλοι μας θὰ πρέπει νὰ λάβουμε ὑπόψη μας σοβαρὰ τὴν κρίση σπουδαίων γιαιτρῶν. Ὁ καθηγητὴς Χάρτουγκ, πού ὑπρέτησε ὡς διευθυντὴς τοῦ δερματολογικοῦ τμήματος στὸ νοσοκομεῖο τῶν Ἁγίων Πάντων στὸ Μπρέσλαου, ἐκφράζεται ὡς ἐξῆς ἐπὶ τοῦ θέματος : «Δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀμφιβολία, ὅτι ἡ συχνὴ ἔνδοση στὸ πάθος τοῦ ἀνάνισμοῦ προκαλεῖ σοβαρὲς βλάβες στὸ σῶμα καὶ ὅτι ἀκριβῶς ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς διαστροφῆς παρουσιάζονται στὸν κατοπινὸ μας βίον διάφορες διαταραχές, ὅπως π.χ. μιὰ γενικὴ νευρική ἀνορεξία, μειωμένη ἐργατικότητα καὶ σωματικὴ ἀτονία...»

Ὁ καθηγητὴς Χάρτουγκ ὑπογραμμίζει ἐξάλλου, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πού παραδίδεται στὸν ἀνάνισμὸ, χάνει τὸν αὐτοσεβασμὸ του καὶ τὸ καθαρό του μέτωπο, ἐπειδὴ συναισθάνεται ὅτι κάνει κάτι ἀκάθαρτο. Ἡ ἀκόμητη συναίσθηση μιᾶς βδελυρῆς ἀπόκρυφης ἀσχολίας τὸν καταρρακώνει ἠθικὰ μπρὸς στὰ ἴδια του τὰ μάτια. Προσθέτει ἐπίσης ὅτι ὅσοι νέοι εἶναι δοῦλοι αὐτοῦ τοῦ πάθους, γίνονται μαλθακοὶ καὶ χαῦνοι, χάνουν τὴν ὄρεξη τῆς δουλειᾶς, καὶ ἀκόμη ὅτι κάθε λογῆς νευρικοὶ ἐρεθισμοὶ ἐξασθενίζουν τὴ μνήμη τους καὶ τὴν ἀποδοτικότητα τους. Κι ἄλλοι σπουδαῖοι γιαιτροί, πού γράψανε γι' αὐτὸ τὸ θέμα, συμφωνοῦν μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ Χάρτουγκ.

Ὅμως ὁ ἀνάνισμὸς δὲ χαλάει ἀπλῶς τὸ αἷμα, καταστρέφει ἐπίσης καὶ τίς ψυχικὲς δυνάμεις καὶ ἀναστολές, πού εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ ν' ἀνδρωθεῖ ὁ νέος, τοῦ ἀφαιρεῖ τὴν ἀποφασιστικότητα τῆς ψυχῆς, *κι ὅταν γίνει χρόνια συνήθεια*, τὸν κατατρώει σὰν καρκίνωμα.

Πολὺ χειρότερα εἶναι ὅμως τὰ ἐπακόλουθα τῆς διαφθορᾶς μὲ τὸ ἄλλο φύλο. Δὲν εἶναι τυχαῖο βέβαια, ὅτι ἡ πιὸ τρομερὴ μάστιγα τῆς ἀνθρωπότητας — τ' ἀφροδίσια νοσήματα — ἐνσκήπτει σὰν ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἐκτροπῆς. Κατάπληξη προκαλεῖ ἀπλῶς τὸ γεγονός, ὅτι νέοι, κατὰ τ' ἄλλα ἔξυπνοι, φέρονται τόσο ἀπιστύτως ἀνόητα σ' αὐτὸ τὸν τομέα.

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου, δρ. Πάουλ Λάζαρους παρουσιάζει μιὰ συνταρακτικὴ εἰκόνα τῆς βαθιᾶς ψυχικῆς καὶ σωματικῆς διάβρωσης τοῦ λαοῦ ἀπὸ τ' ἀφροδίσια νοσήματα.

Ἡ σύφιλη εἶναι ὁ χειρότερος νεκροθάπτης τῆς ἱμάδας τοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ βλενόρροια, πού πολλοὶ νέοι τὴν παίρνουν, δυστυχῶς, ἀψήφιστα, εἶναι μιὰ σοβαρὴ κ' ἐπικίνδυνη ἀρρώστια. Ἦδη τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἀδυνατεῖ νὰ τὴ θεραπεύσει ἐπιτυχῶς, θὰ ἔπρεπε ν' ἀποκλείσει κάθε ἀλαφρομυαλιά.

Ὁ καθηγητὴς δρ. Μπίνσβανγκερ λέει τὰ ἐξῆς γιὰ τ' ἀφροδίσια νοσήματα :

«Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι ὀρισμένες φαινομενικὰ πολὺ ἐλαφρὲς περιπτώσεις μόλυνσης προκαλοῦν τόσο βαριὲς παθήσεις, ὅτι συχνὰ περνᾶνε πολλὰ χρόνια ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς ἀρχικῆς μόλυνσης ὡς τὴν ἐκδήλωση μιᾶς ἀνίατης νευρικῆς πάθησης: ὅτι τουλάχιστον 60% ἀπὸ τίς περιπτώσεις τῆς πάθησης, πού ὁ λαὸς ὀνομάζει «μαλάκυνση ἐγκεφάλου» ὀφείλονται σὲ κάποια περασμένη ἀφροδίσια μόλυνση».

Δὲν εἶναι βαθύτατα συνταρακτικὴ ἡ σκέψη, ὅτι ἓνα τέτοιο νεανικὸ ἀμάρτημα μπορεῖ νὰ προκαλέσει στοὺς πιὸ κοντινοὺς μας ἀνθρώπους — τὴ γυναίκα καὶ τὸ παιδί — μιὰ τόσο τρομερὴ ἀρρώστια ;

Ἀλλὰ πρέπει ν' ἀναφέρω καὶ μιὰν ἄλλη διαστροφή, πού εἶναι σήμερα πολὺ πιὸ διαδεδομένη, ἀπ' ὅ,τι νομίζουμε : τὴν ὀμοφυλοφιλία. Προηγούμενος, ἄς τονιστεῖ τοῦτο : αἰσθανόμεστε ὀλόψυχη

συμπάθεια και κατανόηση για όλους εκείνους, που στο πεδίο αυτό είτε από προδιάθεση είτε από κληρονομικότητα, αγωνίζονται σιωπηλά κι απεγνωσμένα, για να διατηρήσουν την καθαρότητά τους. Δόξα και τιμή σ' όσους κερδίζουν τη νίκη, γιατί αυτοί αγωνίζονται τόν άγώνα του θεού ! Μά όπως ο Ίησους αγάπησε τόν άμαρτωλό σάν άτομο και βόηθησε, όποιον ήθελε να βοηθηθεί, αλλά πολέμησε με ιερό ζήλο τήν ίδια τήν άμαρτία, έτσι πρέπει ν' αντιμετώπισουμε και μεϊς τά λαοφθόρα και καταστρεπτικά για τή νεολαία κρούσματα τής όμοφυλοφιλίας. Υπήρξε κι άλλοτε μιá εποχή, όπου ό κόσμος κινδύνευε να πνιγεί στήν πλήμμυρα του έκφυλισμού. Μόνο τό Ευαγγέλιο είχε τή δύναμη να υπερνικήσει τόν πολιτισμό εκείνο, που βυθιζόταν στο βούρκο τής διαφθοράς και τής διαστροφής, και να δημιουργήσει έναν καινούργιο πολιτισμό. Για τούς δούλους και τά θύματα αυτής τής άμαρτίας ό Παύλος έγραψε προς Ρωμαίους : «οί άρρενες άφέντες τήν φυσικήν χρήσιν... έξεκαύθησαν έν τή όρέξει αυτών εις άλλήλους, άρσενες έν άρσενι τήν άσχημοσύνην κατεργαζόμενοι. Διό και παρέδωκεν αυτός ό Θεός... εις άκαθαρσίαν». (Ρμ. 1). 'Η όμοφυλοφιλία είναι τό στίγμα του Κάν ενός μέχρι μυελού όστέων άρρωστου, άθεου και άψυχου πολιτισμού. Είναι τό αποτέλεσμα τής επικρατούσας κοσμο-και βιοθεωρίας, που ό ύψηλότερός της στόχος είναι ή φιληδονία. Δικαίως είπε ό καθηγητής Φέστερ στήν 'Αφροδίσια 'Ηθική του : «'Όπου γελοιοποιεϊται ό πνευματικός ήρωισμός, κ' έξυμνεϊται ή φυσική απόλαυση τής ζωής, εκεί ξεθαρρεύουν οι διάστροφες, οι δαιμονικές και χυδαϊες όρέξεις και βγαίνουν στο φώς. Και μυκτηρίζουν τήν υγεία σά νάταν άρρώστια, και όρθώνονται σά μέτρο τής ζωής».

Σήμερα βγαίνουν από τά βάθη πράγματα, που άκόμη κι ό πιό διεφθαρμένος άνθρωπος δέν τολμάει να όμολογήσει στον έαυτό του. Θα βγούν όμως κι άλλα χειρότερα στο φώς, και τότε θα καταλάβει, ότι μόνο μιá πολύ μεγάλη δύναμη — τό Ευαγγέλιο του Ίησου Χριστού — μπορεί να βοηθήσει.

Μερικοί θα έχουν, όμως, αντιρρήσεις για τά όσα ειπώθηκαν εδώ. «Δέν πρόκειται τάχα εδώ για μιá φυσική όρμη», πιθανόν να μου άντείπεις έσύ, «που πρέπει να ίκανοποιηθεί ;» Και γώ σου άπαντώ : "Όταν ένα πάθος άποχαλινωθεί, παύει πιά να είναι φυσικό,

και γίνεται κάτι τελείως άφύσικο. Σ' όλες σχεδόν τες περιπτώσεις, τό πάθος γεννιέται, άνάβει και κορώνει από δικό μας ή και ξένο φταίξιμο. Κοίταξε έναν πότη ή ένα μορφομομάνη. Είναι μήπως φυσική αυτή ή άκόρεστη έπιθυμία του για οίνοπνευμα και μορφίνη ; 'Η έπιθυμία φουντώνει τεχνητά, επειδή παραδίνεται τόσο συχνά στο πάθος του. 'Η όρμη, που μάς έβαλε μέσα μας ό θεός για τό γάμο και για τή διατήρηση του ανθρώπινου γένους, είναι αυτή καθαυτή ωραία και μπορεί να χαλιναγωγηθεί χωρίς μεγάλη δυσκολία. Χιλιάδες άντρες τή συγκρατούν σωστά και μ' έπιτυχία.

«Μά δέν είναι, λοιπόν, βλαβερό για τόν ώριμο άντρα, όταν δείχνει έγκράτεια σ' αυτά τά πράγματα ;» 'Ο καθηγητής Χάρτουγκ, για να επικαλεστούμε άλλη μιá φορά τή μαρτυρία του, λέει επί λέξει τά εξής : «Σας άπαντώ καθαρά και ξάστερα : "Όχι, δέν είναι έτσι τά πράγματα. "Όποιος σας είπε ποτέ, ότι ένας υγιής άντρας μπορεί να πάθει κάποια βλάβη από άγνότητα και άποχή, αυτός σας έχει παραπλανήσει επικίνδυνα· κι αν όντως έχει σκεφτεί καλά, τι σας είπε, τότε ή είναι άνίδεος ή είναι κακός άνθρωπος». 'Ανάγκη πάσα, να μη χρησιμοποιείτε προφυλακτικά μέσα. 'Η μόνη άληθινή προφύλαξη είναι ή έγκράτεια ως τό γάμο.

Προσπάθησα να σου δείξω άνοιχτά και με ειλικρίνεια τά έπακόλουθα τής διαφθοράς. 'Απ' αυτά μπορείς να δεις τι φθορά φέρνει στο σώμα και στο πνεύμα αυτό τό άμάρτημα. Και πώς ρημάζει τήν ψυχή αυτή ή διαστροφή. Στο λέω έπίσημα και σοβαρά : 'Η άκολασία είναι έγκλημα εναντίον του θεού. Κλέβει άπόλυτα τήν ειρήνη τής καρδιάς και δέν αφήνει τόν άνθρωπο να χαρεί και να ήσυχάσει. 'Ο λόγος του θεού λέει : «ό σπείρων εις τήν σάρκα έαυτού έν τής σαρκός θερίσει φθοράν». (Γαλ. 6,8).

Τό πνεύμα του ήμίκοσμου ειςχωρεί με άδήριτη ανάγκη εκεί, όπου έχει χαθεί ή έπαφή με τά υπερκόσμια.

Για όλους εκείνους, όμως, που δέ θέλουν να είναι ή να μείνουν θύματα τής διαφθοράς, θέλω να προσέσω δυό λόγια άκόμη για συμβουλή και ένθάρρυνση. Είναι ανάγκη να έρθουν σε άπόλυτη ρήξη με τήν άμαρτία τής διαφθοράς, στή σκέψη τους, στο λόγο και στήν πράξη. Αυτό είναι τό πρώτο, που πρέπει να προσέξουν, όσοι δέ θέλουν να γίνουν δοϋλοι της. Είναι αυτονόητο, ότι δέν

πρέπει πια να συχνάζουν στους οίκους του πειρασμού και της αμαρτίας, και μάλιστα θα πρέπει να αποφεύγουν, κατά το δυνατό, ό,τι μπορεί να δώσει αφορμή στον πειρασμό. Έτσι πρέπει να αποφεύγουν απαραίτητα τις σχέσεις με ανήθικους συντρόφους κλπ. τ' άσεμνα βιβλία, τις χυδαίες εικόνες, τις διαφορούμενες παραστάσεις. Γιαυτό πρέπει να βρεϊς μια καλή συντροφιά, που να σε στυλώνει και να σ' έξυψώνει. Σου συνιστώ επίσης, ό,τι σκληραγωγεί το σώμα κ' εύκολώνει τον αγώνα έναντιον της διαφθοράς, τη γυμναστική, τα σπόρ, κολύμπι, οδοιπορίες, να σηκώνεσαι άμέσως μόλις ξυπνήσεις. Να έχεις μέτρο στο φαγητό και στο πιτό. *Ν' αποφεύγεις το οινόπνευμα.* "Ολ' αυτά, όμως, δεν αρκοῦν. Πολλοί δοκιμάζουν όλοένα την πικρή εμπειρία, κι όταν ακόμη ακολουθοῦν αυτές τις συμβουλές, ότι ή αποχαλιωμένη όρμη είναι πάρα πολύ ισχυρή.

Που θα βρούμε την αναγκαία σταθερότητα, για να αντισταθοῦμε, που τη δύναμη για τη νίκη, που χρειαζόμαστε, για να μη χάσουμε το μεγαλύτερο αγαθό μας, την προσωπικότητά μας; "Όταν μάς πλησιάζει ο πειρασμός με τα φλογερά του θέλητρα, όταν φουντώνει ξάφνου εντός μας ή πυρκαγιά της σαρκικής επιθυμίας, τότε βλέπουμε, πως δε βοηθάει ή διαφώτιση και μόνο. Δύναμη μάς χρειάζεται, ζωντανή δύναμη, για να δαμάσουμε τις όρμές μας και να υπερνικήσουμε τις ακάθαρτες δυνάμεις μέσα μας κ' έξω μας. "Ένας μόνο μάς δίνει αυτή τη δύναμη: ο Ίησους. Αυτός με τη ματωμένη θυσία του θανάτου του μάς προσπόρισε τη συγνώμη, για να μπορούμε να βρούμε ειρήνη, όταν μάς έγκαλει ή συνειδησή μας' αυτός με το πνεῦμα του είναι για μάς ή ζωντανή δύναμη μιᾶς καινούργιας καθάριας ζωής. *Χάρη σ' αυτόν μπορεί μια κλομισμένη από την αμαρτία βούληση να ξαναβρεί τη σταθερότητά της, να αναστηθεί στο φῶς της ελευθερίας και της ζωής και να βγει νικήτρια στους τραχειούς αγῶνες έναντιον της αμαρτίας.* "Όποιος θέλει να κατακτήσει την αληθινή ελευθερία, αυτός ας έρθει στο ζωντανό Σωτήρα, που τσάκισε το κράτος της αμαρτίας κ' έχει να προσφέρει γενναϊόδωρα στον καθένα δύναμη και βοήθεια. Αυτό δεν είναι χριστιανική θεωρία, αλλά πραγματικό γεγονός, που το ζήσαν πολλοί νέοι, πολιορκημένοι από τον πειρασμό, και το ζοῦν καθημερινά. "Όποτε σου είναι δυνατό, εμπιστέψου

κ' ένα γνήσιο χριστιανό και αληθινό φίλο, που να μπορεί να σε συμβουλέψει και να αγωνιστεί μαζί σου. Γιατί θα υπάρξει αγώνας, *άλλ' ένας αγώνας με τη νίκη εν ὄψει.*

Και τώρα, άφησέ με να σου απευθύνω μια προσωπική έρώτηση: πως αισθάνεσαι, φίλε μου, και τι πρόκειται να κάνεις αυτή τη συμβουλή που σου έδωσα; Θ' αφήσεις να σε καταστρέψουν, για να' άρέσεις σε επιπόλαιους και άσυνείδητους ανθρώπους, ή θα συνδεθείς με καθαρούς, εύγενικούς άντρες, που ή συναναστροφή τους σ' έξυψώνει έσωτερικά και άτσαλώνει τη θέλησή σου για τον αγώνα έναντιον της ακαθαρσίας; Θέλεις να είσαι ένας άνθρωπος, που με τα λόγια του, το παράδειγμά του και την ύπαρξή του είναι κατάρτα για τον εαυτό του και τους άλλους, ή επιθυμείς, να γίνεις ένας σωστός άντρας, που είναι εύλογία για τους συνανθρώπους του;

Θέλεις για μερικές στιγμές φευγαλέας ήδονής, να καταποντιστείς, σώμα, ψυχή και πνεῦμα — τώρα και στον αιώνα — ή θέλεις να σωθείς, όσο είναι ακόμη καιρός; Σε παρακαλώ, να απαντήσεις με ειλικρίνεια σ' αυτά τα έρωτήματα, και να έχεις το θάρρος να πράξεις, ό,τι σε φωτίσει ο θεός!

Διάλεξε τίμια! "Ημίκοσμο ή υπερκόσμια; Ζῶο ή πνευματικό άνθρωπο; Σωτηρία ή ναύαγιο;»

Σ' αυτή τη φυλλάδα ο νέος καλείται να διαλέξει: το θεο ή τη γενετήσια όρμη. Βέβαια, δεν αρκεί ή αναφροδισία για να γίνει κανείς «άκέριος άνθρωπος» ή και «υπεράνθρωπος» άλλ' είναι πάντως ή πρώτη προϋπόθεση. "Η αντιπαράθεση «ζώου» και «πνευματικού ανθρώπου» αναφέρεται στο κλασικό πια σύστοιχο «σάρξ-πνεῦμα», που αποτελεί την πρώτη «άρχη» σύνολης της θεοσοφικής ήθικης φιλοσοφίας. "Η φιλοσοφία αυτή έμεινε απρόσβλητη, επειδή κανείς δεν έθιξε τη βάση της, δηλαδή την άρνηση της αφροδισίας όρμης.

"Ο μέσος έφηβος έχει ανατραφεί ξεπιτούτου από τα γεννοφάσκια του μες στο αυταρχικό γονέικο σπίτι, για να αισθάνεται την όξυτατη σύγκρουση εντός του της έρωτικής επιθυμίας του και του φόβου. Μια φυλλάδα, σαν αυτήν που αναφέραμε παραπάνω, τον σπρώχνει στη μυστικοπάθεια, χωρίς βέβαια να βγάλει απ' τη μέση τα ενάντια. "Η καθολική εκκλησία ξεπερνάει τις δυσκο-

λίες με την περιοδική εξομολόγηση, όποτε δίνει στον έφηβο συχωροχάρτι για τον αυνανισμό. Μπλέκεται όμως έτσι σε μιάν άλλη δυσκολία: 'Η εκκλησία διατηρεί την ομαδική της βάση χάρις σε δύο μέτρα: καταδένει τις μάζες στην εξουσία της με το αφροδισιακό άγχος και συγχρόνως τονίζει την αντικεφαλαιοκρατική της στάση. Καταδικάζει τη ζωή των μεγαλοπόλεων για τους πειρασμούς που προσφέρει στους εφήβους, επειδή πρέπει να καταπολεμήσει τις επαναστατικές γενετήσιες όρμες, που ξυπνάει στα νέα παιδιά ή μεγαλοπολίτικη ζωή. Από την άλλη μεριά, οι μάζες στις μεγαλοπόλεις υποφέρουν σεξουαλικά, γιατί ενώ οι άνάγκες τους και οι έρωτικές τους επιθυμίες δξύνονται, δέν έχουν τις υλικές και τις δομικές δυνατότητες να ξεδώσουν και ν' απολαύσουν τον έρωτα. 'Η άντινομία αυτή είναι βασικά ή ίδια εκείνη ή άντινομία, που προέρχεται από το γεγονός, ότι γίνεται άγώνας μέγας, να προστατευτεί με κάθε μέσο ο θεσμός της αυταρχικής οικογένειας, ενώ την έχουν ουσιαστικά διαλύσει οι οικονομικές κρίσεις και οι γενετήσιες διαταραχές. 'Η γνώση αυτών των αντιφάσεων έχει μεγάλη σημασία, γιατί μπορεί να μάς δώσει τα όπλα, για να χτυπήσουμε το ιδεολογικό όργανο της πολιτικής αντίδρασης στο πιο ευαίσθητο σημείο του.

Που θα βρεί ο έφηβος τη δύναμη, για να καταπνίξει το γενετήσιο αίσθησιασμό του; Στην πίστη του στον 'Ιησού! Και ο έφηβος βρίσκει πράγματι σ' αυτή την πίστη μιάν τεράστια δύναμη έναντίον του αφροδισιασμού του. Βάσει ποιών μηχανισμών; 'Η μυστική έμπειρία προκαλεί στο σώμα μιάν φυτική διέγερση, μιάν σπάργωση που δέν καταλήγει ποτέ στη φυσική έκτόνωση του όργανου. 'Ο έφηβος αναπτύσσει τότε μιάν παθητική φιλομοφύλη διάθεση· ή παθητική φιλομοφύλια είναι, ως προς το δυναμισμό των όρμέφυτων, ο πιο ισχυρός αντίπαλος του φυσικού άντρικού αφροδισιασμού, γιατί άντικαθιστά τον ένεργητικό ρόλο με τον παθητικό και δημιουργεί μαζοχιστικές έξεις, δηλαδή άκριβώς εκείνες τις έξεις, που αποτελούν την ομαδική ψυχολογική υποδομή του πατριαρχικού αυταρχικού μυστικισμού. Αυτό σημαίνει, όμως, και ταυτόχρονο έθισμο στην άκριτη ύπακοή, την ύποταγή στην εξουσία και την προσαρμογή

στο θεσμό του πατριαρχικού καταναγκαστικού γάμου. 'Ο θρησκευτικός μυστικισμός χρησιμοποιεί τη μιάν σωματική διέγερση έναντίον της άλλης. Μεταχειρίζεται κι αυτός αφροδισιακούς ήδονιστικούς μηχανισμούς για να πετύχει τους σκοπούς του. Μά ή αφροδισιακή διέγερση, που υποθάλλει ο μυστικισμός, καθώς αποκλείει τη γεννητική λειτουργία, καθορίζει κατόπι την ομαδική ψυχολογία της ύποτέλειας: ήθικός (και πολύ συχνά καθαρά σωματικός) μαζοχισμός και παθητική ύποταγή. 'Η θρησκεία άντλει τη δύναμή της από την κατάπνιξη της φυσικής γενετήσιας όρμης, που δευτερογενώς εξέλισσεται σε παθητική μαζοχιστική όμοφυλοφιλία. Στηρίζεται, λοιπόν, ως προς το δυναμισμό των όρμων, στο γενετήσιο άγχος, και την ύποκατάσταση της γεννητικής λειτουργίας με δευτερογέννητες, για τον έφηβο άφύσικες όρμες. Έργο της γενετήσιας οικονομίας είναι, όταν έχει να κάνει με θρησκευόμενους μυστικοπαθείς εφήβους, να επανορθώσει τη φυσική τους γενετήσια όρεξη, για να μπορέσουν ν' αποβάλουν τις δευτερογέννητες (όμοφυλόφιλες) και μυστικιστικές ροπές. Το έργο αυτό της ομαδικής ψυχολογίας συμπύπτει άπόλυτα με τις άντικειμενικές κατευθυντήριες γραμμές της κοινωνικής προόδου στον τομέα της γενετήσιας οικονομίας: να πάψει ή άρνηση της γενετήσιας όρμης· οι έφηβοι να μπορούν ελεύθερα να χαρούν τη γενετήσια έρωτική τους ζωή. 'Όμως το ζήτημα δέν εξαντλείται με την άποκάλυψη των μηχανισμών, που δηλητηριάζουν τις μάζες. 'Υπάρχει και μι' άλλη ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα όψη του προβλήματος: ή λατρεία της Παρθένου Μαρίας.

*'Η λατρεία της Μαρίας και ο νεαρός άντρας
του Δρ. Θεολογ. Γκέρχαρτ Κρέμερ*

'Η καθολική νεολαία θα είναι πάντοτε άφοσιωμένη με γνήσια εύλάβεια στο ιδανικό της Παρθένου Μαρίας... Τα νιάτα είναι ή έποχή του γίγνεσθαι, του έσωτερικού και έξωτερικού άγώνα. Ξυπνάνε τα πάθη, βράζουν και παλεύουν τα στοιχεία μέσα στον άνθρωπο, φουντώνουν και όργάνε οι όρμες. Σ' αυτή την κρίση πρέπει ο νέος να έχει μπρός στα μάτια του ένα ιδανικό δυνατό και μεγάλο, ένα φωτεινό, λαμπρό ιδανικό, που δέν το άγγίζουν οι

τρικυμίες, αλλά στυλώνει τις κλυδωνιζόμενες καρδιές, που με την ακτινοβολία του σβήνει τὰ ταπεινά και τὰ χυδαῖα κι ἀνυψώνει τὸ κλονισμένο πνεῦμα. Τὸ ἰδανικὸ αὐτὸ εἶναι γιὰ τὸ νέο ἄντρα ἢ Παρθένος Μαρία, πὺ ἐνσαρκώνει τὴν ἀκτινοβόλο ἀγνότητα και ὁμορφιά. «Λένε, πὺς ὑπάρχουν γυναῖκες, πὺ ἐκπαιδεύουν με τὴν παρουσία τους, ἐπειδὴ ἢ συμπεριφορὰ τους ἀποδιώχνει κάθε ταπεινὴ σκέψη και δὲν ἀφήνει ν' ἀνέβει στὰ χεῖλη καμιά ἐλευθεροστομία. Μιὰ τέτοια εὐγενικὰ γυναῖκα εἶναι ἢ Παναγία»... *Ἡ Παρθένος Μαρία λάμπει μπρὸς στὸ νέο ἄντρα μ' ὅλη της τὴν ἀφθαρτὴ χάρη και μεγαλοπρέπεια, πὺ δὲν μπορείς νὰ βρεῖς τὴν ὁμοιά της στὴ φύση, στὴν τέχνη, στὸν ἀνθρώπινο κόσμο. Ξέρεις γιατί ἀφιερώνουν ὁλόνα οἱ καλλιτέχνες και οἱ ζωγράφοι τὴν τέχνη τους στὴ Μαντόνα ; Ἐπειδὴ βλέπουν στὸ πρόσωπό της τὸ περίλαμπρο κάλλος και μεγαλεῖο, πὺ δὲ θὰ τοὺς ἀπογοητεύσει ποτέ. Μιὰ δέσποινα και βασίλισσα στέκει μπρὸς στὸ νέο ἄντρα, «πὺ εἶναι τιμὴ ἀφάνταστη νὰ τὴν ὑπηρετεῖς και νὰ ζεῖς μέσα στὸ φῶς της». Νά, ἢ ὑπέροχη γυναῖκα και νύμφη τῆς ψυχῆς σου, πὺ μπορείς νὰ τῆς δοθεῖς μ' ὅλη τὴν ἀναβρῦζουσα ἀγάπη τῆς νέας καρδιάς σου, χωρὶς νὰ φοβᾶσαι τὸν ἐξευτελισμὸ και τὴ βεβήλωση. Τὸ ἰδανικὸ τῆς Παρθένου Μαρίας θὰ ἐνθουσιάσει τὸ νέο ἄντρα' σὲ μιὰν ἐποχὴ μάλιστα, πὺ ἀρέσκειται ν' ἀμαυρώνει τὰ φωτεινά και νὰ σέρνει στὸ βοῦρκο τὰ ἱερά και τὰ ὅσια, τὸ ἰδανικὸ τῆς Παναγίας θὰ τοῦ φέγγει νὰ βρεῖ τὴ σωτηρία και τὴ δύναμη, και νὰ καταλάβει, τί σεπτὸ μεγαλεῖο κρύβει ἢ παρθενιαὶ και τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς.*

Σεῖς οἱ νέοι ἄντρες, πὺ ἔχετε πνεῦμα ἰδανικὸ και ἀγωνίζεστε τὸν ἱερό ἀγώνα γιὰ τὴν ἅγια ἀρετὴ, ὑψώστε τὸ βλέμμα σας πρὸς τὴ δέσποινα και βασίλισσά σας. Πὺς μπορεί ἓνας νέος ἄντρας νὰ τὴν ἀτενίσει, χωρὶς νὰ πληρωθεῖ τὸ πνεῦμα του με θεῖο ἰδεαλισμὸ ; Πὺς μπορεί νὰ τῆς ψάλει τὸν αἶνο «Χαῖρε, Μαρία», ἀν δὲ φλογίζει τὰ σωθικά του ὁ πόθος τῆς παρθενικῆς ἀγνότητας ; Πὺς μπορεί ποτέ ἓνας νέος, πὺ σέβεται και τιμᾷ τὸ ἰδανικὸ τῆς Παρθένου Μαρίας, νὰ πᾶει και νὰ κλέψει σὰ ληστής τὴν παρθενικὴ ἀγνότητα τῆς γυναίκας ; *Ναί, τὸ ἰδανικὸ τῆς παναχράντου Μαρίας ξυπνάει στὸ νέο ἄντρα πανίσχυρο τὸν πόθο τῆς παρθενιαῖς και τοῦ ἀντριμοῦ.*

Τὸ ἠθικὸ ἀνάστημα τοῦ νέου, ἢ ἀντρικὴ ἀρετὴ του κρίνεται ἀπὸ τὴ στάση του ἀπέναντι στὸ κορίτσι και τὴ γυναῖκα.

«Ἄλλοτε, τὸν καιρὸ τοῦ ἱπποτισμοῦ, ὅταν ὁ νέος ἔπαιρνε τὸ χρίσμα τοῦ ἱππότη, ἔδινε τὴν ἐπίσημη ὑπόσχεση, νὰ σέβεται και νὰ προστατεύει τὶς ἀνυπεράσπιστες γυναῖκες. Ἦταν ἢ ἐποχὴ πὺ χτίζαν τοὺς καθεδρικοὺς ναοὺς γιὰ νὰ τιμήσουν τὴν Παντάνασσα τῶν οὐρανῶν».

Τὰ σύμβολα τοῦ ἱπποτισμοῦ ἐκεῖνου δὲν ὑπάρχουν πιά· ἀλλὰ τὸ χειρότερο εἶναι ὅτι μέσα στὴν καρδιά τῆς ἀντρικῆς νεολαίας πεθαίνει σιγὰ-σιγὰ ἢ αἰδημοσύνη και ὁ σεβασμὸς τῆς γυναίκας και ἀντὶς ἐπικρατεῖ ἢ ἀδιάντροπη ἐπιπόλαια, ποταπὴ ἀρπακτικὴ βουλμία τοῦ ληστή. Ὅμως, ὅπως ἄλλοτε ὁ ἱππότης ντυμένος τὸ θώρακα και τὴν πανοπλία του ὑπερασπιζόταν τὴν ἀδύναμη θηλυκότητα και ἀθωότητα, ἔτσι και σήμερα ὁ γνήσιος ἄντρας πρέπει και ὀφείλει νὰ αἰσθάνεται ἐντὸς του τὸ χρέος ἀπέναντι στὴν τιμὴ τῆς γυναίκας και τὴν ἀθωότητά της. Ἡ στέρεη ἀνδροσύνη και ἢ ἀληθινὴ εὐγένεια τῆς καρδιάς θὰ φανεῖ πεντακάθαρα στὴ στάση τοῦ νέου ἀπέναντι στὸ γυναικεῖο φύλο. Χαρὰ στὸ νέο ἄντρα, πὺ ἔξωσε τὸ πάθος του μ' αὐτὸ τὸ θώρακα ! Εὐτυχισμένη ἢ κοπέλα, πὺ βρῆκε τὸν ἔρωτα ἐνὸς τέτοιου νέου ! *«Μὴν κάνεις κακὸ σὲ κανένα κορίτσι και σκέφου, πὺς κ' ἢ μητέρα σου ἦταν κάποτε κορίτσι».* Ὁ σημερινὸς ἔφηβος εἶναι ὁ αὐριανὸς ἄντρας και σύζυγος... Πὺς θὰ μπορέσει ὁ ἄντρας και ὁ σύζυγος νὰ προστατέψει τὴ γυναῖκα και τὴν τιμὴ της, ὅταν ὁ νέος γαμπρὸς ἔχει βεβηλώσει τὸν ἔρωτα και τὸν ἀρραβῶνα ; Ἡ μνηστεία πρέπει νὰ εἶναι περίοδος ἱερῆς και ἀμόλυντης ἀγάπης. Πόσες ἀνθρώπινες ζωὲς θὰ ἦταν εὐτυχέστερες, ἀν ἦταν ζωντανὸ στὴν καρδιά τῶν νέων ἀντρῶν τὸ ἰδανικὸ τῆς Παρθένου Μαρίας ! Πόσος πόνος και καημὸς δὲ θὰ ὑπῆρχε καθόλου, ἀν οἱ νέοι ἄντρες δὲν παίζανε ἀνόσιο παιχνίδι με τὸν ἔρωτα μιᾶς κοριτσιίστικης καρδιάς ! *Ἄ, ἐσεῖς οἱ νέοι ἄνθρωποι, ἀφήστε τὸ φεγγοβόλο φῶς τοῦ ἰδανικοῦ τῆς Παρθένου Μαρίας νὰ φωτίζει τὸν ἔρωτά σας, γιὰ νὰ μὴν παραπατήσει και γκρεμιστεῖ. Τὸ ἰδανικὸ τῆς Παναγίας μπορεί νὰ ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν ἀρσενικὴ νεολαία μας. Γιαυτὸ ἀκριβῶς ξεδιπλώσαμε στοὺς συλλόγους τῆς νεολαίας μας και στὶς ἐκκλησιαστικὲς μας συναθροίσεις τὸ λάβαρο τῆς Παναγίας. Εἶθε, ἢ καθολικὴ ἀρ-*

σενική νεολαία μας να συναχθεί γύρω απ' αυτό το λάβαρο ! (Καθ. Ἐκκλησιαστικὸ Φύλλο, ἀριθ. 18, 3-5-1931).

Τὸ ἰδανικὸ τῆς Παρθένου Μαρίας χρησιμοποιεῖται μὲ μεγάλη ἐπιτυχία γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τῆς παρθενικῆς ἀγνότητος. Θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ ρωτήσουμε καὶ πάλι : ποῖος ψυχολογικὸς μηχανισμὸς ἐξασφαλίζει αὐτὴ τὴν ἐπιτυχία ; Τὴν ἐξασφαλίζει ἢ κατὰ πνιξὴ τῆς γενετήσιας ἐπιθυμίας. Ἐνῶ ἡ λατρεία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιστρατεύει τὶς παθητικὰς ὁμοφυλόφιλες τάσεις ἐναντίον τῆς γεννητικῆς λειτουργίας, ἡ λατρεία τῆς Παρθένου Μαρίας κινητοποιεῖ καὶ αὐτὴ γενετήσιες δυνάμεις, ἀλλ' ἀπὸ τῆς σφαίρας τῆς ἑτεροφυλοφιλίας. «Μὴν κάνεις κακὸ σὲ κανένα κορίτσι καὶ σκέψου, πὼς κ' ἡ μητέρα σου ἦταν καὶ αὐτὴ κορίτσι». Ἡ μητέρα τοῦ θεοῦ παίρνει στὴ συναισθηματικὴ ζωὴ τοῦ ἐφήβου τὴ θέσση τῆς μητέρας του καὶ ὁ νέος τῆς ἀφιερώνει ὅλη τὴν ἀγάπη, ποὺ αἰσθανόταν παιδί γιὰ τὴ μητέρα του, ὁλόκληρο τὸ δυνατὸ ἔρωτα τῶν πρώτων του γενετήσιων πόθων. Ἡ ἀπαγόρευση τῆς αἰμομιξίας, ὅμως, ἔχει διασπάσει τὴ γενετήσια ὁρμὴ του σὲ ἀφροδισιακὴ ἐπιθυμία καὶ ἀναφρόδιτη τρυφερότητα. Ἡ ἀφροδισιατικὴ ἐπιθυμία (ὄργανοφιλία) πρέπει ν' ἀπωθηθεῖ, ἡ δὲ ἐνέργειά της παροχετεύεται καὶ ἐντείνει τὴν τρυφερὴ ροπὴ, τὴ μεταπλάθει σὲ σταθερὴ προσήλωσις στὸ μυστικὸ βίωμα, ποὺ συμβαδίζει μὲ τὴ σφοδρὴ ἄμυνα ὄχι μόνον ἐναντίον τῆς αἰμομικτικῆς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ καὶ κάθε σαρκικῆς σχέσης μὲ γυναίκα. Ὅλη ἡ ζωντανὴ δύναμη τοῦ ἔρωτα, ποὺ ὁ ὕγιης ἔφηβος αἰσθάνεται νὰ φουντώνει ἐντὸς του στὸν ὄργανισμό μὲ τὴν ἀγαπημένη γυναίκα, στηρίζεται τώρα, μετὰ τὴν ἀπόθησις τοῦ γενετήσιου αἰσθησιασμοῦ, τὴ μυστικιστικὴ λατρεία τῆς Παναγίας μέσα στὸ θυμικὸ τοῦ μυστικόπαθου ἀνθρώπου. Ἀπὸ τὶς πηγὰς αὐτὰς ἀντλεῖ δυνάμεις ὁ μυστικισμὸς, ποὺ δὲ θὰ πρέπει νὰ τὶς ὑποτιμᾶμε, ἐπειδὴ εἶναι ἀνικανοποίητες δυνάμεις. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ἐξουσία ποὺ ἀσκεῖ πάνω στοὺς ἀνθρώπους ὁ μυστικισμὸς χιλιάδες χρόνια τώρα, καὶ ἡ ἀνάσχεσις, ποὺ δὲν ἀφήνει τὶς μάζες νὰ συνειδητοποιήσουν τὴν εἰδύνη τους.

Δὲν πρόκειται λοιπὸν ἐδῶ γιὰ τὴ λατρεία τῆς Παναγίας ἢ καὶ ὁποιοῦδήποτε ἄλλου εἰδώλου. Πρόκειται γιὰ τὴν ἀναπαραγωγὴ τῆς μυστικόπαθης δομῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ. Ὁ

μυστικισμὸς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἓνας ὑποσυνείδητος ὄργανιστικὸς πόθος, (= πλασματικὸ «ὠκεάνειο αἶσθημα») οἷστρος ὄργανισμοῦ. Ὁ ἱκανὸς γιὰ ὄργανισμό ὕγιης ἄνθρωπος εἶναι ἐπίσης ἱκανὸς νὰ τιμῆσει τὶς μεγάλες ἱστορικὰς μορφὰς. Μπορεῖ κανεὶς νὰ θαυμάζει τὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη σὰν κολοσιαῖα κατορθώματα τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, χωρὶς νὰ πρέπει γι' αὐτὸ ν' ἀρνηθεῖ ἢ νὰ στρεβλώσει τὴν ἐρωτικὴ ζωὴ. Προσωπικὰ μπορῶ νὰ βεβαιώσω μάλιστα ἀπὸ ἱατρικὴ πείρα, ὅτι ὁ ἐρωτικὰ ἀρρωστημένος ἔφηβος ζεῖ τὸ μῦθο τοῦ Χριστοῦ ἀρρωστημένα καὶ στραβὰ.

3. Ὑγιὴς καὶ νευρωτικὴ αὐτοπεποίθησις

Γιὰ τὸν ἰσορροπημένο νέο ἄνθρωπο, ἡ ἐμπειρία τοῦ ἀμοιβαίου ὄργανισμοῦ ἐξυψώνει τὴν ἐρωμένη στὰ μάτια του κ' ἐξαλείφει κάθε ταπεινωτικὴ διάθεσις ἀπέναντι στὴ γυναίκα, ποὺ δίνεται στὸ σαρκικὸ ἔρωτα. Ὅταν, ὅμως, ὁ νέος εἶναι ἀναφρόδιτος, ἀνίκανος γιὰ ὄργανισμό, τότε ἀρχίζουν νὰ λειτουργοῦν οἱ ψυχικὲς ἀμυντικὲς δυνάμεις, ἡ ἀηδία καὶ ἡ ἀποστροφή γιὰ τὸ γενετήσιο αἰσθησιασμό. Οἱ ἀμυντικὲς αὐτὲς δυνάμεις ἀντλοῦν τὴν ἐνέργειά τους ἀπὸ διάφορες πηγὰς. Στὴν ἀρχὴ, ἡ ἀπωθητικὴ δύναμη εἶναι σχεδὸν τόσο ἰσχυρὴ, ὅσο καὶ ἡ ἀπωθημένη γενετήσια ἐπιθυμία· ἡ ἐπιθυμία δυναμώνει μάλιστα μὲ τὴ στέρησις τῆς συνουσιαστικῆς ἀπόλαυσις, καὶ δὲν τὴν κλονίζει καθόλου τὸ γεγονός, ὅτι ἔχει γίνεῖ ὑποσυνείδητη. Ἔρχεται, λοιπὸν, ἡ ἀηδία, γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὴν ἀποφυγὴ τῆς ἐρωτικῆς συνουσίας — μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐκχυδαίστεῖ ὁ ἔρωτας στὴ συνείδησις τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸς ὁ ἐκχυδαϊσμένος, βάνουσος ἔρωτας γίνεταί τὸ πρότυπο κάθε ἐρωτικῆς ἐμπειρίας. Ἡ ἐπαναγωγαστικὴ ἠθικὴ δημιουργεῖ λοιπὸν αὐτὸ ἀκριβῶς, ποὺ ἐπικαλεῖται γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὴν ὑπαρξὴ της («οἱ γενετήσιες φιλήδονες ὁρμὲς εἶναι ἀκοινώνητες»). Ὡς τρίτη θυμικὴ ἀπωθητικὴ πηγὴ ἐνεργεῖ κατόπιν ἡ σαδιστικὴ στάσις στὸν ἔρωτα, ποὺ τὴν ἀποκτοῦν ὄλα τὰ παιδιά τῆς πατριαρχικῆς κοινωνίας ἀπὸ τὴν πολὺ τρυφερὴ τους ἡλικία. Ἐπειδὴ, ὅμως, κάθε ἀνάσχεσις

της φυσικής γενετήσιας φιληδονίας και απόλαυσης δυναμώνει τις σαδιστικές ροπές, ολόκληρη ή γενετήσια δομή καταντάει σαδιστική. Έπειδή επιπλέον οι γενετήσιες επιθυμίες αντικαταστάινονται με πρακτικές, το αντιδραστικό σύνθημα, ότι, τάχα, οι σαρκικές σχέσεις εξευτελίζουν τη γυναίκα, βρίσκει απήχηση στην ψυχή του εφήβου και τότε ακριβώς αποκτά μεγάλη σημασία. Γιατί ο έφηβος έχει σχηματίσει από δική του εμπειρία τη σαδιστική αντίληψη της συνουσίας. Και δώ επίσης επιβεβαιώνεται ή παρατήρηση, ότι οι άμυντικές δυνάμεις της επαναγωγικής ήθικης θεμελιώνουν το κράτος της πολιτικής αντίδρασης. Έτσι αρχίζει να φαίνεται πιο καθαρά ή συνάρτηση της μυστικοπάθειας με τη γενετήσια «ήθική». Όποιο και αν είναι το εκάστοτε περιεχόμενο της μυστικιστικής εμπειρίας, στην ουσία του είναι πάντοτε ή αρνητική όψη της έρωτικής επιθυμίας, δηλαδή κατ' ουσίαν απόθνηση της γενετήσιας όρμης, που πετυχαίνεται όμως με τη βοήθεια έξω-γενετήσιων αφροδισιακών έρεθισμών. Η διαφορά της γενετήσιας όρεξης και της μυστικιστικής έφεσης είναι ότι ή μυστικοπάθεια δέν επιτρέπει τη συνειδητοποίηση της γενετήσιας διέγερσης και ότι δέν έπέρχεται ή ήδονική έκτόνωση του όργανου, ούτε καν στην άκμή της λεγόμενης θρησκευτικής έκστασης.

Η μυστική διέγερση, έπειδή έμποδίζει τη συνειδητοποίηση της γενετήσιας επιθυμίας και τον όργανισμό, επιφέρει κατανάγκην μιá μόνιμη μεταβολή του βιο-ψυχικού συστήματος. Η έρωτική συνουσία θεωρείται εξευτελισμός· λείπει άρα ή άμοιβαία φυσική έρωτική απόλαυση. Η απόκρουση της γενετήσιας επιθυμίας και ήδονής δημιουργεί μέσα στο Έγώ βεβιασμένες παραστάσεις «καθαρότητας» και «τελειότητας». Ο φυσικός αισθησιασμός και ή φυσιολογική ήδονική του πλήρωση δίνει στο νέο μιá φυσική αυτόπεποιθήση. Αντίθετα, οι άμυντικοί μηχανισμοί δημιουργούν στο μυστικόπαθο έφηβο μιá προσποιητή, έσωτερικά σαθρή, αυτόπεποιθήση. Όπως το έθνικιστικό αίσθημα, έτσι και το μυστικιστικό άντλεί την αυτόπεποιθήση από τις άμυντικές έξεις. Άλλ' αυτή ή αυτόπεποιθήση διαφέρει από την άλλη, τη στηριγμένη στη φυσιολογική όμαλή έρωτική ζωή, άκόμη και στην έξωτερική εμφάνιση, που τη χαρακτηρίζει άκρι-

βώς έλλειψη φυσικοσύνης, και το κρυφό αίσθημα της γενετήσιας μειονεξίας. Έτσι εξηγείται, γιατί ο άνθρωπος, που ανατράφηκε με τη μυστικιστική ή την έθνικιστική «ήθική», είναι τόσο εύάλωτος από τις κενολογίες της πολιτικής αντίδρασης περί «τιμής», «καθαρότητας», κλπ. Είναι άναγκασμένος, να προτρέπει διαρκώς τον έαυτό του, να είναι τίμιος και καθαρός. Ο αισθησιακός, ο «γεννητικός» άνθρωπος είναι αιδόρμητα καθαρός και τίμιος, δέ χρειάζεται για τουτό καμιá ήθική προτροπή.

VIII. Μερικά ζητήματα τῆς γενετήσιας οικονομίας

1. Θεωρία καὶ πράξη

Ἡ ἀντιδραστικὴ ἀκαδημαϊκὴ ἔρευνα ἀπαιτεῖ τὸ «χωρισμὸ τοῦ ὄντος καὶ τοῦ δέοντος», «τῆς γνώσης καὶ τῆς πράξης». Θεωρεῖ λοιπόν, ἑαυτὴν «ἀπολιτικὴ», ἀσυμβίβαστη μὲ τὴν πολιτικὴ. Ἡ Λογικὴ ἰσχυρίζεται μάλιστα, ὅτι τὸ δέον δὲ συνάγεται ποτὲ ἀπὸ τὸ ὄν. Ὁ διαχωρισμὸς αὐτὸς σκοπὸ ἔχει, νὰ ἐπιτρέψει στοὺς ἐπιστήμονες, ν' ἀφοσιωθοῦν ἀνενόχλητοι στὴν ἔρευνα, χωρὶς νὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι, νὰ συναγάγουν καὶ τὰ συμπεράσματα, ποὺ ἐνέχει κάθε σοβαρὴ ἐπιστημονικὴ ἀνακάλυψη. Τὰ ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα εἶναι κατὰ κανόνα προοδευτικά, πολὺ συχνὰ μάλιστα καὶ ἀνατρεπτικά. Ἐμεῖς, ἀντίθετα, πιστεύουμε, ὅτι οἱ θεωρίες διαμορφώνονται ἀπὸ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ ζωντανοῦ βίου, ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, νὰ λυθοῦν πρακτικὰ προβλήματα, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἡ θεωρία μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει σὲ μιὰ νέα καὶ ὀρθότερη ἀντίληψη τῶν πραγμάτων καὶ νὰ μᾶς βοηθήσει νὰ χειριστοῦμε καλύτερα τὰ πρακτικὰ ζητήματα. Καὶ κάτι περισσότερο : γιὰ μᾶς, ἡ θεωρία ἔχει κύρος καὶ ἀξία, ἐφόσον ἐπαληθεύεται ἀπὸ τὴν πράξη. Ὅλα τ' ἄλλα τ' ἀφήνουμε στοὺς ταχυδακτυλουργοὺς τοῦ «πνεύματος», καὶ στοὺς φύλακες «τῶν ἀξιών». Ἐμεῖς ἐνδιαφερόμαστε πρὸ πάντων, νὰ ὑπερικήσουμε τὸ βασικὸ σφάλμα τῆς θρησκευτικῆς ἔρευνας, ποὺ ἀποτελεμάτωναται σὲ ἀκαδημαϊκὲς συζητήσεις, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς προσφέρει καμιὰ λογικὴ λύση. Πιστεύουμε, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐρευνητές, ὅτι ὁ θρησκευτικὸς μυστικισμὸς σημαίνει πνευματικὸ σκοτάδι καὶ τυφλοπᾶνια. Ξέρουμε, ὅτι ἡ θρησκευτικὴ τῶν ἀνθρώπων κατάντησε μὲ τὸν καιρὸ ὄργανο ἐξουσίας. Καὶ σ' αὐτὸ συμφωνοῦμε μὲ μερικοὺς ἄλλους ἐρευνητές. Ἡ διαφορὰ μας εἶναι, ὅτι ἐμεῖς ἔχουμε πάρει τὴν ἀπόφαση, ν' ἀγωνιστοῦμε μ' ἐμμονή, συνέπεια καὶ ἐπιτυχία ἐναντίον τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς δεισιδαιμονίας καὶ νὰ μετατρέψουμε τὴ γνώση μας σὲ πρά-

ξη. Καὶ ρωτᾶμε : οἱ φυσικὲς ἐπιστῆμες στὸν ἀγῶνα τοὺς ἐναντίον τοῦ μυστικισμοῦ ἐξαντλήσανε ἄραγε ὅλες τοὺς τὶς δυνατότητες ; Ἡ ἀπάντηση εἶναι σαφῶς : ὄχι. Ὁ μυστικισμὸς κρατᾶει πάντοτε τὶς μάζες φυλακισμένες στὰ σκοτάδια. Ἀλλὰ πρὶν προχωρήσουμε, θὰ προβοῦμε σὲ μιὰ σύντομη ἐπισκόπηση τοῦ θέματος, ποὺ θὰ μᾶς βοηθήσει νὰ προσανατολιστοῦμε.

2. Ὁ ἀγῶνας ἐναντίον τοῦ μυστικισμοῦ ὡς τὰ σήμερα

Στὴν ἐξέλιξη τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τοῦ ἀγῶνα ἐναντίον του μποροῦμε νὰ ξεχωρίσουμε σὲ γενικὲς γραμμὲς τὶς ἐξῆς τέσσερις φάσεις. Τὴν προεπιστημονικὴ, ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ ψυχοκρατία καὶ ψυχολατρεία (ἀνιμισμὸς). Ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος μιὰ μόνο ἔγνοια ἔχει : νὰ ἐξασφαλίσαι τὸ βίον του· προσπαθεῖ λοιπὸν νὰ ἐξηγήσει τ' ἀκατανόητα φυσικὰ φαινόμενα, νὰ ξεπεράσει τὸ φόβο, ποὺ τοῦ ἐμπνέουν οἱ συντριπτικὲς δυνάμεις τῆς φύσης, νὰ τὶς ξορκίσαι ἢ νὰ τὶς ἐξευμενίσαι, γιὰ νὰ προστατευτεῖ. Αὐτὰ τοῦ τὰ ἐξασφαλίζει (ὑποκειμενικὰ, ὄχι ἀντικειμενικὰ) ὁ μυστικισμὸς, ἡ δεισιδαιμονία, ἡ πίστη στὰ «πνεύματα», στὶς «ψυχές», ποὺ προκαλοῦν τὰ φυσικὰ φαινόμενα γύρω του καὶ διέπουν τὸν ψυχικὸ του κόσμον. Ἔτσι πιστεύει, πὼς μπορεῖ ν' ἀυξήσει τὴ γονιμότητα τῆς γῆς, στήνοντας ἢ φορώντας φαλλοὺς, καὶ νὰ ξορκίσαι τὴν ξηρασία μὲ τὸ οὖρον του. Ἡ κατάσταση αὐτὴ ἐπικρατεῖ ἀναλλοίωτη στὰ χαρακτηριστικὰ τῆς γνωρίσματα σ' ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς — ὡς τὸ τέλος τοῦ Μεσαιῶνα, ὁπότε, σὲ συνάρτηση μὲ ὀρισμένους τεχνικὲς ἐφευρέσεις, οἱ πανάρχαιες ἀπόπειρες μιᾶς ἐπιστημονικῆς ἐρμηνείας τῆς φύσης παίρνουνε σοβαρὸ χαρακτήρα, ἐπικίνδυνον γιὰ τὸ μυστικισμὸ. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς μεγάλης ἀστικῆς ἐπανάστασης ἀνάβει ὁ σφοδρὸς ἀγῶνας τῆς Διαφώτισης ἐναντίον τῆς θρησκείας : ἔφτασε ἡ στιγμή, ὅπου ἡ ἐπιστῆμη θὰ μπορούσε ν' ἀντικαταστήσει τὸ μυστικισμὸ στὴν ἐρμηνεία τῆς φύσης, καὶ ἡ τεχνικὴ νὰ θεραπεύσει τὴν ἀνάγκη προστασίας, ποὺ αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος (δεύτερη φάση). Ἀλλὰ οἱ πρῶν ἐπαναστάτες, ποὺ ἔχουν πιά τὴν ἐξουσία στὰ χέρια τους, ἀλλάζουν γνώμη καὶ δη-

μιουργούν μιαν αντίφαση μέσα στην ανέλιξη του πολιτισμού : από τη μιὰ μεριά προωθούν με κάθε μέσο την επιστημονική έρευνα, επειδή στηρίζει την οικονομική ανάπτυξη — από την άλλη, όμως, μεταχειρίζονται το μυστικισμό ως κύριο όργανο, για να καταπιέσουν τις ανάρθρες στρατιές των μισθοσυντήρητων (τρίτη φάση). Η αντίφαση αυτή παίρνει πολλές φορές κωμικοτραγική μορφή, όπως λόγου χάρι σε ταινίες επιστημονικές — ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ή ταινία «Φύση και Έρως», που σε κάθε τμήμα της υπάρχουν δύο τίτλοι : «Η γη εξελίχθηκε μέσα σ' εκατομμύρια χρόνια εξαιτίας μηχανικών και χημικών κοσμικών αλλοιώσεων», ή κάτι παρόμοιο, και από κάτω : «Την πρώτη μέρα έπλασε ο θεός τον ουρανό και την γη». (Εν αρχή έποίησεν ο θεός τον ουρανόν και την γήν. Μετάφρ. Έβδουμ.). Και στην πλατεία κάθονται διάσημοι επιστήμονες αστρονόμοι και χημικοί και βλέπουν άμίλητοι την ειδυλλιακή αυτήν όμόνοια, με την πεποίθηση ότι και «ή θρησκεία έχει τις καλές της πλευρές» ζωντανά παραδείγματα του χωρισμού της γνώσης και της πράξης. Η σκόπιμη άποσιώπηση των πορισμάτων της επιστήμης και κάτι «δικές πιθήκων» στις ΗΠΑ, δημιουργούν και καλλιεργούν στις μάζες την ταπεινοφροσύνη, την άκρισία, την έθελούσια παραίτηση και την έλπιδα της ετυχίας στον άλλο κόσμο, την πίστη στην έξουσία, την παραδοχή της αγιότητας του ασκητισμού, το άθικτο της αυταρχικής οικογένειας. Η εργατική τάξη και όρισμένα τμήματα της μικροαστικής οργανώνουν το κίνημα των ελευθερόφρονων, που ο φιλελεύθερος άστισμός το αφήνει να δρᾷ ανενόχλητο, έφόσον δέν ξεπερνᾷ όρισμένα όρια. Οί ελευθερόφρονες, όμως, δουλεύουν με περιορισμένα μέσα, δηλαδή μόνο μ' επιχειρήματα διανοητικά, ενώ ή εκκλησία έχει την υποστήριξη του παντοδύναμου κράτους, και από την άλλη μεριά στηρίζεται ψυχολογικά στην πανίσχυρη θυμική δύναμη, το γενετήσιο φόβο και την άπώθηση της γενετήσιας όρμης. Σ' αυτές τις δυνάμεις του θυμικού οί ελευθερόφρονες δέν αντίτασσουν καμιάν άλλη ίσόβαρη συγκινησιακή δύναμη· κατά το μέτρο, που ασχολούνται με τη γενετήσια οικονομία, την περιορίζουν στο διανοητικό επίπεδο, ή σε ζητήματα πληθυσμιακής πολιτικής· στην καλύτερη περι-

πτωση ασχολούνται και με το αίτημα της οικονομικής ίσονομίας της γυναίκας. Άλλά κι αυτό δέν μπορεί να έχει εύρεία επίδραση έναντίον των δυνάμεων του μυστικισμού, επειδή οί περισσότερες γυναίκες, μ' όλο που θέλουν την οικονομική τους ανεξαρτησία, φοβούνται υποσυνείδητα, ν' αναλάβουν την ευθύνη του ελεύθερου έρωτα, που συνεπάγεται ή οικονομική ανεξαρτησία.

Οί δυσκολίες του χειρισμού αυτών των θυμικών καταστάσεων αναγκάζουν τους ελευθερόφρονες να παραμερίσουν το λεγόμενο «κοσμοθεωρητικό πρόβλημα»· αισθάνονται, ότι ο χειρισμός του φέρνει συχνά το αντίθετο αποτέλεσμα από το επιδιωκόμενο, κ' έχουνε δικίο, έφόσον δέν μπορούν ν' αντιτάξουν στο μυστικισμό μιαν αντίστοιχη θυμική δύναμη.

Η ρωσική επανάσταση τοποθετεί τον άγώνα έναντίον της θρησκείας σ' ένα πολυ όψηλό επίπεδο (τέταρτη φάση)¹. Ο μηχανισμός της έξουσίας δέν είναι πια στη διάθεση του μεγάλου κεφαλαίου και της εκκλησίας, αλλά στα χέρια της έκτελεστικής έπιτροπής των Σοβιέτ. Η αντίθρησκευτική κίνηση άποκτᾷ μιᾷ στέρεη βάση, τη συνεταιρική αναδιάρθρωση της οικονομίας. Τώρα, για πρώτη φορά, είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί το ποθούμενο : ή Φυσική ν' αντικαταστήσει τη θρησκεία, ή ακμάζουσα τεχνική ν' αντικαταστήσει τη φανταστική προστασία της δεισιδαιμονίας, ή κοινωνιολογική έρμηνεία της λειτουργίας του μυστικισμού να έξουδετερώσει το μυστικισμό. Ο άγώνας έναντίον της θρησκείας στη Σοβιετική Ένωση διεξάγεται με τρεις τρόπους : με την αναδιάρθρωση της οικονομικής ύποδομης, δηλαδή με άμεσα οικονομικά μέτρα· με την αντίθρησκευτική

1. Βιβλιογραφία για το θρησκευτικό πρόβλημα στη Σοβιετική Ένωση : Σχολείο και εκκλησία στη Σοβ. Ρωσία, *Süddeutsche Arbeiterzeitung* της 26.9.1927· Εκκλησία και κράτος στη Σοβ. δημοκρατία, Στεπάνωφ *Jhrb. f.P.u.W.* 23-24. Εκκλησία και κράτος Γιαροσλάφσκι, *Jhrb.* 1925-1926. Το κίνημα των Έλευθεροφρόνων στη Ρωσία, V. Musak, *der Freidenker*, Nr. 6. Η σχέση εκκλησίας και κράτους στη νέα Ρωσία, Jakoby, Weimar, Neue Bahnen 1928. Λένιν, I. *Über die Religion*, Bd. IV der *Kleinen Lenin-Bibl.F.Lit.*, U. Pol.—Elgers, A., 'Η πολιτιστική επανάσταση στη Σοβ. Ένωση, *Verlagsanstalt Proletarischer Freidenker*, 1931. Kurella, A : 'Η σοσιαλιστική πολιτιστική επανάσταση μέσα στο 5-ετές πρόγραμμα.

διαφώτιση, δηλαδή με άμεσα ιδεολογικά μέσα, και με την ανύψωση του πολιτιστικού επιπέδου του λαού, δηλαδή με έμμεσα ιδεολογικά μέσα.

Η τεράστια σημασία του εξουσιαστικού μηχανισμού της εκκλησίας φαίνεται απ' όρισμένους αριθμούς, που δείχνουν την κατάσταση στην τσαρική Ρωσία. Στα 1905, η ρωσική εκκλησία νεμόταν περί τα 2 εκατομμύρια έκταρια γης. Στα 1903, 908 οικόματα ανήκαν στις ένοριακές εκκλησίες της Μόσχας και 146 στα μοναστήρια. Οί μητροπολίτες είχαν έτήσιες απολαυές στο Κίεβο 84.000 ρούβλια, στην Πετρούπολη 259.000 ρούβλια, στη Μόσχα 81.000 ρούβλια, και στο Νίζχνι-Νοβγκορόντ 307.000 ρούβλια. Οί εισπράξεις σε είδος και οί χρηματικές άμοιβές για κάθε εκκλησιαστική έξυπηρέτηση δέν είναι δυνατό καν να ύπολογιστούν. Οί φορολογούμενες μάζες συντηρούσαν 200.000 πρόσωπα, που ύπηρετούσαν την εκκλησία. Το μοναστήρι της Τρόιτσκγια Λαύρας, που το έπισκέπτονταν κατά μέσον όρο 100.000 προσκυνητές το χρόνο, διέθετε εκκλησιαστικά σκευή άξίας 650 εκατομ. ρούβλια.

Στηριγμένη στην οικονομική της ισχύ, η εκκλησία μπορούσε να έξασκει ανάλογα και την ιδεολογική της δύναμη. Έξυπακούεται βέβαια, ότι όλα τα σχολεία βρίσκονταν κάτω από τον άυστηρό έλεγχο και την ήγεμονία της εκκλησίας. Το πρώτο άρθρο του συντάγματος της τσαρικής Ρωσίας θέσπιζε ότι : «Ο Τσάρος πασών των Ρωσιών είναι αυτόνομος και άπόλυτος μονάρχης, και ο θεός ο ίδιος διατάσσει την έθελούσια ύποταγή στην έξουσία του». Ξέρουμε πιά, τί σημαίνει «θεός», σε τί παιδικά συναισθήματα στηρίζονται κάτι τέτοιες κυριαρχικές αξιώσεις. Ο Χίτλερ αναδιοργάνωσε κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο την εκκλησία : διεύρυνε τη δύναμή της και της έδωσε το άνόσιο δικαίωμα, να προετοιμάσει στα σχολεία τις ψυχές των παιδιών, για να δεχτούν τις αντιδραστικές ιδεολογίες. Η «ήθική έξυγίανση» βρίσκεται στην πρώτη γραμμή του άγώνα, που διεξάγει ο «θεόσταλτος» Χίτλερ. Άλλά, για να ξαναγυρίσουμε στην τσαρική Ρωσία. Στα θρησκευτικά σεμινάρια και στις ιερατικές άκαδημίες ύπήρχαν όρισμένες έδρες για τον άγώνα εναντίον του έπαναστατικού κινήματος. Στις 19 Ίανουαρίου

1905 δημοσίευσαν οί παπάδες μιá προκήρυξη, όπου κατηγορούσαν τους έπαναστατημένους εργάτες, ότι είχαν δωροδοκηθεί απ' τους Ίάπωνες. Η φεβρουαριανή έπανάσταση του 1917 δέν άλλαξε και πολλά πράγματα. Δόθηκε μέν ίσοτιμία σ' όλες τις εκκλησίες, αλλά ο περιπόθητος χωρισμός εκκλησίας και κράτους δέν πραγματοποιήθηκε. Σε μιá εκκλησιαστική συνέλευση τόν Οκτώβριο του 1917 άφορίστηκαν οί μολοσεβίκοι και ο πατριάρχης Τύχων τους κήρυξε τόν πόλεμο.

Τόν Ίανουάριο του 1918 η σοβιετική κυβέρνηση έξέδωσε το ακόλουθο διάταγμα :

«Σχετικά με τη θρησκεία, το κομμουνιστικό κόμμα της Ρωσίας, θεωρεί ότι δέν άρκει ο χωρισμός της εκκλησίας από το κράτος και το σχολείο, δηλαδή μέτρα, που ύπάρχουν και στο πρόγραμμα των άστικων δημοκρατιών, χωρίς έν τούτοις να έχουν έφαρμοστεί μέχρι τέλους πουθενά του κόσμου, λόγω των πολυάριθμων έμπρακτων συνδέσμων μεταξύ μεγάλου κεφαλαίου και θρησκευτικής προπαγάνδας. Το ΚΚΡ έχει την πεποίθηση, ότι μόνον όταν άναπτυχθεί η έπιστημονική μέθοδος και η γνώση σ' όλόκληρη την κοινωνική και οικονομική ζωή των μαζών, θα έξαφανιστούν έντελώς οί θρησκευτικές προλήψεις. Το κόμμα έχει σκοπό, να έξουδετερώσει όλοσχερως τις δοσοληψίες ανάμεσα στις έκμεταλλεύτριες τάξεις και την όργάνωση της θρησκευτικής προπαγάνδας : όργανώνει για τούτο μιá πλατιά έπιστημονική άντιθρησκευτική διαφώτιση και συμβάλλει έτσι έμπρακτα στην άπελευθέρωση των εργαζόμενων ανθρώπων από τις θρησκευτικές προλήψεις. Πρέπει, όμως, ν' άποφευχθεί με προσοχή καθετί που μπορεί να προσβάλει το θρησκευτικό αίσθημα των πιστών, πράγμα που θα όδηγήσει άπλως σε μιάν ένταση του θρησκευτικού φανατισμού.

Κατόπιν αυτού, άπαγορεύονται σ' όλη την επικράτεια της σοβιετικής δημοκρατίας όποιαδήποτε τοπικά μέτρα, που περιορίζουν την έλευθερία της θρησκευτικής συνείδησης, η που θα δημιουργούσαν προνόμια για τους όπαδούς όρισμένου θρησκευματος (παράγραφος 2). Κάθε πολίτης μπορεί ν' άσπασθεί όποιοδήποτε θρησκευμα, η και κανένα. Άίρονται όλοι οί προηγούμενοι σχετικοί νομικοί περιορισμοί (παράγραφος 3).

Δέον ν' απαλειφθεῖ ἀπ' ὅλα τὰ δημόσια ἔγγραφα κάθε ἔνδειξη σχετική μὲ τὸ θρησκευμα τοῦ πολίτη (παράγραφος 3).

Ἡ λειτουργία ὄλων τῶν κρατικῶν ἢ ἄλλων ἰδρυμάτων δημοσίου δικαίου καὶ κοινῆς ὠφέλειας, ἐκτελεῖται χωρὶς οἰαδήποτε θρησκευτικὰ καθήκοντα ἢ τελετὲς (παράγραφος 4).

Ἐπιτρέπεται ἡ ἐλεύθερη ἄσκηση τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων, ἐφόσον δὲν προσβάλλει τὴν δημόσια τάξιν καὶ δὲν προσκορῶει στὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως. Οἱ τοπικὲς ἀρχὲς εἶναι ἐντεταλμένες σὲ παρόμοιες περιπτώσεις νὰ λάβουν ὅλα τὰ μέτρα γιὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς δημόσιας ἡσυχίας καὶ τάξεως (παράγραφος 5).

Κανεὶς δὲν μπορεῖ ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὰ καθήκοντά του ἀπέναντι στὴν πολιτεία ἐπικαλούμενος τὶς θρησκευτικὲς του πεποιθήσεις. Ἐξαιρέσεις ἐπιτρέπονται μόνον μετὰ ἀπὸ σχετικὴ ἀπόφαση τοῦ λαϊκοῦ δικαστηρίου καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον ν' ἀντικατασταθεῖ τὸ ἕνα καθήκον ἀπὸ κάποιο ἄλλο (παράγραφος 7).

Τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία τηροῦνται ἀπὸ τὶς πολιτικὲς ἀρχὲς ἀποκλειστικὰ καὶ δὴ στὰ ληξιαρχικὰ γραφεῖα γάμων καὶ γεννήσεων. Τὸ σχολεῖο χωρίζεται ἀπὸ τὴν ἐκκλησία.

Ἀπαγορεύεται ὁ θρησκευτικὸς προσηλυτισμὸς σ' ὅλα τὰ κρατικὰ καὶ δημόσια καθὼς καὶ στὰ ἰδιωτικὰ εκπαιδευτήρια ὅπου διδάσκονται μαθήματα γενικῆς παιδείας (παράγραφος 9).

Ὅλες οἱ ἐκκλησιαστικὲς καὶ θρησκευτικὲς ὁργανώσεις ὑπάγονται στὶς γενικὲς διατάξεις γιὰ τὶς ἐταιρίες καὶ συλλόγους καὶ δὲν ἀπολαοῦν καμιάς ἰδιαίτερης εὐνοίας ἢ ἐπιχορήγησιν οὔτε ἀπὸ μέρους τοῦ κράτους οὔτε ἀπὸ μέρους τῶν αὐτόνομων τοπικῶν ὁργάνων αὐτοδιοίκησιν (παράγραφος 10).

Ἀπαγορεύεται στὶς ἐκκλησιαστικὲς καὶ θρησκευτικὲς ὁργανώσεις νὰ εἰσπράττουν ἀναγκαστικὲς εἰσφορὲς ἀπὸ τὰ μέλη τους (παράγραφος 11).

Οἱ ἐκκλησιαστικὲς καὶ θρησκευτικὲς ὁργανώσεις δὲν ἔχουν κανένα δικαίωμα ἰδιοκτησίας ὅπως δὲν ἔχουν δικαιώματα νομικοῦ προσώπου (παράγραφος 12).

Ὅλη ἡ περιουσία τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ θρησκευτικῶν ὁργανώσεων κηρύσσεται ἰδιοκτησία τοῦ λαοῦ. Οἰκήματα καὶ σκευὴ προοριζόμενα γιὰ τὴν θεία λειτουργία διαθέτονται ἀμισθεὶ στὶς ἀνάλο-

γες θρησκευτικὲς ὁργανώσεις βάσει ὀρισμένων διατάξεων τῶν τοπικῶν ἢ κεντρικῶν ἀρχῶν (παράγραφος 13).

Οἱ ἱερωμένοι, οἱ μοναχοὶ καὶ μοναχὲς δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι, ἐπειδὴ δὲν προσφέρουν καμιά παραγωγικὴ ἐργασία.

Καταργεῖται ὁ θρησκευτικὸς ὄρκος (παράγραφος 7)».

Ἦδη ἀπὸ τὶς 18 Δεκεμβρίου 1917 ἡ τήρησιν τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων πέρασε στὰ χέρια τῶν σοβιετικῶν ἀρχῶν. Στὸ λαϊκὸ κομμισαριάτο τῆς Δικαιοσύνης ἰδρύθηκε τμήμα ἐκκαθάρισης, ποὺ ἄρχισε νὰ ἐκποιεῖ τὴν περιουσία τῆς ἐκκλησίας. Στὴ μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας ἐγκαταστάθηκε μιὰ Ἀκαδημία γιὰ τὸ ἠλεκτροτεχνικὸ τμήμα τοῦ Ἐρυθροῦ στρατοῦ κ' ἕνα παιδαγωγικὸ διδασκαλεῖο. Στὰ κτήματα τῶν μοναστηριῶν ἐγκαταστάθηκαν ἐργατικὲς «κομμουνες» καὶ οἱ ἐκκλησίαι μετατράπηκαν σὲ λέσχες ἐργατικὲς καὶ ἀναγνωστήρια. Ἡ ἀντιθρησκευτικὴ διαφώτισιν ἄρχισε μὲ τὸ ξεμασκάρεμα τῆς κατάφωρης ἐξαπάτησιν τῶν πιστῶν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχία. Ἡ ἱερὴ πηγὴ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σεργίου ἀποδείχθηκε πὼς ἦταν μιὰ κοινὴ ἀντλία. Τὸ μέτωπο κάποιου ἀγίου, ποὺ γιὰ νὰ τὸ ἀσπαστεῖς ἔπρεπε νὰ πληρώσεις λεπτὰ, δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο, παρὰ ἕνα κομμάτι ἐντεχνά δουλεμένο δέρμα. Ἡ ἐντύπωσιν ποὺ προκάλεσε στὶς συναγμένες μάζες αὐτὸ τὸ ξεμασκάρεμα ἦταν ἄμεσιν καὶ ριζικὴ. Εἶναι αὐτονόητο, ὅτι ἡ ἀντιθρησκευτικὴ προπαγάνδα γέμισε μ' ἑκατομμύρια διαφωτιστικὰ φυλλάδια καὶ ἐφημερίδες τὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά. Ἡ ἴδρυσιν ἀντιθρησκευτικῶν ἐπιστημονικῶν μουσείων ἐπέτρεψε τὴ σύγκρισιν τῶν ἐπιστημονικῶν μεθόδων καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς κοσμοθεωρίας μὲ τὴν δεισιδαιμονία, τὶς προλήψεις καὶ τὴν ἀπάτη.

Παρ' ὅλ' αὐτὰ, ἔμαθα στὴ Μόσχα στὰ 1929, ὅτι οἱ μόνες ὁργανωμένες ἀντεπαναστατικὲς ὁμάδες ἦταν διάφορες θρησκευτικὲς αἵρέσεις. Ἡ σχέση αὐτῶν τῶν αἱρέσεων μὲ τὴν ἀφροδισιακὴ ζωὴ τῶν μελῶν τους, καθὼς καὶ μὲ τὴν γενετήσια δομὴ τῆς κοινωνίας γενικά, παραμελήθηκε στὴ θεωρία καὶ τὴν πράξιν, πρᾶγμα ποὺ εἶχε βλαβερὲς συνέπειες.

Εἶναι, λοιπόν, λάθος, νὰ ἰσχυρίζεται κανεὶς ὅτι ἡ ἐκκλησία «ἐκμηδενίστηκε» στὴ Σοβιετικὴ Ρωσία. Ἡ ἐλευθερία τῆς θρη-

σκευτικής συνείδησης δὲν παραβιάστηκε καὶ εἶχε ἐπιτραπεί ἡ ἐλεύθερη ἀσκήση τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων. Ἡ ἐκκλησία εἶχε χάσει ἀπλῶς τὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἡγετικὴ τῆς θέσης. Δὲν τῆς ἦταν πιά δυνατό, ἔξω ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν πιστῶν τῆς, ν' ἀναγκάσει τοὺς ἀνθρώπους νὰ πιστέψουν στὸ θεό. Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ ἀθεΐα εἶχαν ἐπιτέλους ἀποκτήσει τὰ ἴδια κοινωνικὰ δικαιώματα μὲ τὸ μυστικισμό. Καμιὰ ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία δὲν μπορούσε πιά ν' ἀποφασίσει, ὅτι ἔπρεπε νὰ καεῖ ἕνας φυσικὸς ἐπιστήμονας. Αὐτὸ εἶναι ὄλο. Μὰ ἡ ἐκκλησία δὲν ἠσύχασε. Κι ἀργότερα, ὅταν κατάρρευσε ἡ γενετήσια ἐπανάσταση, κατάφερε νὰ ξαναπάρει στοὺς κόλπους τῆς μεγάλες μάζες τοῦ λαοῦ (ἀπὸ τὸ 1934).

3. Ἡ ἐρωτικὴ εὐδαιμονία ἐνάντια στὸ μυστικισμό

Ἡ ἐξουδετέρωση τοῦ κράτους τῆς ἐκκλησίας πέρα ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν πιστῶν τῆς σημαίνει ἀπλῶς περιορισμὸ τῶν ὑπερβασιῶν τῆς. Ὅμως τὸ μέτρο αὐτὸ δὲν κλονίζει καθόλου τὴν ἰδεολογικὴ τῆς δύναμη, ποὺ στηρίζεται στὰ δεκτικὰ αἰσθήματα καὶ στὶς δεισιδαίμονες δομὲς τοῦ μέσου ἀγγελίου ἀτόμου. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, τὰ Σοβιέτ ἀποφάσισαν νὰ τῆς ἀντιτάξουν τὴν ἀποδεικτικὴ δύναμη τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἐπιστημονικὴ διαφώτιση καὶ τὸ ξεμασκάρεμα τῆς θρησκείας, ὡστόσο, βάζουν ἀπλῶς πλάι στὸ θρησκευτικὸ πάθος μιὰ ἰσχυρὴ μὲν, ἀλλὰ πάντως νοητικὴ δύναμη κι ἀφήνουν κατὰ τ' ἄλλα τὸν ἄνθρωπο, νὰ τὰ βγάλει πέρα στὸν ἀγώνα μεταξὺ «λογιστικοῦ» καὶ θυμικοῦ μορίου τῆς ψυχῆς, στὸν ἀγώνα τοῦ νοῦ του μὲ τὴ μυστικοπάθεια. Ἀλλὰ τὸν ἀγώνα τοῦτο τὸν κερδίζουν προσωπικότητες, ποὺ ὁ λογισμὸς τοὺς ἔχει ὠριμάσει σ' ἕνα διαφορικὸ ἐπιστημονικὸ ὑπόβαθρο. Κι αὐτὲς ὅμως μπορεῖ ν' ἀποτύχουν, ὅπως συμβαίνει σὲ πολλοὺς ὕλιστές, ποὺ ἐνδίδουν στὸ θρησκευτικὸ τους αἶσθημα, ὅταν λόγου χάρη αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη νὰ προσευχηθοῦν. Ὁ ξεσκολισμένος ἐκπρόσωπος τῆς ἐκκλησίας θὰ μεταχειριστεῖ τὸ φαινόμενο αὐτὸ σὰν ἐπιχείρημα, γιὰ ν' ἀποδείξει, ὅτι τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα εἶναι αἰώνιο καὶ ἀκαταμάχητο. Ἐχει ἄδικο,

γιατὶ τὸ φαινόμενο δείχνει ἀπλῶς, ὅτι μπορεῖ μὲν νὰ ἔχει ἐπι-στρατευθεῖ ἡ δύναμη τοῦ νοῦ ἐναντίον τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθη-ματος, ὅμως οἱ βαθιὲς του ρίζες ἔχουν μείνει ἀπρόσβλητες. Τὸ σωστὸ θὰ ἦταν νὰ συμπεράνουμε, ὅτι ἡ μυστικοπάθεια θὰ ξεριζωνόταν, ἂν τὰ Σοβιέτ δὲν εἶχαν ἀρκεστεῖ νὰ ἐξουδετερώσουν ἀπλῶς τὴν κοινωνικὴ ἡγεμονία τῆς ἐκκλησίας καὶ ν' ἀντιτάξουν τὴ δύναμη τοῦ νοῦ στὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα, ἀλλ' εἶχαν προχωρήσει καὶ φροντίσει νὰ ἐξετάσουν αὐτὰ καθαυτὰ τὰ αἰσθήματα, ποὺ τρέφουν τὴ μυστικοπάθεια, ἔτσι ὥστε νὰ γίνουν συνειδητὰ καὶ ν' ἀφεθοῦν ἐλεύθερα ν' ἀκολουθήσουν τὸ φυσικὸ τους δρόμο. Ἡ ἀναμφισβήτητη κλινικὴ πείρα μᾶς διδάσκει, ὅτι τὸ θρησκευτικὸ πάθος ἀναβρῦζει ἀπὸ τὴν ἀποφραγμένη γενετήσια ὀρμὴ, ὅτι ἡ πηγὴ τῆς μυστικιστικῆς διέγερσης βρίσκεται στὴν καταπιεσμένη γενετήσια διέγερση. Ἀπ' αὐτὸ βγαίνει τὸ ἀναγκαστικὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ συνείδηση τοῦ φύλου καὶ ἡ φυσικὴ ρύθμιση τῆς ἐρωτικῆς ζωῆς θὰ σήμαινε τὸ τέλος κάθε μυστικοπάθειας, ὅτι ἐπομένως ἡ φυσικὴ λειτουργία τῆς γενετήσιας ὀρμῆς εἶναι ὁ θανάσιμος ἐχθρὸς τοῦ θρησκευτικοῦ μυστικισμοῦ.

Ὅταν εἶπα, ὅτι ἡ συνείδηση τοῦ φύλου θὰ σημάνε τὸ τέλος τοῦ μυστικισμοῦ, θέλησα ἀπλῶς νὰ συνοψίσω σὲ μιὰ πολὺ ἀπλουστευμένη διατύπωση καταστάσεις πολὺ πολύπλοκες. Θ' ἀντιληφθοῦμε σύντομα, ὅτι τὸ ζήτημα μπορεῖ μὲν νὰ φαίνεται ἀπλὸ στὴ διατύπωσή του, ἀλλ' ἡ ἔμπρακτὴ ἀπεργασία του ἐξαρτᾶται ἀπὸ πολλοὺς καὶ πολύπλοκους ὁρους· χρειάζεται νὰ κινητοποιηθεῖ ὄλος ὁ διαθέσιμος ἐπιστημονικὸς μηχανισμὸς καὶ ἡ βαθύτατη πεποίθηση, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖος ὁ ἀμείλικτος ἀγώνας ἐναντίον τοῦ μυστικισμοῦ, ἂν θέλουμε ν' ἀντιμετωπίσουμε μὲ τὰ κατάλληλα μέσα τὰ κακομηχανήματα τῆς δεισιδαιμονίας. Ὅμως τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα θ' ἀνταμείψει κάποτε τοὺς μόχθους μας.

Γιὰ νὰ ἐκτιμήσουμε σωστὰ τὶς δυσχέρειες, θὰ πρέπει νὰ καταλάβουμε καλὰ ὀρισμένα βασικὰ στοιχεῖα τῆς ψυχικῆς ὀργάνωσης τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἔχει ὑποστεί τὴ φυλοκαταπιεστικὴ ἀγωγή. Ὅταν ὀρισμένες πολιτιστικὲς ὀργανώσεις στὴν Καθολικὴ δυτικὴ Γερμανία ἀρνήθηκαν νὰ μετᾶσχουν στὸ γενετησιο-

οικονομικό αγώνα έναντιόν τῆς μυστικιστικῆς διάβρωσης, ἐπειδή, ὅπως εἶπαν, δὲν εἶχαν καμιάν ἐπιτυχία, αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι οἱ ἀπόψεις μας εἶναι λαθεμένες· ἀπλῶς δεῖχνει τὸ φόβο, τὴ γενετήσια συστολή καὶ τὴν ἔλλειψη γενετησιο-οικονομικῆς πείρας αὐτῶν ποὺ εἶχαν ἀναλάβει τὸν αγώνα, πρὸ πάντων ὅμως τὴν ἔλλειψη ὑπομονῆς καὶ μεθοδικότητος, γιὰ νὰ προσαρμοστοῦν στὴν πολυπλοκὴ κατάστασι, νὰ τὴν καταλάβουν καὶ νὰ τὴν ὑπερνικήσουν. Ἐὰν πῶ σὲ μιὰ γυναῖκα χριστιανή, ποὺ παιδεύεται μὲ συναφῆ προβλήματα, πῶς ὑποφέρει σεξουαλικά καὶ πῶς θὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ τὰ ψυχικά της βάσανα, ἂν εὐτυχήσει στὸ σαρκικό ἔρωτα, θὰ μὲ πετάξει μὲ τὸ δίκιο της ἔξω ἀπ' τὴν πόρτα. Ἡ δυσκολία εἶναι, ὅτι δὲν ἔχει μόνο τὸ κάθε ἄτομο τὶς ἐσωτερικὲς του ἀντιφάσεις, ποὺ ὀφείλουμε νὰ τὶς καταλάβουμε, ἀλλ' ὅτι τὸ πρόβλημα ἐκδηλώνεται διαφορετικὰ σὲ κάθε χώρα καὶ πρέπει νὰ λυθεῖ διαφορετικὰ. Ἐναμφίβολα, καθὼς θὰ προχωροῦμε στὴ γενετησιο-οικονομικὴ μας ἐμπειρία, τὰ ἐμπόδια θὰ μειώνονται, ἀλλὰ τελικὰ μόνο ἡ πράξι μπορεῖ νὰ ἐξουδετερώσει τὶς δυσκολίες. Θὰ πρέπει, ὅμως, νὰ συμφωνήσουμε καθαρῶς, ὅτι ἡ βασικὴ μου διατύπωση εἶναι ὀρθὴ καὶ νὰ κατανοήσουμε τὶς δυσκολίες στὴν οὐσία τους. Ἐφόσον ὁ μυστικισμὸς ἐξουσιάζει χιλιετηρίδες δλόκληρες τὴν ἀνθρωπότητα, ἐμεῖς οἱ ἀρχαριοὶ ἔχουμε χρέος νὰ μὴν τὸν ὑποτιμοῦμε, ἀλλὰ νὰ τὸν μελετήσουμε καὶ νὰ τὸν καταλάβουμε καλά, γιὰ ν' ἀποδειχτοῦμε ἐξυπνότεροι, πιὸ πολυμήχανοι καὶ βαθύτεροι γνῶστες ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους του.

4. Τὸ ἀτομικὸ ξερίζωμα τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος

Ἡ κατανόησι τοῦ βιοψυχικοῦ ριζώματος τοῦ μυστικισμοῦ μᾶς δίνει κατόπι τὶς κατευθυντήριες γραμμὲς γιὰ τὴν ὁμαδική, ψυχικὴ ὑγιεινή. Οἱ ἀλλαγές, ποὺ παρουσιάζει τὸ μυστικόπαθο ἄτομο κατὰ τὴ διάρκεια μιᾶς χαρακτηροαναλυτικῆς θεραπείας, ἔχουνε καίρια σημασία. Δὲν μποροῦμε βέβαια νὰ τὶς μεταφέρουμε στὴ μάζα, ἀλλὰ μᾶς ἀποκαλύπτουν καθαρὰ τὶς ἀντιφάσεις, δυνάμεις καὶ ἀντιδυνάμεις, ποὺ συγκρούονται μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ μέσου ἀτόμου.

Ἐχω ἀναλύσει παραπάνω, πῶς ριζοβολοῦν οἱ μυστικὲς παραστάσεις καὶ τὰ αἰσθήματα. Ἐὰς προσπαθήσουμε τώρα, νὰ παρακολουθήσουμε τὴ διεργασία τοῦ *ξερίζωματος* τοῦ μυστικισμοῦ. Ἡ μυστικιστικὴ ἐξὴ ἐκδηλώνεται καθαρῶς καὶ κατὰ τρόπο τυπικὸ σὰ σθεναρὴ ἀντίστασι ἐναντιόν τῆς ἀποκάλυψις τῆς ψυχικῆς ζωῆς καὶ ἰδιαίτερα τῆς ἀπωθημένης γενετήσιας ὀρμῆς. Εἶναι χαρακτηριστικὸ, ὅτι ἡ μυστικιστικὴ ἄμυνα στρέφεται πολὺ λιγότερο ἐναντιόν τοῦ παιδικοῦ προγεννητικοῦ ἐρωτισμοῦ καὶ πολὺ περισσότερο ἐναντιόν τῶν γεννητικῶν φυσικῶν παρορμήσεων, ἰδίως τοῦ παιδικοῦ ἀνδανισμοῦ. Ὁ ἄρρωστος γαντζώνεται στὶς ἀσκητικὲς, ἠθικιστικὲς καὶ μυστικόπαθες ἰδέες του, ὀξύνει τὴν κοσμοθεωρητικὴ ἀγεφύρωτὴ ἀντίθεσι ἀνάμεσα στὴν «ἠθικὴ» καὶ τὴν «κτηνωδία» — δηλαδὴ τὴ φυσικὴ γενετήσια ὀρμὴ — καὶ ἀμύνεται ἐναντιόν τοῦ γενετήσιου ἀφροδισιασμοῦ του μὲ τὴ βοήθεια τῆς ἠθικῆς ὑποτίμησις. Ἐπιρρίπτει στὸν ψυχαναλυτὴ, ὅτι δὲν καταλαβαίνει τὶς «πνευματικὲς ἀξίες» καὶ τὸν κατηγορεῖ γιὰ «βάνανσο ὑλισμὸ». Τέλος, ὅλα τοῦτα ἠχοῦν πολὺ γνώριμα σ' ὅποιον ἔχει παρακολουθήσει τὴν ἐπιχειρηματολογία, ποὺ ἀραδιάζουν οἱ μυστικιστὲς καὶ φασιστὲς στὶς πολιτικὲς συζητήσεις καὶ οἱ χαρακτηρολόγοι καὶ δάσκαλοι τῶν «πνευματικῶν ἐπιστημῶν» στὶς ἐπιστημονικὲς συζητήσεις. Εἶναι χαρακτηριστικὸ, ὅτι ἡ θεοφοβία καὶ ἡ ἠθικιστικὴ ἄμυνα δυνάμουν μόνις ἀρχίσει νὰ χαλαρώνεται λιγάκι ἡ γενετήσια ἀπάθησι. Ἐὰν κατορθώσουμε ὅμως νὰ ἐξουδετερώσουμε τὸ φόβο τοῦ παιδικοῦ ἀνδανισμοῦ, ὁπότε, αὐτομάτως, συνειδητοποιεῖται ἡ ἀπωθημένη γενετήσια ὀρμὴ καὶ ζητάει νὰ ἱκανοποιηθεῖ, τότε ἀρχίζει νὰ ἐπικρατεῖ ἡ διανοητικὴ δξυδέρκεια καὶ ἡ κατάφασι τῆς γενετήσιας ὀρμῆς. Κατὰ τὸ μέτρο δηλαδὴ, ποὺ ἐξουδετερώνεται ὁ φόβος τοῦ ἀφροδισιασμοῦ, δηλαδὴ ὁ φόβος μπρὸς στὴν παλιὰ γονεϊκὴ ἀπαγόρευσι του, ἐξουδετερώνεται καὶ ἡ μυστικόπαθη πίστι. Τὶ συνέβη ἄραγε; Προηγουμένως ὁ ἄρρωστος χρησιμοποιοῦσε τὸ μυστικισμὸ, γιὰ νὰ κρατήσει ἀπωθημένες τὶς ἐρωτικὲς του ἐπιθυμίες· τὸ Ἐγὼ του ἦταν πάρα πολὺ φοβισμένο καὶ πάρα πολὺ ἀποξενωμένο ἀπὸ τὴ γεννητικὴ του φύσι, ὥστε νὰ μπορέσει νὰ ἐξουσιάζει καὶ νὰ ρυθμίσει τὶς πανίσχυρες φυσικὲς δυνάμεις. Ἐπεναντίας μάλιστα, ὅσο περισσό-

τερο φυλαγόταν από τη γενετήσια όρμη του, τόσο περισσότερο μεγαλώναν οι αξιώσεις της, κ' επομένως έπρεπε να βρεί καταφύγιο στις ήθικιστικές και μυστικιστικές του ανασχές. Καθώς, όμως, προχωρούσε ή θεραπεία, εξασθένιζε ή παιδιατική εξάρτησή του από τους γονιούς και τους παιδαγωγούς· ο άρρωστος αναγνώριζε ότι ή γεννητική του λειτουργία ήταν πράγμα φυσικό. Έμαθε σιγά-σιγά να ξεχωρίζει ποιά όρμέμφυτα ήταν παιδιακία και αναχρονιστικά και ποιά ανταποκρίνονταν στην πραγματική σημερινή ζωή του. 'Ο χριστιανός έφηβος, φερ' είπειν, θ' αναγνωρίσει γρήγορα ότι ή έντονη, ανώμαλη επιδειξιμανία του ανταποκρίνεται έν μέρει μέν σε πανάρχαιες παιδιακίσιες μορφές του έρωτισμού, έν μέρει δε προέρχεται από την αναχαίτιση τής γενετήσιας όρμης. Θ' αναγνωρίσει επίσης ότι ή επιθυμία του να ένωθεί με μιá γυναίκα έναρμονίζεται άπόλυτα με την ήλικία του και τή φυσική του όργάνωση, και μάλιστα ότι ή ίκανοποίησή της είναι άπαραίτητη. Δέ χρειάζεται πιά τó στήριγμα τής πίστης σ' έναν παντοδύναμο θεό και τήν ήθική ανασχεση. Γίνεται κύριος του οίκου του και μαθαίνει να ρυθμίζει μόνος του τή γενετήσια οίκονομία του. 'Η χαρακτηροανάλυση άπελευθερώνει από τήν παιδική ύπάκοη εξάρτηση από τήν έξουσία του πατέρα και ύποκατάστατών του. Τό δυνάμωμα του 'Εγώ διαλύει τήν προσήλωση στο θεό, πού συνεχίζει τήν προσήλωση στον πατέρα. 'Η φυτοθεραπεία, τέλος, βοηθάει τον άρρωστο να ζήσει μιάν εύτυχημένη έξισορροπημένη έρωτική ζωή, κ' έτσι χάνει ο μυστικισμός τó τελευταίο του στήριγμα. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι θεολόγοι και κληρικοί αντιμετώπιζουν μεγάλες δυσκολίες, γιατί δέν μπορούν πιά να εξασκήσουν με πεποίθηση ένά επάγγελμα, πού τις άνθυγιεινές του επιπτώσεις τις έχουν ζήσει στο ίδιο τους τó σώμα. Πολλοί άπ' αυτούς δε βρίσκουν άλλη λύση, παρά να έγκαταλείψουν τó ίερατείο και να έπιδοδοϋν στην έρευνα τής θρησκείας ή στην παιδαγωγική. Τις μεταβολές αυτές στο χαρακτήρα του μυστικιστικού άτομου δε θά μπορέσουν να τις διαπιστώσουν οι ψυχαναλυτές εκείνοι, πού είτε δέν άντιλαμβάνονται τις γενετήσιες διαταραχές των άρρώστων τους, είτε πιστεύουν, όπως φερ' είπειν έννας γνωστός κληρικός ψυχαναλυτής, ότι, «δέν πρέπει να βυθοσκοπήσουμε

ψυχαναλυτικά τó ύποσυνείδητο περισσότερο άπ' ό,τι τó επιτρέπει ή ήθική». Με τέτοιο είδος «άπολιτική» και «άντικειμενική» επιστήμη δέν έχουμε τίποτε να κάνουμε, ούτε άλλωστε με τήν επιστήμη εκείνη, πού ως «πολιτική» πολεμάει με μανία τις επαναστατικές συνέπειες τής γενετήσιας οίκονομίας ένδó συγχρόνως συμβουλεύει τις μητέρες, να καταπολεμήσουν τις στύσεις των μικρών άγοριών τους με άσκήσεις άνακρατήματος τής άναπνοής. Τό πρόβλημα σ' αυτές τις περιπτώσεις είναι ή διεργασία μέσα στην ψυχή του γιατροϋ, πού επιτρέπει στη συνείδησή του να δέχεται κάτι τέτοια μέτρα, και να γίνεται κληρικός, με τή μάταιη έλπίδα ότι θά έξευμενίσει τήν πολιτική αντίδραση και θά άποκατασταθεί στα μάτια της. Φέρεται ο γιατρός αυτός σαν τους βουλευτές του γερμανικού σοσιαλδημοκρατικού κόμματος, πού στην τελευταία τους κοινοβουλευτική συνεδρίαση συντραγουδοϋσαν με ίκετευτικό ένθουσιασμό τον ένθικό ύμνο τής Γερμανίας και παρ' όλ' αυτά βρέθηκαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης ως «σοσιαλιστές». 'Εμείς δε συζητούμε τήν ύπαρξη ή τήν άνυπαρξία του θεοϋ· προσπαθούμε άπλώς και μόνο να έξουδετερώσουμε τις γενετήσιες άπωθήσεις και να λύσουμε τον παιδιακίο σύνδεσμο με τους γονιούς. 'Η καταστροφή του μυστικισμού δέν είναι άυτοσκοπός του θεραπευτή. Τόν χειρίζεται άπλώς σαν ένά όποιοδήποτε άλλο ψυχικό περιστατικό, πού λειτουργεί σα στήριγμα τής γενετήσιας άπόθησης και κατατρώει τις φυσικές ένέργειες. Δέν είναι, λοιπόν, δουλειά τής γενετήσιας οίκονομίας ν' άντιτάξει στη μυστικιστική κοσμοθεωρία μιάν «ύλιστική», «άντιθρησκευτική» κοσμοθεωρία· άπεναντίας μάλιστα τó άποφεύγει συστηματικά, γιατί μιá τέτοια άντιπαράταξη δε θ' άλλαζε κατά τίποτε τή βιοπάθεια. 'Εργο τής γενετήσιας οίκονομίας είναι ν' άποκαλύψει, ότι ή μυστικιστική έξη είναι άντιγενετήσια δύναμη· να έλευθερώσει τις δυνάμεις πού τήν τρέφουν, για να μπορέσουν να χρησιμοποιηθοϋν άλλοϋ. 'Ο άνθρωπος, πού ήταν προηγούμενος ύπερβολικά ήθικός στη θεωρία και, άντίθετα, ανώματος, λάγνος και νευρωτικός στην πράξη, άποβάλλει αυτή τήν άντίφαση, και μαζί με τήν ήθικολογία άποβάλλει τή γενετήσια άκοινωνησία του και τήν άνηθικότητά του, από τήν άποψη τής γενετήσιας οίκονο-

μίας. Τῆ θέση τῆς ἀδέξιας, ἠθικῆς καὶ μυστικοπάθους ἀνάσχεσης παίρνει τώρα ἡ γενετησιο-οικονομικὴ ρύθμιση τῶν γενετήσιων ἀναγκῶν.

Ὁ μυστικισμός, ἄρα, ἔχει δίκιο ἀπὸ τὴν ἄποψή του, ὅταν, γιὰ ν' αὐτοσυντηρηθεῖ καὶ ν' ἀναπαραχθεῖ μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, πολεμάει μὲ τόσο πάθος τὴ γενετήσια ὄρμη. Κάνει μόνον λάθος σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς προϋποθέσεις του καὶ στὴν κυριότερὴ του δικαιολογία: ἡ «ἠθικὴ» του δημιουργεῖ πρώτῃ τὶς ροπὲς ἐκείνες, ποὺ κατόπι ἔρχεται καὶ μᾶς λέει, πὼς εἶναι ἐντεταλμένος νὰ δαμάσει ἠθικά· καὶ τὸ ξερίζωμα τῆς μυστικιστικῆς ἠθικῆς εἶναι ἡ προϋπόθεση γιὰ τὸ ξερίζωμα τῆς ἀνηθικότητας, ποὺ μάταια πασκίλει νὰ ἐξοντώσει ὁ μυστικισμός. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀνελέγη τραγωδία κάθε ἠθικῆς καὶ κάθε μυστικισμοῦ: Ὅταν ἀποκαλυφθοῦν οἱ γενετησιο-οικονομικὲς διεργασίες, ποὺ τροφοδοτοῦν τὸ θρησκευτικὸ μυστικισμό, τὸ τέλος του ἔχει πιὰ σημάνει, ἄργά ἢ γρήγορα, κι ἄς πάει νὰ κόψει τὸ λαιμὸ του ὁ μυστικιστής.

Ἡ γενετήσια αὐτεπίγνωση καὶ ἡ μυστικοπάθεια δὲν μποροῦν νὰ συνυπάρξουν. Ἡ φυσικὴ γενετήσια ὄρμη καὶ τὸ μυστικιστικὸ πάθος εἶναι ὡς ἐνέργεια ἓνα καὶ τὸ αὐτό, ἐφόσον ἀπωθεῖται ἡ γενετήσια ὄρμη καὶ μπορεῖ νὰ μετατραπεῖ ἀνεξέλεγκτα σὲ μυστικιστικὴ διέγερση.

Ἀπ' αὐτὰ τὰ γενετησιο-οικονομικὰ δεδομένα συνάγονται κατ' ἀνάγκην ὀρισμένα συμπεράσματα γιὰ τὴν ὁμαδικὴ ψυχικὴ ὑγιεινὴ. Τὰ συμπεράσματα αὐτὰ θὰ τὰ ἐκθέσουμε, ἀφοῦ συζητήσουμε πρῶτα μερικὲς σχετικὲς μὲ τὸ θέμα ἀντιρρήσεις.

5. Ἀντιρρήσεις καὶ ἡ πράξη τῆς γενετήσιας οἰκονομίας.

Στὴν ἐξάσκηση τῆς γενετήσιας οἰκονομίας εἴμαστε συνηθισμένοι ν' ἀκοῦμε τοὺς οικονομολόγους νὰ μᾶς κατηγοροῦν, ὅτι «μεγαλοποιῶμε καὶ ὑπερτονίζουμε τὸ γενετήσιο πρόβλημα», καὶ μὲ τὴν παραμικρὴ δυσχέρεια, ποὺ ἀναγκαστικὰ προκύπτει σ' ἓνα τόσο νέο πεδίο ἔρευνας, νὰ ἐπιχειροῦν νὰ διαγράψουν τὸ ὅλο ζήτημα. Στους πολέμιους αὐτοὺς τῆς γενετήσιας οἰκο-

νομίας, θὰ θέλαμε νὰ ποῦμε καταρχὴν πὼς ἡ ζηλοτυπία τους εἶναι ἀβάσιμη. Τὸ πολιτιστικὸ ἔργο τῆς γενετήσιας οἰκονομίας δὲν παρεμβαίνει καθόλου στὶς περιοχὲς τους τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, οὔτε περιορίζει τὸ πεδίο τῆς ἐργασίας τους· σκοπὸς τῆς γενετήσιας οἰκονομίας εἶναι νὰ διερευνήσῃ μιὰν ὡς τὰ τώρα τελείως παραμελημένη, ἀλλὰ σπουδαιότατη πλευρὰ τῆς πολιτιστικῆς διεργασίας. Ὁ γενετησιο-οικονομικὸς ἀγώνας εἶναι ἓνα μέρος τοῦ καθολικοῦ ἀγώνα, ποὺ διεξάγουν οἱ ἐκμεταλλευμένοι καὶ καταδυναστευμένοι ἀπέναντι στοὺς ἐκμεταλλευτὲς καὶ δυνάστες. Θὰ περιπλεκόμεστε σὲ σχολαστικὲς λογομαχίες, ἂν καθισμένοι στὸ γραφεῖο μας βγάλαμε ἀποφάσεις γιὰ τὴ σπουδαιότητα ἢ μὴ αὐτοῦ τοῦ ἀγώνα καὶ γιὰ τὴ θέση, ποὺ θάπρεπε νὰ πάρει μέσα στὸ κίνημα τῶν ἐργαζόμενων. Ὡς τώρα, στὶς συζητήσεις γιὰ τὸ ρόλο καὶ τὴ σημασία τῆς γενετήσιας οἰκονομίας οἱ ἀντίμαχοι, ἀντὶ νὰ βγάλουν τὰ συμπεράσματά τους καὶ τὶς ἀξιολογήσεις τους ἀπὸ τὴν πράξη, δημιουργοῦσαν ἄπλῶς μιὰν ἀντιζηλία ἀνάμεσα στὴν οἰκονομικὴ καὶ τὴ γενετήσια πολιτικὴ. Τέτοιες συζητήσεις, λοιπόν, εἶναι χαμένος καιρὸς. Ὅταν ὅλοι οἱ εἰδικοὶ στοὺς διάφορους ἐπιστημονικοὺς κλάδους καὶ ἐπαγγέλματα θὰ ἔχουν κάνει τὸ κατὰ δύναμη γιὰ νὰ καταπολεμήσουν τὶς δικτατορικὲς μορφές, ὅταν ὁ κάθε κοινωνικὸς ἐργάτης θὰ κατέχει ἀπολύτως τὴ δουλειά του, τότε θ' ἀποδειχτοῦν τελείως περιττὲς οἱ συζητήσεις γιὰ τὸ βαθμὸ καὶ τὸ ρόλο τῶν διάφορων κλάδων ἐργασίας, καὶ ἡ κοινωνικὴ σημασία τους θὰ φανεῖ ἀπὸ μόνη της.

Ἐκεῖνο ποὺ ἔχει σημασία σήμερα εἶναι νὰ θυμόμαστε πάντοτε τὸ βασικὸ δεδομένο, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ μορφή τῆς ζωῆς καθορίζει καὶ τὴ γενετήσια μορφή της, κι ἐπομένως, ἂν δὲν ἀλλάξουν οἱ οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς μορφὲς τοῦ ἀνθρώπινου βίου, δὲν μποροῦν ν' ἀλλάξουν οἱ γενετήσιες.

Ἐπὶ αὐτὸν μερικὰ συνθήματα, ποὺ κολλᾶνε σὰν ψεῖρες, καὶ πρέπει νὰ ἐξαλειφθοῦν μὲ ριζικὰ μέτρα. Ὅπως, λόγου χάρη, ἡ κούφια καὶ ἄγονη ἀντίρρηση, ὅτι ἡ γενετήσια οἰκονομία εἶναι «ἐξατομικευμένη», καὶ δὲ χρησιμεύει στὶς κοινωνικὲς ἀνάγκες.

Βεβαίως ἡ μέθοδος, ποὺ προσπορίζει τὶς ἐπιστημονικὲς γνώ-

σεις είναι «έξατομικευμένη». Ἄλλά, ἡ κοινωνική καταπίεση τῆς γενετήσιας ζωῆς δὲν ἀφορᾷ μήπως ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινωνίας μας; Δὲν εἶναι μήπως ὁμαδική ἢ σημερινή γενετήσια κακομοιριά; Ἡ μήπως εἶναι ἑξατομικευμένος ὁ ἀντιφυματικός ἀγώνας, ἐπειδὴ μελετᾶμε τὴ φυματίωση σὲ ἀρρώστους-ἄτομα; Μέχρι τώρα, τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα ἔχει κάνει τὸ σοβαρὸ λάθος, νὰ θεωρεῖ τὴ γενετήσια ὀρμὴ σὰν «ἰδιωτικὴ ὑπόθεση». Ὅμως, δὲν εἶναι καθόλου «ἰδιωτικὴ ὑπόθεση», γιὰ τὴν πολιτικὴ ἀντίδραση σὲ δυὸ συγχρόνως μέτωπα. Στὸ μέτωπο τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς καὶ στὸ μέτωπο τῆς «ἠθικῆς ἀνανέωσης». Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα ἀγωνιζόταν ὡς τὰ τώρα σ' ἓνα μόνον μέτωπο. Τὸ ζήτημα, λοιπόν, εἶναι σήμερα, ν' ἀγωνιστοῦμε κοινωνικά γιὰ τὸ γενετήσιο πρόβλημα, νὰ μεταβάλουμε τὰ παρασκήνια τῆς προσωπικῆς ζωῆς σὲ κοινωνικὴ ψυχικὴ ὑγιεινὴ, νὰ ἐντάξουμε τὸ γενετήσιο πρόβλημα μέσα στὸ γενικὸ ἀγωνιστικὸ μας ἔργο καὶ νὰ μὴν περιοριζόμαστε μόνον στὰ ζητήματα τῆς πληθυσμιακῆς πολιτικῆς, τοῦ περιορισμοῦ τῶν γεννήσεων. Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα ἔκανε ὡς τὰ τώρα τὸ βαρὺ σφάλμα, πὺ συνέβαλε κι αὐτὸ μεταξὺ ἄλλων οὐκ ὀλίγο στὴν ἥττα: μετέφερε μηχανικὰ τὰ συνθήματα ἀπὸ τὸν τομέα τῆς συνδικαλιστικῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ πολιτικοῦ ἀγώνα, σ' ὅλα τ' ἄλλα πεδία τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἀντὶ ν' ἀναπτύξει σὲ κάθε τομέα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ δράσης μιὰν ἀντίληψη καὶ μιὰν ἀγωνιστικὴ πολιτικὴ, πὺ ν' ἀνταποκρίνονται στὶς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ τοῦ τομέα. Ἔτσι, οἱ ἡγετικοὶ λειτουργοὶ τῆς γερμανικῆς γενετησιολογικῆς ὀργάνωσης ἤθελαν στὰ 1931 ν' ἀποκλείσουν τὸ γενετήσιο πρόβλημα καὶ νὰ «ἐπιστρατεύσουν» τὶς μάζες, στὸ πεδίο τῶν γενετήσιων θεμάτων, μὲ τὸ σύνθημα «ἐνάντια στὴν πείνα καὶ τὸ κρῦο». Στὸ γενετήσιο πρόβλημα ἀντιπαρατάξαν τὸ «κοινωνικὸ πρόβλημα», ὡσὰν τὸ γενετήσιο πρόβλημα νὰ μὴν ἦταν ἓνα μέρος σύνολου τοῦ κοινωνικοῦ προβληματισμοῦ. Ἡ πληθυσμιακὴ πολιτικὴ, στὴν ὁποία περιορίζεται ἡ γενετήσια μεταρρύθμιση, δὲν εἶναι γενετησιολογικὴ μὲ τὴν αὐστηρὴ σημασία τοῦ ὄρου. Δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὴ ρύθμιση τῆς γενετήσιας ἐπιθυμίας, ἀλλὰ μόνον μὲ τὴν αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ, στὴν ὁποία φυσικὰ ἀνήκει καὶ ἡ γενετήσια πράξη. Ἄλλιῶς,

ὅμως, δὲν ἔχει τίποτε νὰ κάνει μὲ τὴ γενετήσια ζωὴ στὴν κοινωνικὴ καὶ βιολογικὴ τῆς ἔννοια. Ἄλλωστε οἱ μάζες τοῦ λαοῦ δὲν ἐνδιαφέρονται καθόλου γιὰ τὰ ζητήματα τῆς πληθυσμιακῆς πολιτικῆς. Ἡ νομικὴ ἀπαγόρευση τῆς ἔκτρωσης δὲν ἀπασχολεῖ τὶς μάζες γιὰ λόγους πληθυσμιακῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ μόνον λόγω τῆς προσωπικῆς δυστυχίας, πὺ πηγάζει ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀπαγόρευση. Κατὰ τὸ μέτρο, πὺ ἡ παράγραφος γιὰ τὴν ἔκτρωση φέρνει ἔγνοιες, δυστυχία καὶ θάνατο, κατὰ τὸ μέτρο αὐτὸ εἶναι πρόβλημα τῆς γενικῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς. Γενετησιολογικὸ ζήτημα, ὅμως, γίνεται μόνον ἀπὸ τὴ στιγμή πὺ ὁ κόσμος συνειδητοποιεῖ, ὅτι ἡ ἀπαγορευτικὴ παράγραφος παραβιάζεται, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη τῆς ἐρωτικῆς συνουσίας, κι ὅταν ἀκόμη δὲ θέλουν παιδιά. Αὐτὸ τὸ παραβλέψαν ὀλωσδιόλου οἱ ἐπαναστάτες πολιτικοὶ μας, κι ὅμως συγκινησιακὰ εἶναι τὸ σπουδαιότερο σημεῖο τοῦ ὄλου ζητήματος. Ἄν κάποιος ἀντιδραστικὸς πολιτικὸς εἶχε τὴν ἔμπνευση νὰ πεῖ σήμερα στὶς μάζες: «Παραπονιόσαστε, πὺς ἡ ἀπαγόρευση τῆς ἔκτρωσης σᾶς στοιχίζει τεράστιες θυσίες σὲ υγεία καὶ ἀνθρώπινες ζωές. Ἐ, λοιπόν, νὰ μὴν ἔχετε συνουσιαστικὲς σχέσεις!» — θὰ γελοῦσε καὶ τὸ παρδαλὸ κατσίκι, καὶ ὅλες οἱ λόγιες διατριβὲς περὶ πληθυσμιακῆς πολιτικῆς θὰ πῆγαιναν περίπατο. Τὸ πρόβλημα, λοιπόν, ἔχει νόημα μόνον ἂν βγοῦμε καὶ ὑποστηρίξουμε καθαρὰ καὶ ξάστερα τὴν ἀνάγκη μιᾶς ἐδαριστημένης γενετήσιας ζωῆς. Οἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἄντρες ὄλων τῶν στρωμάτων θὰ συγκινοῦνταν πολὺ πιὸ ἄμεσα, ἂν τοὺς μιλοῦσε κανεὶς γιὰ τὶς γενετήσιες ἀνάγκες τοὺς, πὺ τοὺς ἀπασχολοῦν ἔτσι κι ἄλλιῶς — παρὰ ὅταν τοὺς ἀραδιάζει κανεὶς στατιστικὲς τῶν θανάτων, πὺ προκαλεῖ ἡ ἀπαγόρευση τῆς ἔκτρωσης. Τὸ πρῶτο ἀπευθύνεται στὰ προσωπικά τοὺς συμφέροντα, τὸ δεύτερο ἀπαιτεῖ κιόλας ἓναν ὀρισμένο βαθμὸ κοινωνικῆς συνείδησης καὶ συμπόνιας, πὺ δὲ μᾶς ἐπιτρέπεται σήμερα νὰ προϋποθέτουμε, ὅτι τὸν ἔχουν οἱ περισσότεροὶ ἄνθρωποι. Στὸν οικονομικὸ τομέα τοῦ κατευνασμοῦ τῆς πείνας καὶ τοῦ πορισμοῦ τροφῆς ἢ προπαγάνδα ἀποτιμᾷ καὶ ἐπικαλεῖται τὶς προσωπικὲς ἀνάγκες, ὅχι τὶς πολιτικὲς ἢ κοινωνικὲς ἀφηρημένες ἔνοιες: εἶναι λοιπόν αὐτονόητο, ὅτι αὐτὸ ἰσχύει καὶ

στον τομέα της γενετήσιας οικονομίας. Άρα τὸ γενετήσιο πρόβλημα εἶναι ζήτημα ὁμαδικό, ἕνα πρωταρχικό πρόβλημα τοῦ κοινωνικοῦ βίου καὶ τῆς ὁμαδικῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς. Πιὸ σοβαρὴ εἶναι ἡ ἀντίρρηση, ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς ἔρθει ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ψυχανάλυσης. Ὁ ψυχαναλυτὴς θὰ μᾶς πεί, πὼς εἶναι οὐτοπία νὰ θέλουμε νὰ χρησιμοποιήσουμε ὡς πολιτικό ὄπλο τὴ γενετήσια δυστυχία τοῦ κόσμου, ὅπως χρησιμοποιοῦμε τὴν ὄλιγὴ δυστυχία τοῦ ἐπειδὴ ἡ ψυχαναλυτικὴ θεραπεία χρειάζεται μῆνες καὶ χρόνια σκληρῆς δουλειᾶς, ὥσπου νὰ συνειδητοποιήσει ὁ ἄρρωστος τὶς γενετήσιες ἀνάγκες τοῦ ἐξάλλου οἱ ἠθικὲς τοῦ ἀναστολῆς εἶναι τόσο βαθιὰ ριζωμένες ὅσο καὶ ἡ ἐρωτικὴ τοῦ ἐπιθυμία, κι ἔχουν τὸ πάνω χέρι. Πῶς λοιπὸν θ' ἀναλάβουμε νὰ ὑπερνικήσουμε τὴ γενετήσια ἀναστολή στὶς μάζες, ἀφοῦ δὲ διαθέτουμε κανένα μέσο ποὺ ν' ἀντιστοιχεῖ μὲ τὴν τεχνικὴ τῆς ἀτομικῆς ψυχανάλυσης; Αὐτὴ ἡ ἀντίρρηση εἶναι πράγματι σοβαρὴ κι ἀξιοπρόσεχτη. Ἄν, ὅμως εἶχα ἐπηρεαστεῖ στὴν ἀρχὴ ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀντιρρήσεις καὶ δὲν εἶχα μεταφέρει πρακτικὰ τὸ ἔργο τῆς γενετήσιας οικονομίας στὶς μάζες, δὲ θὰ εἶχα ἀποκτήσει τὶς ἐμπειρίες μου καὶ θὰ συμφωνοῦσα μὲ κείνους ποὺ παραμερίζουν τὴ γενετήσια οἰκονομία σὰν ἀτομικὸ πρόβλημα καὶ περιμένουν ἕνα δεύτερο Ἰησοῦ γιὰ νὰ τὸ λύσει. Κάποιος συνάδελφός μου μάλιστα, μοῦ καταμαρτύρησε κάποτε, πὼς οἱ ἀπόπειρές μου θὰ καταλήξουν ἀπλῶς σὲ μιὰν ἐπιφανειακὴ διαφώτιση, ποὺ δὲ θ' ἀγγίξει καθόλου τὶς βαθιὲς ἀπωθητικὲς ἀντιαφροδισιακὲς δυνάμεις. Ὄταν λοιπὸν ἕνας ψυχίατρος μπορεῖ νὰ ἔχει τέτοιες ἀντιρρήσεις, τότε χρέος μας εἶναι νὰ ἐξετάσουμε πιὸ ἐξονυχιστικὰ αὐτὴ τὴ δυσκολία. Στὴν ἀρχὴ τοῦ ἔργου μου οὔτε καὶ γὼ δὲν εἶχα, τί ν' ἀπαντήσω σ' αὐτὰ τὰ ρωτήματα. Μὰ ἡ πράξη μοῦ ἔδωσε τὶς ἀπαντήσεις. Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ ξέρομε ὅτι τὸ γενετησιο-οικονομικὸ ἔργο τῆς ὁμαδικῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς εἶναι τελειῶς διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ φυτικοθεραπευτικὴ ἀγωγή. Ἐδῶ ἔχουμε νὰ ἐξουδετερώσουμε ἀπωθήσεις καὶ ν' ἀποκαταστήσουμε τὴ βιολογικὴ ὑγεία. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι δουλειὰ τῆς κοινωνικῆς γενετήσιας οικονομίας. Ἔργο τῆς εἶναι καὶ μοναδικὸς σκοπὸς τῆς, νὰ βοηθήσει, ὥστε νὰ συνειδητοποιήσουν οἱ ἐξανδραπο-

δισμένοι ἄνθρωποι τὴν ἀντίφραση καὶ τὰ δεινὰ, ποὺ τοὺς βασανίζουν. Ὅτι εἶναι «ἠθικοὶ» — αὐτὸ τὸ ξέρουν· ὅτι ἔχουν, ὅμως, ἕνα φύλο καὶ γενετήσιες ἐπιθυμίες, ποὺ πρέπει νὰ ἐκπληρωθοῦν — αὐτὸ εἶτε δὲν τὸ ἔχουν συνειδητοποιήσει, εἶτε ἡ ἐπίγνωση εἶναι τόσο πεδικλωμένη, ὥστε νὰ μὴν μπορεῖ ν' ἀσκήσει καμιάν ἀπολύτως ἐπίδραση. Καὶ δῶ θὰ μπορούσαν νὰ μᾶς ἀντεῖπουν, ὅτι γιὰ νὰ συνειδητοποιηθοῦν οἱ γενετήσιες ἐπιθυμίες, χρειάζεται ἡ ἀτομικὴ ψυχαναλυτικὴ θεραπεία. Ἡ πρακτικὴ μας ἐμπειρία ἀπαντᾷ: Ἄν, τὴν ὥρα τῆς ψυχανάλυσης μὲ μιὰ νευρωτικὴ γυναίκα, ποὺ πάσχει ἀπὸ γενετήσιες ἀναστολῆς, τῆς μιλήσω γιὰ τὶς γενετήσιες ἐπιθυμίες καὶ ἀνάγκες τῆς, θὰ μοῦ ἀντιτάξει ὄλο τὸν ἠθικὸ, ἀμυντικὸ τῆς μηχανισμό, δὲ θὰ κατορθώσω νὰ τὸν διαπεράσω καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσω στὴν αὐτοσυνειδησία. Ἄν, ὅμως, ἡ ἴδια γυναίκα βρεθεῖ ἐκτεθειμένη σὲ μιὰν ὁμαδικὴν ἀτμόσφαιρα, ἂν π.χ. συμμετέχει σὲ μιὰ συγκέντρωση, ὅπου συζητοῦνται καθαρὰ καὶ ξάστερα ἀπὸ τὴν ἰατρικὴ καὶ τὴν κοινωνικὴ τους σκοπιὰ οἱ γενετήσιες ἀνάγκες, τότε δὲν αἰσθάνεται μόνη. Ξέρει ὅτι κι ὄλος ὁ ἄλλος κόσμος ἀκούει ἀπαγορευμένα πράγματα»· στὴν ἀτομικὴ τῆς γενετήσια ἀναστολὴ ἀντιπαράτασσεται μιὰ συλλογικὴ ἀτμόσφαιρα παραδοχῆς τῆς γενετήσιας ὁρμῆς, μιὰ καινούργια γενετησιο-οικονομικὴ ἠθικὴ, ποὺ μπορεῖ νὰ παραλύσει (ὄχι νὰ ἐξουδετερώσει!) τὴ γενετήσια ἀπόκρουσὴ τῆς, ἐπειδὴ ἀκριβῶς τρέφει κι αὐτὴ κρυφὰ τὰ ἴδια αἰσθήματα, ἐπειδὴ πενθεῖ κι αὐτὴ κρυφὰ τὴ χαμένη εὐχαρίστηση τῆς ζωῆς τῆς, ἡ ποθεῖ τὴν ἐρωτικὴ εὐδαιμονία. Οἱ ἐρωτικὲς ἀπαιτήσεις δυναμώνουν μέσα σὲ μιὰν ὁμαδικὴν ἀτμόσφαιρα, ἐπειδὴ φαίνονται κοινωνικὰ παραδεκτὲς καὶ ἔγκυρες· ἂν, ἐπομένως, ἀναπτυχθεῖ σωστὰ τὸ ὄλο πρόβλημα, ἡ γενετήσια ἀπαίτηση εἶναι πολὺ ἰσχυρότερη ἀπὸ τὸν ἀσκητισμὸ καὶ τὴν ἀπάρνηση, — πολὺ πιὸ ἀνθρώπινη καὶ οἰκεία στὴν προσωπικότητα τοῦ ἀτόμου, κι ὁ καθένας, στὸ βάθος τῆς ψυχῆς του, τὴν ἐγκρίνει καὶ τὴν ἀσπάζεται. Τὸ ζήτημα λοιπὸν δὲν εἶναι νὰ βοηθήσουμε θεραπευτικὰ, ἀλλὰ νὰ κάνουμε συνειδητὴ τὴν καταπίεση, νὰ φέρομε στὸ φῶς τῆς αὐτοσυνειδησίας τὴ σύγκρουση τῆς γενετήσιας ὁρμῆς μὲ τὸ μυστικισμό, ἔτσι ὥστε ἀπὸ τὴν πίεση μιᾶς ὁμαδικῆς ἰδεολογίας ν' ἀνάψει

καὶ νὰ φουντώσει ὁ ἀγώνας αὐτὸς καὶ νὰ μεταβληθεῖ σὲ κοινωνική δράση. Θὰ μπορούσαν καὶ πάλι νὰ μᾶς ἀντίπουν, ὅτι αὐτὸ θὰ ἦταν ἐγχείρημα διαβολικό, πὺ θὰ ἔριχνε σὲ φοβερὰ βάσανα τοὺς ἀνθρώπους, πὺ θὰ τοὺς ἀρρωσταίνει γιὰ καλὰ, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ τοὺς βοηθήσει. Αὐτὸ μᾶς θυμίζει τὴν ἐξοχὴ ἀποστροφή τοῦ Πάλλενμπεργκ στὸ «Γενναῖο ἀμαρτωλὸ» : «Ἐνα καντιποτένιο σκουλήκι εἶναι ὁ ἄνθρωπος, μόνο πὺ δὲν τὸ ξέρει. Ἄν τὸ ἤξερε, τί καντιποτένιο σκουλήκι θὰ ἦταν!» Ἡ ἀπάντηση εἶναι : ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση καὶ ὁ μυστικισμὸς εἶναι ἀπείρως διαβολικότεροι. Κατὰ τ' ἄλλα, ἡ ἴδια ἀντίρρηση ἰσχύει καὶ γιὰ τὴ δυστυχία τῆς πείνας. Ὁ Ἰνδὸς καὶ ὁ Κινέζος κούλης, πὺ ὑπομένει τὴ μοίρα του σὰ νὰ ἦταν θεόσταλη καὶ ζεῖ ζεμένος στὸ ζυγὸ, ὑποφέρει ψυχικὰ λιγότερο ἀπὸ κείνον, πὺ ξέρει τὴ φρικτὴ τάξη τῶν πραγμάτων κ' ἐπαναστατεῖ συνειδητὰ ἐναντίον τῆς δουλείας. Ποιὸς θ' ἀπαιτοῦσε γιὰ λόγους ἀνθρωπιστικούς, ν' ἀποκρύψουμε ἀπὸ τὸν κούλη τὴν ἀλήθεια τῆς δυστυχίας του ; Μόνο ὁ μυστικιστὴς καὶ ὁ φασιστὴς ἐμπνευστὴς του, ἡ κανένας Κινέζος καθηγητὴς τῆς κοινωνικῆς ὑγιεινῆς. Αὐτὸς ὁ ἀνθρωπισμὸς σημαίνει ἀπλῶς διαιώνιση τῆς «ἀπανθρωπιᾶς» καὶ ἀπόκρυψή της συνάμα. Ἡ «ἀπανθρωπιᾶ» μας εἶναι ὁ ἀγώνας μας γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ ἀγαθοῦ ἐκείνου, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου κόπτονται καὶ φλυαροῦν οἱ καλοὶ καὶ οἱ δίκαιοι γιὰ νὰ σπεύσουν νὰ εὐθυγραμμιστοῦν, βεβαίως, μὸλις ὑπερισχύσει ἡ φασιστικὴ ἀντίδραση. Παραδεχόμεστε λοιπὸν ὅτι ἡ συνεπὴς ἄσκηση τῆς γενετήσιας οἰκονομίας δίνει στὸ βουβὸ πόνου φωνή, δημιουργεῖ νέες ἀντιφάσεις καὶ ὀξύνει τὶς παλιές, κάνει τοὺς ἀνθρώπους, νὰ μὴν μπορούν πιά νὰ ὑποφέρουν τὴν ἐλλειπὴ τους κατάστασι. Ἦδη αὐτὸ φέρνει, ὅμως, μὴν ἀπελευθέρωση, ἀφοῦ δίνει στοὺς ἀνθρώπους τὴ δυνατότητα ν' ἀγωνιστοῦν ἐναγτίον τῶν κοινωνικῶν αἰτίων τῆς δυσπραγίας. Πράγματι, λοιπὸν, ἡ γενετήσια οἰκονομία θίγει τὴν πιδὸ ἀγκαθερὴ, τὴν πιδὸ συναρπαστικὴ καὶ προσωπικὴ πλευρὰ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Ἄλλά, μήπως δὲν κάνει ἀκριβῶς τὸ ἴδιον πράγμα καὶ ἡ μυστικιστικὴ διάβρωση τῶν μαζῶν ; Ἐκεῖνο πὺ ἔχει σημασία ἐδῶ, εἶναι τὸ ἐξῆς : ποιὸ σκοπὸ ὑπηρετεῖ ἡ μιὰ μέθοδος καὶ ποιὸν ἡ ἄλλη ; Ὅποιος ἔχει δεῖ στὶς

συγκεντρώσεις τῆς γενετήσιας οἰκονομίας τὰ φλογερὰ μάτια καὶ τὰ ξαναμμένα πρόσωπα· ὅποιος ἔχει ἀκούσει ἑκατοντάδες φορὲς τὰ πιδὸ προσωπικὰ ρωτήματα καὶ χρειάστηκε νὰ τ' ἀπαντήσῃ, αὐτὸς ἔχει ἀποκομίσει τὴν ἀτράνταχτη πεποίθησι, ὅτι ἐδῶ βρίσκεται κρυμμένη μιὰ κοινωνικὴ δυναμίτιδα, πὺ μπορεῖ νὰ βάλῃ γνώση σ' αὐτὸ τὸν κόσμον τῆς αὐτοκαταστροφῆς. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅμως, ὅτι, ἂν αὐτὴ τὴ δουλειὰ τὴν ἀναλάβουν οἱ «ἐπαναστάτες» ἐκεῖνοι, πὺ συναγωνίζονται μὲ τὴν ἐκκλησία στὴν ἐπίσημη παραδοχὴ καὶ υπεράσπισι τῆς ἠθικολογίας καὶ τοῦ μυστικισμοῦ· πὺ θεωροῦν, πὺ δὲν ταιριάζει στὸ «μεγαλεῖο τῆς ἐπαναστατικῆς ἰδεολογίας» ν' ἀπαντᾷ σ' ἐρωτήματα ἀφροδισιακὰ· πὺ ξεγράφουν τὸν παιδικὸ ἀνναισμὸ σὰν «ἀστικὴ ἐπιπόνησι» — κοντολογίης, ὅσοι κάπου σὲ κάποια κρυφὴ καὶ σπουδαία γωνιὰ τῆς ὑπαρξῆς τους εἶναι κι αὐτοὶ ἀντιδραστικοί, μ' ὄλο τὸ «λενινισμὸ» καὶ τὸ «μαρξισμό» τους — τότε πιθανὸν νὰ προέκυπτε πολὺ εὐκόλα ἢ ἀπόδειξι, πὺ οἱ ἐμπειρίες μου δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι σωστές, γιὰτι τότε οἱ μάζες θὰ εἶχαν πάρῃ ἀμέσως στάσι ἀντιαφροδισιακὴ !

Πρέπει νὰ προσθέσουμε δυὸ λόγια ἀκόμη γιὰ τὸ ρόλο τῆς ἠθικῆς ἀντίστασι, πὺ συναντᾶμε στὴ δουλειὰ μας. Εἶπα, πὺ οἱ ἀτομικὲς ἠθικὲς ἀναστολές, πὺ, ἀντίθετα ἀπὸ τὶς γενετήσιες ἐπιθυμίες, τροφοδοτοῦνται σήμερα ἀπὸ τὴ συνολικὴ, ἀντιαφροδισιακὴ ἀτμόσφαιρα τῆς αὐταρχικῆς κοινωνίας μπορεῖ νὰ ἐξουδετερωθοῦν μὸν μὲ τὴ δημιουργία μιᾶς ἀντίπαλης φιλαφροδισιακῆς ἰδεολογίας. Οἱ ἄνθρωποι ἀποκτοῦν τότε τὴν ἐτοιμότητα νὰ δεχτοῦν τὶς γενετησιο-οικονομικὲς γνώσεις καὶ νὰ ξεφύγουν ἔτσι ἀπὸ τὴν ἐπήρεια τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῶν ἀντιδραστικῶν δυνάμεων. Εἶναι, ὅμως, φανερό, ὅτι μὸν μιὰ πανίσχυρη διεθνικὴ γενετησιο-οικονομικὴ ὀργάνωσι μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ μιὰ τέτοια φιλαφροδισιακὴ ἀτμόσφαιρα. Στάθηκε, ἐν τούτοις, ἀδύνατο νὰ πείσουμε τὶς ἡγεσίες τῶν πολιτικῶν κομμάτων, ὅτι αὐτὸ ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια ἔργα τους. Στὸ μεταξύ ἔπεσε ἡ λεοντὴ τῆς πολιτικῆς καὶ ἀποκαλύφθηκε, ὅτι αὐτὴ καθαρὴ ἢ πολιτικὴ εἶναι ἀντιδραστικὸς ἀνορθολογισμὸς. Δὲν μπορούμε ἄρα νὰ στηριχτοῦμε πιά σὲ κανένα πολιτικὸ κόμμα. Τὸ ἔργο μας θὰ ἐπιτελεστεῖ μέσα στὰ πλαίσια τῆς φυσικῆς ἐργοδομοκρατικῆς ἐξέλιξις.

Ἐναφέραμε μόνο τις κρυφές βουβές ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων, ποὺ μποροῦσαν νὰ στηρίξουν τὸ ἔργο μας. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ. Στις ἀρχές τοῦ αἰῶνα καὶ ὡς τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο οἱ ἀνάγκες αὐτὲς ὑπῆρχαν, ὅπως ὑπῆρχε καὶ ἡ καταπίεσή τους — ἐν τούτοις ὁμως δὲν ὑπῆρχε ἡ παραμικρὴ προοπτικὴ νὰ εὐδοκιμήσει μιὰ γενετησιο-οικονομικὴ κίνηση. Ἐκτοτε, ἔχουν δημιουργηθεῖ μερικὲς ἀντικειμενικὲς κοινωνικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὸ ἔργο τῆς γενετήσιας οἰκονομίας, ποὺ πρέπει νὰ τις ἔχει μελετήσῃ κανεὶς ἐπακριβῶς, ἂν θέλει ν' ἀρχίσει σωστὰ τὴ δουλειά του. Ἦδη τὸ γεγονός ὅτι ἀπὸ τὰ 1931 ὡς τὰ 1933 εἶχαν συσταθεῖ στὴ Γερμανία τόσοι πολλοὶ γενετησιο-οικονομικοὶ σύλλογοι διαφόρων ἀποχρώσεων καὶ κατευθύνσεων, μαρτυρεῖ ὅτι μέσα στὴν κοινωνικὴ διαδικασίαν προετοιμάζεται μιὰ καινούργια κοινωνικὴ θεωρία. Μιὰ ἀπὸ τις σπουδαῖες κοινωνικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν κοινωνικὴ γενετήσια οἰκονομία, ὑπῆρξε ἡ δημιουργία τεράστιων ἐργοστασιακῶν ἐπιχειρήσεων μὲ στρατιᾶς ὀλόκληρες ὑπαλληλικῶν προσωπικῶν. Οἱ στυλοβάτες τῆς ἠθικιστικῆς καὶ ἀντιαφροδισιακῆς ἀτμόσφαιρας, ἡ μικροεπιχείρηση καὶ ἡ οἰκογένεια, κλονίστηκαν. Ὁ δεῦτερος παγκόσμιος πόλεμος ἐπιτάχυνε σημαντικὰ αὐτὴ τὴν διαδικασίαν. Οἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια, ποὺ ἀγωνίζονταν στὰ ἐργοστάσια, ἀναπτύξαν μιὰ πολὺ πιὸ ἐλεύθερη ἀντίληψη γιὰ τὴν ἐρωτικὴ ζωὴ τῶν φύλων, παρ' ὅ,τι τοὺς τὸ ἐπέτρεπε τὸ γονεϊκὸ σπίτι. Ἡ βιομηχανικὴ ἐργατιά ἦταν ἀνέκαθεν πιὸ φιλαφροδισιακὴ ἀπὸ τὴν μικροαστικὴ τάξην· τώρα, ἡ ἀποσύνθεση τῆς αὐταρχικῆς ἠθικολογίας ἄρχισε ν' ἀγγίζει καὶ τὰ μικροαστικὰ στρώματα. Ἄν παραβάλουμε τὴ σημερινὴ μικροαστικὴ νεολαία μὲ κείνη τοῦ 1910, θὰ διαπιστώσουμε, ὅτι τὸ χάσμα ἀνάμεσα στὴν πραγματικὴ ζωὴ τῶν φύλων καὶ τὴν δεσπόζουσα κοινωνικὴ ἰδεολογία ἔχει γίνῃ πλατύτερο καὶ ἀγεφύρωτο. Τὸ ἰδανικὸ τοῦ ἀσκητικοῦ κοριτσιοῦ, ἡ παρθενία, θεωρεῖται πιά ντροπὴ, καὶ ἀσφαλῶς ἀκόμη περισσότερο τὸ ἰδανικὸ τοῦ ἀναφρόδιτου ἀσκητικοῦ ἀντρα. Ἦδη ἔχουν ἀρχίσει καὶ οἱ μικροαστοὶ νὰ παίρνουν ἐχθρικὴ στάση ἀπέναντι στὴν καταναγκαστικὴ συζυγικὴ πίστη. Ὁ μεγαλοβιομηχανικὸς τρόπος παραγωγῆς βοήθησε νὰ βγοῦν στὴν ἐπιφάνεια οἱ ἀντιφάσεις τῆς ἀντιδρα-

στικῆς γενετήσιας πολιτικῆς. Ἔτσι, οὔτε λόγος νὰ γίνῃται ὅτι μπορεῖ νὰ παλινδρομήσουμε στὴν παλιὰ ἐκείνη συμφωνία τῆς ἀσκητικῆς ἰδεολογίας μὲ τὴν πραγματικὴ ζωὴ, ὅπως ὑπῆρχε ἀκόμη στις ἀρχές τοῦ αἰῶνα. Ὁ ἐξειδικευμένος στὴ γενετήσια οἰκονομία ἔχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἰσδύσει βαθιὰ μέσα στὰ μυστικὰ τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς καὶ μπορεῖ νὰ διαπιστώσει τὴν προϊούσα ἀποσύνθεση στις ἀσκητικὲς βιοτικὲς μορφές, κι ἂς τις ὑποστηρίζει ἀκόμη κραυγαλέα ἡ ἠθικολογία. Ἡ συλλογικὴ ὀργάνωσις τῆς ζωῆς τῶν νέων ἔχει ὑποσκάψει, ἂν ὄχι ἐξουδετερώσει, τὴν περιοριστικὴ ἐξουσία τοῦ γονεϊκοῦ σπιτιοῦ, ὄχι μόνο, ἀλλὰ κ' ἔχει δημιουργήσει στὴ σημερινὴ νεολαία μιὰ κατάστασις, ποὺ τὴν κάνει νὰ ζητᾷ μιὰ κοσμοθεωρίαν καὶ μιὰν ἐπιστημονικὴν διδασκαλίαν, γιὰ νὰ μπορέσει ν' ἀγωνιστεῖ γιὰ τὴ γενετήσια ὑγείαν τῆς, τὴ γενετήσια αὐτοσυνειδησίαν καὶ ἐλευθερίαν τῆς. Στὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνα ἦταν ἀδύνατον νὰ διανοηθεῖ κανεὶς, ὅτι γυναῖκες χριστιανὲς θὰ ἐγγράφονταν ποτὲ σὲ συλλόγους γιὰ τὴ ρύθμισιν τῶν γεννήσεων· σήμερον, αὐτὸ εἶναι σχεδὸν ὁ κανόνας. Ἡ κίνηση αὐτὴ δὲν ἀνακόπηκε ἀπὸ τὴν ἄνοδον τῶν φασιστῶν στὴν ἐξουσίαν, ἀπλῶς ἀναγκάστηκε νὰ περάσει στὴν παρανομίαν. Τὸ ρῶτημα εἶναι, τί μορφή θὰ πάρει ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς ἡ κίνηση αὐτὴ, ἂν ἡ δολοφονικὴ βαρβαρότητα τοῦ φασισμοῦ διαρκέσει περισσότερο, ἀπ' ὅ,τι τὸ φοβόμαστε ἔτσι κι ἄλλιῶς.

Ἄλλη ἀντικειμενικὴ περίστασις, ποὺ συνδέεται στενὰ μὲ τὴν προηγούμενην, εἶναι ἡ γοργὴ ἐξάπλωσις τῶν νευρωτικῶν καὶ βιοπαθητικῶν νοσημάτων, πράγμα ποὺ δείχνει, ὅτι ἔχει διαταραχθεῖ ἡ γενετήσια οἰκονομία καὶ δξυνθεῖ ἡ σύγκρουσις ἀνάμεσα στις πραγματικὲς γενετήσιες ὀρέξεις ἀπὸ τὴν μιὰ καὶ τὴν παλιὰ ἠθικὴ ἀναστολή καὶ ἀνατροφή ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἡ αὔξησις τῶν βιοπαθητικῶν νοσημάτων ὀδηγεῖ σιγά-σιγά στὴν ἀναγνώρισιν, πῶς ὑπάρχουν καὶ οἱ γενετήσιες αἰτίαι τοῦ κακοῦ. Τὸ πιὸ βαρυσήμαντον δεδομένον γιὰ τὴν πρακτικὴν γενετήσιαν οἰκονομίαν εἶναι ἡ ἀδυναμία τῆς πολιτικῆς ἀντίδρασης ἀπέναντι στο ἔργο τῆς γενετήσιας οἰκονομίας. Εἶναι γνωστὸ ὅτι στις λαϊκὰς βιβλιοθήκας, ἡ πρόστυχη ἀφροδισιολογικὴ φιλολογία διαβάζεται περισσότερο ἀπ' ὅ,τιδήποτε ἄλλο· αὐτὸ δίνει στὴ

γενετήσια οικονομία τὸ μέτρο τῆς σπουδαιότητάς της, ἂν κατορθώσει νὰ καθοδηγήσει ἐπιστημονικὰ τοῦτο τὸ τεράστιο ἐνδιαφέρον τοῦ κόσμου γιὰ τὸ γενετήσιο πρόβλημα. Οἱ φασιστές μποροῦν νὰ ἐξαπατήσουν γιὰ πολὺ καιρὸ τὶς μάζες, προφασιζόμενοι ὅτι ὑπερασπίζουν τὸ δικαίωμα τῆς ἐργασίας καὶ τῶν ἐργαζόμενων. Ὅμως στὸν τομέα τῆς γενετήσιας οἰκονομίας ἀλλάζουν τὰ πράγματα. Ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση δὲ θὰ κατορθώσει ποτὲ ν' ἀντιτάξει στὴν ἐπαναστατικὴ γενετήσια οἰκονομία, ἕνα δικό της ἀντιδραστικὸ γενετησιο-οικονομικὸ πρόγραμμα, ποῦ νὰ περιέχει τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ ἀπόλυτη καταπίεση καὶ ἄρνηση τῆς γενετήσιας ζωῆς. Ἄλλ' αὐτὸ θ' ἀπωθοῦσε ἀμέσως τὶς μάζες, μ' ἐξαίρεση ἕναν πολιτικὰ ἀσήμαντο κύκλο ἀπὸ γηραιὲς κυρίες καὶ μερικὰ ἀνεπανόρθωτα νεκρωμένα πλάσματα. Ἄλλὰ τὸ λόγο τὸν ἔχει ἡ νεολαία ! Κι αὐτὴ — αὐτὸ εἶναι βέβαιο — δὲν εἶναι πιά προσιτὴ στὴν ἀντιαφροδισιακὴ ἰδεολογία. Αὐτὴ εἶναι ἡ δυνάμη μας. Στὰ 1932 οἱ γενετησιο-οικονομικοὶ σύλλογοι στὴ Γερμανία εἶχαν κατορθώσει νὰ κερδίσουν τὴν ὑποστήριξη ὀργανώσεων, ποῦ γιὰ χρόνια ἀντιστέκονταν στὸ σύνθημα τῶν «ἐρυθρῶν συνδικάτων». Εἶναι φανερό, καὶ φυσικὰ σ' αὐτὸ ἀπέβλεπε ἡ πράξη μας, ὅτι ἡ γενετησιο-οικονομικὴ ὁμαδικὴ ὑγιεινὴ πρέπει νὰ ἐνταχθεῖ τελικὰ στὸ γενικὸ κοινωνικὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα. Ὅμως ὀφείλουμε νὰ διατηρήσουμε τὴ ματιὰ μας ἀθόλωτη γιὰ νὰ δοῦμε τὰ πραγματικὰ δεδομένα, ὅπως π.χ. ὅτι πολλοὶ φασιστές ἐργάτες, ὑπάλληλοι, ἀκόμη καὶ φοιτητὲς συμφωνοῦν ἀπόλυτα μὲ τὴν ἐπαναστατικὴν κατάφαση τῆς ἐρωτικῆς ζωῆς κι ἐρχονται ἔτσι σὲ σύγκρουση μὲ τὴν ἡγεσία τους. Καὶ τί θὰ μποροῦσε νὰ κάνει ἡ ἡγεσία τούτη, ἂν κατορθώναμε νὰ λύσουμε μὲ συνέπεια αὐτὴ τὴ σύγκρουση ; Τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ καταφύγει στὴν τρομοκρατία. Ὅποτε θὰ ἔχανε τὴν ἐπιρροή της. Τονίζω καὶ πάλι ὅτι ἡ ἀντικειμενικὴ χαλάρωση τῶν ἀντιδραστικῶν δεσμῶν τῆς γενετήσιας ὁρμῆς δὲν μπορεῖ ποτὲ πιά ν' ἀφανιστεῖ, κι αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴ μεγαλύτερη δυνάμη μας. Ὑπάρχει βέβαια ἡ πιθανότητα, ἂν τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα δὲν περιλάβει στὸ ἔργο του αὐτὸ τὸν τομέα, νὰ ἐξακολουθήσει ἡ νεολαία νὰ ζεῖ τὴν κρυφὴ τῆς ζωὴ περιορισμένη ὅπως καὶ πρὶν, χωρὶς νὰ τῆς εἶναι γνωστὲς οἱ

αἰτίες καὶ οἱ συνέπειες αὐτῆς τῆς ζωῆς. Ἄν, ὅμως, κάναμε τὴ δουλειὰ μας σωστὰ καὶ μὲ συνέπεια, ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση δὲ θὰ εἶχε καμὶαν ἀπάντηση, καμὶαν ἀντι-ἰδεολογία. Ἡ ἀσκητικὴ τῆς διδασκαλίας μπορεῖ νὰ σταθεῖ μόνο, ὅσο τὸ φιλαφροδισιακὸ ρεῦμα στὶς μάζες παραμένει κρυφὸ, διασπασμένο ὅσο δὲν τῆς ἀντιπαρατάσσεται σὰ μιὰ συλλογικὴ ἰδεολογία. Ὁ γερμανικὸς φασισμὸς προσπάθησε μ' ὄλες του τὶς δυνάμεις νὰ εἰσδύσει καὶ νὰ ριζώσει στὶς ψυχικὲς δομῆς, κ' ἐριξε ὄλο του τὸ βάρος στὸν προσηλυτισμὸ τῆς νεολαίας καὶ τῶν παιδιῶν. Δὲν εἶχε ἄλλα μέσα στὴ διάθεσή του, κι ἔπρεπε νὰ ζυπνήσει τὴν ὑποταγὴ στὴν ἐξουσία, ποῦ βασικὴ τῆς προϋπόθεση εἶναι ἡ ἀσκητικὴ ἀντιαφροδισιακὴ ἀνατροφή. Ἡ φυσικὴ γενετήσια ὄρεξη γιὰ τὸ ἄλλο φύλο, ποῦ ἀπὸ τὰ παιδικὰ ἐπιθυμεῖ τὸν ἡδονικὸ τῆς κορεσμὸ, ὑποκαταστάθηκε οὐσιαστικὰ μὲ κρυφὰ ὁμοφυλόφιλα καὶ σαδιστικὰ αἰσθήματα καὶ ἐν μέρει μὲ τὸν ἀσκητισμὸ. Αὐτὸ ἰσχύει π.χ. γιὰ τὸ λεγόμενο «συντροφικὸ πνεῦμα» στὰ στρατόπεδα τῆς ἐργατικῆς θητείας, καθὼς καὶ γιὰ τὴν καλλιέργεια «τοῦ πνεύματος τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς ὑπακοῆς». Ὁ ρόλος τους ἦταν νὰ ἐξαπολύσουν τὴν κτηνωδία καὶ νὰ τὴ χρησιμοποιήσουν στὸν αὐτοκρατορικὸ πόλεμο. Ὁ σαδισμὸς γεννιέται ἀπὸ τὸν ἀνικανοποίητο ὀργαστικὸ πόθο. Ἡ πρόσοψη ὀνομάζεται «συντροφικότητα», «τιμὴ», «ἐθελούσια πειθαρχία» — στὰ παρασκήνια βράζει ἡ κρυφὴ ἀγανάκτηση, ἡ κατάθλιψη ὡς τὴν ἀνταρσία, ἐπειδὴ ἐμποδίζεται κάθε προσωπικὴ ζωὴ καὶ ἰδίως ἡ ἐρωτικὴ. Μιὰ συνεπὴς γενετήσια οἰκονομία πρέπει νὰ δείξει μέσα στὸ πιὸ ὠμὸ φῶς τὴ μεγάλη ἐρωτικὴ στέρηση, καὶ μπορεῖ νὰ ὑπολογίζει στὴ ζωερὴ ἀνταπόκριση τῆς νεολαίας. Ὁ φασιστὴς ἡγέτης θὰ μείνει βέβαια κατάπληκτος καὶ σαστισμένος μπρὸς σ' αὐτὸ τὸ φαινόμενο. Ἐν τούτοις, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβει κανεὶς, πὼς στὸ μέσο ἔφηβο μπορεῖ νὰ ζυπνήσει πολὺ εὐκόλα ἡ συναίσθηση τῆς ἐρωτικῆς του στέρησης. Ἡ πράξη στὰ θέματα τῆς νεολαίας μᾶς ἔχει διδάξει, ἀντίθετα ἀπ' ὅσα ἰσχυρίζονται μερικοὶ καθοδηγητὲς, ποῦ δὲν ἔχουν πρακτικὴ πείρα, ὅτι ὁ μέσος ἔφηβος ἰδίως ὁ θηλυκός, ἀντιλαμβάνεται πολὺ πιὸ γρήγορα, πολὺ πιὸ συναισθηματικὰ καὶ πρόθυμα τὴν κοινωνικὴ του εὐθύνη, ἂν

τὸν βοηθήσει κανείς νὰ τῆ δεῖ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ συνειδητοποίηση τῆς ἐρωτικῆς καταπίεσης. Προέχει, λοιπόν, νὰ καταλάβουμε σωστὰ τὸ γενετήσιο πρόβλημα, κι ἀπὸ κεῖ νὰ προχωρήσουμε στὴ γενικὴ κοινωνικὴ κατάσταση. Μπορῶ νὰ στηρίξω τὰ λεγόμενά μου μὲ ἀμύπολλα παραδείγματα. Δὲ θάπρεπε νὰ μᾶς τρομάζουν οἱ κούφιος ἀντιρρήσεις, ἀλλὰ ν' ἀφήσουμε νὰ μᾶς καθοδηγήσει ἡ γενετησιο-οικονομικὴ πράξη καὶ μόνη.

Τί ἀπαντήσεις θὰ ἔδινε ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση σὲ μιὰν ἐπερώτηση τῆς γερμανικῆς νεολαίας, ὅπως π.χ. ἡ ἀκόλουθη :

« Ἡ ὑπαγωγή τῆς γερμανικῆς νεολαίας στὴν ἐργατικὴ θητεία ἦταν μιὰ βίαιη ἐπέμβαση στὴν ἰδιωτικὴ κ' ἐρωτικὴ ζωὴ της. Ἐπειγόντα ζητήματα περιμένουν τὴ διασάφηση καὶ τὴ λύση τους, ἐπειδὴ ἔχουν δημιουργηθεῖ παντοῦ σοβαρὲς κ' ἐπικίνδυνες συνθήκες. Τὰ πράγματα χειροτερεύουν, γιατί οἱ ἔφηβοι γενικὰ ντρέπονται καὶ φοβοῦνται νὰ συζητήσουν τὰ προσωπικὰ καφτά τους προβλήματα, τόσο μᾶλλον ποὺ ἡ ἡγεσία τοῦ στρατόπεδου ἀπαγορεύει τέτοιου εἶδους συζητήσεις. *Πρόκειται, ὅμως, γιὰ τὴ σωματικὴ καὶ ψυχικὴ υἰγεία τῶν ἐφήβων !*

Πῶς εἶναι ἡ ἐρωτικὴ ζωὴ τῆς νεολαίας στὰ στρατόπεδα τῆς ἐργατικῆς θητείας ;

Ἡ νεολαία, ποὺ ἐκπληρώνει τὴν ἐργατικὴ θητεία της, βρίσκει κατὰ μέσον ὄρο στὴν ἡλικία, ποὺ φουντώνει ἡ γενετήσια ὄρμη· τὰ περισσότερα παιδιὰ ἦταν μαθημένα νὰ ἔχουν φιλενάδα καὶ νὰ ἱκανοποιοῦν μαζί της τὶς ἐρωτικὲς τους ἀνάγκες. Βέβαια, ἡ ἐρωτικὴ ζωὴ τῆς νεολαίας παρεμποδιζόταν καὶ πρὶν, ἀπὸ τὴν ἀπουσία καὶ τῆς παραμικρῆς εὐκολίας γιὰ τὴν ὁμαλὴ λειτουργία της : ἔλλειψη στέγης γιὰ τοὺς νέους, ἔλλειψη χρημάτων γιὰ τὴν προμήθεια ἀντισυλληπτικῶν, ἐχθρότητα τῆς κρατικῆς ἐξουσίας καὶ τῶν ἀντιδραστικῶν κύκλων ἀπέναντι στὴ φυσιολογικὴ ἐρωτικὴ ζωὴ, ποὺ ἀνταποκρίνεται σὲ τὶς ἀνάγκες τῆς νεολαίας. Μὲ τὴν ἐργατικὴ θητεία τὸ κακὸ αὐτὸ χειροτέρεψε ! Ἴδου μερικὲς ἀπ' τὶς πολὺς ἀναποδιές :

Καμιὰ δυνατότητα νὰ συναντηθοῦν μὲ κορίτσια, νὰ διατηρήσουν καὶ νὰ καλλιεργήσουν τὴν παλιά τους ἐρωτικὴ σχέση.

Καταναγκασμὸς σ' ἐγκράτεια ἢ αὐτοϊκανοποίηση — αὐνανισμὸς ! Ἀποτέλεσμα : ἀποκτήνωση κ' ἐκχυδαῖσμὸς τῆς ἐρωτικῆς ζωῆς.

Θρασομανοῦν οἱ αἰσχρολογίες καὶ τὰ βρωμερὰ ἀστεῖα. Πληθαίνουν σὰν ἀρρώστια κακὴ οἱ βασανιστικὲς, ἀνθυγιεινὲς θυμοφθόρες φαντασιώσεις (βιασμοῦ, δαρμοῦ, λαγνείας καὶ ἀσέλγειας) καὶ κάθε λογῆς παρεκτροπές. Νυχτερινὲς ἀκούσιες ἐκσπερματώσεις, ποὺ ὑποσκάπτουν τὴν υἰγεία, χωρὶς νὰ φέρουν κὰν τὴν ποθούμενη εὐχαρίστηση.

Ἄναπτυξη ὁμοφυλόφιλων ὀρέξεων καὶ σχέσεων μεταξὺ ἀγοριῶν, ποὺ ποτὲ ἄλλοτε δὲν εἶχαν σκεφετῆ κατὶ τέτοιο· σοβαρὴ ἐνόχληση ἀπὸ φιλομόφιλους συντρόφους. Αὐξήση τῆς νευρικότητος, τῆς εὐεξαψίας, τῶν σωματικῶν ἐνοχλήσεων καὶ τῶν ψυχικῶν διαταραχῶν κάθε λογῆς.

Ἐπικίνδυνες ἐπιπτώσεις γιὰ τὸ μέλλον.

Κάθε νέος, ἰδίως σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία τῶν 17 ἕως 25 χρονῶν, ποὺ δὲ ζεῖ μιὰν εὐχαριστημένη ἐρωτικὴ ζωὴ, κινδυνεύει νὰ πάθει μελλοντικὰ κάποια διαταραχὴ τῆς γενετήσιας ἱκανότητάς του καὶ σοβαρὴ ψυχικὴ κατάθλιψη, καταστάσεις, ποὺ συνεπάγονται πάντοτε καὶ διαταραχὴ τῆς ἐργατικότητος. Ὅταν ἓνα ὄργανο ἢ μιὰ φυσικὴ λειτουργία δὲν ἀσκοῦνται γιὰ πολὺ καιρὸ, ἀρνοῦνται ἀργότερα νὰ λειτουργήσουν. Τ' ἀποτελέσματα εἶναι συνήθως σωματικὲς καὶ ψυχικὲς ἀσθένειες καὶ ἀνωμαλίες (γενετήσιες διαστροφές).

Τί στάση παίρνομε ἀπέναντι στὰ μέτρα καὶ τὰ διατάγματα τῆς ἡγεσίας σ' αὐτὰ τὰ θέματα ;

Ἡ ἡγεσία ἀπαιτοῦσε ὡς τὰ τώρα μὲ πολὺ γενικὲς ἐκφράσεις τὴν « ἠθικὴ ἀνδρωση τῆς νεολαίας ». Δὲν καταλαβαίνουμε, τί ἐννοοῦσε μ' αὐτό. Ἡ γερμανικὴ νεολαία μὲ τοὺς σκληροὺς ἀγῶνες της ἐναντίον τοῦ γονέικου σπιτιοῦ καὶ τῶν μανδραρίων τοῦ συστήματος εἶχε ἀρχίσει νὰ κατακτᾷ τὰ δικαιώματά της γιὰ μιὰ φυσιολογικὴ ἐρωτικὴ ζωὴ, χωρὶς βέβαια νὰ πετύχει ἀπολύτως τὸ ποθούμενο κάτω ἀπὸ τὶς σημερινὲς κοινωνικὲς συνθήκες. Ὅμως ἡ ἰδέα τῆς ἦταν γνωστὴ σ' εὐρύτατους κύκλους : ἡ νεολαία ἔχει χρέος νὰ πολεμήσει μ' ὄλα της τὰ μέσα τὸ φαρισαϊσμὸ στὰ γενετήσια ζητήματα, τὴ γουρουνιά καὶ τὴν ὑποκρισία, ποὺ εἶναι τὰ ἐπακόλουθα τοῦ γενετήσιου ἐξανδραποδισμοῦ τῆς νεολαίας. Ἡ ἰδέα τῆς εἶναι, πῶς τὰ κορίτσια καὶ τ' ἀγόρια πρέπει νὰ ζοῦν ἀρμονικὰ σὰν καλοὶ σύντροφοι τὴν πνευματικὴ καὶ τὴ σωματικὴ

ζωή τους. Ἡ ἰδέα της εἶναι, πὼς ἡ κοινωνία ἔχει τὴν ὑποχρέωση νὰ τακτοποιήσει καὶ νὰ ἐλαφρύνει τὴ ζωὴ τῶν νέων ἀνθρώπων. *Τί θέση παίρνει σ' ὄλ' αὐτὰ τὸ νέο γερμανικὸ Ράιχ ;*

Τὰ διατάγματα τοῦ ὡς τὰ τώρα συγκρούονται ὀξύτερα μὲ τις ἀντιλήψεις τῆς νεολαίας. Τὰ μέτρα τῆς ἀστυνομίας τοῦ Ἀμβούργου γιὰ λόγους ἠθικῆς ἀπέναντι στοὺς θιασῶτες τῶν θαλάσσιων σπόρ, ἡ ἀπειλή, ὅτι θὰ τοὺς στείλουν σὲ στρατόπεδα συγκέντρωσης γιὰ «προσβολὴ τῶν ἠθῶν καὶ τῆς δημοσίας αἰδοῦς», ἀπειλεῖ τὰ δικαιώματά μας. Εἶναι, λοιπόν, προσβολὴ τῶν ἠθῶν ὅταν ἕνας νέος κοιμᾶται στὸ ἀντίσκηνός του μὲ τὴ φιλενάδα του ;

Ρωτᾶμε τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Νεολαίας : *Πῶς πρέπει νὰ ζοῦν ἐρωτικὰ τὰ δύο φύλα ; Ὑπάρχουν τέσσερις μόνο δυνατότητες.*

1. Ἐγκράτεια· πρέπει ἡ νεολαία νὰ ζεῖ μ' ἐγκράτεια καὶ νὰ μὴν ἔχει κανενὸς εἶδους σαρκικὴ ἐπαφή ὡς τὸ γάμο ;
2. Ἀδυνατισμός· πρέπει ἡ νεολαία ν' ἀυανίζεται ;
3. Ὁμοφυλοφιλία· πρέπει ἡ νεολαία νὰ ἐπιδοθεῖ στὴν ὁμοφυλοφιλία ; Ἄν ναι, μὲ τί τρόπο ; Μὲ ἀλληλοαυνανισμὸ ἢ μὲ πρωκτικὲς σχέσεις ;
4. Φυσικὴ ἐρωτικὴ ζωὴ καὶ ἐλεύθερες σαρκικὲς σχέσεις ἀνάμεσα σ' ἀγόρια καὶ κορίτσια. Πρέπει ἡ γερμανικὴ νεολαία ν' ἀσπαστεῖ καὶ νὰ προωθήσει τὴ φυσικὴ ἐρωτικὴ ζωὴ τῶν φύλων ; Ἄν ναι :

Ποῦ πρέπει νὰ συνουσιάζονται οἱ νέοι ; (πρόβλημα στέγης).

Πῶς καὶ μὲ τί τρόπο θ' ἀποφευχθεῖ ἡ σύλληψη ;

Πότε θὰ πρέπει ν' ἀρχίσει αὐτὴ ἡ συνουσία ;

Ἐπιτρέπεται στὸ νέο νὰ κάνει ὅ,τι καὶ ὁ ἡγέτης του ;»

Παρόμοια ἐρωτήματα ἰσχύουν καὶ γιὰ τὴν ἀγωγή τῶν παιδιῶν.

Θὰ φανεῖ παράξενο καὶ σὲ πολλοὺς ἀκατανόητο, ἀλλ' εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητο : ἡ ἐπαναστατικὴ ἀνατροπὴ τῶν παιδιῶν εἶναι κατ' οὐσίαν δουλειὰ τῆς γενετήσιας οἰκονομίας. Ἄς συγκρατήσουν τὴν κατάπληξή τους οἱ πολέμιοι τῆς γενετήσιας οἰκονομίας κι ἂς ἀκούσουν ὑπομονετικὰ τὰ παρακάτω. Γιατί τὰ παιδιά στὴν προεφηβεία μπορεῖ νὰ καθοδηγηθοῦν εὐκολότερα καὶ καλύτερα μὲ τὴ γενετήσια ἀγωγή ;

1. Σ' ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα, ἀκόμη καὶ σὲ κείνα, ὅπου ἐνδημεῖ ἡ πείνα καὶ οἱ στερήσεις, ἡ παιδικὴ ἡλικία εἶναι ἡ

ἐποχὴ, ποὺ φουντώνει ἡ περιέργεια καὶ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ γενετήσια θέματα. Ἐπιπλέον, ἐνῶ ἡ πείνα μέχρι σωματικῆς ἐξουθένωσης χτυπάει ἕνα ποσοστὸ μονάχα — σήμερα πολὺ μεγάλο — τῶν παιδιῶν, ἡ γενετήσια καταπίεση χτυπάει κάθε παιδί σὲ κάθε κοινωνικὸ στρώμα χωρὶς ἐξαιρέση. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ διευρύνει ἀφάνταστα τὴν κοινωνικὴ σφαῖρα τῆς ἐπίθεσης.

2. Οἱ συνηθισμένες μέθοδοι, ποὺ ἐφαρμόζει τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα γιὰ νὰ ὀργανώσει τὰ παιδιά, εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνες, ποὺ μεταχειρίζεται καὶ ἡ ἀντιδραστικὴ πολιτικὴ διαπαιδαγώγηση : πορεῖες, τραγούδι, στολές, ὁμαδικὰ παιχνίδια κλπ. Τὸ παιδί — ἂν δὲν προέρχεται ἀπὸ ἐλευθέρια οἰκογένεια, ὅπως μιὰ μικρὴ μειονότητα — δὲν μπορεῖ νὰ ξεχωρίσει τὸ περιεχόμενο τῆς ἀντιδραστικῆς προπαγάνδας ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπαναστατικῆς διαφώτισης. Δὲν πρέπει νὰ τρέφουμε αὐταπάτες καὶ νὰ παραβλέπουμε τὴν πραγματικότητα — αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη ἐντολὴ στὸν ἐπαναστατικὸ ἀγώνα. Ὑποστηρίζω, λοιπόν, ὅτι οἱ ἔφηβοι καὶ τὰ παιδιά θὰ βαδίσουν αὔριο μὲ τὴν ἴδια εὐκολία καὶ χαρὰ κάτω ἀπὸ τοὺς ἤχους τῆς φασιστικῆς φανφάρας, ὅπως βιάζονται σήμερα στοὺς ἤχους τῆς δημοκρατικῆς. Ἐπιπρόσθετα, ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση εἶναι πολὺ πιὸ ἐπιτήδεια στὴν ὀργάνωση τῆς προπαγάνδας μεταξὺ τῶν παιδιῶν, ἀπὸ τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα, ποὺ μειονεκτοῦσε συνεχῶς. Ἡ σοσιαλιστικὴ παιδικὴ ὀργάνωση ἦταν ἐξαιρετικὰ ἀδύναμη στὴ Γερμανία, συγκρινόμενη μὲ τὴν ἀντιδραστικὴ.

3. Μπορεῖ ἡ ἀντιδραστικὴ ὀργάνωση τῶν παιδιῶν νὰ εἶναι πολὺ πιὸ ἐπιδέξια καὶ ἀποδοτικὴ σ' ὅλα τ' ἄλλα — ἕνα, ὅμως, δὲν μπορεῖ νὰ κατορθώσει μὲ κανένα τρόπο : νὰ πορίσει στὰ παιδιά σωστὲς γνώσεις γιὰ τὴ ζωὴ τῶν φύλων, νὰ τὰ φωτίσει καὶ νὰ διαλύσει τὴ θολούρα καὶ τὴ σύγχυση ποὺ βασιλεύει στ' ἀφροδίσια θέματα. Τοῦτο, μόνο τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα μπορεῖ νὰ τὸ κατορθώσει· πρῶτον, γιατί δὲν ἔχει κανένα συμφέρον νὰ καταπίεσει τὸν ἀφροδισιασμὸ τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ ἀντίθετο· δεύτερον, ἐπειδὴ τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα ἦταν ἀνέκαθεν ὁ συνήγορος τῆς φυσικῆς κ' ἐλεύθερης ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν.

Τὸ ἰσχυρότατο αὐτὸ ὄπλο ἔμεινε, ὥστόσο, ἀχρησιμοποίητο· καὶ μάλιστα, οἱ παιδικὲς ὀργανώσεις στὴ Γερμανία δὲ θέλησαν μὲ κανένα τρόπο νὰ μετατρέψουν τὴ συνηθισμένη ἀτομικὴ γενετήσια διαφώτιση σὲ ὁμαδικὸ μέτρο. Τὸ κωμικοτραγικὸ εἶναι ὅτι οἱ πολέμοι αὐτοὶ τῆς γενετήσιας οἰκονομίας ἐπικαλοῦνται τὸν Μάρξ καὶ τὸν Λένιν· ἐνῶ οὔτε ὁ Μάρξ, οὔτε ὁ Λένιν ἔγραψαν ποτὲ τίποτε σχετικὸ μὲ τὴ γενετήσια οἰκονομία. Ἄντ' αὐτοῦ, ἔχουμε τὸ πραγματικὸ δεδομένο, ὅτι τὰ παιδιά πέφτουν ὁμαδικὰ θύματα στ' ἀρπάγια τῆς πολιτικῆς ἀντίδρασης. Παρ' ὅλες, λοιπόν, τὶς δυσκολίες, τὸ ἔργο τῆς γενετήσιας οἰκονομίας μεταξὺ τῶν παιδιῶν ἔχει ἀφάνταστες δυνατότητες ἐπιτυχίας, γιατί μπορούμε νὰ ὑπολογίζουμε στὸ φλογερὸ τους ἐνδιαφέρον γιὰ τ' ἀφροδίσια θέματα. Ἄν κατορθώσουμε νὰ προσελκύσουμε ὁμαδικὰ τοὺς ἐφήβους καὶ τὰ παιδιά μὲ τὰ γενετήσια ἐνδιαφέροντά τους, τότε στὴν ἀντιδραστικὴ διάβρωση θ' ἀντιτασσόταν μιὰ ἰσχυρότατη ἀντίπαλη δύναμη — καὶ ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση θὰ ἦταν ἀνίσχυρη.

Στοὺς σκεπτικιστὲς, τοὺς ἀντιρρησίες καὶ τοὺς ἠθικολόγους ἐκείνους, ποὺ γνοιάζονται γιὰ τὴν «ἀγνότητα» τῶν παιδιῶν καὶ τῶν ἐφήβων, θὰ παραθέσουμε δυὸ μόνο παραδείγματα (ἀντὶ πολλῶν) ἀπὸ τὴν προσωπικὴ μας πρακτικὴ ἐμπειρία :

Πρῶτον : ἡ ἐκκλησία δὲν εἶναι τόσο ἐκλεκτικὴ ! Ἐνα δεκαπεντάχρονο ἀγόρι, ποὺ εἶχε φύγει ἀπὸ μιὰ φασιστικὴ ὀργάνωση κ' ἔγγραφεὶ στὴν κομμουνιστικὴ νεολαία, διηγήθηκε, ὅτι στὴ φασιστικὴ ὀργάνωση ὁ παπὰς συνήθιζε κάθε βδομάδα νὰ φωνάζει ἰδιαίτερα τὸ κάθε ἀγόρι καὶ νὰ τὸ ξομολογᾷ γιὰ τὰ σαρκικὰ του ἀμαρτήματα. Τὸ ρωτοῦσε κατὰ κανόνα, ἂν εἶχε ἀνανιστεῖ — πράγμα, ποὺ τὸ παιδὶ τὸ παραδεχόταν μὲ βαριά συνείδηση. Ὁ παπὰς τοῦ ἔλεγε τότε : «Αὐτὸ εἶναι μεγάλο ἀμάρτημα, τέκνον μου· ἀλλὰ μπορεῖς νὰ τὸ ξοφλήσεις καὶ νὰ πάρεις ἄφεση, ἂν ἐργαστεῖς ἐπιμελῶς γιὰ τὴν ἐκκλησία· πάρε νὰ μοιράσεις αὔριο αὐτὰ τὰ φυλλάδια». Ἐτσι ἐργάζεται στὴν πράξη ὁ μυστικισμὸς. Ἐμεῖς, ὅμως, «ντρεπόμαστε», εἴμαστε «καθαροί», δὲ θέλουμε νὰ ξέρουμε «αὐτὰ τὰ πράγματα». Καὶ κατόπιν ἀποροῦμε, ὅταν ὁ μυστικισμὸς προσηλυτίζει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς νεολαίας μας.

Δεύτερο : ὁ γενετησιο-οικονομικὸς ὄμιλος στὸ Βερολίνο εἶχε ἀναλάβει νὰ κάνει μιὰ πρώτη δοκιμὴ στὴ γενετησιο-οικονομικὴ διαπαιδαγώγηση τῶν παιδιῶν, καὶ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ εἶχε συντάξει ὁμαδικὰ ἓνα διήγημα «*Τὸ τρίγωνο τῆς κίμωνας, Σύλλογος γιὰ τὴν ἐξέταση τῶν μυστικῶν τῶν ἐνήλικων*». Πρὶν τὸ στείλουν στὸ τυπογραφεῖο, ἀποφάσισαν νὰ τὸ διαβάσουν στὸν παιδικὸ ὄμιλο Φίχτε, γιὰ νὰ μελετήσουν τὶς ἀντιδράσεις τους. Πολὺ θὰ θέλαμε νά'ταν παρόντες, ὅλοι, ὅσοι στὸ ἄκουσμα τῆς γενετήσιας οἰκονομίας σηκώνουν περιφρονητικὰ τοὺς ὤμους τους. Πρῶτον, εἶχαν συγκεντρωθεῖ 70 παιδιά, ἀντὶ γιὰ τὰ συνηθισμένα 20. Ἐνῶ συνήθως ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ προσελκύσει κανεὶς τὴν προσοχὴ τους καὶ νὰ ἐπιβάλλει ἡσυχία, τώρα τὰ παιδιά ἦταν ὅλο ἀφτιά, τὰ μάτια τους ἀστράφταν καὶ τὰ πρόσωπά τους σχημάτιζαν μιὰ μόνη μεγάλη φωτεινὴ κηλίδα μέσα στὴν αἴθουσα. Σὲ πολλὰ σημεῖα ἡ ἀνάγνωση διακόπτονταν ἀπὸ ἀκράτητο ἐνθουσιασμό. Στὸ τέλος, παρακινήσαν τὰ παιδιά, νὰ ἐκφράσουν τὴν κριτικὴ τους καὶ τὶς ἐπιθυμίες τους. Πολλὰ παιδιά σηκώθηκαν καὶ μίλησαν. Κ' ἔπρεπε νὰ ντρέπεται κανεὶς μπροστὰ τους γιὰ τὴ σεμνοτυφία του καὶ τὴν ἀμηχανία του. Οἱ παιδαγωγοὶ συγγραφεῖς τοῦ διηγήματος εἶχαν συμφωνήσει νὰ μὴ συμπεριλάβουν τὸ ἀντισυλληπτικὸ θέμα καὶ νὰ μὴν ἀναφέρουν τὸν παιδικὸ ἀννατισμὸ. Τὰ ρωτήματα ἦρθαν βροχή. «Γιατί δὲ λέτε, πῶς προφυλάγεται κανεὶς γιὰ νὰ μὴν κάνει παιδιά ;» «Αὐτὸ τὸ ξέρουμε ἔτσι κι ἄλλωθς». Φώναξε κάποιον παιδὶ γελώντας. «Τὶ εἶναι πόρνη ; δὲν ἔλεγε τίποτε γιαντὸ τὸ διήγημα». «Αὔριο θὰ πᾶμε στοὺς Χριστιανούς», εἶπαν μὲ ἀγαλλίαση. «Ἐκεῖ μιλάνε γι' αὐτὰ τὰ πράγματα. Θὰ τοὺς δεῖξουμε ἐμεῖς !» «Πότε θὰ βγεῖ τὸ βιβλίον ; Πόσο θὰ κοστίζει ; Θὰ εἶναι τόσο φτηνὸ, γιὰ νὰ μπορούμε νὰ τ' ἀγοράσουμε καὶ νὰ τὸ μοιράσουμε ;» Τὸ πρῶτο μέρος, ποὺ εἶχε διαβαστεῖ ἔδινε κυρίως διαφωτιστικὰς πληροφορίες γιὰ τὶς ἐρωτικὰς σχέσεις τῶν δύο φύλων. Ἡ συντακτικὴ ὁμάδα εἶχε σκοπὸ νὰ προσθέσει κ' ἓναν ἄλλο τόμο, ποὺ ξεκινώντας ἀπὸ τ' ἀφροδίσια θὰ ἐξηγοῦσε στὰ παιδιά τὰ κοινωνικὰ προβλήματα — καὶ τοὺς τὸ ἀνακοίνωσε. «Πότε θὰ βγεῖ ὁ δεύτερος τόμος ;» «Θὰ εἶναι κι αὐτὸς ἐξίσου διασκεδαστικὸς ;» Πότε ἄλλοτε

ζήτησε μιὰ παιδική ομάδα με τόση αυθορμησία κοινωνικά ἐγχειρίδια ; Δὲν ὀφείλουμε νὰ διδαχτοῦμε ἀπ' αὐτὸ τὸ περιστατικό ; Ἀσφαλῶς ὀφείλουμε. *Πρέπει νὰ ξυπνήσουμε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν παιδιῶν γιὰ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα καταφάσκοντας τὰ γενετήσια ἐνδιαφέροντά τους καὶ ἱκανοποιώντας τὴν περιέργεια καὶ τὴ φιλομάθεια τους σ' αὐτὰ τὰ θέματα. Πρέπει τὰ παιδιά ν' ἀποκτήσουν τὴν ἀτράνταχτη πεποίθηση, πὼς αὐτὴ τὴν κατανόηση καὶ αὐτὲς τὲς γνώσεις δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς τὲς προσφέρει ἢ πολιτικὴ ἀντίδραση.* Καὶ τότε θὰ τὰ κερδίσουμε ὁμαδικά, θὰ τὰ προφυλάξουμε σ' ὅλες τὲς χῶρες ἀπὸ τὲς ἀντιδραστικὲς ἐπήρειες καὶ — τὸ πιὸ σπουδαῖο — θὰ τὰ συνδέσουμε στενὰ μετὰ τὸ ἐπαναστατικὸ ἐλευθερωτικὸ κίνημα. Ὅμως, πρὸς τὸ παρόν, ἀνάμεσα στὸ ἔργο μας αὐτὸ καὶ στὰ παιδιά παρεμβαίνει, ὄχι μόνο ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση, ἀλλὰ καὶ οἱ «ἠθικολόγοι» τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος.

Τὸ ἄλλο σπουδαῖο μέλημα τῆς γενετήσιας οἰκονομίας εἶναι νὰ ξεκαθαρίσει τὴν κατάσταση, πὼς δημιούργησε καὶ πάλι στὴ Γερμανία ἢ ἐπαναφορά τῆς γυναίκα ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιο πίσω στὸ σπίτι καὶ στὸ οἰκοκυριό. Πρέπει νὰ δηλώσουμε καθαρὰ καὶ ξάστερα, ὅτι ἡ ἐλευθερία τῆς γυναίκα σημαίνει πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἐλευθερία στὸν ἔρωτα. Πρέπει νὰ ξέρομε, ὅτι πολλὲς γυναῖκες δὲν μποροῦν νὰ ὑποφέρουν τὴν οἰκονομικὴ ἐξάρτηση ἀπὸ τὸν ἄντρα, ὄχι γι' αὐτὴ καθαυτὴ; ἀλλὰ γιατί εἶναι συνδεμένη μετὰ τὸν ἐρωτικὸ περιορισμό. Ἀπόδειξη, πὼς οἱ γυναῖκες, πὼς ἔχουν καταπνίξει μέχρι ἀνεπιθυμίας καὶ ἀναφροδισίας τὸν ἐρωτισμὸ τους, ὄχι μόνο δέχονται μ' εὐκολία μεγάλη καὶ χωρὶς ἀντίρρηση αὐτὴ τὴν οἰκονομικὴ ἐξάρτηση, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐγκρίνουν ἀπερίφραστα. Ἄν θέλομε νὰ χρησιμοποιοῦμε γιὰ πολιτικούς σκοποὺς τὴν οἰκονομικὴ ἐξάρτηση τῆς γυναίκα ἀπὸ τὸν ἄντρα, τότε πρώτη προϋπόθεση εἶναι, νὰ ξυπνήσουμε τὴν ἐρωτικὴ αὐτοσυνειδησία τῶν γυναικῶν καὶ νὰ τὲς προειδοποιήσουμε γιὰ τοὺς κινδύνους τῆς ἀσκητικῆς ἀνερώτευτης ζωῆς. Ἄν οἱ γενετησιο-οικονομικὲς ὀργανώσεις δὲν μπορέσουν νὰ ἐκπληρώσουν αὐτὸ τὸ ἔργο, τότε τὸ νέο φασιστικὸ κύμα τῆς γενετήσιας καταπίεσης τῶν γυναικῶν, θὰ τὲς ἐμποδίσει νὰ συνειδητοποιήσουν τὴν οἰκονομικὴ τους δουλεία. Στὴ Γερμανία,

ὅπως καὶ σὲ ἄλλες ἐκβιομηχανισμένες χῶρες, ὑπάρχουν ὅλες οἱ ἀντικειμενικὲς κοινωνικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴ σφοδρὴ ἐξέγερση τῶν γυναικῶν καὶ τῶν νέων ἐναντίον τῆς γενετήσιας ἀντίδρασης. Ἄν ὑπῆρχε μιὰ ἀπόλυτα συνεπὴς καὶ ἀτρόμητη γενετήσια πολιτικὴ, θὰ ἐξαφανίζοταν ἀπὸ τὸν κόσμον ἕνα πρόβλημα, πὼς δὲν παύει ν' ἀπασχολεῖ τοὺς ἐλεύθερους στοχαστὲς μας καὶ τοὺς πολιτικούς μας, χωρὶς νὰ ξέρομε τὴν ἀπάντησιν στὸ ρῶτημα : γιατί οἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἔφηβοι στρέφονται τόσο πρόθυμα πρὸς τὴν πολιτικὴ ἀντίδραση ; Σὲ κανέναν ἄλλο τομέα τῆς ζωῆς δὲ φαίνεται τόσο καθαρὰ ὁ κοινωνικὸς ρόλος τῆς γενετήσιας καταπίεσης, ἢ στενὴ σχέση τῆς γενετήσιας ἀπώθησης μετὰ τὴν πολιτικὴ ἀντιδραστικὴ θεωρία.

Τέλος, μι' ἀντίρρηση, πὼς μοῦ πρόβαλαν ψυχίατροι ὅταν διάβασαν τοῦτο τὸ ἀπόσπασμα, καὶ πὼς δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ τὴν ἀντικρούσω. Λένε : Εἶναι μὲν σωστὸ πὼς οἱ μεγάλες μάζες ἀπασχολοῦνται συνεχῶς μετὰ τὰ γενετήσια προβλήματά τους, γιατί αὐτὰ τὲς καίνε περισσότερο· ἀλλὰ μποροῦμε ἀπ' αὐτὸ νὰ βγάλουμε τὸ συμπέρασμα, ὅτι τοῦτο τὸ ἐνδιαφέρον τους μπορεῖ νὰ πολιτικοποιηθεῖ γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἐπανάσταση, πὼς ἀπαιτεῖ τόση αὐταπάρνηση καὶ τόσες θυσίες ; Δὲ θὰ ζητήσουν οἱ μάζες ἀμέσως τὴν ἐρωτικὴ τους ἐλευθερία, μόλις συνειδητοποιήσουν τὴ γενετήσια καταπίεσίν τους ; Ὅσο πιὸ δύσκολο εἶναι τὸ ἔργο μας, τόσο περισσότερο ὀφείλομε ν' ἀκούσουμε τὲς ἀντιρρήσεις, νὰ τὲς σκεφτοῦμε καὶ νὰ τὲς ἀπαντήσουμε. Πρέπει νὰ προσέξουμε νὰ μὴν παρασυρθοῦμε ἀπὸ τοὺς ἐπαναστατικούς μας πόθους, καὶ νὰ μὴ νομίσουμε πὼς εἶναι δυνατό νὰ πραγματοποιηθεῖ ἕνα σχέδιο, μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ εἶναι σωστὸ «αὐτὸ καθαυτὸ». Ἡ ἐκβίαση τοῦ ἀγῶνα κατὰ τῆς πείνας δὲ θὰ κριθεῖ ἐκ τῶν προτέρων ἀπὸ τὴ σφοδρὴ ἐπιθυμία μας νὰ καταργήσουμε τὴν πείνα, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ τῶν ἀντικειμενικῶν προϋποθέσεων γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Τὸ ἐρώτημα, λοιπόν, εἶναι, ἂν μπορεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαζῶν γιὰ τ' ἀφροδισια προβλήματά τους καὶ ἡ ἐρωτικὴ τους δυσπραγία νὰ μετατραπεῖ σὲ πολιτικὴ δράση ἐναντίον τοῦ ὑπαίτιου κοινωνικοῦ συστήματος, ὅπως π.χ. ἡ ὕλική τους ἔνδεια. Ἀναφέραμε τὲς πρακτικὲς μας ἐμπειρίες, καθὼς καὶ τοὺς θεωρητικούς μας διαλογί-

σμούς που συνηγορούν με την άποψη, ότι αυτό που κατορθώνεται σε άτομικές ομάδες και συγκεντρώσεις είναι δυνατό να κατορθωθεί και σ' ευρύτερη ομαδική βάση. Παραλείψαμε μόνο ν' αναφέρουμε μερικές *απαραίτητες προϋποθέσεις*. Για να καρποφορήσει το έγχείρημα, να βάλουμε σε λειτουργία την κοινωνική γενετήσια οικονομία, χρειάζεται η ένοποίηση του εργατικού κινήματος· αν δεν πραγματοποιηθεί αυτή η ένοποίηση, το έργο της γενετήσιας οικονομίας δεν μπορεί να έχει, πρὸς το παρόν παρά προπαρασκευαστικό χαρακτήρα· χρειάζεται ακόμη απαραίτητα η συγκρότηση μιᾶς σύντονης πειθαρχημένης *διεθνικῆς* γενετησιο-οικονομικῆς ὀργάνωσης, πού θα βάλει σε πρακτική εφαρμογή και θα εξασφαλίσει αυτό το έργο· τρίτο, χρειάζονται αὐστηρά εκπαιδευμένοι καθοδηγητές του κινήματος. Κατὰ τ' ἄλλα, δὲν εἶναι σωστό να θέλουμε να λύσουμε ἐκ τῶν προτέρων τις λεπτομέρειες του κάθε ζητήματος. Αυτό θα δημιουργούσε ἀπλῶς σύγχυση και κωλισιεργεία. Οἱ λεπτομέρειες θα λύνονται αὐτόματα κάθε φορά με τὴν πράξη.

6. Ὁ ἀπολιτικός ἄνθρωπος

Ἐρχόμαστε, τέλος, στο ζήτημα του λεγόμενου ἀπολιτικού ἀνθρώπου. Ὁ Χίτλερ στήριξε τὴ δύναμή του σ' ἀνθρώπους καταρχὴν ἀπολιτικούς· ὄχι μόνο, ἀλλὰ και στὴν τελευταία του νικηφόρα ἐξόρμηση, τὸ Μάρτη του 1933, εἶχε ἐπιστρατεύσει «νόμιμα» 5 ἑκατομμύρια κόσμο, πού ὡς τὰ τότε δὲν ψήφισαν, ἦταν ἐπομένως «ἀπολιτικοί». Τ' ἀριστερὰ κόμματα εἶχαν βάλει τὰ δυνατά τους, να κερδίσουν τις ἀδιάφορες μάζες, χωρίς ὅμως ν' ἀναρωτηθοῦν, τί θα πεί «ἀδιάφορος» ἢ «ἀπολιτικός».

Ὅταν ἕνας μεγαλοβιομήχανος ἢ μεγαλογαιοκτήμονας εἶναι ἀπερίφραστα δεξιό, αὐτὸ πηγάζει ἀπὸ τ' ἄμεσα οἰκονομικά τους συμφέροντα. Ἄν ἦταν ἀριστεροί, θα στρέφονταν ἐναντίον τῆς κοινωνικῆς τους θέσης, ἄρα ἢ κλίση τους αὐτὴ θα ἔπρεπε ν' ἀναχθεῖ σὲ ἄλογες αἰτίες. Ἐξίσου λογικὸ εἶναι, ὅταν ἕνας ἐργάτης προσανατολιζέται ἀριστερά, γιατί ὁ προσανατολισμὸς του καθορίζεται ἀπὸ τὴν ἄμεση κοινωνικὴ και οἰκονομικὴ του

θέση μέσα στο ἐργοστάσιο. Ὅταν, ὅμως, ἕνας ἐργάτης, ἢ ἕνας υπάλληλος ἢ δημόσιος λειτουργὸς εἶναι δεξιό, αὐτὸ σημαίνει, πὼς δὲν ἔχουν ξεκαθαρίσει τὸ πολιτικὸ τους συμφέρον, ὅτι δηλαδή δὲν ἔχουν ἐπίγνωση τῆς κοινωνικῆς τους θέσης. Ὅσο πιὸ ἀπολιτ.κὸς εἶναι κάποιος, πού ἀνήκει στὴ μεγάλη μάζα τῶν ἐργαζόμενων, τόσο πιὸ προσιτὸς στὴν ἰδεολογία τῆς πολιτικῆς ἀντίδρασης. Αὐτὴ ἢ «ἀπολιτικότητα» δὲν εἶναι — ὅπως πιστεύουν πολλοὶ — μιὰ παθητικὴ ψυχικὴ κατάσταση, ἀλλ' ἀπεναντίας, μιὰ κατεξοχὴν *ἐνεργητικὴ* συμπεριφορά, μιὰ *ἄμυνα* ἐναντίον τῆς συνειδητοποίησης τῆς κοινωνικῆς εὐθύνης.

Ἄν ἀναλύσουμε, αὐτὴ τὴν εὐθυσφόβη ἀμυντικὴ στάση, τὰ πορίσματα εἶναι μονόσημα και ρίχνουν φῶς σὲ πολλές σκοτεινὲς πτυχὲς τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀπολιτικῶν στρωμάτων. Ὁ μέσος διανοούμενος, πού «δὲ θέλει ν' ἀνακατευτεῖ με τὴν πολιτικὴ» ἄγεται ἀπὸ τ' ἄμεσα οἰκονομικά του συμφέροντα, φοβᾶται γιὰ τὴ θέση του, ἐξαρτημένος καθὼς εἶναι ἀπὸ τὴν «κοινὴ γνώμη»· κι ἀπὸ τὸ φόβο του, δὲ διστάζει να θυσιάσει ἀνευθυσία τις γνώσεις και πεποιθήσεις του. Ἀνάμεσα σὲ κείνους, πού κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο, συμμετέχουν στὴν παραγωγή, κι ὅμως παραμένουν ἀνευθυσνοι, μπορούμε να ξεχωρίσουμε δυὸ κατηγορίες. Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς μιᾶς ἔχουν συνδέσει ὑποσυνείδητα τὴν ἔννοια «πολιτικὴ» με παραστάσεις βίας και σωματικὸ κινδύνου, μ' ἕνα σὼψυχο φόβο δηλαδή, πού τοὺς ἐμποδίζει να προσανατολιστοῦν σύμφωνα με τὴν κοινωνικὴ πραγματικότητα. Στους ἄλλους — πού ἀποτελοῦν τὴν πλειονότητα — ἢ εὐθυσφοβία πηγάζει ἀπὸ τις προσωπικὲς τους ἐνδόμυχες συγκρούσεις και φροντίδες, ὅπου ὑπερέχουν συνήθως οἱ ἐρωτικὲς ἐγνοιες. Ὅταν μιὰ νεαρὴ υπάλληλος, πού οἰκονομικά θα εἶχε κάθε λόγο να συνειδητοποιήσει τὴν κοινωνικὴ της εὐθύνη, παραμένει ἀνευθυσνη, αὐτὸ στις 99% τῶν περιπτώσεων ὀφείλεται στις λεγόμενες «ἐρωτικὲς περιπέτειές της», με ἄλλα λόγια σ' ἀφροδισιακά της διλήμματα. Αὐτὸ ἰσχύει και γιὰ τὴ μικροαστὴ, πού, γιὰ να μὴν καταρρεῦσει, ἀγωνίζεται μ' ὅλες τις ψυχικὲς της δυνάμεις να στραγγαλίσει τις ἐρωτικὲς της ἐπιθυμίες. Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα εἶχε παρνοήσει τούτη τὴν κατάσταση κ' ἐπιχειροῦσε να πολιτικο-

ποιήσει τον «ἀπολιτικό» άνθρωπο, κάνοντάς τον να συνειδητοποιήσει τ' ανεκπλήρωτα οικονομικά του συμφέροντα. Ἡ πράξη μᾶς ἔχει διδάξει, ὅμως, πὼς αὐτὲς οἱ ἀπολιτικές μάζες δὲ θέλουν κὰν ν' ἀκούσουν τίς οικονομικές του ἀναλύσεις — ἐνῶ ἀκοῦν μ' ἐνθουσιασμό τίς μυστικιστικές φλυαρίες τῶν ἐθνικοσοσιαλιστῶν, πού δὲ λένε σχεδὸν τίποτε γιὰ οικονομικά συμφέροντα. Πὼς ἐξηγεῖται αὐτό; Ἀπλούστατα, οἱ σοβαρὲς ἐσωτερικές συγκρούσεις, πού προκαλοῦν συνειδητὰ ἢ ὑποσυνείδητα τ' ἀνεπίλυτα ἐρωτικά προβλήματα — στὴν εὐρύτατη ἐκδοχή τους — ἐμποδίζουν τὴν ἔλλογη σκέψη καὶ τὴ συνειδητοποίηση τῆς κοινωνικῆς εὐθύνης, κάνουν τὸν ἄνθρωπο δειλό, τὸν ἐγκλωβίζουν. Ὄταν λοιπὸν αὐτὸς ὁ δειλὸς καὶ «φασκιωμένος» ἄνθρωπος συναντήσει κανένα φασιστὴ, πού χρησιμοποιεῖ γιὰ τὴ δουλειά του τὴν πίστη καὶ τὸ μυστικισμό, δηλαδὴ ἐπιθυμητικά, ἐρωτικά μέσα, τότε τοῦ παραδίνεται ψυχὴ τε καὶ σῶματι, ὄχι ἐπειδὴ τὸ φασιστικὸ πρόγραμμα τὸν ἐντυπωσιάζει περισσότερο ἀπὸ τὸ ἐπαναστατικὸ, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀφοσίωσή του στὸν «ἡγέτη» καὶ τὴν ἰδεολογία του αἰσθάνεται μιὰ στιγμαία ἀνακούφιση τῆς χρόνιας ἐσωτερικῆς του ἐντασης, γιὰ τὴν ἔχει νὰ δώσει ἀνεπίγνωστά του μιὰν ἄλλη μορφή στὸ ἐσωτερικὸ του δίλημμα καὶ νὰ τὸ λύσει φαινομενικά: φτάνει μάλιστα, πότε-πότε καὶ στὸ σημεῖο νὰ θεωρήσει ἐπαναστάτη τὸ φασιστὴ καὶ νὰ δεῖ στὸ πρόσωπο τοῦ Χίτλερ τὸ Γερμανὸ Λένιν! Δὲ χρειάζεται, νὰ εἶναι κανεὶς ψυχολόγος, γιὰ νὰ καταλάβει, γιὰ τὴν ἔρωτικά ἐρεθιστικὴ ὄψη τοῦ φασισμού παρέχει ἓνα εἶδος παραλλαγμένη ἡδονικὴ πλήρωση σὲ μιὰν ἐρωτικά ὑποσιτισμένη κ' ὑποταγμένη μικροαστή, πού δὲ τῆς γεννήθηκε ποτὲ ἢ ἰδέα τῆς κοινωνικῆς τῆς εὐθύνης, ἢ σὲ μιὰ νεαρὴ πωλήτρια, πού ἡ διανοητικὴ τῆς ἀνεπάρκεια, ἢ ὀφειλόμενη στὰ ἐρωτικά τῆς προβλήματα, δὲν τῆς ἐπιτρέπει ν' ἀναπτύξει τὴ συνείδηση τῆς κοινωνικῆς τῆς εὐθύνης. Πρέπει νὰ ξέρει κανεὶς, πὼς ζοῦν τὴν ἀπόμερη κρυφὴ ζωὴ τους αὐτὰ τὰ 5 ἑκατομμύρια οἱ κοινωνικά καταπιεσμένοι, «ἀπολιτικοί», ἀλλὰ ἀγνοοδίκες, ἄνθρωποι γιὰ νὰ καταλάβει, τί ρόλο παίξει μέσα στὴ μεγάλη κοινωνικὴ ζωὴ ἢ σιγανὴ ὑπόγεια ἰδιωτικὴ ζωὴ, δηλαδὴ οὐσιαστικά ἢ γενετήσια ζωὴ. Αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ βρεῖ καμιά στατιστικὴ.

οὔτε εἴμαστε θιασῶτες τῆς στατιστικῆς ψευτοακρίβειας, πού προσπερνᾷ τὴν πραγματικὴ ζωὴ, ἐνῶ στὸ μεταξὺ ὁ Χίτλερ, περιφρονώντας τίς στατιστικὲς καὶ χρησιμοποιώντας τ' ἀπωθημένα τῆς γενετήσιας κακομοιρίας, κατάρκτησε τὴν ἐξουσία. Ὁ κοινωνικὰ εὐθύνοφοβος ἄνθρωπος εἶναι ὁ ἄνθρωπος, πού τὸν ἀπορροφοῦν τ' ἄλλα ἐσωτερικά του γενετήσια προβλήματα. Ὄταν ἐπιχειροῦμε, νὰ τὸν καταστήσουμε κοινωνικὰ ὑπεύθυνο, ἀγνοώντας τὴν ἐρωτικὴ του φύση καὶ τίς ὁρμές τῆς — ὅπως ἐγινε ἕως τώρα — δὲν κάνουμε ἀπολύτως τίποτε· ἢ μᾶλλον δὲν κάνουμε τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ τὸν ἐκθέτουμε βορὰ στὴν πολιτικὴ ἀντίδραση, πού ξέρει νὰ ἐκμεταλλεῖται λαμπρὰ τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἐρωτικῆς του δυσπραγίας. Εἶναι φανερό, πὼς δὲν ὑπάρχει ἄλλη διέξοδος, παρὰ νὰ καταλάβουμε κοινωνικὰ τὴν ἐρωτικὴ ζωὴ του. Ἄλλοτε θὰ τρώμαζα καὶ γὰ μὲς πρὸς σὲ μιὰ τόσο ἀπλή διαπίστωση. Γιαυτὸ καταλαβαίνω ὅτι οἱ ξεσκολισμένοι ἐπαγγελματίες οἰκονομολόγοι καὶ κοινωνιολόγοι πολιτικοί, βλέπουν τίς ἰδέες μου σὰν ἀποκύημα τῆς φαντασίας ἐνὸς ἀπειροστὰ κοινωνικά θέματα, μωροπίστευτου καὶ ξεροῦ ἐπιστήμονα-γραφιά. Ὅποιος, ὅμως, ἔχει ἐπισκεφτεῖ γενετησιο-οικονομικὲς συγκεντρώσεις, θὰ ἔχει διαπιστώσει, πὼς οἱ περισσότεροι ἄκροατὲς ἦταν ἄνθρωποι πού δὲν εἶχαν πάει ποτὲ τους σὲ πολιτικὴ συγκέντρωση. Οἱ γενετησιο-οικονομικὲς ὀργανώσεις τῆς δυτικῆς Γερμανίας περιλαμβάναν κατὰ κανόνα ἀνοργάνωτους, «ἀπολιτικούς» ἄνθρώπους. Ἡ ἀβελτερία τῶν ἐπαγγελματιῶν πολιτικῶν ἀποδείχεται πασίδηλα καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἐπὶ χιλιετηρίδες τώρα ὁ διεθνικὸς ὀργανωμένος μυστικισμὸς συγκαλεῖ σὲ κάθε κατοικημένη γωνιά τῆς γῆς, τουλάχιστο μιὰ φορὰ τὴν ἐβδομάδα, μιὰν ἐντυπωσιακὴ γενετησιοπολιτικὴ συγκέντρωση — μὲ τὴ δική του ἐννοια· γιὰ τὴν ἄλλο εἶναι οἱ κυριακάτικες λειτουργίες ἢ οἱ ἱεροτελεστιές τῶν Μωαμεθανῶν, τῶν Ἑβραίων, κλπ.; Ἡ παραμέληση, καὶ μάλιστα ἡ ἄρνηση αὐτῶν τῶν δεδομένων, ἐφόσον σήμερα ἔχουμε καὶ τίς ἐμπειρίες καὶ τίς γνώσεις τῆς γενετήσιας οἰκονομίας, σημαίνει μιὰν, ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ ἐπαναστατικῶ ἐλευθερωτικῶ κινήματος, ἀσυγχώρητη ἀντιδραστικὴ ὑποστήριξη τῆς κυριαρχίας τοῦ πνευματικῶ μεσαίωνα καὶ τοῦ οἰκονομικῶ ἐξανδραποδισμοῦ.

Στό τέλος τοῦ βιβλίου μου θά πραγματευθῶ ἕνα δεδομένο, πού ξεπερνᾷ πολύ τὰ πλαίσια τῆς καθημερινῆς ἐργασίας : τή βιολογική ἀπολίθωση τοῦ ἀνθρώπινου ὄργανισμοῦ καί τή συνάρτησή της μέ τόν ἀγώνα γιά τήν κοινωνική καί προσωπική ἐλευθερία.

Τέλος τοῦ πρώτου τόμου

Τόμος δεύτερος

Μετάφραση ἀπό τὰ γερμανικά
ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ

IX. Μάζα και κράτος

Κάθε φορά που οι εποικιστικές ομάδες χάνονταν στα παρθένα δάση της 'Αμερικής, πασχίζανε να ξαναβροῦνε τὸ δρόμο ἀπ' ὅπου εἶχανε περάσει, ἔτσι πὸ ἀπὸ τὰ γνωστὰ πιά μέρη νὰ ξεκινήσουν καὶ πάλι γιὰ τὸ ἄγνωστο. Καὶ γιὰ νὰ τὸ καταφέρουν αὐτό, δὲ σχηματίζανε πολιτικά κόμματα, δὲν κάνανε ἀτέλειωτες συζητήσεις γιὰ τὶς ἄγνωστες περιοχές, δὲ σπαζοκεφαλιάζανε οὔτε ζητοῦσε ἐπίμονα ὁ ἓνας ἀπ' τὸν ἄλλο νὰ προδιαγράψει ἐποικιστικά προγράμματα. Ἐνεργοῦσαν μὲ βάση τὴ δοσμένη κατάσταση, μὲ τρόπο φυσικό, ἐργοδημοκρατικά: ἐργάζονταν συλλογικά στὰ γνωστὰ μέρη κι ἀπὸ κεῖ προσπαθοῦσαν νὰ τραβήξουν καὶ πάλι μπροστά.

*Ἄν ἓνας φυτοθεραπευτής, θεραπεύοντας ἓναν ἀσθενή, χάσει τὸν ἔλεγχο μέσα στὴ σύγχυση παράλογων ἀντιδράσεων, τότε δὲν κάθεται νὰ καυγαδίσει μὲ τὸν ἀσθενή του ἂν ὑπάρχει ἢ δὲν ὑπάρχει Θεός. Δὲ γίνεται νευρωτικός καὶ παράλογος ἀλλὰ καλύπτει τὴν κατάσταση καὶ προσπαθεῖ νὰ ταχτοποιήσει ἐποπτικά τὴν ἴσαμε τότε πορεία τῆς θεραπείας· ἐπιστρέφει σὲ κεῖνο τὸ τελευταῖο σημεῖο τῆς θεραπείας, στὸ ὁποῖο διατηροῦσε ἀκόμα τὸν ἔλεγχο πάνω στὴν πορεία της.

Κάθε ζωντανὸς ὀργανισμὸς θὰ προσπαθήσει φυσικὰ ν' ἀνακαλύψει καὶ νὰ παραμερίσει τὰ αἷτια τῆς καταστροφῆς πὸ τὸν βρῆκε, κι ὁποσδήποτε δὲ θὰ ἐπαναλάβει τὶς ἐνέργειες πὸ προκάλεσαν αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν καταστροφή. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἢ ἐμπειρία ὑποτάσσει τὴ δυστυχία. Οἱ πολιτικοὶ μας ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τέτοιες φυσικὲς ἀντιδράσεις. Μπορεῖ κανεὶς ἄνετα νὰ ἰσχυριστεῖ πὸς βασικὸ γνῶρισμα τῶν πολιτικῶν εἶναι τὸ ὅτι δὲ διδάσκονται ἀπὸ τὶς ἐμπειρίες. Ἡ αὐστριακὴ μοναρχία ἄναψε τὴ φωτιὰ τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου στὰ 1914. Καταπολέμησε τοὺς τότε Ἄμερικανούς δημοκράτες μὲ τὸ ὄπλο στὸ χέρι. Στὸ δεῦτερο παγκόσμιον πόλεμον, τὸ 1942, μὲ τὴν ὑποστήριξη τῶν Ἄμερικανῶν ὑπουργῶν πρόβαλε τὴν ἀπαίτηση νὰ παλινορθώσει τὴ βασιλεία

των Ἀσβούργων γιὰ νὰ «ἐμποδίσει» νέους πολέμους. Τοῦτο εἶναι παράλογη πολιτικὴ ἡλιθιότητα.

Στὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο, οἱ Ἴταλοι ἦταν φίλοι καὶ σύμμαχοι τῶν Ἀμερικανῶν. Στὸ δεῦτερο παγκόσμιο πόλεμο, τὸ 1942, ἦταν θανάσιμοι ἐχθροί. Τὸ 1943 πάλι φίλοι. Στὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο, τὸ 1914, οἱ Ἴταλοι ἦταν θανάσιμοι ἐχθροὶ τῶν Γερμανῶν — κάτι ἄς ποῦμε σὰν «προαιώνιοι», κληρονομικοὶ ἐχθροί. Στὸ δεῦτερο παγκόσμιο πόλεμο, τὸ 1940, οἱ Ἴταλοι καὶ οἱ Γερμανοὶ ἦταν «δμοαίματα ἀδέρφια» — πάλι γιὰ «κληρονομικοὺς λόγους» — γιὰ νὰ γίνουν καὶ πάλι θανάσιμοι ἐχθροὶ τὸ 1943. Στὸν ἐπόμενο παγκόσμιο πόλεμο, ἄς ποῦμε τὸ 1963 οἱ «Γερμανοὶ» καὶ οἱ «Γάλλοι», ἀπὸ «φυλετικοὶ κληρονομικοὶ ἐχθροὶ» θά ἔχουν γίνει ἐξίσου «φυλετικοὶ κληρονομικοὶ φίλοι».

Αὐτὸ εἶναι συναισθηματικὴ πανούκλα. Φανταστεῖτε πὼς ἓνας Κοπέρνικος δήλωσε τὸ 16ο αἰῶνα ὅτι ἡ γῆ στρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο, ὁ μαθητὴς του τὸ 17ο αἰῶνα δήλωσε ὅτι ἡ γῆ δὲ στρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο, καὶ ὁ μαθητὴς αὐτουνοῦ δήλωσε τὸ 18ο αἰῶνα ὅτι στρέφεται. Στὸν 20ὸ αἰῶνα ὥστόσο οἱ ἀστρονόμοι δήλωσαν ὅτι καὶ ὁ Κοπέρνικος καὶ οἱ μαθητὲς του εἶχαν δίκιο, γιὰτὶ ἡ γῆ στρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ ταυτόχρονα μένει ἀκίνητη. Ὅταν βέβαια ἔχουμε νὰ κάνουμε μ' ἓνα Κοπέρνικο, τότε τὸ ζήτημα θεωρεῖται λήξαν. Ὅταν ὅμως ἔχουμε νὰ κάνουμε μ' ἓναν πολιτικό, πού τὸ 1939 παρουσιάζει σ' ὀλόκληρο τὸν κόσμον τὴν πιὸ ἀπίστευτη βλακεία σὰν ἀληθινή, καὶ πού τὸ 1940 παρουσιάζει σὰν ἀληθινὸ ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο, τότε ἑκατομμύρια ἄνθρωποι ἐνθουσιάζονται καὶ διακηρύσσουν πὼς ἔγινε κάποιον θαῦμα.

Ἡ καλὴ ἐπιστήμη δὲ συνηθίζει νὰ δημιουργεῖ καινούργιες θεωρίες, ὅταν μπορεῖ νὰ ἐπιχειρηματολογεῖ μὲ τις παλιές. Ἄν ὅμως οἱ παλιές θεωρίες ἔχουν ἀποδειχτεῖ ἀνεπαρκεῖς ἢ λαθεμένες, τότε συνήθως τὰ λάθη ἐντοπίζονται, ἢ παλιὰ θεωρία ὑποβάλλεται σὲ κριτικὴ καὶ μὲ βάση τὰ καινούργια δεδομένα ἀναπτύσσονται καινούργιες ἀπόψεις. Αὐτὴ ἡ φυσιολογικὴ διαδικασία εἶναι ἄγνωστη στοὺς πολιτικούς. Ἔστω κι ἂν πάμπολλα νέα δεδομένα προστέθηκαν στὰ παλιά, ἔστω κι ἂν ἀμέτρητες πλάνες ἔχουν

ἀνακαλυφθεῖ, οἱ παλιές θεωρίες ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν σὰ *σύνθημα*, καὶ τὰ νέα δεδομένα ἀποκρύβονται μὲ τρόπο παράλογο. Τὰ δημοκρατικὰ τυπικὰ ἀπογοήτευσαν ἑκατομμύρια ἄνθρώπους στὴν Εὐρώπη καὶ ἐπέτρεψαν ἔτσι νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ φασιστικὴ δικτατορία. Οἱ δημοκρατικοὶ πολιτικοὶ ἀποφεύγουν τώρα νὰ ἐπιστρέψουν στὰ ἀφετηριακὰ σημεῖα τῶν βασικῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν, νὰ τὰ διορθώσουν — προσαρμόζοντάς τα στὶς ριζικὲς ἀλλαγές τῆς κοινωνικῆς ζωῆς — καὶ νὰ τὰ στρέψουν πρὸς μιὰ ὀφέλιμη κατεύθυνση. Ἐξακολουθοῦν ἔτσι νὰ διοργανώνονται ψηφοφορίες γιὰ τις ἴδιες ἀκριβῶς τυπικότητες πού τόσο ἄδοξα εἶχαν ἐκθρονιστεῖ ἀπὸ τὴν Εὐρώπη.

Ἡ πρόθεσή τους εἶναι νὰ ἐπινοήσουν, νὰ σχεδιάσουν, ν' ἀποφασίσουν εἰρηνικὰ κοινωνικὰ συστήματα. Εἶν' ὀλοφάνερο πὼς ὑποχωροῦν ἐντρομοὶ μπροστὰ σ' αὐτὰ τὰ ἴδια ἀκριβῶς εἰρηνικὰ συστήματα, προτοῦ ν' ἀρχίσει κὰν ὁ σχεδιασμὸς τους. Τὰ βασικὰ στοιχεῖα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀνθρώπινης συνεργασίας εἶναι πραγματικὰ χειροπιαστά, δοσμένα στὶς φυσικὲς ἐργασιακὲς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων. Μέσ' ἀπ' αὐτὰ πρέπει νὰ βρεθοῦν καὶ ν' ἀναπτυχθοῦν οἱ ἀσφαλιστικὲς δικλειίδες τῆς εἰρηνικότητος. Δὲν πρέπει νὰ «εἰσαχθοῦν» τώρα γιὰ πρώτη φορά. Ἐνας καλὸς γιατρός δὲν «εἰσάγει» μιὰ κάποια «νέα υγεία» σ' ἓναν ἐτοιμοθάνατον ὀργανισμό. Ἀνακαλύπτει ἀντίθετα ποιά στοιχεῖα τῆς υγείας ὑπάρχουν ἀπὸ μόνον τους μέσα στὸν ἄρρωστο ὀργανισμό κι ὅταν τὰ βρεῖ τὰ χρησιμοποιεῖ ἐναντία στὴν ἄρρώστια. Ἀκριβῶς τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν ἄρρωστο κοινωνικὸ ὀργανισμό, ἂν κανεὶς τὸν προσεγγίσει *κοινωνιολογικὰ* κι ὄχι μὲ πολιτικὰ προγράμματα καὶ ἰδέες. Μπορεῖ κανεὶς ν' ἀναπτύξῃ ὀργανικὰ μόνον τις συνθήκες ἐλευθερίας πού ὑπάρχουν πραγματικὰ, κι ἔτσι νὰ παραμερίσει τὰ ἐμπόδια πού συναντοῦν. Ὅπωςδήποτε δὲν μπορεῖ νὰ θεσπίσει νομικὰ ἐγγυημένες ἐλευθερίες σ' ἓναν ἄρρωστο κοινωνικὸ ὀργανισμό.

Ἡ σχέση τῆς μάζας πρὸς τὸ κράτος μπορεῖ νὰ καταδειχτεῖ ἄριστα στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση γιὰ τοὺς παρακάτω λόγους: Ἡ κοινωνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1917 εἶχε προετοιμαστεῖ ἀπὸ μιὰ κοινωνιολογικὴ θεωρία δοκιμασμένη σὲ διάστημα πολλῶν δεκαετιῶν. Ἡ Ρωσικὴ Ἐπανάσταση χρησιμοποίησε αὐτὴ τὴ θεωρία. Πολλὰ

έκατομμύρια άνθρωποι πήραν μέρος στην κοινωνική ανατροπή, την υπέφεραν, την απόλαυσαν, την προώθησαν. Τί έγινε από την κοινωνιολογική θεωρία και τις μάζες στο «προλεταριακό κράτος» στο διάστημα των 20 χρόνων;

Κανένας άνθρωπος — αν τον βασανίζει σοβαρά το πρόβλημα της δημοκρατίας και της πραγμάτωσής της — δεν μπορεί να παραβλέψει την εξέλιξη στη Σοβιετική Ένωση. Η διαφορά ανάμεσα στην εργοδημοκρατική *ύπερνίκηση των δυσκολιών* και στην τυπική-δημοκρατική πολιτική αντιμετώπιση, φάνηκε με ξεχωριστά σαφή τρόπο στην τοποθέτηση των διάφορων πολιτικών και οικονομικών οργανώσεων απέναντι στη Σοβιετική Ένωση.

1. 1936. Να λέγονται αλήθειες — αλλά πώς και πότε ;

Είχε ξεσπάσει ο Ιταλο-Αβυσσινιακός πόλεμος και τα γεγονότα μας κατακλύζανε. Κανείς δεν ήξερε — ούτε μπορούσε να ξέρει — τί μορφή θα παίρνε ο κόσμος στους μήνες και τα χρόνια που θα ακολουθούσαν. Το οργανωμένο εργατικό κίνημα δεν είχε επέμβει στα γεγονότα — ήταν διασπασμένο σ' ολόκληρο τον κόσμο και στην πράξη σιωπούσε ή ακολουθούσε αβοήθητο τη μία ή την άλλη πολιτική άποψη. Η Σοβιετική Ένωση είχε αγωνιστεί βέβαια στη Γενεύη με τον Λιτβίνωφ για την ειρήνη, αλλά είχε αποτύχει ολόκληρα σαν κοινωνικός πρωτοπόρος. Νέες κι ανήκουστες καταστροφές αναμένονταν. Έπρεπε να γίνει κάποια προετοιμασία για την αντιμετώπισή τους. 'Απ' αυτές θα μπορούσε να βρεθεί μια καινούργια λύση για το κοινωνικό χάος, ή και να μείνει ανεκμετάλλευτη όπως το 1918 και το 1933 στη Γερμανία. Έπρεπε ακόμα να υπάρξει μια έγκαιρη διαρθρωτική προετοιμασία για ν' αντιμετωπιστούν οι κοινωνικές ανατροπές. Εκείνο που είχε πρωταρχική σημασία ήταν να μην πέσουμε στο τέλμα των πολλών συγκεχυμένων και αλληλοσυγκρουόμενων αντιλήψεων της καθημερινότητας. Ήταν απαραίτητο ν' απομονωθούμε από τον πολιτικό θόρυβο της καθημερινότητας, κι ωστόσο να διατηρούμε καλή επαφή με τις κοινωνικές εξελίξεις. Στο

πεδίο της εργασίας, εκείνο που φαινόταν πιο σημαντικό από κάθε άλλη φορά ήταν να προσκολληθούμε αυστηρά στο πρόβλημα της δομής του ανθρώπου. Πάνω απ' όλα απαιτούνταν μια σαφής εικόνα για την εξέλιξη της Σοβιετικής Ένωσης. Πολλά εκατομμύρια δραστήριοι άνθρωποι στη Γερμανία, την Άγγλία, την Αμερική, την Κίνα και άλλου, παρακολουθούσαν ανέλπιστα κάθε βήμα που επιχειρούσε η Σοβιετική Ένωση. Οι γνώστες της μαζικής ψυχολογίας το ήξεραν: 'Αν μια απογοήτευση για τη Σοβιετική Ένωση ακολουθούσαν από μια καταστροφή στη Γερμανία, τότε βασική προϋπόθεση για ν' αντιμετωπιστεί επιστημονικά ένας νέος πόλεμος, θα ήταν η σκληρή πάλη για την άποσαφήνιση των πραγμάτων.

Ο ευρωπαϊκός πόλεμος — και συνεπώς και ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος μέσα στην ίδια γενιά — ήταν στα πρόθυρα. Ύπηρχε ακόμα καιρός ν' αναλογιστούμε τί θα μπορούσε ν' αποτρέψει αυτόν το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Όσοι το γνώριζαν ήταν αδύνατο να μείνουν άπαθείς. Έπρεπε όμως να το καταφέρουν, γιατί κι αυτός ο δεύτερος πόλεμος, που άρχισε στην Αφρική κι έμελλε σύντομα ν' απλωθεί σ' ολόκληρο τον πλανήτη, έπρεπε κάποτε να τελειώσει. Και τότε ή απάντηση θα ήταν «θάνατος στους πολεμοκάπηλους» και «έξαφανίστε τις αιτίες που φέρνουν τον πόλεμο». Κανείς όμως δεν ήξερε ποιά μορφή θα 'χε αυτή ή απάντηση.

Στά 1935 ήταν πια φανερό πως ή εξέλιξη της Σοβιετικής Ένωσης έμποδιζόταν από κάποια βαριά κατάρα. Οι δημοκρατικοί πολιτικοί της Γερμανίας, της Σκανδιναβίας κλπ. δεν προσπαθούσαν να εξετάσουν τα αίτια αυτής της κατάρας, μόνο που πολύ κουβέντιαζαν γύρω απ' αυτήν. Αποφεύγανε ακόμα να μελετήσουν τις αληθινά δημοκρατικές επιδιώξεις του Ένγκελς και του Λένιν, έτσι που αρχικά να προσανατολιστούν πάνω στα κοινωνιολογικά αφετηριακά σημεία της σοβιετικής κοινωνίας κι από κει να προχωρήσουν στην κατανόηση των κατοπινών εξελίξεων. Στην Εύρωπη δεν μπορεί κανείς να παραβλέψει αυτούς τους σκαπανείς της αληθινής δημοκρατίας, όπως κι ένας αληθινά δημοκρατικός Αμερικανός δεν μπορεί ν' αγνοήσει το αμερικανικό σύνταγμα και τις θεμελιακές σκέψεις των Αμερικανών πρωτο-

πόρων, όπως ο Τζέφερσον, ο Λίνκολν κι άλλοι. Ο *Ένγκελς* ήταν η προεξάρχουσα δύναμη της γερμανικής δημοκρατίας κι ο *Λένιν* της ρωσικής. Αντί να κολλήσουν στις τυπικότητες, ανάκλυψαν την ουσία της δημοκρατίας. Όλοι τους αποφεύγανε. Δεν έχει σημασία αν αυτό γινόταν εξαιτίας του φόβου να χαρακτηριστούν σαν υποπτοι για κομμουνιστές, ή εξαιτίας της σκέψης πώς απ' αυτό θα μπορούσαν να χάσουν ακαδημαϊκές θέσεις ή κομματικά πόστα. Ο *Ένγκελς* ήταν ένας ευκατάστατος επιχειρηματίας κι ο *Λένιν* όμοια ευκατάστατος γιός υπάλληλου. Κι οι δυο ήταν γόνοι «κυρίαρχων τάξεων», κι από τη μαρξιστική κοινωνική οικονομία (που είχε γεννηθεί κι αυτή μέσα στους «άστικούς κύκλους») επιδιώξαν ν' αναπτύξουν ένα σύστημα αληθινής δημοκρατίας.

Οι δημοκρατικές ιδέες του *Ένγκελς* και του *Λένιν* λησμονήθηκαν· κι αυτό γιατί αποτελούσαν μια πολύ σκληρή πραγματικότητα, μια απαίτηση απέναντι στη συνειδητότητα των Ευρωπαίων (που έμοιαζε ίσως υπερβολική) και, καθώς φάνηκε αργότερα, και των Ρώσων πολιτικών και κοινωνιολόγων.

Δεν μπορούμε να εκθέσουμε τη φυσική εργοδημοκρατία του 1944, χωρίς να μελετήσουμε τις μορφές με τις οποίες είχε αποτυπωθεί στον *Ένγκελς* και στον *Λένιν* από το 1850 μέχρι το 1920, αλλά και στις έμβρυακές εξελικτικές διαδικασίες της Σοβιετικής Ένωσης από τα 1917 μέχρι τα 1923 περίπου. Η Ρωσική Έπανάσταση ήταν ένα γιγάντιο έργο κοινωνικής προόδου, άρα η ανάσχεσή της ήταν μια ακόμα πιο σημαντική έμπειρία, ένα τεράστιο δίδαγμα για κάθε αληθινά δημοκρατική επιδίωξη. Από τον καθαρά συναισθηματικό ένθουσιασμό για τους ήρωες της Ρωσίας στον πόλεμο κατά του Χίτλερ, οι ελπίδες πρακτικά είναι λιγοστές. Τα κίνητρα αυτού του ένθουσιασμού του 1943 (ένδς ένθουσιασμού που έλλειψε από τα 1917 μέχρι τα 1923) είναι πραγματικά αναμφισβητήσιμα, γιατί μάλλον υπαγορεύονται έγωιστικά πολεμικά συμφέροντα παρά από τη θέληση να υπάρξει προώθηση προς μια αληθινή δημοκρατία.

Οι έρευνες για τη Σοβιετική Ένωση, που θα τις δούμε παρακάτω, γράφτηκαν για πρώτη φορά το 1935. Θα ρωτήσει κανείς ίσως, γιατί δε δημοσιεύτηκαν από τότε κιόλας. Χρειάζεται λοι-

πόν εδώ μια σύντομη τεκμηρίωση. Στην Ευρώπη, όπου έξω από τα κόμματα ήταν πρακτικά αδύνατο να γίνει μαζικοψυχολογική δουλειά, συνέβηκε συχνά ν' αποκλειστούμε από τις οργανώσεις και να μās απαγορευτεί ή έπαφή με τις ανθρώπινες μάζες κάθε φορά που επιχειρούσαμε να κάνουμε έπιστημονικές έρευνες ανεπηρέαστοι από πολιτικά συμφέροντα, ή βγάλαμε συμπεράσματα αντίθετα προς την κομματική πολιτική. Σ' αυτό όλα τα κόμματα ήταν σύμφωνα. Είναι στην ουσία κάθε κόμματος να μην προσανατολίζεται στις αλήθειες, αλλά στις αυταπάτες, που συνήθως αντιστοιχούν στην παράλογη δομή των μαζών. Οι έπιστημονικές αλήθειες τὸ μόνο που κατάφεραν ήταν να ταραξούν τη ρουτίνα των κομματικών πολιτικών, που συνήθως θέλουν να ξεγλιστρούν από τις δυσκολίες με τη βοήθεια αυταπατών. Βέβαια οι αυταπάτες δε βοήθησαν ποτέ μακροπρόθεσμα, όπως άλλωστε αποδείχτηκε τόσο ξεκάθαρα στην Ευρώπη μετά τα 1938, κι έπειτα οι έπιστημονικές αλήθειες είναι μακροπρόθεσμα οι μοναδικές αξιόπιστες κατευθυντήριες γραμμές μέσα στην κοινωνική ζωή. Όστόσο αυτές οι αλήθειες σχετικά με τη Σοβιετική Ένωση δεν αποτελούσαν αρχικά παρά μόνο σπέρματα, που δεν μπορούσαν φυσικά να κερδίσουν την κοινή γνώμη ούτε και να ένθουσιάσουν τις μάζες. Δεν ήταν παρά συνειδησιακές προειδοποιήσεις. Επιφυλάχτηκε στο δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο να ένισχύσει γενικά την έτοιμότητα αφομοίωσης για τα γεγονότα, και προπαντός ν' αποκαλύψει σε πλατιούς κύκλους εργαζόμενων τὸ παράλογο ουσιαστικό υπόβαθρο κάθε πολιτικής. Οι διαπιστώσεις γεγονότων δεν ενδιαφέρουν τόσο για τὸ αν είναι ευπρόσδεκτες ή όχι, αλλά μόνο για τὸ αν είναι καιρίες. Έπομένως κατά κανόνα συγκρούονται έντονα με την πολιτική, που δεν ενδιαφέρεται αν ή διαπίστωση ένδς γεγονότος είναι σωστή ή όχι, αλλά μόνο αν διαταράσσει ή όχι την εκάστοτε ήγεσία των μαζών. Κατά συνέπεια ή θέση του έπιστήμονα κοινωνιολόγου είναι εξαιρετικά δύσκολη. Από τη μιὰ μεριά έχει ν' ανακαλύψει και να περιγράψει τὰ πραγματικά γεγονότα, ένῶ ταυτόχρονα πρέπει να διατηρεί την έπαφή του με τὸ ζωντανὸ κοινωνικὸ κίνημα. Όταν λοιπὸν δημοσιεύει ὀδυνηρὲς διαπιστώσεις γύρω απ' τὰ γεγονότα, πρέπει να ὑπολογίζει με ακρίβεια πὼς θα

επιδράσουν οι σωστοί ισχυρισμοί πάνω στις ανθρώπινες μάζες, που στην πλειονότητά τους βρίσκονται κάτω απ' την έπιρροή του πολιτικού παραλογισμού. Μια κοινωνιολογική αντίληψη μπορεί να διεισδύσει και να γίνει κοινωνική πράξη μόνο αν έχει ήδη κατακτηθεί αθόρμητα μέσα στη ζωή απ' τις ανθρώπινες μάζες. Προτού μπορέσουν οι όρθολογικές απόψεις για τις ζωτικές αναγκαιότητες της κοινωνίας να επικρατήσουν αθόρμητα και καθολικά, θα πρέπει ο καθένας να αισθανθεί πως έχει αφανίσει μέσα του τα παλιά συστήματα πολιτικής σκέψης και τους ανελεύθερους θεσμούς. Έτσι λ.χ. η μανία του πολιτικαντισμού στις Ήνωμένες Πολιτείες επέβαλε τη γενική και καθόλου επιστημονικά συγκροτημένη γνώση, ότι ο πολιτικός αποτελεί καρκίνωμα του κοινωνικού σώματος. Στην Ευρώπη το 1935 άπειχαμε ακόμα πολύ από κάτι τέτοιο. Ο πολιτικός ήταν εκείνος που θα καθόριζε τι έπρεπε να ισχύει σαν αληθινό και τι όχι. Τις περισσότερες φορές, σημαντικές κοινωνικές γνώσεις προετοιμάζονται μέσα στον πληθυσμό με περισσότερο ή λιγότερο σαφή τρόπο, πολύ καιρό προτού εκφραστούν και υποστηριχτούν οργανωτικά. Σήμερα, το 1944, το μίσος κατά της πολιτικής έχει γίνει καθολικό εξαιτίας χειροπιαστών γεγονότων. Αν τώρα μια κοινωνιολογική ομάδα έχει αποτελέσει σωστό έρευνητικό και συγγραφικό έργο, που καλύπτεται με τις αντικειμενικές κοινωνικές διαδικασίες, τότε είναι αναπόφευκτο ότι η «θεωρία» θα συμπέσει με την αίσθηση της ζωής των ανθρώπινων μαζών. Τότε είναι σα να κινούνται δυο ανεξάρτητα προτσές, συγκλίνοντας προς το μοναδικό σημείο, όπου το κοινωνικό προτσές και η βούληση της μάζας συρρέουν σ' ένα κανάλι μαζί με την κοινωνιολογική γνώση. Αυτό φαίνεται πως συμβαίνει πραγματικά σ' όλα τα αποφασιστικά κοινωνικά προτσές. Η άμερικανική άπελευθέρωση απ' την Άγγλία το 1776 άκολούθησε αυτή την πορεία όπως την άκολούθησε κι η άπελευθέρωση της ρωσικής κοινωνίας απ' το τσαρικό κράτος το 1917. Η έλλειψη μιας όρθης κοινωνιολογικής δουλειάς μπορεί να έπενεργήσει καταστροφικά. Τότε βέβαια έχει ώριμάσει το αντικείμενο προτσές και η βούληση της μάζας, αλλά άποπροσανατολίζονται πάλι, όταν λείπει ή άπλη έπιστημονική άρχη που θα τα συνοψίσει και θα

τα όδηγήσει παραπέρα. Αυτό συνέβηκε το 1918 στη Γερμανία, όπου βέβαια γκρεμίστηκε το αυτοκρατορικό καθεστώς, χωρίς όστόσο ν' αναπτυχθεί μια γνήσια δημοκρατία.

Η σύμπληξη έπιστημονικού και κοινωνικού προτσές στην ένότητα μιας θεμελιακής κοινωνικής νέας τάξης πραγμάτων, καθυστερεί όταν το προτσές των γνώσεων δέν αναπτύσσεται προς τα έξω έπίσης όργανικά μέσα από παλιές αντιλήψεις, όπως το κοινωνικό προτσές μέσα απ' τις άνάγκες της πρακτικής ζωής. Λέω: «αναπτύσσεται προς τα έξω όργανικά» αυτό σημαίνει: δέν μπορεί κανείς να «έπινοήσει» να «φανταστεί», να «σχεδιάσει», μια νέα τάξη πραγμάτων· αυτή πρέπει να 'ναι όργανικά ώριμη, σε στενή σύνδεση με πρακτικά και θεωρητικά γεγονότα της ζωής των ανθρώπων. Γιαυτό όλες οι άποπειρες «να προσεγγιστεί πολιτικά ή μάζα», να πειστεί για να δεχτεί «επαναστατικές ιδέες», είναι καταδικασμένες ν' άποτύχουν και να όδηγήσουν σ' ένα θορυβώδικο και επίζήμιο πολιτικαντισμό.

Η γνώση της ιδιομορφίας του φασισμού στον όποιο δέν ταίριαζε καμιά οικονομιστική αντίληψη της κοινωνικής ζωής και η γνώση της αυταρχικής - έθνικιστικής δομής της Σοβιετικής Ένωσης του 1940, αναπτύχθηκαν παντού αθόρμητα χωρίς την παρέμβαση κάποιας «κομματικής ήγεςίας». Ήταν γενική, λανθάνουσα γνώση, ότι ο φασισμός είχε να κάνει έξισου λίγο με την «ταξική κυριαρχία των άστών» όσο και η «σοβιετική δημοκρατία» του Στάλιν με την κοινωνική δημοκρατία του Λένιν. Έγινε αντιληπτό παντού, ότι οι παλιές έννοιες δέν κάλυπταν πουθενά πιά τις νέες διαδικασίες. Έκείνος όμως που βρίσκονταν κι ένεργούσε μέσα στη ζωντανή ζωή των ανθρώπων, εκείνος που είχε γνωρίσει έπακριβώς, από ίατρική και παιδαγωγική άποψη, ανθρώπους κάθε επαγγέλματος σε διάφορα έθνη, αυτός δέν παγιδευόταν εύκολα στις δαγκάνες των πολιτικών συνθημάτων. Ίδιαίτερα καλοί ήταν εκείνοι που ήταν από πάντα τους «άπολιτικούς» και δέν είχαν ζήσει παρά μόνο την έκπληρωση της εργατικής τους ζωής. Άκριβώς αυτοί οι «άπολιτικοί» κύκλοι στην Ευρώπη, που γέμιζαν μόνο με την εργασία τους, ήταν προσίτοι στις τόσο άποφασιστικές κοινωνικές απόψεις. Άπεναντίας, όποιος είχε κάποτε συγχωνευτεί οικονομικά και

ιδεολογικά μ' έναν οποιοδήποτε κομματικό μηχανισμό, αυτός όχι μόνο είχε απολιθωθεί κι ήταν απρόσιτος σε κάθε νέα αντίληψη, αλλά κατά κανόνα έναντιωνόταν με παράλογο μίσος σε κάθε απόπειρα να κατανοήσει το βασικά νέο φαινόμενο του αυταρχικού «όλοκληρωτικού», δικτατορικού καθεστώτος. Ήταν προστεθεί ακόμα ότι όλες οι κομματικές οργανώσεις σ' όποιο ρεύμα κι αν ανήκαν, είχαν μονάχα οικονομιστικό προσανατολισμό, ενώ αντίθετα οι δικτατορίες είχαν γεννηθεί όχι από οικονομικά προτσές αλλά από παράλογες συμπεριφορές ανθρώπινων μαζών, τότε εύκολα καταλαβαίνει κανείς πόσο προσεχτικά και συνετά ήταν υποχρεωμένος να ενεργεί ο κοινωνιολόγος που εργαζόταν σε μαζικο-ψυχολογικό επίπεδο. Δεν είχε παρά να απογράφει κατά συνείδηση, αν ή κοινωνική ανάπτυξη επιβεβαιώνε ή ανέτρεπε τις βιο-ψυχικές του απόψεις. *Τις επιβεβαίωσε!* Έτσι σε πολλούς γιατρούς, παιδαγωγούς, συγγραφείς, κοινωνιολόγους, νέους, βιομηχανικούς εργάτες κλπ. μεγάλων ή βαθιά πεποίθηση ότι ο πολιτικός παραλογισμός θα χανόταν κάποτε τελείως και ότι οι διαδικασίες για φυσική εργασία, για αγάπη και για γνώση, θα γίνονταν κάποτε μαζική συνείδηση και μαζική δράση χωρίς να χρειάζεται να επιβληθεί για κάτι τέτοιο προπαγανδιστικά μια θεωρία. Όπως δέποτε δεν μπορούσε κανείς να ξέρει ποιά βαθμό καταστροφής θα 'πρεπε να επιφέρει ο παραλογισμός στην πολιτική, ώστε να φτάσει στα όριά του στη φυσική ζωτική αίσθηση των εργαζόμενων ανθρώπινων μαζών, και να πνιγεί μέσα στις ίδιες του τις πράξεις.

Η Σοβιετική Ένωση, μετά την καταστροφή στη Γερμανία το 1933, επέστρεφε γοργά σε αυταρχικές και εθνικιστικές μορφές κοινωνικής διεύθυνσης. Σ' ένα μεγάλο αριθμό από επιστήμονες, δημοσιογράφους και εργατικά στελέχη ήταν φανερό ότι επρόκειτο για «εθνικισμό». Δεν ήταν ξεκάθαρο αν επρόκειτο για εθνικισμό φασιστικού τύπου.

Η λέξη φασισμός δεν είναι ύβριστική λέξη, όπως δεν είναι και η λέξη καπιταλιστής. Αποτελεί μια έννοια που χαρακτηρίζει ένα έντελως όρισμένο είδος διεύθυνσης και επηρεασμού των μαζών: αυταρχικό, μονοκομματικό σύστημα, κατά συνέπεια ολοκληρωτικό, ή εξουσία μπροστά απ' τα αντικειμενικά συμφέ-

ροντα, πολιτική διαστρέβλωση γεγονότων κλπ. Σύμφωνα μ' αυτά υπάρχουν «φασίστες έβραιοι» και «φασίστες δημοκράτες». Αν κανείς λοιπόν δημοσίευε τέτοιες διαπιστώσεις, ή Σοβιετική κυβέρνηση θα τους χρησιμοποιούσε σαν απόδειξη για την «άντεπαναστατική», «τροτσκιστική-φασιστική» φύση των διαπιστώσεων. Η μάζα του σοβιετικού πληθυσμού εξακολουθούσε ν' απολαμβάνει ακόμα σε μεγάλο βαθμό την όρμη της επανάστασης του 1917. Η κατανάλωση αυξανε, ή ανεργία είχε σχεδόν εξαφανιστεί. Ο πληθυσμός απολάμβανε τη θέσπιση νέων πραγμάτων όπως ή καθολική άθληση, το θέατρο, ή λογοτεχνία κλπ. Εκείνοι που είχαν ζήσει τη γερμανική καταστροφή, ήξεραν ότι αυτές οι λεγόμενες πολιτιστικές απολαύσεις ενός πληθυσμού δεν αποτελούν απόφανση για το χαρακτήρα και την εξέλιξη μιας κοινωνίας. Δεν αποφαίνονταν τίποτα ούτε για τη σοβιετική κοινωνία. Το να βλέπει κανείς κινηματογράφο, να πηγαίνει στο θέατρο, να διαβάζει βιβλία, να άθλείται, να πλένει τα δόντια του και να πηγαίνει σχολείο, είναι βέβαια πράγματα σημαντικά, δεν αποτελούν όμως τη διαφορά ανάμεσα σ' ένα δικτατορικό κράτος και μια άληθινά δημοκρατική κοινωνία. Και στη μια και στην άλλη περίπτωση «απολαμβάνεται ή κουλτούρα». Υπήρξε μια απ' τις τυπικές θεμελιώδεις πλάνες των σοσιαλιστών και των κομμουνιστών, το να χαρακτηρίζουν «σοσιαλιστικό» το χτίσιμο κατοικιών, το σχέδιο μιας άστικής συγκοινωνίας ή την ανέγερση ενός σχολείου. Οι κατοικίες, οι άστικές συγκοινωνίες και τα σχολεία είναι συνάρτηση της τεχνικής ανάπτυξης της κοινωνίας, δεν αποφαίνονται όμως τίποτα για το αν οι άνθρωποι της είναι ύποτελείς ή ελεύθεροι εργαζόμενοι, αν είναι λογικοί ή παράλογοι.

Δεδομένου λοιπόν ότι οι σοβιετικοί παρουσίαζαν κάθε τεχνικό νεοτερισμό σά μια «ειδικά κομμουνιστική» πράξη, ο σοβιετικός πληθυσμός είχε αποκτήσει την αίσθηση ότι κάτι τέτοιο δεν υπάρχει στις καπιταλιστικές χώρες. Κατά συνέπεια δεν ήταν δυνατό ν' αναμένεται ότι ή εθνικιστική παραμόρφωση της σοβιετικής δημοκρατίας θα κατανοούνταν ή και θα συλλαμβανόταν απ' τον πληθυσμό. Αποτελεί λοιπόν βασική αρχή της μαζικής ψυχολογίας, να μην εξαγγέλλει «βάσει αρχών, αντικειμενικές

αλήθειες», αλλά πρώτα ν' αναρωτιέται πώς αντιδρά ή μέση μάζα του εργαζόμενου πληθυσμού σ' ένα αντικειμενικό προτσές. Αυτή ή τοποθέτηση αυτόματα βάζει ένα φραγμό στον κυκεώνα του πολιτικαντισμού. "Αν δηλαδή κάποιος πιστεύει πώς έχει αναγνωρίσει μιὰ αλήθεια, είναι υποχρεωμένος νά περιμένει μέχρι πού νά εκδηλωθεί αντικειμενικά κι ανεξάρτητα απ' αυτόν. "Αν δέν τὸ κάνει, τότε ή αλήθεια του δέν ὑπῆρξε ποτέ αλήθεια, και παραμένει καλύτερα μιὰ δυνατότητα σέ δεύτερη μοίρα. "Η καταστροφική ὀπισθοδρόμηση στη Σοβιετική Ένωση δημιούργησε μεγάλους φόβους σ' ὀλόκληρη τὴν Εὐρώπη. Γιαυτό ή ἔρευνα για τὴ σχέση «μάζας και κράτους» στάλθηκε μόνο σέ 100 περίπου αντίτυπα στους διάφορους φίλους τῆς γενετησιο-οικονομικῆς μαζικῆς ψυχολογίας στην Εὐρώπη, τὴ Ρωσία και τὴν Ἄμερική. "Η πρόβλεψη τῆς ὀλοκληρωτικῆς δικτατορικῆς μεταλλαγῆς τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας τὸ 1929, βασιζόταν στο γεγονός ὅτι ή σεξουαλικὴ ἐπανάσταση τῆς Σοβιετικῆς Ένωσης ὄχι μόνο εἶχε τροχοπεδηθεῖ, ἀλλὰ εἶχε περίπου σκόπιμα καταπιεστεί'. *"Η σεξουαλικὴ καταπίεση ἐξυπηρετεῖ, καθὼς γνωρίζουμε, τὴ μηχανοποίηση και τὴ μὴ ανεξαρτητοποίηση τῶν ἀνθρώπων μαζῶν.* "Αρα ὀπουδήποτε συναντᾶμε *αὐταρχικὴ - ἠθικιστικὴ καταπίεση τῆς παιδικῆς και νεανικῆς σεξουαλικότητας και ἀντίστοιχη σεξουαλικὴ νομοθεσία, μπορούμε μὲ σιγουριά νά συμπεράνουμε πὼς ὑπάρχουν ἰσχυρὲς αὐταρχικὲς-δικτατορικὲς τάσεις μέσα στην κοινωνικὴ ἐξέλιξη, ανεξάρτητα απ' τὰ συνθήματα πὼς χρησιμοποιοῦν οἱ ἐκάστοτε πολιτικοί.* "Αντίθετα, μπορούμε νά συμπεράνουμε πὼς ὑπάρχουν ἀληθινὰ δημοκρατικὲς κοινωνικὲς τάσεις, ὄπου συναντᾶμε εὐπροσῆγορη, ζωτικὰ θετικὴ τοποθέτηση τῶν ἀποφασιστικῶν κοινωνικῶν θεσμῶν ὡς πρὸς τὴ γενετήσια ζωὴ τῶν παιδιῶν και τῶν νέων· ἀλλὰ μόνον στο βαθμὸ πὼς τὴ συναντᾶμε, ὄχι περισσότερο. "Όταν λοιπόν, απ' τὸ 1929 κιάλας, οἱ σεξουαλικὰ-ἀντιδραστικὲς θέσεις παρουσιάζονταν ὀλοένα και πιὸ ξεκάθαρες, δικαιολογημένα ἔβγαινε τὸ συμπέρασμα πὼς εἶχε μπει σέ κίνηση μιὰ αὐταρχικὴ,

1. Πρὸβλ. Ράιχ, «"Η σεξουαλικότητα στον πολιτιστικὸ ἀγῶνα», 1936· ξαναεκδόθηκε μὲ τὸν τίτλο «"Η σεξουαλικὴ ἐπανάσταση», 1966.

δικτατορικὴ ἐξέλιξη τῆς κοινωνικῆς ἡγεσίας. Τοῦτο τὸ τεκμηρίωσα διεξοδικὰ στο βιβλίο «"Η σεξουαλικότητα και ὀ Πολιτιστικὸς Ἄγῶνας». Οἱ προφητείες μου ἐπιβεβαιώνονται απ' τὴν ἐπίσημη σεξουαλικὴ νομοθεσία μετὰ τὸ 1934 κι ἀπὸ τὴν ξαναχρησιμοποίηση σεξουαλικὰ-ἀντιδραστικῶν νόμων. Τότε δὲ γνώριζα ἀκόμα ὄτι στο μετὰξὸ στις Ἐνωμένες Πολιτείες εἶχε γεννηθεῖ μιὰ νέα στάση ἀπέναντι στα γενετησιο-οικονομικὰ προβλήματα, πὼς ἔμελλε ἀργότερα νά διευκολύνει τὴν ἀποδοχὴ τῆς γενετησιο-οικονομίας. Ζητήσαμε απ' ὄλους τοὺς φίλους πὼς ἔλαβαν αὐτὸ τὸ ἀνεπίσημο κείμενο νά τὸ μελετήσουν και, ἂν ἦταν σέ γενικὲς γραμμὲς σύμφωνοι, νά τὸ δώσουν σέ κοντινοὺς τους κοινωνιολόγους, πὼς θὰ ἦταν σέ θέση νά ἀντιληφθοῦν τὴν ἐξέλιξη τῆς Σοβιετικῆς Ένωσης. Τὸ περιεχόμενο τοῦ κειμένου δέν ἔπρεπε σέ καμιά περίπτωση νά δοθεῖ σέ κάποια ἐφημερίδα ή νά συζητηθεῖ σέ μαζικὴ συγκέντρωση. Τὰ γεγονότα μόνο θὰ προσδιορίζανε τὴ χρονικὴ στιγμή τῆς δημόσιας συζήτησης. "Ανάμεσα στο 1935 και 1939 στοὺς πιὸ ἀξιόλογους κοινωνιολογικοὺς κύκλους διαδίδονταν ὀλοένα και περισσότερο ή ἀντίληψη ὄτι τὰ αἷτια τῆς αὐταρχικῆς ὀπισθοδρόμησης στη Σοβιετικὴ Ένωση ἦταν μαζικοψυχολογικά. Αὐτὴ ή ἀντίληψη ἀντικατέστησε τὴν ἀκαρπὴ ἀγανάκτηση για τὰ «βήματα πρὸς τὰ πίσω»· χωνέψαμε ὄτι *ή παραπέρα ἀνάπτυξη νανάγησε πάνω στη διψασμένη για ἐξουσία δομὴ τῶν ἀνθρώπων μαζῶν, πράγμα πὼς δέν τὸ εἶδαν οἱ σοβιετικοὶ ἡγέτες.*

Αὐτὴ ή διαπίστωση ὄμως εἶχε τρομακτικὴ σπουδαιότητα.

2. «Τί συμβαίνει μὲ τὴ μάζα τῶν ἀνθρώπων ;»

Τὸ ἐρώτημα για τὸ «πὼς» μιᾶς νέας κοινωνικῆς τάξης πραγμάτων, συμπίπτει ἀπόλυτα μὲ τὸ ἐρώτημα για τὴ χαρακτηριστικὴ δομὴ τῆς πλατιάς μάζας, τοῦ ἀπολιτικοῦ, παράλογα ἐπηρεαζόμενου εργαζόμενου πληθυσμοῦ. "Η ἄρνηση μιᾶς ἀληθινῆς κοινωνικῆς ἀνατροπῆς εἶναι συνεπὼς ἕνα σημάδι τῆς ἄρνησης τῶν ἀνθρώπων μαζῶν : Ἄναπαράγουν τὴν ἰδεολογία, και τίς

μορφές ζωής της πολιτικής αντίδρασης, όσο και να τους έχουν συγκλονίσει αυτές κοινωνικά.

Τότε λοιπόν το ερώτημα «Πώς σκέφτεται, αισθάνεται και αντιδρά ή πλατιά μάζα του άπολιτικού πληθυσμού;» ούτε είχε τεθεί γενικά ούτε είχε κατανοηθεί και άπειχε πολύ από το να μπορεί να υπερνικηθεί πρακτικά. Ύπηρχε λοιπόν μεγάλη σύγχυση. Μ' άφορμή το δημοψήφισμα του 1935 στο Σάαρ, ο Βιεννέζος κοινωνιολόγος Βίλλι Σλάμ έγραφε τα παρακάτω :

«Στην πραγματικότητα πέρασε ή έποχή που έδινε την έντύπωση ότι οι μάζες της κοινωνίας βαδίζουν άνοδικά με τις δικές τους δυνάμεις καθοδηγούμενες άπ' τη λογική κι άπ' την ένόραση της ζωτικής τους θέσης. Στην πραγματικότητα πέρασε ή έποχή που πιστεύαμε πως ή λειτουργία της μάζας διαμορφώνει την κοινωνία. Άποδείχτηκε πως ή μάζα είναι έξαιρετικά εύπλαστη, εύκαμπτη, χωρίς συνείδηση και ικανή να προσαρμοστεί στην κάθε έξουσία, στην κάθε άτιμία. Δέν έχει καμιά ιστορική άποστολή. Στόν 20ό αιώνα, τόν αιώνα τών τάνκς και του ράδιου, ή άποστολή αυτή δέν μπορεί να παραδοθεί, ή μάζα έχει βγει έξω άπ' το προσές διαμόρφωσης της κοινωνίας».

Ό Σλάμ είχε δίκιο, αλλά μ' άκαρπο τρόπο. Δέ ρωτούσε πως μπορούσε να γεννηθεί μιá τέτοια συμπεριφορά της μάζας, άν ήταν δοσμένη άπ' τη φύση ή άν θα μπορούσε να μεταβληθεί. Άν τόν καταλάβαινα σωστά, δέν είχε καμιά έλπίδα, άκόμα κι άν βασιζόταν στις άρχές.

Θά πρέπει να κατανοηθεί άκριβώς πως τέτοιες διαπιστώσεις ήταν όχι μόνο αντιλαϊκές, αλλά συχνά και επικίνδυνες για τη ζωή, γιατί τα σοσιαλδημοκρατικά και φιλελεύθερα κόμματα στις μη φασιστικές άκόμα χώρες ζούσαν άκριβώς άπ' την απάτη ότι οι μάζες καθαυτές, έτσι όπως είναι, θά ήταν ελεύθερες και ικανές ν' απολαύσουν την ελευθερία, κι ότι ο παράδεισος θά ήταν έξασφαλισμένος πάνω στη γή, φτάνει μόνο να μην υπήρχε ο κακός Χίτλερ. Όπως άποδείχτηκε επανειλημμένα σε προσωπικές άποφάνσεις ή δημόσιες συζητήσεις, εκείνοι που δέν είχαν την ελάχιστη κατανόηση ότι ή μάζα τών ανθρώπων, εξαιτίας της αιώνες τώρα καταπίεσης, δέ θα μπορούσε παρά να 'ναι

άνικανη για την ελευθερία, ήταν οι δημοκρατικοί πολιτικοί και με ξεχωρο κύρος οι σοσιαλδημοκράτες και κομμουνιστές πολιτικοί. Γι' αυτό το λόγο όχι μόνο ήταν άποκλεισμένοι, αλλά συχνά αντιδρούσαν μ' άνησυχία κι άπειλές όταν λεγόταν το γεγονός αυτό. Στην πραγματικότητα όμως όλα δσα διαδραματίζονταν μετά τη ρωσική επανάσταση του 1917 στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής συνηγορούσαν υπέρ της όρθότητας του ισχυρισμού ότι οι μάζες τών ανθρώπων είναι άνικανες για την ελευθερία. Χωρίς αυτή την ένόραση ήταν άπόλυτα άδύνατο να κατανοηθεί ή φασιστική πλημμυρίδα.

Όταν το 1930 και 1933 στη Γερμανία άρχιζα ν' αντιλαμβάνομαι βαθμιαία αυτό το γεγονός, ήρθα σε σοβαρή σύγκρουση με καλοπροαίρετους φιλελεύθερους, σοσιαλιστές και κομμουνιστές πολιτικούς. Το γεγονός αυτό δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το 1933 στη *Μαζική ψυχολογία του φασισμού* και ή έπεξεργασία του έγινε ειδικά για τη σοσιαλιστική πολιτική σ' ένα κείμενο του Έρνστ Παρέλλ, *Τί είναι ταξική συνείδηση;*

Ή διαπίστωση αυτή καθαυτή ήταν κατάλληλη μόνο για να οδηγήσει στην άπελπισία, γιατί άν όλο το κοινωνικό γίγνεσθαι έξαρτάται άπ' τη δομή και τη συμπεριφορά τών μαζών άν άληθεύει άκόμα ότι οι μάζες είναι άνικανες για την ελευθερία, τότε ή νίκη της φασιστικής δικτατορίας θά 'πρεπε να 'ναι όριστική. Όμως αυτή ή διαπίστωση γεγονότων δέν υπάρχει άπόλυτα και μόνο για τόν έαυτό της. Δυό άλλες διαπιστώσεις τη μεταβάλλουν βασικά :

A. Ή άνικανότητα τών ανθρώπινων μαζών για την ελευθερία δέν είναι δοσμένη άπ' τη φύση. Οι άνθρωποι δέν ήταν πάντα άνικανοί για την ελευθερία· θεωρητικά λοιπόν μπορούν να γίνουν ικανοί.

B. Ό μηχανισμός που κάνει τις ανθρώπινες μάζες άνικανες για την ελευθερία, καθώς έχει άποδείξει με τόν πιό τεκμηριωμένο τρόπο ή κοινωνική γενετήσιο-οικονομία με τη βοήθεια της κλινικής, είναι ή κοινωνική καταπίεση της γενετήσιας έρωτικής ζωής τών μικρών παιδιών, τών νέων και τών ένήλικων. Κι αυτή ή κοινωνική καταπίεση δέν είναι δοσμένη άπ' τη φύση. Άναπτύχθηκε με την πατριαρχία και συνεπώς θεωρητικά μπορεί

ν' ἄρθει. Ἐάν ὁμως ἡ κοινωνικὴ καταπίεση τῆς φυσικῆς ἐρωτικῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων μαζῶν μπορεῖ ν' ἄρθει, κι ἂν εἶναι ὁ κεντρικὸς μηχανισμὸς τῆς ἀνίκανης γιὰ ἐλευθερία δομῆς τοῦ χαρακτήρα, τότε, αὐτὸ ἦταν τὸ συμπέρασμα, τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἀνέλπιδα. Τότε ἀνοίγονται διάπλατα οἱ πύλες στὴν κοινωνία, γιὰ νὰ ὑπερνικήσει ὅλες τὶς κοινωνικὲς περιστάσεις ποὺ τὶς ὀνομάζουμε «συναισθηματικὴ πανοῦκλα».

Τὸ λάθος τοῦ Σλάμ, ὅπως καὶ τῶσων ἄλλων κοινωνιολόγων, ἦταν τὸ ὅτι ἐπικύρωσε βέβαια τὸ γεγονὸς τῆς ἀνικανότητος τῶν ἀνθρώπων μαζῶν γιὰ ἐλευθερία, δὲν κατόρθωσε ὁμως νὰ βγάλει καὶ νὰ ὑποστηρίξει τὶς πρακτικὲς συνέπειες ἀπ' τὴν κοινωνικὴ γενετησιο-οικονομία ποὺ τὴ γνώριζε ἄρκετὰ καλά. Ἐκεῖνος ποὺ εἶχε συμφωνήσει κι εἶχε ἀναφέρει στὴν Ἐπιθεώρηση Κοινωνικῆς Ἐρευνας τὴν *εἰσβολὴ τῆς σεξουαλικῆς ἠθικῆς* στὴν ἀρχέγονη κοινωνία, καὶ μαζί μ' αὐτὴν καὶ τὴν εἰσβολὴ τῆς χαρακτηρολογικῆς σκλαβιάς, ἦταν προπάντων ὁ Ἐριχ Φρόμ, ὁ ὁποῖος ὥστόσο κατόρθωσε ἀργότερα στὰ δημοσιεύματά του γιὰ τὴν *ἀνταρχικότητα καὶ τὴν οἰκογένεια*, τὸ φόβο *μπροστὰ στὴν ἐλευθερία* κλπ. νὰ ἀφαιρέσει ἀπόλυτα τὸ σεξουαλικὸ πρόβλημα τῶν ἀνθρώπων μαζῶν καὶ τὴ σχέση του πρὸς τὸ ἄγχος τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴ μανία τοῦ ἀνταρχισμοῦ. Τὴν ἐνέργεια αὐτὴ δὲν μπόρεσα νὰ τὴν καταλάβω ποτέ, δεδομένου ὅτι δὲν εἶχα κανένα λόγο ν' ἀμφιβάλω γιὰ τὴ βασικὰ ἐντιμὴ στάση τοῦ Φρόμ. Ἀλλὰ ἡ σεξουαλικὴ ἄρνηση στὴν κοινωνικὴ καὶ προσωπικὴ ζωὴ παίζει κάποια παιχνίδια ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἐρμηνευτοῦν ὀρθολογικά.

Ὁ ἀναγνώστης θὰ ἔχει καταλάβει πόσο πολὺ εἶχε μετατοπιστεῖ τὸ κέντρο βάρους τῶν κοινωνιολογικῶν ἐρευνῶν ἀπὸ τὶς πολιτικο-οικονομικὲς καταστάσεις πραγμάτων πρὸς τὶς μαζικοψυχολογικὲς - γενετησιο-οικονομικὲς - χαρακτηρολογικὲς καταστάσεις. Οἱ διαπιστώσεις πὼς οἱ ἀνθρώπινες μάζες εἶναι ἀνίκανες γιὰ τὴν ἐλευθερία, πὼς ἡ καταπίεση τῆς φυσικῆς ἐρωτικῆς ζωῆς εἶναι ὁ κυριότερος μηχανισμὸς τῆς χαρακτηρολογικῆς ἀνελευθερίας, καὶ προπάντων πὼς ἡ εὐθύνῃ μετατοπιζόταν ἀπὸ μεμονωμένες ὀργανώσεις ἢ πολιτικοὺς στὶς ἴδιες τὶς ἀνίκανες γιὰ ἐλευθερία μάζες, ἦταν τεράστιες μετακινήσεις στὴ σκέψη

καὶ κατὰ συνέπεια καὶ στὸν πρακτικὸ χειρισμὸ τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων. Τώρα γινόταν πὶὸ κατανοητὸ τὸ αἰώνιο παράπονο τῶν κομμάτων, ὅτι «δὲν ἔχουν κατορθώσει ἀκόμα νὰ κατακτήσουν τὶς μάζες τῶν ἐργατῶν». Γινόταν κατανοητὸ *γιατὶ* ἡ μάζα εἶναι «ἐξαιρετικὰ εὐπλαστὴ, εὐκαμπτὴ, χωρὶς συνείδηση καὶ ἱκανὴ νὰ προσαρμοστεῖ στὴν κάθε ἐξουσία, στὴν κάθε ἀτιμία». Γινόταν προπάντων κατανοητὴ ἡ ρατσιστικὴ παραφορὰ τῶν μαζῶν. Γινόταν κατανοητὴ ἡ ἀπελπισία καὶ ἡ ἀδυναμία τῶν μόνο οἰκονομικὰ προσανατολισμένων κοινωνιολόγων καὶ πολιτικῶν ἀπέναντι στὰ καταστροφικὰ γεγονότα τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Ὅλη ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση σ' ὅλες τὶς διαφορὲς μορφὲς ξαναγύρισε λοιπὸν στὴ συναισθηματικὴ πανοῦκλα ποὺ ὑπάρχει μέσα στὶς ἀνθρώπινες μάζες αὐτοῦ τοῦ πλανήτη ἀπ' τὴν ἐποχὴ τῆς εἰσβολῆς τῆς ἀνταρχικῆς πατριαρχίας.

Τώρα τὸ καθήκον τοῦ ἀληθινὰ δημοκρατικοῦ-ἐπαναστατικοῦ κινήματος εἶναι ἀκριβῶς νὰ καθοδηγήσει (κι ὄχι νὰ «διοικήσει» ἀπ' τὰ πάνω!) τὶς ἀνθρώπινες μάζες, πὶὸ μὲ τὴ μακραίωνη καταπίεση τῆς ζωῆς ἔχουν γίνει ἄβουλες, ἀκριτικὲς, βιοπαθολογικὲς καὶ ὑπάκουες, ἔτσι ὥστε ν' ἀντιλαμβάνονται ἀμέσως κάθε καταπίεση καὶ νὰ μάθουν νὰ τὴν ἀποτινάζουν *ἐγκαιρα, τελειωτικὰ καὶ ἀμετάκλητα*. Εἶναι πὶὸ εὐκόλο νὰ προλάβουμε μιὰ νεύρωση παρά νὰ τὴ θεραπεύσουμε. Εἶναι πὶὸ εὐκόλο νὰ διατηρηθεῖ ὑγιὴς ἓνας ὀργανισμὸς, παρά νὰ ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ μιὰ ἀσθένεια. Εἶναι ἐπίσης πὶὸ εὐκόλο ἓνας κοινωνικὸς ὀργανισμὸς νὰ διατηρηθεῖ ἀπρόσβλητος ἀπὸ δικτατορικὸς θεσμοὺς, παρά νὰ τοὺς παραμερίσει. Τὸ καθήκον μιᾶς ἀληθινὰ δημοκρατικῆς διοίκησης εἶναι νὰ ἀφήσει τὶς μάζες νὰ ξεπεράσουν τὸν ἑαυτὸ τους· μιὰ ἀνθρώπινη μάζα ὁμως μπορεῖ νὰ ξεπεράσει τὸν ἑαυτὸ της μόνο ὅταν ἀπὸ μέσα της ἀναπτύσσει κοινωνικὲς ὁμαδοποιήσεις, οἱ ὁποῖες δὲ συναγωνίζονται τοὺς διπλωμάτες στὴν πολιτικὴ ἀλγεβρα, ἀλλὰ σκέφτονται καὶ ἐκφράζουν ὅλα ἐκεῖνα τὰ πράγματα ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἐκφράσει καὶ νὰ τὰ σκεφτεῖ ἡ ἴδια ἡ ἀνθρώπινη μάζα, ἐξαιτίας τῆς ἔνδειας, τῆς ἀμορφωσιάς, τῆς ὑποτακτικότητος καὶ τῆς πανοῦκλας τοῦ παραλογισμοῦ. *Ἐμεῖς ἀποδίδουμε λοιπὸν στὶς ἀνθρώπινες μάζες ὅλη τὴν εὐθύνη γιὰ κάθε κοινωνικὸ συμβάν*. Προωθοῦμε τὴν εὐθύνη τους καὶ

καταπολεμούμε την άνευθυνότητά τους. Τίς δίνουμε τὸ φταιξιμό, ἀλλὰ δὲν τίς κατηγοροῦμε, ὅπως κατηγοροῦμε ἕναν ἐγκληματία. Μιὰ ἀληθινὰ κοινωνικὴ νέα τάξη πραγμάτων δὲν ἐξαντλεῖται στὸν παραμερισμὸ τῶν δικτατορικῶν-αὐταρχικῶν κοινωνικῶν θεσμῶν. Δὲν ἐξαντλεῖται στὴν ἐγκαθίδρυση νέων θεσμῶν, γιατί αὐτοὶ οἱ νέοι θεσμοὶ ξαναγίνονται ἀναπόφευκτα πάλι δικτατορικοὶ-αὐταρχικοί, ἂν ταυτόχρονα δὲν παραμεριστεῖ τὸ χαρακτηριστικὸ ρίζωμα τοῦ αὐταρχικοῦ ἀπολυταρχισμοῦ στὶς ἀνθρώπινες μάζες μὲ τρόπο διαπαιδαγωγικὸ καὶ κοινωνικὸ-ὕγιονό. Δὲν ὑπάρχουν ἀπ' τὴ μιὰ μεριά ἐπαναστάτες ἄγγελοι κι ἀπ' τὴν ἄλλη ἀντιδραστικοὶ διάβολοι. Δὲν ὑπάρχουν ἀπ' τὴ μιὰ μεριά ἄπλειστοι καπιταλιστὲς κι ἀπ' τὴν ἄλλη ἀνοιχτόχεροι ἐργάτες. Ἄν ἡ κοινωνιολογία καὶ ἡ μαζικὴ ψυχολογία θέλουν νὰ λειτουργήσουν πρακτικὰ σὰν ἀληθινὲς ἐπιστῆμες, τότε πρέπει ν' ἀποδεσμευτοῦν ριζικὰ ἀπ' τὴν πολιτικὴ τοῦ «ἄσπρο ἢ μαῦρο». Εἶναι ὑποχρωμένους νὰ εἰσχωρήσουν στὸ ἀντιφατικὸ ὑπόβαθρο τοῦ αὐταρχικὰ διαπαιδαγωγημένου ἀνθρώπου καὶ ν' ἀναζητήσουν, νὰ περιγράψουν καὶ νὰ βοηθήσουν νὰ παραμεριστεῖ ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση στὴ συμπεριφορὰ καὶ στὴ δομὴ τῶν ἐργαζόμενων ἀνθρώπων μαζῶν. Δὲ χρειάζεται νὰ τονιστεῖ ἰδιαίτερα ὅτι αὐτοὶ οἱ ἀληθινοὶ κοινωνιολόγοι καὶ ψυχολόγοι τῶν μαζῶν δὲν πρέπει νὰ παραλείψουν τὸν ἑαυτό τους. Θὰ ἔχει γίνει πιὰ φανερό, ὅτι *μιὰ κρατικοποίηση ἢ κοινωνικοποίηση τῆς παραγωγῆς δὲ θὰ μποροῦσε ἀπὸ μόνῃ της ν' ἀλλάξει τὸ παραμικρὸ στὴν ἀνθρώπινη δουλεία.* Τὸ οἰκόπεδο ποῦ ἐξασφαλίζει κανεὶς γιὰ νὰ χτίσει πάνω του μιὰ κατοικία, στὴν ὁποία θέλει μετὰ νὰ ζήσει καὶ νὰ ἐργαστεῖ, δὲν εἶναι παρά μόνο μιὰ προϋπόθεση τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐργασίας, ἀλλὰ μὲ κανένα τρόπο δὲν εἶναι αὐτὴ καθαρτὴ ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἐργασία. Τὸ νὰ θεωρεῖ κανεὶς τὸ οἰκονομικὸ προτσὲς μιᾶς κοινωνίας σὰν τὴν οὐσία τοῦ βιοκοινωνικοῦ προτσὲς τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, εἶναι τὸ ἴδιο σὰ νὰ ἐξισώνει τὸ οἰκόπεδο καὶ τὸ σπίτι μὲ τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, τὴν ὑγιεινὴ, τὴν ἀποδοτικότητά, μὲ τὸ χορὸ καὶ τὴ μουσικὴ. Ὡστόσο ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ οἰκονομικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς (ποῦ καταπολεμήθηκε αὐστηρὰ ἀπ' τὸν Λένιν) ἦταν ποῦ ἀνάγκασε τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση νὰ κάνει αὐτὴ τὴν αὐταρχικὴ ὀπισθοδρόμηση.

Τὰ οἰκονομικὰ προτσὲς τοῦ σοβιετικοῦ καθεστώτος θὰ ἔπρεπε (ἔτσι περίμεναν γύρω στὸ 1920), νὰ ἀλλάξουν καὶ τὸν ἀνθρώπο. Ἡ ἐξαφάνιση τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ καὶ ἡ μετατροπὴ μιᾶς ἀγροτικῆς χώρας σὲ βιομηχανικὴ χώρα εἶναι βέβαια τεράστια ἔργα, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ τεράστια ἔργα δὲν μποροῦσαν νὰ θεωροῦνται σὰν εἰδικὰ σοσιαλιστικὰ ἔργα, γιατί μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ συχνὰ καλύτερα εἶχαν πραγματοποιηθεῖ ἀπὸ ἄκρως καπιταλιστικὲς κυβερνήσεις.

Τὸ βασικὸ ἐρώτημα τῆς μαζικῆς ψυχολογίας μετὰ τὸ 1917 ἦταν: Ὁ πολιτισμὸς ποῦ θὰ ξεπηδοῦσε στὴ Ρωσία μέσα ἀπ' τὴν κοινωνικὴ ἀνατροπὴ τοῦ 1917, θ' ἀνέπτυσσε μιὰ ἀνθρώπινη κοινωνικὴ πραγματικότητα ποῦ νὰ διαφέρει θεμελιωδῶς καὶ οὐσιαστικὰ ἀπ' τὴ γκρεμισμένη τσαρική-αὐταρχικὴ κοινωνικὴ τάξη πραγμάτων; Τὸ νέο κοινωνικο-οικονομικὸ καθεστὼς τῆς ρωσικῆς κοινωνίας θ' ἀναπαραχθεῖ, καὶ πῶς θ' ἀναπαραχθεῖ, μέσα στὴ χαρακτηριστικὴ δομὴ τῶν ἀνθρώπων; Οἱ καινούργιοι «σοβιετικοὶ ἀνθρώποι» θὰ ἦταν φιλελεύθεροι, ἀντιαυταρχικοί, λογικοὶ καὶ αὐτοδιοικούμενοι, καὶ θὰ μεταβίβαζαν αὐτὲς τίς ἰκανότητες στὰ παιδιά τους; Αὐτὴ ἡ ἔτσι ἀναπτυγμένη ἐλευθερία στὴν ἀνθρώπινη δομὴ θὰ ἔκανε περιττὴ καὶ μάλιστα ἀδύνατη, κάθε εἶδους κοινωνικὴ ἡγεσία; Ἡ ὑπαρξὴ ἢ ἡ ἀνυπαρξία αὐταρχικῶν δικτατορικῶν θεσμῶν στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση ἔμελλε ν' ἀποτελέσει τὸ ἀκριβὲς μέτρο γιὰ τὸ εἶδος τῆς ἐξέλιξης τοῦ σοβιετικοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι εὐνόητο πῶς ὀλόκληρος ὁ κόσμος παρακολουθοῦσε μὲ τεταμένη προσοχή, ἀλλοῦ φοβισμένος, ἀλλοῦ χαρούμενος, τὴν ἐξέλιξη τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης. Ὡστόσο ἡ τοποθέτηση πρὸς τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση γενικὰ ἦταν ἐλάχιστη λογικὴ. Οἱ μὲν ὑποστήριζαν τὸ σοβιετικὸ σύστημα τὸ ἴδιο ἀκριτικά, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ποῦ τὸ καταπολεμοῦσαν. Ὑπήρχαν ὁμάδες διανοοῦμενων ποῦ ὑποστήριζαν τὴν ἄποψη ὅτι «στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση σίγουρα ἔχουν γίνει καὶ μεγάλες πρόοδοι». Αὐτὸ ἤχοῦσε σὰ νὰ ἔλεγε ἕνας χιτλερικὸς ὅτι «ὑπάρχουν καὶ ἀξιοπρεπεῖς Ἑβραῖοι». Τέτοιες συναισθηματικὲς κρίσεις ἦταν δίχως νόημα καὶ ἀξία. Δὲν ὀδηγοῦσαν πουθενά. Καὶ οἱ ἡγέτες τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης παραπονοιοῦνταν δικαιολογημένα ὅτι κανεὶς δὲ βοηθοῦσε πρα-

κτικά τῆ ρωσική κοινωνία, παρὰ μόνο τσακόνονταν γι' αὐτή. Ἡ πάλη ἀνάμεσα στίς ὀρθολογικές προωθητικές δυνάμεις τῆς κοινωνικῆς ἀνάπτυξης καί στίς ἀντιδραστικές δυνάμεις τῆς τροχοπέδησης καί τῆς ὀπισθοδρόμησης συνεχίζονταν. Οἱ οικονομικές προϋποθέσεις τῆς πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἀνάπτυξης, χάρις στὸν Μάρξ, τὸν Ἐνγκελς καί τὸν Λένιν, εἶχαν διαγνωστεῖ σημαντικὰ καλύτερα ἀπ' τὶς ἀνασχετικές δυνάμεις. *Γιὰ παραλογισμό τῶν μαζῶν δὲ γινόταν λόγος.* Γιαντὸ τὰ πράγματα ἔφτασαν καταρχῆ στὸ σταμάτημα, καί μετὰ στὴν ἀνταρχική ὑποτίμηση τῆς ἀρχικά τόσα πολλὰ ὑποσχόμενης φιλελεύθερης ἐξέλιξης.

Ἦταν πιὸ γόνιμο νὰ γίνεῖ ἀντιληπτὸς αὐτὸς ὁ μηχανισμὸς τῆς ὀπισθοδρόμησης, παρὰ νὰ τὸν ἀρνηθεῖ κανεὶς, ὅπως ἔκαναν τὰ εὐρωπαϊκὰ κομμουνιστικὰ κόμματα. Μὲ τὴν εὐπιστή, θρησκευτικὰ φανατικὴ υπεράσπιση τῶν ὄσων συνέβαιναν στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση, ἀφαιροῦσαν ἀπ' τὸν ἑαυτὸ τους κάθε πρακτικὴ δυνατότητα νὰ ἐπιλύσουν τὶς κοινωνικὲς δυσκολίες. Ἀντίθετα εἶναι σίγουρο ὅτι ἡ φυσικοεπιστημονικὴ διαφώτιση τῶν παράλογων ἀντιφάσεων τῆς ἀνθρώπινης δομῆς τοῦ χαρακτήρα θὰ ὠφελήσῃ μακροπρόθεσμα καί τὴν ἀνάπτυξη τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης, πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸ ἡλίθιο ξεφωνητὸ τῶν σωτήρων. Μιὰ τέτοια ἐπιστημονικὴ στάση μπορεῖ νὰ ἴναι δυσάρεστη καί ὀδυνηρή, μὰ στὴν πραγματικότητά κινεῖται ἀπὸ πολὺ βαθύτερα φιλικὰ αἰσθήματα ἀπ' ὅσο τὰ πολιτικὰ συνθήματα. Τοῦτο τὸ γνωρίζουν πολὺ καλὰ οἱ σοβιετικοὶ ποὺ ἀσχολοῦνται πρακτικὰ μὲ τὶς διάφορες ἐπιστῆμες. Μπορῶ μάλιστα νὰ διαβεβαιώσω, ὅτι οἱ ἀνησυχίες τῶν γενετησιο-οικονομικῶν γιατρῶν καί παιδαγωγῶν ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ δὲν ἦταν μικρότερες ἀπ' αὐτὲς τῶν σοβιετολόγων. Οἱ ἀνησυχίες αὐτὲς ἦταν πολὺ δικαιολογημένες: Στὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια τὸ ἀρχικὸ «τριμελὲς διευθυντήριο» καί τὰ οικονομικοδημοκρατικὰ συμβούλια τῆς παραγωγῆς ἀντικαταστάθηκαν ἀπ' τὴν ἀνταρχικὴ «ὑπεύθυνη» διοίκηση. Στὰ σχολεῖα οἱ πρῶτες ἀπόπειρες γιὰ τὴν αὐτοδιοίκηση (Σχέδιο Ντάλτον κλπ.) ἀπέτυχαν καί παραχώρησαν πάλι τὴ θέση τους στὴν παλιὰ ἀνταρχικὴ σχολικὴ διάταξη, ἔστω καί καλυμμένη μὲ τυπικὲς μαθητικὲς ὀργανώσεις. Στὸ στρατό, στὴ θέση τοῦ ἀρχικοῦ ἀπλοῦ δημοκρατικοῦ συστή-

ματος τῶν κομισσάριων, μπῆκε μιὰ αὐστηρὴ ἱεραρχικὴ διάταξη. Ὁ «Στρατάρχης τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης» ἦταν ἓνας καταρχῆ ἀκατανόητος νεοτερισμὸς. Μετὰ φάνηκε πὼς ἦταν ἐπικίνδυνος. Ἀντηχοῦσε σὰν «τσάρος» καί «καίξερ».

Στὴν κοινωνικὴ γενετησιο-οικονομία σωρεύονταν τὰ σημάδια τῆς ἐπιστροφῆς σὲ ἀνταρχικὲς, ἠθικιστικὲς ἀντιλήψεις καί νόμους. Διεξοδικὴ σκιαγράφηση δίνω στὸ δεῦτερο μέρος τοῦ βιβλίου μου *Ἡ σεξουαλικὴ στὸν πολιτιστικὸ ἀγώνα* (1936).

Στὴ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐπικοινωνία κέρδιζαν συνέχεια ἔδαφος ἡ δυσπιστία, ὁ κυνισμὸς, ἡ τακτικὴ καί ἡ θεοκρατικὴ ὑπακοή. Ἐνῶ τὸ 1929 ἡ διάθεση τῶν μέσων σοβιετικῶν ἦταν ἀκόμη ἥρωικὰ ἀφοσιωμένη στὸ 5ετὲς σχέδιο καί χαρακτηριζόταν ἀπὸ σοβαρὲς ἐλπίδες γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἐπανάστασης, τὸ 1935 σὲ συζητήσεις μαζί τους διέβλεπε κανεὶς μιὰ ὑποχωρητικὴ κι εὐκαμπτη, διάθεση. Διέβλεπε κανεὶς κυνισμὸ, ἀπογοήτευση καί κείνο τὸ χαρακτηριστικὸ εἶδος «ἐξυπνάδας» ποὺ εἶναι ἀσυμβίβαστο μὲ τὴ σοβαρὴ κοινωνικὴ βούληση.

Ἡ πολιτιστικὴ ἐπανάσταση στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση ἀπέτυχε· ἀλλὰ δὲν ἦταν μόνο αὐτό. Ἡ ὀπισθοδρόμηση στὸ πολιτιστικὸ προτσὲς ἐπνίξε μέσα σὲ λίγα χρόνια τὸν ἐνθουσιασμὸ καί τὴν ἐλπίδα ἐνὸς ὀλόκληρου κόσμου.

Μιὰ κοινωνικὴ ὀπισθοδρόμηση δὲν ὀφείλεται πάντα στὰ λάθη μιᾶς κοινωνικῆς ἡγεσίας. Ὡστόσο αὐτὴ ἡ κοινωνικὴ ἡγεσία γίνετα ἡ ἴδια ἐγγυητὴς τῆς ὀπισθοδρόμησης ὅταν:

- α) θεωρεῖ τὴν ὀπισθοδρόμηση σὰν πρόοδο,
- β) ἀνακηρύσσει τὸν ἑαυτὸ της σωτήρα τοῦ κόσμου, καί
- γ) ἐκτελεῖ ἐκείνους ποὺ τὶς θυμίζουν τὶς ὑποχρεώσεις της.

Τότε ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ παραχωρήσει τὴ θέση της σὲ μιὰν ἄλλη κοινωνικὴ διεύθυνση, ἡ ὁποία θὰ μείνει προσκολλημένη στίς γενικὰ ἰσχύουσες ἀρχὲς τὶς κοινωνικῆς προόδου.

3. Ὁ πόνθος γιὰ τὸ σοσιαλισμὸ

Σοσιαλιστικὰ κινήματα καί πόνθος γιὰ τὸ σοσιαλισμὸ ὑπῆρχαν πολὺ πρὶν ὑπάρξουν ἐπιστημονικὲς γνώσεις γιὰ τὶς κοινωνικὲς

προϋποθέσεις του σοσιαλισμού. Από πολλές χιλιάδες χρόνια μαινονταν οι αγώνες των άδικημένων κατά των καταπιεστών τους. Οί αγώνες αυτοί ήταν που δημιούργησαν την επιστήμη της απελευθέρωσης των καταπιεσμένων κι όχι αντίστροφα, όπως πιστεύει ο φασιστικός χαρακτήρας. Μεταξύ του 1918 και 1938, δηλαδή στα χρόνια των τεράστιων κοινωνικών ανακατατάξεων, οί σοσιαλιστές υπέστησαν βαρύτατες ήττες. Άκριβώς σε μιá εποχή που θά 'πρεπε ν' αποδείξει την ώριμότητα και τον όρθολογισμό του σοσιαλιστικού απελευθερωτικού κινήματος, τó εργατικό κίνημα διασπάστηκε κι έγινε γραφειοκρατικό, χάνοντας óλοένα και περισσότερο την όρμη για έλευθερία και αλήθεια, άπ' την όποία κάποτε ξεπήδησε.

Ή σοσιαλιστική λαχτάρα εκατομμυρίων ανθρώπων ήταν λαχτάρα για απελευθέρωση άπ' την κάθε είδους καταπίεση. Όμως αυτή ή λαχτάρα για έλευθερία παρουσιαζόταν με τή μορφή ενός συμβιβασμού με τó φόβο μπροστά στην εθύνη. Ό φόβος των ανθρώπινων μαζών μπροστά στην κοινωνική εθύνη έφερε τó σοσιαλιστικό κίνημα μέσα στα κρατικά κανάλια. Στην επιστημονική κοινωνιολογία του Κάριλ Μάρξ, που είχε επεξεργαστεί τις οικονομικές προϋποθέσεις της κοινωνικής απελευθέρωσης δέ γίνεται λόγος για τó «κράτος» σά στόχο της σοσιαλιστικής έλευθερίας. Τó «σοσιαλιστικό» κράτος είναι μιá επινόηση των κομματικών γραφειοκρατιών. Αυτό, «τó κράτος» έπρεπε τώρα να εισαγάγει την έλευθερία: όχι οί ανθρώπινες μάζες, αλλά τó κράτος. Παρακάτω θ' αποδείξω ότι ή σοσιαλιστική ιδέα του κράτους όχι μόνο δέν έχει καμιá σχέση με τή θεωρία των πρώτων σοσιαλιστών, αλλά ότι απεναντίας αποτέλουσε διαστροφή του σοσιαλιστικού κινήματος που, έντελώς άσυνείδητα, πρέπει ν' αποδοθεί στη διαρθρωτική εγκατάλειψη των ανθρώπινων μαζών που ήταν γεμάτες άπ' τή λαχτάρα της έλευθερίας. Τó κράμα της λαχτάρας για έλευθερία και του διαρθρωτικού φόβου μπροστά στην έλευθερη αυτοδιοίκηση δημιούργησε λοιπόν στη Σοβιετική Ένωση μιá μορφή κράτους που απομακρυνόταν όλοένα και περισσότερο άπ' τó άρχικό πρόγραμμα των κομμουνιστών και τελικά πήρε αυταρχικά-όλοκληρωτικά-δικτατορικά σχήματα.

Άς προσπαθήσουμε με μιá σύντομη έποπτεία να αναζητήσουμε τó σοσιαλιστικό βασικό χαρακτήρα των σημαντικότερων κοινωνικών απελευθερωτικών κινήμάτων.

Συχνά και δικαιολογημένα τó άρχέγονο χριστιανικό κίνημα χαρακτηρίζεται σά «σοσιαλιστικό». Επίσης οί έπαναστάσεις των δούλων της αρχαιότητας και οί μεσαιωνικοί πόλεμοι των άγροτών θεωρήθηκαν άπ' τούς θεμελιωτές του σοσιαλισμού σαν πρόδρομοι του σοσιαλιστικού κινήματος του 19ου και του 20ού αιώνα. Άπέτυχαν όμως γιατί δέν είχαν αναπτυχθεί βιομηχανικές συνθήκες και διεθνή μέσα επικοινωνίας κι έλειπε μιá κοινωνιολογική θεωρία. «Ό σοσιαλισμός», σύμφωνα με την κοινωνιολογία των θεμελιωτών, ήταν μόνο παγκόσμια νοητός. Έθνικός ή άκόμα κι έθνικιστικός σοσιαλισμός (= έθνικοσοσιαλισμός= φασισμός) είναι μιá κοινωνιολογική ήλιθιότητα και με την αυστηρή σημασία της λέξης μαζική άπάτη. Φανταστείτε πως ένας γιατρός ανακάλυψε ένα μέσο για την καταπολέμηση μιás όρισμένης άσθένειας και τó 'χει όνομάσει «θεραπευτικό όρό». Θά 'ρχόταν τότε ένας επιδέξιος τοκογλύφος που θά 'θελε να κερδοσκοπήσει άπ' την άρρώστια των ανθρώπων, και θ' ανακάλυπτε ένα δηλητήριο που γεννά την άρρώστια αυτή, που με τή σειρά της γεννά στους ανθρώπους τή λαχτάρα της ύγείας, και θά όνόμαζε τó δηλητήριο «θεραπευτικό μέσο». Αυτόσ θ' αποτελούσε την έθνικοσοσιαλιστική κληρονομιά του γιατρού αυτού. Άκριβώς όπως ό Χίτλερ, ό Μουσολίνι κι ό Στάλιν γίνανε οί έθνικοσοσιαλιστές κληρονόμοι του παγκόσμιου σοσιαλισμού του Κάριλ Μάρξ.

Ό τοκογλύφος που θέλει να πλουτίσει άπ' τις άρρώστιες, θά 'πρεπε κανονικά να όνομάσει τó δηλητηριό του «άρρωστίνη». Τ' όνομάζει όμως «θεραπευτικό όρό», γιατί γνωρίζει πολú καλά πως την «άρρωστίνη» δέ θά μπορούσε να την πουλήσει. Τó ίδιο άκριβώς συμβαίνει και με τή λέξη «κοινωνικό» και «σοσιαλιστικό».

Διαμορφωμένες λέξεις που έχουν ένα όρισμένο νόημα δέν μπορεί κανείς να τις χρησιμοποιεί αυθαίρετα χωρίς να προκαλέσει άγιάτρευτη σύγχυση. Ή έννοια «σοσιαλισμός» ήταν άξειδιάλυτα συνδεμένη με την έννοια «παγκόσμιος». Ή θεωρία του σο-

σιαλισμού απαιτούσε έναν όρισμένο βαθμό ώριμότητας της παγκόσμιας οικονομίας: 'Ο ιμπεριαλιστικός αγώνας για καταναλωτικές αγορές για όρυκτο πλούτο και κέντρα δύναμης έπρεπε να πάρει το χαρακτήρα ληστρικών πολέμων. 'Η άναρχία της οικονομίας έπρεπε να γίνει ή πιό ούσιαστική τροχοπέδη της παραπέρα ανάπτυξης της κοινωνικής παραγωγικότητας. Το χάος της οικονομίας έπρεπε να άποσαφηνιστεί σ' όλους, λ.χ. στο γεγονός, ότι καταστρέφονται τὰ περισσεύματα τών έμπορευμάτων για να συγκρατηθούν οι τιμές, ενώ ταυτόχρονα πολλοί άνθρωποι λιμοκτονούν. 'Η άτομική ιδιοποίηση τών αγαθών πού παράγονται συλλογικά, έρχεται σε όξύτατη αντίθεση με τις ανάγκες της κοινωνίας. Το διεθνές έμπόριο έπρεπε ν' αρχίσει να αισθάνεται τὰ τελωνειακά όρια τών έθνικών κρατών και την άρχή του έμπορεύματος σαν άνυπέρβλητους φραγμούς.

Οί άντικειμενικές κοινωνικο-οικονομικές προϋποθέσεις της διεθνούς συμπεριφοράς και διάθεσης του γήινου πληθυσμού μεγάλωσαν έξαιρετικά μετά το 1918. Το άεροπλάνο μείωσε τις άποστάσεις άνάμεσα στους λαούς και γεφύρωσε περιοχές πού προηγούμενα είχαν διατηρήσει πολιτισμούς, πού οι διαφορές τους ξεκινούσαν χιλιετηρίδες πριν. 'Η διεθνής έπικοινωνία άρχισε να έξαφανίζει προοδευτικά διαφορές πολιτισμών τών προηγούμενων αιώνων. 'Ενας 'Αραβας του 19ου αιώνα άπείχε άπ' τον 'Αγγλο του 19ου αιώνα άφάνταστα περισσότερο άπ' ότι ό 'Αραβας του 1950 άπ' τον 'Αγγλο της ίδιας έποχής. Οί ίππότες της καπιταλιστικής ληστείας χαλιναγωγούνταν όλοένα περισσότερο. 'Ωρίμαζαν λοιπόν σε τεράστιο βαθμό¹ οι κοινωνικο-οικονομικές προϋποθέσεις του διεθνισμού. 'Ωστόσο το οικονομικό ώρίμασμα του διεθνισμού δέν τό άκολούθησε ή διαρθρωτική και ιδεολογική ώριμότητα. 'Ενώ ό διεθνισμός συνέχιζε ν' άναπτύσσεται οικονομικά, διαρθρωτικά και ιδεολογικά, άπέτυχε. Τουτό φάνηκε όχι μόνο στο έργατικό κίνημα, άλλα και στη διαμόρφωση τών έθνικιστικών δικτατοριών στην Εύρώπη: 'Ο Χίτλερ στη Γερμανία, ό Μουσολίνι στην 'Ιταλία, ό Ντοριό και ό Λαβάλ στη

1. Το προτσές αυτό επιταχύνθηκε έξαιρετικά με το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Γαλλία, ό Στάλιν στη Ρωσία, ό Μάνερχαϊμ στη Φιλλανδία, ό Χόρτυ στην Ούγγαρία κλπ. Αύτη τη διάσταση άνάμεσα στην κοινωνικο-οικονομική πρόοδο και τη διαρθρωτική καθυστέρηση δέν την είχε προβλέψει κανείς. 'Η μεταλλαγή του έργατικού διεθνισμού σε σοβινιστικό έθνικό σοσιαλισμό ήταν περισσότερο άπό μια κατάρρευση τών παλιών άπελευθερωτικών κινήματων, πού ήταν πάντα μόνο διεθνή. 'Ηταν μια νέου είδους τεράστια έκρηξη της συναισθηματικής πανούκλας καταμεσης στο στρατόπεδο τών καταπιεσμένων λαϊκών στρωμάτων, πάνω στα μεγάλα πνεύματα πού είχαν έλπίσει πώς θα επέβαλλαν στον κόσμο ένα νέο καθεστώς. 'Ενα άποκορύφωμα αύτης της «έθνικο-σοσιαλιστικής» μεταλλαγής ήταν, άνάμεσα σι' άλλα και το ρατσιστικό μίσος τών λευκών έργατών κατά τών μαύρων έργατών στην 'Αμερική, και ή άπώλεια κάθε είδους κοινωνικοπολιτικής πρωτοβουλίας και προοπτικής σε κάμποσες μαζικές συνδικαλιστικές οργανώσεις. 'Όταν ή ιδέα της έλευθερίας περνάει σ' άνθρωπους πού διακατέχονται άπ' τη νοοτροπία του λοχία, τότε τὰ πράγματα έχουν άσχημα για την έλευθερία. Μ' αυτό τον τρόπο ή παλιά βρώμικη άδικία έπαιρνε την εκδίκησή της άπ' τις μάζες εκείνων πού δέν είχαν να πουλήσουν τίποτ' άλλο άπ' την έργατική τους δύναμη. 'Ετσι ή άσυνείδητη εκμετάλλευση και ή άγνωμοσύνη τών πανίσχυρων καπιταλιστών επέστρεφε τὰ χτυπήματα σαν μπούμεραγκ. Μιάς κι άπέτυχε διαρθρωτικά ό διεθνισμός, τὰ έθνικοσοσιαλιστικά κινήματα του πήραν τον άέρα άπ' τὰ πανιά, έπωφελούμενα άκριβώς άπ' το διεθνή πόθο για το σοσιαλισμό. Το διεθνές σοσιαλιστικό κίνημα διασπάστηκε κάτω άπ' την ήγεσία λοχιών, πού προέρχονταν άπ' το στρατόπεδο τών καταπιεσμένων, σε έθνικά περιορισμένα, χωρισμένα και άλληλομισούμενα *δήθεν* επαναστατικά μαζικά κινήματα. Με διστραμμένο τρόπο μερικά άπ' αυτά τὰ άδστηρά έθνικιστικά μαζικά κινήματα έγιναν διεθνή κινήματα, άναμφίβολα έξαιτίας της επίδρασης πού άσκουσε το παλιό διεθνές φρόνημα τών όπαδών. 'Από τον ίταλικό και γερμανικό έθνικοσοσιαλισμό γεννήθηκε ό διεθνής φασισμός. Προσέγκυσε τις μάζες σε διεθνή κλίμακα, με την άδστηρή σημασία της λέξης, σαν ένας διστραμμένος «έθνικιστικός διεθνισμός». Σαν τέτοιος συνέτριψε στην

Ἰσπανία καὶ τὴν Αὐστρία ἀληθινὰ δημοκρατικὲς ἐπαναστάσεις. Ὁ ἥρωικός ἀγώνας τῶν ἀπομονωμένων ἀπ' τὴν ἀνθρώπινες μάζες ἀληθινῶν ἐπαναστατῶν τοῦ 1934 καὶ 1936 ἦταν ἕνας ἀγώνας στὶς Θερμοπύλες.

Ὅντας ἔτσι τὰ πράγματα φάνηκε ὀλοκάθαρα ὁ παραλογισμὸς τῆς μαζικῆς δομῆς ὅπως καὶ τῆς πολιτικῆς γενικῶς. Οἱ γερμανικὲς μάζες τῶν ἐργαζόμενων εἶχαν γιὰ χρόνια ἀνταρχειεῖ στὸ πρόγραμμα ἑνὸς ἐπαναστατικοῦ διεθνισμοῦ, ὅμως ἀπ' τὸ 1933 εἶχαν πάρει ἐπάνω τους ὅλες τὶς συμφορὲς, ποὺ θὰ ἔφερνε μιὰ ἀληθινὴ κοινωνικὴ ἐπανάσταση, δίχως ὥστόσο νὰ ἀπολαύσουν κανένα καρπὸ ποὺ θὰ τοὺς ἐπέφερε μιὰ ἀληθινὴ κοινωνικὴ ἐπανάσταση. Ἐτσι εἶχαν ἐξαπατήσει τὸν ἑαυτό τους. Ἐτσι εἶχαν ὑποκύψει στὸ δικό τους παραλογισμό, δηλαδὴ στὸ φόβο τους μπροστὰ στὴν κοινωνικὴ εὐθύνη.

Ζήτημα εἶναι ἂν κανεὶς συνελάμβανε αὐτὴ τὴν κατάσταση πραγμάτων. Ἄς προσπαθήσουμε νὰ κατανοήσουμε ὅσα συμπεράσματα μποροῦμε νὰ βγάλουμε μὲ μιὰ ἐντιμὴ ἀντιμετώπιση αὐτῶν τῶν δεδομένων.

Ἄπ' τὴν ἐποχὴ ποὺ οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖες μπῆμαν στὸ δεῦτερο παγκόσμιο πόλεμο, τὸ διεθνὲς καὶ γενικῶς τὸ ἀνθρώπινο φρόνημα ἄρχισε νὰ κερδίζει πάλι ὀλοένα καὶ περισσότερο ἔδαφος. Ὅσσο ὑπάρχει ὁ φόβος ὅτι ἂν οἱ ὑπεύθυνοι κοινωνιολόγοι καὶ ψυχολόγοι δὲν ἐγκαταλείψουν *ἐγκαιρὰ* τὸν καλπάζοντα ἀκαδημαϊσμό τους καὶ δὲν ποῦν τίμια, διαφωτιστικὰ καὶ ἐπιβοηθητικὰ στὴν πορεία τῶν γεγονότων, κάποτε θὰ φτάσουμε σὲ ἀκόμα πιὸ τρελὲς παράλογες μαζικὲς ἀντιδράσεις, καὶ σὲ ἀκόμα πιὸ θανατηφόρες κοινωνικὲς καταστροφές. Ἡ προβληματικὴ τῆς κοινωνιολογίας μετατοπίστηκε βασικῶς ἀπ' τὴν οἰκονομία στὴ *δομὴ τῶν ἀνθρώπινων μαζῶν*. Δὲ ρωτᾶμε πιά ἂν ὠρίμασαν κίβλας οἱ οἰκονομικὲς προϋποθέσεις τοῦ ἐργοδημοκρατικοῦ διεθνισμοῦ. Μπροστὰ μας ὀρθώνεται ἕνα ἄλλο τεράστιο πρόβλημα: *Μὲ ὀλικὰ ὠριμασμένες διεθνεῖς κοινωνικο-οικονομικὲς προϋποθέσεις ποιά ἐμπόδια θὰ μποροῦσαν νὰ σταματήσουν ξανὰ τὸ διαρθρωτικὸ καὶ ἰδεολογικὸ διεθνισμό; Πῶς μπορεῖ νὰ ὑπερνικηθεῖ ἐγκαιρὰ ἡ κοινωνικὴ ἀνευθυνότητα τῶν ἀνθρώπινων μαζῶν καὶ ἡ κλίση τους πρὸς τὸν ἀνταρχισμό; Πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐμποδίσαι,*

ἀπ' αὐτὸ τὸ δεῦτερο παγκόσμιο πόλεμο, ποὺ δικαιολογημένα ὀνομάζεται ὄχι πόλεμος γιὰ τὴν οἰκονομία ἀλλὰ πόλεμος γιὰ τὰ φρονήματα, νὰ προκύψει μιὰ καινούργια, πιὸ ὠμὴ καὶ πιὸ θανατηφόρα διάσπαση σὲ ἐθνικιστικὲς, σοβινιστικὲς, φασιστοδικτατορικὲς ἐθνότητες; Ἡ πολιτικὴ ἀντίδραση ζεῖ καὶ ἐνεργεῖ μέσα στὴ δομὴ τῆς σκέψης καὶ τῆς δράσης τῶν καταπιεσμένων ἀνθρώπινων μαζῶν μὲ τὴ μορφή χαρακτηριστικοῦ θωρακίσματος, εὐθνοφοβίας, ἀνικανότητας γιὰ ἐλευθερία, κι ἀκόμα σὰν ἐνδημικὴ παραμόρφωση τῆς βιολογικῆς λειτουργίας. Αὐτὴ ἡ κατάσταση πραγμάτων εἶναι ἐξαιρετικὰ σοβαρὴ. Ἄπ' τὴν ἐπίλυσή της ἢ μὴ ἐξαρτᾶται ἡ τύχη τῶν μελλοντικῶν αἰώνων. Ἡ εὐθύνη ὅλων τῶν ἡγετικῶν κύκλων εἶναι τεράστια. Μὲ πολιτικὴ φλυαρία καὶ τυπικότητες δὲ θὰ λυθεῖ κανένα ἀπ' αὐτὰ τὰ τεράστια προβλήματα. Τὸ βασικὸ μας σύνθημα «Τέλος, ὀριστικὸ τέλος στὴν πολιτικὴ! Ἐμπρὸς στὸ ἔργο τῆς ζωντανῆς κοινωνικῆς ζωῆς!» δὲν εἶναι λογοπαίγνιο. Τίποτα δὲν εἶναι πιὸ ἐντυπωσιακὸ ἀπ' τὸ γεγονὸς ὅτι ἕνας γήινος πληθυσμὸς δυὸ δισεκατομμυρίων ἀνθρώπων δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἐξαλείψει μιὰ χούφτα καταπιεστὲς καὶ βιοπαθολογικοὺς ἐγκληματίες πολέμου. Ἡ λαχτάρια τῶν ἀνθρώπων αὐτῆς τῆς γῆς γιὰ ἐλευθερία, ναυαγεῖ στὸ γεγονὸς ὅτι ὑπάρχουν ἕνα σωρὸ ἀπόψεις γιὰ τοὺς τρόπους ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ μᾶς ἐξασφαλίσουν τὴν ἐλευθερία, δίχως ν' ἀναλαμβάνεται καὶ πρακτικὰ ἡ εὐθύνη γιὰ τὴν ὀδυνηρὴ μεταλλαγὴ τῆς ἀνθρώπινης δομῆς καὶ τῶν κοινωνικῶν τῆς θεσμῶν. Οἱ *ἀναρχικοὶ* (ἀναρχο-συνδικαλιστὲς) ἐπιδίωξαν τὴν κατάσταση τῆς κοινωνικῆς αὐτοδιοίκησης· ὥστόσο αὐτοὶ ἀπέφυγαν νὰ γνωρίσουν τὰ ἀβυσσαλέα προβλήματα τῆς ἀνικανότητας τῶν ἀνθρώπων γιὰ ἐλευθερία καὶ ἀπέκρουαν κάθε διεύθυνση τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης. Ἦταν οὐτοπιστὲς καὶ κατέβηκαν στὴν Ἰσπανία. Ἐβλεπαν μονάχα τὴ λαχτάρια γιὰ ἐλευθερία, μπερδεύαν ὅμως αὐτὴ τὴ λαχτάρια μὲ τὴν ἰκανότητα νὰ *ῥαὶ* κανεὶς καὶ πραγματικὰ ἐλεύθερος καὶ νὰ μπορεῖ νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ ζεῖ χωρὶς ἀνταρχικὴ ἡγεσία. Ἄρνοῦνταν τὸ κομματικὸ σύστημα. Δὲν εἶχαν ὅμως τίποτα νὰ ποῦν γιὰ τὸ μὲ ποῖο τρόπο θὰ μάθαινε ἡ ὑποδουλωμένη μάζα τῶν ἀνθρώπων νὰ κατευθύνει τὴ ζωὴ της. Μονάχα μὲ τὸ μίσος κατὰ τοῦ κράτους δὲ γίνεται τίποτα. Οὐτε

και με τις οργανώσεις των γυμνιστών. Το πρόβλημα είναι πιο βαθύ και πιο σοβαρό.

Οι διεθνιστές χριστιανοί διακήρυσσαν την ειρήνη, την αδερφικότητα, τη συμπόνια, την αλληλοβοήθεια. Ίδεολογικά ήταν αντικαπιταλιστές και έδιναν παγκόσμια διάσταση στο ανθρώπινο Είναι. Κι αυτοί λοιπόν διέπονταν κατά βάση από σοσιαλιστικο-διεθνικιστικές αντιλήψεις και αυτοχαρακτηρίζονταν, όπως λ.χ. στην Αυστρία, σοσιαλ-χριστιανοί. Έντούτοις πρακτικά αρνούσαν και αρνούνται κάθε βήμα προς την κοινωνική εξέλιξη, που αποβλέπει ακριβώς στο σκοπό που αυτοί θεωρούν ιδανικό τους. Ίδιαίτερα η καθολική χριστιανοσύνη έχει διαγράψει προ πολλού τον επαναστατικό, δηλαδή τον ανατρεπτικό χαρακτήρα του άρχεγονου χριστιανικού κινήματος. Παραπλανεί τα εκατομμύρια των πιστών της ν' αποδεχτούν τον πόλεμο σά μοιραίο κακό, σαν «τιμωρία των αμαρτιών». Οι πόλεμοι είναι βέβαια πραγματικά επακόλουθα αμαρτιών, αλλά πάνω σε μια όλική διαφορετική βάση απ' αυτή που σκέφτεται ο καθολικισμός. Οι καθολικοί μεταθέτουν την ειρηνική ζωή σ' έναν υπεργήινο κόσμο, διακηρύσσουν πως πρέπει να υπομένει κανείς την ένδεια σ' αυτό τον κόσμο και αφανίζουν συστηματικά την ικανότητα των ανθρώπων να εξουσιάσουν και να κατακτήσουν με τίμιο τρόπο την ελευθερία τους. Δέ διαμαρτύρονται όταν βομβαρδίζονται οι εκκλησίες των ανταγωνιστών τους, οι έλληνο-καθολικές εκκλησίες. Όταν όμως βομβαρδίζεται η Ρώμη κάνουν εκκληση στο Θεό και στον πολιτισμό. Ο καθολικισμός παράγει τη διαρθρωτική εγκατάλειψη των ανθρώπινων μαζών, που, μέσα στην ένδεια, αντι να ζητήσουν τη βοήθεια της δύναμης και της αυτοσυνείδησης ζητούν τη βοήθεια του Θεού. Κάνει την ανθρώπινη δομή ανίκανη κι άγχωτική μπροστά στην ήδονή. Έτσι μέσα από κεί αναπτύσσεται γοργά ο ανθρώπινος σαδισμός. Οι Γερμανοί καθολικοί εύλογοϋν τα γερμανικά όπλα, και οι Άμερικανοί καθολικοί εύλογοϋν τα άμερικανικά όπλα. Ένας και μοναδικός θεός έπρεπε να οδηγήσει στη νίκη τα πολεμικά στρατόπεδα των δυο θανάσιμων έχθρών. Η παράλογη ήλιθιότητα παραείναι όφθαλμοφανής.

Η σοσιαλδημοκρατία, που άκολούθησε την μερηνσταϊνική σχο-

λή της μαρξικής κοινωνιολογίας, άπέτυχε κι αυτή στο πρόβλημα της δομής των μαζών. Έζησε, όπως ο χριστιανισμός και ο άναρχισμός, απ' το συμβιβασμό της μάζας ανάμεσα στην επιδίωξη της ευτυχίας και την έλλειψη εθθύνης. Έτσι απ' αυτήν προέκυψε μια άσαφής ιδεολογία «διαπαιδαγώγησης για το σοσιαλισμό» δίχως ένα δυνατό και έμψυχωμένο απ' την άλήθεια κράτημα των ζωτικών προβλημάτων. Όνειρευόταν την κοινωνική δημοκρατία, αρνούσαν όμως να αντιληφθεί ότι οι ανθρώπινες μάζες πρέπει ν' αλλάξουν διαρθρωτικά ώστε να γίνουν ικανές να ζουν «κοινωνικά δημοκρατικά». Πρακτικά ούτε καν φανταζόταν ότι τα δημόσια σχολεία, οι τεχνικές σχολές, οι παιδικοί σταθμοί κλπ. πρέπει να λειτουργούν αυτορρυθμιστικά, ότι πέρα απ' αυτό πρέπει να καταπολεμηθεί έντονα και έμπράγματα κάθε αντιδραστικό ρεύμα, ακόμα και στο δικό της στρατόπεδο· ότι τελικά για να συσταθεί η κοινωνική δημοκρατία πρέπει η λέξη ελευθερία να πάρει συγκεκριμένο περιεχόμενο. Είναι σοφότερο να καταπολεμάει κανείς με όζύτητα τη φασιστική αντίδραση όσο είναι στην έξουσία, παρά ν' άρχίσει να το κάνει μόλις χάσει την έξουσία. Η σοσιαλδημοκρατία διέθετε σε πολλές χώρες στην Ευρώπη όλη την ίσχυ να άποδυναμώσει και μέσα κι έξω απ' τον άνθρωπο πολλών χιλιετηρίδων πατριαρχική έξουσία, που όμως γιόρτασε τελικά τους αίματηρούς θριάμβους της χάρη στη φασιστική ιδεολογία.

Φανταζόταν ότι ο άνθρωπος που ήταν σακατεμένος από τη μακράιωνη πατριαρχική έξουσία θά 'ταν πανέτοιμος για τη δημοκρατία και θά μπορούσε να αυτοδιοικηθεί. Άρνούσαν όμως έπίσημα τις σκληρές επιστημονικές προσπάθειες, σαν αυτές του Φρόντ, να κατανοηθεί η περίπλοκη δομή των ανθρώπων. Έτσι υποχρεώθηκε να γίνει δικτατορική προς τα μέσα και συμβιβαστική προς τα έξω. «Συμβιβαστική» όχι με την καλή έννοια, ότι πρέπει να κατανοείται η σκοπιά του άλλου, του αντίπαλου, και να του δίνεται δικίο όπου έχει δικίο· συμβιβαστική με την έννοια ότι εξαιτίας του φόβου των συγκρούσεων θυσιάζονταν άρχές, και συνεπώς συχνά πάσχιζε να «τά 'χει καλά» μ' ένα θανάσιμο έχθρο που ήταν άποφασισμένος για την πιο έγκληματική ένέργεια. Ήταν καθαρός τσαμπαιρλαινισμός στο στρατόπεδο

του σοσιαλισμού. Ίδεολογικά ήταν ριζοσπαστική και πρακτικά συντηρητική, πράγμα που εκφράζεται λ.χ. στο τέρας μιᾶς «σοσιαλιστικής ἀντιπολίτευσης τῆς αὐτοῦ ἐξοχότητος καὶ ἐκλαμπρότητος τοῦ βασιλέως». Βοηθοῦσε ἀθέλητα τὸ φασισμό, γιατί ὁ φασισμὸς τῆς μάζας δὲν εἶναι παρὰ ἀπαγορευμένος ριζοσπαστισμὸς σὺν ἐθνικιστικὸς μικροαστισμὸς. Ἄπετυχε μάλιστα στὴν ἀντιφατικότετη δομὴ τῶν μαζῶν ποὺ δὲν τὴν καταλάβαινε.

Οἱ *ἀστικές κυβερνήσεις* τῆς Εὐρώπης εἶχαν βέβαια δημοκρατικά φρονήματα, πρακτικὰ ὅμως ἦταν συντηρητικὰ διοικητικὰ σώματα δίχως βασικές, ἐπιστημονικὰ θεμελιωμένες ἀπελευθερωτικὲς ἐπιδιώξεις. Ἡ τεράστια ἐπιρροὴ τῆς καπιταλιστικῆς ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας καὶ τῶν κερδοσκοπικῶν συμφερόντων ὑπερίσχυε πάνω σ' ὅλα τ' ἄλλα συμφέροντα. Οἱ εὐρωπαϊκὲς ἀστικὲς δημοκρατίες εἶχαν ἐξαλείψει τὸν ἀρχικὸ ἐπαναστατικὸ χαρακτήρα τους τοῦ 1948 πολὺ πιὸ γρήγορα καὶ σὲ πολὺ μεγαλύτερη ἔκταση ἀπ' ὅτι ὁ χριστιανισμὸς τὸν δικό του. Τὰ φιλελεύθερα μέτρα ἀποτελοῦσαν ἓνα εἶδος ἐπίφασης, μιὰ ἀποδείξη πὼς εἶναι «δημοκρατικὲς». Καμιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς κυβερνήσεις δὲ θὰ ἔξερε νὰ ὑποδείξει, πὼς θὰ μπορούσαν οἱ ὑπάκουες ἀνθρώπινες μάζες νὰ βγοῦν ἀπ' τὴν κατάσταση τῆς παθητικῆς ἀποδοχῆς καὶ τῆς μανίας τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ. Εἶχαν ὅλη τὴ δύναμη στὰ χέρια τους ἀλλὰ ἡ κοινωνικὴ αὐτοδιοίκηση καὶ αὐτοδιαχείριση ἦταν γι' αὐτοὺς ἐπτασφράγιστο βιβλίον. Ἦταν ἀδύνατο σὲ τέτοιες κυβερνήσεις νὰ θέσουν τὸ βασικὸ πρόβλημα τῆς σεξουαλικότητος τῶν μαζῶν. Τὸ γεγονός ὅτι μιὰ αὐστριακὴ κυβέρνησις Ντόλφους θεωροῦνταν πρότυπο δημοκρατικῆς διοίκησης, ἀποδεικνύει τὴν πλήρη ἄγνοια ποὺ ἐπικρατοῦσε.

Οἱ παντοδύναμοι καπιταλιστὲς ποὺ δημιουργήθηκαν ἀπ' τὴν ἀστικὴ ἐπανάσταση στὴν Εὐρώπη, εἶχαν στὰ χέρια τους μεγάλη κοινωνικὴ δύναμη. Εἶχαν τὴν ἐπιρροὴ νὰ καθορίζουν ποιὸς ἔπρεπε νὰ κυβερνᾷ. Οὐσιαστικὰ ἐνεργοῦσαν βραχυπρόθεσμα καὶ μὲ τρόπο ποὺ τοὺς ζημίωνε. Μὲ τὴ βοήθεια τῆς δύναμης καὶ τῶν μέσων τους θὰ μπορούσαν νὰ κεντρίσουν τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία νὰ προχωρήσει σὲ ἀπάνταστα κοινωνικὰ ἐπιτεύγματα. Ἐννοῶ τὴν *πρακτικὴ πραγμάτωση τοῦ νοήματος* ποὺ

ἔδιναν στὸν πολιτισμὸ. Ἄντι γι' αὐτὸ διαχωρίστηκαν αὐστηρὰ ἀπ' τοὺς ἐργάτες. Στὰ κρυφὰ περιφρονοῦσαν «τὸ λαόν». Ἦταν μικροπρεπεῖς, περιορισμένοι, γεμάτοι ἀπὸ κυνικὴ περιφρόνηση τῶν μαζῶν, φιλάργυροι καὶ πολὺ συχνὰ ἀδίστακτοι. Στὴ Γερμανία βοήθησαν τὸν Χίτλερ ν' ἀνεβεῖ στὴν ἐξουσία. Ἀποδείχθηκαν ἐντελῶς ἀνάξιοι γιὰ τὸ ρόλο ποὺ τοὺς εἶχε παραχωρήσει ἡ κοινωνία. Καταχράστηκαν αὐτὸ τὸ ρόλο καὶ δὲν ἐξελίχθηκαν σὲ καθοδηγητὲς ἢ παιδαγωγοὺς τῶν ἀνθρώπινων μαζῶν. Δὲν ἦταν κὰν σὲ θέση νὰ ἀποδιώξουν τοὺς κινδύνους ποὺ ἀπειλοῦσαν τὸ δικό τους πολιτιστικὸ σύστημα, καὶ συνεπῶς ἔπαιρναν ὀλοένα μεγαλύτερο κατήφορο σὰν κοινωνικὸ στρώμα. Στὸ βαθμὸ ποὺ γνῶριζαν οἱ ἴδιοι τὴν ἐργασία καὶ τὴν ἀπόδοση, κατανοοῦσαν βέβαια τὰ δημοκρατικὰ ἀπελευθερωτικὰ κινήματα. Δὲν ἔκαναν ὅμως τίποτα γιὰ νὰ τὰ βοηθήσουν. Ἐκεῖνο ποὺ ἀπαιτοῦσαν ἦταν τὸ μεγαλεῖο καὶ ἡ ἄγνοια. Ἡ προώθηση τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν ἦταν κάποτε στὰ χέρια τῶν φεουδαρχῶν, ποὺ τοὺς τσάκισαν ἀργότερα οἱ ἀστοί. Οἱ ἀστοὶ καπιταλιστὲς ὅμως ἐνδιαφέρονταν ἐμπράγματα γιὰ τὴν τέχνη καὶ τὴν ἐπιστήμη πολὺ λιγότερο ἀπ' τὰ παλιὰ ἀρχοντικὰ τζάκια. Οἱ γιοὶ τους, ποὺ τὸ 1848 ἔχυσαν τὸ αἷμα τους πάνω στὰ ὀδοφράγματα γιὰ τὰ δημοκρατικὰ ἰδανικά, ἀνάμεσα στὸ 1920 καὶ 1930 σάρκαζαν ἀπ' τὸ βῆμα τοῦ πανεπιστημίου τὶς δημοκρατικὲς διαδηλώσεις. Ἀργότερα ἀποτελέσανε τοὺς πυρῆνες τοῦ στρατοῦ τοῦ φασιστικοῦ σοβινισμοῦ. Εἶχαν βέβαια ἐπιτελέσει τὴ λειτουργία τους, ποὺ ἦταν ὁ οἰκονομικὸς ἀποκλεισμὸς τοῦ κόσμου μὲ τὸ θεσμὸ τῶν δασμῶν ὅμως ἔβαλαν σὲ λειτουργία μιὰ διαδικασία αὐτοκαταστροφῆς τους, ἐνῶ μὲ τὸ διεθνισμὸ ποὺ προέκυψε χάρη στὸ δικό τους ἔργο βρεθῆκανε σὲ ἀδιέξοδο. Γρήγορα γέρασαν καὶ φθάρηκαν σὰν κοινωνικὸ στρώμα.

Αὐτὴ ἡ καταδίκη τῆς λεγόμενης οἰκονομικῆς ὀλιγαρχίας δὲν προέρχεται ἀπὸ κάποια ἰδεολογία. Ἐγὼ προέρχομαι ἀπ' αὐτοὺς τοὺς κύκλους καὶ τοὺς γνωρίζω καλά. Εἶμαι εὐτυχῆς ποὺ ἔχω ξεπεράσει τὴν ἐπίδρασή τους.

Ἄπ' τὸ συντηρητισμὸ τῶν σοσιαλδημοκρατῶν καὶ τὴν ἠλίθια ἀρτηριοσκλήρωση καὶ στενοκαρδία τῶν καπιταλιστῶν ἀναπτύχθηκε ὁ φασισμὸς. Συνένωνε, ὄχι βέβαια πρακτικὰ ἀλλὰ ἰδεολο-

για (και αυτό ήταν το μόνο που άφοροῦσε τις παράλογα διαρθρωμένες ανθρώπινες μάζες), όλα τὰ ιδανικά που είχαν υποστηρίξει οἱ πρόδρομοί του. Περιλάβαινε τὴν πῶς ὠμὴ πολιτικὴ ἀντίδραση, σὰν αὐτὴ που τὸ μεσαίωνα εἶχε ἀφανίσει τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ τὴν ἰδιοκτησία. Ἔτσι στηριζόταν στὴ λεγόμενη πατριωτικὴ παράδοση, μὲ μυστικιστικὸ ὄμο τρόπο που δὲν εἶχε καμιά σχέση μὲ τὸ γνήσιο πατριωτικὸ συναίσθημα καὶ τὴν ἀφοσίωση στὴν προγονικὴ γῆ. Αὐτοχαρακτηρίστηκε «σοσιαλιστικὸς» καὶ «ἐπαναστατικὸς» καὶ ἀνέλαβε ἔτσι τις ἀνεκπλήρωτες λειτουργίες τῶν σοσιαλιστῶν. Μὲ τὴν κυριαρχία τῆς οἰκονομικῆς ὀλιγαρχίας παρέλαβε τὸν καπιταλισμὸ. Τώρα πῶς ἡ ἐπίτευξη τοῦ «σοσιαλισμοῦ» ἦταν ἐμπιστευμένη σ' ἓνα παντοδύναμο, θεόσταλτο ἡγέτη. Ἡ ἀδυναμία τῶν μαζῶν καὶ ἡ ἐγκατάλειψη τοὺς ἀνέβασαν στὰ ὑψηλὰ αὐτὴ τὴν ἰδεολογία τοῦ ἡγέτη, ἡ ὁποία εἶχε ἐμφυσηθεῖ ἀπ' τὸ ἀυταρχικὸ σχολεῖο κι εἶχε προετοιμαστῆ διαρθρωτικὰ ἀπ' τὴν ἐκκλησία καὶ τὴν καταναγκαστικὴ οἰκογένεια. Ἡ «σωτηρία τοῦ ἔθνους» ἀπὸ ἓνα παντοδύναμο, χαρισματικὸ ἡγέτη, ἀνταποκρινόταν ἀπόλυτα στὴ λαχτάρα τῶν μαζῶν ν' ἀπολυτρωθοῦν. Ὄντας ἀνίκανη νὰ σκεφτεῖ μὲ διαφορετικὸ τρόπο, ἡ δομὴ τῶν ὑποτελῶν ἀπορροφοῦσε ἄπλειστα τὴν ἀντίληψη γιὰ τὸ ἀμετάβλητο τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὴ «φυσικὴ διαίρεση τῆς ἀνθρωπότητος σὲ λιγοστοὺς ἡγέτες καὶ σὲ πολλοὺς καθοδηγούμενους», γιὰ τὴν ἑθνικὴ βρισκόταν στὰ χέρια ἐνὸς ἰσχυροῦ ἄντρα. Αὐτὴ ἡ φασιστικὴ ἰδεολογία τοῦ ἡγέτη, στὸ φασισμό ἀλλὰ καὶ ὅπουδὴποτε ἄλλοῦ τὴ συναντήσει κανεὶς, στηρίζεται πάνω στὴ μυστικιστικὴ - παραδοσιακὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν ἀμετάβλητη ἀνθρώπινη φύση, πάνω στὴν ἐγκατάλειψη, τὴν ἀπολυταρχικὴ μανία καὶ τὴν ἀνικανότητα τῶν ἀνθρώπων μαζῶν νὰ ζήσουν ἐλεύθερες. Ἡ φράση «Ὁ ἄνθρωπος χρειάζεται καθοδήγηση καὶ πειθαρχία», χρειάζεται «ἀγωγή καὶ τάξη», εἶναι βέβαια μιὰ πραγματικὴ βάση στὴν ἀντι-κοινωνικὴ δομὴ ὅσο ὅποιος διαιώνίζει αὐτὴ τὴ δομὴ καὶ τὴ θεωρεῖ σὰν ἀμετάβλητη, εἶναι ἀντιδραστικὸς. Ἡ φασιστικὴ ἰδεολογία τὰ πιστεῦσε ὅσα ἔλεγε. Ὅποιος δὲ διέβλεπε αὐτὴ τὴν ὑποκειμενικὴ ἐντιμότητα δὲν ἀντιλαμβανόταν ὀλοκληρὸ τὸ φασισμό καὶ τὴ δύναμή του νὰ προσελκύει τις μάζες. Δεδομένου ὅτι ποτὲ δὲν

εἶχε τεθεῖ, δὲν εἶχε συζητηθεῖ, καὶ φυσικὰ δὲν εἶχε ὑπερνηκθεῖ τὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρώπινης δομῆς, ἡ ἀντίληψη μιᾶς μὴ-αυταρχικῆς καὶ αὐτοδιοικουμένης κοινωνίας θεωροῦνταν φαντασίωση καὶ οὐτοπία.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀκριβῶς, μεταξὺ 1850 καὶ 1917 περίπου, μεσολάβησε ἡ κριτικὴ καὶ ἐποικοδομητικὴ πολιτικὴ τῶν θεμελιωτῶν τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης. Ἡ θέση τοῦ Λένιν ἦταν: Ἡ σοσιαλδημοκρατία ἀποτυγχάνει· ἡ μάζα δὲν μπορεῖ αὐθόρμητα, ἀπὸ μόνη της, ν' ἀπολυτρωθεῖ. Χρειάζεται μιὰ ἡγεσία ἱεραρχημένη, πὺς νὰ παρουσιάζεται ἀυταρχικὴ ἀλλὰ συνάμα πρὸς τὰ μέσα νὰ ἴναι ἀδυστηρὰ δημοκρατικὴ. Ὁ κομμουνισμὸς τοῦ Λένιν ἔχει συνείδηση τοῦ προβλήματος: Ἡ «δικτατορία τοῦ προλεταριάτου» εἶναι τὸ κοινωνικὸ σχῆμα, πὺς ἀπ' τὴν ἀυταρχικὰ διοικουμένη κοινωνία ὀδηγεῖ στὸ ἀντιαπολυταρχικὸ κοινωνικὸ καθεστῶς, πὺς αὐτοδιοικεῖται δίχως ἀστυνομικὸ καταναγκασμὸ καὶ καταναγκαστικὴ ἠθική.

Ἡ ρωσικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1917 ἦταν οὐσιαστικὰ πολιτικο-ἰδεολογικὴ κι ὄχι ἀληθινὰ κοινωνικὴ ἐπανάσταση. Χτίστηκε πάνω σὲ πολιτικὲς ἰδέες πὺς ξεπηδοῦσαν ἀπ' τὴν πολιτικὴ καὶ τὴ γνώση τῆς ἐπιστήμης κι ὄχι ἀπ' τὴν ἐπιστῆμη τοῦ ἀνθρώπου. Πρέπει νὰ κατανοήσουμε ἐπακριβῶς τὴν κοινωνιολογικὴ θεωρία καὶ τὸ ἔργο τοῦ Λένιν γιὰ νὰ καταλάβουμε σὲ ποῖο σημεῖο ὑπῆρχε τὸ κενό, στὸ ὁποῖο χύθηκε ἀργότερα ἡ ἀυταρχικὴ ὀλοκληρωτικὴ τεχνικὴ τῆς ρωσικῆς ἡγεσίας τῶν μαζῶν. Ἐδῶ πρέπει νὰ τονιστεῖ μὲ σαφήνεια ὅτι οἱ θεμελιωτῆς τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης δὲ γνωρίζανε τὴ βιοπαθητικὴ οὐσία τῶν ἀνθρώπων μαζῶν. Κανένας λογικὸς ἄνθρωπος ὅσο δὲν περιμένει ὅτι ἡ κοινωνικὴ καὶ ἀτομικὴ ἐλευθερία ὑπάρχει ὀλοκληρὴ καὶ ἔτοιμη στὰ συρτάρια τῶν ἐπαναστατῶν στοχαστῶν καὶ πολιτικῶν. Κάθε καινούργια κοινωνικὴ προσπάθεια οἰκοδομεῖται πάνω στὰ λάθη, πάνω στὰ κενὰ πὺς ἄφησαν οἱ παλιότεροι κοινωνιολόγοι καὶ ἐπαναστάτες ἡγέτες. Ἡ θεωρία τοῦ Λένιν γιὰ τὴ «δικτατορία τοῦ προλεταριάτου» συγκέντρωνε μιὰ σειρά ἀπὸ προϋποθέσεις γιὰ τὴ θεμελίωση τῆς ἀληθινῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας, ὄχι ὄμως ὄλες. Ἀκολουθοῦσε τὸ σκοπὸ τῆς ἀυτοκατευθυνόμενης ἀνθρώπινης κοινωνίας. Ὑποστήριξε τὴν ἄποψη ὅτι ὁ σημερινὸς

άνθρωπος δέν είναι ίκανός νά προχωρήσει στην κοινωνική επανάσταση δίχως μιá ιεραρχικά οίκοδομημένη δργάνωση, ούτε μπορεί νά πραγματώσει τά τεράστια κοινωνικά καθήκοντά του δίχως αυταρχική πειθαρχία και ύπακοή. Ή δικτατορία του προλεταριάτου μέ τή λενινιστική έννοια θά γινόταν ή έξουσία πού έπρεπε νά συσταθεί για νά καταργήσει κάθε είδους έξουσία. Άρχικά διέφερε άπ' τή φασιστική ιδεολογία τής δικτατορίας, άπ' τό γεγονός ότι έβαζε στον έαυτό της τό καθήκον νά αυτοπονομευτεί, δηλαδή νά αντικαταστήσει τήν αυταρχική διεύθυνση τής κοινωνίας μέ τήν κοινωνική αυτοδιοίκηση.

Τό καθήκον της, σύμφωνα μέ τόν Λένιν, έκτός άπό τού νά δημιουργήσει τις οικονομικές προϋποθέσεις τής κοινωνικής δημοκρατίας μέ τήν πλήρη έκβιομηχάνιση και τόν έκσυγχρονισμό τής παραγωγής και τής επικοινωνίας, ήταν και νά αναδιρθώσει τούς ανθρώπους. Τουτό δέν τό είχε αναφέρει ο Λένιν μ' αυτό τόν τρόπο, ή αναδιάρθρωση όμως ήταν ένα ουσιαστικό και άναπόσπαστο συστατικό τής κοινωνιολογικής του θεωρίας. Ή κοινωνική επανάσταση σύμφωνα μέ τή λενινιστική σύλληψη είχε τό καθήκον, όχι μόνο νά εξαλείψει τήν έξωτερική τυπική και πραγματική ύποτελειακή σχέση, αλλά ουσιαστικά νά κάνει τούς ανθρώπους έσωτερικά άνίκανους για ύποτελειακές ύπηρεσίες. Ή δημιουργία τών οικονομικών προϋποθέσεων τής κοινωνικής δημοκρατίας, δηλαδή τής σοσιαλιστικά σχεδιασμένης οίκονομίας, άποδείχτηκε στη συνέχεια σαν άσήμαντη σέ σύγκριση μέ τό καθήκον τής χαρακτηρολογικής αναδιάρθρωσης τών ανθρώπινων μαζών. Όποιος θέλει νά κατανοήσει τή νίκη του φασισμού και τήν έθνικιστική εξέλιξη τής Σοβιετικής Ένωσης, καλό θά 'ναι νά συλλάβει αυτό τό πρόβλημα σ' δλη του τήν έκταση.

Ή πρώτη πράξη του λενινιστικού προγράμματος, δηλαδή ή σύσταση τής «δικτατορίας του προλεταριάτου», πέτυχε. Δημιουργήθηκε ένας κρατικός μηχανισμός πού συγκροτήθηκε παντού άπό εργατόπαιδα και άγροτόπαιδα. Οί γόννοι τών παλιότερων φεουδαλικών και μεγαλοαστικών στρωμάτων είχαν αποκλειστεί.

Ή δεύτερη και σπουδαιότερη πράξη, ή αντικατάσταση του προ-

λεταριακού κρατικού μηχανισμού άπό τήν κοινωνική αυτοδιοίκηση, παραμελήθηκε. Τό 1944, 27 χρόνια μετά τή νίκη τής ρωσικής επανάστασης, δέν υπάρχουν σημάδια πού νά δείχνουν πώς πραγματοποιείται ή δεύτερη, άληθινά δημοκρατική πράξη τής επανάστασης. Κυριαρχεί ένα δικτατορικό μονοκομματικό σύστημα μ' επικεφαλής έναν αυταρχικό ήγέτη του ρωσικού λαού. Πώς ήταν δυνατό αυτό; Ή Ο Στάλιν είχε «έξαπατήσει», είχε «προδώσει» τή λενινιστική επανάσταση ή είχε «σφετεριστεί τήν έξουσία»;

Άς εξετάσουμε τώρα τί συνέβηκε.

4. Ή «άπονέκρωση του κράτους»

Ή εξέταση ενός κοινωνικά και ιστορικά άδύνατου σκοπού αντιφάσκει μέ τήν επιστημονική κοσμοθεώρηση. Τό έργο της δέν είναι νά έπινοεί συστήματα και νά κυνηγεί φανταστικά όνειρα για ένα «καλύτερο μέλλον», αλλά μόνο νά συλλαμβάνει τήν εξέλιξη όπως πραγματικά συμβαίνει νά αναγνωρίζει τις αντιφάσεις της και νά βοηθάει στη νίκη τών δυνάμεων εκείνων πού ώθούν προς τά μπροστά, πού ανατρέπουν, πού επιλύουν τις δυσκολίες, και πού κάνουν τήν ανθρώπινη κοινωνία ίκανή νά έξουσιάσει τούς όρους ύπαρξής της. Τό «καλύτερο μέλλον μπορεί ν' άναπτυχθεί μόνο όταν είναι δοσμένες οι κοινωνικές και διαρθρωτικές προϋποθέσεις του».

Άς συνοψίσουμε καταρχή τις άπόψεις του Μάρξ και του Ένγκελς για τήν εξέλιξη τής «κομμουνιστικής κοινωνίας». Στο έργο μας αυτό θά εξετάσουμε τά θεμελιώδη κείμενα του μαρξισμού και τήν παρουσίαση, πού έκανε ο Λένιν ανάμεσα στο Μάρτη του 1917 και τήν όκτωβριανή επανάσταση στο Κράτος κι Έπανάσταση.

Ό Ένγκελς κι ο Λένιν για τήν αυτοδιαχείριση

Καταρχή ο Ένγκελς στο δημοφιλέστερο έργο του Ή Καταγωγή τής Οίκογένειας, τής Άτομικής Ίδιοκτησίας και του Κράτους

άνετρεψε τήν πίστη στο «άπόλυτο και αιώνιο κράτος», δηλαδή στο δικό μας συσχετισμό, τήν πίστη στο απαραίτητο τής αυταρχικής κοινωνικής διεύθυνσης. Στη βάση των έρευνών του *Λιούις Μόργκαν* για τήν όργάνωση τής πρωτόγονης κοινωνίας, κατέληξε στο συμπέρασμα: *Τό κράτος δέν είναι κάτι τό προαιώνιο. Ύπῆρχαν κοινωνίες πού λειτουργούσαν χωρίς αυτό, πού δέν είχαν ιδέα για κράτος και κρατική έξουσία.* Όταν ή κοινωνία διασπάστηκε σε τάξεις, όταν οι αντίθεσεις άνάμεσα στις δημιουργούμενες τάξεις άπειλοδσαν να ύπονομεύσουν τήν ύπαρξη όλόκληρης τής κοινωνίας, *άναγκαστικά άναπτύχθηκε ή κρατική έξουσία.* Η κοινωνία προσέγγιζε με γοργά βήματα ένα στάδιο ανάπτυξης τής παραγωγής, στο όποιο ή ύπαρξη τάξεων όχι μόνο έχει πάψει ν' άποτελεί άναγκαιότητα, αλλά πέρα άπ' αυτό γίνεται θετικό εμπόδιο για τήν ανάπτυξη τής παραγωγής. Οι «τάξεις θα εξαφανιστούν τό ίδιο άναπόφευκτα όπως είχαν δημιουργηθεί στο παρελθόν. Μαζί μ' αυτές θα εξαφανιστεί άναπόφευκτα και τό κράτος. Η κοινωνία πού όργανώνει με νέο τρόπο τήν παραγωγή πάνω στη βάση ελεύθερης και ίσης όργάνωσης των παραγωγών¹, θα βάλει όλόκληρη τήν κρατική μηχανή εκεί όπου θα είναι τότε ή θέση της: στο μουσειό των άρχαιοτήτων, δίπλα στο ροδάνι και τό χάλκινο τσεκούρι».

Στήν κοινωνία των γενών επικρατεί ό *έθελοντικός συνεταιρισμός* και ή *αυτοδιαχείριση* τής κοινωνικής ζωής² με τή γέννηση των τάξεων γεννήθηκε τό κράτος «για να χαλιναγωγούνται οι ταξικές αντίθεσεις» και να *έξασφαλίζεται ή συνέχεια τής κοινωνίας.* Σύντομα και «κατά κανόνα» μπαίνει στην ύπηρεσία τής πύδ ισχυρής, οικονομικά κυρίαρχης, τάξης, πού με τή βοήθειά του γίνεται και πολιτικά κυρίαρχη τάξη, κι έτσι άποκτά νέα μέσα για τήν κατάπνιξη και εκμετάλλευση τής καταπιεζόμενης τάξης. *Τί παίρνει λοιπόν τή θέση τής κρατικής, αυταρχικής διεύθυνσης άπ' τα πάνω και τής ύπακοής άπ' τα κάτω, όταν νικήσει ή κοινωνική επανάσταση;*

1. Ύπογραμμισμένο από μένα, Β.Ρ.

2. Πρβλ. λ.χ. τις εκθέσεις του Μαλινόβσκι για τήν εργατική πειθαρχία στους μητριαρχικούς τρομπριάντερ.

Ό Ένγκελς έδωσε μιá εικόνα για τή μετάβαση στη νέα κοινωνική τάξη πραγμάτων. Τό «προλεταριάτο παίρνει στα χέρια του τήν κρατική έξουσία» και μετατρέπει τα μέσα παραγωγής «καταρχή» σε κρατική ιδιοκτησία. Μ' αυτό τον τρόπο αυτοκαταργείται σαν προλεταριάτο, καταργεί τις ταξικές αντίθεσεις και «τό κράτος σαν κράτος». Ίσαμε τότε τό κράτος ήταν ό επίσημος εκπρόσωπος όλόκληρης τής κοινωνίας, ήταν ή συνόπισή της σ' ένα όρατό σώμα· ήταν όμως κάτι τέτοιο μόνο εφόσο ήταν τό κράτος τής τάξης εκείνης, πού στην *έποχή της* εκπροσωπούσε ή ίδια όλόκληρη τήν κοινωνία: στην άρχαιότητα κράτος των δουλοκτητών πολιτών, στο μεσαίωνα: κράτος των φεουδαρχών εγγενών, άργότερα τής άστικής τάξης. *Όταν τό κράτος γίνει κάποτε πραγματικά ό εκπρόσωπος όλόκληρης τής κοινωνίας, τότε θα γίνει από μόνο του περιττό.* Η διατύπωση αυτή του Ένγκελς μπορεί να κατανοηθεί, αν κατανοηθεί ό λόγος για τον όποιο δημιουργήθηκε τό κράτος: από δεσμός πού συγκρατούσε τήν ταξική κοινωνία έγινε όργανο για να κυριαρχεί ή οικονομικά ισχυρότερη τάξη πάνω στην οικονομικά πιά αδύναμη· μόλις δηλαδή, έλεγε ό Ένγκελς, *δέν ύπάρχει πια κοινωνική τάξη για να καταπιεστεί, μόλις μαζί με τήν ταξική κυριαρχία και με τον άγώνα τής επιβίωσης, πού όφειλόταν στην άναρχία τής παραγωγής, εξαλειφθούν και οι ύπερβολές κι οι συγκρούσεις πού ξεπηδοούν άπ' αυτήν, δέ θα ύπάρχει πια τίποτα για να καταπιεστεί, ώστε ν' άπαιτείται μιá ιδιαίτερη καταπιεστική έξουσία όπως είναι τό κράτος.* Η πρώτη πράξη στην όποία τό κράτος εμφανίζεται σαν εκπρόσωπος όλόκληρης τής κοινωνίας, δηλαδή ή άνάληψη των μέσων παραγωγής σ' όνομα τής κοινωνίας είναι ταυτόχρονα ή τελευταία αυτόνομη πράξη του σαν «κράτους». Από δώ και πέρα «ή επέμβαση μιās κρατικής έξουσίας στις κοινωνικές σχέσεις γίνεται... περιττή και άπονεκρώνεται από μόνη της στον ένα χώρο μετά τον άλλο. Στη θέση τής κυβέρνησης ανθρώπων παρουσιάζονται ή διοίκηση των πραγμάτων και ή διεύθυνση των παραγωγικών προτσές. Τό κράτος δέν «καταργείται»: «άπονεκρώνεται».

Ό *Λένιν* άποσαφήνισε αυτές τις αντιλήψεις στο *Κράτος και Ύπανάσταση* και έγραψε: Καταρχή άς μη νομιστεί πώς ό μο-

ναδικός σκοπός είναι να παραλειφθεί ή να αλλάχτεί το καπιταλιστικό κράτος (ό κρατικός μηχανισμός)· ο σκοπός είναι να «τσακιστεί», όποτε τή θέση του καπιταλιστικού κρατικού μηχανισμού, τής καπιταλιστικής άστυνομίας, τής καπιταλιστικής ύπαλληλίας, τής γραφειοκρατίας, τήν παίρνει ο «μηχανισμός τής έξουσίας του προλεταριάτου», τών συμμάχων του άγροτών και τών άλλων εργαζόμενων. Αυτός ο μηχανισμός εξακολουθεί ακόμα να 'ναι καταπιεστικός αλλά τώρα δέν καταπιέζεται πιά ή πλειονότητα τών εργαζόμενων άπ' τή μειονότητα τών κεφαλαιοκρατών, αλλά άντίστροφα, ή μειονότητα τών προηγούμενων κατόχων τής έξουσίας είναι δέσμια τής πλειονότητας τών εργαζόμενων. Τουτό σημαίνει : «Δικτατορία του προλεταριάτου».

Πριν άπ' τήν άπονέκρωση του κράτους που περιέγραψε ο Ένγκελς θά προηγηθεί λοιπόν ή κατάργηση του καπιταλιστικού και ή σύσταση του «επαναστατικού-προλεταριακού κρατικού μηχανισμού». 'Ο Λένιν τεκμηρίωσε διεξοδικότατα γιατί αυτό το πέραςμα είναι «άναγκαίο» και «άπαραίτητο» να γίνει με τή μορφή τής δικτατορίας του προλεταριάτου, και γιατί είναι άδύνατο να πραγματοποιηθεί άμεσα ή μη-έξουσιαστική, έλεύθερη κοινωνία και ή άληθινή κοινωνική δημοκρατία». Το σοσιαλδημοκρατικό σύνθημα για το «έλεύθερο λαϊκό κράτος» επικρίθηκε και άπό τόν Ένγκελς και άπό τόν Λένιν. 'Η προλεταριακή δικτατορία χρησιμεύει σά μετάβαση άπό το προηγούμενο κοινωνικό σχήμα στο έπιδιώκόμενο «κομμουνιστικό». 'Ο χαρακτήρας τής «μεταβατικής φάσης» μπορεί να κατανοηθεί μόνο άπό τούς τελικούς στόχους προς τούς όποιους σκοπεύει ή κοινωνία· αυτοί οί τελικοί σκοποί είναι πραγματοποιήσιμοι μόνο στο βαθμό που άναπτύχθηκαν ήδη με όρατο τρόπο μέσα στους κόλπους τής παλιάς κοινωνίας. Τέτοιοι τελικοί σκοποί στην όργάνωση τής κομμουνιστικής κοινωνίας είναι λ.χ. ο «άβιαστος σεβασμός» τών κανόνων τής κοινωνικής συμβίωσης, ή έγκαθίδρυση μιās έλεύθερης «κοινότητας» στη θέση του κράτους (και του προλεταριακού), μόλις θά 'χει έκπληρωθεί ή λειτουργία του τελευταίου· πιδ πέρα έπιδιώκεται ή «αυτοδιοίκηση» τών έργοστασίων, τών σχολείων, τών βιομηχανιών, τών οργανισμών έπικοινωνίας κλπ., κοντολογής ή όργάνωση μιās «καινούργιας γενιάς», ή

όποία, «όντας μεγαλωμένη μέσα σε νέες, έλεύθερες κοινωνικές συνθήκες, θά 'ναι σε θέση να άποτινάξει άπό πάνω της όλόκληρη τή σαβούρα του κράτους...», «άκόμα και τή δημοκρατική-λαοκρατική» (*Ένγκελς*). Στο βαθμό που «θά άπονεκρωθεί» το κράτος, θά προκύψει άπ' αυτό ή «έλεύθερη όργάνωση», στην όποία, όπως άξίωσε ο Μάρξ, «ή έλεύθερη άνάπτυξη του έπιμέρους άτομου» θά γίνει ο βασικός όρος «για τήν έλεύθερη άνάπτυξη συνόλου».

Στο σημείο αυτό προκύψανε για τή Σοβιετική Ένωση δυό προβλήματα τεράστιας σημασίας :

α) 'Η «όργάνωση μιās έλεύθερης γενιάς σε έλεύθερη και αυτοδιοικούμενη κοινότητα» δέν μπορεί να «δημιουργηθεί», αλλά πρέπει κι αυτή να «προκύψει» άπ' τή «δικτατορία του προλεταριάτου» (με τή μορφή τής «βαθμιαίας άπονέκρωσης του κράτους»), πρέπει κι αυτή σ' αυτή τή μεταβατική φάση να προετοιμαστεί και ν' άναπτυχθεί όπως ακριβώς άναπτύχθηκε ή «δικτατορία του προλεταριάτου» σαν προσωρινή κρατική μορφή μέσα άπ' τή δικτατορία τής άστικής τάξης, ακόμα και τής «δημοκρατικής». Το 1930 - 1944 ύπήρχε στη Σοβιετική Ένωση αυτή ή «άπονέκρωση του κράτους» και το βαθμιαίο ώρίμασμα τής έλεύθερης αυτοδιοικούμενης κοινότητας, κι άπό ποό μπορούσε ν' άναγνωριστεί;

β) 'Αν ναι, τί μορφή αυτή είχε ή «άπονέκρωση του κράτους» και σε τί συνίστατο συγκεκριμένα, χειροπιαστά και καθοδηγητικά ή «διαμόρφωση τής καινούργιας γενιάς»; 'Αν δέ συνέβαινε αυτό : Γιατί δέν «άπονεκρωνόταν» το κράτος, πώς συμπεριφέρονταν οί δυνάμεις που διατηρούσαν το «προλεταριακό κράτος» ; Τί ήταν εκείνο που άνέκοψε τήν άπονέκρωση του κράτους;

Όυτε στόν Μάρξ ούτε στόν Ένγκελς και τόν Λένιν ύπάρχει μιá άπάντηση σ' αυτά τα έρωτήματα. Το 1935 είχε γίνει έπιτακτικό πρόβλημα που δέν μπορούσε πιά να παρακαμφθεί : Το κράτος στη Σοβιετική Ένωση βρίσκεται σε μιá διαδικασία άπονέκρωσης; 'Αν όχι, γιατί όχι;

'Η ουσία τής έργοδημοκρατίας μπορεί να χαρακτηριστεί, σ' άντίθεση με κρατικό-αυταρχικό καθεστώς, σαν κοινωνική αυτο-

διαχείριση. Είναι φανερό ότι μιὰ κοινωνία πού θέλει ν' ἀποτελείται ἀπὸ «ἐλεύθερους ἀνθρώπους», πού θέλει νὰ ἔχει τὴ μορφή τῆς «ἐλεύθερης κοινότητας» καὶ ν' αὐτοδιοικεῖται, δηλαδή «ν' αὐτοδιαχειρίζεται τὰ πράγματά της», δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργηθεῖ ξαφνικὰ μὲ διατάγματα ἀλλὰ πρέπει νὰ διαμορφωθεῖ ὀργανικὰ. Ὅλες τὶς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐπιδιωκόμενη κατάσταση μπορεῖ νὰ τὶς δημιουργήσει ὀργανικὰ μόνο ὅταν ἀποκτήσει τὴν ἀπαιτούμενη ἐλευθερία κινήσεων, δηλαδή ὅταν θὰ ἔχει ἀπελευθερωθεῖ ἀπ' ὅλες ἐκεῖνες τὶς ἐπιρροὲς πού ἀντιτίθενται σὲ μιὰ τέτοιου εἴδους κατάσταση. Ἡ πρώτη προϋπόθεση γιὰ κάτι τέτοιο εἶναι ἡ γνώση τῆς φυσικῆς ὀργάνωσης τῆς ἐργασίας, πού εἶναι οἱ βιολογικὲς καὶ κοινωνικὲς προϋποθέσεις τῆς ἐργοδημοκρατίας. Οἱ θεμελιωτὲς τοῦ σοσιαλισμοῦ παρέλειψαν τὶς βιολογικὲς προϋποθέσεις. Οἱ κοινωνικὲς προϋποθέσεις ἀφοροῦσαν μιὰ ἐποχὴ (ἀπὸ τὸ 1840 μέχρι τὸ 1920 περίπου), στὴν ὁποία ὑπῆρχε ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ μόνο ἡ καπιταλιστικὴ ἰδιωτικὴ οἰκονομία καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ οἱ μάζες τῶν μισθωτῶν ἐργατῶν. Δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα ἀξιόλογο μεσόστρωμα οὔτε κρατικοκαπιταλιστικὴ ἀνάπτυξη καὶ μάζες πού συνασπισμένες νὰ ἀνυψώσουν μὲ ἀντιδραστικὸ τρόπο τὸν «Ἐθνικοσοσιαλισμό». Γιατὸ προέκυψε μιὰ εἰκόνα πού ἀντιστοιχοῦσε στὸ 1850 κι ὄχι στὸ 1940.

Ὁ Ἔνγκελς δὲν εἶχε ἐπεξεργαστεῖ ἀκόμα μὲ τόση διαύγεια ὅσο ὁ Λένιν τὴ διαφορά ἀνάμεσα στὴν «κατάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπ' τὸ προλεταριάτο», δηλαδή τὴν ἐγκαθίδρυση τοῦ «προλεταριακοῦ κράτους», καὶ τὴν «κατάργηση τοῦ κράτους γενικὰ» εὐνόητο, γιατί ὁ Ἔνγκελς δὲν εἶχε ν' ἀντιμετωπίσει ἄμεσα τὸ ἔργο αὐτοῦ τοῦ διαχωρισμοῦ, ὅπως ὁ Λένιν· αὐτὸς ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ δώσει μεγαλύτερη σημασία ἀπὸ τὸν Ἔνγκελς στὴ «μεταβατικὴ περίοδο» τοῦ 1917 πού ἡ κατάληψη τῆς ἐξουσίας βρισκόταν ante portas. Ὁ Λένιν προσδιόρισε ἀκριβέστερα τὰ καθήκοντα τῆς μεταβατικῆς περιόδου.

Καταρχὴ ζήτησε ν' ἀντικατασταθεῖ ὁ θεσμὸς τοῦ «ἀστικοῦ» κράτους ἀπ' τὸ προλεταριακὸ κράτος, δηλαδή ἀπὸ μιὰ κρατικὴ διεύθυνση μὲ «ἄλλου εἶδους ἀρχές». Ποιὲς ἦταν οἱ «ἄλλου εἶδους» ἀρχές στὸ προλεταριακὸ κράτος; Μὲ τὴν κατάργηση τοῦ ἀστικοῦ κράτους, ἔλεγε ὁ Λένιν, «ἡ δημοκρατία πού θὰ ἔχει

πραγματοποιηθεῖ μὲ τὴ μεγαλύτερη τελειότητα καὶ συνέπεια πού μπορεῖ νὰ φανταστεῖ κανεὶς», θὰ περάσει ἀπ' τὴν ἀστικὴ μορφή στὴν προλεταριακὴ· ἀπ' τὸ κράτος πού ἀποτελεῖ μιὰ ξεχωριστὴ ἐξουσία γιὰ τὴν καταπίεση μιᾶς ὀρισμένης τάξης πρέπει νὰ φτιαχτεῖ ἕνας θεσμὸς «πού οὐσιαστικά δὲ θὰ ἔναι πιά κράτος». Ὅταν ἡ πλειονότητα τοῦ πληθυσμοῦ θὰ καταπιέζει ἢ ἴδια τοὺς καταπιεστές της, τότε θὰ ἔναι πιά περιττὴ μιὰ ἰδιαίτερη καταπιεστικὴ ἐξουσία. Αὐτὸ σημαίνει πὼς τὸ συγκεκριμένο περιεχόμενο ἐκείνου πού βασιζόμενος στὸν Μάρξ καὶ τὸν Ἔνγκελς, τὸ χαρακτήρισε μὲ τόση δξύνοια ὁ Λένιν σὰν «ἀπονέκρωση τοῦ κράτους», ἦταν ὁ πληθυσμὸς νὰ καθορίζει πραγματικὰ κι ὄχι φαινομενικὰ τὴν παραγωγή, τὴ διανομὴ τῶν προϊόντων, τοὺς κοινωνικοὺς κανόνες, τὸν πολλαπλασιασμὸ τοῦ λαοῦ, τὴν ἐκπαίδευση, τὴν ἐρωτικὴ ζωὴ, τὶς σχέσεις πρὸς ἄλλα ἔθνη κλπ. «Ἀντὶ γιὰ ἰδιαίτερους θεσμοὺς», γράφει ὁ Λένιν, «μιᾶς προνομιούχας μειονότητας, μπορεῖ αὐτὰ νὰ τὰ φροντίζει ἄμεσα ἢ ἴδια ἡ πλειονότητα, καὶ ὅσο μεγαλύτερο εἶναι τὸ μερίδιο τοῦ συνόλου τοῦ λαοῦ στὴν ἐξάσκηση τῶν λειτουργιῶν τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, τόσο λιγότερο τοῦ χρειάζεται αὐτὴ ἡ ἐξουσία».

Ὁ Λένιν διόλου δὲν ἐξίσωνε τὸ «κράτος» καὶ τὴν «κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης», γιατί τότε δὲ θὰ μπορούσε νὰ μιλήσει γιὰ ἕνα «κράτος» μετὰ τὴν «ἐξαφάνιση τῆς ἀστικῆς τάξης»· μὲ τὸ «κράτος» ἐννοοῦνταν τὸ σύνολο τῶν «θεσμῶν», πού παλιότερα ἦταν βέβαια στὴν ὑπηρεσία τῆς κυρίαρχης τάξης, τῆς χρηματιστικῆς ἀστικῆς τάξης, τώρα ὅμως ἐξαφανίζονταν ἀπ' τὴ θέση τους «πάνω ἀπ' τὴν κοινωνία» στὸ βαθμὸ πού ἡ πλειονότητα τοῦ πληθυσμοῦ φρόντιζε ἢ ἴδια τὰ πράγματα τῆς κοινωνικῆς διοίκησης («αὐτοδιοίκηση»). Ἡ ἀπονέκρωση τοῦ κράτους, ἡ ἐξέλιξη πρὸς τὴν κοινωνικὴ αὐτοδιαχείριση, πρέπει λοιπὸν νὰ μετρηθεῖ ἀπ' τὸ βαθμὸ πού βαθμιαία ἐξαλείφονται οἱ αὐτονομοποιημένες ὀργανώσεις πού βρίσκονται πάνω ἀπ' τὴν κοινωνία, καὶ ἀπ' τὸ βαθμὸ πού συμμετέχει στὴ διοίκηση ἡ μάζα, δηλαδή ἡ πλειονότητα τοῦ πληθυσμοῦ· αὐτὸ σημαίνει «αὐτοδιαχείριση τῆς κοινωνίας». «Τὸ διεφθαρμένο καὶ σαπισμένο κοινοβουλευτισμὸ τῆς ἀστικῆς κοινωνίας ἀντικαθιστᾶ ἡ κομμούνα, μὲ σώματα στὰ ὁποῖα ἡ ἐλευθερία τῆς κρίσης καὶ τῆς ἀπόφασης

δὲν καταλήγει σὲ ἀπάτη, ἀφοῦ οἱ κοινοβουλευτικοὶ πρέπει νὰ ἐργάζονται οἱ ἴδιοι, νὰ θεσπίζουν τοὺς νόμους οἱ ἴδιοι, νὰ ἐλέγχουν οἱ ἴδιοι τί θὰ προκύψει ἀπ' τὴν πραγματοποίηση τῶν ὄσων ἀποφασίζουν. Τὰ σώματα τῶν ἀντιπροσώπων παραμένουν, ὥστόσο ὁ κοινοβουλευτισμὸς σὰν ξέχωρο σύστημα, σὰ διαχωρισμὸς νομοθετικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς δραστηριότητος, σὰν προνομιοῦχο πόστο γιὰ βουλευτές, δὲν ὑπάρχει ἐδῶ. Δίχως σώματα ἀντιπροσώπων δὲν μπορούμε νὰ φανταστοῦμε μιὰ δημοκρατία (δηλαδή τὴ φάση πρὶν ἀπ' τὸν κομμουνισμὸ), οὔτε καὶ τὴν προλεταριακὴ δημοκρατία· *δίχως κοινοβουλευτισμὸ μπορούμε καὶ πρέπει νὰ τὴ φανταζόμαστε*, ἢ κριτικὴ τῆς ἀστικῆς κοινωνίας δὲν πρέπει νὰ ἔναι γιὰ μᾶς κενολογία, ἢ ἐπιδίωξη νὰ γκρεμιστεῖ ἢ κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης πρέπει νὰ ἐννοεῖται εἰλικρινὰ καὶ σοβαρὰ κι ὄχι νὰ ἔναι μιὰ «ἐκλογικὴ» φράση γιὰ τὴν ἀρπαγὴ ψήφων ἀπ' τοὺς ἐργάτες...» (*Κράτος καὶ Ἐπανάσταση*, σελ. 49).

«Τὰ σώματα τῶν ἀντιπροσώπων» καὶ τὰ «κοινοβούλια» διακρίνονται λοιπὸν ἀσπληρῶς. Τὰ πρῶτα εἶναι ἀποδεκτά, τὰ τελευταῖα ἀποκρούονται. *Δὲν ἀναφέρεται τί θὰ ζητοῦν καὶ πῶς θὰ τὸ ὑποστηρίξουν τὰ σωματεῖα*. Θὰ δοῦμε ὅτι σ' αὐτὸ τὸ κενὸ τῆς λενινιστικῆς θεωρίας τοῦ κράτους θεμελίωσε ὁ κατοπινὸς «σταλινισμὸς» τὴν κρατικὴ ἐξουσία του.

Τὰ σώματα τῶν ἀντιπροσώπων, ποὺ στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσὴ ὀνομάζονταν «σοβιέτ» κι εἶχαν προκύψει ἀπ' τὰ συμβούλια τῶν ἐργατῶν, τῶν ἀγροτῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν, ἔπρεπε λοιπὸν ἀπ' τὴ μιὰ μεριά ν' ἀναλάβουν τὴ λειτουργία τῶν ἀστικῶν κοινοβουλιῶν, μετατρέποντάς τα ἀπὸ «ἐστία φλυαριῶν» (*Μάοξ*) σ' *ἐργαζόμενα σωματεῖο*· ἤδη σ' αὐτὴ τὴ μετατροπὴ τοῦ *χαρακτήρα* τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ σωματείου ὑπάρχει (αὐτὸ συνάγεται ἀπ' τὸ συλλογισμὸ τοῦ *Λένιν*) ἢ μετατροπὴ τῶν ἰδίων τῶν ἐκπροσώπων, ἀπὸ «λογάδες» σὲ ὑπεύθυνους (*γιὰ τὸ λαὸ*), *ἐργαζόμενους* καὶ *δημοουργικούς* λειτουργοὺς· ὥστόσο ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά δὲν ἀποτελοῦν *μόνιμους* θεσμοὺς ἀλλὰ *μεταβάλλονται* κι οἱ ἴδιοι *συνέχεια*, στὸ βαθμὸ ποὺ συμμετέχει ἢ ἴδια ἢ πλειονότητα τοῦ πληθυσμοῦ στὶς λειτουργίες τῆς κοινωνικῆς διοίκησης· καὶ ἢ αὐτοδιοίκηση τῆς κοινωνίας, δηλαδή ἢ αὐτοδιαχείριση, ὄλο-

κληρῶνεται ὅσο περισσότεροι ἄνθρωποι συμμετέχουν σ' αὐτὴν τοῦτο σημαίνει ταυτόχρονα : ὅσο λιγότερο τὰ σοβιέτ ἀποτελοῦν ἐκλεγμένους «ἐκπροσώπους», ὅσο περισσότερες *καθοριστικὲς* καὶ *ἐκτελεστικὲς* λειτουργίες ἀναλαμβάνονται ἀπ' τὸ *σύνολο τοῦ πληθυσμοῦ*. Γιατὶ καὶ τὰ ἴδια τὰ σοβιέτ μέχρι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη *ἐξακολουθοῦν* νὰ εἶναι ὄργανα καὶ σωματεῖα ποὺ λίγο πολὺ εἶναι ἀποκομμένα ἀπ' τὸ σύνολο τῆς κοινωνίας, ἔστω κι ἂν ἔχουν προέλθει ἀπ' αὐτὴν. Ἀκόμα πιὸ πέρα, ἀπ' τὴ λενινιστικὴ ἀποψη προκύπτει ὅτι τὰ προλεταριακὰ σώματα τῶν ἀντιπροσώπων ἀποτελοῦν *μεταβατικὲς λειτουργίες*· σχηματίστηκαν μὲ τὴν ἔννοια τῶν μεσολαβητῶν ἀνάμεσα στὴν ἀναγκαῖα *ἀκόμα*, τὴν *ἀκόμα* ὑπάρχουσα ἀλλὰ *ἤδη ἀπονεκρούμενη* «προλεταριακὴ κρατικὴ ἐξουσία» καὶ τὴ δημιουργούμενη, ὄχι ἀκόμα ὀλικὰ ἱκανὴ ἀλλὰ *ἀναπτυσσόμενη αὐτοδιαχείριση τῆς κοινωνίας*. Τὰ σοβιέτ τώρα ἔχουν δύο δυνατότητες : ἢ νὰ συμπίπτουν ὀλοένα καὶ περισσότερο μὲ τὸ σύνολο τῆς κοινωνίας ποὺ ἀναπτύσσεται πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς αὐτοδιαχείρισης, ἢ ἀλλιῶς νὰ γίνονται ἐξαρτημένοι οὐραγοὶ καὶ ἐκτελεστικὰ ὄργανα τῆς προλεταριακῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Ἐνεργοῦν ἀνάμεσα σὲ δύο δυνάμεις : *μιὰ ἐξουσία ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ ἔναι κρατικὴ ἐξουσία, καὶ ἕνα καινούργιο κοινωνικὸ σύστημα τῆς αὐτοδιαχείρισης*. Ἀπὸ ποῦ ἐξαρτᾶται λοιπὸν τὸ ἂν τὰ σοβιέτ ἐκπληρῶνουν τὴν προωθητικὴ ἐπαναστατικὴ τους λειτουργία ἢ τὸ ἂν γίνονται κενές, καθαρὰ σχηματικὲς ἀπεικονίσεις ἑνὸς κρατικοῦ διοικητικοῦ σώματος; Εἶναι φανερὸ ὅτι ἐξαρτᾶται :

1. ἀπ' τὸ ἂν ἡ προλεταριακὴ κρατικὴ ἐξουσία παραμένει πιστὰ ἀφοσιωμένη στὴ λειτουργία της *νὰ ἐξαλείψει βαθμιαῖα τὸν ἴδιο της τὸν ἑαυτό*·
2. ἀπ' τὸ ἂν τὰ σοβιέτ θεωροῦν τὸν ἑαυτό τους ὄχι μόνον σὰν ὑποβοηθητὴ καὶ ἐκτελεστικὸ ὄργανο τῆς προλεταριακῆς κρατικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ σὰν ἔλεγχο καὶ σὰ θεσμὸ ποὺ εἶναι βαριὰ ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν εὐθύνη *νὰ μεταβιβάσει τὴ λειτουργία τῆς κοινωνικῆς διεύθυνσης ὀλοένα καὶ περισσότερο ἀπὸ τὴν προλεταριακὴ κρατικὴ ἐξουσία στὸ σύνολο τῆς κοινωνίας*.
3. ἀπ' τὸ ἂν οἱ ἀνθρώπινες μάζες *δικαιώθουν ὄλο καὶ πιὸ πολὺ τὸ καθήκον τους, βαθμιαῖα καὶ συνέχεια προοδεύοντας νὰ παρα-*

λαμβάνουν τόσο τις λειτουργίες του ακόμα εν ζωή κρατικού μηχανισμού όσο και των σοβιέτ, εφόσον αυτά είναι μονάχα «έκπρόσωποι» των μαζών.

Αυτό το τρίτο σημείο είναι το αποφασιστικό, γιατί απ' την εκπλήρωσή του ήταν εξαρτημένη στη Σοβιετική Ένωση τόσο η «άπονεκρωση του κράτους» όσο και η παραλαβή των λειτουργιών των σοβιέτ απ' τις εργαζόμενες μάζες.

Η δικτατορία του προλεταριάτου λοιπόν δε θά 'τανε μια μόνιμη κατάσταση, αλλά ένα προτσές, που θά αρχίζε με τη διάλυση του αυταρχικού κρατικού μηχανισμού και την οικόδομηση του προλεταριακού κράτους, και θά τελείωνε με την ολοκληρωτική αυτοδιοίκηση, με την αυτοδιαχείριση της κοινωνίας. Ο πιο ασφαλής τρόπος να κριθεί ή πορεία του κοινωνικού προτσές ήταν ή παρακολούθηση της λειτουργίας και της εξέλιξης των σοβιέτ. Δεν μπορούσε να αποκρυσταλλωθεί με κανενός είδους αυταπάτες αν κανείς πρόσεχε τα ακόλουθα: Δεν επρόκειτο για το αν στις εκλογές για τα σώματα των σοβιέτ ή συμμετοχή ανερχόταν στο 90% έναντι του 60% που ήταν παλιότερα, αλλά για το αν οι εκλογείς στα σοβιέτ (όχι οι εκπρόσωποι των σοβιέτ) παρελάμβαναν πραγματικά ολοένα περισσότερο την κοινωνική διεύθυνση. «Συμμετοχή 90% στις εκλογές» δεν αποτελούσε απόδειξη για την εξέλιξη της κοινωνικής αυτοδιαχείρισης, ακόμα και για το λόγο ότι δεν εκφράζει το περιεχόμενο της δραστηριότητας των ανθρώπινων μαζών, και πέρα απ' αυτό επειδή δεν μπορεί από μόνη της να χαρακτηρίσει το σοβιετικό σύστημα και στις άστικές δημοκρατίες, μάλιστα ακόμα και στα φασιστικά «δημοψηφίσματα», υπάρχει «συμμετοχή 90% και πάνω». Το να κρίνεται ή κοινωνική ώριμανση μιας κοινότητας όχι απ' την ποσότητα των ψήφων, αλλά απ' το πραγματικό, απτό περιεχόμενο της κοινωνικής της δραστηριότητας, είναι ένα βασικότατο καθήκον της εργοδημοκρατίας.

Πρόκειται λοιπόν πάντα για το κεφαλαϊώδες πρόβλημα κάθε κοινωνικής τάξης πραγμάτων: τί συμβαίνει στη μάζα του πληθυσμού, πώς βιώνεται το κοινωνικό προτσές στο οποίο είναι υποταγμένη;

Ο εργαζόμενος πληθυσμός θά γίνει ικανός, και πώς θά γίνει,

ν' απονεκρώσει το αυταρχικό κράτος που υψώνεται πάνω απ' την κοινωνία και ενάντια του, και να παραλάβει τις λειτουργίες του, δηλαδή ν' αναπτύξει οργανικά την κοινωνική αυτοδιοίκηση; Είναι φανερό πως αυτό το πρόβλημα πρόβαλλε ο Λένιν όταν τόνιζε πως δεν μπορούσε να γίνει λόγος για μια ολική εξέλιξη της υπαλληλίας σ' όλους τους τόπους μεμιάς, πως θά 'πρεπε όμως θαυμασία στη θέση του παλιού υπαλληλικού μηχανισμού να χτιστεί ένας καινούργιος, «που βαθμιαία να κάνει περιττή κάθε υπαλληλία και να την καταργεί». «Αυτό δεν είναι ουτοπία», γράφει ο Λένιν, «είναι ή πείρα της κομμούνας, είναι το άμεσο καθήκον του επαναστατικού προλεταριάτου». Ο Λένιν δεν επεξήγησε γιατί ή «κατάργηση της υπαλληλίας» δεν είναι ουτοπία, πως ή ζωή χωρίς υπαλλήλους, χωρίς διοίκηση «απ' τα πάνω» θά 'ταν απόλυτα δυνατή, αναγκαία, κι ακόμα περισσότερο: πως θά 'ταν το «άμεσο καθήκον του επαναστατικού προλεταριάτου».

Αυτό το τόνισμα του Λένιν μπορούσε να το κατανοήσει κανείς μόνο αν σκεφτόταν τη βαθιά ριζωμένη, φαινομενικά ανυποχώρητη, πίστη των ανθρώπων και των περισσότερων από τους ηγέτες τους, πως οι μάζες δεν μπορούν να χειραφετηθούν και προπάντων δεν μπορούν να τα βγάλουν πέρα χωρίς αυταρχική διοίκηση. «Αυτοδιοίκηση», «αυτοδιαχείριση», «μη αυταρχική πειθαρχία», όλα αυτά ενόψει του φασισμού δεν προκαλούσαν παρά ένα συμπονετικό γέλιο και ειρωνεία! Όνειρα αναρχικών! Ουτοπίες! Έγκεφαλικές φαντασιώσεις! λέγανε. Ναι, αυτοί οι κράχτες και ειρωνες μπορούσαν ν' αναφερθούν ακόμα και στη Σοβιετική Ένωση, στην απόφανση του Στάλιν πως δεν μπορούσε να γίνει λόγος για την κατάργηση του κράτους, πως αντίθετα θά 'πρεπε να ενισχυθεί και ν' αποτελειωθεί το χτίσιμο της εξουσίας του προλεταριακού κράτους. Δηλαδή, παρόλα αυτά, ο Λένιν είχε άδικο! Ο άνθρωπος είναι και παραμένει ένας υποτελής· δίχως αυταρχία και καταναγκασμό δε θά εργάζεται, αλλά μόνο «θα παραδοθεί στα πάθη του και θά γίνει τεμπέλης»· μη σπαταλάτε χρόνο και ενέργεια με κενές φαντασιώσεις! Τότε όμως θά 'πρεπε να ζητηθεί απ' την κρατική ηγεσία της Σοβιετικής Ένωσης μια επίσημη διόρθωση του Λένιν· τότε θά 'πρεπε να

ζητηθεῖ ἡ δήλωση πὼς ὁ Λένιν πλανιόταν ὅταν ἔγραφε τὰ παρακάτω :

«Ἐμεῖς δὲν εἴμαστε οὐτοπιστές. Δὲν «ὄνειρευόμαστε» πὼς θὰ τὰ βγάλουμε πέρα *μονομιᾶς* χωρὶς καμιὰ διοίκηση, χωρὶς καμιὰ ὑποταγή. Αὐτὰ τὰ ἀναρχικὰ ὄνειροπολήματα, βασισμένα στὴ μὴ κατανόηση τῶν καθηκόντων τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου, εἶναι ἀπολύτως ξένα στὸ μαρξισμό, καὶ στὴν πράξη χρησιμεύουν μόνο γιὰ τὴν ἀναβολὴ τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης ἴσαμε τῆ μέρα ποὺ θὰ γίνουν ἀλλιώτικοι οἱ ἄνθρωποι. "Οχι, ἐμεῖς θέλουμε τὴ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔχουμε τώρα, ποὺ δὲ θὰ μπορέσουν νὰ τὰ βγάλουν πέρα δίχως ὑποταγή, δίχως ἔλεγχο, δίχως «ἐπιστάτες καὶ λογιστές»... Ἡ ὑποταγή ὅμως πρέπει νὰ γίνῃ στὴν ἔνοπλη πρωτοπορία ὧν τῶν ἐκμεταλλευμένων καὶ ἐργαζόμενων — στὸ προλεταριάτο. Ὁ εἰδικὸς «ρόλος τοῦ προϊσταμένου» τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων πρέπει καὶ μπορεῖ ν' ἀρχίσει ν' ἀντικατασταίνεται ἀμέσως ἀπὸ τὴ μιὰ μέρα στὴν ἄλλη μὲ τίς ἀπλὲς λειτουργίες τῶν «ἐπιστατῶν καὶ λογιστῶν»... Ξεκινώντας ἀπ' ὅ,τι ἔχει κιόλας δημιουργήσει ὁ καπιταλισμὸς, νὰ ὀργανώσουμε τὴ μεγάλη παραγωγὴ μόνου μας, ἐμεῖς οἱ ἐργάτες, στηριγμένοι στὴ δική μας ἐργατικὴ πείρα, δημιουργώντας αὐστηρότατα, σιδερένια πειθαρχία ποὺ θὰ τὴν ὑποστηρίξει ἡ κρατικὴ ἐξουσία τῶν ἔνοπλων ἐργατῶν, νὰ περιορίσουμε τοὺς δημόσιους ὑπάλληλους στὸ ρόλο ἀπλῶν ἐκτελεστῶν τῶν ἐντολῶν μας ποὺ θὰ εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ τίς πράξεις τους, ἀνακλητοί, μέτρια ἀμειβόμενοι «ἐπιστάτες καὶ λογιστές»... αὐτὸ εἶναι τὸ δικό μας προλεταριακὸ καθῆκον, ἀπ' αὐτὸ μποροῦμε καὶ πρέπει ν' ἀρχίσουμε ὅταν κάνουμε τὴν προλεταριακὴ ἐπανάσταση. Μιὰ τέτοια ἀρχή, πάνω στὴ βάση τῆς μεγάλης παραγωγῆς, ὀδηγεῖ μόνη τῆς στὴ βαθμιαία «ἀπονέκρωση» κάθε ὑπαλληλίας, στὴ βαθμιαία δημιουργία μιᾶς τέτοιας τάξης πραγμάτων — τάξης πραγμάτων χωρὶς εἰσαγωγικά, τάξης ποὺ δὲ μοιάζει μὲ τὴ μισθωτὴ δουλεία¹ τέτοιας τάξης, ὅπου οἱ διαρκῶς ἀπλοποιούμενες λειτουργίες ἐπιστάσις καὶ λογοδοσίας θὰ ἐκτελοῦνται

1. Ὑπογραμμισμένο ἀπὸ μένα, B.P.

ἀπ' ὄλους διαδοχικά, θὰ γίνονται κατόπι συνήθεια καὶ τέλος θὰ ἀτονίσουν σὰν εἰδικὲς λειτουργίες ἐνὸς ἰδιαίτερου στρώματος ἀνθρώπων».

(Κράτος καὶ ἐπανάσταση)

Ὁ Λένιν παρέβλεπε τοὺς κινδύνους τῆς νέας κρατικῆς ὑπαλληλοκρατίας. Εἶναι φανερὸ πὼς πίστευε ὅτι οἱ ὑπάλληλοι θὰ προέρχονταν ἀπὸ τὸ προλεταριάτο δὲ θὰ ἔκαναν κατάχρηση τῆς ἐξουσίας τους, θὰ καλλιεργοῦσαν τὴν ἀλήθεια, θὰ ὀδηγοῦσαν τὸν ἐργαζόμενο λαὸ στὴν αὐτοδυναμία. Παρέβλεπε τὴν ἀβυσσαλεὰ βιοπάθεια τῆς ἀνθρώπινης δομῆς, γιὰ τὴν δὲν τὴ γνώριζε.

ἴσαμε τώρα στὴν κοινωνιολογικὴ βιβλιογραφία δὲ δόθηκε μεγάλη σημασία στὸ γεγονός ὅτι ὁ Λένιν στὸ κυριότερο ἔργο του γιὰ τὴν ἐπανάσταση ἔστρεψε βασικὰ τὴν προσοχή του ὄχι στὸ «γκρέμισμα τῆς ἀστικῆς τάξης» ἀλλὰ στὰ προβλήματα τὰ μετὰ: στὰ προβλήματα τῆς ἀντικατάστασης τοῦ καπιταλιστικοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ ἀπ' τὸν προλεταριακὸ καὶ τὴν ἀντικατάσταση τῆς προλεταριακῆς δικτατορίας (= κοινωνικῆς δημοκρατίας = προλεταριακῆς δημοκρατίας) ἀπὸ τὴν αὐτορρυθμιση τῆς κοινωνίας, ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ χαρακτηρίζῃ τὸν κομμουνισμό. Ἄν κανεὶς παρακολουθοῦσε εἰδικὰ τὴ σοβιετικὴ βιβλιογραφία μετὰ τὸ 1937, θὰ ἔβλεπε ὅτι ἐπίκεντρο τῶν προσπαθειῶν ἦταν τὸ *δυνάμωμα* κι ὄχι ἡ ἐξασθένιση τῆς ἐξουσίας τοῦ προλεταριακοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ. Ἀπεναντίας, δὲ γινόταν πιά λόγος γιὰ τὴν ἀνάγκη ν' ἀντικατασταθεῖ ὀριστικὰ ἀπ' τὴν αὐτοδιοίκηση. Τὸ σημεῖο ὅμως αὐτὸ ἔχει ἀποφασιστικὴ σημασία γιὰ νὰ κατανοηθεῖ ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωση. Αὐτὸς ἦταν ὁ λόγος ποὺ πῆρε τέτοια ἔκταση στὸ κυριότερο ἔργο τοῦ Λένιν γιὰ τὸ κράτος. Ἦταν καὶ παραμένει τὸ ζωτικὸ νευρικὸ σύστημα κάθε ἀληθινῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας. Δὲν ἀναφερόταν καὶ δὲν ἀναφέρεται ἀπὸ κανέναν πολιτικὸ.

5. Τὸ πρόγραμμα τοῦ ΚΚΣΕ

(VIII. Συνέδριο τοῦ ΚΚΣΕ, 1919)

Ἡ ρωσικὴ «κοινωνικὴ δημοκρατία» ὑπὸ τὸν *Λένιν* ξεπήδησε μέσα ἀπὸ τὸ ρωσικὸ δεσποτισμὸ. Τὸ πρόγραμμα τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως τοῦ 1919, δυὸ χρόνια μετὰ τὴν ἐπανάσταση, ἀποδείχνει τὸν ἀληθινὰ δημοκρατικὸ χαρακτήρα τῶν ἐπιδιώξεων. Ἀπαιτεῖ μιὰ κρατικὴ ἐξουσία ποὺ νὰ προστατεύει ἀπ' τὴν ἐπιστροφή στὸ δεσποτισμὸ καὶ νὰ ἐξασφαλίζει τὴ σύσταση τῆς φιλελεύθερης αὐτοδιοίκησης τῆς μάζας. Δὲν περιέχει ὅμως καμιά ἐπισήμανση τῆς οὐσίας τῆς ἀνικανότητος γιὰ ἐλευθερία. Δὲ γνωρίζει τίποτα γιὰ τὸ βιοπαθητικὸ φόβο τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴ γνώση τῆς βιοπαθητικὰ διεστραμμένης σεξουαλικῆς δομῆς τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ σεξουαλεπαναστατικοὶ νόμοι ποὺ θεσπίστηκαν ἀπὸ τὸ 1917 μέχρι τὸ 1920 εἶχαν τὴ σωστὴ κατεύθυνση, δηλαδὴ ἀναγνώριζαν τὶς βιολογικὰς λειτουργίες τῶν ἀνθρώπων. Παρέμεναν ὅμως πάντα τυπικοί. Τοῦτο ἐπεδίωξα νὰ τὸ ἀποδείξω στὸ II μέρος τοῦ βιβλίου μου *Ἡ σεξουαλικὴ ἀνάγκη στὸν πολιτιστικὸ ἀγώνα* (1936). Πάνω κεῖ ναυάγησε ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς ἀνθρώπινης δομῆς καὶ μαζί μ' αὐτὴν ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ δημοκρατικοῦ προγράμματος. Αὐτὴ ἡ καταστροφὴ μιᾶς τεράστιας κοινωνικῆς προσπάθειας ἔμελλε ν' ἀποτελέσει ἕνα δίδαγμα γιὰ κάθε νέα δημοκρατικὴ ἐπαναστατικὴ ἐπιδίωξις: *Κανένα φιλελεύθερο πρόγραμμα δὲν ἔχει πιθανότητες ἐπιτυχίας, ἀν δὲν ἀναδιαρθρωθεῖ σεξουαλικὰ ὁ ἀνθρώπος.*

1. Ἡ ἀστικὴ δημοκρατία, ἀκόμα καὶ στὴν πιὸ δημοκρατικὴ καὶ καθιερωμένη μορφή της, μὲ τὰ συνθήματα τῆς γενικῆς λαϊκῆς θέλησης ποὺ πιάνει ὀλόκληρη τὴν ἐπικράτεια ἢ βρίσκεται πάνω ἀπ' τὶς τάξεις, παρέμεινε ἀναπόφευκτα μιὰ δικτατορία τῆς ἀστικῆς τάξης, μιὰ μηχανὴ γιὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ καταπίεσιν τῆς τεράστιας πλειοψηφίας τῶν ἐργαζόμενων ἀπὸ μιὰ χούφτα καπιταλιστῆς, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ συνέχιζε νὰ ὑπάρχει ἢ ἰδιοκτησία τῆς γῆς καὶ τῶν ἄλλων μέσων παραγωγῆς. Ἀντίθετα ἢ προλεταριακὴ καὶ σοβιετικὴ δημοκρατία μετέτρεψε τὶς

μαζικὰς ὀργανώσεις τῶν τάξεων ἐκείνων ποὺ καταπιέζονται ἀπ' τὸν καπιταλισμὸ, τῶν προλετάρων καὶ τῶν φτωχῶν γεωργῶν, τῶν ἡμιπρολετάρων, δηλαδὴ τῆς τεράστιας πλειοψηφίας τοῦ πληθυσμοῦ, σὲ μιὰ διαρκὴ καὶ μοναδικὴν βάση ὀλόκληρου τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ, τοῦ τοπικοῦ καθὼς καὶ τοῦ κεντρικοῦ, καὶ μάλιστα ἀπὸ κάτω μέχρι ἐπάνω. *Μ' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν τρόπο τὸ σοβιετικὸ κράτος πραγμάτωσε ἀνάμεσα σι' ἄλλα σὲ ἀσύγκριτα μεγαλύτερη ἔκτασιν ἀπ' ὅπουδήποτε ἄλλοῦ, τὴν τοπικὴν καὶ ἐπαρχιακὴν αὐτοδιοίκηση χωρὶς καμιά ὑπηρεσία ποὺ νὰ ἔχει τοποθετηθεῖ ἀπ' τὰ πάνω¹.*

Τὸ καθῆκον τοῦ κόμματος εἶναι, νὰ ἐργάζεται ἀκούραστα γιὰ τὴν πραγματικὴ καὶ ἀδιάκοπη ἐπιτέλεσιν αὐτοῦ τοῦ ἀνώτερου τύπου τῆς δημοκρατίας, ποὺ γιὰ νὰ λειτουργήσῃ σωστὰ ἀπαιτεῖ διαρκὴ ἄνοδο τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου, τῆς ὀργάνωσης καὶ τῆς αὐτενεργείας τῶν μαζῶν.

2. Σὲ ἀντίθεσιν μὲ τὴν ἀστικὴν δημοκρατίαν ποὺ ἀποκρύβει τὸν ταξικὸν χαρακτήρα τοῦ κράτους της, ἡ ἐξουσία τῶν συμβουλίων ἀναγνωρίζει ἀνοιχτὰ πὼς κάθε κράτος πρέπει ἀναπόφευκτα νὰ ἔχει ταξικὸν χαρακτήρα,² ἐφόσον ἡ διαίρεσιν τῆς κοινωνίας σὲ τάξεις, ἄρα καὶ κάθε εἶδος κρατικῆς ἐξουσίας, δὲν ἔχει ἐξαφανιστεῖ ὀλικά. Ἀπ' τὴν ἀπαρχὴν τοῦ σοβιετικοῦ κράτους ἀποβλέπει νὰ καταπιέσῃ τὴν ἀντίστασιν τῶν ἐκμεταλλευτῶν, καὶ μιᾶς καὶ τὸ σοβιετικὸ σύνταγμα ξεκινάει ἀπ' τὸ ὅτι κάθε ἐλευθερία εἶναι ἀπάτη ἂν ἀντιφάσκει μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἐργασίας ἀπ' τὴν πίεσιν τοῦ κεφαλαίου, δὲ φοβᾶται νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπ' τοὺς ἐκμεταλλευτὰς τὰ πολιτικὰ τους δικαιώματα.

Τὸ καθῆκον τοῦ κόμματος τοῦ προλεταριάτου εἶναι νὰ καταπιέ-

1. Ὅλες οἱ ὑπογραμμίσεις εἶναι δικές μου, Β.Ρ., πρβλ. ἐδῶ καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τὸ 1776.

2. Αὐτὴ ἡ σημαντικὴ δημοκρατικὴ ἀποψη ἀργότερα χάθηκε. Τονίστηκε τὸ «κράτος» ἀλλὰ δὲν προστέθηκε πιά ὅτι ἡ «ταξικὴ κυριαρχία» εἶναι ἕνα οὐσιαστικὸ γνῶρισμα τοῦ κάθε κρατικοῦ μηχανισμοῦ. Γιατὶ ἂν δὲν ὑπῆρχαν τάξεις, κυρίαρχες καὶ καταπιεζόμενες, δὲ θὰ ὑπῆρχε καὶ κρατικὸς μηχανισμὸς, ἀλλὰ μόνον ἕνας ἄπλος κοινωνικὸς διοικητικὸς μηχανισμὸς.

ζει αδιάκοπα την αντίσταση των εκμεταλλευτών, να καταπολεμά ιδεολογικά τις βαθιά ριζωμένες προλήψεις για τον απόλυτο χαρακτήρα των αστικών δικαιωμάτων και ελευθεριών, και συνάμα να διευκρινίζει ότι η αφαίρεση των πολιτικών δικαιωμάτων καθώς και κάθε περιστολή της ελευθερίας είναι απαραίτητη μονάχα εάν προσωρινό μέσο πάλης ενάντια στις προσπάθειες των εκμεταλλευτών να διεκδικήσουν ή να επανακτήσουν τα προνόμιά τους. Στο βαθμό που θα εξαφανιστεί ή αντικειμενική δυνατότητα της εκμετάλλευσης του ανθρώπου απ' τον άνθρωπο, θα εξαφανιστεί και η αναγκαιότητα αυτών των προσωρινών μέτρων και το κόμμα θα επιδιώξει τον περιορισμό τους και την ολική τους κατάργηση.

3. Η αστική δημοκρατία περιορίστηκε στο να επεκτείνει τυπικά, ισότιμα σ' όλους τους πολίτες, τα πολιτικά δικαιώματα και τις ελευθερίες, όπως το δικαίωμα της συγκέντρωσης, την ελευθερία του τύπου και το δικαίωμα του συνεταιρισμού. Στην πραγματικότητα όμως, τόσο το διοικητικό σύστημα όσο κυρίως η οικονομική υποδούλωση των εργαζόμενων, έκαναν αδύνατη την έκτεταμένη χρήση αυτών των δικαιωμάτων και ελευθεριών. *Απεναντίας η προλεταριακή δημοκρατία στη θέση μιας τυπικής διακήρυξης δικαιωμάτων και ελευθεριών κάνει ουσιαστικές προσφορές, και μάλιστα προπάντων και κατεξοχή στις τάξεις του πληθυσμού, που καταπιέζονταν απ' τον καπιταλισμό, δηλαδή το προλεταριάτο και την άγροτιά. Για το σκοπό αυτό η σοβιετική εξουσία απαλλοτριώνει κτίρια, πιεστήρια, αποθήκες χαρτιού κλπ. της αστικής τάξης και τα διαθέτει όλα στους εργαζόμενους και τις οργανώσεις τους.*

Το καθήκον του κομμουνιστικού κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης είναι να μπάξει ολοένα πιο πλατιές μάζες του εργαζόμενου πληθυσμού στην απόλαυση των δημοκρατικών δικαιωμάτων και ελευθεριών και να μεγαλώνει ολοένα περισσότερο την ολική δυνατότητα για κάτι τέτοιο.

4. Η αστική δημοκρατία διακηρύσσει επί αιώνες την ισότητα των ανθρώπων, ανεξάρτητα από φύλο, θρησκεία, φυλή και εθνότητα, ο καπιταλισμός όμως πουθενά δεν κατάφερε να πραγμα-

τώσει αληθινά αυτή την ισότητα, και στο ιμπεριαλιστικό του στάδιο οδήγησε στην πιο ισχυρή ένταση της καταπίεσης των φυλών και των εθνότητων. Μόνο επειδή η σοβιετική εξουσία είναι η εξουσία των εργαζόμενων κατόρθωσε να πραγματοποιήσει αυτή την ισότητα πραγματικά για πρώτη φορά στον κόσμο σε πλήρη έκταση και σ' όλους τους χώρους, και μάλιστα ως την ολοκληρωτική εξαφάνιση των τελευταίων ιχνών της ανισότητας ανάμεσα στον άντρα και τη γυναίκα στο πεδίο του γάμου και του οικογενειακού δικαιώματος.

Καθήκον του κόμματος αποτελεί αυτή τη στιγμή προπάντων η πνευματική και παιδαγωγική δουλειά, ώστε να εξαλειφθούν δριστηκά όλα τα ίχνη της παλιότερης ανισότητας, ιδιαίτερα ανάμεσα στα καθυστερημένα στρώματα του προλεταριάτου και της άγροτιάς.

Το κόμμα που δεν περιορίζεται στην τυπική ισονομία της γυναίκας, επιδιώκει να την απελευθερώσει απ' τα υλικά βάρη του άπαρχαιωμένου νοικοκυριού αντικαθιστώντας τα με κομμούνες, δημόσια έστιατόρια, πλυντήρια, παιδικούς σταθμούς κλπ.

5. Η σοβιετική εξουσία εξασφαλίζει στις εργαζόμενες μάζες σε ασύγκριτα μεγαλύτερο βαθμό απ' όσο η αστική δημοκρατία και ο κοινοβουλευτισμός τη δυνατότητα να εκλέγουν και ν' ανακαλούν με τον πιο απλό και πρόσφορο τρόπο τους αντιπροσώπους τους, και ταυτόχρονα εξαλείφει τις άρνητικές πλευρές του κοινοβουλευτισμού, ιδιαίτερα το διαχωρισμό νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας, την έλλειψη κάθε σύνδεσης ανάμεσα στα αντιπροσωπευτικά σωματεία και τις μάζες κλπ.

Το σοβιετικό κράτος φέρνει ακόμα τον κρατικό μηχανισμό πιο κοντά στις μάζες, με το ν' αποτελεί την εκλογική μονάδα, το βασικό κύτταρο του κράτους, όχι μια κατοικήσιμη περιφέρεια αλλά μια μονάδα της παραγωγής (εργοτάξιο, εργοστάσιο).

Είναι καθήκον του κόμματος, προωθώντας την όλη εργασία προς την κατεύθυνση αυτή, να επιδιώξει μια παραπέρα προσέγγιση ανάμεσα στα όργανα της εξουσίας και τις μάζες των εργαζόμενων και πάνω στη βάση μιας ολοένα πιο άσπληνης και ολοκληρωμένης παραγμάτωσης της δημοκρατίας απ' τις μάζες μέσα

στην πράξη, ιδιαίτερα όμως με την εισαγωγή της εθνότητας και της υποχρεωτικής λογοδοσίας απ' τους υπηρεσιακούς παράγοντες πάνω στη δραστηριότητά τους.

6. Ένω ή αστική δημοκρατία, παρά τις αντίθετες δηλώσεις της, έκανε τὸ στρατὸ εργαλειὸ τῶν κυρίαρχων τάξεων, τὸν ἀπόκοψε ἀπ' τις ἐργαζόμενες μάζες καὶ τὸν ἔβαλε ἀντιμέτωπὸ τους, κι ἀφαίρεσε ἢ δυσκόλεψε στοὺς στρατιῶτες τὴ δυνατότητα ν' ἀσκήσουν τὰ πολιτικὰ τους δικαιώματα, ἢ σοβιετικὴ ἐξουσία συνασπίζει στὰ ὄργανά της, τὰ σοβιέτ, τοὺς ἐργάτες καὶ τοὺς στρατιῶτες πάνω στὴ βάση τῆς ἀπόλυτης ἰσονομίας καὶ ταυτότητας τῶν συμφερόντων τους. Εἶναι καθήκον τοῦ κόμματος νὰ προασπίσει καὶ νὰ ἀναπτύξει παραπέρα αὐτὴ τὴν ἐνότητα τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν στὰ σοβιέτ, καὶ νὰ σταθεροποιήσει τὸν ἄρρηκτο δεσμὸ ἀνάμεσα στὴν ἐνοπλὴ δύναμη καὶ τις ὀργανώσεις τοῦ προλεταριάτου καθὼς καὶ τοῦ ἡμιπρολεταριάτου.

7. Ὁ ἡγετικὸς ρόλος ποὺ ἔπαιξε σ' ὀλόκληρη τὴν ἐπανάσταση τὸ βιομηχανικὸ προλεταριάτο τῶν πόλεων, σὰν τὸ πιὸ συγκεντρωμένο, κλειστὸ, φωτισμένο κι ἀγωνιστικὸ τμῆμα τῶν ἐργαζόμενων μαζῶν, καταφάνηκε καὶ ἄμεσα μετὰ τὴ δημιουργία τῶν σοβιέτ ἀλλὰ καὶ σ' ὅλη τὴν πορεία τῆς ἐξέλιξής τους σὲ κυβερνητικὰ ὄργανα. Στὸ σοβιετικὸ μας σύνταγμα αὐτὸ ἀντικαθρεφτίζεται στὸ γεγονός ὅτι στὸ βιομηχανικὸ προλεταριάτο, σὲ σύγκριση μετὰ τις πιὸ διασπασμένες μικροαστικὲς μάζες τῆς ὑπαίθρου παρέχει *ορισμένα προνόμια*.

Τὸ κομμουνιστικὸ κόμμα τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως πρέπει νὰ διενκρινίσει ὅτι αὐτὰ τὰ προνόμια ποὺ συνδέονται ἱστορικὰ μετὰ τις δυσκολίες τῆς σοσιαλιστικῆς ὀργάνωσης τῆς ὑπαίθρου ἔχουν προσωρινὸ χαρακτήρα, καὶ πρέπει νὰ ἐπιδιώξει νὰ ἐπωφεληθεῖ ἀδιάκοπα καὶ συστηματικὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ θέση τοῦ βιομηχανικοῦ προλεταριάτου, ὥστε σὰν ἀντίβαρο κατὰ τῶν στενὰ συντεχνιακῶν καὶ στενὰ ἐπαγγελματικῶν συμφερόντων ποὺ διαμόρφωσε ὁ καπιταλισμὸς ἀνάμεσα στοὺς ἐργάτες, νὰ συνενώσει ὅσο τὸ δυνατό πιὸ στενὰ τοὺς πιὸ καθυστερημένους καὶ διασπασμένους ἀγρότες προλετάρους καὶ ἡμιπρολετάρους καθὼς καὶ τὴ μέση ἀγροτιά μετὰ τοὺς προηγμένους ἐργάτες.

8. Μόνον χάρις στὴ σοβιετικὴ ὀργάνωση τοῦ κράτους μπόρεσε ἡ ἐπανάσταση τοῦ προλεταριάτου νὰ συνθλίψει μετὰ ἓνα χτύπημα καὶ νὰ καταστρέψει ἀπ' τὴ βάση του τὸν παλιὸ ἀστικὸ μηχανισμό, τὸν κρατικὸ μηχανισμό τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν δικαστῶν. Ὡστόσο τὸ ὄχι ἀρκετὰ ὑψηλὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο τῶν πλατιῶν μαζῶν¹, ἡ ἔλλειψη ἐκπροσώπων τῶν μαζῶν γιὰ τὰ ὑπεύθυνα πόστα τῶν διοικητικῶν ὑπηρεσιῶν, ἡ ἀναγκαιότητα, σὲς δύσκολες συνθήκες νὰ προσελκυστοῦν γρήγορα εἰδικοί τῆς παλιᾶς σχολῆς, καὶ ἡ ἀνάκληση τῶν πιὸ ἀναπτυγμένων στρωμάτων ἀπ' τοὺς ἐργάτες τῶν πόλεων γιὰ νὰ ἐργαστοῦν στὸ στρατό, ὀδήγησαν σὲ μιὰ μερικὴ ἀναβίωση τοῦ γραφειοκρατισμοῦ μέσα στὸ σοβιετικὸ καθεστῶς.²

Τὸ κομμουνιστικὸ κόμμα τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως, ποὺ διεξάγει τὸν πιὸ ἀποφασιστικὸ ἀγῶνα κατὰ τοῦ γραφειοκρατισμοῦ, ὑποστηρίζει πῶς γιὰ νὰ ξεπεραστεῖ ἀπόλυτα τὸ κακὸ αὐτὸ πρέπει νὰ παρθοῦν τὰ παρακάτω μέτρα :

1. Ὑποχρεωτικὴ προσέλκυση τοῦ κάθε μέλους ἐνὸς σοβιέτ γιὰ τὴν ἀπόδοση μιᾶς ὀρισμένης ἐργασίας στὴν κρατικὴ διοίκηση.
2. Συνεπὴς ἐναλλαγὴ σ' αὐτὴ τὴν ἐργασία τῶν μελῶν τῶν σοβιέτ, ἔτσι ὥστε νὰ ἐπεκταθεῖ αὐτὴ βαθμιαία σ' ὄλους τοὺς κλάδους τῆς διοίκησης.
3. Βαθμιαία προσέλκυση ὀλόκληρου τοῦ ἐργαζόμενου πληθυσμοῦ στὴ διοίκηση τοῦ κράτους.

Ἡ πλήρης καὶ ὀλόπλευρη πραγματοποίηση ὄλων αὐτῶν τῶν μέτρων, ποὺ ἀποτελοῦν ἓνα παραπέρα βῆμα πάνω στὸ δρόμο ποὺ χάραξε ἡ παρισινὴ κομμούνια καὶ πάνω σὲ μιὰ ἀπλούστευση τῶν διοικητικῶν λειτουργιῶν μετὰ ταυτόχρονη ἀνύψωση τοῦ πολιτιστι-

1. «Τὸ ὄχι ἀρκετὰ ὑψηλὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο τῶν πλατιῶν μαζῶν» εἶναι μιὰ ὀρθολογιστικὴ ἀντίληψη τῆς βιοπαθητικῆς ἀνθρώπινης φύσης· μετὰ κανένα τρόπο δὲν ἀντιστοιχεῖ στὸ γεγονός ὅτι ἡ ὑποτέλεια εἶναι φυσιολογικὰ βαθιὰ ριζωμένη, ἔχοντας γίνει δευτέρη φύση, ἔτσι ὥστε οἱ μάζες ν' ἀναπαράγουν συνέχεια τὴ δικὴ τους καταπίεση. B.P.

2. Ἐδῶ βλέπουμε τὴ στενὴ συνάφεια γραφειοκρατίας καὶ ἀνθρώπινης ἀνικανότητας γιὰ ἐλευθερία. B.P.

κοῦ ἐπιπέδου τῶν ἐργαζόμενων, ὁδηγεῖ στὴν κατάργηση τῆς κρατικῆς ἐξουσίας.

Τὰ παρακάτω σημεῖα τοῦ προγράμματος πρέπει νὰ ὑπογραμμιστοῦν σὰ χαρακτηριστικὰ γιὰ τὴ σοβιετικὴ δημοκρατία :

1. Τοπικὴ καὶ ἐπαρχιακὴ αὐτοδιοίκηση χωρὶς κάποιες ἀπ' τὰ πάνω τοποθετημένες ἀρχές.
2. Πρωτοβουλία τῶν μαζῶν.
3. Ἀφαίρεση τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας σὰν προσωρινὸ μέσο τοῦ ἀγώνα.
4. Ὅχι τυπικὴ ἀλλὰ πραγματικὴ παραχώρηση ὄλων τῶν δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν σ' ὅλες τὶς μὴ καπιταλιστικὲς τάξεις τοῦ πληθυσμοῦ.
5. Ἄμεσο, ἀπλούστατο ἐκλογικὸ δικαίωμα.
6. Δικαιώματα νὰ ἐκλέγονται καὶ ν' ἀνακαλοῦνται οἱ ἀντιπρόσωποι.
7. Ἐκλογὲς ὄχι κατὰ κατοικήσιμες περιφέρειες, ἀλλὰ κατὰ παραγωγικὲς ἐνότητες.
8. Ὑπευθυνότητα καὶ ὑποχρεωτικὴ λογοδοσία ἀπ' τὰ ἐν ὑπηρεσία πρόσωπα γιὰ τὴ δραστηριότητά τους ἀπέναντι στὰ ἐργατικά καὶ ἀγροτικά συμβούλια.
9. Ἐναλλαγὴ τῶν μελῶν τῶν σοβιετ στοὺς διοικητικοὺς κλάδους.
10. Βαθμιαία προσέλκυση ὄλου τοῦ ἐργαζόμενου πληθυσμοῦ γιὰ συνεργασία στὴ διοίκηση τοῦ κράτους.
11. Ἀπλοποίηση τῶν διοικητικῶν λειτουργιῶν.
12. Κατάργηση τῆς κρατικῆς ἐξουσίας.

Σ' αὐτὲς τὶς ἱστορικὰ τόσο ἀποφασιστικὲς βασικὲς ἀρχὲς μιὰ ἰδέα παλεύει νὰ ἀποσαφηνιστεῖ : ἡ ἰδέα ν' ἀπλοποιηθεῖ ἔμπρακτα ἢ κοινωνικὴ ζωὴ. Ὡστόσο παραμένει προσκολλημένη στὴν τυπικὴ-πολιτικὴ σκέψη. Ἡ οὐσία τῆς ἴδιας τῆς κρατικῆς πολιτικῆς δὲν ἐκτίθεται. Ἡ μάζα διαθέτει βέβαια τὸ πλαίσιο τῆς ἐλευθερίας, ὥστόσο δὲν τῆς ἔχουν ἀνατεθεῖ ἀκόμα ἔμπρακτα καθήκοντα. Δὲ διακηρύσσεται ὅτι ἡ μάζα δὲν μπορεῖ ν' ἀναλάβει τὴν κρατικὴ καὶ (ἀργότερα) κοινωνικὴ δραστηριότητα ἔτσι ὅπως εἶναι σήμερα. Γιατὶ ἡ σημερινὴ κρατικὴ-πολιτικὴ σκέψη πῆρε στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τοὺς πρώτους ἱεραρχικοὺς κρατικοὺς ἐκπροσώ-

πους ἕναν ἀντιμαζικὸ χαρακτήρα. Πολιτικὰ ἐξακολουθοῦμε νὰ ἴμαστε προσκολλημένοι στὰ συστήματα σκέψης τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν δουλοκτητικῶν κρατῶν, ἔστω κι ἂν μιᾶμε τόσο πολὺ γιὰ «δημοκρατία». Ἄν εἶναι δυνατό νὰ ὑπάρξει κοινωνικὴ αὐτοδιοίκηση, δὲν μπορεῖ ν' ἀλλάξει μονάχα ἡ μορφή τοῦ κράτους. *Τὸ κοινωνικὸ εἶναι καὶ ἡ διεύθυνσή του πρέπει ν' ἀλλάξουν καὶ νὰ πάρουν μίαν μορφή πού ν' ἀνταποκρίνεται στὰ καθήκοντα καὶ στὶς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων μαζῶν.* Ἡ κοινωνικὴ αὐτοδιοίκηση πρέπει βαθμιαία ν' ἀντικαταστήσει τὸν κρατικὸ μηχανισμό ἢ ν' ἀναλάβει τὴν ὀρθολογικὴ του λειτουργία.

6. Ἡ «εἰσαγωγὴ τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας»

Ἐνῶ λοιπὸν τὸ VIII κομματικὸ συνέδριο τοῦ ΚΚΣΕ τὸ 1919 εἶχε ἰδρύσει τὴ σοβιετικὴ δημοκρατία, τὸ VII συνέδριο τῶν σοβιετ τὸ Γενάρη τοῦ 1935 διακήρυξε τὴν «εἰσαγωγὴ τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας». Τί σημαίνει αὐτὴ ἡ ἀνοησία ; Γιὰ νὰ ἀντιληφθοῦμε τὴ διαδικασία τῆς «εἰσαγωγῆς τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας» τὸ 1935, 16 χρόνια μετὰ τὴν εἰσαγωγὴ τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας, ὡς τὴν κάνουμε πιὸ ἀπλὴ μ' ἕνα παράδειγμα.

Ἕνας φοιτητὴς τῆς ἐγκληματολογίας διαπιστώνει στὴ διάρκειά τῶν σπουδῶν του ὅτι οἱ ἀντικοινωνικὲς ἐνέργειες τῶν ἀνθρώπων δὲν πρέπει ν' ἀντιμετωπίζονται σὰν ἐγκλήματα ἀλλὰ σὰν ἀσθένειες, ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ κολάζονται ἀλλὰ νὰ γιαιτρεῦνται καὶ νὰ θεραπεύονται. Ἀφήνει λοιπὸν τὶς σπουδὲς τῶν νομικῶν κι ἀρχίζει σπουδὲς ἱατρικῆς. Ἡ δραστηριότητά του τώρα δὲν εἶναι πιὰ τυπικὴ-ἠθικὴ ἀλλὰ ἐμπράγματο-πρακτικὴ. Στὴ συνέχεια διαβλέπει ὅτι στὴν ἱατρικὴ του δραστηριότητα θὰ πρέπει νὰ ἐφαρμόσει καταρχὴ καὶ κάμποσα μὴ ἱατρικὰ μέσα. Θέλει λ.χ. νὰ καταργήσῃ τὸ ζουρλομανδύα σὰ θεραπευτικὴ μέθοδο γιὰ τοὺς διανοητικὰ ἀσθενεῖς καὶ νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ μὲ προληπτικὴ διαπαιδαγώγηση. Παρὰ τὴν ἀντίθετη πρόθεσή του ὅμως εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ χρησιμοποιεῖ ζουρλομανδύες.

υπάρχουν πάρα πολλοί διανοητικά ασθενείς, δέν μπορεί νά τά βγάλει πέρα κι είναι υποχρεωμένος νά *συνεχίσει* νά χρησιμοποιεί παλιές κακές μεθόδους, πάντα όμως *μέ τήν πρόθεση* νά *τις αντικαταστήσει κάποτε μέ καλύτερες*.

Μετά από πολλά χρόνια τὸ πρόβλημα τὸν ἔχει ξεπεράσει. Δέν μπορεί νά τά βγάλει πέρα· οἱ γνώσεις γιά τῖς διανοητικές ἀσθένειες εἶναι λιγοστές. Ὑπάρχουν πάρα πολλές· ἡ ἐκπαίδευση τῖς χιλιαπλασιάζει καθημερινά. Σά γιατρός εἶναι υποχρεωμένος νά προστατέψει τήν κοινωνία ἀπ' τῖς διανοητικές ἀσθένειες.

Δέν μπορεί νά πραγματοποιήσει τῖς καλές του προθέσεις, εἶναι υποχρεωμένος νά ἐπιστρέψει σέ παλιές μεθόδους, πού πρὶν ἀπό χρόνια τῖς καταδίκαιζε σφοδρὰ κι ἤθελε νά τῖς αντικαταστήσει μέ καλύτερες. Χρησιμοποιεῖ ὀλοένα περισσότερους ζουρλομανδύες· τὰ παιδαγωγικά του σχέδια ἀποτυχαίνουν· δέν μπορεί νά λειτουργήσει σά «θεράπων» γιατρός καί κατὰ συνέπεια ἐφαρμόζει πάλι τὰ μέτρα τῆς παλιάς νομοθεσίας. Ἡ θεραπεία τῶν ἐγκληματιῶν σὰν ἀσθενῶν ἀπέτυχε, εἶναι υποχρεωμένος νά ἐπιτρέψει πάλι τὴ *φυλάκισή* τους.

Αὐτὸς ὅμως δέν παραδέχεται τὴν ἀποτυχία του, οὔτε στὸν ἑαυτὸ του οὔτε καί στοὺς ἄλλους. Δέν ἔχει τὸ κουράγιο γιά κάτι τέτοιο. Ἴσως νά μὴν τὸ ξέρει κάν. Ἰσχυρίζεται τώρα τὴν παρακάτω ἀνοησία: «*Ἡ χρήση τοῦ ζουρλομανδύα καὶ τῆς φυλακῆς γιά τοὺς διανοητικὰ ἀσθενεῖς καὶ τοὺς ἐγκληματίες εἶναι μιὰ μεγάλη πρόοδος στὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης μου. Εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἱατρικὴ τέχνη, σημαίνει πὼς ἔχω πετύχει τὸν ἀρχικὸ μου σκοπὸ*».

Αὐτὸ τὸ παράδειγμα πρέπει νά εφαρμοστεῖ ὡς τὴν πιὸ μικρὴ λεπτομέρεια στὴν «Εἰσαγωγή τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας» 16 χρόνια μετὰ τὴν «Εἰσαγωγή τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας». Αὐτὴ γίνεται κατανοητὴ μόνο ἂν τὴν ἀντιπαραθέσουμε μέ τὴ βασικὴ ἀντίληψη τῆς «κοινωνικῆς δημοκρατίας» καὶ τῆς «κατάρτησης τοῦ κράτους» πού ἐξέθεσε ὁ *Λένιν* στὸ *Κράτος κι Ἐπανástαση*. Τὸ πὼς τεκμηρίωσε ἡ σοβιετικὴ κυβέρνησις αὐτὸ τὸ μέτρο δέν ἔχει καί τόσο μεγάλη σημασία. Μόνο μιὰ φράση ἀπ' αὐτὴ τὴν τεκμηρίωσις, πού δημοσιεύτηκε στὸ *Rundschau* 1935, No. 7, σελ. 331, δείχνει ὅτι μ' αὐτὴ τὴν ἐνέργεια, ἀδιάφορο ἂν

ἔγινε δικαιολογημένα ἢ ἀδικαιολόγητα, ἢ λενινιστικὴ ἀντίληψη τῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας *μπήκε* στὸ *περιθώριο*. Γράφει ἐκεῖ: «Ἡ προλεταριακὴ δικτατορία ἦταν ἀπὸ παλιά ἡ μοναδικὴ πραγματικὴ λαϊκὴ ἐξουσία. Ἴσαμε τώρα ἐκπλήρωσε μ' ἐπιτυχία τὰ δυὸ κυριότερα καθήκοντά της: τὴν ἐξαφάνισις τῆς ταξικῆς ὑπόστασις τῶν ἐκμεταλλευτῶν, τὴν ἀπαλλοτριώσις τους, τὸν περιορισμὸ τους καὶ τὴ σοσιαλιστικὴ διαπαιδαγώγησις τῶν μαζῶν. Ἡ προλεταριακὴ δικτατορία ἐξακολουθεῖ νά *ὑπάρχει* δίχως νά *ἔχει* διόλου ἐξασθενήσει . . .».

Ὅταν ἔχει ἐξαφανιστεῖ ἡ ταξικὴ ὑπόστασις τῶν ἐκμεταλλευτῶν κι ἔχει ἐπιτευχθεῖ ἡ σοσιαλιστικὴ διαπαιδαγώγησις τῶν μαζῶν, ὅταν τὴν ἴδια στιγμὴ ἡ δικτατορία «ἐξακολουθεῖ νά *ὑπάρχει* δίχως νά *ἔχει* διόλου ἐξασθενήσει», τότε ἔχουμε μπροστά μας τὴν πλήρη ἀνοησία. Ἄν ἐπαληθεύονται οἱ προϋποθέσεις, γιά τοιοῦ λόγου ἐξακολουθεῖ τότε νά *ὑπάρχει* ἡ δικτατορία δίχως νά *ἔχει* ἐξασθενήσει; Ἐνάντια σέ ποιόν ἢ σέ τί στρέφεται, ἂν ἔχει ἐξαφανιστεῖ ὁ ἐκμεταλλευτῆς καὶ ἡ μάζα ἔχει ἤδη διαπαιδαγωγηθεῖ στὴν αὐτοδιοίκηση τῆς κοινωνίας; Τέτοια βλακεία στὴ διατύπωση κρύβει πάντα ἓνα νόημα ἀναληθές: Ἡ δικτατορία ἐξακολουθεῖ νά *ὑπάρχει*, ὄχι ἐνάντια στοὺς παλιοῦ τύπου ἐκμεταλλευτῆς, ἀλλὰ ἐνάντια στὴν ἴδια τὴ μάζα.

«Αὐτὴ ἡ ἀνώτερη σοσιαλιστικὴ φάσις τοῦ δεσμοῦ ἀνάμεσα σέ ἐργάτες καὶ ἀγρότες δίνει στὴν προλεταριακὴ δικτατορία, μέ τὴν ἔννοια τῆς δημοκρατίας τῶν ἐργαζόμενων, ἓνα καινούργιο, ἀνώτερο περιεχόμενο. Αὐτὸ τὸ νέο περιεχόμενο ἀπαιτεῖ καὶ νέα σχήματα... Ἐκφρασιὴ τους εἶναι ἀκριβῶς ἡ παραχώρησις τοῦ ἰσότημου, ἄμεσου καὶ ἀπόρρητου ἐκλογικοῦ δικαιώματος στοὺς ἐργαζόμενους».

Σ' ἄλλο σημεῖο ἡ σοβιετικὴ δημοκρατία χαρακτηρίζεται σὰν ἡ «πλέον δημοκρατικὴ» δημοκρατία τοῦ κόσμου!

Δὲ θέλουμε νά πιανόμαστε ἀπ' τῖς λέξεις: Ἡ προλεταριακὴ δικτατορία (πού μέ τὸν καιρὸ ἔπρεπε νά δώσει τὴ θέση της στὴν αὐτοδιοίκηση τῶν ἀνθρώπων μαζῶν) *ὑπάρχει ταυτόχρονα μέ τὴν «πλέον δημοκρατικὴ» δημοκρατία*. Τοῦτο εἶναι κοινωνιολογικὴ ἀνοησία, σύγχισις ὄλων τῶν κοινωνιολογικῶν ἔννοιῶν. Ἐδῶ πρόκειται ἀπλὰ καὶ μόνο γιά τὸ καίριο ζήτημα, ἂν *ἔχει*

πράγματι επιτευχθεί ο κυριότερος σκοπός του κοινωνικο-επαναστατικού κινήματος του 1917, δηλαδή *ή κατάργηση του κράτους και ή εισαγωγή της κοινωνικής αυτοδιοίκησης*. "Αν ναι, τότε πρέπει να υπάρχει μια σημαντική διαφορά ανάμεσα στη «σοβιετική δημοκρατία» του 1935 και την «προλεταριακή δικτατορία» του 1919 απ' τη μια μεριά, και τις άστικές κοινοβουλευτικές δημοκρατίες όπως της 'Αγγλίας και της 'Αμερικής απ' την άλλη. Γίνεται λόγος για τον «παραπέρα έκδημοκρατισμό» του σοβιετικού συστήματος. "Αλλά πώς θα γίνει αυτός; "Ίσαμε τώρα πιστεύαμε ότι ή ουσία της «προλεταριακής δικτατορίας», τόσο με την έννοια των θεμελιωτών της όσο και *πραγματικά*, όπως ήταν αρχικά, είναι απόλυτα ταυτόσημη με την *κοινωνική δημοκρατία* (= προλεταριακή δημοκρατία). "Αν όμως ή δικτατορία του προλεταριάτου είναι το ίδιο όπως ή κοινωνική δημοκρατία, τότε ούτε μια σοβιετική δημοκρατία μπορεί να εισαχθεί 16 χρόνια μετά την εγκαθίδρυση της κοινωνικής δημοκρατίας, ούτε μπορεί να υπάρξει ένας «παραπέρα έκδημοκρατισμός». "Η «είσαγωγή της δημοκρατίας» λέει, και σ' αυτό δε σηκώνει άμφιταλαντεύσεις, πώς *Ίσαμε* τώρα δεν υπήρχε *καμιά* κοινωνική δημοκρατία, κι ότι ακριβώς ή δικτατορία του προλεταριάτου δεν ήταν ταυτόσημη με την κοινωνική δημοκρατία. Είναι επίσης απόλυτα παραπλανητικό να λέει κανείς ότι ή σοσιαλδημοκρατία είναι το «πλέον δημοκρατικό» σύστημα. Μήπως ή *άστική* δημοκρατία είναι μονάχα «λίγο» κι ή κοινωνική δημοκρατία «περισσότερο» δημοκρατική; Τί σημαίνει «λίγο» και τί σημαίνει «περισσότερο»; "Η άστική-κοινοβουλευτική δημοκρατία είναι στην πραγματικότητα μια τυπική δημοκρατία· οί άνθρωπινες μάζες εκλέγουν τους εκπροσώπους τους, αλλά δεν αυτοδιοικούνται με τις εργατικές τους οργανώσεις. Και ή *κοινωνική δημοκρατία* του Λένιν σκόπευε να 'ναι μια *ποιοτικά* έντελώς διαφορετική μορφή κοινωνικού διακανονισμού κι όχι λ.χ. απλώς μια *ποσοτική* βελτίωση του τυπικού κοινοβουλευτισμού! Σκόπευε ν' αντικαταστήσει την προλεταριακή κρατική δικτατορία με την πραγματική και πρακτική αυτοδιοίκηση των εργαζόμενων. Ταυτόχρονη συνύπαρξη της «δικτατορίας του προλεταριάτου» και της αυτοδιοίκησης των εργαζόμενων μαζών είναι αδύνατη και σάν απαίτηση είναι

μια παραπλανητική άνοησία. Στην πραγματικότητα κυριαρχεί ή δικτατορία της κομματικής γραφειοκρατίας πάνω στις μάζες, κάτω απ' την επίφαση ενός τυπικά δημοκρατικού κοινοβουλευτισμού.

Δέν πρέπει ποτέ να μās διαφεύγει ότι ο Χίτλερ ποντάριζε πάντα στο δικαιολογημένο μίσος των ανθρώπινων μαζών κατά της φαινομενικής δημοκρατίας και του κοινοβουλευτικού συστήματος — και με πόση επιτυχία! "Η «ένότητα του μαρξισμού και του κοινοβουλευτικού-άστικού φιλελευθερισμού» σάν πανίσχυρο σύνθημα του φασισμού, μετά από τέτοιους πολιτικούς έλιγμούς των Ρώσων κομμουνιστών, φυσικό ήταν να έντυπωσιάσει! Γύρω στο 1935 χανόταν όλοένα περισσότερο ή έλπίδα που είχαν εναποθέσει στη Σοβιετική Ένωση οί πλατιές ανθρώπινες μάζες όλόκληρου του κόσμου. Τα πραγματικά προβλήματα δέν μπορεί να τα επιλύσει κανείς με πολιτικές αυταπάτες. Πρέπει να 'χει το κουράγιο να όνομάζει τις δυσκολίες με τ' όνομά τους. Δέν μπορεί κανείς να συγχίζει άτιμώρητα κοινωνικές έννοιες που έχουν τεθεί με σαφήνεια.

Στην ίδρυση της «Σοβιετικής Δημοκρατίας» ύπογραμμίζεται ή συμμετοχή της μάζας στην κρατική διοίκηση, τονίζεται το πατρονάρισμα των εργοστασίων πάνω στις αρχές, έγκωμιάζεται ότι «στα» λαϊκά κομμισαριάτα υπάρχουν συμβούλια των εργατών και άγροτών. "Ωστόσο το ζήτημα δέν είναι αυτό, αλλά πρόκειται για τ' ακόλουθα :

1. Ποιά είναι ή *πραγματική* συμμετοχή της μάζας στην κρατική διοίκηση; Αδτή ή συμμετοχή άποτελεί μια *προοδευτική ανάληψη των διοικητικών λειτουργιών*, όπως το άπαιτεί ή κοινωνική δημοκρατία; Με ποιά μορφή διαδραματίζεται ή «συμμετοχή»;
2. Το *τυπικό πατρονάρισμα* ενός εργοστάσιου μέσω μιας *ύπηρεσίας* δέν άποτελεί *αυτοδιοίκηση*. "Εξουσιάζει ή *ύπηρεσία* το *εργοστάσιο* ή το *εργοστάσιο* την *ύπηρεσία*;
3. Συμβούλια «στα» λαϊκά κομμισαριάτα σημαίνουν ούραγούς ή στην καλύτερη περίπτωση εκτελεστικά όργανα των κομμισαριάτων, ένθ ή *λενινιστική διεκδίκηση* ήταν : *αντικατάσταση*

δλων τῶν ἀξιωματικῶν γραφειοκρατικῶν λειτουργιῶν ἀπ' τὰ σοβιετ πού παίρνουν ὀλοένα μεγαλύτερη ἔκταση μέσα στή μάζα.

4. "Όταν «εἰσάγεται» ἡ σοβιετική δημοκρατία καὶ ταυτόχρονα συνεχίζει νὰ «σταθεροποιεῖται» ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου, τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐγκαταλείφθηκε ὁ σκοπός, τὸ ὅτι δηλαδή στὴν ἐξέλιξη πρέπει ν' ἀπονεκρωθοῦν τὸ προλεταριακὸ κράτος καὶ ἡ προλεταριακὴ δικτατορία.

Ἡ εἰσαγωγή τῆς «σοβιετικῆς δημοκρατίας» 16 χρόνια μετὰ τὴν εἰσαγωγή τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας, μετὰ ἀπ' ὅλα αὐτὰ πού μποροῦν νὰ εἰπωθοῦν βάσει τῶν ὑπαρχόντων γεγονότων, εἶναι τούτη: *Τὸ πέρασμα ἀπ' τὴν κρατικὴ ἀνταρχικὴ διοίκηση στὴν αὐτοδιοίκηση τῆς κοινωνίας δὲν ἦταν δυνατό νὰ πραγματοποιηθεῖ.* Ναυάγησε γιατί δὲν ἀναγνωρίστηκε ἡ βιοπαθητικὴ δομὴ τῆς μάζας καὶ τὰ μέσα τῆς ἀναδιάθρυσής της. Βέβαια ἡ ἀπαλλοτριώση καὶ ἡ καταστολὴ τῶν μεμονωμένων καπιταλιστῶν πέτυχε ἀπόλυτα, ἀλλὰ ἡ διαπαιδαγώγηση τῆς μάζας ὥστε νὰ ἀποκτήσει τὴν ἰκανότητα νὰ γκρεμίσει τὸ κράτος πού τὴν καταπιέζει, νὰ τὸ «ἀπονεκρώσει» καὶ ν' ἀναλάβει ἡ ἴδια τὶς λειτουργίες του, δὲν πέτυχε. Ἔτσι ἡ κοινωνικὴ δημοκρατία ἔχασε σιγὰ σιγὰ τὸ χαρακτήρα πού εἶχε ὅταν ἄρχισε ν' ἀναπτύσσεται στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἐπανάστασης. Γιαντὸ ὁ κρατικὸς μηχανισμὸς, πού δὲν ἀντικαταστάθηκε μὲ τίποτα, ἔπρεπε πάλι νὰ ἐνισχυθεῖ γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει τὴν ὑπαρξὴ τῆς κοινωνίας. Ἡ «εἰσαγωγή τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος» τὸ 1935, μαζί μὲ τὴ μετατόπιση τοῦ πολιτικοῦ βάρους στὴ μάζα τῶν κολχόζνικων, εἶχε καὶ τὴν ἔννοια τῆς ἐπανεἰσαγωγῆς τῆς τυπικῆς δημοκρατίας, ἐνὸς κοινοβουλευτικοῦ φαινομενικοῦ δικαίου πού τὸ παραχωροῦσε ἕνας ὀλοένα ἰσχυρότερος γραφειοκρατικὸς-κρατικὸς μηχανισμὸς σὲ μιὰ μάζα ἀνθρώπων πού δὲν μποροῦσε νὰ τὸν καταστρέψει καὶ δὲν ἔμαθε νὰ αὐτοδιοικεῖται. Δὲν ὑπάρχει στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση οὔτε τὸ παραμικρὸ σημάδι πού νὰ προδίδει τὴν ἐλάχιστη πρόθεση, ἡ διοίκηση τῆς κοινωνίας νὰ γίνεῖ κάποτε προσιτὴ στὴν κοινωνία. Ἡ διδασκαλία τῆς ἀνάγνωσης καὶ τῆς γραφῆς, ἡ καθαριότητα καὶ ἡ διδασκαλία τῆς τεχνολογίας τῶν μηχανῶν εἶναι ἀναγκασιότητες. Δὲν ἔχουν ὅμως καμιά

σχέση μὲ τὴν κοινωνικὴ αὐτοδιοίκηση. Αὐτὸ τὸ κάνει κι ὁ Χίτλερ.

Ἡ ἀνάπτυξη τῆς σοβιετικῆς κοινωνίας χαρακτηρίζεται λοιπὸν ἀπὸ τὴ διαμόρφωση ἑνὸς νέου αὐτονομοποιημένου κρατικοῦ μηχανισμοῦ πού ἔχει γίνεῖ ἀρκετὰ ἰσχυρὸς γιὰ νὰ δίνει στὴ μάζα τοῦ πληθυσμοῦ τὴν ἀνταπάτη μιᾶς ἐλευθερίας δίχως νὰ διακινδυνεύει ὁ ἴδιος, ἀκριβῶς ὅπως κάνει κι ὁ χιτλερικὸς ἐθνικοσοσιαλισμὸς. Ἡ εἰσαγωγή τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας δὲν ἦταν μιὰ πρόοδος ἀλλὰ μιὰ ὀπισθοδρόμηση, ἀνάμεσα σὲ πολλὰς ἄλλες παλιὰς μορφές τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. *Ποιὲς ἐγγυήσεις ὑπάρχουν ὅτι ὁ κρατικὸς μηχανισμὸς τῆς Σ.Ε. θὰ αὐτοεξαφανιστεῖ διαπαιδαγωγώντας τὶς μάζες στὸ ν' αὐτοδιοικοῦνται;* Ὁ συναισθηματισμὸς δὲν ὀφελεῖ ἐδῶ διόλου: Ἡ ρωσικὴ ἐπανάσταση συνάντησε ἕνα φραγμὸ, πού δὲν τὸν ἀναγνώρισε καὶ γιαντὸ τὸν ἀπόκρουσε μὲ ἀνταπάτες. *Ἦταν ὁ φραγμὸς τῆς ἀνθρώπινης δομῆς πού μέσα στὰ χιλιάδες χρόνια εἶχε γίνεῖ βιοπαθητικὸς.* Θὰ ἴταν ἄσκοπο ν' ἀποδοθεῖ τὸ «φταίξιμο» στὸν Στάλιν ἢ σὲ κάποιον ἄλλο. Ὁ Στάλιν δὲν ἦταν παρὰ ἕνα ὄργανο τῶν περιστάσεων. Τὸ κοινωνικὸ προτσές τῆς ἐξέλιξης ἀποτελεῖ μόνον πάνω στὸ χαρτὶ ἕνα χαρούμενο περίπατο, γιατί μόνον πάνω στὸ χαρτὶ μπορεῖ νὰ περιγραφεῖ τόσο εὐκολα. Στὴ σκληρὴ πραγματικότητα συναντᾶται συνέχεια καινούργιες ἄγνωστες δυσκολίες: αὐτὸ ἐπιφέρει ὀπισθοδρομήσεις καὶ καταστροφές: πρέπει νὰ μάθουμε νὰ τὶς προσεγγίζουμε, νὰ τὶς γνωρίζουμε καὶ νὰ τὶς ὑπερνικᾶμε. Ὡστόσο *μία* μομφὴ παραμένει: Ἐνα πολλὰ ὑποσχόμενο κοινωνικὸ σχέδιο πρέπει νὰ ἐπανεξετάζεται συνέχεια κάτω ἀπ' τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας. Πρέπει νὰ διαπιστώνεται ἔντιμα ἂν εἶναι λαθεμένο τὸ σχέδιο, ἢ ἂν παράβλεψαν κάτι στὴν ἐξέλιξη: τότε τὸ σχέδιο μπορεῖ συνειδητὰ ν' ἀλλαχτεῖ, νὰ βελτιωθεῖ καὶ νὰ ποδηγηθεῖ καλύτερα ἢ ἐξέλιξη. Μπορεῖ νὰ ἐπιστρατευτεῖ ἡ ἀνθρώπινη σκέψη πολλῶν, ὥστε νὰ ξεπεραστεῖ ἡ τροχοπέδηση τῆς ἀπελευθερωτικῆς ἐξέλιξης. Ἀλλὰ ἡ παραπλανητικὴ, πολιτικάντικη ἐξαπάτηση τῶν μαζῶν ἀποτελεῖ κοινωνικὸ ἔγκλημα. Ὅταν ἕνας ἔντιμος ἡγέτης τῶν μαζῶν φτάσει σ' ἀδιέξοδο καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ξεφύγει, *παρατεῖται* καὶ δίνει τὴ θέση του σ' ἄλλους. Ἄν δὲ βρεθεῖ κάποιος καλύτερος, τότε ἐνημερώνει τὴν κοινότητα

μέ απόλυτη σαφήνεια για τὰ ἐμπόδια πού υπάρχουν καί περιμένει, μαζί μέ τήν κοινότητα, νά βρεθεῖ μιὰ λύση, εἴτε μέσα ἀπό γεγονότα εἴτε μέ ἀνακαλύψεις μεμονωμένων ἀτόμων. Ὁ πολιτικάντης αἰσθάνεται φόβο μπροστά σέ τέτοια εἰλικρίνεια.

Ἀπ' τή σκοπιὰ τοῦ παγκόσμιου ἐργατικοῦ κινήματος πρέπει νά τονιστεῖ ἡ μομφή πῶς ἔχουμε δυσκολέψει ἀφάνταστα τὸν ἀγώνα του γιά τήν ἀληθινὴ καί πραγματικὴ κι ὄχι τὴ φραστικὴ δημοκρατία τῶν ἐργαζόμενων. Δίναμε δίκιο σ' ἐκείνους πού διακήρυσσαν ἀπὸ πάντα : «Ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου εἶναι μιὰ δικτατορία ὅπως κάθε ἄλλη. Αὐτὸ ἄλλωστε τὸ βλέπουμε τώρα καθαρὰ, ἀλλιῶς θὰ ὑποχρεωνόμασταν νά «εἰσάγουμε» μόλις τώρα τὴ δημοκρατία». Γιὰ τὸν ἔπαινο πού ἀπένεμαν οἱ σοσιαλδημοκράτες στὴ Σ.Ε. («κατάλυση», «δημοκρατία», «ὀριστικά»), δὲ θὰ ἔπρεπε νά χαιρόμαστε. Ἦταν μιὰ δαγκωματιά, μιὰ τυπικότητα. *Μιὰ ἀντικειμενικὴ ὀπισθοδρόμηση στὴν ἐξέλιξη εἶναι συχνὰ ἀναγκαία καὶ πρέπει νά πραγματοποιηθεῖ*· ὥστόσο ἡ συγκάλυψη αὐτῆς τῆς ὀπισθοδρόμησης μέ αὐταπάτες καὶ μέ τὴ χρῆση φασιστικῶν μεθόδων τοῦ ψεύδους δὲν μπορεῖ νά δικαιολογηθεῖ. Φανταστεῖτε ὁ *Λένιν* εἰσάγοντας τὴ «Νέα Οἰκονομικὴ Πολιτικὴ» τὸ 1923, νά ἔχει πει : «Ἀπὸ μιὰ κατώτερη φάση τῆς προλεταριακῆς δικτατορίας προχωρήσαμε σὲ μιὰ ἀνώτερη. Ἡ εἰσαγωγή τῆς «Νέας Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς» ἔχει τὴν ἔννοια ἑνὸς τρομακτικοῦ βήματος πρὸς τὰ μπρὸς στὸ δρόμο τοῦ κομμουνισμοῦ». Τοῦτο ἀμέσως θὰ ὑπονόμευε τὴν ἐμπιστοσύνη πρὸς τὴ σοβιετικὴ ἡγεσία. Ἀντίθετα ὁ *Λένιν* εἰσάγοντας τὴ «Νέα Οἰκονομικὴ Πολιτικὴ» εἶπε : «Εἶναι λυπηρὸ καὶ χυδαῖο, ἀλλὰ δὲ γίνεται διαφορετικὰ. Ἡ οἰκονομία τοῦ ἐμπόλεμου κομμουνισμοῦ προκάλεσε ἀπρόβλεπτες δυσκολίες. Πρέπει νά κάνομε ἕνα βῆμα πρὸς τὰ πίσω ὥστε μετὰ νά προχωρήσομε πάλι πρὸς τὰ μπρὸς. Δίνουμε βέβαια λίγη ἐλευθερία στὸ ἰδιωτικὸ ἐμπόριο γιὰ νά τὰ βγάλουμε πέρα, ἀλλὰ γνωρίζουμε πολὺ καλά τί κάνουμε».

Κατὰ τὴν «Εἰσαγωγή τῆς Σοβιετικῆς Δημοκρατίας» αὐτὴ ἡ αὐτονόητη ἐνόραση καὶ εἰλικρίνεια λησμονήθηκε. Τὸ 1935 ἦταν πρὸς ἀναγκαία ἀπὸ ποτὲ ἄλλοτε : θὰ ἔχει κερδίσει ἑκατομμύρια φίλους σ' ὀλόκληρο τὸν κόσμον· θὰ στράτευε τὸ μυαλό· ἴσως

ἀκόμα νά ἀπέτρεπε τὴ σύναψη συνθήκης μέ τὸν Χίτλερ, πού ἀποδόθηκε στοὺς τροτσικιστές. Ἔτσι ὁμως ἀπ' τὴν κοινωνικὴ δημοκρατία τοῦ Λένιν γεννήθηκε ὁ νέος ρωσικὸς ἐθνικισμός.

Ἡ *Κόκκινη Ἐφημερίδα τοῦ Λένινγκραντ*, κεντρικὸ ὄργανο τῶν Ρώσων μπολσεβίκων, Νο 14, στίς 4 τοῦ Φλεβάρη 1935, ἔγραφε :

«Ὁλη μας ἡ ἀγάπη, ἡ πίστη μας, ἡ δύναμή μας, ἡ καρδιά μας, ὁ ἥρωισμός μας, ἡ ζωὴ μας — ὅλα γιὰ Σένα, δέξου τα, Ἐσὺ μεγάλε Στάλιν, ὅλα Δικά Σου, ἀρχηγέ Ἐσὺ τῆς μεγάλης πατρίδας. Διάταξε τοὺς γιούς Σου, μποροῦν νά κινηθοῦν στὸ ἀέρα καὶ κάτω ἀπ' τὴ γῆ, στὸ νερὸ καὶ στὴ στρατόσφαιρα¹. Οἱ ἄνθρωποι ὅλων τῶν ἐποχῶν καὶ ὅλων τῶν λαῶν θὰ ποῦν πῶς ἔχεις τὸ πιὸ ὑπέροχο, τὸ πιὸ ἰσχυρὸ, τὸ πιὸ σοφὸ, τὸ πιὸ ὠραῖο ὄνομα. Τ' ὄνομά σου ὑπάρχει σὲ κάθε ἐργοστάσιο, σὲ κάθε μηχανή, σὲ κάθε κομμάτι γῆς, σὲ κάθε ἀνθρώπινη καρδιά. Ὅταν ἡ ἀγαπημένη μου γυναίκα γεννήσει ἕνα παιδί, ἡ πρώτη λέξη πού θὰ τοῦ μάθω θά'ναι : Στάλιν».

Ἄν κανεὶς προφήτευε κάτι τέτοιο τὸ 1918, θὰ θεωροῦνταν τρελός.

Στὴν *Πράβδα*, στίς 19 τοῦ Μάρτη 1935 (καταγραμμένο στὸ *Rundschau* Νο 15, σελ. 787, 1935) καὶ κάτω ἀπ' τὸν τίτλο *Σοβιετικὸς Πατριωτισμός*, διαβάζομε ἀνάμεσα στὰ ἄλλα ἕνα ἄρθρο στὸ ὁποῖο ὁ «σοσιαλιστικὸς πατριωτισμός» ἀρχίζει ν' ἀνταγωνίζεται τὸ «φασιστικὸ πατριωτισμό» :

«Ὁ σοβιετικὸς πατριωτισμός — τὸ φλογερὸ αἶσθημα τῆς ἀπεριόριστης ἀγάπης, τῆς δίχως ὄρους ἀφοσίωσης ἀπέναντι στὴν πατρίδα, τῆς βαθύτατης εὐθύνης γιὰ τὴ μοίρα καὶ τὴν προάσπισή της — ἀναδύεται πανίσχυρος ἀπ' τὰ βάθη τοῦ λαοῦ μας. Ποτὲ καὶ πουθενά ὁ ἥρωισμός τοῦ ἀγῶνα γιὰ τὴν πατρίδα δὲν ἀνυψώθηκε σὲ τέτοια οὐράνια ὕψη ὅπως σὲ μᾶς. Ὀλόκληρη ἡ δίχως προηγούμενο καὶ μυθικὴ ἱστορία τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος στὴ Ρωσία, ὀλόκληρη ἡ ἱστορία τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης, ἔδειχνε καὶ

1. Λὲς κι οἱ γιοὶ τῆς «μεγάλης γερμανικῆς πατρίδας» ἢ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν δὲν μπορούσαν νά τὸ κάνουν κι αὐτοί!

δείχνει τί είναι ικανοί νά πράξουν οί εργαζόμενοι όταν πρόκειται για τήν πατρική γή. Στήν παράνομη εργασία, στά ὁδοφράγματα, στό πέραςμα τοῦ ταχύτατου ἱππικοῦ τοῦ Μπουτζόννι, στό πῦρ τοῦ παλιοῦ στρατοῦ τῆς ἐπανάστασης, στή συμπόρευση τῶν ἐργοτάξιων καί τῶν ἐργοστασίων τῆς σοσιαλιστικῆς βιομηχανίας, στό ρυθμό τῆς ἐργασίας στίς πόλεις καί στά χωριά, στή δράση τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος ἤχοῦσε καί ἤχεῖ τό μεγάλο, τό ἀθάνατο τραγούδι για τήν ἀκριβή, τήν ἀπελευθερωμένη χώρα μας. Ἡ χώρα τῶν σοβιετ πού τή φρόντισαν καί τή μεγάλωσαν ὁ Λένιν καί ὁ Στάλιν! Δέστε πῶς τή φιλοῦν οἱ ἀχτίνες τῆς ἀνοιξης πού ἦρθε μέ τήν ὀχτωβριανή ἐπανάσταση! Κυλήσανε τά ρυάκια, χυθήκανε στά μέχρι τότε παγωμένα ποτάμια, ὅλες οἱ δυνάμεις τοῦ εργαζόμενου λαοῦ μπῆκαν σέ κίνηση, ὥστε μέ τό μεγαλεῖο τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως, μέ τή λαμπρότητα τῆς δόξας καί τῆς παντοδυναμίας της νά χαράξουν καινούργιους δρόμους στήν ἱστορική ἐξέλιξη. Οἱ βάσεις για μιὰ εὐτυχιμένη ζωή καί για ἕνα σοσιαλιστικό πολιτισμό τιναχτήκανε στά ὕψη. Ὑψώνουμε τό κόκκινο λάβαρο τοῦ κομμουνισμοῦ σέ νέες κορφές, βαθιά μέσα στους γαλάζιους αἰθέρες.

Ἡ σοβιετικός πατριωτισμός είναι ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ μας για τή χώρα πού κατακτήθηκε μέ αἷμα καί σίδηρο ἀπ' τοὺς καπιταλιστές καί τοὺς μεγαλοτσιφλικάδες· είναι ἡ προσέγγιση στήν ὑπέροχη ζωή, πού δημιουργός της είναι ὁ μέγανος λαός μας· είναι τό ἀγωνιστικό καί πανίσχυρο φυλάκιο σ' ἀνατολή καί δύση· είναι ἡ ἀφοσίωση στή μεγάλη πολιτιστική κληρονομιά τῆς ἀνθρώπινης διάνοιας, πού ἀνθίσε τόσο σωστά στή χώρα μας καί μόνο στή δική μας χώρα¹. Καί τί είναι ἐδῶ τόσο θαυμαστό, για νά ἔρχονται στά σύνορα τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως ξένοι, ἀνθρωποι μέ ἄλλη ἀνατροφή για νά ὑποκλιθοῦν μπροστά στό καταφύγιο τοῦ πολιτισμοῦ, μπροστά στό κράτος τῆς κόκκινης σημαίας; Σοβιετική Ἐνωση — Ἀνοιξη τῆς ἀνθρωπότητας! Τό ὄνομα Μόσχα ἀντηχεῖ για τοὺς ἐργάτες, τοὺς ἀγρότες, ὅλους τοὺς τίμιους καί πολιτισμένους ἀνθρώπους ὀλόκληρης τῆς γῆς παρόμοια μέ μιὰ καμπάνα τῆς θύελλας, παρόμοια μέ ἐλπίδα για ἕνα φωτεινὸ

1. Ὑπογραμμισμένο ἀπὸ μένα, Β.Ρ.

μέλλον καί για μιὰ νίκη ἐνάντια στή φασιστική βαρβαρότητα. ... Στή δική μας σοσιαλιστική χώρα δὲν ὑπάρχει διάκριση ἀνάμεσα στα συμφέροντα τοῦ λαοῦ καί στα συμφέροντα τῆς χώρας καί τῆς κυβερνήσεώς της. Ἡ πηγή τοῦ σοβιετικοῦ πατριωτισμοῦ είναι τό ὅτι ὁ λαός, κάτω ἀπ' τήν ἡγεσία τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, χτίζει τή ζωή του για τὸν ἑαυτό του, ὅτι ἡ ὁμορφὴ καί πλούσια χώρα μας μόλις τώρα, κάτω ἀπ' τή σοβιετική ἐξουσία, συνταυτίστηκε πραγματικά μέ τοὺς εργαζόμενους. Καί ἡ φυσική ἀφοσίωση στήν πατρίδα, στή γή, πού κάτω ἀπ' τὸν οὐρανὸ της ἦρθαμε στὸν κόσμο, μεγαλώνει καί γίνεται τεράστια δύναμη τῆς περηφάνιας για τή σοσιαλιστική πατρίδα μας, για τό μεγάλο κομμουνιστικό κόμμα μας, για τὸν Στάλιν μας. Οἱ σκέψεις τοῦ σοβιετικοῦ πατριωτισμοῦ ἀναθρέφουν καί μεγαλώνουν ἦρωες, ἱππότες καί ἐκατομύρια γενναίους πολεμιστές, πού είναι ἔτοιμοι σὰν τή χιονοστοιβάδα νά ὀρμήσουν πάνω στους ἐχθρούς τῆς χώρας καί νά τοὺς ἐξαφανίσουν ἀπ' τό πρόσωπο τῆς γῆς. Μαζί μέ τό μητρικό γάλα ἡ νεολαία μας ρουφάει καί τήν ἀγάπη για τή χώρα. Ἐχουμε τό καθήκον ν' ἀναθρέψουμε καινούργιες γενιές πατριωτῶν πού νά θεωροῦν τὰ συμφέροντα τῆς χώρας ἀνώτερα ἀπὸ ὅτιδήποτε ἄλλο καί πιδ ἀκριβὰ ἀπ' τή ζωή...

... Μέ τήν πιδ μεγάλη προσοχή, ἐπιδεξιότητα καί διαμορφωτική δύναμη καλλιεργοῦμε σὰν τρυφερό βλαστάρι τό μεγάλο ἀκατανίκητο πνεῦμα τοῦ σοβιετικοῦ πατριωτισμοῦ. Ἡ σοβιετικός πατριωτισμός είναι ἕνα ἀπ' τὰ πιδ ὑπέροχα φαινόμενα τῆς ὀκτωβριανῆς ἐπανάστασης. Πόση δύναμη, ἀνδρεία, νεανική δροσιά, ἡρωισμός, συγκίνηση, ὁμορφιά, κίνηση ὑπάρχει στό σοβιετικό πατριωτισμό!

Ἡ σοβιετικός πατριωτισμός σφυρηλατεῖται στή χώρα μας μέσα σ' ἕνα τεράστιο καμίνι. Ὡθεῖ τή ζωή πρὸς τὰ μπρός. Θερμαίνει τίς μηχανές τῶν τάνκς μας, τῶν βαριῶν βομβαρδιστικῶν ἀεροπλάνων καί τῶν καταδρομικῶν καί γεμίζει τὰ ὅπλα. Ἡ σοβιετικός πατριωτισμός ἐπαγρυπνεῖ στα σύνορά μας, ὅπου ταπεινοί καί καταδικασμένοι σέ ἀφανισμό ἐχθροὶ ἀπειλοῦν τήν εἰρηνική μας ζωή, τήν ἐξουσία καί τή δόξα μας...»

Αὐτό είναι πολιτική συναισθηματική πανούκλα. Δὲν ἔχει καμιά σχέση μέ τή φυσική ἀγάπη πρὸς τήν πατρίδα. Είναι τό ἄνοστο

ξεχείλισμα αισθημάτων ενός γραφιά, που δὲ γνωρίζει κανένα ἔμπράγματο μέσο γιὰ νὰ ἐνθουσιάζει τοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι παρόμοιο μὲ τὴ σεξουαλικὴ διέγερση ἑνὸς ἀνίκανου. Καὶ οἱ κοινωνικὲς ἐπιδράσεις αὐτοῦ τοῦ πατριωτισμοῦ εἶναι παρόμοιες μὲ τὴν ἀντίδραση μιᾶς ὕγιους γυναίκας σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὸ σεξουαλικὸ ἐναγκαλισμὸ.

Αὐτὸς ὁ «σοβιετικὸς πατριωτισμὸς», μετὰ τὴν πτώση τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἴσως ἦταν μιὰ ἀναγκαία προϋπόθεση τοῦ κατοπινοῦ ἀγώνα κατὰ τοῦ «θεϊκοῦ πατριωτισμοῦ». Ἡ ἐργοδημοκρατία δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τέτοιους «πατριωτισμούς». Μάλιστα, μπορεῖ κανεὶς ἀλάθητα νὰ συμπεράνει τὴν ἀποτυχία τῆς ὀρθολογικῆς κοινωνικῆς διεύθυνσης, ἂν ἀρχίσει νὰ κερδίζει ἔδαφος ἕνας τέτοιου εἴδους ἐννοχισμένους-πατριωτισμὸς. Ἡ ἀγάπη ἑνὸς πληθυσμοῦ πρὸς τὴν πατρίδα του, ἢ πίστη στὴ γλώσσα καὶ ἢ ἀφοσίωση στὴ γλωσσικὴ κοινότητα εἶναι πολὺ βαθιὰ καὶ πολὺ σοβαρὰ ἀνθρώπινα βιώματα, καὶ δὲν μποροῦν νὰ γίνουν ἀντικείμενα πολιτικῆς πτωματολογίας. Τέτοιοι πατριωτισμοὶ δὲ λύνουν οὔτε ἕνα πραγματικὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας τῶν ἐργαζόμενων, δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση μὲ τὴ δημοκρατία, κι ἐμεῖς δὲ θέλουμε νὰ ἔχουμε καμιὰ σχέση μ' αὐτά.

Ἡ γνήσια δημοκρατικὴ, δηλαδή ἡ ἐργοδημοκρατικὴ ἀναδιάρθρωση τῶν ἀνθρώπων μαζῶν μπορεῖ εὐκόλα νὰ ἐλέγξει τίς ἐπιδόσεις της. Ὄταν ἡ ἀνθρώπινη μάζα ἀρχίζει νὰ ἐπικαλεῖται γιγάντια ὁμοιώματα τῶν «ἡγετῶν» της, βρίσκεται στὸ δρόμο τῆς ἀνευθυνότητος. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Λένιν δὲν καλλιεργοῦνταν συστηματικὰ ἡ λατρεία τῶν ἀρχηγῶν οὔτε ὑπῆρχαν πανύψηλα ἀγάλματα τοῦ ἡγέτη τοῦ προλεταριάτου. Εἶναι γνωστὸ πὼς ὁ Λένιν συνήθιζε νὰ τ' ἀρνεῖται ὅλα αὐτά.

Ἐνα ἄλλο γνώρισμα τῆς γνήσιας ἀναδιάρθρωσης τῆς μάζας πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσή της, εἶναι ἡ θέση της ἀπέναντι στὴν τεχνολογικὴ πρόοδο. Στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσὴ ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀεροπλάνου μεγάλων ἀποστάσεων «Γκόρκι» ἐξυμνήθηκε σὰν ἕνα «ἐπαναστατικὸ ἔργο». Ὡστόσο σὲ τί διαφέρει οὐσιαστικὰ αὐτὴ ἡ κατασκευὴ ἀεροπλάνων ἀπ' τὴν κατασκευὴ τῶν γιγάντων ἀεροπλάνων στὴ Γερμανία ἢ στὴν Ἀμερικὴ ; Ἡ κατασκευὴ

ἀεροπλάνων εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ ἡ ὑψηλὴ βιομηχανικὴ βάση γιὰ τὴ σύγχρονη ἐργοδημοκρατία. Τοῦτο εἶναι φανερὸ καὶ δὲ θὰ ἔπρεπε διόλου νὰ διαφωνοῦμε πάνω σ' αὐτό. Οὐσιαστικὸ παραμένει ὅμως τὸ ζήτημα, ἂν ἡ πλατιὰ μάζα τῶν ἐργαζόμενων ταυτίζεται ἀπατηλὰ μὲ ἐθνικιστικο-σοβινιστικὸ τρόπο μὲ τὴν κατασκευὴ ἀεροπλάνων, ἂν ἀπ' αὐτὴ τὴν κατασκευὴ ἀεροπλάνων δημιουργεῖ ἕνα αἶσθημα ἀνωτερότητας ἀπέναντι σ' ἄλλα ἔθνη, ἢ ἂν ἡ κατασκευὴ ἀεροπλάνων ἐξυπηρετεῖ πρακτικὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐπαφῆς ἀνάμεσα στίς διάφορες γλωσσικὲς περιοχὲς καὶ ἔθνοτες, δηλαδή τὸ διεθνισμὸ. Μ' ἄλλα λόγια, ἡ κατασκευὴ ἀεροπλάνων μπορεῖ νὰ ἐπενεργεῖ χαρακτηριστικὰ-διαρθρωτικὰ πρὸς μιὰ ἀντιδραστικὴ ἢ ἐργοδημοκρατικὴ κατεύθυνση. Μπορεῖ νὰ χρησιμεύσει στὴ δημιουργία ἐθνικιστικοῦ σοβινισμοῦ, ὅταν ποδηγετεῖται ἀπὸ πολιτικούς που καπηλεύονται τὴν ἐξουσία· μπορεῖ ὅμως καὶ νὰ χρησιμεύσει στὸ νὰ μεταφερθοῦν μάζες Γερμανῶν στὴ Ρωσία, Ρῶσοι στὴν Κίνα καὶ στὴ Γερμανία, Ἀμερικανοὶ στὴ Γερμανία καὶ Ἰταλῖα καὶ Κινέζοι στὴν Ἀμερικὴ καὶ στὴ Γερμανία. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὁ Γερμανὸς θὰ μπορούσε νὰ μάθει ὅτι οὐσιαστικὰ δὲ διαφέρει καὶ πολὺ ἀπ' τὸ Ρῶσο ἐργαζόμενο, κι ὁ Ἄγγλος ἐργαζόμενος θὰ μπορούσε νὰ μάθει νὰ μὴ θεωρεῖ τὸν Ἰνδὸ ἐργαζόμενο σὰν ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης ἀπὸ τὴ γέννησή του. Σ' αὐτὸ τὸ παράδειγμα φαίνεται καθαρὰ γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ ὅτι ἡ τεχνολογικὴ ἀνάπτυξη μιᾶς κοινωνίας δὲν εἶναι ταυτόσημη μὲ τὴν πολιτικὴ ἀνάπτυξη· ὅτι ἡ ἀνθρώπινη δομὴ τοῦ χαρακτῆρα ἀποτελεῖ μιὰ ἰδιαίτερη κοινωνικὴ δύναμη, ποὺ ὁ προσανατολισμὸς της μπορεῖ νὰ ἔναι ἀντιδραστικὸς ἢ ἀνθρώπινος διεθνῆς, ἀκόμα κι ἂν ἡ τεχνολογικὴ βάση εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ. Ὁ οἰκονομισμὸς εἶναι καταστροφικὸς καὶ πρέπει νὰ καταπολεμηθεῖ σφοδρὰ.

Τὸ θέμα εἶναι νὰ μάθουν οἱ ἐργαζόμενες ἀνθρώπινες μάζες νὰ μὴ ἀρκοῦνται πιά σὲ ἀπατηλὲς ἱκανοποιήσεις ποὺ καταλήγουν πάντα σὲ μιὰ μορφή φασισμού, ἀλλὰ νὰ θεωροῦν σὰν αὐτονόητη τὴν *πραγματικὴ* ἱκανοποίησι τῶν ζωτικῶν ἀναγκῶν καὶ *ν' ἀναλαμβάνουν τὴν εὐθύνη τους*.

Οἱ σοσιαλδημοκρατικὰ ὀργανωμένοι ἐργάτες τῆς Βιέννης θεω-

ροῦσαν τὴν κατασκευὴ τοῦ τράμ ἀπ' τῆ σοσιαλδημοκρατικῆ κοινότητά τῆς Βιέννης σὰν ἓνα τυπικὰ σοσιαλδημοκρατικὸ ἔργο. Οἱ κομμουνιστὲς ἐργάτες τῆς Μόσχας, πού κομματικὰ ἦταν ἐχθρικὰ διατεθειμένοι ἀπέναντι στοὺς σοσιαλδημοκράτες τῆς Βιέννης, θεωροῦσαν τὸν ὑπόγειο σιδηρόδρομο πού κατασκεύασε ἡ κομμουνιστικὴ ἡγεσία τῆς Μόσχας σὰν ἓνα τυπικὰ κομμουνιστικὸ ἔργο. Κι οἱ γερμανοὶ ἐργάτες θεωροῦσαν τὴ σχεδιαζόμενη σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τῆς Βαυδάτης σὰν ἓνα τυπικὰ γερμανικὸ ἔργο. Τὰ παραδείγματα αὐτὰ μαρτυροῦν τὸν πανουκλιάρικο χαρακτήρα τῆς ἀπατηλῆς ἱκανοποίησης στὸν πολιτικὸ παραλογισμό. Ἀποκρύβεται τὸ ἀπλὸ γεγονὸς ὅτι ἓνα γερμανικὸ τράμ κι ἓνα τράμ στὴ Βιέννη κι ἓνα τράμ στὴ Μόσχα στηρίζονται πάνω στὶς ἴδιες ἀκριβῶς παγκόσμια ἰσχύουσες ἐργασιακὲς ἀρχές, τίς ὁποῖες ἀκολουθοῦν μὲ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο οἱ Βιεννέζοι, οἱ Βερολινέζοι καὶ οἱ μωσχοβίτες ἐργάτες. Αὐτοὶ οἱ ἐργάτες μὲ τίς διαφορετικὲς πατρίδες δὲ λένε : «Ὅλοι μας ἀλληλοσχετιζόμαστε ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς ἐργασίας μας καὶ τῆς ἀπόδοσής μας. Θέλουμε ν' ἀλληλογνωριστοῦμε καὶ νὰ ἀνταλλάξουμε συμβουλές γιὰ τὸ πῶς θὰ μπορούσαμε νὰ διδάξουμε στοὺς κινέζους ἐργάτες νὰ ἐφαρμόσουν τίς δικές μας ἀρχές». Ὅχι! Ὁ γερμανὸς ἐργάτης εἶναι βαθιὰ πεισμένος ὅτι τὸ δικό του τράμ εἶναι διαφορετικὸ καὶ καλύτερο, ὡς ποῦμε πιὸ θεϊκό, ἀπ' τὸ ρωσικὸ τράμ. Γιαυτὸ δὲ διανοεῖται νὰ βοηθήσει τὸν Κινέζο νὰ κατασκευάσει ἓνα τράμ. Ἀντίθετα, ὄντας διαμορφωμένος μέσα στὴν ἀπατηλὴ ἐθνικιστικὴ ἱκανοποίησή του, ἀκολουθεῖ κάποιον πανουκλιάρη στρατηγὸ πού θέλει ν' ἀρπάξει ἀπ' τοὺς Κινέζους τὸ τράμ τους. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ πολιτικὴ συναισθηματικὴ πανούκλα παράγει τὸ διαχωρισμὸ καὶ τὴ θανάσιμη ἐχθρότητα μέσα στὴν ἴδια τάξη, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο παράγει τὸ φθόνον, τὴν ἀλλαζονικὴ μανία, τὴν ἔλλειψη αἰσθημάτων καὶ εὐθύνης. Ἡ ἐξάλειψη τῆς ἀπατηλῆς ἱκανοποίησης κι ἡ ἀντικατάστασή της ἀπ' τὴν πραγματικὴ ἱκανοποίησιν τοῦ ἐργατικοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ διεθνοῦς ἐργασιακοῦ συνασπισμοῦ, εἶναι ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιὰ νὰ ξεριζωθεῖ τὸ ὀλοκληρωτικὸ κράτος μέσα ἀπ' τίς δομὲς τοῦ χαρακτήρα τῶν ἐργαζόμενων. Μόνο τότε θὰ μπορέσει ἡ ἐργαζόμενη μάζα τῶν ἀνθρώπων ν'

ἀναπτύξει τίς δυνάμεις, πού ἀπαιτοῦνται γιὰ νὰ προσαρμοστεῖ ἡ τεχνολογία στὶς ἀνάγκες τῶν μαζῶν.

Σὲ μιὰ ἐκθεσὴ στὰ *Europäische Hefte* (Εὐρωπαϊκὰ Τετράδια) στὶς 22 τοῦ Νοέμβρη 1934 ὁ *Χίνου* ἔφτασε στὸ συμπέρασμα : «... Οἱ ἐργάτες (τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσῆς) δὲν αἰσθάνονται σὰν ἄμεσοι κύριοι τῆς χώρας, οὔτε κι ἡ νεολαία. Κύριος εἶναι τὸ κράτος· ὅμως αὐτὸ τὸ κράτος ἢ νεολαία τὸ αἰσθάνεται δικό της καὶ ἀπ' αὐτὸ πηγάζει ὁ πατριωτισμὸς της».

Διαπιστώσεις αὐτῆς τῆς μορφῆς ἦταν πολὺ γενικὲς καὶ δὲν ἄφηναν καμιὰ ἀμφιβολία ὅτι ἡ κοινωνία τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσῆς τῆς δεκαετίας τοῦ 1930, εἴτε τὴ βρίσκει κανεὶς καλὴ ἢ κακὴ, δὲν εἶχε καμιὰ σχέση μὲ τὸ ἀρχικὸ πρόγραμμα τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, πού κατέληγε στὴ θέση γιὰ τὴν κατάργησιν τοῦ κράτους. *Αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀντικειμενικὴ καὶ πραγματικὴ διαπίστωση κι ὄχι ἓνα πολιτικὸ πρόγραμμα κατὰ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσῆς.* Παρακαλῶ νὰ τὸ λάβουν αὐτὸ ὑπόψη τους οἱ μυστικοὶ πράκτορες τῆς G.P.U. στὴν Εὐρώπῃ καὶ τὴν Ἀμερικὴ. Ἡ δολοφονία ἐκείνων πού διαπιστώνουν τέτοια γεγονότα δὲν ἀλλάζει τίποτα στὰ ἴδια τὰ πράγματα.

7. Ἡ ἐξέλιξη τοῦ αὐταρχικοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ ἀπὸ ὀρθολογικὲς κοινωνικὲς σχέσεις

Τοῦτος ὁ δεῦτερος παγκόσμιος πόλεμος ἐπικύρωσε γι' ἄλλη μιὰ φορὰ κάτι πού ἦταν ἀπὸ πάντα γενικὰ γνωστὸ : Ὁ πολιτικὸς ἀντιδραστικὸς διαφέρει ἀπ' τὸν ἀληθινὸ δημοκράτη βασιλῆ ἀπ' τὴν τοποθέτησή του ἀπέναντι στὴν κρατικὴ ἐξουσία. Ἀπ' αὐτὴ τὴν τοποθέτηση μπορεῖ κανεὶς νὰ κρίνει ἀντικειμενικὰ τὸν κοινωνικὸ χαρακτήρα ἐνὸς ἀνθρώπου, ἀδιάφορο σὲ ποιὸ πολιτικὸ κόμμα ἀνήκει. Σ' ἀντιστοιχία μ' αὐτὴ τὴν κρίσιν ὑπάρχουν ἀληθινοὶ δημοκράτες ἀνάμεσα στοὺς φασίστες κι ἀληθινοὶ φασίστες ἀνάμεσα στοὺς δημοκράτες τῶν κομμάτων. Ὅπως ἡ δομὴ τοῦ χαρακτήρα, ἔτσι κι αὐτὴ ἡ τοποθέτηση ἀπέναντι στὴν κρατικὴ ἐξουσία διασταυρᾶνεται μ' ὄλες τίς πολιτικὲς ὁμαδοποιήσεις. Κι ἔδω τὸ μαῦρο-ἄσπρο, δηλαδή ἡ μηχανικὴ

ένταξη του φρονήματος σε πολιτικά κόμματα, είναι λαθεμένο και κοινωνιολογικά ανεπίτρεπτο.

‘Ο αντιδραστικός λ.χ. ζητάει απ’ το κράτος να εξουσιάζει την κοινωνία· ζητάει την *αίδεια* του κράτους», που οδηγεί κατευθείαν στο δικτατορικό απολυταρχισμό, αδιάφορο αν αυτός εκπροσωπείται κρατικά από ένα βασιλικό, ύπουργικό ή άνοιχτά φασιστικό απολυταρχισμό. ‘Ο άληθινός δημοκράτης που αναγνωρίζει και άπαιτεί τη φυσική εργοδημοκρατία σαν το φυσικό θεμέλιο του διεθνούς και του έθνικού συνασπισμού, επιδιώκει συνήθως (κι αυτή ή επιδίωξη τον χαρακτηρίζει σαν άληθινό δημοκράτη!), να κάνει περιττή την κρατική-αυταρχική υπερνίκηση των δυσκολιών της κοινωνικής συμβίωσης εξαλείφοντας τις κοινωνικές της βάσεις. Τουτο άπαιτεί μιá διεξοδική τεκμηρίωση της εξέλιξης και της όρθολογικής λειτουργίας που είναι ριζωμένες στο αυταρχικό κράτος. Είναι άκαρπο και κουτό να καταπολεμάει κανείς ένα κοινωνικό θεσμό δίχως ν’ αναρωτιέται πώς γίνεται αυτός ό θεσμός να μπορεί να κρατιέται παρά τον παραλογισμό του και μάλιστα να φαίνεται άπαραίτητος. Στο ρωσικό κρατικό μηχανισμό μάθαμε ότι έγινε αναγκαίος, και ήταν δύσκολο να διαβλέψει κανείς πώς, παρόλο τον παραλογισμό του, είχε ώστόσο την όρθολογική λειτουργία να συγκρατεί συνασπισμένη και να καθοδηγεί τη ρωσική γλωσσική κοινότητα όταν οι μάζες αποτύχαιναν κοινωνικά.

Την αυταρχική σκληρότητα μιás μητέρας άπέναντι στο νευρωτικό παιδί της θα την καταδικάσουμε άυστηρά σαν παράλογη. Θ’ αντιληφθούμε ότι αυτή ή σκληρότητα άρρωσταίνει το παιδί, αλλά δε θα πρέπει να παραβλέψουμε, κι αυτό είναι το ουσιαδέστερο σημείο στην καταπολέμηση της αυταρχικής άνατροφής, ότι ένα παιδί που έχει γίνει νευρωτικό μέσα σε μιá νευρωτική οίκογενειακή κατάσταση καταρχή δεν μπορεί ν’ αντιμετωπιστεί παρά με αυταρχικά μέσα, για να πάει λ.χ. στο σχολείο. Τουτο, μόλο που δεν είναι βάσει άρχών όρθολογικό, σημαίνει ότι ή αυταρχική σκληρότητα της μητέρας έχει και μιá όρθολογική πλευρά, βέβαια πολú καθορισμένη και περιορισμένη. Αδτη την καθορισμένα όρθολογική λειτουργία πρέπει να την παραδεχτούμε αν θέλουμε να ελπίζουμε πώς θα πείσουμε τον εκπαιδευ-

τή, που αναγκαστικά είναι προσκολλημένος στην αυταρχική άρχή, ότι ή αυταρχική άρχή *μπορεί* να εξαφανιστεί αν προληφθούν οι νευρωτικές ασθένειες των παιδιών.

‘Ο καθορισμένος και περιορισμένος όρθολογικός χαρακτήρας ισχύει και για το αυταρχικό κράτος, όσο δυσάρεστο κι αν είναι να παραδεχτούμε το γεγονός αυτό κι όσο επικίνδυνος κι αν γίνεται ό ισχυρισμός αυτός στο στόμα ενός μυστικιστή δικτάτορα. Αδτός θα μπορούσε να πεί : ‘Ακούτε! ‘Ακόμα κι οι φιλελεύθεροι εργοδημοκράτες παραδέχονται την αναγκαιότητα και τον όρθολογισμό της αυταρχικής διεύθυνσης της ζωής». Ξέρουμε λοιπόν ότι ή *«δικαίωση»* της αυταρχικής διεύθυνσης της ζωής δίνεται απ’ την παράλογη δομή του χαρακτήρα των ανθρώπινων μαζών. Αδτός είναι ό μοναδικός δρόμος να κατανοήσουμε τη δικτατορία, κι αυτή ή κατανόηση είναι ή μοναδική έλπίδα να την εξαλείψουμε απ’ τη ζωή των ανθρώπων. Γιατί, αναγνωρίζοντας τον παραλογισμό στη δομή των ανθρώπινων μαζών, άποκτάμε για πρώτη φορά τις κοινωνικές βάσεις για να καταπολεμήσουμε τον παραλογισμό και μαζί μ’ αυτόν και τη δικτατορία, και μάλιστα άντικειμενικά κáτρια κι όχι φανταστικά. ‘Η κρατική εξουσία ενισχύεται πάντα εξαιτίας των διαταραχών της κοινωνικής συμβίωσης. Τουτο ανταποκρίνεται στην ήθική-αυταρχική μέθοδο ν’ αντιμετώπιζονται οι δυσκολίες *έπιφανειακά*. Στην πραγματικότητα φυσικά δεν εξαλείφει το κακό, αλλά το μεταθέτει σε δεύτερη μοίρα, απ’ όπου αυτό ξεπροβάλλει σφοδρότερα και πιό εκτεταμένα. “Αν δεν υπάρχει κανένα άλλο μέσο για ν’ αντιμετωπιστούν τα σεξουαλικά έγκλήματα παρά μονάχα ή καταδίκη του σεξουαλικού έγκληματία, τότε ως χρησιμοποιηθεί αυτή ή μέθοδος. Είναι κρατική-αυταρχική διάταξη. ‘Ωστόσο το βασικό πρόβλημα της εργοδημοκρατίας είναι πώς θα μπορούσε να παρεμποδιστεί ή ανάπτυξη των σεξουαλικών έγκληματιών. Μόνο όταν κατανοήσουμε και ταυτόχρονα καταδικάσουμε την άνάγκη της θανατικής εκτέλεσης, παρουσιάζεται με όξύτητα και σαφήνεια το πρόβλημα της πρόληψης. Είναι λοιπόν φανερό ότι ή πρόληψη κοινωνικών ζημιών είναι ένα απ’ τα κυριότερα μέσα για να άπνεκρωθεί το έξουσιαστικό κράτος. ‘Η ήθική-αυταρχική κοινωνική διεύθυνση κατά πάσα πιθανότητα θα λει-

τουργεί στο βαθμό που δεν μπορεί ν' αντικατασταθεί απ' τις μεθόδους της αυτορρύθμισης. Τοῦτο ἰσχύει γιὰ τὸ κράτος γενικά, ὅπως καὶ σ' ὅλα τ' ἄλλα πεδία τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Τὸ αὐταρχικὸ κράτος εἶναι βέβαια οὐσιαστικότερα, ἀλλὰ ὄχι ἀποκλειστικά, ἕνας καταπιεστικὸς μηχανισμὸς. Ταυτόχρονα εἶναι καὶ μάλιστα ἦταν ἀπ' τὴν ἀρχή, προτοῦ νὰ γίνῃ καταπιεστικὸς μηχανισμὸς. Ταυτόχρονα εἶναι — καὶ μάλιστα ἦταν ἀπ' τὴν ἀρχή, προτοῦ νὰ γίνῃ καταπιεστικὸς μηχανισμὸς τῆς κοινωνίας — ἕνα σύνολο ἀπὸ αὐτόνομες κοινωνικὲς σχέσεις. Τὸ κράτος ἀρχικὰ ἦταν ταυτόσημο μὲ τὴν κοινωνία· προέκυψε ἀπ' αὐτὴν καὶ ἀποξενώθηκε ἀπ' αὐτὴν ὅλο καὶ πιὸ πολὺ στὸ διάστημα χιλιετηρίδων, σὰ μιὰ ἐξουσία πάνω ἀπ' αὐτήν, ποὺ μαίνεται ἐναντίον της.

Ὅσο ὑπῆρχε μιὰ κοινωνικὴ τάξη πραγμάτων, ὅπως λ.χ. ἡ πρωτόγονη κοινωνία ἢ ὁποία δὲν ἦταν διασπασμένη ἀπὸ ἐσωτερικὲς ἀντιθέσεις, δὲν ἀπαιτοῦνταν καμιὰ ἰδιαίτερη ἐξουσία ποὺ νὰ ἔχει σὰν ἔργο της τὴ συνοχὴ τοῦ ὄργανισμοῦ αὐτῆς τῆς κοινωνίας. Εἶναι μέσα στὴν οὐσία τῆς κοινωνίας τὸ ὅτι χρειάζεται μιὰ ἐξουσία ποὺ νὰ ἐμποδίζει τὴ διάλυσή της, τὴν πτώση καὶ τὴν ἀποσύνθεσή της, ὅταν σπαραάζεται ἀπὸ τεράστιες ζωτικὲς ἀντιθέσεις καὶ δυσκολίες. Ὁ γερμανικὸς φασισμὸς κατέκτησε τὴν ἐξουσία ἀνάμεσα στ' ἄλλα, ἐξαιτίας τοῦ σπαραγμοῦ τῆς γερμανικῆς κοινωνίας ἀπὸ ποικιλόμορφα καὶ ἐχθρικά πολιτικὰ κόμματα. Μέσα ἀπ' τὴ γρήγορη καὶ δυναμικὴ του ἀνοδοφάνηκε καθαρὰ ὅτι οἱ γερμανικὲς ἀνθρωπομάζες θεωροῦσαν πιὸ σημαντικὴ τὴ συνοχὴ τῆς κοινωνίας ποὺ ὑποσχόταν ἡ ἰδέα τοῦ κράτους παρὰ τὸ ἐκάστοτε κομματικὸ φρόνημα. Τοῦτο δὲν ἀλλάζει τίποτα στὸ γεγονός ὅτι οἱ ἰδέες καὶ οἱ πολιτικὲς ἰδεολογίες δὲν μποροῦν νὰ ἐξαλείψουν τὸν ἐσωτερικὸ σπαραγμὸ τῆς κοινωνίας, εἴτε αὐτὴ ἢ πολιτικὴ ἰδέα εἶναι κρατικὰ ἀπολυταρχικὴ εἴτε εἶναι κομματικὰ πολύπτυχη. Οἱ φασίστες δὲν ἦταν οἱ μόνοι ποὺ τόνιζαν τὴ σπουδαιότητα τοῦ κράτους. Ἀπλῶς τὴν τόνιζαν καλύτερα καὶ δυναμικότερα ἀπ' τὴ σοσιαλδημοκρατικὴ κυβέρνησις, τοὺς κομμουνιστὲς ἢ τοὺς φιλελευθέρους. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς νίκησαν. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ παράγει τὴν ἰδέα τοῦ κράτους εἶναι ὁ πολιτικὸς σπαραγμὸς τῆς κοινωνίας, καὶ ἀντίστροφα

ἐκεῖνο ποὺ παράγει τὸν κοινωνικὸ σπαραγμὸ εἶναι ἡ ἰδέα τοῦ κράτους. Εἶναι ἕνας φαῦλος κύκλος, ἀπ' τὸν ὁποῖο μπορεῖ νὰ βγῆ κανεὶς μόνο ἂν ἐμβαθύνῃ στοὺς λόγους τοῦ σπαραγμοῦ καὶ τῆς ἰδέας τοῦ κράτους ἀνάγοντάς τα σ' ἕνα τρίτο κοινὸ παρονομαστή. Αὐτὸς ὁ τρίτος παρονομαστής εἶναι, ὅπως ξέρουμε, ἡ παράλογη χαρακτηριστικὴ δομὴ τῶν ἀνθρώπινων μαζῶν, ποὺ δὲν τὴ συνέλαβε οὔτε ἡ ἰδέα τοῦ κράτους οὔτε τὰ διάφορα πολιτικὰ ρεύματα. Ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ὁ ἐκάστοτε δικτάτορας ἐπιβλήθηκε πάνω στὴν κοινωνία ἀπ' τὰ ἔξω καὶ παρὰ τὴ θέλησή της ἦταν μιὰ ἀπ' τὶς μεγαλύτερες πλάνες στὴν ἐκτίμησι τῆς δικτατορίας. Στὴν πραγματικότητα ὁ κάθε δικτάτορας δὲν ἦταν παρὰ τὸ ἀποκορύφωμα ἤδη ὑπαρχουσῶν ἰδεῶν περὶ κράτους, ποὺ ἀρκοῦσε νὰ τὶς υπερβάλλῃ γιὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν ἐξουσία.

Ἡ ὀρθολογικὴ καὶ ἡ παράλογη διπλὴ λειτουργία τοῦ κράτους καὶ τῆς ἰδέας τοῦ κράτους εἶχε ἀποσαφηνιστεῖ ἀπ' τὸν Φρήντριχ Ἐνγκελς στὸν προηγούμενο κιόλας αἰῶνα :

«Τὸ κράτος δὲν εἶναι λοιπὸν καθόλου μιὰ δύναμη ποὺ ἐπιβλήθηκε στὴν κοινωνία ἀπέξω· τὸ κράτος δὲν εἶναι ἐπίσης ἡ «πραγματοποίηση τῆς ἠθικῆς ἰδέας», ἢ «εἰκόνα καὶ ἡ πραγματοποίηση τοῦ ὀρθοῦ λόγου», ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ Χέγκελ. Τὸ κράτος εἶναι μᾶλλον προῖον τῆς κοινωνίας σὲ ὀρισμένη βαθμίδα ἐξέλιξης· τὸ κράτος εἶναι ἡ ὁμολογία ὅτι ἡ κοινωνία αὐτὴ μπερδεύτηκε σὲ μιὰν ἀξεδιάλυτη ἀντίφαση μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ της, ὅτι διασπάστηκε σὲ ἀσυμφιλίωτες ἀντιθέσεις ποὺ εἶναι ἀνῆμπορη νὰ τὶς ἀπαλείψῃ. Καὶ γιὰ νὰ μὴ φθείρουν σ' αὐτὲς τὶς ἀντιθέσεις οἱ τάξεις μὲ τὰ ἀντιμαχόμενα οἰκονομικὰ συμφέροντα τὸν ἑαυτὸ τους καὶ τὴν κοινωνία σ' ἕναν ἄκαρπο ἀγώνα, ἔγινε ἀναγκαία μιὰ δύναμη ποὺ φαινομενικὰ στέκεται πάνω ἀπ' τὴν κοινωνία, γιὰ νὰ μετριάξῃ τὴ σύγκρουση, γιὰ νὰ τὴν κρατᾷ μέσα στὰ ὄρια τῆς «τάξης»· καὶ ἡ δύναμη αὐτὴ ποὺ βγήκε ἀπ' τὴν κοινωνία, ποὺ τοποθετήθηκε πάνω ἀπ' αὐτὴν καὶ ποὺ ὅλο καὶ περισσότερο ἀποξενώνεται ἀπ' αὐτὴν εἶναι τὸ κράτος».

Αὐτὴ ἡ κοινωνιολογικὴ διασάφηση τῆς ἔννοιας τοῦ κράτους ἀπ' τὸν ἐργοστασιάρχῃ καὶ γερμανὸ κοινωνιολόγο Φρήντριχ Ἐνγκελς ἀνέτρεψε ὅλες τὶς φιλοσοφίες περὶ κράτους, ποὺ μὲ

τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο σὲ τελευταία ἀνάλυση ἀνάγονται στὴν πλατωνικὴ ἀφηρημένη καὶ μεταφυσικὴ ἰδέα τοῦ κράτους. Ἡ θεωρία τοῦ κράτους τοῦ Φρήντριχ Ἐνγκελς δὲν ἀνάγει τὸν κρατικὸ μηχανισμό σὲ ἀνώτερες ἀξίες καὶ στὸν ἐθνικιστικὸ μυστικισμό, ἀλλὰ δίνει μὲ ἀπλὸ τρόπο μιὰ εἰκόνα γιὰ τὴ διπλὴ φύση τοῦ κράτους: Ἐκθέτοντας τὶς κοινωνικὲς βάσεις τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ καὶ ταυτόχρονα διαπιστώνοντας τὴν ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸ κράτος καὶ στὴν κοινωνία, δίνει καὶ στὸ σοφὸ κυβερνήτη, ὅπως λ.χ. ὁ Μάζαρυκ ἢ ὁ Ροῦσβελτ, καὶ στὸν κάθε μεμονωμένο ἐργαζόμενο πολίτη τῆς γῆς ἓνα πανίσχυρο μέσο γιὰ ν' ἀντιληφθεῖ καὶ νὰ καταργήσῃ τὸ σπαραγμὸ τῆς κοινωνίας καὶ μαζί μ' αὐτὸν καὶ τὴν ἀναγκαιότητα ἐνὸς κρατικοῦ μηχανισμοῦ.

Ἄς προσπαθήσουμε τώρα ν' ἀντιληφθοῦμε τὴ διπλὴ φύση τοῦ κράτους στὸ γίνεσθαί της, μὲ ἓνα ἀπλὸ παράδειγμα:

Στὶς ἀπαρχὲς τοῦ ἀνθρώπινου τεχνικοῦ πολιτισμοῦ τὰ κοινωνικὰ καθήκοντα τῆς συμβίωσης καὶ τῆς ἐργασίας τακτοποιοῦνταν μὲ ἀπλὸ τρόπο. Γιαντὸ κι οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ἦταν ἀπλές. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ μποροῦμε νὰ τὸ μελετήσουμε στὰ κατάλοιπα αὐτοῦ τοῦ παλιοῦ ἀπλοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, τὰ ὁποῖα συνεχίστηκαν καὶ διατηρήθηκαν μέχρι τὶς μέρες μας. Ἄς προσανατολιστοῦμε πάλι στὴν ὀργάνωση τῶν τρομπριάντερ ποὺ μᾶς εἶναι ἄριστα γνωστή. Ζοῦν μὲ τὴ φυσιοκρατικὴ οἰκονομία, δηλαδή χρησιμοποιοῦν μιὰ καταναλωτικὴ οἰκονομία κι ὄχι μιὰ ἐμπορευματικὴ κοινωνία. Τὸ ἓνα γένος ψαρεύει, τὸ ἄλλο καλλιεργεῖ ὀπωρολαχανικά. Τὸ ἓνα ἔχει πολλὰ ψάρια καὶ τὸ ἄλλο πολλὰ ὀπωρολαχανικά. Γιαντὸ ἀνταλλάσσουν ψάρια μὲ ὀπωρολαχανικά κι ἀντίστροφα. Ἡ οἰκονομικὴ σχέση παραγωγῆς τους εἶναι πολὺ ἀπλή.

Παλὶ στὴν οἰκονομικὴ ὑπάρχει μιὰ ὀρισμένη οἰκογενειακὴ-ἀνθρώπινη σχέση. Δεδομένου ὅτι τὰ σεξουαλικὰ ζευγαρώματα εἶναι ἐξώγαμα, ἢ νεολαία τοῦ ἐνὸς γένους ἀναπτύσσει σεξουαλικὲς σχέσεις μ' ἓνα ἄλλο γένος. Ἄν ἐννοοῦμε μιὰ κοινωνικὴ-ἀνθρώπινη σχέση σὰ σχέση ποὺ ἐξυπηρετεῖ τὴν ἱκανοποίηση μιᾶς βασικῆς βιολογικῆς ἀνάγκης, τότε οἱ σεξουαλικὲς σχέσεις ἔχουν ἀκριβῶς τὰ ἴδια δικαιώματα μὲ τὶς οἰκονομικὲς σχέσεις.

Ὅσο περισσότερο λοιπὸν προχωροῦσε ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας πρὸς τὴν ἱκανοποίηση τῶν ἐπιθυμιῶν κι ὅσο πιὸ περίπλοκες γίνονταν οἱ ἴδιες οἱ ἀνάγκες, τόσο λιγότερο μποροῦσε τὸ μεμονωμένο ἐργαζόμενο μέλος τῆς κοινωνίας νὰ ἐκπληρώσῃ τὶς ποικίλες λειτουργίες ποὺ τοῦ ἀντιστοιχοῦσαν. Λ.χ.:

Ἄς μεταθέσουμε τὴ φυσιοκρατικὴ μας κοινωνία τῶν τρομπριάντερ σὲ μιὰ τυχαία περιοχὴ τῆς Εὐρώπης ἢ τῆς Ἀσίας. Αὐτὴ ἢ ὑπόθεση εἶναι παραδεκτὴ, γιατί ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς προέκυψαν ἀπὸ φυλές, κι οἱ φυλές προέκυψαν ἀρχικὰ ἀπὸ ὀμάδες γενῶν. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἢ φυσιοκρατικὴ οἰκονομία προηγήθηκε παντοῦ ἀπ' τὴν ἐμπορευματικὴ καὶ χρηματιστικὴ κοινωνία. Ἄς ὑποθέσουμε λοιπὸν ὅτι σὲ μιὰ τέτοια κοινότητα μὲ 200 ἢ 300 μέλη γίνεται ἐντονη ἢ ἀνάγκη τῆς ἐπικοινωνίας μὲ ἄλλες μικρὲς κοινότητες. Αὐτὴ ἢ ἀνάγκη εἶναι ἀκόμα μικρὴ, μόνο ἓνας ἄνθρωπος ἀνάμεσα στοὺς 200 ἔχει τὴν ἀνάγκη νὰ μιλήσῃ μ' ἓναν ἄλλο ἄνθρωπο μιᾶς ἄλλης κοινότητας. Ἄνεβαίνει στὸ ἄλογό του καὶ καλπάζει στὴν ἄλλη κοινότητα γιὰ νὰ μεταφέρει τὴν εἰδησίη του. Ἡ τεχνικὴ τῆς γραφῆς μὲ στοιχεῖα ἐντείνεται, καὶ ἢ ἀνάγκη γιὰ κοινωνικὴ ἐπικοινωνία μὲ ἄλλες κοινότητες μεγαλώνει σιγὰ σιγὰ. Ἰσαμε τώρα ὁ καθένας ἦταν ἀγγελιοφόρος τοῦ ἑαυτοῦ του, τώρα ὁμοῦς ὁ ἱππέας μεταφέρει καὶ προωθεῖ περισσότερα γράμματα. Οἱ κοινότητες μεγαλώνουν καὶ περιλαμβάνουν τώρα ἤδη 2000 ἢ 5000 ἀνθρώπους. Ἐκατὸ μέλη τῆς μιᾶς κοινότητας ἀναπτύσσουν τὴν ἀνάγκη νὰ ἐπικοινωνοῦν ἀλληλογραφικὰ μὲ ἑκατὸ μέλη τῆς ἄλλης κοινότητας. Μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς ἐμπορευματικῆς ἐπικοινωνίας οἱ ἐπιστολὲς ἔπαψαν ν' ἀποτελοῦν ἓνα σπάνιο εἶδος ἐπαφῆς. Ἡ ἀλληλογραφία γίνεται ἓνα καθημερινὸ ζωτικὸ ἀναγκαῖο καθήκον ποὺ δὲν μπορεῖ πιά ν' ἀντιμετωπιστεῖ μὲ τὸν παλιὸ τρόπο. Ἡ κοινότητά μας συσκέπτεται λοιπὸν πάνω σ' αὐτὸ κι ἀποφασίζει νὰ ἀποκτήσῃ ἓνα «ταχυδρόμο». Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀπαλλάσσει ἓναν ἀπ' τοὺς συμπολίτες της, ποὺ δὲ διαφέρει ἀκόμα σὲ τίποτα ἀπ' τοὺς συντρόφους του, ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες ἐργασίες, τοῦ ἐγγυᾶται τὴ συντήρησή του καὶ τοῦ ἀναθέτει νὰ φροντίζει γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν ἐπιστολῶν τῆς κοινότητας. Αὐτὸς ὁ πρῶτος ταχυδρόμος εἶναι ἢ προσωποποίηση τῆς ἐνδο-ανθρώπινης ἀνάγκης τοῦ γραψίματος καὶ τῆς προώθησης τῶν

ἐπιστολῶν. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δημιουργήθηκε ἕνα *κοινωνικό ὄργανο*, ποὺ δὲν κάνει ἀκόμα τίποτα ἄλλο παρὰ νὰ ἐκπληρῶνει τὴν ἐντολὴ τῶν πολλῶν ἐπιστολογράφων. Ὁ ταχυδρόμος μας εἶναι ἕνας πρωτόγονος τύπος κοινωνικοῦ ἐκπρόσωπου, ποὺ ἡ ζωτικὰ ἀναγκαῖα ἐργασία του βρῖσκεται ἀκόμα ἀπόλυτα καὶ αὐστηρὰ στὴν ὑπηρεσία τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Ἄς υποθέσουμε τώρα παραπέρα ὅτι οἱ πρωτόγονες κοινότητες στὸ διάστημα πολλῶν ἐτῶν καὶ ἐξαιτίας τῆς νέας λειτουργίας τῆς ἐπιστολογραφίας καὶ τῆς κοινωνικῆς ἐπαφῆς ποὺ ἀναπτύχθηκε διαμέσου αὐτῆς, σχημάτισαν μικρὲς πόλεις, ἅς ποῦμε μὲ 50.000 κατοίκους. Ἐνας ταχυδρόμος δὲν ἐπαρκεῖ πιά, ἀπαιτοῦνται τώρα 100 ταχυδρόμοι. Αὐτοὶ οἱ 100 ταχυδρόμοι χρειάζονται τώρα μιὰ δική τους διοίκηση μὲ τὴ μορφή ἑνὸς *ἀνώτερου ταχυδρόμου*. Αὐτὸς ὁ ἀνώτερος ταχυδρόμος εἶναι ἕνας παλιότερος ἀπλὸς ταχυδρόμος, ποὺ ἀπαλλάχτηκε ἀπ' τὸ καθῆκον τῆς μεταφορᾶς τῶν γραμμάτων. Ἄντι γι' αὐτὸ ἀνέλαβε τὴ διευρυμένη ὑποχρέωση νὰ ρυθμίζει μὲ τὸν πιὸ πρακτικὸ τρόπο τὴ δραστηριότητα τῶν 100 ταχυδρόμων. Δὲν «ἐπιτηρεῖ» ἀκόμα τίποτα οὔτε καὶ διατάζει. Δὲν ξεχωρίζει ἀκόμα ἀπ' τὴν κοινότητα τῶν ταχυδρόμων. Ἀπλῶς διευκολώνει τὸ ἔργο τῶν 100 ταχυδρόμων καθορίζοντας τὶς ὥρες ποὺ θὰ συγκεντρώνονται καὶ θὰ διανέμονται τὰ γράμματα. Ἐχει ἐπίσης τὴν ἰδέα νὰ κατασκευάσει γραμματόσημα ποὺ ἀπλοποιοῦν τὴν ὅλη λειτουργία.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο αὐτονομοποιήθηκε μιὰ ἀπλή, ζωτικὰ ἀναγκαῖα λειτουργία τῆς κοινωνίας. «Τὸ ταχυδρομεῖο» μεταβλήθηκε σὲ «μηχανισμό» τῆς κοινωνίας, ποὺ ξεπήδησε μέσα ἀπ' αὐτὴν ἀποσκοπώντας στὴν καλύτερη συγκρότησή της, δίχως ὅμως ἀκόμα ν' ἀντιπαραταχθεῖ σ' αὐτὴ τὴν κοινωνία σὰν *ὑπερκείμενη ἐξουσία*

Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατό ἕνας τέτοιος διοικητικὸς μηχανισμὸς τῆς κοινωνίας νὰ μεταβληθεῖ σὲ καταπιεστικὸ ἐξουσιαστικὸ μηχανισμό; Δὲ μεταβάλλεται ἐξαιτίας τῆς ἀρχικῆς του λειτουργίας. Ὁ διοικητικὸς μηχανισμὸς διατηρεῖ αὐτὲς τὶς κοινωνικὲς λειτουργίες, βαθμιαῖα ὅμως ἀναπτύσσει ἄλλες ιδιότητες παράλληλα μὲ τὴ ζωτικὰ ἀναγκαῖα δραστηριότητά του. Ἄς υποθέσουμε λοιπὸν ὅτι στὴ μεγαλωμένη κοινότητά μας ἄρχισαν ἤδη ν' ἀνα-

πτύσσονται οἱ συνθήκες τῆς αὐταρχικῆς πατριαρχίας ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ταχυδρομεῖο. Ὑπάρχουν λ.χ. ἤδη μεγάλες οἰκογένειες, ποὺ ἀναπτύχθηκαν ἀπ' τοὺς ἀρχέγονους φύλαρχους. Μὲ τὴ συσσώρευση προικῶν ἀναπτύξανε δυὸ εἰδῶν ἐξουσίες : πρῶτο τὴν ἐξουσία ποὺ προέρχεται ἀπ' τὴν ἰδιοκτησία καὶ δεύτερο τὴν ἐξουσία ν' ἀπαγορεύουν στὰ παιδιά τους νὰ ἔρχονται σὲ σεξουαλικὴ ἐπαφή μὲ τὰ λιγότερο εὐπορα στρώματα τῆς κοινότητας. Αὐτὲς οἱ δυὸ ἐξουσιαστικὲς λειτουργίες πάντα συμβαδίζουν μέσα στὴν ἐξέλιξη τῆς οικονομικῆς καὶ τῆς σεξουαλικῆς ὑποδούλωσης. Ὁ αὐταρχικὸς πατριάρχης, ποὺ γίνεται ὀλοένα πιὸ δυνατός, θέλει νὰ ἐμποδίσει τὰ ἄλλα πιὸ ἀδύναμα μέλη τῆς κοινότητας νὰ διατηρήσουν ἀπρόσκοπτα τὴν ἐπικοινωνία τους μὲ ἄλλες κοινότητες. Θέλει ἐπίσης νὰ ἐμποδίσει τὶς κόρες του ν' ἀνταλλάσσουν ἐρωτικὰ γράμματα μὲ τυχαίους ἄντρες. Ἐνδιαφέρεται οἱ κόρες του νὰ συνδεθοῦν μόνο μὲ ὀρισμένους εὐπορους. Τὰ συμφέροντά του ἀπὸ τὴ σεξουαλικὴ καὶ οικονομικὴ καταπίεση ὑπερισχύουν φυσικὰ πάνω στὶς αὐτονομοποιημένες κοινωνικὲς λειτουργίες, ποὺ τὶς ἐμπιστευόνταν ἀρχικὰ ὀλόκληρη ἡ κοινωνία. Ὁ πατριάρχης μας λοιπὸν ἐξαιτίας τῆς ἀναπτυσσόμενης ἐπιρροῆς του θὰ ἐπιβάλλει τὴ θέλησή του : τὸ ταχυδρομεῖο δὲν πρέπει πιά νὰ προωθεῖ ὅλα τὰ γράμματα δίχως ἐξαίρεση, ἀλλὰ μόνο ὀρισμένα, ἐνῶ ἄλλα πρέπει νὰ τ' ἀποκλείει, λ.χ. ἐρωτικὰ γράμματα γενικὰ καὶ ἐμπορικὰ γράμματα ὀρισμένου εἶδους. Γιὰ νὰ ἐκπληρώσει αὐτὴ τὴν καινούργια λειτουργία τὸ ταχυδρομεῖο ἀναθέτει σ' ἕνα ταχυδρόμο τὸ ἔργο τῆς *«λογοκρισίας τῶν γραμμάτων»*. Ἡ κοινωνικὴ διοικητικὴ ὑπηρεσία τῆς ἀλληλογραφίας ἀποκτᾷ ἔτσι μιὰ δεύτερη λειτουργία ποὺ ἀπὸ δῶ καὶ πέρα τῆς δίνει τὸ χαρακτῆρα τῆς *αὐταρχικῆς διοικητικῆς ἐξουσίας* ἀπέναντι στὸ σύνολο τῆς κοινωνίας. Τὸ πρῶτο βῆμα γιὰ τὴν ἀνάπτυξη ἑνὸς αὐταρχικοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ ἀπὸ ἕνα κοινωνικὸ διοικητικὸ μηχανισμό ἔχει γίνεи. Οἱ ταχυδρόμοι συνεχίζουν βέβαια νὰ μεταφέρουν γράμματα, ἤδη ὅμως χῶνουν τὴ μύτη τους στὸ περιεχόμενο τῶν γραμμάτων καὶ ἀρχίζουν νὰ καθορίζουν ποιὸς ἐπιτρέπεται νὰ γράφει καὶ ποιὸς ὄχι, τί ἐπιτρέπεται νὰ γράφει καὶ τί ὄχι. Ἡ κοινότητα ἢ τὰ ὑπομένει ὅλα αὐτὰ ἢ διαμαρτύρεται. Τὸ πρῶτο χάσμα στὴν κοινό-

τητα έχει δημιουργηθεί, είτε «ταξική αντίθεση» τὸ ὀνομάσουμε ἢ ὅ,τι ἄλλο. Ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ λόγια ἀλλὰ γιὰ τὸ διαχωρισμὸ τῶν ζωτικῶν ἀναγκαιῶν ἀπὸ τὶς ἀνελεύθερες κοινωνικὲς λειτουργίες. Ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς ἀνοίγονται διάπλατες οἱ πόρτες στὴν αὐθαιρέσια. Οἱ Ἰησούιτες λ.χ. μποροῦν νὰ χρησιμοποιήσουν τὴ λογοκρισία στὸ ταχυδρομεῖο γιὰ τοὺς δικούς τους σκοπούς. Ἡ ἀσφάλεια μπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσει τὴν ὑπάρχουσα λογοκρισία τοῦ ταχυδρομείου γιὰ ν' ἀξήσει τὴ δική της ἐξουσία. Αὐτὸ τὸ ἀπλοποιημένο παράδειγμα μπορεῖ εὐκολὰ νὰ εφαρμοστεῖ στὸν πολὺπλοκο μηχανισμό τῆς σημερινῆς κοινωνίας δίχως νὰ διαστρεβλώσει τὰ πράγματα. Ἀφορᾷ τὸ τραπεζικὸ μας σύστημα, τὴν ἀστυνομία μας καὶ τὸ σχολικὸ μας σύστημα, τὴ διαχείριση τῆς διανομῆς τῶν εἰδῶν διατροφῆς καὶ βέβαια τὴν ἐκπροσώπηση τῆς κοινωνίας ἀπέναντι σ' ἄλλα ἔθνη. Ἄν κατὰ τὴν ἐκτίμηση μιᾶς τυχαίας κρατικῆς λειτουργίας ἀναρωτηθοῦμε μὲ συνέπεια τί ἀντιστοιχεῖ στὴν ἀρχικὴ λειτουργία της νὰ ὀλοκληρώνει κοινωνικὲς ἐντολές, καὶ τί ἀντιστοιχεῖ στὴ μόλις ἀργότερα ἀποκτημένη λειτουργία νὰ καταπιέζει τὴν ἐλευθερία τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας, θὰ μπορέσουμε νὰ προσανατολιστοῦμε μέσα στὸ χάος. Ἡ ἀσφάλεια τῆς Νέας Ὑόρκης ἢ τοῦ Βερολίνου εἶχε ἀρχικὰ τὸ καθήκον νὰ προστατεύει τὴν κοινότητα ἀπ' τὸ ἐγκλημα καὶ τὴν κλοπὴ. Στὸ βαθμὸ αὐτὸ ἐξακολουθοῦν νὰ ἔναι χρήσιμες καὶ αὐτόνομες κοινωνικὲς λειτουργίες. Ἄν ὁμως ἡ ἀσφάλεια ἀποτολμήσει νὰ ἀπαγορεύσει ἀθῶα παιχνίδια σὲ ἰδιωτικὰ σπίτια ἢ νὰ προδιαγράψει στοὺς ἀνθρώπους, ἂν τοὺς ἐπιτρέπεται ὄντας μόνοι νὰ δέχονται στὰ σπίτια τους ἀνθρώπους τοῦ ἄλλου φύλου, πότε πρέπει νὰ ξυπνοῦν καὶ πότε νὰ κοιμοῦνται, τότε ἔχουμε μπροστὰ μας τὴν εἰκόνα μιᾶς τυραννικῆς—αὐταρχικῆς κρατικῆς ἐξουσίας, μιᾶς κρατικῆς ἐξουσίας *πάνω* ἀπ' τὴν κοινωνία καὶ *κατὰ* τῆς κοινωνίας.

Ἡ κατάργηση τῶν λειτουργιῶν τῆς κοινωνικῆς διοίκησης, ποὺ λειτουργοῦν *πάνω* καὶ *ἐνάντια* στὴν κοινωνία, εἶναι μιὰ τάση ἐγγενῆς στὴν ἐργοδημοκρατία. Τὸ φυσικὸ ἐργοδημοκρατικὸ προτσές δὲν ἀνέχεται ἄλλες διοικητικὲς λειτουργίες ἀπὸ κείνες ποὺ ἐξυπηρετοῦν τὴ συνοχὴ τῆς κοινωνίας καὶ τὸ ξαλάφρωμα τῶν ζωτικῶν της λειτουργιῶν. Ἄπ' αὐτὸ προκύπτει καθαρὰ πὼς

δὲν μπορεῖ κανεὶς μηχανικά, στατικά νὰ εἶναι «κατὰ» ἢ «ὑπὲρ» τοῦ «κράτους». Πρέπει νὰ κάνει διάκριση μὲ τὴν ἔννοια τῆς παλιότερης συζήτησης. Προχωρώντας γίνεται φανερὸ ὅτι ὁ κρατικὸς μηχανισμὸς γίνεται ἢ πρέπει νὰ γίνει πάλι ἐκτελεστικὸ ὄργανο τῆς κοινωνίας, ἂν ἐκπληρώνοντας τὶς φυσικὲς λειτουργίες τῆς ἐργασίας ἐνεργεῖ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Ἐτσι ὁμως παύει νὰ ἔναι «κρατικὸς μηχανισμὸς», χάνει ἀκριβῶς τὶς ιδιότητες ποὺ τὸν ἀποξενώνουν ἀπ' τὴν κοινωνία, ποὺ τὸν τοποθετοῦν *πάνω* ἀπ' αὐτὴν καὶ *ἐναντίον* της, κάνοντάς τον μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἔμβρυο αὐταρχικῶν δικτατοριῶν. Αὐτὸ εἶναι ἀληθινὴ ἀπονέκρωση τοῦ κράτους : Εἶναι μοναδικὰ καὶ μόνο ἡ ἀπονέκρωση τῶν παράλογων λειτουργιῶν του. Οἱ λογικὲς λειτουργίες εἶναι ζωτικὰ ἀναγκαῖες κι ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν.

Αὐτὴ ἡ διάκριση δίνει τὴ δυνατότητα νὰ ἐξετάζεται ἔγκαιρα κάθε ζωτικὰ ἀναγκαῖα διοικητικὴ λειτουργία, ἂν πρόσφατα ἐπιδιώκει νὰ θεθεῖ ἐνάντια καὶ *πάνω* ἀπ' τὴν κοινωνία, ἂν δηλαδὴ ἀρχίζει νὰ γίνεται ἕνα καινούργιο κι αὐταρχικὸ κρατικὸ ὄργανο. Ὅσο ἀποτελεῖ ὠπρητὴ τῆς κοινωνίας, ἀποτελεῖ καὶ κομμάτι της, εἶναι εὐπρόσδεκτη, ἀναγκαῖα καὶ ἀνήκει στὸ πεδίο τοῦ ζωτικῶν ἀναγκαίου ἔργου. Ἄν ὁμως ἐπιδιώκει νὰ γίνει ἀφέντης, τύραννος τῆς κοινωνίας, ἂν ἀξιώνει αὐτόνομη ἐξουσία, τότε ὁ κρατικὸς μηχανισμὸς γίνεται θανάσιμος ἐχθρὸς τῆς κοινωνίας καὶ πρέπει νὰ βρεῖ τὴν ἀνάλογη μεταχείριση.

Δὲ χρειάζεται ἄλλες ἀποδείξεις ὅτι κανένας ἀπ' τοὺς σύγχρονους καὶ περίπλοκους κοινωνικοὺς μηχανισμοὺς δὲ θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει δίχως διοικητικὸ μηχανισμό. Εἶναι ἐπίσης φανερὸ ὅτι ἡ τάση γιὰ τὴν κρατικὴ μετατροπὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξοστρακιστεῖ βάσει ἀρχῶν. Ἐδῶ προκύπτει ἕνα πλατὺ πεδίο ἐρευνας γιὰ τὸν κοινωνιολόγο καὶ τὸν κοινωνιοψυχολόγο. Ἄν κάποτε γκρεμιστεῖ τὸ κράτος, παραμένει τὸ ἔργο νὰ παρεμποδιστεῖ μιὰ ἐπανάληψη τῆς αὐταρχικῆς αὐτονομοποίησης τῶν διοικήσεων. Δεδομένου ὅτι αὐτὴ ἡ αὐτονομοποίηση εἶναι ἄμεσο ἐπακόλουθο τῆς ἀνικανότητος τῶν ἐργαζόμενων ἀνθρώπων μαζῶν νὰ ρυθμίσουν, νὰ διευθύνουν καὶ νὰ ἐλέγξουν οἱ ἴδιες τὶς ὑποθέσεις τους, τὸ πρόβλημα τοῦ αὐταρχικοῦ κράτους ποτὲ πιά δὲν μπορεῖ

νά εξεταστεί ή νά υπερνικηθεΐ δίχως τὸ πρόβλημα τῆς δομῆς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀντίστροφα.

Ἐκ τῆς σημείου αὐτοῦ ὀδηγοῦμαστε κατευθεΐαν στὸ πρόβλημα τοῦ λεγόμενου «*κρατικοῦ καπιταλισμοῦ*», πού τὸ 19ο αἰῶνα ἦταν ἄγνωστος σὰ φαινόμενο, κι ἄρχισε ν' ἀναπτύσσεται μόλις μετὰ τὸν πρῶτο παγκόσμιον πόλεμον (1914 - 1918).

8. Ἡ κοινωνικὴ λειτουργία τοῦ κρατικοῦ καπιταλισμοῦ

Περίπου μέχρι τὰ τέλη τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου στὴ Ρωσία, καὶ μέχρι τὴν παγκόσμια οἰκονομικὴ κρίση γύρω στὸ 1930 στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, οἱ σχέσεις τοῦ συστήματος τοῦ ιδιωτικοῦ καπιταλισμοῦ πρὸς τὸ σύστημα τοῦ κράτους ἦταν ἀπλές. Γιὰ τὸν *Λένιν* καὶ τοὺς συγκαταριθοὺς συντρόφους του τὸ «*καπιταλιστικὸ κράτος*» ἦταν ἀπλὰ τὸ ἐξουσιαστικὸ ὄργανο τῆς «*τάξης τῶν ιδιωτῶν καπιταλιστῶν*». Ἡ ἀπλότητα αὐτῆς τῆς σχέσης παρουσιαζόταν στὶς ρωσικὲς ταινίες τῆς ἐπανάστασης μετὰ τὸν ἀκόλουθο περίπου τρόπο :

Ἐκ τῆς ιδιοκτητῆς ἐνός ἐργοστασίου προσπαθεῖ νὰ συμπιέσει τοὺς μισθοῦς, οἱ ἐργάτες ἀντίθετα ἀπαιτοῦν ἀυξήσεις. Ἐκ τῆς καπιταλιστῆς ἀρνεῖται τὴν ἐκπλήρωση αὐτῆς τῆς διεκδίκησης· ἀμέσως οἱ ἐργάτες τοῦ ἐργοστασίου ἀπεργοῦν γιὰ νὰ ἐπιβάλουν τὴ διεκδίκηση. Ἐκ τῆς καπιταλιστῆς καλεῖ τὸν ἀρχηγὸ τῆς ἀστυνομίας καὶ τοῦ ἀναθέτει «*νὰ ἀποκαταστήσει πάλι τὴν τάξη*». Ἐκ τῆς ἀστυνομίας ἐμφανίζεται ἐδῶ σὰν κρατικὸ ὄργανο τοῦ καπιταλιστῆ καὶ μ' αὐτὸ δὲν ἐκφράζει παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τὸ κράτος εἶναι ἓνα «*κράτος τῶν καπιταλιστῶν*»: Στέλνει τίς μονάδες του, συλλαμβάνει τοὺς «*ὑποκινητῆς*», οἱ ἐργάτες μένουν χωρὶς ἡγεσία, πενοῦν καὶ γυρνοῦν θελημένα ἢ ἀθέλητα πίσω στὴν ἐργασία τους. Ἐκ τῆς καπιταλιστῆς νίκησε. Τοῦτο ἀπαιτεῖ καλύτερη καὶ ἀυστηρότερη ὀργάνωση τῆς ἐργατικῆς τάξης. Μετὰ παρόμοιο τρόπο τὸ κράτος κι ὁ καπιταλισμὸς ταυτίστηκαν στὴν Ἀμερικὴ, τουλάχιστο κατὰ τὴν ἄποψη τοῦ κοινωνιολόγου πού εἶχε τεθεῖ στὸ πλευρὸ τῆς ἐργατικῆς. Ὡστόσο τὰ 20 χρόνια τῶν τεράστιων κοινωνικῶν ἀνακατατάξεων ἐπέφεραν ἀλλαγὲς πού δὲν καλύ-

πτονται πιά μετὰ τὴν ἀπλή ἀντίληψη πού περιγράψαμε. Ἐκ τῆς σύστημα τοῦ ιδιωτικοῦ καπιταλισμοῦ προέκυπταν ὀλοένα πὺ φανερά συνασπισμοί, πού γενικὰ χαρακτηρίζονταν σὰν «*κρατικοκαπιταλιστικοί*». Ἡ κοινωνία τῆς Ρωσίας εἶχε ἀντικαταστήσει τὸν ιδιωτὴ καπιταλιστὴ μετὰ τὴν ἀπεριόριστη κυριαρχία τοῦ κράτους. Δὲν ἔχει σημασία τὸ πῶς χαρακτηρίζονταν, εἶναι ὁμοῦ φανερό ὅτι μετὰ τὴ σωστή, ἀυστηρὰ μαρξιστικὴ κοινωνιολογικὴ ἐννοια ὁ *κρατικὸς καπιταλισμὸς εἶχε ἀντικαταστήσει τὸν ιδιωτικὸ καπιταλισμὸ*: Ἡ ἐννοια καπιταλισμὸς, ὁμοῦ εἰπώθηκε, προσδιορίζεται ὄχι ἀπὸ τὴν ὕπαρξη ἀτομικῶν καπιταλιστῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὕπαρξη τῆς ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας καὶ τῆς μισθωτῆς ἐργασίας.

Ἐξαιτίας τῆς παγκόσμιας οἰκονομικῆς κρίσης τοῦ 1929 - 1933 μπῆκαν σὲ κίνηση καὶ στὴ Γερμανία καὶ στὴν Ἀμερικὴ κοινωνικὰ προτσεῖς πού ὀδηγοῦσαν πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ κρατικοῦ καπιταλισμοῦ. Τὸ κράτος σὰν ὀργάνωση πάνω ἀπ' τὴν κοινωνία ἄρχισε νὰ ἀυτονομοποιεῖται καὶ ἀπέναντι στὸ σύστημα τῆς καπιταλιστικῆς ἀτομικῆς ιδιοκτησίας· ἐν μέρει ἀνέλαβε λειτουργίες πού προηγουμένως ἦταν στὰ χέρια τοῦ ιδιωτῆ καπιταλιστῆ, ὁμοῦ λ.χ. ἡ ἀντικατάσταση τῆς ἀτομικῆς ἐνημερίας ἀπὸ τὴν κρατικὴ κοινωνικὴ ἀσφάλιση· ἀπ' τὸ ἄλλο μέρος περιορίζε τὴν πρὶν ἀνεξέλεγκτη κερδοσκοπικὴ δραστηριότητα τοῦ ιδιωτικοῦ καπιταλισμοῦ ἄλλοῦ περισσότερο κι ἄλλοῦ λιγότερο. Ὡλα αὐτὰ συνέβηκαν κάτω ἀπ' τὴν πίεση τῆς μάζας τῶν μισθωτῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ὕπαλλήλων. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἐγινε αἰσθητὴ ἡ κοινωνικὴ τους ἐπιρροή· βέβαια ὄχι ἄμεσα, μετὰ τὴν ἐννοια ὅτι οἱ *δικῆς* τους ὀργανώσεις ἀνέλαβαν τὴ διεύθυνση τῶν κοινωνικῶν προτσεῖς, ἀλλὰ μετὰ τὸ βασικὸ διαφορετικὸ τρόπο ὅτι ἀσκούσαν τὴν ἀπαραίτητη πίεση πάνω στὸν κρατικὸ μηχανισμό, μετὰ σκοπὸ νὰ περιορίσουν τὰ συμπερόντα τοῦ ιδιωτικοῦ καπιταλισμοῦ καὶ νὰ ἐκπληρώσουν ὅσο τὸ δυνατὸ καλύτερα τὰ συμπερόντα τῆς ἐργατικῆς καὶ τοῦ ὕπαλληλόκοσμου.

Μ' ἄλλα λόγια: Ἐξαιτίας τῶν ἐπαναστατικῶν γεγονότων στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση, καὶ τῆς παγκόσμιας οἰκονομικῆς κρίσης πού ἐντεινόταν στὶς ἄλλες μεγάλες κοινωνίες, δημιουργήθηκαν σοβαρὲς κρίσεις καὶ μαζί μ' αὐτὲς γεννήθηκε ἡ ἀνάγκη νὰ κινητο-

ποιηθεί ο ύπαρχων κρατικός μηχανισμός για ν' αποφύγει τον άφανισμό του. «Το κράτος» σαν αυτόνομη κοινωνική έξουσία πρόβαλε πάλι την άρχική του λειτουργία, δηλαδή τη διατήρηση, με κάθε τρόπο, τής συνοχής τής κοινωνίας.

Τήν εξέλιξη αυτή μπορούσε να τη δει κανείς καθαρά στη Γερμανία: 'Η ανάγκη για συνοχή κατά τη βαριά κρίση του 1929-1939 ήταν τόσο μεγάλη, ώστε η ολοκληρωτική και αυταρχική ιδεολογία του κράτους μπόρεσε να διεισδύσει σχεδόν δίχως καμιά δυσκολία. 'Η κοινωνία βέβαια διατήρησε τη συνοχή της, ωστόσο δεν επιτεύχθηκε καμιά επίλυση των περιστάσεων που προκάλεσαν την κοινωνική κρίση. Εύκολα μπορεί να το καταλάβει κανείς αυτό, μιὰ και η ιδεολογία του κράτους δεν είναι σε θέση να επιλύσει *δραστικά και πρακτικά* τις αντίθεσεις συμφερόντων. 'Απ' αυτό το προτσές εξηγούνται τα τόσα αντικαπιταλιστικά μέτρα του φασισμού που παραπλάνησαν κάμποσους κοινωνιολόγους ώστε να δουν στο πρόσωπο του φασισμού ένα κοινωνικό επαναστατικό κίνημα. 'Ο φασισμός δεν είχε βέβαια καμιά σχέση με κάτι τέτοιο. Δεν ήταν παρά μιὰ άπότομα προωθούμενη μεταβολή άπ' την επικυριαρχία του ιδιωτικού καπιταλισμού στον κρατικό καπιταλισμό. Στη βιομηχανία Göring ήταν ολόφανερη η συνταύτιση του κρατικού καπιταλισμού με τον ιδιωτικό καπιταλισμό. Δεδομένου ότι οι αντικαπιταλιστικές τάσεις ήταν από πάντα ισχυρές ανάμεσα στους γερμανούς εργάτες και υπάλληλους, αυτή η μεταβολή μπόρεσε να συντελεστεί μονάχα με αντικαπιταλιστικές προπαγανδιστικές μεθόδους. 'Ακριβώς αυτή η αντίθεση ήταν που έκανε τη νικηφόρα πορεία του φασισμού πρότυπο κοινωνικού παραλογισμού και συνεπώς άκατανόητο φαινόμενο. Δεδομένου ότι ο φασισμός είχε υποσχεθεί ταυτόχρονα στις ανθρώπινες μάζες την επανάσταση κατά του ιδιωτικού καπιταλισμού, και στον ιδιωτικό καπιταλισμό τη διάσωσή του άπ' την επανάσταση, επόμενο ήταν κάθε κίνηση να γίνει αντιφατική, άκατανόητη και άκαρπη. 'Απ' αυτό μπορεί να εξηγηθεί σε μεγάλο βαθμό η πιεστική ανάγκη που ώθησε το γερμανικό κρατικό μηχανισμό στον πόλεμο. Μέσα στη γερμανική κοινωνία δεν υπήρχε καμιά πιθανότητα να τακτοποιηθούν οι σχέσεις αντικειμενικά. Φυσικά δεν μπορεί κανείς να

ονομάσει την έπιβολή νεκρικής σιγής, με τη βοήθεια του αστυνομικού γκλόμπ και του πιστολιού, «επίλυση κοινωνικών προβλημάτων». 'Η «ένότητα του έθνους» επιτεύχθηκε με *άπατηλό τρόπο*. 'Εχουμε μάθει να άποδίδουμε τις εξελίξεις που στηρίζονται σε αυταπάτες εξίσου μεγάλης, αν όχι μεγαλύτερης, σπουδαιότητας με τη χειροπιαστή πραγματικότητα. 'Η έπίδραση τής εκκλησιαστικής ιεραρχίας εδώ και χιλιάδες χρόνια άποτελεί στο σημείο αυτό άδιάσειστη άπόδειξη. Μολονότι δεν είχε επιλυθεί πραγματικά ούτε μιὰ έμπράγματο δυσκολία τής κοινωνικής συμβίωσης, ωστόσο η πολιτική-παραπλανητική κρατική ένότητα έδινε την εντύπωση πως είχε πετύχει αξιόλογα άποτελέσματα. Στη συνέχεια βέβαια άποδείχτηκε καθαρά η άσυναρτησία μιās τέτοιας κρατικής επίλυσης των προβλημάτων. 'Η κοινωνία ήταν πιό διασπασμένη από κάθε άλλη φορά, έντούτοις όμως η κρατική παραπλανητική συνοχή είχε άρκέσει για να διαφυλάξει τη γερμανική κοινωνία δέκα χρόνια από τον τυπικό άφανισμό. 'Η *δραστική* επίλυση τής διάσπασης θα προέκυπτε από άλλα πιό σημαντικά προτσές.

'Η λειτουργία του κράτους, να άποτελέσει το συνεκτικό στοιχείο μιās διασπασμένης κοινωνίας, παραμένει η ίδια είτε το κράτος αυτό ονομάζεται καπιταλιστικό είτε ονομάζεται προλεταριακό. 'Ωστόσο έμεις δε λησμονούμε τη διαφορά στην άρχική επιδίωξη: Το φασιστικό-αυταρχικό κράτος όμολογεί άνοιχτά τον αιώνιο χαρακτήρα τής ιδέας του κράτους, άρα και την αιώνια ύποτελία των ανθρώπινων μαζών. Το προλεταριακό κράτος του Λένιν είχε την πρόθεση σιγά σιγά να αυτούπονομευτεί και να εισάγει την αυτοδιοίκηση. 'Αλλά και στις δυο περιπτώσεις ο πυρήνας δίνεται από τον κρατικό έλεγχο τής κατανάλωσης και τής παραγωγής».

'Ας εισάγουμε πάλι τον κοινό παρονομαστή μας, δηλαδή την άνικανότητα των εργαζόμενων ανθρώπινων μαζών να αυτοδιοικήσουν την κοινωνία. Τότε θα καταλάβουμε καλύτερα τη νομοτέλεια τής εξέλιξης του ιδιωτικού καπιταλισμού στον κρατικό καπιταλισμό των τελευταίων 25 χρόνων:

Στη Ρωσία οι εργαζόμενες ανθρώπινες μάζες ήταν βέβαια σε θέση να γκρεμίσουν τον παλιό κρατικό μηχανισμό και να τον

αντικαταστήσουν μ' ένα κρατικό μηχανισμό που οι φορείς του θα προέρχονταν απ' τις δικές τους γραμμές. Ωστόσο δεν ήταν σέ θέση να προχωρήσουν προς την αυτοδιοίκηση και ν' αναλάβουν οι ίδιες την ευθύνη.

Σ' άλλες χώρες οι τυπικά άψογα οργανωμένες μάζες των εργαζόμενων δεν ήταν σέ θέση να προωθήσουν και ν' αναλάβουν εξ ολοκλήρου με τη δική τους οργάνωση την ιδεολογικά διακηρυγμένη αυτοδιοίκηση. Συνεπώς αναγκαστικά ο κρατικός μηχανισμός αναλάμβανε ολοένα περισσότερες λειτουργίες που ουσιαστικά ανήκαν στις μάζες. Τis ανέλαβε κατά κάποιο τρόπο εξ ονόματός τους. Έτσι συνέβηκε λ.χ. στις σκανδιναβικές χώρες και τις Ήνωμένες Πολιτείες.

Παρά τις βασικές διαφορές που είχε ο κρατικός έλεγχος της κοινωνικής παραγωγής και κατανάλωσης τη Ρωσία, τη Γερμανία, τη Σκανδιναβία και τις Ήνωμένες Πολιτείες εξαιτίας της ιστορικής εξέλιξης, υπήρχε ωστόσο κι ένας κοινός παρονομαστής: η ανικανότητα των ανθρώπων μαζών ν' αναλάβουν την αυτοδιοίκηση της κοινωνίας· από αυτό το κοινό υπόβαθρο της καπιταλιστικής ανάπτυξης υποτίθεται λογικά και απλά ο κίνδυνος της εξέλιξης αυταρχικών δικτατοριών. Το αν ο κρατικός λειτουργός είναι κρατικός εκπρόσωπος με δημοκρατικά φρονήματα ή αυταρχικός εναπόκειται στην τύχη. Στην πραγματικότητα, ιδωμένο από τη δομή και την ιδεολογία των εργαζόμενων ανθρώπων μαζών, δεν υπάρχει καμιά συγκεκριμένη έγγηση ότι απ' τον κρατικό καπιταλισμό δεν μπορεί ν' αναπτυχθεί μια δικτατορία. Γιαυτό ακριβώς η διαπίστωση και η υπογράμμιση του ρόλου της χαρακτηριστικής δομής των ανθρώπων και η μετατόπιση της ευθύνης απ' τον άνθρωπο στις διαδικασίες του έρωτα, της εργασίας και της γνώσης έχουν τόσο αποφασιστική σημασία στον αγώνα για αληθινή δημοκρατία και κοινωνική αυτοδιοίκηση.

Όσο άσχημο και βαρύ και να μās φαίνεται, είμαστε μπροστά σέ μια ανθρώπινη δομή που αναπτύχθηκε μέσα σέ χιλιετηρίδες μηχανιστικού τεχνολογικού πολιτισμού και που εκφράστηκε σέ κοινωνική ανημπόρια και μεσσιανική λαχτάρα.

Ο γερμανικός και ο ρωσικός κρατικός μηχανισμός προέκυψαν

απ' τα παλιά δεσποτικά καθεστώτα. Έπομένως η χαρακτηριστική υποτέλεια των ανθρώπων μαζών ήταν εξαιρετικά έντονη στη Γερμανία και τη Ρωσία. Έτσι και στις δυο περιπτώσεις η επανάσταση οδήγησε με τη σιγουριά της παράλογης λογικής σ' ένα καινούργιο δεσποτισμό. Σέ σύγκριση μ' αυτά ο άμερικανικός κρατικός μηχανισμός δημιουργήθηκε από ομάδες ανθρώπων που είχαν αποτραβηχτεί από τον ευρωπαϊκό και τον ασιατικό δεσποτισμό, καταφεύγοντας σέ μια παρθένα περιοχή που δεν ταλαντιζόταν απ' τις παλιές παραδόσεις της. Μόνο έτσι μπορεί ν' αντιληφθεί κανείς ότι μέχρι τη στιγμή που γράφονται αυτά στην Αμερική δεν μπορούσε ν' αναπτυχθεί ένας ολοκληρωτικός κρατικός μηχανισμός, ενώ στην Ερώπη κάθε ανατροπή που θα γινόταν με το σύνθημα της ελευθερίας αναπόφευκτα θα επέφερε το δεσποτισμό. Τουτό ισχύει για τον Ροβεσπιέρο καθώς και για τον Χίτλερ, τον Μουσολίνι και τον Στάλιν. "Αν θέλουμε ν' μαστε δίκαιοι απέναντι στα γεγονότα, τότε είμαστε υποχρεωμένοι είτε το θέλουμε είτε όχι νά διαπιστώσουμε ότι οι δικτάτορες της Ερώπης, που στηρίχτηκαν πάνω σέ μάζες εκατομμυρίων ανθρώπων, προέρχονται όλοι απ' τις καταπιεσμένες λαϊκές μάζες. Δέ διστάζω νά ισχυριστώ πως όσο τραγικό και νά 'ναι το γεγονός αυτό, ωστόσο κρύβει μέσα του περισσότερο υλικό για κοινωνική έρευνα παρά οι καταστάσεις του δεσποτισμού ενός τσάρου ή ενός αυτοκράτορα Γουλιέλμου, που σέ σύγκριση με τα προηγούμενα μπορούν εύκολα νά κατανοηθούν. Οι άμερικανοί επαναστάτες είχαν νά οικοδομήσουν τη δημοκρατία τους πάνω σέ ξένο έδαφος και πάνω σέ μια νέα βάση. Οι άνθρωποι που πραγματοποίησαν το έργο αυτό υπήρξαν όλοι επαναστάτες κατά του άγγλικού δεσποτισμού. Απεναντίας οι ρώσοι επαναστάτες ήταν αναγκασμένοι νά περιλάβουν στις τάξεις τους και νά διοικήσουν όλους τους Ρώσους. Οι Αμερικανοί μπορούσαν ν' αρχίσουν απ' την αρχή, ενώ οι Ρώσοι, όσο και νά το καταπολεμούσαν, έσερναν πίσω τους και το παλιό.

Ίσως έτσι νά εξηγείται και το γεγονός ότι οι Αμερικανοί, που εξακολουθούσαν νά θυμούνται τη φυγή τους απ' το δεσποτισμό, κατά την καταστροφή συμπεριφέρθηκαν έντελως διαφορετικά στους νέους φυγάδες του 1940, συμπεριφέρθηκαν πιό ανοιχτά

και πιό προσιτά από τη Σοβιετική Ρωσία που είχε κλείσει τις πύλες της. Έτσι μπορεί να εξηγηθεί και το γεγονός ότι οι προσπάθειες για τη διατήρηση των παλιών, δημοκρατικών ιδεωδών και η επιδίωξη να αναπτυχθεί αληθινή αυτοδιοίκηση ήταν στις ΗΠΑ πολύ πιο έντονη από άλλου. Δεν παραβλέπουμε τα πολλά λάθη και τις παραδοσιακές ανασχές, αλλά η ανανέωση των αληθινά δημοκρατικών προσπαθειών έγινε οπωσδήποτε στην Αμερική κι όχι στη Ρωσία. Απομένει να ελπίζουμε ότι η αμερικανική δημοκρατία θα δει έγκαιρα και σε βάθος ότι ο φασισμός δεν είναι μια εθνική ή κομματική υπόθεση, κι ότι θα πετύχει να υπερνικήσει τις δικτατορικές τάσεις μέσα στις ίδιες τις ανθρωπίνες μάζες. Το αν οι Αμερικανοί υποκύψουν στην πίεση του παραλογισμού ή αν θα μπορέσουν να του αντισταθούν, θα το δείξει ο χρόνος.

Θά 'θελα να τονίσω πως εδώ δεν πρόκειται για ζητήματα φταιξιματος ή κακής θέλησης, αλλά μονάχα για την περιγραφή των εξελίξεων που βασίζεται σε ορισμένες, δοσμένες συνθήκες.

Ας συνοψίσουμε με συντομία τις συνάψεις της μαζικής δομής και της μορφής του κράτους :

Η επίδραση της χαρακτηριστικής δομής της ανθρωπίνης μάζας είναι αποφασιστική για τη μορφή του κράτους, αδιάφορο αν αυτή εκφράζεται παθητικά ή ενεργητικά. Η δομή των μαζών είναι αυτή που ανέχεται τον ιμπεριαλισμό. Αυτή είναι που τον ενισχύει ενεργά. Η δομή των μαζών είναι αυτή που μπορεί να γκρεμίσει τα δεσποτικά καθεστώτα, δίχως να 'χει την ικανότητα να εμποδίσει τη γένεση νέων δεσποτικών καθεστώτων. Αυτή είναι που προωθεί και υποστηρίζει αληθινά δημοκρατικές επιδιώξεις όταν το κράτος ξανοίγεται προς αυτή την κατεύθυνση. Αυτή είναι που εξαπολύει εθνικοεπαναστατικά κινήματα όταν αποτυχαίνει το αληθινά δημοκρατικό παγκόσμιο απελευθερωτικό κίνημα. Αυτή είναι που καταφεύγει στην πλαυερή έννοια οίκογένειας, λαού, έθνους και κράτους, όταν αποτύχει η δημοκρατία· αλλά αυτή είναι επίσης που σηκώνει και αναπτύσσει το προτσές του έρωτα, της εργασίας και της γνώσης. Έπομένως αυτή είναι που είναι *μόνη* της σε θέση να *ενσωματώσει* μέσα της *αληθινά δημοκρατικές επιδιώξεις μιας κρατικής διοίκησης*, ανα-

λαμβάνοντας βήμα βήμα τη διοίκηση του «*εαυτού της*» και μαθαίνοντας να την άσκει με τις *δικές της εργατικές οργανώσεις*. Δεν έχει σημασία, είναι δηλαδή καταρχή αδιάφορο, αν η αλλαγή από την κρατική διοίκηση στην αυτοδιοίκηση πραγματοποιηθεί σύντομα ή αργά. Είναι καλύτερα για τον καθένα να πραγματοποιηθεί οργανικά και χωρίς αίματοχυσία. Αυτό μπορεί να γίνει μόνο αν τό 'χουν συνειδητοποιήσει απόλυτα οι εκπρόσωποι του κράτους μέσα στην κοινωνία, ότι δεν αποτελούν παρά εντεταλμένα εκτελεστικά όργανα της εργαζόμενης ανθρωπίνης κοινότητας· ότι με την αυστηρή έννοια της λέξης αποτελούν από *ανάγκη* εκτελεστικά όργανα που προήλθαν απ' την άγνοια, την άθλιότητα μέσα στην οποία ζούν εκατομμύρια άνθρωποι· ότι, με την αυστηρή έννοια έχουν καθήκοντα καλών παιδαγωγών, στους όποιους έχουν εμπιστευτεί παιδιά για να τα μεταβάλουν σε αυτόνομους ενήλικους. Μια κοινωνία που άποσκοπεί στην αληθινή δημοκρατία δεν πρέπει να ξεχνάει ποτέ την αρχή ότι το καθήκον του κράτους είναι να γκρεμίζει προοδευτικά τον *εαυτό* του και να τον κάνει *αχρείαστο*, όπως γίνεται περιττός ο παιδαγωγός όταν έχει κάνει το καθήκον του *άπέναντι* στο παιδί. Τότε και μόνο τότε δε θα υπάρξει και δε θα χρειαστεί να υπάρξει αίματοχυσία· μόνο στο βαθμό που ξεκάθαρα και δίχως ίχνος παρανόησης ξηλώσει το κράτος τον *εαυτό* του, είναι *οργανικά* δυνατή ή εργοδημοκρατική εξέλιξη· και στον ίδιο ακριβώς βαθμό που το κράτος θέλει να διαιωιστεί και λησμονεί το παιδαγωγικό του καθήκον, *εξαναγκάζει* την ανθρωπίνη κοινωνία να του θυμίζει ότι δημιουργήθηκε από *ανάγκη* και θα εξαφανιστεί μαζί με την *ανάγκη*. Η εϋθύνη λοιπόν βαρύνει το κράτος *εξίσου* με τις ανθρωπίνες μάζες. Μια εϋθύνη με την καλή κι όχι με την κακή έννοια. Δεν έχει μόνο να προωθήσει τον *ακράτητο πόθο* για *έλευθερία* μέσα στις ανθρωπίνες μάζες, αλλά έχει το καθήκον σ' αυτό τον *πόθο* για *έλευθερία* να *προσθέσει* την *ικανότητα* για *έλευθερία*. Αν δεν το κάνει, αν καταπιέσει τον *πόθο* για *έλευθερία*, αν μάλιστα την *κακομεταχειριστεί* και μπει *εμπόδιο* στην τάση για αυτοδιοίκηση, τότε *αποδείχνει* το φασιστικό του χαρακτήρα. Τότε πρέπει να *λογοδοτήσει* για όλες τις ζημιές και τους κινδύνους που προκλήθηκαν απ' το ότι *ξέχασε* τα καθήκοντά του.

X. Βιοκοινωνικές λειτουργίες τής εργασίας

1. Το πρόβλημα τής «αυθόρμητης εργατικής πειθαρχίας»

Ἡ εργασία εἶναι τὸ θεμέλιο τῆς κοινωνικῆς ὑπαρξῆς τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ τὸ τονίζουν ὅλες οἱ κοινωνικὲς θεωρίες. Ὡστόσο τὸ πρόβλημα σ' αὐτὸ τὸ συσχετισμὸ δὲν εἶναι τὸ ὅτι ἡ εργασία εἶναι τὸ θεμέλιο τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς, ἀλλὰ τὸ ἂν οὐσιαστικὰ βρίσκεται σὲ ἀντίθεση πρὸς τὶς βιολογικὲς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων τῆς μάζας ἢ ἂν εἶναι σὲ συμφωνία μ' αὐτές. Ἡ μαρξιστικὴ οἰκονομικὴ θεωρία ἀπέδειξε ὅτι ὅλες οἱ παραγόμενες οἰκονομικὲς ἀξίες δημιουργοῦνται μὲ τὸ ξόδεμα ζωντανῆς ἀνθρώπινης ἐργατικῆς δυνάμης, ὄχι νεκροῦ ὕλικου.

Ἐποὶ λοιπὸν ἡ ἀνθρώπινη ἐργατικὴ δύναμη παράγει μοναδικὲς ἀξίες ἀπαιτεῖ ἐντελῶς ἰδιαίτερη προσοχὴ καὶ ἐξαιρετικὴ φροντίδα. Σὲ μιὰ κοινωνία πού βρίσκεται κάτω ἀπ' τὴν πίεση τῆς ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας, πού δὲν εἶναι καταναλωτικὴ οἰκονομία, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος γιὰ φροντίδα καὶ προσεκτικὴ μεταχείριση τῆς ἀνθρώπινης ἐργατικῆς δυνάμης. Αὐτὴ ἡ ἐργατικὴ δύναμη ἀγοράζεται καὶ καταναλώνεται ἀπὸ τὸν κάτοχο τῶν μέσων παραγωγῆς (τὸ κράτος ἢ τὸν καπιταλιστὴ) ὅπως κάθε ἄλλο ἐμπόρευμα. Ὁ «μισθὸς» πού παίρνει ὁ ἐργαζόμενος ἀντιστοιχεῖ περίπου στὸ ἐλάχιστο τοῦ ποσοῦ πού τοῦ χρειάζεται γιὰ ν' ἀναπαράγει τὴν ἐργατικὴ του δύναμη. Ἡ κερδοσκοπικὴ οἰκονομία δὲν ἐνδιαφέρεται νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἐργατικὴ δύναμη, γιὰτὶ ἐκείναις τῆς μηχανοποίησης καὶ ὀρθολογοποίησης τῆς εργασίας ἀπελευθερώνονται τόσο πολλὲς ἐργατικὲς δυνάμεις, ὥστε γιὰ κάθε καταναλωμένη ἐργατικὴ δύναμη βρίσκονται ἀμέσως ἀρκετὲς ἄλλες.

Ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωση κατάργησε τὴν ἰδιωτικὴν, ὄχι ὁμῶς καὶ τὴν κρατικὴν κερδοσκοπικὴν οἰκονομία. Ἀρχικὰ ἔπρεπε νὰ μετατρέψῃ τὴν καπιταλιστικὴν «ὀρθολογοποίησην» τῆς εργασίας σὲ σοσιαλιστικὴν. Ἀποδέσμευσε τὶς παραγωγικὲς δυνάμεις

τῆς χώρας καὶ μείωσε γενικὰ τὶς ὥρες εργασίας· ἔτσι κατάφερε νὰ ξεπεράσῃ τὴ βαριὰ οἰκονομικὴ κρίση τοῦ 1923-32 δίχως ἀνεργία. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωση, μὲ τὰ μέτρα ὀρθολογοποίησης πού στὴν ἀρχὴ ἦταν ἐν μέρει σοσιαλιστικά, πέτυχε νὰ ἐκπληρώσῃ τὶς ἀξιώσεις τῆς κοινοτικῆς οἰκονομίας. Ὡστόσο τὸ βασικὸ πρόβλημα μιᾶς ἀληθινῆς δημοκρατίας, μιᾶς ἐργοδημοκρατίας εἶναι ἂν ἐπίσης ἡ εργασία ἀλλάξῃ πραγματικὰ τὴν οὐσία της, ἔτσι ὥστε ἀπὸ δυσάρεστο καθήκον νὰ μπορεῖ νὰ γίνῃ μιὰ ἀπολαυστικὴ ἱκανοποίηση τῆς ἀνάγκης. Ἡ χαρακτηριστικὴ διεύρυνση τῆς ἀνθρώπινης ἐργασιακῆς λειτουργίας (πού δὲν ἔχει τελειώσει ἀκόμα) μᾶς προσφέρει μιὰ σειρὰ ἀπὸ σημεῖα στὰ ὁποῖα μποροῦμε νὰ στηριχτοῦμε γιὰ νὰ ἐπιλύσουμε κάποτε πρακτικὰ τὸ πρόβλημα τῆς ἀπόλαυσης τῆς εργασίας. Μποροῦμε νὰ διακρίνομε μὲ κανονοποιητικὴ ἀκρίβεια δύο βασικοὺς τύπους τῆς ἀνθρώπινης ἀπόδοσης στὴν εργασία: τὴν καταναγκαστικὴν-δυσάρεστη καὶ τὴ φυσικὴν-εὐχάριστη ἀπόδοση ἐργασίας¹.

Γιὰ νὰ κατανοήσουμε τὰ πράγματα εἶναι ἀπαραίτητο καταρχὴν ν' ἀπελευθερωθοῦμε ἀπὸ μερικὲς ἀντιλήψεις τῆς μηχανιστικῆς ἐπιστήμης γύρω ἀπ' τὴν ἀνθρώπινην εργασία. Ἡ πειραματικὴ ψυχολογία προσέχει μόνον τὸ πρόβλημα, δηλαδὴ μὲ ποιὲς μεθόδους μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἡ ὅσο τὸ δυνατό μεγαλύτερη ἐκμετάλλευση τῆς ἀνθρώπινης ἐργατικῆς δυνάμης. Ὄταν μιλάει γιὰ τὴ χαρὰ τῆς εργασίας ἐννοεῖ τὸ ἔργο, λ.χ. ἐνὸς αὐτόνομου ἐργαζόμενου ἐπιστήμονα ἢ καλλιτέχνη. Ἀκόμα καὶ ἡ ψυχαναλυτικὴ θεωρία τῆς εργασίας πέφτει στὸ λάθος νὰ προσανατολιζέται πάντα μόνον σύμφωνα μὲ τὸ πρότυπο τοῦ πνευματικοῦ ἔργου τῆς εργασίας. Ἡ μαζικοψυχολογικὴ σωστὴ ἔρευνα τῆς ἐργατικῆς ἀπόδοσης πρέπει νὰ ξεκινάει ἀπὸ τὶς σχέσεις τοῦ ἐργαζόμενου πρὸς τὸ προϊόν τῆς ἐργατικῆς του ἀπόδοσης. Αὐτὴ ἡ σχέση ἔχει ἓνα κοινωνικο-οικονομικὸ ὑπόβαθρο καὶ ἀφορᾷ τὴν ἀπόλαυση πού ἀντλεῖ ὁ ἐργαζόμενος ἀπὸ τὴν εργασία του. Ἡ εργασία εἶναι μιὰ βασικὴ βιολογικὴ δραστηριότητα πού, ὅπως

1. Πρβλ. πάνω σ' αὐτὸ: Ράιχ, «Χαρακτηρολογικὴ Ἀνάλυση», 1933· νέα ἐκδοσις «Χαρακτηρολογικὴ Ἀνάλυση» Κολωνία, 1970.

ή ζωή, στηρίζεται γενικά στην παρόρμηση τής απόλαυσης. 'Η χαρά τής εργασίας ενός ακαδημαϊκού που εργάζεται «αυτόνομα» ή έρευνά δέν μπορεί νά γίνει γενικό μέτρο τής εργασίας. Κοινωνικά ιδωμένη (ένας διαφορετικός προβληματισμός δέν έχει καμιά σχέση με τήν κοινωνιολογία) ή εργασία του 20ού αιώνα κυριαρχείται απόλυτα από τους νόμους του καθήκοντος και τήν αναγκαιότητα τής διαβίωσης. 'Η εργασία των εκατοντάδων εκατομμυρίων εργαζόμενων στον κόσμο δέν τους δίνει καμιά χαρά και καμιά βιολογική ικανοποίηση. Ουσιαστικά συντελείται σύμφωνα με τον τύπο τής καταναγκαστικής εργατικής απόδοσης. Χαρακτηρίζεται από τó γεγονός ότι βρίσκεται σε αντίθεση προς τή βιολογική ανάγκη απόλαυσης του εργαζόμενου. Γίνεται από καθήκον, συνείδηση για νά μήν πάει χαμένη, και βρίσκεται τις περισσότερες φορές στην ύπηρεσία των ξένων. 'Ο εργαζόμενος δέν ενδιαφέρεται για τó προϊόν τής εργασίας του, έπομένως ή εργασία είναι άχαρη και βαρετή. Μιά εργασία που άντι νά 'ναι απολαυστική έπιτελείται με όποιου είδους καταναγκασμό είναι όχι μόνο βιολογικά μη οικονομική αλλά και οικονομικά ελάχιστα παραγωγική.

Τό πρόβλημα είναι τεράστιο κι έχει έξεταστεί ελάχιστα. 'Ας προσπαθήσουμε καταρχή ν' αποκτήσουμε μιá έποπτεία. Είναι φανερό ότι ή μηχανιστική βιολογικά μη ικανοποιητική εργασία είναι ένα προϊόν τής γενικής μηχανιστικής αντίληψης τής ζωής και του μηχανικού πολιτισμού. Μπορεί ή βιολογική λειτουργία τής εργασίας νά συμφιλιωθεί με τήν κοινωνική; Αυτό είναι πιθανό, όχι όμως δίχως ριζική διόρθωση των παλιών αντιλήψεων και διατάξεων.

Στή χειροτεχνία των περασμένων αιώνων ύπηρχε ακόμα πλήρης σχέση του εργαζόμενου προς τó προϊόν τής εργασίας του. 'Αν όμως, όπως σ' ένα εργοστάσιο τής Φόρντ, ένας εργάτης, χρόνος μπαίνει χρόνος βγαίνει, έχει νά έπιτελέσει μόνο μιá και τήν αυτή κίνηση σ' ένα εξάρτημα του κατασκευαζόμενου προϊόντος δίχως νά τó βλέπει ποτέ όλόκληρο, τότε είναι φανερό πώς δέν μπορεί νά γίνει λόγος για απολαυστική εργασία. 'Ο εξειδικευμένος και μηχανοποιημένος καταμερισμός τής εργασίας έπενεργεί μαζί με τó σύστημα τής μισθωτής εργασίας γενικά

στό νά μήν έχει ό εργαζόμενος καμιά σχέση με τή μηχανή. Θ' αντιτείνει τώρα κανείς ότι υπάρχει μιá ανάγκη για εργασία, μιá χαρά για εργασία «άπ' τή φύση», που είναι δοσμένη με τήν πράξη τής ίδιας τής εργασίας. 'Υπάρχει βέβαια μιá βιολογική χαρά στην ένασχόληση, αλλά οι μορφές στις όποιες συμπίεζεται αυτή ή ένασχόληση μέσα στην έμπορευματική οικονομία έξανεμίζουν τή χαρά για εργασία και τήν ώθηση για εργασία και δέν τις αφήνουν νά διαφανούν. 'Αναμφίβολα ένα πρωταρχικό καθήκον τής εργοδοημοκρατίας είναι νά έναρμονίσει τους όρους και τις μορφές τής εργασίας με τήν ανάγκη για εργασία και τή χαρά τής εργασίας, δηλαδή νά καταργήσει τήν αντίθεση ανάμεσα στην απόλαυση τής ζωής και τήν εργασία. 'Εδώ περικλείνεται ένα τεράστιο πεδίο για τήν ανθρώπινη σκέψη: Θά 'ταν δυνατό και πώς νά διατηρηθεί ή όρθολογοποίηση και ή μηχανοποίηση τής εργασίας και παρόλα αυτά νά μήν άπονεκρωθεί ή χαρά τής εργασίας; Είναι απόλυτα νοητό ό εργάτης νά 'χει έπαφή μ' όλόκληρο τó προϊόν τής εργασίας δίχως νά καταργηθεί ό καταμερισμός τής εργασίας; 'Η χαρά τής ζωής μέσα στην εργασία είναι ένα σημαντικό και ύπολογίσιμο στοιχείο τής αναδιάρθρωσης του ανθρώπου, από σκλάβου τής εργασίας σε έπικυρίαρχο τής παραγωγής. 'Όταν οι άνθρωποι αποκτήσουν πάλι μιá άμεση σχέση με τó προϊόν τής εργασίας τους, θά δεχτούν ευχάριστα τήν ευθύνη τής εργασίας, μιá ευθύνη που σήμερα δέν τήν έχουν ή τήν άρνοούνται.

Θά μπορούσαμε ν' αναφερθούμε στη Σοβιετική Ένωση και νά πούμε: 'Εσείς οι εργοδοημοκράτες είστε ούτοπιστές και φαντασιοκόποι, μολονότι καυχίστε πώς βλέπετε τήν πραγματικότητα δίχως συναισθηματισμούς. Στον παράδεισο των εργατών τής Σοβιετικής Ένωσης που πήγε ή κατάργηση του καταμερισμού τής εργασίας, που πήγε ή χαρά τής εργασίας; Που πήγε ή κατάργηση του συστήματος τής μισθοδοσίας και τής έμπορευματικής οικονομίας; Δείτε στα άποτελέσματα τής ίδιας τής εργατικής επανάστασης πόσο άδύνατες και πλανερές είναι οι έπικούρειες αντιλήψεις για τήν εργασία!».

'Η άπάντηση σ' αυτά τά έπιχειρήματα είναι: 'Ο μυστικισμός

τῶν μαζῶν, παρά τὴν πρόοδο τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης, εἶναι τὸ 1944 πρὸ ἔντονος ἀπὸ ποτὲ ἄλλοτε. Αὐτὸ εἶναι σωστό: "Ἄν δὲν πραγματοποιηθεῖ ἕνας ἐπιδιωκόμενος σκοπός, ποῦ ἐδῶ πρόκειται γιὰ τὸν ὀρθολογισμό τῶν ἀνθρώπινων μαζῶν, τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ἐπιχείρημα κατὰ τῆς *δυνατότητας* νὰ πραγματοποιηθεῖ αὐτὸς ὁ ὀρθολογισμός. Τὸ βασικὸ πρόβλημα παραμένει: δηλαδὴ ἂν ὑπάρχει δικαιολογημένα ἢ ὄχι ὁ σκοπὸς τῆς χαρούμενης ἐργασίας." Ἄν αὐτὸς ὁ σκοπὸς ὑπάρχει δικαιολογημένα κι ἀποτελεῖ λαχτάρα ὄλων, τότε πρέπει νὰ ρωτήσουμε τί εἶναι ἐκεῖνο ποῦ ἐμποδίζει τὴν ἐπίτευξη αὐτοῦ τοῦ ὀρθολογικοῦ σκοποῦ. Αὐτὸ δὲν εἶναι διαφοροτικὸ στὸ πεδίο τῆς τεχνολογίας ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς ἐπιστήμης. Τὸ γεγονός ὅτι στὸ ὄρος Ἑβερест δὲν μπόρεσε ν' ἀνέβει κανεὶς ἴσαμε τώρα, δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξη πὼς γενικὰ δὲν μπορεῖ νὰ κατακτηθεῖ. Πρόκειται γιὰ τὰ τελευταῖα 800 μέτρα!

Ἐδῶ ἀκριβῶς ἀποκαλύπτεται ξεκάθαρα κι ἀπλὰ ἡ ὀξεία ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴν ἐργοδημοκρατία καὶ στὴν πολιτική: Οἱ ἐφημερίδες μας εἶναι γεμάτες ἀπὸ πολιτικὲς συγκρούσεις ποῦ δὲν ὑπολογίζουν καμιὰ δυσκολία τοῦ προτοσῆς τῆς ἐργασίας τῶν ἀνθρώπινων μαζῶν. Αὐτὸ εἶναι εὐνόητο γιατί ὁ πολιτικὸς δὲν καταλαβαίνει τίποτα ἀπὸ τὴν ἐργασία. "Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι μιὰ ἐργοδημοκρατικὴ κοινότητα κλείνει τὶς ἐφημερίδες τῆς στὸν παραλογισμό καὶ τὶς θέτει στὴ διάθεση τῶν εὐχάριστων συνθηκῶν ἐργασίας. Ἀπὸ τὴν ἐργαζόμενη μάζα τῶν ἀνθρώπων θὰ ἔρχονταν ἕνα πλῆθος ἀπὸ προτάσεις καὶ κεντρίσματα, ποῦ θὰ κάνανε ἀδύνατο γιὰ πάντα κάθε πολιτικαντισμό. Ἄς φανταστοῦμε μὲ πόση χαρὰ οἱ μάστορες, οἱ μηχανικοί, οἱ ἐιδικευμένοι ἐργάτες κάθε εἴδους ποῦ συνθέτουν βῆμα πρὸς βῆμα τὸ προτοσῆς τῆς ἐργασίας, θὰ προβάλλανε βελτιώσεις, ἀνακαλύψεις κλπ. θὰ τσακῶνονταν καὶ θ' ἀνταγωνίζονταν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Οἱ συγκρούσεις θὰ ἦταν σφοδρές. Τοῦτο θὰ ἔταν καλὸ. Πέρασαν αἰῶνες μέχρι νὰ καταλήξουμε στὴν ἰδέα νὰ χτιζοῦμε τὰ ἐργοστάσια ὄχι σὰ φυλακές, ἀλλὰ σὰν τόπους ψυχαγωγίας, μὲ πολὺ φῶς, ἀερισμὸ, μπάνια, κουζίνες κλπ. Ἡ ἀνάγκη τῆς πολεμικῆς βιομηχανίας εἰσήγαγε στὸ ἐργοστάσιο τὴ ραδιοφωνικὴ μουσική. Τὸ προτοσῆς αὐτὸ θὰ ἀναπτυσσόταν σὲ τεράστια κλί-

μακα ἂν οἱ ἐφημερίδες ἦταν στὰ χέρια τῶν ἐργαζόμενων κι ὄχι τῶν πολιτικῶν.

Στὰ πρῶτα χρόνια τῆς σοβιετικῆς οἰκονομίας ὑπῆρχαν τὰ ἐρείσματα γιὰ μιὰ ἐργοδημοκρατία. Ἐτσι λ.χ. καλλιεργοῦνταν πολὺ ἡ κατάρτιση τῆς μονόπλευρης ἐξειδικευμένης παιδείας καὶ γινόταν *δλόπλευρη* προετοιμασία τῆς νέας γενιᾶς γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ ζωὴ· μ' αὐτὸ τὸν τρόπο προσπαθοῦσαν νὰ ἀντιδρᾶσουν στὴ φθορὰ τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας. Ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴν «πνευματικὴ» καὶ στὴ «σωματικὴ» ἐργασία μειώθηκε. Ἡ νεολαία δεχόταν μιὰ τόσο πολὺπλευρὴ πνευματικὴ καὶ σωματικὴ προετοιμασία γιὰ τὴν κατοπινὴ ἐπαγγελματικὴ ζωὴ, ὥστε κάθε μέλος τῆς κοινωνίας μποροῦσε νὰ τοποθετηθεῖ σὲ κάθε σημεῖο τοῦ ἐργασιακοῦ προτοσῆς. Ἐτσι λ.χ. οἱ ἐργάτες τοποθετοῦνταν περιοδικὰ σὲ διάφορες θέσεις ἐργασίας, ἀνταλλάσσοντας ἐργάτες ἀπὸ διάφορα ἐργοστάσια. Ὅταν οἱ καλὰ ἐκπαιδευμένοι τεχνίτες ἔφταναν στὴ διεύθυνση τοῦ ἐργοστασίου, μετὰ ἀπὸ λίγο καιρὸ ξαναστελνονταν στὶς μηχανὲς γιὰ νὰ μὴ χάσουν τὴν ἐπαφή μὲ τὴν ἐργασία καὶ ἐξελιχτοῦν σὲ διοικητικούς γραφειοκράτες.

Ἡ *αὐτοδιοίκηση* στὰ ἐργοστάσια ἐκφράστηκε στὴ συγκρότηση τοῦ λεγόμενου «Διευθυντήριου τῶν Τριῶν»: κάθε ἐργοστάσιο διευθυνόταν ἀπὸ τοὺς ἐργάτες τοῦ ἐργοστασίου· ἡ ἐπιλογή γινόταν μέσα ἀπὸ τὸ προσωπικὸ τοῦ ἐργοστασίου. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὸ προσωπικὸ τοῦ ἐργοστασίου συμμετεῖχε ἄμεσα στὴ διεύθυνση. Διενεργοῦνταν εἰδικὰ «συμβούλια παραγωγῆς». Αὐτὸ καὶ πολλὰ ἄλλα γεγονότα ἔδειχναν ὅτι *χαραζόταν* καὶ πάλι ὁ δρόμος γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας ἀνάμεσα στὴν ἀπόλαυση τῆς ἐργασίας καὶ στὴν ἀπόδοση. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ ἀντίπαλος τῆς ἐργοδημοκρατίας θὰ μποροῦσε νὰ ἀναφερθεῖ θριαμβευτικὰ στὸ γεγονός ὅτι οἱ περισσότερες ἀπ' αὐτὲς τὶς κατακτήσεις δὲ θὰ μποροῦσαν νὰ διατηρηθοῦν, ὅτι λ.χ. τὰ συμβούλια τῆς παραγωγῆς τοῦ προσωπικοῦ τῶν ἐργοστασίων θὰ ξέφτιζαν ἢ ἀκόμα καὶ θὰ καταργοῦνταν ὀλικά. Σ' αὐτὸ πρέπει νὰ ἀπαντήσουμε: Μήπως οἱ ἀδελφοὶ Ράιτ δὲν κατάφεραν νὰ πετάξουν, μὴ ποῦ ὁ Δαίδαλος καὶ ὁ Ἴκαρος στὴν ἀρχαιότητα κι ὁ Λεονάρντο ντὰ Βίντσι στὸ μεσαιῶνα ἀπέτυχαν; *Οἱ πρῶτες προσβά-*

σεις για την εργοδημοκρατική διεύθυνση των εργοστασίων ναυάγησαν στη Σοβιετική Ένωση επειδή η αναμόρφωση της διεύθυνσης των εργοστασίων δε συμβάδισε με την αναμόρφωση της δομής των ανθρώπων. Τουτό αποτελεί ένα μάθημα και την επόμενη φορά μπορούν όλα να πάνε καλύτερα.

Το Διευθυντήριο των Τριών και η αυτοδιοίκηση των εργοστασίων καταργήθηκαν πάλι όταν ένας μοναδικός καθοδηγητής ανέλαβε σά διευθυντής την ατομική εθύνη του εργοστασίου μετατρέποντάς την σε μιá ανεξάρτητη διευθυντική θέση. Αυτός ο «διευθυντής» εξακολουθούσε βέβαια να προέρχεται από το στρώμα των εργατών, δηλαδή από το προσωπικό του εκάστοτε εργοστασίου. Όμως αυτός ο ανεξαρτητοποιημένος διευθυντής του εργοστασίου έμελλε σύντομα ν' αναπτύξει όλες τις ιδιότητες ενός επιστάτη, γραφειοκράτη ή επικυρίαρχου. Από δω ξεφύτρωσε άλλωστε ή νέα «κυρίαρχη τάξη» της Σοβιετικής Ένωσης. Αυτό όμως δεν άνετρεπε το γεγονός ότι κάθε εργασιακό προτσές φυσικά και αναγκαία είναι και πρέπει να ναι άφραυτου εργοδημοκρατικό. Η αυτορρύθμιση της εργασίας υπάρχει αθόρημητα. Το ζήτημα είναι ν' αλλάξει ή δομή των εργαζόμενων, έτσι ώστε αυτή ή φυσική εργοδημοκρατία ν' απαλλαγεί από τη φορτική γραφειοκρατία και ν' αναπτύξει τις δικές της μορφές και οργανώσεις. Ο εργοδημοκράτης ποθ είναι έξοικειωμένος με τα εργασιακά προτσές δεν αρνείται τις δυσκολίες· αντίθετα τις προβάλλει επειδή θέλει να τις κατανοήσει και να τις ξεπεράσει. Δε θριαμβολογει για το γεγονός ότι υπάρχουν δυσκολίες, οπισθοδρομήσεις και αποτυχίες όπως κάνει ο πολιτικός, ποθ χτίζει πάνω σ' αυτό την εξουσία του πάνω στις ανθρώπινες μάζες. Δέν τις χρησιμοποιεί για ν' αποδείξει την αδυνατότητα της σχεδιασμένης καταναλωτικής οικονομίας και της αναδιάρθρωσης των ανθρώπων, αλλά απεναντίας οι δυσκολίες τόν διδάσκουν να τα φτιάχνει καλύτερα. Ο παράλυτος μπορεί εύκολα να γελάσει αν ένας δρομέας χάσει το βηματισμό του.

Μεγάλη δυσκολία προκάλεσε στη Σοβιετική Ένωση ήδη από νωρίς το γεγονός ότι ακριβώς ο εξειδικευμένος και ο ενδιαφερόμενος εργάτης ένθουσιαζόταν ελάχιστα με την πολιτική. Νά και μιá φράση ενός στελέχους ποθ το αποδεικνύει χωρίς πολλα

λόγια : «Το πιό σπουδαίο», λέει, «είναι ή αγάπη για το επάγγελμα : οι ειδικευμένοι εργάτες είναι ή καλύτερη εφεδρεία του κόμματος. Το επάγγελμά τους γεμίζει και αναζητούν συνέχεια δρόμους για να βελτιώσουν την εργασία τους. Είναι ποθ συνειδητοί. Όταν κανείς συζητάει μαζί τους και τους ρωτάει γιατί δέν μπαίνουν στο κόμμα, απαντούν πως δέν έχουν χρόνο. Έγώ ενδιαφέρομαι για το πως βελτιώνεται το άτσάλι ή πως ανακατεύεται το μπετόν. Κατόπιν έπινοούν κάτι το δικό τους, εργαλεία κλπ. Ακριβώς για να προσεγγίσουμε τέτοιους εργάτες δέν έχουμε βρει κανένα τρόπο¹ στο μεταξύ αυτοί είναι οι καλύτεροι κι οι πιό εξελιγμένοι. Πάντα απασχολούνται με κάτι κι έπιζητούν να βελτιώσουν την παραγωγή τους».

Το στέλεχος αυτό άγγιξε ένα κεντρικό πρόβλημα της σχέσης ανάμεσα στην πολιτική και την εργασία. Το συναντήσαμε και στη Γερμανία, όπου ακούγαμε συνέχεια : «Εμείς οι φιλελεύθεροι πολιτικοί έχουμε τις σωστές αντιλήψεις κι οι εργάτες μās κατανοούν, αλλά δε θέλουν να έχουν σχέση με την πολιτική· μās είναι δύσκολο να κερδίσουμε ακόμα και τη βιομηχανική εργασία». Ανεξάρτητα από τις πολιτικές απογοητεύσεις, ποθ μετά το 1923 είχαν αποξενώσει στη Γερμανία τη βιομηχανική εργασία από το κομμουνιστικό κόμμα, ένα γεγονός ποθ συνέχεια παραβλέπονταν ή δέν μπορούσε να κατανοηθεί έπαιξε πρωταρχικό ρόλο. Η πολιτική δέν καταλάβαινε τίποτα από τόν εξειδικευμένο προβληματισμό κι ήταν έντελώς απομονωμένη από την εργασία. Ο εργάτης στο εργοστάσιο, ποθ ένδιαφερόταν για τόν κλάδο του, ήταν υποχρεωμένος το βράδυ να «παριστάνει τόν πολιτικό» αν ανήκε σε κάποιο κόμμα. Οι πολιτικοί δέν ήταν σε θέση από το ίδιο το προτσές της εργασίας ν' αναπτύξουν κοινωνικο-επαναστατικές στάσεις και ιδέες· άπλούστατα δέν καταλάβαιναν τίποτα από την εργασία. Αντίθετα προσπαθούσαν να έμποτίσουν τόν εργάτη από τα έξω με αφηρημένη ύψηλή κρατική πολιτική ποθ δέν τόν ένδιεφερε. Απεναντίας κάθε λεπτομέρεια της εργοδημοκρατίας μπορεί ν' αναπτυχθεί οργανικά από την εξειδικευμένη εργασία. Έρωτήματα, όπως : «Πώς θα δια-

1. Η υπογράμμιση δική μου. B.P.

τάξουμε το έργοστάσιό μας αν έχουμε να το διευθύνουμε; Ποιές δυσκολίες πρέπει να ξεπεράσουμε; Πώς θα ορθολογοποιήσουμε το έργοστάσιο για να κάνουμε πιο άνετη τη δουλειά; Ποιές γνώσεις πρέπει ν' αποκτήσουμε ακόμα για να μπορέσουμε να διευθύνουμε καλύτερα το έργοστάσιο; Πώς θα ρυθμίσουμε το θέμα της κατοικίας, του φαγητού, της φροντίδας των παιδιών κλπ.;

Πρέπει σ' όλους τους κάνουν μια υπεύθυνη εργασία να δίνουν την αίσθηση: «Το έργοστάσιο αυτό είναι το παιδί μας που πρέπει να το φροντίσουμε».

Η αποξένωση των εργαζόμενων από την εργασία μπορεί να καταργηθεί μόνο αν οι ίδιοι οι εργαζόμενοι μάθουν να κρατούν κι από τεχνολογική άποψη το έργοστάσιο, το οποίο άλλωστε το κρατούν με την πρακτική τους δουλειά ζωντανό· μ' αυτό τον τρόπο καταργείται το κενό ανάμεσα στην εξειδικευμένη εργασία και στην κοινωνική υπευθυνότητα, που αφανίζει την κοινωνική ζωή. Γίνονται ένα: Μ' αυτό τον τρόπο καταργείται και η αντίθεση ανάμεσα στην απόλαυση της εργασίας και τους μηχανικούς δρους εργασίας. Στη Γερμανία με το φασισμό, ο εργάτης άδιαφορούσε απόλυτα για το προτσές της εργασίας. Ήταν ένας «καθοδηγούμενος», ανεύθυνος υποτελής που έπρεπε να υπακούει στις προσταγές του υπεύθυνου διευθυντή του έργοστασίου· ή είχε την εθνικιστική αττάπατη ότι εκπροσωπεί το έργοστάσιο σά «Γερμανός»· όχι σαν παραγωγός καταναλωτικών άξιών που είναι υπεύθυνος στην κοινωνία· αλλά σά «Γερμανός». Αύτη ή άπατηλή εθνικιστική τοποθέτηση χαρακτήριζε όλη την εργασία NSBO στη Γερμανία, που άποσκοπούσε με όλα τά μέσα να καλύψει την πραγματική άδιαφορία των εργατών για εργασία με την άπατηλή συνταύτιση με το «κράτος». Μά ή κοινωνία είναι κοινωνία και ή μηχανή μηχανή, είτε λειτουργούν στη Γερμανία, στην Άμερική ή στην Όλλανδία. Η κοινωνία και ή μηχανή είναι όπως κι ή «εργασία» διεθνείς καταστάσεις πραγμάτων. «Γερμανική Έργασία» είναι βλακεία! Η φυσική έργοδημοκρατία καταργεί την άδιαφορία· δέν την άποκρύβει με μια άπατηλή συνταύτιση με το «κράτος», το χρώμα των μαλλιών ή με το σχήμα της μύτης, αλλά την εξαλείφει με την πραγματική εύθύνη του εργαζόμενου για το προϊόν του και με την αίσθηση: «Το

έργοστάσιο είναι δικό μας». Δέν πρόκειται για την τυπική «ταξική συνείδηση» του ν' ανήκει κανείς σε μια ορισμένη «τάξη», αλλά για το επαγγελματικό, είδικό ενδιαφέρον, για το εμπράγματο δέσιμο με τη δουλειά, που αντικαθιστά τον εθνικισμό και την ταξική συνείδηση με τη συνείδηση της ειδίκευσης. Μόνο αν είναι κανείς εμπράγματα στενά δεμένος με τη δουλειά του έχει γίνει ικανός ν' αντίληφθει πόσο καταστροφικές είναι οι μορφές εργασίας των δικτατοριών και των τυπικών δημοκρατιών, όχι μόνο για την ίδια την εργασία αλλά και για τη χαρά της εργασίας.

Τη σχέση ενός ανθρώπου προς την εργασία του, όταν αύτη του κάνει κέφι, την ονομάζουμε «λιμπιντική» σχέση προς την εργασία, μιάς κι ή εργασία και ή σεξουαλικότητα (με την πιο στενή και την πιο πλατιά έννοια) είναι στενά άλληλένδετες, είναι συνάμα ένα πρόβλημα της γενετήσιας οικονομίας των ανθρώπων μαζών· άπ' τον τρόπο που οι άνθρωπινες μάζες εφαρμόζουν και ικανοποιούν τη βιολογική τους ενέργεια εξαρτάται ή υγιεινή του εργασιακού προτσές. Η εργασία και ή σεξουαλικότητα προέρχονται από την ίδια βιολογική ενέργεια.

Η πολιτική επανάσταση που επιτελέστηκε από εργάτες δέ μετέδωσε την αίσθηση ότι οι εργάτες είναι υπεύθυνοι για τά πάντα. Έτσι άκολούθησε ή όπισθοδρόμηση σε έξουσιαστικά μέτρα. Η κυβέρνηση της Σοβιετικής Ένωσης είχε από πολύ νωρίς να παλέψει με τη δυσκολία ότι οι εργάτες δέν πονούσαν τά εργαλεία. Οι καταγγελίες για εγκατάλειψη των τόπων εργασίας, για τεράστια «πήγαινε-έλα» των εργατών στά έργοστάσια κλπ. δέ σταμάτησαν ποτέ. Στο Μπαϊρσεν στις 22 του Μάη 1934 έγινε μια λεπτομερής έκθεση, ότι οι συνθήκες στά άνθρακορυχεία είναι «μη ικανοποιητικές», ιδιαίτερα στη σημαντική καρβουνοπαραγωγική περιφέρεια «Ντόνμπας». Η έκθεση έλεγε πως μόνο με έκτακτα μέτρα, με αναδιάταξη των υπεράριθμων μηχανικών και τεχνικών από τά γραφεία στά όρυχεία κλπ. πετύχανε ν' ανεβάσουν το Γενάρη της χρονιάς εκείνης την παραγωγή από 120 σε 148 χιλιάδες τόνους· ώστόσο ούτε καν τότε κινούνταν όλες οι μηχανές, και το Μάη του 1934 ή καθημερινή παραγωγή έπεσε πάλι στις 140 χιλιάδες τόνους. Μιά άπ' τις πιο σημαντικές

αιτίες ήταν ή «άδιαφορία» που έπιδεικνυόταν στη μεταχείριση των μηχανικών εγκαταστάσεων. Μια άλλη αίτια ήταν ότι πολλοί εργάτες *έπιζητούσαν να φύγουν από τις μίνες, «έξαιτίας τής άνοιξης»,* πράγμα για τὸ ὁποῖο κατὰ τὴ γνώμη τοῦ τύπου ἔφταιγε ή «έλλειψη ενδιαφέροντος». Στο διάστημα Γενάρη - Φλεβάρη εγκατέλειψαν τις μίνες 33.000(!) εργάτες και τοποθετήθηκαν 28.000 νέοι εργάτες. Η γνώμη που επικρατούσε ήταν ότι αυτή ή μεγάλη φυγή θα μπορούσε ν' αποφευχθεί αν ή διεύθυνση είχε φροντίσει να δώσει στους εργάτες *καλύτερες συνθήκες διαμονής και τὴν απαραίτητη ψυχαγωγία στις ὥρες τής σχόλης.*

Τούτο χτυπούσε καίρια τὸν άσκητισμὸ των οικονομιστῶν. Η «σχόλη» αναμφίβολα έξυπηρετεῖ τὴν ψυχαγωγία και τὴν *ἀπόλαυση τής χαρᾶς τής ζωής.* Στὰ εργοστάσια δημιουργήθηκαν βέβαια κλάμπ, θέατρα κι άλλα μέσα ψυχαγωγίας. Δέν ήταν λοιπὸν άγνωστη ή σημασία τής χαρᾶς τής ζωής για τὴν υγιεινή τοῦ εργασιακοῦ προτσές. Ὅστοςο επίσημα και ιδιαίτερα διακηρυγμένα στην κοινωνική ιδεολογία, ή εργασία θεωροῦνταν «*άν τὸ περιεχόμενο τής ζωής*» και φέρνονταν σὲ *ἀντίθεση* πρὸς τὴ σεξουαλική ζωή.

Στὴν ταινία *Ὁ δρόμος πρὸς τὴ ζωὴ* ξεσπάει τὴν *ἀνοιξη* μιὰ έξέγερση σὲ εργοστάσιο. Καταστρέφουν τὰ μηχανήματα κι ἀρνοῦνται νὰ δουλέψουν. Στὴν ταινία αὐτὸ τὸ ξέσπασμα ἐρμηνεύεται ἀπὸ τὸ ὅτι *έξαιτίας μιᾶς πλημύρας* δέν μπόρεσε νὰ μεταφερθεῖ τὸ ὑλικὸ για τὴ δουλειά· ή «έκρηξη» *έξηγήθηκε* λοιπὸν ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι «δέν ὑπῆρχαν τὰ μέσα εργασίας». Ἀπεναντίας ήταν φανερό ὅτι οἱ νεαροὶ που ήταν στίς κολεκτίβες τους χωρίς κοπέλες είχαν πάθει πυρετὸ τής *ἀνοιξης,* που ξέσπασε ἀπὸ τὴν ἔλλειψη εργασίας, δέν προκλήθηκε ὅμως ἀπ' αὐτήν. *Ἡ ἀνικανοποίητη σεξουαλικότητα μετατρέπεται εὐκολα σὲ μανία.* Τὸ «ξέσπασμα στὸ σωφρονιστήριο» ἀποτελεῖ ἕνα τέτοιο ξέσπασμα σαδισμού *έξαιτίας τής σεξουαλικῆς ἀνικανοποίησης.* Ὅταν λοιπὸν *ἀκριβῶς τὴν ἀνοιξη* 33.000 εργάτες εγκαταλείπουν μεμιᾶς ἕνα εργοστάσιο δέν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἀμφιβολία ὅτι ὁ λόγος ήταν οἱ ἀνικανοποίητες γενετησιο-οικονομικές συνθήκες στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση. Μὲ τὴ λέξη «γενετησιο-οικονομικές συνθήκες» δέν ἐννοεῖται μονάχα ή δυνατότητα για μιὰ τακτοποιη-

μένη, ἀπολαυστική ἐρωτική ζωή, ἀλλὰ και πέρα ἀπ' αὐτὸ καθετὶ που έχει νὰ κάνει με τὴν ἀπόλαυση και τὴ χαρὰ τής ζωής στὴν εργασία. Ἀντίθετα οἱ σοβιετικοὶ πολιτικοὶ ἐφάρμοσαν ἕνα εἶδος εργασιακῆς θεραπείας κατὰ των σεξουαλικῶν ἀναγκῶν. Ἦταν ἀναπόφευκτο νὰ τοὺς ἐκδικηθεῖ. Στο διάστημα μιᾶς δεκαετίας και πάνω δὲ συνάντησα σὲ κανένα κείμενο τής ἐπίσημης σοβιετικῆς βιβλιογραφίας κάποια ἐνδειξη τέτοιων ἀποφασιστικῶν βιολογικῶν συσχετισμῶν.

Ἡ σχέση τής σεξουαλικῆς ζωῆς τοῦ εργαζόμενου με τὴν ἀποδοτικότητα του στὴ δουλειὰ έχει ἀποφασιστικὴ σημασία. Εἶναι λάθος ὅτι ὅσο περισσότερη σεξουαλικὴ ἐνέργεια ἀποστρέφεται ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση τόσο μεγαλύτερη εἶναι ή ἀπόδοση τής δουλειᾶς, ἀπεναντίας: ὅσο πιὸ ἀπολαυστική εἶναι ή ἐρωτικὴ ζωή τόσο πιὸ γεμάτη και εὐχάριστη εἶναι και ή ἀπόδοση τής εργασίας, ὅταν ἔχουν ἐκπληρωθεῖ ὅλες οἱ ἐξωτερικὲς περιστάσεις. Ἡ *ικανοποιημένη* σεξουαλικὴ ἐνέργεια μετατρέπεται ἀθόρημη σὲ ἐνδιαφέρον για τὴ δουλειὰ και σὲ πίεση για ἕνασχόληση. Ἀντίθετα αν ή σεξουαλικὴ ἀνάγκη δέν εἶναι ἱκανοποιημένη και χορτασμένη τότε ή εργασία διαταράσσεται με διάφορες μορφές. Γιαυτὸ μιὰ βασικὴ ἀρχὴ τής εργασιακῆς υγιεινῆς μιᾶς ἐργοδημοκρατικῆς κοινωνίας εἶναι: *Δέν πρέπει νὰ ἀποκατασταθοῦν μονάχα οἱ ἄριστες ἐξωτερικὲς συνθήκες δουλειᾶς, ἀλλὰ πρέπει νὰ δημιουργηθοῦν και οἱ ἐσωτερικὲς βιολογικὲς προϋποθέσεις ὥστε νὰ ἀναπτυχθεῖ ὀλικὰ ή βιολογικὴ πίεση για ἀπασχόληση.* Ἐπομένως τὸ νὰ *έξασφαλίσουν οἱ μάζες των εργατῶν μιὰ ὀλικὰ ἱκανοποιητικὴ σεξουαλικὴ ζωή εἶναι ή πιὸ σημαντικὴ προϋπόθεση τής χαρούμενης εργασιακῆς ἀπόδοσης.* Ὁ βαθμὸς στὸν ὁποῖο ή εργασία σὲ μιὰ κοινωνία έξυπηρετεῖ τὸ νέκρωμα τής χαρᾶς τής ζωής και ὁ βαθμὸς στὸν ὁποῖο ή εργασία παρουσιάζεται σάν καθῆκον (ἀδιάφορο αν αὐτὸ γίνεται ἀπέναντι σὲ μιὰ «πατρίδα», στὸ «προλεταριάτο», στὸ «ἔθνος» ή ὅπως ἀλλιῶς ὀνομάζονται οἱ διάφορες αὐταπάτες), εἶναι ἕνα σίγουρο κριτήριο τοῦ ἀντιδημοκρατικοῦ χαρακτήρα των ἡγετικῶν στρωμάτων αὐτῆς τής κοινωνίας. Ὅπως «καθῆκον», «κράτος», «πειθαρχία και τάξη», «θυσία» κλπ., ἔτσι κι ή «χαρὰ τής ζωής», ή «ἐργοδημοκρατία», ή «αὐτοδιαχείριση», «ή χαρὰ τής εργασίας», ή

«φυσική σεξουαλικότητα» είναι άξεχώριστα δεμένα μεταξύ τους.

Στην ακαδημαϊκή φιλοσοφία σπᾶνε ἄσκοπα τὸ κεφάλι τους ἂν ὑπάρχει βιολογικὴ ἀνάγκη γιὰ ἐργασία ἢ ὄχι. Κι ἐδῶ ὅπως καὶ παντοῦ ἡ ἔλλειψη ζωντανῆς ἐμπειρίας ἀποκλείει τὴν ἐπίλυση τοῦ αἰνίγματος. Ἡ πίεση γιὰ ἐνασχόληση δημιουργεῖται μέσα σὲ βιολογικὲς πηγὲς διέγερσης τοῦ ὄργανισμοῦ· εἶναι λοιπὸν φυσικὰ δοσμένη. Οἱ μορφὲς τῆς ἐργασίας ὅμως ἔχουν γεννηθεῖ κοινωνικὰ κι ὄχι βιολογικά. Ἡ πίεση γιὰ ἐνασχόληση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ξετυλίγεται σὰν παιχνίδι, ἐκπληρώνεται αὐθόρμητα μὲ ἐμπράγματα προβλήματα καὶ σκοποὺς καὶ μπαίνει στὴν ὑπηρεσία κοινωνικῆς καὶ ἀτομικῆς ἱκανοποίησης τῶν ἀναγκῶν. *Ἐφαρμοσμένη στὴν ἐργασιακὴ ὑγιεινὴ: Ἡ ἐργασία πρέπει νὰ διαταχθεῖ μὲ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ ἀναπτυχθεῖ καὶ νὰ ἱκανοποιηθεῖ ἡ βιολογικὴ ἀνάγκη τῆς ἐνασχόλησης.* Αὐτὴ ἡ λειτουργία ἀποκλείει κάθε εἶδος ἠθικο-αὐταρχικῆς ὑποχρεωτικῆς ἐργασίας, γιατί δὲν ἀνέχεται διαταγές· ἀπαιτεῖ:

1. νὰ δημιουργηθοῦν οἱ ἀριστες ἐξωτερικὲς συνθῆκες ἐργασίας (προστασία τῆς ἐργασίας, μείωση τῶν ὥρῶν ἐργασίας, ἐναλλαγή ... ἰς ἐργασιακὲς λειτουργίες, ἀποκατάσταση ἄμεσης σχέσης τοῦ ἐργαζόμενου πρὸς τὸ προϊόν του).

2. νὰ ἀπελευθερωθοῦν οἱ φυσικὲς ὁρμὲς ἐνασχόλησης. (Νὰ ἐμποδιστεῖ ὁ σχηματισμὸς ἀποστεωμένων χαρακτηριστικῶν θωρακίσεων).

3. νὰ δημιουργηθοῦν ὅλες οἱ προϋποθέσεις ὥστε ἡ σεξουαλικὴ ἐνέργεια νὰ μπορέσει νὰ μετατραπεῖ σὲ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐργασία. Γιαντὸ εἶναι ὑποχρεωμένη:

4. καταρχὴ νὰ μπορεῖ νὰ ἱκανοποιηθεῖ καὶ νὰ ἔναι πραγματικὰ ἱκανοποιημένη. Αὐτὸ ἀπαιτεῖ τὴν ἐξασφάλιση ὅλων τῶν προϋποθέσεων γιὰ μιὰ ὀλικὰ ἱκανοποιημένη, σεξουαλοικονομικὴ, κοινωνικὰ θετικὴ σεξουαλικὴ ζωὴ τῆς μάζας τῶν ἐργαζόμενων (ὑγιεινὴ τῆς κατοικίας, πρόληψη τῶν συλλήψεων, θετικὴ γενετησιο-οικονομία στὴν καθοδήγηση τῆς σεξουαλικότητας τῶν παιδιῶν καὶ τῶν νέων).

Πρέπει ν' ἀντιληφθοῦμε ἀντικειμενικὰ τὴν ὀπισθοδρόμηση στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσι γιὰ νὰ διδαχτοῦμε ἀπὸ τὶς ἐξελίξεις: Ἐγίνε λαθεμένη ἐκτίμηση τῶν διαρθρωτικῶν δυσκολιῶν τῶν μαζῶν· ὑπῆρχε ἡ πεποίθηση πὼς εἶχαν νὰ κάνουν μ' ἓνα δευτέρης διαλογῆς κι ἀπλὰ «ἰδεολογικὸ» παράγοντα. Ἐκεῖνο ποὺ καταδικαζόταν μὲ περισσότερο ἢ λιγότερο ἠθικιστικὸ τρόπο σὰν «παλιὲς παραδόσεις», «ἀνέσεις», «προσκόλληση στὸ μικροαστισμὸ» κλπ. ἦταν στὴν πραγματικότητα ὅπως ἀποδείχτηκε ἓνα πολὺ πιὸ ἐκτεταμένο καὶ δυσεπίλυτο πρόβλημα ἀπὸ τὴν τεχνικοποίηση τῆς οἰκονομίας. Ἡ σοβιετικὴ κυβέρνησι, κάτω ἀπ' τὴν πίεση ἐνὸς ἐχθρικοῦ, ἰμπεριαλιστικοῦ περιγύρου ποὺ ἀπειλοῦσε μὲ πόλεμο, εἶχε ν' ἀντιμετωπίσει τὸ καθῆκον τῆς πραγματοποίησης τῆς ἐκβιομηχάνισσης ὅσο τὸ δυνατὸ πιὸ γρήγορα· γιαντὸ ἀναγκάστηκε νὰ ξαναχρησιμοποιήσει αὐταρχικὲς μεθόδους· τὰ πρῶτα ἐρείσματα γιὰ μιὰ κοινωνικὴ αὐτόνομη δραστηριότητα ἐγκαταλείφθηκαν.

Προπάντων ἀπέτυχε ἡ μετάθεση τοῦ ἐνδιαφέροντος στὴν ἐργασία, ἀπὸ τὴν καταναγκαστικὴ, αὐταρχικὴ στὴ θεληματικὴ, βιολογικὰ ἀπολαυστικὴ ἀπόδοσι. Ἡ ἐργασία ἐξακολουθοῦσε νὰ γίνεται κάτω ἀπ' τὴν πίεση ἐντονοῦ ἀνταγωνισμοῦ, πάντοτε ὅμως μὲ τὸ μηχανισμό τῆς ἀπατηλῆς συνταύτισης μὲ τὸ κράτος. Παρουσιάστηκε, ὅπως διαπίστωσε ὁ Στάλιν στὸ 17ο συνέδριο τοῦ ΚΚΣΕ, μιὰ «ἀποπροσωποποίηση τῆς ἐργασίας», μιὰ «ἀδιαφορία ἀπέναντι στὸ ὑλικὸ» ποὺ δουλεύοταν, κι ἀπέναντι στὰ προϊόντα ποὺ θὰ φτάνανε ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιο στὸν καταναλωτὴ. Ὁ θεσμὸς τῆς ἐπιστασίας τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἀγροτῶν, ποὺ συστήθηκε τὸ 1917 στὴν Κεντρικὴ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ τὴν ἐλέγξει καὶ ποὺ ἦταν μιὰ συνεπῆς δημοκρατικὴ διάταξι, ἀποδείχτηκε ἀνεπαρκῆς. Ὁ Στάλιν διαπίστωσε:

«Ἡ ἐργατικὴ καὶ ἀγροτικὴ ἐπιστασία ἐξαιτίας τῆς ὀργάνωσῆς τῆς δὲν μπορεῖ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὶς ἀπαιτήσεις ἐνὸς καλοῦ ἐλέγχου¹ στὴν ἐπιτέλεσι τῆς ἐργασίας. Πρὶν ἀπὸ μερικὰ χρόνια, ποὺ ἡ ἐργασία μας σὲ οἰκονομικὸ πεδίο ἦταν ἀπλούστερη καὶ λιγότερο

1. Ἡ ὑπογράμμισι εἶναι δική μου. Β.Ρ.

ικανοποιητική και που μπορούσε κανείς να υπολογίζει στη δυνατότητα να έποπτεύει τη δουλειά όλων των λαϊκών κομμισάριων κι όλων των οικονομικών οργανώσεων, κυρίαρχο ρόλο έπαιζε ή εργατική και αγροτική επιστασία. Σήμερα όμως που η εργασία μας στο οικονομικό πεδίο έχει αναπτυχθεί κι έχει γίνει περίπλοκη, που δεν υπάρχει πια ή αναγκαιότητα ούτε ή δυνατότητα να επιθεωρείται από ένα κεντρικό σημείο, ή εργατική και αγροτική επιστασία πρέπει ν' αναπροσαρμοστεί. Δέ χρειαζόμαστε τώρα καμιά επιστασία, αλλά τον έλεγχο της εκτέλεσης των αποφάσεων των κεντρικών υπηρεσιών¹. Χρειαζόμαστε τώρα μια οργάνωση, που χωρίς να βάζει στον έαυτό της το δυσάρεστο σκοπό να επιθεωρεί τὰ πάντα, θά 'ναι σέ θέση να συγκεντρώνει όλη την προσοχή της στον έλεγχο, στην εξέταση του πώς εκτελούνται οι αποφάσεις των κεντρικών θεσμών. Μια τέτοια οργάνωση μπορεί να 'ναι μόνο ή σοβιετική επιτροπή έλέγχου του συμβουλίου των λαϊκών επιτροπών της Σοβιετικής Ένωσης, που εργάζεται κατ' έντολή του συμβουλίου των λαϊκών κομμισάριων κι έχει επιτόπου εκπροσώπους που είναι ανεξάρτητοι από τις τοπικές οργανώσεις². Για να 'χει όμως αρκετή έξουσία και να 'ναι σέ θέση, αν παραστεί ανάγκη, να έλέγξει τον κάθε υπεύθυνο λειτουργό, είναι απαραίτητο τὰ υποψήφια μέλη των επιτροπών έλέγχου των Σοβιέτ να ορίζονται³ από το συνέδριο του κόμματος και ή επιλογή τους να επικυρώνεται από το συμβούλιο των λαϊκών κομμισάριων και την Κεντρική Έκτελεστική της ΕΣΣΔ. Πιστεύω πώς μόνο μια τέτοια οργάνωση είναι σέ θέση να ενισχύσει τον έλεγχο των σοβιέτ και την πειθαρχία τους¹...

Είναι απαραίτητο τὰ μέλη της οργάνωσης αυτής να μπορούν να επιλεγούν και να ανακληθούν μόνο από το ανώτατο όργανο, το συνέδριο του κόμματος². Δέν μπορεί να υπάρξει καμιά άμβολία ότι μια τέτοια οργάνωση θά 'ναι πραγματικά ικανή να εξασφαλίσει τον έλεγχο της εκτέλεσης των αποφάσεων των κεντρικών οργάνων του κόμματος και να ενισχύσει την πειθαρχία του κόμματος³».

1-3. Οι υπογραμμίσεις είναι δικές μου. Β.Ρ.

1-3. Οι υπογραμμίσεις είναι δικές μου. Β.Ρ.

Έδώ εμφανίζεται ξεκάθαρα ή υπαναχώρηση από την αυτοδιοίκηση των εργοστασίων προς την κατεύθυνση της αυταρχικής διεύθυνσης των εργοστασίων. Η «εργατική και αγροτική επιστασία», που στην αρχή είχε να έλέγξει τη διεύθυνση του κράτους, εξαφανίστηκε έντελώς και αντικαταστάθηκε από τον έλεγχο της επιτελούμενης εργασίας των εργατών κι αγροτών από διορισμένα κρατικά όργανα. Οι εργάτες κι οι αγρότες συγγήσανε και το φιάσκο της κοινωνικής δημοκρατίας ολοκληρώθηκε. Η άνικανότητα των ανθρώπινων μαζών για έλευθερία ούτε είλώθηκε ούτε αναγνωρίστηκε.

Αυτή ή αναπροσαρμογή έγινε αναγκαία για να διατηρηθεί ή συνοχή της ρωσικής κοινωνίας. Η ατενέργεια της μάζας των εργαζόμενων δέν είχε αναπτυχθεί ή παρέμενε ανεπαρκής. Δέν είχε αναπτυχθεί και δέν μπορούσε ν' αναπτυχθεί έπειδή το κόμμα των κομμουνιστών διακήρυξε βέβαια μια φορά την αρχή της ατενέργειας, δέ γνώριζε όμως τὰ μέσα για να την αναπτύξει. Ένώ παλιότερα ή εργατική και αγροτική επιστασία σαν εκλεγμένος εκπρόσωπος του συνεδρίου των σοβιέτ, είχε το καθήκον να έλέγχει και να επιτηρεί όλους τους κομμισάριους των σοβιέτ και όλες τις οικονομικές οργανώσεις, ένω λοιπόν παλιότερα ή μάζα, που επέλεγε άλλωστε το σοβιέτ, είχε την έποπτεία του κόμματος και της οικονομίας, τώρα μεταβίβασε τη λειτουργία αυτή στο κόμμα και στα διορισμένα από το κόμμα όργανα, που ήταν ανεξάρτητα από τις τοπικές σοβιετικές οργανώσεις. Ένώ ή εργατική και αγροτική επιστασία ήταν μια έκφραση της κοινωνικής τάσης για ατενέργεια και αυτοδιοίκηση της μάζας, ή καινούργια «επιτροπή έλέγχου» ήταν ή έκφραση της έξουσιαστικής εκτέλεσης των αποφάσεων του κόμματος. Δέν ήταν λοιπόν παρά μια άπ' τις πολλές οπισθοδρομήσεις από την πρόθεση για αυτοδιαχείριση στην αυταρχική διεύθυνση της κοινωνίας και της οικονομίας της.

Μπορούσε αυτό το βήμα να θεωρηθεί σαν επακόλουθο της καθαυτό προβληματικής φύσης των σοβιέτ; Η άπάντηση είναι : Φιάσκο δέν ήταν τὰ σοβιέτ σαν εκπρόσωποι των εργαζόμενων, αλλά ή ποδηγέτησή τους από τους πολιτικούς. Η σοβιετική κυβέρνηση ήταν υποχρεωμένη με κάθε τρόπο να επιλύσει τὰ

προβλήματα της οικονομίας και της πειθαρχίας στη δουλειά. Μιάς κι απέτυχε ή άρχη της αυτοδιαχείρισης, έπρεπε ν' αντικατασταθεί πάλι απ' την εξουσιαστική άρχη. Αυτό δέ σημαίνει πώς αποδεχόμαστε την εξουσιαστική άρχη· απεναντίας, τονίζουμε αυτή την καταστροφική όπισθοδρόμηση μόνο για να αναζητήσουμε τους λόγους μιάς όπισθοδρόμησης και για να βοηθήσουμε να νικήσει ή κοινωνική αυτοδιαχείριση *έξαλείφοντας* τις δυσκολίες. *Η εδύνη πέφτει έδω όλικά και βαριά πάνω στις ίδιες τις εργαζόμενες ανθρώπινες μάζες.* Αν δέ διαπαιδαγωγηθούν μόνες τους να καταργήσουν τις δικές τους αδυναμίες, τότε θα εξακολουθήσουν να μένουν προσκολλημένες στις μορφές της αυταρχικής κυριαρχίας. Κανείς δέν μπορεί να τις βοηθήσει. Αυτές, μόνες αυτές είναι υπεύθυνες. Αυτό και μόνο αυτό είναι άληθινό κι έλπιδοφόρο. Δέν πρέπει να κατηγορηθεί ή σοβιετική κυβέρνηση ότι ξαναχρησιμοποίησε εξουσιαστικές και ήθικιστικές διοικητικές μεθόδους, ήταν *ύποχρεωμένη* να τό κάνει αν δέν ήθελε να διακινδυνεύσει τά πάντα. Πρέπει να κατηγορηθεί ότι λησμόνησε την αυτοδιαχείριση, ότι την ανέβαλε για τό μέλλον δίχως να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για κάτι τέτοιο. Πρέπει να κατηγορηθεί γιατί ή *σοβιετική κυβέρνηση* λησμόνησε πώς τό κράτος πρέπει ν' απονεκρωθεί. Πρέπει να κατηγορηθεί ότι την άποτυχία της αυτοδιαχείρισης και της αυτενέργειας της μάζας δέν την έκανε άφετηρία για νέες μεγάλες προσπάθειες· ότι θέλησε να πείσει τόν έαυτό της και τόν κόσμο ότι παρόλα αυτά αυτή ή αυτενέργεια εξακολουθούσε ν' αναπτύσσεται κι ότι κυριαρχούσε ό «πλήρης σοσιαλισμός» και ή «άληθινή δημοκρατία». Οί αυταπάτες έμποδίζουν πάντα να επιτελεστεί *πραγματικά* εκείνο πού προβάλλουν· είναι λοιπόν σαφές πώς τό πρώτο καθήκον τού κάθε άληθινού δημοκράτη είναι να βλέπει και να ανακαλύπτει τέτοιου είδους εξέλικτικές δυσκολίες και να βοηθάει να υπερνικηθούν. Άπροκάλυπτη διακήρυξη της δικτατορίας είναι πολύ λιγότερο επικίνδυνη από την κατ' έπίφαση δημοκρατία. Κατά της πρώτης μπορεί κανείς ν' αντισταθεί· ή κατ' έπίφαση δημοκρατία είναι σαν τό αναρρηχητικό φυτό στό σάμα τού ανθρώπου πού πνίγεται. Δέν μπορούμε λοιπόν να μήν κατηγορήσουμε τούς σοβιετικούς πολιτικούς για

άνεντιμότητα. Έβλασαν την πρόοδο της άληθινής δημοκρατίας στόν κόσμο περισσότερο από τόν Χίτλερ. Η μομφή αυτή φαίνεται σκληρή, είναι όμως άναπόφευκτη. Δέν μπορεί να μιλάει κανείς μόνο για αυτοκριτική. Όσο όδυνηρή και νά 'ναι, πρέπει να την *εφαρμόζει*.

Η άποτυχία της αυτοδιοίκησης και της αυτοδιαχείρισης στην Σοβιετική Ένωση όδήγησε στη συνέχεια σε μιá όργάνωση της εργασιακής πειθαρχίας πού έκφράστηκε καθαρά με τό πολεμικό άνοιγμα τού πρώτου πενταετούς σχεδίου. Η έπιστήμη της οικονομίας ήταν ένα «όχυρό» πού έπρεπε να «κατακτηθεί» από τη νεολαία. Οί έφημερίδες μιλούσαν για τις «έκστρατείες», τά «μέτωπα» με τη μορφή πολεμικών ανταποκρίσεων· στρατιές εργατών «έδιναν μάχες», ταξιαρχίες έκαναν έφόδους στό «στενά». «Σιδερένια τάγματα» «κέρδιζαν μάχες μέσα σε καταιγισμό πυρός». Συγκροτούνταν «όργανωτικά πλαίσια», στηλιτεύονταν «λιποτάκτες», πραγματοποιούνταν «έλιγμοί», γινόταν «θόρυβος» και «κινητοποίηση». Τό «εύκίνητο ίππικό» καταλάμβανε «μ' επιθέσεις» δύσκολα «ψώματα».

Τά παραδείγματα αυτά απ' τη σοβιετική λογοτεχνία άρκουν για να δείξουν ότι ή πραγματοποίηση τού γιγάντιου πενταετούς σχεδίου ήταν δυνατό να γίνει μόνο με τη βοήθεια μιáς ιδεολογίας πού ν' άρνεϊται την πολεμική άτμόσφαιρα και να δημιουργεί μιá *πολεμική άτμόσφαιρα*. Η αίτία γι' αυτό ήταν ότι οί μάζες ήταν άνίκανες για την έλευθερία. Η έπιτυχημένη έκβιομηχάνιση έξυπηρετούσε τό αξιόμαχο της χώρας, πού εξαιτίας τού ναυαγίου της δυτικής κοινωνικής επανάστασης και προπάντων με την άποτυχία της αυτοδιοίκησης της σοβιετικής κοινωνίας βρισκόταν σε έμπόλεμη κατάσταση. Η σοβιετική διπλωματία είχε τότε τό δύσκολο έργο να άπωθήσει κάθε πολεμική σύγκρουση, και προπάντων με την Ίαπωνία, εξαιτίας της ανατολικοκινητικής σιδηροδρομικής γραμμής και της Ματζουρίας. Όστόσο αυτό πού εξαιτίας τών άντικειμενικών αναπτυξιακών περιστάσεων ήταν τότε άναπόφευκτο και χρήσιμο την εποχή εκείνη, άφού πραγματικά θαράκιζε τη Σοβιετική Ένωση έναντια στις ιμπεριαλιστικές έπιβουλές, είχε δυό καταστρεπτικές έπιπτώσεις :

1. Όταν ένας λαός 160 εκατομμυρίων διατηρείται για χρόνια σε μια πολεμική ατμόσφαιρα και γεμίζεται με μια πολεμική ιδεολογία, αυτό επηρεάζει τη διαμόρφωση της ανθρώπινης δομής. Όταν επιτεύχθηκε κι ο σκοπός αυτής της πολεμικής ιδεολογίας, ή πολεμική δομή της ήγερσίας των μαζών απέκτησε δική της νομοτέλεια. Η «άνιδιοτελής προσφορά» σαν *ιδανικό* της ζωής αποτέλεσε βαθμιαία στη διαπαιδαγώγηση της μάζας μαζικο-ψυχολογικό έδαφος, πάνω στο οποίο μπορούσαν να διαδραματιστούν οι ανελεύθερες διαδικασίες των δικών, των εκτελέσεων και των κάθε είδους αναγκαστικών μέτρων. Ποιός θέλει να υποτιμά ακόμα μετά απ' όλα αυτά το ρόλο της βιοψυχολογίας στην ανάπτυξη της ελεύθερης κοινωνίας;

2. Όταν μια κυβέρνηση που αισθάνεται να περιτριγυρίζεται από έχθρους επηρεάζει κατά κάποιο πολεμικό-ιδεολογικό τρόπο τους ανθρώπους και μέσα στην παραζάλη της επίλυσης δύσκολων προβλημάτων ξεχνάει το ουσιαστικό της καθήκον, τότε εύκολα φτάνει να διατηρεί αυτή την ατμόσφαιρα και να την εντείνει ακόμα περισσότερο, ακόμα κι όταν *μετά* την εκπλήρωσή του σκοπού έχει γίνει περιττή. Η μάζα των ανθρώπων είναι και παραμένει ξένη, μένει απέξω, φυτοζωεί ή ξεπερνάει τις ανάγκες της με τον παράλογο εθνικισμό.

Ο αυταρχικός διακανονισμός του εργασιακού προτσές ταίριαζε απόλυτα στην πολεμική ατμόσφαιρα μέσα στην οποία ζούσαν οι σοβιετικοί. Ούτε γινόταν ούτε μπορούσε να γίνει σκέψη για μιάν αναδιάταξη των μεθόδων εργασίας με σκοπό την αυτοδιοίκηση. Ο ήρωισμός που επέδειξε ιδιαίτερα ή Κομσομόλ στον αγώνα για τη βιομηχανική οικοδόμηση ήταν αξιοθαύμαστος. Ωστόσο πώς διακρίνεται ο ήρωισμός της Κομσομόλ ως προς την ουσία του από τον ήρωισμό της χιτλερικής νεολαίας ή ενός ιμπεριαλιστικού πολεμιστή; Ποιά πάει ή πάλι για την *ανθρώπινη* (όχι την εθνική) ελευθερία; Είναι παραπλανητικό να εκτιμάται λιγότερο ο ήρωισμός ενός Άγγλου ή Γερμανού στρατιώτη στον παγκόσμιο πόλεμο απ' τον ήρωισμό ενός κομσομόλου στη βιομηχανική οικοδόμηση. Αν δέν ξεχωρίζουμε αυστηρά και ξεκάθαρα το ήρωικό αίσθημα από το σκοπό

της ελευθερίας, καταλήγουμε εύκολα σ' ένα κανάλι που δέν έχει πια καμιά σχέση με τη σαφή χάραξη ενός σκοπού (*αυτοδιοίκηση!!*). Σίγουρα ο ήρωισμός ήταν «αναγκαίος», αλλά δεδομένου ότι έλειπε ή απελευθερωτική αναδιάρθρωση της μάζας των ανθρώπων, έλειπε και ή επίτευξη της κοινωνικής κατάστασης για την οποία είχαν αγωνιστεί και θυσιαστεί γενιές δλόκληρες από αγωνιστές της ελευθερίας. Δεδομένου ότι «αποπροσωποποιούνταν» το ενδιαφέρον για την εργασία, χρησιμοποιήθηκε πάλι ή μέθοδος του «κινήτρου». Εισάχθηκε και πάλι το σύστημα της *πριμοδότησης*: γίνανε διακρίσεις στην πρόνοια και στη διαμονή των εργατών ανάλογα με την αξία της εργατικής τους δύναμης, κι ακόμα περισσότερο μάλιστα εισάχθηκε πάλι με πιό έντονη μορφή ή δουλειά κατ' αποκοπή. Όλα αυτά ήταν «αναγκαία», θά 'πρεπε όμως να 'ναι σαφές ότι όλα κινούνταν προς μια κατεύθυνση αντίθετη με τους αρχικούς στόχους.

Ο ήθικός αυταρχικός διακανονισμός της εργασίας εκφράστηκε και στο γεγονός ότι εφαρμόστηκαν «μέτρα» κατά των εργατών για να μην εγκαταλείψουν τα εργοστάσια. Οί εργάτες έπρεπε λ.χ. να αναλάβουν την υποχρέωση να παραμείνουν μέχρι το τέλος του πενταετούς σχεδίου. Δεδομένου ότι το 40% της βιομηχανίας της Σοβιετικής Ένωσης εξυπηρετούσε την εποχή του πενταετούς σχεδίου την παραγωγή πολεμικού ύλικού, ή εργασία έπρεπε ν' αλξηθεί σημαντικά για να διατηρηθεί το ύψος της βιομηχανίας καταναλωτικών αγαθών. Έτσι λ.χ. για να κεντριστεί ή φιλοδοξία πραγματοποιούνταν «βραδυνά εργασίας», με διάφορους διαγωνισμούς και παιχνίδια.

Στα εργοστάσια αναρτήθηκε ένας *μαύρος* κι ένας *κόκκινος* πίνακας. Στο μαύρο πίνακα έμπαιναν τα ονόματα των «ατεμπέληδων», στον κόκκινο πίνακα των «φρόνιμων, χρήσιμων» εργατών. Δέ δινόταν καμιά πληροφορία για την επίδραση της ήθικης εξύψωσης των μόν και της ήθικης κατάπτωσης των δέ πάνω στη διαμόρφωση του χαρακτήρα. Ωστόσο με όλα όσα ξέρουμε για τα τέτοιου είδους μέτρα, είναι σίγουρο το συμπέρασμα, ότι ή επίδραση πάνω στη διαμόρφωση του χαρακτήρα ήταν καταστρεπτική. Εκείνος που γραφόταν στο μαύρο πίνακα αισθανόταν ντροπή, φθόνο, υποτίμηση, ακόμα κι έντονο μίσος: εκείνος

πού γραφόταν στὸν κόκκινο πίνακα μπορούσε νὰ θριαμβολογεῖ ἀπέναντι στοὺς ἀνταγωνιστές, μπορούσε νὰ αἰσθάνεται σὰ νικητής, μπορούσε νὰ ἀναζωογονήσει τὴν ὀμότητά του καὶ ν' ἀφήσει τὴ ματαιοδοξία του νὰ θριαμβολογεῖ. Ἐντούτοις ὁ ἥττημένος σ' ἓνα τέτοιο ἀγῶνα δὲν ἦταν ἀπαραίτητα ὁ «χειρότερος». Ἀπεναντίας, μπορούμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι κάποιοι ἀνάμεσα στοὺς «μαύρους» ἦταν ἄνθρωποι ἀπελευθερωμένοι, ἔστω καὶ νευρωτικοί. Κι ὁ νικητής δὲν ἦταν ἀπαραίτητα ἓνας ἀπελευθερωμένος ἄνθρωπος, γιατί ἐκεῖνο ἀκριβῶς πού κεντριζόταν σ' αὐτὸν γνωρίζουμε πῶς εἶναι οἱ οὐσιαστικὲς ιδιότητες τοῦ ματαιόδοξου, τοῦ φιλόδοξου, τοῦ καταδότη, κοντολογίης τοῦ πανουκλιασμένου ἀνθρώπου.

Τὸ πόσο λίγο σκέφτονταν ὅτι τὸ κράτος πρέπει ν' ἀπονεκρωθεῖ καὶ νὰ παραδῶσει τὶς λειτουργίες του στοὺς ἀνθρώπους, τὸ ἀποδείχνει ἓνα ποίημα πού χρησιμοποιήθηκε γιὰ νὰ κεντρίσει τὴν ἐργατικὴ πειθαρχία :

Τὸ κράτος χρειάζεται γιὰ τὰ κολχόζια
μύριοι ἀτσάλινοι ἀγωνιστές.

Ἄπ' τὸν Εἰρηνικὸ ὡς τὸ Μίνσκ, ἀπὸ τὴ Βιάτκα ὡς τὴν Κριμαία
τὸ καρπερὸ χωράφι λαχταράει τὸ τρακτέρ.

Τὸ κράτος φωνάζει!

Ἐμπρός, ἔμπρός! Ὁ ἓνας γιὰ τὸν ἄλλο!
Προχωράτε!

Νύχτα καὶ μέρα τὸ σφυρὶ

δουλεύει χτύπο χτύπο

καὶ φτιάχνουμε ἑκατὸ φορὲς καθημερινὰ

ἓνα καινούργιο ἀτσάλινο ἄτι γιὰ τὴ χώρα.

«Τὸ κράτος χρειάζεται» — ἀντὶ «Ἐμεῖς χρειάζομαστε». Αὐτὸ ἴσως δὲν ἔχει καμιὰ διαφορὰ γιὰ τὸν πολιτικὸ ἐπὶ τῶν οικονομικῶν γιὰ τὴ διαρθρωτικὴ ἀναμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου, ὅμως τέτοιου εἶδους διατυπώσεις ἔχουν ἀποφασιστικὴ σημασία.

Κραυγαλέο δεῖγμα γιὰ τὴν κατάσταση ἀνάγκης τῆς ἐργατικῆς λειτουργίας ἦταν τὸ λεγόμενο κίνημα Σταχάνωφ. Σταχανοβιστές

ὀνομάζονταν οἱ ἐργάτες πού ξεπερνοῦσαν κατὰ πολὺ τὴ μέση παραγωγικότητα στὰ ἐργοστάσια. Ὁ Σταχάνωφ ἦταν ὁ πρῶτος βιομηχανικὸς ἐργάτης πού ἡ ἀπόδοσή του ἔφτασε σὲ ὕψη ρεκόρ. Εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ βάση τοῦ σταχανοβισμοῦ ἦταν ἡ ἀδιαφορία τῶν ἐργατικῶν μαζῶν γιὰ τὴν ἐργασία. Ἐδῶ ἔχει λίγο νόημα ὁ ἰσχυρισμὸς πῶς τὰ ξέρουμε καλύτερα. Ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσὴ ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ ἀνεβάσει τὴν παραγωγὴ ψηλά. Μιᾶς κι ἡ μάζα τῶν ἐργατῶν ἀρνιόταν νὰ τὸ κάνει, χρησιμοποίησε σὰ μέσο τὴ φιλοδοξία τοῦ ρεκόρ καὶ κλιμάκωσε τὸ μισθὸ τῆς ἐργασίας. Ὡστόσο ἡ ἀναγκαιότητα αὐτῆς τῆς διαδικασίας δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀποστρέψει ἀπὸ τὸ βασικὸ πρόβλημα : μιὰ ἐλάχιστη αὔξηση τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τῆς ἰκανότητας γιὰ τὴ δουλειὰ τοῦ κάθε μεμονωμένου ἐργάτη θὰ ἔκανε περιττὸ τὸ κίνημα Σταχάνωφ. Αὐτὸ ὅμως πάλι θὰ ἀπαιτοῦσε πλήρη ἀνατοποθέτηση τῆς σεξουαλικῆς πολιτικῆς καὶ τῆς σεξουαλικῆς διαπαιδαγώγησης τῆς ρωσικῆς κοινωνίας. Γιὰ κάτι τέτοιο ἔλειπαν οἱ γνώσεις καὶ ἡ θέληση.

Ὁ ἔκτροχιασμὸς στὸ σταχανοβισμὸ εἶχε ἄσχημες ἐπιπτώσεις στὴ διαμόρφωση τῶν ἀνθρώπων. Μονάχα οἱ πιὸ φιλόδοξοι καὶ οἱ πιὸ ὡμοὶ μπορούν νὰ ἀκολουθήσουν τὴ φιλοδοξία τοῦ ρεκόρ. Ἡ μάζα τῶν ἐργατῶν μένει μακριὰ καὶ ἔξω. Δημιουργεῖται ἓνα χάσμα ἀνάμεσα στὴ μάζα τῶν μέσων ἐργαζόμενων καὶ σὲ μερικὸς λιγοστοὺς ἀθλητὲς τῆς ἐργασίας, πού εὐκόλα ἀναπτύσσονται σὲ μιὰ καινούργια κυρίαρχη τάξη. Ὅσο ἡ κοινωνικὴ ἐργασία δὲν ἐπιτελεῖται ἀπὸ τὴ μάζα τῶν ἐργαζόμενων μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ μὲ τὴ συνείδηση τῆς *προσωπικῆς ὑπευθυνότητος*, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος γιὰ μετατροπὴ τῆς καταναγκαστικῆς πειθαρχίας σὲ χαρὰ γιὰ ἐργασία. Καὶ τότε θὰ ὑπάρχουν ἐπίσης τὰ παράπονα γιὰ τοὺς ἐργαζόμενους, γιὰ τὴν κακὴ παραγωγὴ, γιὰ τὴν ἀπουσία ἀπ' τὸ ἐργοστάσιο καὶ γιὰ τὴν κακὴ συντήρηση τῶν μηχανῶν. Τὸ καινούργιο χάσμα ἀνάμεσα στοὺς ἐργαζόμενους παράγει φθόνου καὶ ματαιοδοξία στοὺς πιὸ ἀδύναμους, αὐτο-οἴηση καὶ ρατσιστικὴ ἀλαζονεία στοὺς πιὸ ἰσχυροὺς. Δὲν μπορεῖ νὰ κερδίσει ἔδαφος ἓνα αἶσθημα ἀλληλεξάρτησης. Θὰ κυριαρχήσουν οἱ καταδόσεις καὶ οἱ συναισθηματικὲς πανουκλιασμένες ἀντιδράσεις.

Οί έκτιμήσεις τῶν ἐθνικοσοσιαλιστῶν ἢ φασιστῶν ἰδεολόγων ἀποτελοῦν ἓνα καλὸ μέτρο γιὰ νὰ κριθεῖ ὁ δημοκρατικὸς ἢ ἀντι-δημοκρατικὸς χαρακτήρας μιᾶς διαδικασίας. Ὅταν κάτι ἐπαινεῖται ἀπὸ ἐθνικιστές, σοβινιστές, μιλιταριστές καὶ ἱμπεριαλιστές πολιτικούς τότε πρέπει νὰ ἔχουμε τὸ νοῦ μας. Λέει λ.χ. ὁ Μένερτ :

«Συχνὰ ἡ ὑποδοχὴ τῶν κομσομόλων ποὺ ἔρχονται νὰ ἐνισχύσουν ἓνα ξένο ἐργοστάσιο εἶναι ἐλάχιστα φιλική, γιὰτὶ οἱ μέθοδοι μετὶς ὁποῖες θέλουν νὰ κεντρίσουν τὴν παραγωγικότητα τῶν ἐργατῶν εἶναι συνήθως ἐξαιρετικὰ ἀψυχολόγητες. Προπάντων οἱ ἀνταποκριτὲς ποὺ φέρνουν τὰ πάντα στὸ φῶς τῆς δημοσιότητας καὶ στὸν τύπο, ἀποτελοῦν μερικὲς φορὲς μισητὰ πρόσωπα. Ἡ ἔλλειψη ἐργαλείων καὶ πρώτων ὑλῶν, οἱ ἀπελπιστικὲς συνθήκες διαμονῆς, ἡ παθητικὴ ἀντίσταση πολλῶν ἐργατῶν, συχνὰ ξεπερνοῦν τὶς δυνάμεις τῶν κομσομόλων, κι ὑπῆρξαν περιπτώσεις ποὺ ἤρθαν μὲ νικητήρια τραγούδια κι ὑποχρεώθηκαν νὰ φύγουν πάλι μὲ δάκρυα ἀπελπισίας».

Μέχρι ἐδῶ ἔχουμε τὴν ἐκθεση τῆς κατάστασης· καὶ τώρα ἀκολουθεῖ ὁ ἐπαινος τοῦ σοβιετικοῦ πνεύματος ἀπὸ τοὺς φασίστες :

ἽΟ μύθος αὐτὸς εἶναι ἀπλὸς καὶ ξεκάθαρος. Στὴ δική μας ἐποχὴ ποὺ δὲν ἔχει μύθους ἀλλὰ διψᾷ γιὰ μύθους, ἀσκεῖ μία γοητευτικὴ ἐπίδραση. Κι ὅπως συμβαίνει μὲ κάθε μύθο δημιούργησε ἓνα ἦθος, ἓνα ἦθος ποὺ τὸ κουβαλᾷ σήμερα κιόλας ἑκατομμύρια ἄνθρωποι καὶ ποὺ χρόνον μὲ τὸ χρόνο καταλαμβάνει καινούργιους ἀνθρώπους. Λέει στὸ Ρῶσο : «Ἡ ἀνάγκη εἶναι μεγάλη καὶ οἱ στόχοι ποὺ βάλουμε εἶναι μακρινοί. Θὰ τοὺς πετύχουμε μονάχα στὸν ἀγῶνα ἐναντῖα σ' ὀλόκληρο τὸν κόσμον ποὺ μᾶς φοβᾶται καὶ μᾶς μισεῖ, ἐναντῖα στοὺς ἐχθροὺς γύρω μας κι ἀνάμεσά μας. Στὸ βαθμὸ ποὺ προσεγγίζουμε τὸ σοσιαλισμὸ ἡ ἀνάγκη μας θὰ γίνῃ μικρότερη. ἼΑλλὰ θὰ μπορέσουμε νὰ νικήσουμε ἂν ἀγωνιστοῦμε ὅλοι γιὰ ἓναν κι ἓνας γιὰ ὅλους. Ὅλοι εἶναι συνυπεύθυνοι. ἼΑν στὸν πόλεμον ἓνα ἐργοστάσιο βγάλει ἐλαττωματικὰ ντουφέκια ἐγκληματεῖ κατὰ τοῦ συνόλου τοῦ λαοῦ, ὄχι μονάχα κατὰ τῶν στρατιωτῶν ποὺ θὰ σκοτωθοῦν ἐξαιτίας τους. ἼΑν σήμερα

ἓνα ἐργοστάσιο βγάλει κακὲς μηχανές, ἐγκληματεῖ κατὰ τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἐγκληματεῖ ἐναντίον ὅλων μας ποὺ ἀγωνιζόμαστε γιὰ τὴν οἰκοδόμησή του. ἼΗ λιποταξία ἀπὸ τὸ μέτωπον δὲν εἶναι μιὰ ἐνέργεια ἐναντίον ἐνὸς ἀξιωματικοῦ, ἀλλὰ προδοσία τῶν συντρόφων. ἼΗ λιποταξία ἀπὸ τὸ μέτωπον τοῦ πενταετοῦς σχεδίου καὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ δὲν εἶναι ἀπεργία ἐναντίον ἐνὸς ἐπιχειρηματία, ἀλλὰ ἐγκλημα ἐναντίον ὅλων μας. Γιὰτὶ αὐτὴ ἡ χώρα, τὰ ἐργοστάσιά της καὶ τὸ μέλλον της εἶναι δικά μας».

ἼΑπὸ μιὰ τέτοιου εἶδους πειθαρχία στὴ δουλειὰ προκύπτει μιὰ ἀνθρώπινη δομὴ ποὺ εἶναι διαποτισμένη ἀπὸ θρησκευτικὸ φανατισμὸ καὶ συνάμα ἀπὸ ἀδιάφορη παθητικὴ ἀντίφαση. Πάντα συνέβαινε αὐτό, τὸ «ἦθος» τῶν λίγων μὲ τὴν πειθαρχία τους νὰ ἔχει σὰν ἐπακόλουθον τὴν ἀχρηστία τῆς μεγάλης μάζας. ἽΟ μύθος καὶ τὸ ἦθος ἴσως εἶναι ἠρωικὰ μέτρα, συνήθως ὅμως εἶναι ἐπικίνδυνα, ἀντιδημοκρατικὰ καὶ ἀντιδραστικὰ μέτρα. ἼΕξαργαται ἀπὸ τὸ χαρακτήρα, τὴ βούληση, τὴν πίστη, τὴ χαρὰ τῆς εὐθύνης καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸ τῆς πλατιάς μάζας τῶν ἐργαζόμενων. Πρέπει νὰ μποροῦν καὶ νὰ θέλουν νὰ ἀγωνίζονται γιὰ τὴ ζωὴ τους καὶ γιὰ τὴν πλήρωση τῶν βιωμάτων τους. ἽΕνα ἦθος ποὺ ἐξαιτίας τῆς μαζικῆς ἀθλιότητος θέτει τόσο μεγάλες ἀπαιτήσεις σὲ θυσίες καὶ πειθαρχία, ὥστε λίγοι νὰ μποροῦν νὰ δικαιωθοῦν, ἓνα ἦθος ποὺ εἶναι καὶ παραμένει τόσο μεγάλο, ὥστε ἀκόμα κι οἱ φορεῖς του νὰ λιποτακτοῦν, πρέπει νὰ καταργηθεῖ. ἼΑλλὰ δὲ θὰ ὑπερικήσει πραγματικὰ οὔτε ἓνα ἀντικειμενικὸ πρόβλημα τῆς κοινωνικῆς κοινότητας. ἽΕνας ἀληθινὸς δημοκράτης, ἓνας ἐργοδημοκράτης, ἂν ἡ μάζα μείνῃ ἔξω ἀπὸ ἓνα τέτοιο ἦθος, θ' ἀναφωνήσῃ : Αὐτὸ τὸ ἦθος μᾶς εἶναι ἀχρηστο!

ἼἮταν ἀπαραίτητη στὴ Σοβιετικὴ ἼΕνωσὴ ἡ αὐταρχικὴ, ἐθνικιστικὴ διακυβέρνηση τῆς ἐργασίας;

Ναί!

ἼἮταν ἱκανὴ ν' ἀποκαταστήσει τὴν ἄμυνα τῆς χώρας;

Ναί!

Αὐτὸς ὁ διακανονισμὸς ἦταν ἓνα ἀπελευθερωτικὸ μέτρο γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ αὐτοδιοίκηση τῆς ρωσικῆς κοινωνίας;

ἽΟχι!

*Ἐλυσε ἢ χάραξε μιὰ λύση γιὰ τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα;
Συνέβαλε καὶ πῶς συνέβαλε στὴν εἰρήνευση τῆς κοινωνίας;
Καθόλου!*

Ἀντίθετα, παρήγαγε μιὰ ἐθνικιστικὰ περιορισμένη ἀνθρώπινη φύση κι ἔβαλε ἔτσι τὰ θεμέλια τῆς κόκκινης δικτατορίας τοῦ ἑνός.

Ἡ κριτικὴ τῆς φιλελεύθερης δομῆς ἢ τῆς φιλελεύθερης τάξης μιᾶς κοινωνίας δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μετὰ τὴν καλὴ ἢ τὴν κακὴ πολεμικὴ κατάσταση. Ἡ διεξαγωγὴ πολέμων, τὸ χτίσιμο βιομηχανιῶν, τὸ ἀνέμισμα σημαίων, οἱ παρελάσεις, εἶναι παιδικὰ παιχνίδια σὲ σύγκριση μετὰ τὸ ἔργο τῆς θεμελίωσης ἐνῶ, ἐλευθέρου ἀνθρώπινου γένους. Ἐκεῖ ποὺ κυριαρχοῦν ἡ πολεμικὴ καπιταλισμὸς καὶ ὁ ἐθνικιστικὸς πατριωτισμὸς, εὐκολὰ ἐνώνονται ὁ φίλος κι ὁ ἐχθρός. Ἡ σύγκριση τῶν γλωσσῶν στὴ Βαβυλώνα ὅμως δὲν ἦταν τίποτα μπροστὰ στὴ σύγκριση ποὺ διακατέχει τὴν ἔννοια «ἐλευθερία». Ἄς στραφοῦμε ὅμως πάλι στὶς ἀποφάνσεις ἑνὸς μιλιταριστῆ ὁπαδοῦ τῆς πειθαρχίας, ὁ ὁποῖος ἀντικειμενικὰ θὰ ἔταν τίμιος καὶ πεισμένος ἀγωνιστής, καὶ γιὰ μιὰ Ἀμερικὴ ποὺ ἀναπτύσσεται πρὸς τὴ δημοκρατία ἀλλὰ καὶ γιὰ μιὰ Ἀμερικὴ ποὺ ἀναπτύσσεται πρὸς τὸ φασισμό.

Τὸ 1943 ὁ κάπταιν Ρίκενμπέηκερ ἐπισκέφθηκε ἐπίσημα τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση. Μετὰ τὴν ἐπιστροφή του δημοσιεύτηκε στὶς 18 Αὐγούστου τοῦς *New York Times* ἕνα διεξοδικὸ ἄρθρο μετὰ τίς ἐντυπώσεις του. Ξεχωρίζω :

« . . . Ὁ Κάπταιν Ρίκενμπέηκερ παρατήρησε ὅτι ἐνῶ τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ Ρωσία κινεῖται πρὸς τὰ δεξιά, οἱ ΗΠΑ ταυτόχρονα «κάνουν πρὸς τ' ἀριστερά».

« Ἄν συνεχίσουν ἔτσι θὰ δοῦμε τὴ Ρωσία νὰ βγαίνει ἀπὸ τοῦτο τὸν πόλεμο ἢ μεγαλύτερη δημοκρατία στὸν κόσμον, ἐνῶ ἂν συνεχίσουμε ὅπως τώρα θὰ βρεθοῦμε ἐκεῖ ποὺ βρισκόνταν αὐτὲς πρὶν 25 χρόνια», δήλωσε.

« Ἐννοεῖτε δηλαδὴ πῶς ἡ Ρωσία κλίνει πρὸς τὸν καπιταλισμό, ἐνῶ ἀντίθετα ἐμεῖς πηγαίνουμε πρὸς τὸν μπολσεβικισμό; » ρώτησαν τὸν Κάπταιν Ρίκενμπέηκερ.

« Ναι, κατὰ κάποιον τρόπο », ἀπάντησε.

« . . . Ἀνάμεσα στὰ πράγματα ποὺ τὸν ἐντυπωσίασαν ιδιαίτερα στὴ Ρωσία ἦταν ἡ σιδερένια πειθαρχία τῶν ἐργοστασίων, οἱ βαριεῖς ποινὲς γιὰ μακρόχρονη ἀπουσία ποὺ ἔφταναν ὡς τὴν ἀπομάκρυνση ἀπ' τὴ δουλειά, ἡ πριμοδότηση τῆς ἐργασίας καὶ ἡ παρότρυνση γιὰ ὑπερωρίες. Οἱ Ρῶσοι, εἶπε ὁ Κάπταιν Ρίκενμπέηκερ, δουλεύουν ὀχτῶ ὥρες τὴν ἡμέρα, ἕξ ἡμέρες τὴ βδομάδα, με πρόσθετες ὑπερωρίες τρεῖς ὥρες τὴν ἡμέρα . . .

» . . . Ὁ μπολσεβικισμὸς στὴ Ρωσία δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ θέλησαν νὰ μᾶς κάνουν νὰ πιστέψουμε οἱ ἐνθουσιώδεις κομμουνιστὲς αὐτῆς τῆς χώρας. Στρέφονται σταθερὰ πρὸς τὰ δεξιά, πράγμα ποὺ φάνηκε μετὰ πολλοὺς τρόπους τὸν τελευταῖο χρόνο. Πουθενὰ στὸν κόσμον δὲν εἶδα τόσο σεβασμὸ γιὰ τὴν προοδευτικὴ κατάταξη τοῦ στρατοῦ ὅπως στὴ Ρωσία, πράγμα ποὺ γίνεται πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ καπιταλισμοῦ καὶ τῆς δημοκρατίας. Οἱ στολὲς τῶν ἀξιωματικῶν εἶναι σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀντιγραφεῖς παλιῶν τσαρικών μοντέλων καὶ ὁ τύπος πουλάει στὸ κοινὸ προεπαναστατικὸς ἤρωες».

Ἐχουμε μάθει ν' ἀκοῦμε τίς φωνὲς τῶν συντηρητικῶν, νὰ τίς κατανοοῦμε καὶ νὰ συμφωνοῦμε ὅταν τὰ γεγονότα ποὺ ἀναφέρουν ἀνταποκρίνονται στὴν ἀλήθεια. Ταυτόχρονα ἔχουμε μάθει νὰ καταλαβαίνουμε τὸ πῶς τὰ συντηρητικὰ γεγονότα κι οἱ ἀντιδραστικὲς ἐξελίξεις προκύπτουν ἀπὸ τὴ βιοπάθεια τῶν ἀνθρώπων μαζῶν. Ξεχωρίζουμε ἀπὸ ἕναν αὐταρχικὸ ὁπαδὸ τῆς πειθαρχίας ὅπως ὁ Ρίκενμπέηκερ, ἀπ' τὸ γεγονὸς ὅτι δὲ θριαμβολογοῦμε γι' αὐτὸ ἀλλὰ ἀναζητοῦμε τίς φυσικὲς διαδικασίες ποὺ ἡ κάλυψή τους δικαιώνει τὸν ὁπαδὸ τῆς πειθαρχίας. Ἄν στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση ἐπικρατεῖ δημοκρατία, καὶ μ' αὐτὸ ἐννοεῖται ἡ δημοκρατία ποὺ περιγράφει, τότε δὲ θέλουμε νὰ ἔχουμε καμιὰ σχέση μ' αὐτήν. Δὲν μποροῦμε νὰ ταυτίζουμε τὸν «καπιταλισμὸ» μετὰ τὴ «δημοκρατία». Ἀπὸ τὴν πολεμικὴ διάθεση δὲν μποροῦμε νὰ βγάλουμε συμπεράσματα γιὰ τὴν ἀπελευθερωτικὴ διάθεση. Δὲν μποροῦμε νὰ ἐπαινοῦμε τὴ σημερινὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση καὶ ν' ἀρνούμαστε τὴν ἀνάπτυξη τῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας στὴ Ρωσία στὴν ἐποχὴ τοῦ Λένιν, δίχως νὰ κάνουμε καθετὶ τὸ δυνατό γιὰ νὰ ἀποσαφηνίσουμε τὰ πράγματα. Πρέπει

προπάντων νά γνωρίζουμε τήν ἱστορία μιᾶς χώρας καί τὸ λυσσαλέο ἀγῶνα τῆς ν' ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ τῆ δουλεία, ἀν δὲ θέλουμε νά ὑποστηρίζουμε βλακεῖες σὰν αὐτὲς ποὺ καταγράψαμε παραπάνω. Ὁ Ρίκενμπέηκερ συνιστᾷ τῇ Σοβιετικῇ Ἐνωση τοῦ 1943 σὰν πρότυπο γιὰ τὴν Ἀμερικὴ. Τῇ συνιστᾷ ἐπειδὴ τὸν ἐξοργίζει ἡ ἀδιαφορία τῶν ἐργατῶν στὰ ἀμερικανικὰ ἐργοστάσια. Εἶναι ἐντυπωσιασμένος ἀπ' τὴν εὐκολία μὲ τὴν ὁποία μιὰ δικτατορία φαίνεται πὼς λύνει τὶς κοινωνικὲς δυσκολίες. Πρὸς τί ὅμως τότε, ρωτᾶμε, ἡ συζήτηση γιὰ ἐλευθερία, γιὰ ἀπελευθερωτικὸ πόλεμο, γιὰ τὸν καινούργιο κόσμο; Αὐτὴ ἡ βαβυλωνιακὴ σύγκριση τῶν γλωσσῶν εἶναι ἓνα ἐπακόλουθο τοῦ πολιτικαντισμοῦ. Τελικὰ θὰ ἤθελα ἀκόμα νά προειδοποιήσω ἐγκαιρὰ γιὰ τὴν πολὺ πιθανὴ περίπτωσι, ὅτι σύντομα ἡ Ἀμερικὴ θὰ κάνει πόλεμο μὲ τὴ Ρωσία. Αὐτὴ ἡ Ρωσία δὲ θ' ἀνεχτεῖ στὸ πλάι τῆς οὔτε μιὰ ἀληθινὴ δημοκρατικὴ Ἀμερικὴ, οὔτε μιὰ ἀληθινὰ δημοκρατικὴ Γερμανία. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς λόγους θὰ ἴναι ἡ κακὴ συνείδηση ποὺ βαραίνει πάνω σὲ μιὰ κρατικὴ ἡγεσία ποὺ πῆρε τὴν ἀπόφαση νά φτιάξει ἓναν κόσμον ἐλεύθερον γιὰ νά καταλήξει τελικὰ στὸ σοβινισμό ποὺ τὸν καταπολέμησαν ἄγρια οἱ ἰδρυτὲς τῆς.

XI. Δώστε ὑπευθυνότητα στὴ ζωτικὰ ἀναγκαῖα ἐργασία

Οἱ κοινωνικὲς συνθήκες ἀποκτήσανε τελευταῖα παντοῦ μιὰ δίχως προηγούμενον ρευστότητα. Ἡ περίπτωση τοῦ χαρισματοῦ ἠγέτη τοῦ ἰταλικοῦ πολιτικοῦ παραλογισμοῦ ἀπέτελεσε τὴν ἀρχὴ αὐτῆς τῆς διαδικασίας. Ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ ἀκολουθηθεῖ ἀπὸ τὴν περίπτωση τοῦ γερμανικοῦ πολιτικοῦ παραλογισμοῦ. Ἡ διαδικασία τῆς κοινωνικῆς ἀνοικοδόμησις στὴν Εὐρώπη θ' ἀρχίσει μ' ἓνα κενὸ στὴν κοινωνικὴ ζωὴ τὸ ὁποῖο οὐσιαστικὰ θὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸ πολιτικὸ χάος. Ἡ ἐκπλήρωση τοῦ κοινωνικοῦ ἐργασιακοῦ καθήκοντος τῶν ἐργαζόμενων σ' ὅλα τὰ ζωτικὰ ἀναγκαῖα ἐπαγγέλματα καὶ ὀργανώσεις γιὰ τὴν ὑπερνίκηση τοῦ κοινωνικοῦ χάους πρέπει νά προετοιμαστεῖ ἐγκαιρὰ. Δὲν πρέπει νά ὑποθεθεῖ ὅτι κάποιον ἀπὸ τὰ παλιὰ ἢ κάποιον ἀπὸ τὰ νεοϊδρυόμενα πολιτικὰ κόμματα θὰ ἴναι σὲ θέση νά προκαλέσει μιὰ ἐμπράγματη καὶ ὀρθολογικὴ ἀναδιάταξη τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν. Γιαντὸ εἶναι ἀπαραίτητο, μόνις τὸ ἐπιτρέψουν οἱ περιστάσεις, νά συνέλθουν σὲ ἐθνικὰ καὶ διεθνή συνέδρια οἱ προεξέχοντες, δημοφιλεῖς καὶ πολιτικὰ ἀδέσμευτοι ἐκπρόσωποι ὄλων τῶν ζωτικῶν ἀναγκαιῶν κλάδων ἐργασίας, ὥστε νά συζητήσουν καὶ νά ἐπιλύσουν σὲ μιὰ ἐργοδημοκρατικὴ κοπερατίβα τὰ πρακτικὰ προβλήματα τῆς ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς ποὺ βρίσκονται στὰ χέρια αὐτῶν τῶν ἐργατικῶν ἀντιπροσώπων. Ἄν λειτουργήσουν γιὰ μιὰ φορὰ τέτοια ἀπολιτικά καὶ αὐστηρὰ πρακτικὰ ἐργατικά συνέδρια, τότε τὰ πράγματα θὰ ἐξελιχθοῦν ἀπὸ μόνον τοὺς μὲ τὴ λογικὴ καὶ τὴ συνέπεια ποὺ εἶναι χαρακτηριστικὰ τῶν ἐμπράγματων καὶ ὀρθολογικῶν ἐργασιῶν. Ἐχει γίνεαι ἀπὸ μακροῦ σαφές, καὶ μάλιστα μ' ἀνεξάρτητο τρόπο στὶς διάφορες μεριὲς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, ὅτι ἡ εὐθύνη γιὰ κάθε μελλοντικὴ ἐξέλιξη βαραίνει μοναδικὰ καὶ μόνον πάνω στὴ ζωτικὰ ἀναγκαῖα ἐργασία ὄλων τῶν ἐπαγγελματιῶν καὶ κατὰ συνέπεια στοὺς ὅμους τῶν ἐκπροσώπων τους,

κι όχι πάνω σε κάποιο απλώς ιδεολογικά προσανατολισμένο σωματειακό όργανο.

1. Τι είναι ή «εργοδημοκρατία»;

Ἐργοδημοκρατία είναι ή έμφυτη διαδικασία τής αγάπης, τής εργασίας και τής γνώσης που κυβερνοῦσε, κυβερνᾶ και θα κυβερνᾶ τήν οἰκονομία, τήν κοινωνική και πολιτιστική ζωή τῶν ανθρώπων, ὅσο ὑπῆρχε, ὑπάρχει και θα ὑπάρχει κοινωνία. Ἐργοδημοκρατία είναι τὸ σύνολο ὄλων τῶν λειτουργιῶν τής ζωῆς που ἔχουν ἀναπτυχθεῖ φυσικά, που ἀναπτύσσονται φυσικά και που κυβερνοῦν ὀργανικά τις ὀρθολογικές ἐνδοανθρώπινες σχέσεις.

Ἡ ἐργοδημοκρατία δὲν είναι ἕνα ιδεολογικὸ σύστημα. Ἐπίσης δὲν είναι ἕνα «πολιτικὸ» σύστημα, που θα μπορούσε νὰ ἐπιβληθεῖ πάνω στους ἀνθρώπους με τήν προπαγάνδα που θα ἀσκοῦσαν τὰ κόμματα, οἱ μεμονωμένοι πολιτικοί, οἱ ιδεολογικές ὀμάδες κάθε εἶδους. Δὲν ὑπάρχει κανένα μοναδικὸ σχηματικὰ πολιτικὸ μέτρο μέσω του ὁποῖου θα μπορούσε νὰ «εἰσαχθεῖ» ή ἐργοδημοκρατία. Ἡ ἐργοδημοκρατία δὲν μπορεί νὰ εἰσαχθεῖ ὅπως εἰσάγεται μιὰ δημοκρατία ή μιὰ ὀλοκληρωτικὴ δικτατορία. Γιὰ ἕνα πολὺ ἀπλὸ λόγο :

Ἡ φυσικὴ ἐργοδημοκρατία ὑπάρχει και λειτουργεῖ ἀκατάπαυστα, ἀδιάφορο ἂν τὸ ἕνα ή τὸ ἄλλο πολιτικὸ κόμμα ή ιδεολογικὴ ὀμάδα γνωρίζει τήν ὑπαρξή της ή ὄχι. Τὸ προτσές τής φυσικῆς ἐργοδημοκρατίας μπορεί νὰ βρίσκεται σὲ δξύτατη ἀντίθεση πρὸς τοὺς κοινωνικοὺς θεσμοὺς ή μπορεί νὰ καλύπτεται περισσότερο ή λιγότερο με κοινωνικοὺς θεσμοὺς. Αὐτὸ τὸ ἐργοδημοκρατικὸ προτσές ὁμως ἀπαιτεῖ, ὅπου και νὰ λειτουργεῖ, οἱ κοινωνικές ιδεολογίες και διατάξεις νὰ ἔρχονται σὲ συμφωνία με τις φυσικές ἀνάγκες και τις ἐνδοανθρώπινες σχέσεις, ὅπως ἀκριβῶς ἐκδηλώνεται στη φυσικὴ αγάπη, στη ζωτικὰ ἀναγκαῖα κοινωνικὴ ἐργασία και στη διερεύνηση τής φύσης. Αὐτὲς οἱ ζωντανές κοινωνικές λειτουργίες μπορούν νὰ ἐμποδιστοῦν ή μπορούν νὰ προωθηθοῦν· οἱ ἐργαζόμενοι μπορεί νὰ τις ἔχουν

ή νὰ μὴν τις ἔχουν συνειδητοποιήσει. Ἄλλὰ ποτὲ δὲν μπορούν νὰ εξαφανιστοῦν. Ἄρα ἀποτελοῦν τή στέρεη βάση του κάθε εἶδους ὀρθολογικοῦ κοινωνικοῦ γίνεσθαι.

Τὰ πολιτικὰ ιδεολογικὰ συστήματα στηρίζονται πάνω σὲ ἀντιλήψεις γιὰ τὸ φυσικὸ προτσές τής ζωῆς. Μποροῦν νὰ ἐμποδίσουν ή νὰ προωθήσουν τὸ φυσικὸ προτσές τής ζωῆς. Τὰ ἴδια ὁμως δὲ λειτουργοῦν στο θεμέλιο τής ἀνθρώπινης κοινωνίας. Μπορεῖ νὰ ἔναι δημοκρατικά· τότε προωθοῦν τὸ φυσικὸ προτσές τής ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Μπορεῖ νὰ ἔναι δικτατορικά-αὐταρχικά· τότε ἔρχονται σὲ θανάσιμη σύγκρουση μαζί του.

Τὴν ἐργοδημοκρατία δὲν μπορούμε νὰ τὴν ἐπιβάλομε σὰν πολιτικὸ σύστημα. Μπορεῖ μόνο ν' ἀποτελέσει τή συνείδηση τῶν ἐργαζόμενων σ' ὅλα τὰ ζωτικὰ ἀναγκαῖα ἐπαγγέλματα γιὰ τὴν εὐθύνη τους γιὰ τὸ κοινωνικὸ γίνεσθαι, ή νὰ μεγαλώνει ὀργανικά σὰν ἕνα δέντρο ή ἕνα ζωικὸ σῶμα. Αὐτὴ ή ἀνάπτυξη τής συνείδησης τής κοινωνικῆς εὐθύνης είναι ή πιὸ σημαντικὴ προϋπόθεση γιὰ νὰ μὴν ἀναπτυχθοῦν πάνω στον κοινωνικὸ ὀργανισμό, διάφορα πολιτικὰ συστήματα που ἀργὰ ή γρήγορα θα ἐπιφέρουν ἀναπόφευκτα κοινωνικὸ χάος. Μιὰ τέτοια συνείδηση εὐθύνης τῶν ἐργαζόμενων σ' ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα ἀποτελεῖ ἐπίσης τὴ σπουδαιότερη προϋπόθεση γιὰ τὸ ὅτι οἱ θεσμοὶ τής ἀνθρώπινης κοινωνίας με τὸν καιρὸ θα ἐναρμονιστοῦν με τις φυσικές λειτουργίες τής ἐργοδημοκρατίας. Τὰ πολιτικὰ συστήματα γεννιοῦνται και περνοῦν δίχως ν' ἀλλάξει κάτι τὸ οὐσιαστικὸ στο θεμέλιο τής κοινωνικῆς ζωῆς και δίχως νὰ πάψει αὐτὸ νὰ λειτουργεῖ. Θὰ σταματοῦσε ὁμως ὁ σφυγμὸς τής ἀνθρώπινης κοινωνίας και δὲ θα ἐπανερχόταν, ἂν ἔστω και γιὰ μιὰ μέρα ἐπικρατοῦσαν οἱ φυσικές ζωτικές λειτουργίες τής αγάπης, τής ἐργασίας και τής γνώσης.

Φυσικὴ αγάπη, ζωτικὰ ἀναγκαῖα ἐργασία και διερεύνηση τής φύσης είναι ὀρθολογικές λειτουργίες τής ζωῆς. Οὐσιαστικὰ δὲν μποροῦν παρὰ νὰ ἔναι ὀρθολογικές. Ἐπομένως ἀντίκεινται θανάσιμα σὲ κάθε εἶδους παραλογοισμό. Ὁ πολιτικὸς παραλογοισμὸς που πανουκλιάζει, παραμορφώνει και ἀφανίζει τὴ ζωή μας, είναι με τὴ γνήσια ψυχιατρικὴ ἔννοια μιὰ διαστρόφη τής κοινωνικῆς ζωῆς που προκλήθηκε ἀπὸ τὴ μὴ ἀναγνώριση και τὴν

κατάργηση των φυσικών ζωτικών λειτουργιών από τη διεύθυνση και τον καθορισμό της κοινωνικής ζωής.

Κάθε είδος ολοκληρωτικής-αυταρχικής κυριαρχίας βασίζεται στον παραλογισμό με τον οποίο έχουν διαπαιδαγωγηθεί οι άνθρωπινες μάζες. Κάθε δικτατορική πολιτική αντίληψη, απ' όποιον και να υποστηρίζεται, μισεί και τρέμει το θανάσιμο εχθρό της, τις λειτουργίες της αγάπης, της εργασίας και της γνώσης. Δεν μπορούν να υπάρχουν μαζί. Η δικτατορία μπορεί μονάχα να καταπιέζει τις φυσικές λειτουργίες της ζωής ή να τις εκμεταλλεύεται για τους κυριαρχικούς της σκοπούς, αλλά δεν μπορεί ποτέ να τις προωθεί και να τις προστατεύει ή να τις υπηρετεί δίχως ν' αφανιστεί κι η ίδια.

Απ' αυτά προκύπτει :

1. Δεν είναι απαραίτητο και θά 'ταν καταστροφικό να εισαχθούν καινούργια έπινοημένα πολιτικά συστήματα. Έκείνο που πρέπει να έπιτευχθεί είναι ή ανταπόκριση των φυσικών λειτουργιών της ζωής με τη διεύθυνση του υπόλοιπου κοινωνικού γίγνεσθαι. Δέ χρειάζεται να δημιουργηθεί τίποτα καινούργιο, μονάχα τά εμπόδια των φυσικών κοινωνικών λειτουργιών πρέπει να βγούν απ' τή μέση, αδιάφορο με ποιά μορφή εμφανίζονται.

2. Έκπρόσωποι αυτών των φυσικών ζωτικών λειτουργιών είναι οί άριστοι εργαζόμενοι όλων των ζωτικά αναγκαίων επαγγελμάτων. Λειτουργούν εργοδημοκρατικά όχι εξαιτίας των προσωπικών πολιτικών τους κλίσεων, αλλά αποκλειστικά εξαιτίας της δραστηριότητάς τους σά βιομηχανικοί εργάτες, κτηματίες, δάσκαλοι, γιατροί, παιδαγωγοί, συγγραφείς, διοικητικοί υπάλληλοι, τεχνικοί, έπιστήμονες, έρευνητές κ.ά. Ό συνασπισμός των εκπροσώπων της ζωτικά αναγκαίας εργασίας σέ μιá διεθνή όργάνωση που κοινωνικά και νομικά θά 'ταν έξοπλισμένη με εμπράγματη έξουσία θά 'ταν άκατανίκητος και θά σήμαινε τό τέλος του διεθνούς πολιτικού παραλογισμού.

3. Η κοινωνική παραγωγή και κατανάλωση είναι όργανικά και με φυσικό τρόπο περιπλεγμένες μεταξύ τους. Η σύσταση όργανισμών που θά εκφράζανε πρακτικά και τυπικά αυτή τή φυσική

περιπλοκή θ' άποτελοδσαν χειροπιαστές κοινωνικές έγγυήσεις ενάντια σέ παραπέρα καταστροφές που θά έπιχειροδσε ό παραλογισμός. Η ευθύνη για τήν πορεία της ίκανοποίησης των ανθρώπινων αναγκών θά βάραινε αποκλειστικά τους καταναλωτές και τους παραγωγούς και δέ θά τους επιβάλλονταν από μιá αυταρχική κρατική διοίκηση παρά τή θέλησή τους και παρά τή διαμαρτυρία τους. Αυτή ή ευθύνη για τή δική τους μοίρα, που έκπροσωπεύεται στους ήδη υπάρχοντες κι όχι στους πρόσ σύσταση όργανισμούς κατανάλωσης και παραγωγής σ' όλα τά πεδία, θ' άποτελοδσε ένα άποφασιστικό βήμα για τήν άποκατάσταση της εργοδημοκρατικής αυτοδιοίκησης της κοινωνίας. Μιás κι όλα τά εργασιακά προτσές είναι άλληλοεξαρτημένα και όργανικά συνδεμένα τό ένα με τ' άλλο, μιás κι ή κατανάλωση καθορίζει τήν παραγωγή, είναι δοσμένη στήν κοινωνική βάση μιá φυσικά αναπτυγμένη και όργανικά λειτουργούσα όργάνωση που μόνη της είναι σέ θέση να αναλάβει τήν ευθύνη για τήν παραπέρα κοινωνική ανάπτυξη της Ευρώπης.

4. Η φυσική εργοδημοκρατία πολιτικά δεν είναι στραμμένη ούτε «άριστερά» ούτε «δεξιά». Περιλαμβάνει όλους όσους άποδίδουν ζωτικά αναγκαία εργασία, και γιαυτό είναι στραμμένη μονάχα προς τά μπρός. Σύμφωνα με τήν ουσία της δεν έχει τήν πρόθεση να στραφεί κατά των ιδεολογιών, άρα ούτε κατά των πολιτικών ιδεολογιών, όμως επίσης σύμφωνα με τήν ουσία της, άν θέλει να λειτουργήσει, είναι υποχρεωμένη να στραφεί έντονα πρακτικά ενάντια σέ κάθε ιδεολογικό ρεύμα και σίγουρα ενάντια σέ κάθε πολιτικό κόμμα που της κλείνει τό δρόμο παράλογα. Βασικά όμως ή εργοδημοκρατία δεν είναι «κατά», όπως είναι κατά κανόνα ή πολιτική, αλλά υπέρ του συγκεκριμένου προβληματισμού και της επίλυσης των προβλημάτων.

2. Τί είναι καινούργιο στήν εργοδημοκρατία ;

Όυτε ή ιδέα ότι ή δημοκρατία είναι ή άριστη μορφή της κοινωνικής συμβίωσης, ούτε ή ιδέα ότι ή εργασία και ή κατανάλωση άποτελοδν τις φυσικά δοσμένες βάσεις της κοινωνικής

υπαρξης· ουτε η αντιδικτατορικη τοποθετηση ουτε η θεληση της στον αγωνα για τα φυσικα δικαια δλων των εργαζομενων ανθρωπων δλων των εθνων σ' αυτο τον πλανητη. Όλες αυτες οι διεκδικησεις, τα ιδανικα, τα προγραμματα κλπ. εχουν υποστηριχτει εδω κι αιωνες στις φιλελευθες, σοσιαλιστικες, αρχικα κομμουνιστικες, χριστιανο-κοινωνικες κι άλλες πολιτικες οργανωσεις. Το καινούργιο στην εργοδομοκρατια ειναι οτι οι υποστηρικτες της δεν ιδρυσαν ουτε πολιτικα κομματα για να εκβιασουν την εργοδομοκρατικη οργανωση, ουτε περιοριστηκαν απλα στην ιδεολογικη επαναληψη αυτων των παλιων διεκδικησεων, ιδανικων και προγραμμάτων. Το καινούργιο ειναι οτι οι εργοδομοκράτες αναρωτήθηκαν με αληθινα επιστημονικo τρόπο, γιατί ισαμε τώρα απέτυχαν τόσο οικτρα δλες οι δημοκρατικες διεκδικησεις, τα προγραμματα και τα ιδανικα και υποχρεώθηκαν στην Ευρώπη και στην Ασία να υποχωρήσουν μπροστα στις αντιδραστικες δικτατορίες.

Το καινούργιο στοιχειο ειναι οτι για πρώτη φορά στην ιστορία της κοινωνιολογιας ένα πιθανο μελλοντικο καθεστως της ανθρωπινης κοινωνιας συνάγεται όχι από ιδεολογιας η από συνθηκες που τώρα μόλις θα δημιουργηθούν, αλλά από φυσικες διαδικασίες που υπήρχαν και αναπτύσσονταν από πάντα. Το καινούργιο σ' αυτη την «πολιτικη» ειναι η *αρνηση κάθε πολιτικης και δημαγωγίας*. Το καινούργιο ειναι οτι στη θέση της αποδέσμευσης των εργαζομενων ανθρωπινων μαζων από την κοινωνικη ευθύνη παρουσιάζεται η *επιβολή*. Το καινούργιο ειναι οτι οι εργοδομοκράτες δεν εχουν κανενος είδους ήγετικη φιλοδοξια ουτε και μπορουν να την αναπτύξουν ποτέ. Το καινούργιο στην εργοδομοκρατια ειναι οτι την τυπικη δημοκρατια, που εκφράζεται με την απλη εκλογη εκπροσώπων δίχως καμια παραπέρα ευθύνη των εκλογέων, την αναπτύσσει συνειδητά σε πραγματικη και πρακτικη δημοκρατια σε παγκόσμια έκταση, η οποια φέρεται με προοδευτικη οργανικη εξέλιξη από τις λειτουργίες της αγάπης, της εργασιας και της γνώσης. Το καινούργιο ειναι οτι το μυστικισμο και την ιδέα του ολοκληρωτικοϋ κράτους το καταπολεμάει όχι μ' ένα φρόνημα, αλλά με τις πρακτικες λειτουργίες της ζωης που υπακούουν στους δικούς τους νόμους.

Η εργοδομοκρατια προσθέτει στον απελευθερωμένο κόσμο της σκέψης μια αποφασιστικη γνώση : Οι ανθρωπινες μάζες που εργάζονται και κουβαλανε πάνω στους ώμους τους το βάρος της κοινωνικης υπαρξης, δεν εχουν συνειδηση της κοινωνικης τους ευθύνης ουτε ειναι ικανες να αναλάβουν την ευθύνη της δικης τους ελευθερίας εξαιτίας της καταπίεσης που εχουν υποστεί για πολλές χιλιάδες χρόνια η ορθολογικη σκέψη, οι φυσικες λειτουργίες της ζωης και η επιστημονικη σύλληψη του ζωντανου. Σ' αυτο ανάγεται δλη η συναισθηματικη πανούκλα που υπάρχει μέσα στην κοινωνικη ζωή. Καινούργιος ειναι ο ισχυρισμος οτι η πολιτικη ειναι και πρέπει να 'ναι καθόλα μη επιστημονικη, δηλαδή οτι ειναι μια εκδήλωση της ανθρωπινης εγκατάλειψης, φτώχειας και καταπίεσης. Κοντολογής η εργοδομοκρατια ειναι μια βιο-κοινωνιολογικη φυσικη βασικη λειτουργια της κοινωνιας που *ανακαλύφθηκε*, κι όχι ένα πολιτικο πρόγραμμα. Την ευθύνη γι' αυτη τη σύντομη συνόψιση και έκθεση τη φέρνω μόνο εγώ.

XII. Το βιολογικό υπολογιστικό λάθος στον αγώνα για την απελευθέρωση του ανθρώπου

*«Φτωχό φοβίμι είναι ο άνθρωπος.
'Αλλά δὲν τὸ ξέρει. Καὶ ποῦ νὰ
τὸ ἔξερε τί φοβίμι εἶναι!»*

Πάλλενμπεργκ

1. Το ενδιαφέρον μας για μιὰ απελευθερωτική ἀνάπτυξη

Ἡ ἐργασία αὐτὴ θέλει ν' ἀποδείξει τὸ βιολογικὸ υπολογιστικὸ λάθος ποῦ ἀπ' ὅ,τι μᾶς διδάσκει ἡ ἱστορία τὸ διαπράξαν ἴσαμε σήμερα ὅλα τὰ απελευθερωτικὰ κινήματα· ἓνα υπολογιστικὸ λάθος ποῦ ἐπνίξε στὴ γέννησή τους τὶς απελευθερωτικὲς ἐπιδιώξεις ἢ ἀφάνισε πάλι τὶς ἀποσκοπούμενες εἰρηνεύσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Αὐτὴ ἡ ἀποκοτιά βασίζεται στὴν πεποίθηση ὅτι μόνον ἡ ἐργοδομοκρατία μπορεῖ νὰ βάλει τὰ θεμέλια τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας. Παλιὲς ἐμπειρίες σὲ κοινωνικὲς διαμάχες μὲ κάνουν νὰ υποθέτω ὅτι θὰ κατηγορηθῶ γιὰ τὴν ἀποκάλυψη αὐτοῦ τοῦ υπολογιστικοῦ λάθους: Ἔχει τεράστιες ἀπαιτήσεις ἀπὸ τὴ θέληση τῶν ἀνθρώπων μαζῶν ν' ἀποκαταστήσουν τὴν ἀλήθεια· πρακτικὰ σημαίνει μεγάλη ἐπιβάρυνση στὸν αγώνα γιὰ τὴν καθημερινὴ ὑπόσταση· μεταβιβάζει ὀλόκληρη τὴν κοινωνικὴ εὐθύνη στοὺς ἐργαζόμενους στὸ ἐργοστάσιο, στὴ φάρμα, στὴν κλινικὴ, στὸ γραφεῖο, στὸ ἐργαστήριον, στὸ σπουδαστήριον κλπ. Γεγονότα θεμελιώδους σημασίας, δηλαδὴ γεγονότα, ποῦ ξεπερνοῦν τὸν καθημερινὸ πολιτικὸ θόρυβο κι ἀφοροῦν τὴν προῖστορία τοῦ ἀνθρώπινου γένους, μάλιστα ἀκόμα καὶ τὴ βιολογικὴ του συγκρότηση, ἀποκρούονται ἐμπειρικὰ μὲ διάφορα ἐπιχειρήματα, οὐσιαστικὰ ὅμως τὸ κίνητρο εἶναι πάντοτε παράλογο. Ἄν ἐπικρατεῖ εἰρήνη, ὅλα ἀκολουθοῦν μιὰ ἀνετη πορεία, ἐπο-

μένως: «Τὸ δίχως ἄλλο ὅλα πᾶνε περίφημα, ἢ Ἐνωσιὴ τῶν Λαῶν ἐξασφαλίζει τὴν εἰρήνη, οἱ διπλωμάτες διακανονίζουν εἰρηνικὰ τὶς διεθνεῖς συγκρούσεις, οἱ στρατηγοὶ ἀποτελοῦν διακοσμητικὰ στοιχεῖα. Γιατί λοιπὸν νὰ τίθενται προβλήματα ποῦ θὰ ἔχαν κάποια σημασία μόνον σὲ περίπτωσι πολέμου; Μόλις τελειώσαμε ἓνα πόλεμον γιὰ τὴν κατάργησι ὅλων τῶν πολέμων, δὲν ὑπάρχει λοιπὸν λόγος ἀνησυχίας». Ἄν τὰ ἐπιχειρήματα αὐτὰ ἀποδειχτοῦν πλανερά, ἂν ἢ Ἐνωσιὴ τῶν Λαῶν καὶ ἢ διπλωματία ἀποτύχουν, ἂν ξεσπάσει ἓνας καινούργιος πόλεμος, αὐτὴ τὴ φορά πῶς ἐκτεταμένος καὶ πῶς ἄμὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς πολέμους τῆς ἱστορίας, τότε ἢ προσοχὴ στρέφεται στὸ «κέρδισμα τοῦ πολέμου». Τότε θὰ ὑποστηρίζεται: «Πρέπει πρῶτα νὰ κερδίσουμε τὸν πόλεμον. Δὲν εἶναι τώρα ἢ στιγμὴ γιὰ βαθιὲς ἀλήθειες. Αὐτὲς θὰ τὶς ἀντιμετωπίσουμε ὅταν θὰ ἔχει κερδηθεῖ ὁ πόλεμος, γιατί τότε θὰ ἔχουμε νὰ κερδίσουμε καὶ τὴν εἰρήνην». Διαχωρίζεται λοιπὸν ξεκάθαρα ἢ διεξαγωγὴ τοῦ πολέμου ἀπὸ τὸ κέρδισμα του, τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἀπὸ τὴν εἰρήνευσι, καὶ μετὰ ἐπιχειρεῖται νὰ κερδηθεῖ ἢ εἰρήνη. Παραβλέπεται, ὅτι ἀκριβῶς κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ πολέμου διαδραματίζονται ἐκεῖνοι οἱ βαθιοὶ κοινωνικοὶ κλονισμοὶ ποῦ ἀφανίζουν τὶς παλιὲς διατάξεις ποῦ ἀναμορφώνουν τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι δηλαδὴ τὰ σπέρματα τῆς εἰρήνης ὠριμάζουν μέσα στὴν ἀναστάτωση τοῦ πολέμου. Ὁ πόθος τῶν ἀνθρώπων γιὰ εἰρήνη δὲν εἶναι ποτὲ τόσο ἔντονος ὅσο κατὰ τὴ διάρκειαν ἓνος πολέμου. Ἐπομένως σὲ καμιὰ ἄλλη κατάστασι τῆς κοινωνίας δὲν ὑπάρχουν τόσο ἰσχυρὲς παρορμήσεις γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῶν συνθηκῶν ποῦ γεννοῦν τὸν πόλεμον. Ὁ ἄνθρωπος ἔμαθε νὰ χτίζει ὕδατοφράχτες ὅταν ὑπέφερε ἀπ' τὶς πλημμύρες. Ἡ εἰρήνη μπορεῖ νὰ ὑλοποιηθεῖ μονάχα μέσα στὸν πόλεμον, τώρα κι ἀμέσως.

Ἄντι λοιπὸν νὰ βγάλουν ἐγκαιρὰ τὰ διδάγματα τοῦ πολέμου, γιὰ νὰ χτιστεῖ ἓνας καινούργιος κόσμος, ἀναβάλλουν σημαντικὲς ἀποφάσεις, μέχρι ποῦ ν' ἀπασχοληθοῦν οἱ διπλωμάτες κι οἱ ὑπουργοὶ τόσο πολὺ μὲ τὶς συμφωνίες εἰρήνης καὶ τὶς ἐπανορθώσεις, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχει πάλι καιρὸς γιὰ «βαθυστόχαστα γεγονότα». Γιατί ὑποστηρίζουν κατόπι, στὴ μεταβατικὴ περίοδο ἀπ' τὸν πόλεμον στὴ φαινομενικὴ εἰρήνη: «Πρῶτα πρέπει νὰ

ἀποκατασταθῶν πάλι οἱ ζημιῆς τοῦ πολέμου, τὰ ἐργοστάσια πρέπει νὰ περάσουν ἀπ' τὴν πολεμικὴ στὴν εἰρηνικὴ παραγωγὴ, ἔχουμε ἕνα σωρὸ δουλειῆς νὰ κάνουμε. Ἄς μεταθέσουμε τὸ πρόβλημα μέχρι πού νὰ μποῦν πάλι ὅλα σὲ μιὰ εἰρηνικὴ σειρά». Στὸ μεταξύ ὅμως ἔχουν ξεχαστεῖ τὰ διδάγματα τοῦ πολέμου, ὅλα ἔχουν διαταχτεῖ πάλι ἔτσι ὥστε στὸ διάστημα μιᾶς γενιᾶς νὰ ξεσπάσει ἕνας καινούργιος, ἀκόμα πιὸ φοβερός πόλεμος καὶ μαζί μ' αὐτὸν ἡ «ἀπασχόληση» καὶ ἡ «ἔλλειψη χρόνου» γιὰ νὰ καταπιαστοῦμε μὲ τὶς «βαθυστόχαστες ἀλήθειες». Τὰ αἰσθήματα ἀπ' τὴν περίοδο τοῦ πολέμου ὑποχωροῦν γρήγορα μπροστὰ στὴν παλιὰ ἀρτηριοσκλήρωση καὶ τὴ συναισθηματικὴ ἀδράνεια.

Ἄν λοιπὸν ἔχει κανεὶς βιωθεῖ, ὅπως καὶ γώ, αὐτὲς τὶς ἐνασχολήσεις καὶ τὰ ἐπιχειρήματα γιὰ δευτέρη φορὰ κατὰ τὴ διάρκειά μιᾶς 45χρονης ζωῆς· ἂν ἀναγνωρίζει στὴν καινούργια καταστροφή πάλι ὅλα τὰ σημάδια τῆς παλιᾶς· ἂν κανεὶς ὑποχρεωθεῖ νὰ πεῖ ὅτι ἀπ' τὴν πρώτη καταστροφή οὐσιαστικὰ δὲν ἔχει ἀλλάξει τίποτα (ἐκτὸς ἀπὸ τὴ βελτίωση τῶν μέσων καταστροφῆς καὶ τῆς πιὸ ἐκτεταμένης ἀνάπτυξης τοῦ ἀνθρώπινου σαδισμού), τότε ἀναπότρεπτα ὀριμᾶζει ἡ πεποιθήση: *Γιὰ κάποιο περιεργό λόγο οἱ ἀνθρώπινες μάζες δὲ θέλουν νὰ ἐμβαθύνουν στὸ μυστικὸ τῶν πολέμων, φοβοῦνται τὶς ἀλήθειες* πού θὰ μπορούσαν νὰ ἐπιφέρουν τὴν ὀδυνηρὴ θεραπεία.

Οἱ ἄνθρωποι ἀρέσκονται νὰ θεωροῦν τὸν πόλεμο σὰ μιὰ «κοινωνικὴ μπόρα». «Καθαρίζει», ἔτσι λένε, τὴν ἀτμόσφαιρα, ἔχει τὰ μεγάλα του πλεονεκτήματα, κάνει «τὴ νεολαία ἰσχυρή», δίνει κουράγιο. Κι ἐξἄλλου, ἔτσι λένε, πόλεμοι πάντα ὑπῆρχαν καὶ πάντα θὰ ξανάρχονται. Εἶναι βιολογικὰ περιστατικά, γιὰτὶ σύμφωνα μὲ τὸν Δαρβίνο ὑπάρχει ἕνας «ἀγώνας ἐπιβίωσης». Γιὰτὶ ὀργανώνονται συνέδρια εἰρήνης; Ἐξἄλλου δὲν ἔχω ἀκούσει ποτὲ ὅτι οἱ ἄρκουδες ἢ οἱ ἐλέφαντες χωρίζονται σὲ δυὸ στρατόπεδα καὶ ἀλληλοεξοντώνονται. *Στὸ βασίλειο τῶν ζώων δὲ γίνονται πόλεμοι ἀνάμεσα στὸ ἴδιο εἶδος ζώων. Ὁ πόλεμος ἀνάμεσα στοὺς ὁμοίους μας εἶναι, ὅπως κι ὁ σαδισμός, μιὰ κατάκτηση τοῦ «πολιτισμένου ἀνθρώπου».* Γιὰ κάποιο λόγο οἱ ἄνθρωποι ἀποφεύγουν νὰ βροῦν τὰ αἷτια τῶν πολέμων. Κι ἀναμφίβολα

ὑπάρχουν καλύτερα μέσα ἀπ' τὸν πόλεμο γιὰ νὰ κάνουμε ὑγιὴ καὶ δυνατὴ τὴ νεολαία, λ.χ. νὰ τῆς δώσουμε εὐτυχισμένη ἐρωτικὴ ζωὴ, χαροῦμενη, ἐξασφαλισμένη ἐργασία, καθολικὴ ἀθλήση κι ἐλευθερία ἀπ' τὸν πανουκλιάρικο γεροντοκορισμὸ. Τέτοια ἐπιχειρήματα εἶναι λοιπὸν κενὴ φλυαρία.

Τί γεγονός εἶναι αὐτό;

Γιὰτὶ τὸ φοβοῦνται οἱ ἄνθρωποι;

Εἶναι δυνατό νὰ γνωρίζουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι αὐτὸ τὸ μυστικὸ καὶ νὰ μὴν τολμοῦν νὰ τὸ παραδεχτοῦν οὔτε στὸν ἑαυτὸ τους οὔτε στοὺς ἄλλους;

Τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι: *Οἱ ἀνθρώπινες μάζες ἐξαιτίας τῆς χιλιόχρονης κοινωνικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς παραμόρφωσης ἔχουν στεγνώσει βιολογικὰ κι ἔχουν γίνῃ ἀνίκανες γιὰ τὴν ἐλευθερία· δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ διακανονίσουν τὴν εἰρηνικὴ συμβίωση.*

Τὸ περιεχόμενο αὐτῆς τῆς σύντομης φράσης δὲν περιέχει μονάχα τὴν ἀπάντηση στὰ τρία ἐρωτήματα πού βάλουμε παραπάνω. Ἡ φράση αὐτὴ ἡχεῖ περιφρονητικὰ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲν ἀφήνει περιθώρια γιὰ ἐλπίδες. Κανένας δὲ θέλει νὰ αἰσθάνεται ἢ ν' ἀκούει αὐτὸ τὸ γεγονός. Κανένας δημοκρατικὸς ὑπουργὸς δὲ θὰ ἔξερε τί νὰ τὸ κάνει. Κάθε ἔντιμος ἄνθρωπος τὸ γνωρίζει. *Οἱ δικτάτορες ἔχτισαν μὲ τὴν τράπεζα τὴν ἐξουσία τους πάνω στὴν κοινωνικὴ ἔλλειψη εὐθύνης τῶν ἀνθρώπων μαζῶν.* Τὴν ἐκμεταλλεύτηκαν συνειδητὰ καὶ δὲν ἀποκρύψαν τίποτα. Πολὺ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μισοὺς πολιτισμένους Γερμανοὺς δέχτηκαν γιὰ χρόνια τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι ἡ ἀνθρώπινη μάζα ἐπαναλαμβάνει μονάχα τὰ ὅσα τῆς ἐμφυτεύουν ἄλλοι. Στὸν ἰσχυρισμὸ αὐτὸ ἀντέδρασε μὲ πλήρη ὑποταγὴ καὶ ὑπακοή. Αὐτὴ ἡ ἴδια ὑπέφερε τούτῃ τὴν ἐπονεϊδιστὴ κατάσταση. Εἶναι ἀνοησία νὰ ὑποστηρίζουμε ὅτι ὁ μέγας ψυχοπαθὴς μπορούσε *ὀλομόναχος* νὰ βιάσει 70 ἑκατομμύρια ἀνθρώπους.

«Πῶς;» θὰ ρωτήσῃ ὁ πολιτικάντης κι ὁ εὐδαιμονιστὴς. «Λέτε πῶς οἱ Ἀμερικανοὶ εἶναι ἀνίκανοι γιὰ τὴν ἐλευθερία; Κι οἱ ἥρωικοὶ ἀντάρτες στὴν Τσεχοσλοβακία, στὴ Γιουγκοσλαβία, οἱ βρεταννοὶ κομμάντος, οἱ μάρτυρες στὴ Νορβηγία, οἱ στρατιῆς στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση; Πῶς τολμᾶτε νὰ προσβάλλετε ἔτσι τὶς δημοκρατίες!»

Ἐμεῖς δὲν ἐννοοῦμε στρατιωτικὲς ὀμάδες, κυβερνήσεις, μειονότητες, μεμονωμένους ἐπιστήμονες ἢ διανοητὲς! Ἡ ἀληθινὴ κοινωνικὴ ἐλευθερία δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ὀμάδες. Ἡ πορεία τῆς κοινωνίας καθορίζεται μοναδικὰ καὶ μόνο ἀπὸ τὴ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν ἐργαζόμενων ἀνθρώπων, εἴτε ἀνέχονται παθητικὰ τὴν τυραννία εἴτε τὴν ἐνισχύουν ἐνεργητικὰ. Εἶναι ἱκανὴ ἢ ἴδια ἢ ἀνθρώπινη μάζα νὰ διοικήσῃ τὴν κοινωνία, δίχως νὰ τῆς ὑποδείχνουν οἱ ὑπουργοὶ ἢ τὰ κόμματα πῶς καὶ τί πρέπει νὰ κάνει; Εἶναι βέβαια ἱκανὴ νὰ ἀπολαμβάνει δοσμένους ἐλευθερίες, νὰ παρέχει διακανονισμένη ἐργασία, νὰ τάσσεται κατὰ τοῦ πολέμου καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ μέχρι τώρα ὑπῆρξε ἀνίκανη νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν κοινωνικὴ ἐργασία κατὰ τῶν καταχρήσεων, νὰ τὴ διαρθρῶναι ἢ ἴδια μὲ τὰ δικά της ὄργανα, νὰ προωθεῖ τὴν προοδευτικὴ ἐξέλιξη, νὰ παρεμποδίζει τοὺς πολέμους, νὰ ὑπερνικάει τὸ δικό της παραλογισμὸ κλπ. κλπ.

Εἶναι ἀνίκανη γιὰ κάτι τέτοιο γιατί ποτὲ δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ κατακτήσῃ καὶ νὰ ἐξασκήσῃ αὐτὴ τὴν ἱκανότητα. Καὶ σὰν ἀπάντηση σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο δὲ νοεῖται τίποτα ἄλλο παρὰ μόνο ἢ αὐτοδιοίκηση τῆς κοινωνίας ἀπὸ τίς ἀνθρώπινες μάζες στὶς παραγωγικὲς καὶ καταναλωτικὲς ὀργανώσεις. Ὅποιος παίρνει στὰ σοβαρὰ τίς ἀνθρώπινες μάζες ἀπαιτεῖ τὴν πλήρη εὐθύνη τους γιατί μόνο αὐτὲς ἔχουν φρόνημα εἰρημικό. Στὴν ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας πρέπει λοιπὸν νὰ προστεθεῖ καὶ ἡ ὑπεύθυνη ἱκανότητα γιὰ τὴν ἐλευθερία.

Ἀποτελεῖ μιὰ φριχτὴ ἀλήθεια: Ὁ φασισμὸς διακατέχει μὲ τὴ μορφή τῆς ἀνευθυνότητας τίς ἀνθρώπινες μάζες ἀπ' ὅλες τίς χώρες, τὰ ἔθνη, τίς φυλὲς κλπ. Ὁ φασισμὸς εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς χιλιόχρονης παραμόρφωσης τῶν ἀνθρώπων. Θὰ μπορούσε ν' ἀναπτύχθῃ σὲ κάθε χώρα σὲ κάθε ἔθνος. Δὲν εἶναι καμιά εἰδικὰ γερμανικὴ ἢ ἰταλικὴ χαρακτηριστικὴ ιδιότητα. Ἐπενεργεῖ σὲ κάθε μεμονωμένο πολίτη τῆς γῆς. Τὸ αὐστριακὸ «Δυστυχῶς δὲ γίνεται τίποτα» ἐκφράζει τὸ γεγονός αὐτὸ ἐξίσου μὲ τὸ ἀμερικάνικο «Let George do it». Τὸ ὅτι γιαντὸ φταίει μιὰ μακρόχρονη κοινωνικὴ ἐξέλιξη δὲν ἀλλάζει σὲ τίποτα τὸ γεγονός· δὲν μπορούμε ἀντὶ γιὰ τοὺς ζωντανοὺς ἀνθρώπους νὰ ρίξουμε τὴν εὐθύνη σὲ κάποιες «ἱστορικὲς ἐξελίξεις». Μὲ τὴ

μετατόπιση τῆς εὐθύνης ἀπὸ τὸ ζωντανὸ ἄνθρωπο στὴν «ἱστορικὴ ἐξέλιξη» χρεοκόπησαν τὰ σοσιαλιστικὰ ἀπελευθερωτικὰ κινήματα. Ἀπεναντίας τὰ συμβάντα τῶν τελευταίων 20 χρόνων ἀπαιτοῦν τὴν εὐθύνη τῶν ἐργαζόμενων λαϊκῶν μαζῶν.

Ἄν μὲ τὴ λέξη «ἐλευθερία» καταλαβαίνουμε προπάντων τὴν εὐθύνη τοῦ κάθε μεμονωμένου πολίτη τῆς γῆς γιὰ τὴν ὀρθολογικὴ διεύθυνση τῆς προσωπικῆς, ἐπαγγελματικῆς καὶ κοινωνικῆς ὑπαρξῆς, τότε δὲν ὑπάρχει κανένας μεγαλύτερος φόβος ἀπὸ τὴ σύσταση τῆς γενικῆς ἐλευθερίας. Δίχως τὴν ἀνευδοίαστη προβολὴ καὶ ἀπάντηση αὐτοῦ τοῦ καίριου προβλήματος δὲ θὰ ὑπάρξει ποτὲ εἰρήνη ποὺ θὰ μπορούσε νὰ διαρκέσει γιὰ μιὰ ἢ δυὸ γενιές. Ἡ κοινωνικὴ ἐπίλυση αὐτοῦ τοῦ προβλήματος θ' ἀπαιτῆσει μεγαλύτερη σκέψη, περισσότερη ἀξιοπρέπεια μεγαλύτερη συνειδητότητα, περισσότερες οικονομικὲς, ἐκπαιδευτικὲς καὶ κοινωνικὲς ἀνακατατάξεις στὴν κοινωνικὴ μαζικὴ ζωὴ, ἀπ' ὅλες μαζὶ τίς προσπάθειες σ' ὅλους τοὺς παλιότερους καὶ στοὺς ἐπερχόμενους πολέμους καὶ στὰ προγράμματα ἀνοικοδόμησης μετὰ τὸν τερματισμὸ τῶν πολέμων. Αὐτὸ τὸ ἓνα πρόβλημα καὶ ἡ ἐπίλυσή του περιέχουν ὅλα ὅσα προσπάθησαν νὰ συνοψίσουν στὴν ἔννοια τῆς παγκόσμιας κοινωνικῆς ἐπανάστασης οἱ πῖο θαρραλέοι καὶ παθιασμένοι διανοητὲς τῆς ἱστορίας. Εἴμαστε φορεῖς καὶ βιωτὲς μιᾶς τεράστιας ἐπαναστατικῆς ἀνατροπῆς. Ἄν πρέπει κιόλας νὰ ὑποφέρουμε, τότε θὰ πρέπει «ὁ ἰδρώτας, τὰ δάκρυα καὶ τὸ αἷμα» νὰ ἔχουν ἓναν ὀρθολογικὸ σκοπὸ. Ὁ σκοπὸς αὐτὸς εἶναι: *Εὐθύνη τῶν ἐργαζόμενων ἀνθρώπων μαζῶν γιὰ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ!* Τὸ συμπέρασμα αὐτὸ συνάγεται μὲ σκληρὴ λογικὴ ἀπ' τίς διαπιστώσεις:

α. Κάθε κοινωνικὸ γεγονός καθορίζεται ἀπ' τὴ συμπεριφορὰ τῶν μαζῶν.

β. Ἡ μάζα εἶναι ἀνίκανη γιὰ τὴν ἐλευθερία.

γ. Ἡ κατάκτηση τῆς ἱκανότητας γιὰ ἐλευθερία ἀπ' τὴν ἴδια τὴ μάζα σημαίνει ἀληθινὴ κοινωνικὴ ἐλευθερία.

Τί μὲ παρακινεῖ ν' ἀποκρύβω τέτοια γενικὰ γνωστὰ γεγονότα καὶ νὰ τὰ βγάζω στὴν ἄκρη, ἰδιαίτερα τὴ στιγμὴ ποὺ δὲν ἔχω πολιτικὲς ἡγετικὲς ἀξιώσεις;

Ἐπάρχουν ἄρκετὰ τέτοια κίνητρα. Γιὰ πολλὰ χρόνια ἀρνιόμουν

να τ' ακολουθήσω, απλούστατα επειδή φοβόμουν τις συνέπειες. Συνέχεια ανέβαλλα την υπογραφή αυτής της διαπίστωσης. Προσπάθησα να βγάλω τον εαυτό μου έξω απ' την υπόθεση, λέγοντας πώς δεν είμαι πολιτικός και δε με αφορά το πολιτικό γίγνεσθαι ή ότι είμαι υπερβολικά απασχολημένος με την οργανική βιοφυσική μου και δε θά 'πρεπε να φορτωθώ ακόμα με ένα φρικτό και δυσάρεστο βασικό κοινωνικό πρόβλημα που προσωρινά φαινόταν να μη δίνει καμιά έλπίδα. Προσπαθούσα να πείσω τον εαυτό μου ότι εκείνο που με παρακινούσε να αναμιχθώ στη δίνη των πολιτικών παράλογων ιδεολογιών ήταν η κρυφή πολιτική μου φιλοδοξία και σε μια τέτοια φιλοδοξία δεν ήθελα να παραδοθώ. Οί υπεύθυνοι πολιτικοί και ύπουργοί θά τὰ βγάζανε πέρα μ' αυτά τὰ γεγονότα!

Μετά από πολύχρονες, οδυνηρές-πιστικές άμφιταλαντεύσεις με την προσπάθεια ν' αποφύγω αυτή την κατάσταση των πραγμάτων, ύποχρεώθηκα τελικά να ύποκύψω στην πίεση που άσκειται από την έρευνα της ζωής πάνω μου καθώς και πάνω σ' όλους τους συνεργάτες μου. 'Υπάρχει ένα καθήκον της έκφρασης με το όποιο δεν μπορεί να μετρηθεί κανένα άλλο απ' τὰ πολλά σπουδαιοφανή καθήκοντα. Το να εκπληρωθεί αυτό το καθήκον είναι πολύ δύσκολο γιατί τέτοιες αλήθειες αντί ν' αντικρίζονται σαν κάτι το αυτονόητο, άφου έτσι είναι φτιαγμένα τὰ πράγματα, ένέχουν κίνδυνο για τή ζωή των ανθρώπων που τις εκφράζουν. Ούσιαστικά αυτά δεν είναι παρά μια συνόψιση καταστάσεων που μεμονωμένα μās είναι από καιρό πάρα πολύ γνωστές :

α. 'Η ανθρωπότητα είναι βιολογικά άσθενής.

β. 'Η πολιτική είναι ή παράλογη κοινωνική έκφραση αυτής της άσθένειας.

γ. Αυτό που κάθε φορά συμβαίνει στην κοινωνική ζωή είναι ενεργητικό ή παθητικό και θελημένα ή άθελητα καθορίζεται απ' τή δομή των ανθρώπινων μαζών.

δ. Αυτό ή χαρακτηριστική δομή έχει δημιουργηθεί από τὰ κοινωνικοοικονομικά προτσές και σταθεροποιεί και διαιωνίζει αυτό το προτσές. 'Η βιοπαθητική χαρακτηριστική δομή των ανθρώπων δεν είναι παρά άπολιθωμένη, αυταρχική ιστορική

διαδικασία, βιο-φυσιολογικά αναπαραγόμενη καταπίεση των μαζών.

ε. 'Η ανθρώπινη δομή έμψυχώνεται απ' την αντίθεση ανάμεσα στον πόθο της έλευθερίας και το φόβο της έλευθερίας.

στ. 'Ο φόβος της έλευθερίας της ανθρώπινης μάζας είναι βιοφυσικά ριζωμένος στην άρτηριοσκήληρωση του οργανισμού και στη χαρακτηριστική άπονέκρωση.

ζ. Κάθε είδος κοινωνικής ήγεςίας δεν είναι παρά ή κοινωνική έκφραση της μιάς ή της άλλης πλευράς αυτής της δομής των ανθρώπινων μαζών.

η. Δέν πρόκειται για τή συμφωνία ειρήνης των Βερσαλλιών ή τις πετρελαιοπηγές του Μπακού ή για 200-300 χρόνια καπιταλισμού, αλλά για 4.000 - 6.000 χρόνια αυταρχικού-μηχανιστικού πολιτισμού που έχει άφανίσει τή βιολογική λειτουργία των ανθρώπων.

θ. Τὰ χρηματικά και έξουσιαστικά συμφέροντα είναι ύποκατάστατο της άνεκπλήρωτης έρωτικής εδτυχίας και φέρονται από τή βιολογική άπολίθωση των ανθρώπινων μαζών.

ι. 'Η καταπίεση της φυσικής σεξουαλικής ζωής των παιδιών και των νέων έξυπηρετεί στο να διαμορφωθούν ύπάκουοι φορείς και αναπαραγωγοί του μηχανιστικού-αυταρχικού τεχνικού πολιτισμού.

ια. Χιλιετηρίδες ανθρώπινης καταπίεσης έχουν μπει στο κανάλι της κατάργησής τους.

Αυτά είναι περίπου τ' άποτελέσματα της δικής μας έρευνας του χαρακτήρα μέσα στο κοινωνικό γίγνεσθαι

Το ένδιαφέρον μας για τή φιλελεύθερη εξέλιξη του κόσμου είναι τριπλό : Είναι προσωπικό, έμπράγματο και κοινωνικά προσδιορισμένο.

1) Το προσωπικό ένδιαφέρον καθορίζεται από την άπειλή της υπαρξής μας σα μελών αυτής της θανάσιμα άρρωστης κοινωνίας. 'Οποιος, όπως και γώ, έχασε ήδη στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο τήν πατρική στέγη, τήν οίκογένεια και τήν περιουσία του, όποιος έζησε έμπρακτα τρισήμισυ χρόνια δολοφονιών

στὸν πόλεμο, ὅποιος εἶδε νὰ πεθαίνουν καὶ νὰ σκοτώνονται φίλοι του, ὅποιος συμμετεῖχε σὲ μαζικὴ μετανάστευση καὶ καταστροφὴς ἀγαθῶν κλπ. ἀντιλαμβάνεται τί ἔχουν νὰ κάνουν ἑκατομμύρια ἄνθρωποι πάνω σ' αὐτὸ τὸν πλανήτη. Θέλουμε νὰ σταματήσει αὐτὸ τὸ αἶσχος! Εἶναι αἶσχος μιὰ χούφτα πρῶσοι ἀπατεῶνες καὶ διεστραμμένοι νευρωτικοί, ποὺ ἐνεργοῦν σὰν «ἠγέτες» ἄλφα ἢ βήτα εἶδους, νὰ μποροῦν νὰ ἐκμεταλλεῦνται τὴν κοινωνικὴ ἀπελπισία ἑκατοντάδων ἐργατικῶν καὶ ἀξιοπρεπῶν ἀνθρώπων. Ἡ φρίκη εἶναι ἀκόμα μεγαλύτερη ἀπ' τὸ γεγονός ὅτι ἀκριβῶς τὰ ἴδια ἑκατομμύρια οἱ ἄνθρωποι δίνουν ἐν ἀγνοία τους καὶ ἀφελῶς (κι ἔξω ἀπ' τὰ σύνορα τῆς Γερμανίας) τὴν ἐξουσία στὰ χέρια τῶν πολιτικῶν ἀπατεῶνων. Δὲ θέλουμε τίποτα ἄλλο παρὰ νὰ κάνουμε ἡσυχὰ τὴ δουλειά μας ν' ἀγαπᾶμε δίχως κίνδυνο τίς γυναῖκες ἢ τοὺς ἄντρες μας, νὰ ἀνατρέφουμε τὰ παιδιά μας δίχως τίς πανουκλιάρικες ἐπιδράσεις· κοντολογίᾳ δὲ θέλουμε σ' αὐτὴ τὴ σύντομη ζωὴ νὰ ἐνοχλούμαστε, νὰ παραπλανιόμαστε, νὰ ποδηγετούμαστε ἀπὸ μερικοὺς πολιτικοὺς ἀπατεῶνες. Δὲ θέλουμε πιά ἢ πολιτικὴ νὰ τσακίζει τὴ ζωὴ μας! Μιὰ γιὰ πάντα!

2) Οἱ φασιστικοὶ φορεῖς τῆς πανούκλας διαβλέψανε τὴν ἀνικανότητα γιὰ ἐλευθερία τῶν ἀνθρώπων μαζῶν καὶ τὴ θεωρήσανε σὰ βιολογικὰ ἀπόλυτα δοσμένη. Ἔβαλαν μέσα στὸν κόσμον παράλογες παραπλανητικὲς ρατσιστικὲς θεωρίες, διαιρέσανε τὴν ἀνθρωπότητα σὲ βιολογικὰ διαιωνισμένες φυλὲς ὑπανθρώπων καὶ ὑπερανθρώπων καὶ δώσανε στὸν ἑαυτό τους, ὅσο πιὸ ἀρρωστημένοι ἢ ἀπατεῶνες ἦταν, τὸ βιολογικὸ τίτλο τοῦ «ὑπερανθρώπου». Ἔχουμε τὴν ἀπάντησιν σ' αὐτὴ τὴν ἀπάτη: *Ἡ ρατσιστικὴ θεωρία ἀποτελεῖ μυστικιστικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς. Ἡ φυσικὴ ἐρωτικὴ ἐδνυχία καὶ ἡ σιγουριὰ τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων μαζῶν θ' ἀποτελέσουν τὸ δῆμιό της.*

3) Τὸ ἴνστιτούτο μας ἔχει ν' ἀντιμετωπίσει ἓνα περίεργον καθήκον. Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι ν' ἀντιμετωπίσουμε δυὸ βασικὰ διάφορες περιπτώσεις :

α) Γιὰ τὴν περίπτωση ποὺ αὐτὸς ὁ δεῦτερος παγκόσμιος πόλεμος (φέρει τελικὰ στὴν ἐπιφάνεια καὶ στὴν κοινωνικὴ συνείδησιν τὴν ἀπάντησιν γιὰ τὸ κοινωνικὸ χάος. Σ' αὐτὴ τὴν περι-

πτῶση καλούμαστε σὲ μεγάλα καθήκοντα. Ἔχουμε ν' ἀναλάβουμε μιὰ τεράστια εὐθύνη. Γιὰ κάτι τέτοιο πρέπει νὰ προετοιμαστοῦμε ἐγκαιρὰ. Πρέπει νὰ προλάβουμε τὰ προβλήματα. Ἄν δὲ θέλουμε ν' ἀποτύχουμε πρέπει νὰ τακτοποιήσουμε μὲ ἐποπτικὸ τρόπο τίς ἐμπειρίες μας γιὰ τίς ἀνθρώπινες ἀντιδράσεις καὶ τίς ἐπιπτώσεις τῆς φασιστικῆς μόλυνσης. Ἐνα τέτοιο καθήκον μπορεῖ νὰ ἐκπληρωθεῖ μονάχα στὸ πλαίσιο τοῦ γενικοῦ ἀγώνα γιὰ τὴ δημιουργία ἀληθινῆς ἐλευθερίας. Ἄν παραδινόμαστεν στὴν αὐταπάτη ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν μιὰ δομὴ ἀπελευθερωμένη καὶ ὅτι εἶναι τὴν κάθε στιγμὴ ἱκανοὶ νὰ αὐτοδιοικήσουν τὴ ζωὴ τους, ὅτι δηλαδή τὸ μόνο ποὺ χρειάζεται γιὰ νὰ λειτουργήσει ἡ κοινωνικὴ ἐλευθερία εἶναι ἡ ἐξάλειψη τοῦ φασιστικοῦ κόμματος τῆς πανούκλας, ἔτσι ὥστε νὰ ἐπικρατήσει τὸ δίκιο ἀπέναντι στοῦ ἀδικοῦ, ἢ ἀλήθεια ἀπέναντι στοῦ ψέμα, ἢ ἀξιοπρέπεια ἀπέναντι στὴν ἀγυρτεία, τότε, καὶ γι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀμφιβολία, ἀναπόφευκτα θὰ καταποντιζόμαστεν μαζί μὲ καθετὶ ποὺ στηρίζεται πάνω σὲ τέτοιες αὐταπάτες. *Ἡ φιλελεύθερη ἀνάπτυξη ἀπατεῖ ὠμὴ κνηκότητα, γιὰτὶ μόνο τότε θὰ κατορθώσουμε ν' ἀποβάλουμε τὸν παραλογισμό τῶν ἀνθρώπων μαζῶν, καὶ νὰ ἀποκαταστήσουμε τὴν ὑπευθυνότητά τους καὶ τὸ φιλελευθερισμὸ τους. Ἡ ἐξιδανίκευση τῆς ἀνθρώπινης μάζας καὶ ὁ οἶκτος γι' αὐτὴ, μόνο δυστυχία θὰ συνέχιζαν νὰ παράγουν.*

Οἱ φιλελεύθερες ὀργανώσεις ὅλων τῶν ἀποχρώσεων στὴν Εὐρώπη συμπεριφέρονταν ἀπέναντι σ' αὐτὴ τὴν ἀσθένεια τῶν ἀνθρώπων μαζῶν ὅπως θὰ συμπεριφερότανε ἓνας κομπογιαννίτης ἀπέναντι σ' ἓναν παράλυτο ἀσθενή, ποὺ θὰ τὸν ἐπειθε ὅτι δὲν εἶναι παράλυτος καὶ μπορεῖ κάλλιστα νὰ χορέψει πόλκα, φτάνει νὰ μὴν ὑπῆρχε ὁ κακὸς λύκος (1914 οἱ πολεμικὲς βιομηχανίες, 1942 ὁ μέγας ψυχοπαθής). Ὁ παράλυτος ἀκούει εὐχάριστα μιὰ τέτοια παρηγοριὰ καὶ χαίρεται γι' αὐτὴ, ἀλλὰ παρόλα αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ περπατήσει. Ὁ ἀξιοπρεπὴς γιαιτρός θὰ προχωροῦσε «ὡμὰν» θὰ ἀπόφευγε μὲ κάθε τρόπο νὰ δώσει αὐταπάτες στὸν ἀσθενή. Θὰ διαπίστωνε μὲ ὅλα τὰ μέσα τὸ εἶδος τῆς παράλυσης καὶ θ' ἀποφάσιζε ἂν μπορεῖ ἢ δὲν μπορεῖ νὰ γιαιτρευτεῖ. Ἄν μπορεῖ καταρχὴ νὰ θεραπευτεῖ, τότε θὰ βρεῖ τὰ μέσα νὰ τὴν ἐξάλειψει.

Ο φασίστας δικτάτορας διακηρύσσει ότι οι άνθρωπινες μάζες είναι βιολογικά κατώτερης αξίας κι εξουσιαζόμενες, δηλαδή βασικά *ἐκ φύσεως* σκλάβοι, και κατά συνέπεια δεν μπορεί να γίνει λόγος παρά μόνο για ένα απολυταρχικό-δικτατορικό καθεστώς. Είναι χαρακτηριστικό ότι όλοι οι δικτάτορες που εξεθλιώνουν σήμερα τον κόσμο προέρχονται απ' το στρατόπεδο των καταπιεσμένων ανθρώπινων μαζών. Γνωρίζουν πολύ καλά αυτή την ασθένεια των ανθρώπινων μαζών. Τους λείπει ωστόσο ή ενόραση-στό γίνεσθαι τῆς φύσης και στην εξέλιξη, ή θέληση γι' αλήθεια και έρευνα, έτσι ώστε ποτέ δε θα σκεφτόντουσαν να θελήσουν ν' *ἀλλάξουν* αυτά τα γεγονότα.

Οι τυπικοί-δημοκρατικοί ηγέτες απ' την άλλη μεριά έπαιρναν άπατηλά σα δοσμένη την άνικανότητα των ανθρώπινων μαζών για έλευθερία και μ' αυτό τον τρόπο άρνούνταν κάθε δυνατότητα όσο ήταν στην εξουσία ν' *ἀποκαταστήσουν* μέσα στις μάζες την ικανότητα για έλευθερία και την υπευθυνότητα.

Η άπάντησή μας είναι *ἐπιστημονική - ὀρθολογική*. Βασίζεται στο γεγονός τῆς άνικανότητας των ανθρώπινων μαζών για έλευθερία, δέν το συλλαμβάνει ὅμως σάν άπόλυτα και αίώνια δοσμένο απ' τῆ φύση ὅπως ὁ ρατσιστικός μυστικισμός, αλλά γεννημένο από παλιές κοινωνικές συνθήκες ζωῆς και επομένως *σά μεταβλητέο*.

Απ' αυτό προκύπτουν δυό σημαντικά καθήκοντα :

1. Η έπεξεργασία και ή άποσαφήνιση των μορφών με τις ὁποῖες εκφράζεται ή άνικανότητα των μαζών για έλευθερία.

2. Η έπεξεργασία των ιατρικών, παιδαγωγικών και κοινωνικών ὀργάνων, που θα άποκαταστήσουν ὅλο και πιό βαθιά κι εκτεταμένα την *ικανότητα* για έλευθερία.

Σ' αυτό το σημείο μπορεί κανείς ν' *ἀπαριθμήσει* τὰ «λάθη» των δημοκρατικών κυβερνήσεων, την πρακτικοποίηση με την πανούκλα τῆς δικτατορίας, τις πολλές προδοτικές ενέργειες που συμβήκανε σέ βάρος των δημοκρατικών συντρόφων τῆς ένωσης (Άγγλία - Ίσπανία, Ρωσία- Τσεχοσλοβακία, κλπ.), ή ύπεροχή των έμπορικών συμφερόντων πάνω στις αρχές (ρωσικό πετρέλαιο για την Ίταλία στο διάστημα του αἰθιοπικού πολέμου, μεξικά-

νικο πετρέλαιο για τῆ Γερμανία στο διάστημα του Ισπανικού αντιφασιστικού άγώνα, σουηδικό σίδηρο για τῆ ναζιστική Γερμανία, άμερικάνικο σίδηρο, κάρβουνο κλπ. για τῆν Ίαπωνία, άγγλική συμπεριφορά στις Ίνδιες κλπ. κλπ., ή θρησκευτική-μυστικιστική πίστη των σοσιαλιστών και κομμουνιστών. Αὐτά τὰ «λάθη» χάνουν τῆ σημασία τους άπέναντι στα λάθη των ανθρώπινων μαζών, τῆς κοινωνικῆς τους άμβλύτητας, παθητικότητας και άναζήτησης μιᾶς εξουσίας κλπ. Συνέχεια επαναλαμβάνεται : *Οἱ μόνοι και μοναδικοί υπεύθυνοι για ὅλα ὅσα συμβαίνουν, καλά και άσχημα, είναι οἱ εργαζόμενες άνθρωπινες μάζες*. Αὐτή είναι ή αντίφαση και ή επίλυσή της.

β. Στην περίπτωση που ή εκβαση αυτού του πολέμου δε φέρει τὰ βασικά γεγονότα στην έπιφάνεια τῆς κοινωνικῆς συνείδησης, και που οἱ παλιές άταπάτες εξακολουθήσουν να υπάρχουν, πρέπει να ὑποθεθεῖ ότι δε θ' *ἀλλάξουν* πολλά πράγματα απ' τῆν τωρινή τους θέση. Τότε δε θα μπορέσουμε ν' *ἀποφύγουμε* το συμπέρασμα ότι τὰ άπατηλά «χάπια», οἱ *τυπικές* έλευθερίες, οἱ *τυπικές* χαρές και ή *τυπική* δημοκρατία σύντομα θα γεννήσουν καινούργιες δικτατορίες κι ένα καινούργιο πόλεμο. Μετά θα εξακολουθήσουμε να παραμένουμε στην «*ἀπομόνωση*» και στην αντιπολίτευση πρὸς αὐτή τῆν κοινωνική άθλιότητα και θα ἔχουμε να *ἐπιλύσουμε* ένα εξίσου δύσκολο πρόβλημα. Θα πρέπει να *ὑπάρξουμε* προσωπικά και *ἀντικειμενικά* τίμια μέσα στο πλαίσιο τῆς γενικῆς άπατηλότητας. Θα πρέπει ν' *ἀγωνιστοῦμε* σκληρά για να διατηρήσουμε *καθαρές* και για να *ἐμβαθύνουμε* τις *ἐνοράσεις* μας μέσα στην ανθρώπινη ὄντοτητα. Δέ θα ἔναι εὐκολο για τον εργάτη στο πεδίο τῆς ὀργανικῆς βιοφυσικῆς, τῆς διαθρωτικῆς ψυχολογίας και τῆς γενετησιο-οικονομίας ν' *ἀποφύγει* τις *ἐπιδράσεις* των *άταπατών* και να διατηρήσει τις γνώσεις του για τις *ἐπερχόμενες* γενιές *καθαρές* και *κρυστάλλινες*. Θα πρέπει να υπάρχουν και να είναι πρακτικά χρησιμοποίησιμες, αν ή ενόραση τῆς ψυχικῆς πανούκλας τῆς μάζας θέλει να *ισχύσει* μετά τον 6ο τὸ 12ο ή τον 20ὸ παγκόσμιο πόλεμο. Σ' αὐτή τῆν περίπτωση δε θα παραδώσουμε στους *ἀπογόνους* μας *κάποιες* ήρωικές πράξεις, *πολεμικές* τιμές, οὔτε *κῆρωικές* *ἀναμνήσεις*» και περιστατικά *πολεμιστών* τῆς πρώτης γραμμῆς, αλλά

γνώσεις που θ' αποβλέπουν στο μέλλον. Αυτό το έργο μπορεί να εκπληρωθεί και κάτω απ' τις χειρότερες κοινωνικές συνθήκες: *Ἐκείνη ἡ γενιά πὸν θά ἔναι ὠριμὴ, νὰ ὑπερνικήσει τὴ συναισθηματικὴ πανούκλα, δὲν πρέπει νὰ χαθεῖ ἄσκοπα καὶ δὲ θά πρέπει νὰ συλλέξει ἀπ' τὴν ἀρχὴ καὶ μὲ πολὺ μόχθο τὶς ἀπαντήσεις στὰ ἐπιχειρήματα τῆς πανούκλας. Θὰ πρέπει τότε νὰ χρησιμοποιήσει πάλι παλιές, ξεχασμένες ἀλήθειες καὶ νὰ μπορέσει νὰ διατάξει τὴ ζωὴ τῆς πὸν τίμια καὶ μὲ περισσότερὴ ἀξιοπρέπεια ἀπ' αὐτὴ τοῦ 1940.*

Στὸ σημεῖο αὐτὸ κάμποσοι φίλοι θά ρωτήσουν: «Γιατί, γιὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ, δὲν ἀγωνίζεστε γιὰ τὴν ἐξουσία τῆς κοινωνίας ὥστε νὰ ἐπιβάλετε τὴ σπουδαία ἀλήθεια πὸν ἔχετε ἀναγνωρίσει; Δὲν εἶναι δειλία ἀπὸ μέρους σας νὰ παραμένετε πολιτικὰ παθητικοὶ ὅταν ἰσχυρίζεστε πὸς γνωρίζετε ἓνα ζωτικὸ σημαντικό γεγονός. Ἄγωνιστεῖτε τουλάχιστο γιὰ διάφορες θέσεις ὅπως τοῦ ὑπουργοῦ ὑγιεινῆς, ὑπαλλήλων στὴν παιδεία καὶ στὴν ἐκπαίδευση, ὑπουργῶν κλπ.»

Τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ τὸ κατανοοῦμε. Πολλοὶ ἀπὸ μᾶς τὸ προβάλλανε συνέχεια. Ἔχουμε μείνει πολλὲς νύχτες ξάγρυπνοι ἐξαιτίας του. Τὸ δίλημμα ἐδῶ εἶναι :

Οἱ ἀλήθειες, ὅταν δὲν ὑπάρχει ἡ ἐξουσία πὸν θά τις ἐπιβάλλει, δὲν ὠφελοῦν, παραμένουν ἀκαδημαϊκές.

Ἡ ὁποιοδήποτε εἶδος ἐξουσία δίχως ἓνα ὑπόβαθρο ἀλήθειας εἶναι δικτατορία, περισσότερο ἢ λιγότερο, μὲ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο γιατί στηρίζεται πάντα στὸ φόβο τῶν ἀνθρώπων μπροστὰ στὴν κοινωνικὴ εὐθύνη καὶ μπροστὰ στὸ προσωπικὸ φορτίο, πὸν εἶναι ἡ «ἐλευθερία». ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΔΕ ΣΥΜΒΑΛΙΖΟΥΝ· ΑΛΛΗΛΟΑΝΑΪΡΟΥΝΤΑΙ. Εἶναι ἱστορικὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀλήθεια ἐξακολουθεῖ νὰ ἔναι νεκρὴ ὅταν οἱ φορεῖς τῆς φτάσουν στὴν κοινωνικὴ ἐξουσία. «Ἐξουσία» σημαίνει πάντοτε ὑποταγὴ ἄλλων ἀνθρώπων. Οἱ ἀλήθειες ὁμως δὲν μποροῦν νὰ ἐπιβληθοῦν ποτὲ μὲ τὴν ὑποταγὴ ἀλλὰ πάντα μόνον μὲ τὴν πειθῶ. Αὐτὸ τὸ μάθαμε ἀπὸ τὴ γαλλικὴ καὶ ἀπὸ τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση. Οὔτε μιὰ ἀπ' τὶς ἀλήθειες τους δὲν ἐπέζησε οὔτε γιὰ λίγες δεκαετίες. Ὁ Ἰησοῦς ἐκπροσωποῦσε γιὰ τὴν ἐποχὴ του μιὰ τεράστια ἀλήθεια. Αὐτὴ πέθανε μέσα στὸ χριστιανικὸ

κόσμο ὅταν τὸν Χριστὸ τὸν διαδεχτήκανε οἱ Πάπες. Βαθιὲς ἐνοράσεις μέσα στὴν ἀνθρώπινη ἀθλιότητα ἀντικαταστάθηκαν πρὶν ἀπὸ 2000 χρόνια ἀπὸ τύπους, ὁ τριχωτὸς χιτῶνας ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὰ χρυσοποικίλιτα στολίδια, ἡ ἀνταρσία κατὰ τῆς καταπίεσης τῶν φτωχῶν ἔδωσε τὴ θέση τῆς στὴν παρηγοριὰ μιᾶς εὐτυχίας στὸν ἄλλο κόσμος. Οἱ ἀλήθειες τῆς μεγάλης γαλλικῆς ἐπανάστασης πέθαναν μέσα στὴ γαλλικὴ δημοκρατία καὶ κατέληξαν σὲ πολιτικαντισμὸ, στὴν ἀμάθεια ἐνὸς Πεταῖν καὶ στὶς μηχανορραφίες ἐνὸς Λαβάλ. Οἱ ἀλήθειες τῆς μαρξιστικῆς οἰκονομίας πέθαναν μέσα στὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση, ὅταν ἡ λέξη «κοινωνία» ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὴ λέξη «κράτος», ἡ ἀντίληψη «παγκόσμια ἀνθρωπότητα» ἀπ' τὸν ἐθνικιστικὸ πατριωτισμὸ καὶ τὴ συμμαχία μὲ τὸν Χίτλερ. Πέθαναν στὴ Γερμανία, στὴν Αὐστρία καὶ τὴ Σκανδιναβία, μολονότι οἱ ἀπόγονοι τῶν μεγάλων εὐρωπαϊῶν ἀγωνιστῶν τῆς ἐλευθερίας εἶχαν στὰ χέρια τους ὅλη τὴν κοινωνικὴ ἐξουσία. Σχεδὸν ἑκατὸ χρόνια ἀφότου γεννηθῆκανε οἱ ἀλήθειες τοῦ 1848, κυριαρχεῖ ἡ γέννηση τῆς βρωμιάς. *Ἡ ἐξουσία καὶ ἡ ἀλήθεια δὲ συμβαδίζουν. Κι αὐτὴ ἐπίσης εἶναι μιὰ ὠμὴ ἀλήθεια.*

Εἶναι σωστὸ ὅτι ἐκεῖνοι ἀπὸ μᾶς πὸν ἔχουν πολιτικὴ πείρα θά μπορούσαν νὰ παλέψουν γιὰ τὴν ἐξουσία ὅπως κάποιος πολιτικάντης. Ἀλλὰ δὲν ἔχουμε χρόνο γιὰ κάτι τέτοιο, ἔχουμε νὰ κάνομε σημαντικότερα πράγματα. Καὶ ἡ γνώση, πὸν τὴ θεωροῦμε ἱερή, ἀναμφίβολα θά ἀφανιζόταν μέσα σὲ μιὰ τέτοια διαδικασία. Γιὰ νὰ κερδίσει κανεὶς τὴν ἐξουσία πρέπει νὰ γεμίσει μὲ αὐταπάτες ἑκατομμύρια ἀνθρώπους. Κι αὐτὸ εἶναι ἐπίσης ἀλήθεια : Ὁ Λένιν κέρδισε τὰ ἑκατομμύρια τῶν ρώσων ἀγροτῶν, πὸν δίχως αὐτοὺς θά ἔταν ἀδύνατη ἡ ρωσικὴ ἐπανάσταση. Βασιζόμενος σὲ ἓνα σύνθημα πὸν ἀντίφασκε μὲ τὶς οὐσιαστικὲς συλλογικὲς ἐπιδιώξεις τοῦ ρωσικοῦ κόμματος. Τὸ σύνθημα ἦταν : «Πάρτε στὰ χέρια σας τὴ γῆ τῶν μεγαλοτσιφλικῶδων. Πρέπει νὰ γίνει δική σας ἀτομικὴ ἰδιοκτησία». Κι οἱ γεωργοὶ ἀκολουθήσανε. Θ' ἀρνοῦνταν ν' ἀκολουθήσουν ἂν τὸ 1917 τοὺς λέγανε ὅτι αὐτὴ ἡ γῆ κάποτε θά κολεκτιβοποιοῦνταν. Αὐτὸ τὸ ἀποδείχνει ὁ σκληρὸς ἀγῶνας γιὰ τὴν κολεκτιβοποίηση τῆς ρωσικῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας γύρω στὸ 1930. Ἐπάρχουν στὴν κοινωνικὴ

ζωή βαθμοί της εξουσίας και βαθμοί της ψευτιάς. "Όσο πιο αληθινή είναι η μάζα των ανθρώπων τόσο πιο μικρή είναι η καπηλεία της εξουσίας : όσο πιο γεμάτη με παράλογες αυταπάτες είναι η μάζα των ανθρώπων, τόσο πιο εκτεταμένη και ωμή είναι η καπηλεία της εξουσίας που άσκούν τα μεμονωμένα άτομα.

Τò να κερδηθούν εκατομμύρια άνθρωποι με τόν ισχυρισμό ότι για την κοινωνική δυστυχία φταίνε αυτοί οι ίδιοι κι όχι μεμονωμένοι ψυχοπαθείς, ότι την ευθύνη για την τύχη τους τη φέρουν αυτοί οι ίδιοι κι όχι κάποιος απ' αυτούς, εκλεγμένος ή ονομασμένος ηγέτης, ότι απολύτως μόνοι είναι υπεύθυνοι για όλα δσα συμβαίνουν σ' αυτό τόν κόσμο — αυτά είναι τόσο πολύ αντίθετα με όλα δσα έχουν ίσαμε τώρα άκούσει και άφομοιώσει, ώστε τò να θέλει κανείς να κερδίσει την εξουσία με τέτοιες αλήθειες θά 'ταν ήλίθιο.

Είναι όμως άπόλυτα πιθανό ότι ή παγκόσμια καταστροφή θά φτάσει σ' ένα στάδιο στο όποιο οί άνθρωπινες μάζες θά 'ναι ύποχρεωμένες να ξετάσουν τόν ίδιο τόν έαυτό τους μέσα στην κοινωνική τους συμπεριφορά, να μετατρέψουν τόν έαυτό τους και ν' αναλάβουν οί ίδιες τò βαρύν φορτίο της κοινωνικής ευθύνης. Τότε όμως θά κερδίσουν αυτές οί ίδιες την εξουσία και θ' άποκρούσουν δικαιολογημένα τις ομάδες που «κατακτούν» την εξουσία «για τò συμφέρον του λαού». Δέν ύπάρχει λοιπόν για μās κανένας λόγος ν' άγωνιστούμε για την εξουσία.

*Απεναντίας μπορούμε να 'μαστε άπόλυτα σίγουροι ότι, άν κάποτε οί άνθρωπινες μάζες φτάσουν στην κατάσταση της όρθολογικής αυτοαναμόρφωσης, θά μās χρειαστούν, θά μās φωνάξουν και θά μās εμπιστευτούν σημαντικές λειτουργίες. Τότε θά 'μαστε ένα κομμάτι αυτής της μάζας, όχι οί ηγέτες της, όχι οί εκλεγμένοι αντιπρόσωποι της όχι οί έμπιστοί της, «άπό πάνω», αλλά : Τότε οί άνθρωπινες μάζες, όπως συνέβηκε πριν πολλά χρόνια στην Αυστρία και τη Γερμανία, θά 'συρρεύσουν στις κλινικές μας, στα άναμορφωτήριά μας, στις διαλέξεις μας και στις διαδηλώσεις μας (μόνο άν θά 'χουμε παραμείνει ειλικρινείς!) για να βρουν άπάντηση στα βασικά προβλήματα της ζωής. (Κι όχι για να ζητήσουν ή να περιμένουν άπό μās ότι θά τούς ύποδεί-

ξουμε πώς θά πρέπει να επιλύσουν τα προβλήματα της ζωής τους). Γιατί όταν οί άνθρωπινες μάζες θά φέρουν οί ίδιες την ευθύνη για τò κοινωνικό Είναι, τότε άναπόφευκτα θά σκοντάψουν πάνω στις άδυναμίες τους, πάνω στην κληρονομία του κακού παρελθόντος, δηλαδή άκριβώς πάνω σ' εκείνες τις καταστάσεις της δομής τους, της σκέψης τους, του συναισθήματός τους, που τις συνοψίζουμε στην έννοια «άνικανότητα για έλευθερία». Και μείς σαν κοινωνικός θεσμός πανευτυχείς θ' άποκαλύψουμε όσο καλύτερα μπορούμε τούς μηχανισμούς της άνικανότητας για έλευθερία και όλα τα εμπόδια της ελεύθερης ανάπτυξης, ώστε να βοηθήσουμε τις άνθρωπινες μάζες ν' αναπτυχθούν προς την κατεύθυνση της αληθινής έλευθερίας.

Για κάτι τέτοιο δέ χρειαζόμαστε καμιά εξουσία. 'Η έμπιστοσύνη των ανθρώπων κάθε ήλικίας, κάθε επαγγέλματος, κάθε φυλής και κάθε αντίληψης για τή ζωή θά 'ναι μέσα στην άπόλυτη άκεραιότητά μας σα γιατρών, έρευνητών, παιδαγωγών, κοινωνιολόγων, βιολόγων, φυσικών, συγγραφέων, τεχνικών κλπ. άπειρα πιο άποτελεσματική απ' όλη την εξουσία που έχουν κατακτήσει ίσαμε τώρα οί πολιτικάντες. Θά 'ναι τόσο μεγαλύτερη όσο καλύτερα άποδώσει την πραγματικότητα ή έπιστημονική και πρακτική μας δραστηριότητα. Αυτή ή έμπιστοσύνη δέν μπορεί να κατακτηθεί, προκύπτει άπό μόνη της όταν προσκολληθεί κανείς ειλικρινά στην εργασία του. Σε καμιά περίπτωση δέν πρέπει να θελήσουμε να προσαρμόσουμε τις άπόψεις μας στη σημερινή σκέψη των μαζών για να «κερδίσουμε έπιρροή». 'Η γενική έμπιστοσύνη για τις δραστηριότητές μας μπορεί να προκύψει μονάχα απ' την ώρίμανση της γενικής γνώσης σχετικά με την ουσία της πανούκλας.

'Η πρόσκλησή μας θά 'ναι για μās ένα σημάδι ότι ή αυτοδιοίκηση παίρνει πραγματικά θέση μέσα στην κοινωνική ζωή, ότι ή θέληση για «βαθιά αλήθεια», για καρποφόρα αυτοκριτική άφυπνίζεται μέσα στις εργαζόμενες μάζες των ανθρώπων. Μιάς κι ή δική μας όργάνωση είναι ή μόνη που ξετάζει τόν παραλογισμό της πολιτικής και των παλιών ιδεολογιών, δέν μπορεί να γίνει άλλιώς. 'Αντίστροφα, ή παραμονή μας στην «αντιπολίτευση» θά 'ναι ένα σίγουρο σημάδι ότι ή κοινωνία δέν είναι

ώριμη να εξετάσει και να εξαλείψει τον παραλογισμό στο μηχανισμό της. Τότε όμως δε θα μάς βοηθούσε καμιά εξουσία, και το μόνο που θα καταφέραμε θα 'ταν να γίνουμε τελικά κι εμείς παράλογοι.

Αυτή η συνειδητή παραίτηση απ' την εξουσία δε δίνει σε κανέναν το δικαίωμα να υποτιμήσει το έργο μας. Δεν παίζουμε το ρόλο του «μετριόφρονω» και «ταπεινού» επιστήμονα. Το έργο μας ολοκληρώνεται στις πηγές της ζωής, στη γραμμή των θεμελιωδών φυσικών επιστημών. 'Η ψεύτικη μετριοφροσύνη θα σήμαινε εδώ το ίδιο με την αυτοκαταστροφή. Είναι αλήθεια: η «οργανική ικανότητα» ήχει ελάχιστα πλάι στο «φράγμα του Ντνέπροστρογι», η «χαρακτηρολογική θωράκιση» άσημαντη πλάι στο «μπλάκ-άουτ», η «οργόνη» άκαδημαϊκή πλάι στο «Μπαταάν και Τομπρούκ». Αυτά κοιταγμένα απ' την *επίκαιρη* σκοπιά. Τί θα 'μενε όμως απ' τον Μέγα 'Αλέξανδρο αν συγκρινόταν με τους νόμους του Κέπλερ; Τί θα 'μενε από τον Καίσαρα αν συγκρινόταν με τους νόμους της μηχανικής; Τί θα 'μενε από τις εκστρατείες του Ναπολέοντα αν συγκρίνονταν με την ανακάλυψη των μικρο-οργανισμών ή της άσυνείδητης ψυχικής ζωής; Και τί θα μένει απ' το μεγάλο ψυχοπαθή αν συγκριθεί με την κοσμική οργόνη; 'Η παραίτηση απ' την εξουσία δε σημαίνει παραίτηση απ' την όρθολογική διεύθυνση του ανθρώπινου Είναι. Μονάχα το είδος των επιδράσεων είναι διαφορετικό: μακροπρόθεσμο, βαθύ και ανατρεπτικό, άληθινό και διασφαλιστικό της ζωής. Είναι άδιάφορο αν οι επιδράσεις γίνουν αισθητές αύριο ή μεθαύριο. Θα 'ναι υπόθεση των εργαζόμενων ανθρώπων μαζών να καλλιεργήσουν τους καρπούς της νέας γνώσης σήμερα κιόλας κι όχι μεθαύριο. Δε φέρουν καμιά μικρότερη ευθύνη για τη ζωή και τη δράση τους απ' όση ο τσαγκάρης για το παπούτσι, ο γιατρός για τον άσθενή, ο έρευνητής για τις άποφάνσεις του, ο άρχιτέκτονας, για τα κτίριά του. Δε θέλουμε να συμμετάσχουμε ούτε στην εξιδανίκευση ούτε στη λύπηση του λαού. *'Εμείς παίρνουμε τους ανθρώπους στα σοβαρά!* 'Αν μάς χρειάζονται θα μάς φωνάξουν. Τότε θα 'μαστε κοντά τους. 'Εγώ απ' τη μεριά μου άρνούμαι τον άγώνα για την εξουσία που θ' άποσκοπεί στο να επιβάλω τις γνώσεις μου.

2. Βιολογική άρτηριοσκλήρωση, άνικανότητα για έλευθερία, και μηχανική άυταρχική αντίληψη της ζωής

Βρισκόμαστε αντιμετώπι με το άπράνταχτο γεγονός: *Ποτέ ακόμα στην ιστορία της ανθρώπινης κοινωνίας οι άνθρωπινες μάζες δεν κατόρθωσαν να διατηρήσουν, να οργανώσουν και να αναπτύξουν την έλευθερία και την ειρήνη που κατάκτησαν με αίματηρους άγώνες.* 'Εννοούμε την *άληθινή* έλευθερία της προσωπικής και κοινωνικής άνάπτυξης, την έλευθερία απ' το φόβο της ζωής, απ' την όποιας μορφής οικονομική καταπίεση, την έλευθερία απ' τις άντιδραστικές άναστολές της άνάπτυξης, κοντολογής την *άπελευθερωτική άυτοδιοίκηση της ζωής.* 'Ας άπελευθερωθούμε απ' όλες τις άυταπάτες. Μέσα στην ίδια τη μάζα των ανθρώπων ένεργεί μιá άντιδραστική, δολοφονική εξουσία που παρεμποδίζει την άνάπτυξη και που καταστρέφει συνέχεια όλες τις προσπάθειες των άγωνιστών της έλευθερίας. Αυτή η άντιδραστική εξουσία μέσα στις μάζες των ανθρώπων παρουσιάζεται σα γενικός φόβος *μπροστά στην ευθύνη* και σα φόβος *μπροστά στην έλευθερία.* Αυτές δεν είναι ήθικες άξιολογήσεις. Αυτός ο φόβος είναι ριζωμένος βαθιά μέσα στη βιολογική συγκρότηση του σημερινού ανθρώπου. 'Οπωσδήποτε σε μιá συγκρότηση που βρίσκεται όχι «μέσα στην ουσία του ανθρώπου», όπως τυπικά πιστεύει ο φασίστας, αλλά που έχει γίνει ιστορική και κατά συνέπεια μπορεί καταρχή να μετατραπεί. Δέν είναι εύκολο να παρουσιαστεί έποπτικά και σύντομα ο κοινωνικός ρόλος του φόβου της έλευθερίας. Προτιμώ να συμφωνήσω με μιá έκθεση του Τζαίημς 'Αλντριντζ, που τη δημοσίευσε στις 24 του 'Ιούνη 1942 στους *New York Times* με τον τίτλο *British in Africa lack killer urge.*

'Αντιγράφο:

«Τό 'Αφρική Κορπ κατατρόπωσε την 8η στρατιά γιατί ήταν γρήγορο, όργανισμένο, ρωμαλέο και σκληρό. Σά στρατιώτες, με την παραδοσιακή έννοια, οι Γερμανοί δεν άξίζουν τίποτα. 'Ομως ο στρατάρχης 'Ερβιν Ρόμμελ και ή συμμορία του είναι πραγματικά όργανισμένοι και σκληροί μέχρι βλακείας. Είναι τολμηροί και

γρήγοροι, είναι φονιάδες με λίγη ή καθόλου φαντασία. Είναι άνθρωποι πρακτικοί, παρμένοι μέσα από μια πρακτική και δύσκολη ζωή, με το σκοπό να πολεμήσουν πρακτικά : Ναζι εκπαιδευμένοι να σκοτώνουν. Οί Γερμανοί διοικητές είναι επιστήμονες που πειραματίζονται συνέχεια, και συνέχεια βελτιώνουν τη σκληρή μαθηματική φόρμουλα του φόνου. Είναι εκπαιδευμένοι σε μαθηματικοί, μηχανικοί και χημικοί που αντιμετωπίζουν πολύπλοκα προβλήματα. Και σ' αυτό δεν υπάρχει τέχνη ούτε φαντασία. 'Ο πόλεμος γι' αυτούς είναι άπλη φυσική. 'Ο γερμανός στρατιώτης είναι εκπαιδευμένος με την ψυχολογία του τολμηρού ανιχνευτή. Είναι επαγγελματίας φονιάς δίχως εξαιρέσεις. Πιστεύει πως είναι ο σκληρότερος άνθρωπος πάνω στη γή. Στην πραγματικότητα όμως σπάει πολύ εύκολα, δεν είναι τόσο σκληρός και μπορεί να χτυπηθεί άμεσα και δυνατά από έναν αντίπαλο που χρησιμοποιεί τις ίδιες άδίστακτες και γρήγορες μεθόδους μ' αυτόν . . . 'Ο Βρετανός στρατιώτης είναι ο πιο ήρωικός στον κόσμο, αλλά αυτό δεν πρέπει να το συγχέουμε με τη στρατιωτική τραχύτητα. Είναι τραχύς στο βαθμό που είναι αποφασιστικός, δεν είναι όμως τόσο σκληρός ώστε να σκοτώνει επιστημονικά τον έχθρο του.

Αυτή είναι η καλύτερη περιγραφή του μηχανικού μιλιταρισμού που έχω διαβάσει ποτέ. 'Αποκαλύπτει μεμιάς την πλήρη ταυτότητα της μηχανιστικής φυσικής επιστήμης, της μηχανικής ανθρώπινης δομής και των σαδιστικών δολοφονιών. Αυτή η ταυτότητα βρήκε την ανώτατη και άξεπέραστη πια έκφρασή της στην ολοκληρωτική δικτατορική ιδεολογία του γερμανικού ιμπεριαλισμού. 'Απέναντι σ' αυτή τη μηχανική τριαδικότητα υπάρχει η αντίληψη της ζωής που συλλαμβάνει τον άνθρωπο όχι σε μηχανή, τη μηχανή όχι σαν αφέντη του ανθρώπου, και το μιλιταρισμό όχι σαν το μεγαλύτερο κόσμημά του. Αυτή η ζωντανή λειτουργική αντίληψη βρήκε το τελευταίο της καταφύγιο στις δυτικές δημοκρατίες. Δεν είναι σίγουρο αν θα επιζήσει μέσα απ' το χάος.

'Ισως να ήχει περίεργα για τ' αφτί ενός στρατηγού, εγώ όμως ισχυρίζομαι ότι οί ήττες των δημοκρατιών, όσο τραγικές και επι-

κίνδυνες και να ήταν, έφερναν μέσα τους το σημάδι μιας βαθιάς ανθρωπιάς που είναι ακριβώς αντίθετη προς το μηχανικό αυτοματισμό : *την εκτίμηση της ανθρώπινης ζωής.* 'Ο 'Αλντριντζ έχει άδικο όταν κατηγορεί τους δημοκρατικούς στρατάρχες ότι, αντίθετα με τους ανθρώπους-μηχανές, προσπαθούν να διαφυλάξουν ζωές. Έχει άδικο όταν αξιώνει οί αντιφασίστες αγωνιστές να μάθουν να σκοτώνουν ακόμα πιο μηχανικά, ακόμα πιο αυτοματισμένα, ακόμα πιο επιστημονικά από το πρωσικό ρομπότ. 'Οποιος προσπαθήσει να τσακίσει τα μηχανικά ρομπότ με τα δικά τους μέσα, θα καταφέρει μονάχα να διώξει το διάβολο χρησιμοποιώντας τον Βεελζεβούλ, δηλαδή μέσα στο προτσές της άριστης και επιστημονικής δολοφονίας θα μετατραπεί ο ίδιος σε μηχανικό ρομπότ και θα συνεχίσει ο ίδιος αυτό που ξεκίνησε ο αντίπαλός του. Και τότε, θα πεθάνουν οί τελευταίες ζωντανές ελπίδες για μια αλλιώςτικη κι ειρηνική ανθρώπινη κοινωνία.

'Ο δρόμος του αντιφασιστικού αγώνα είναι διαφορετικός. Είναι ο δρόμος της σαφούς, της κυνικής αναγνώρισης των ιστορικών και βιολογικών αιτίων που οδήγησαν σε τέτοιες δολοφονίες. Μονάχα από μια τέτοια αναγνώριση θα προκύψει ή εξόντωση της φασιστικής πανούκλας κι όχι από ένα υποκατάστατό της. 'Ο φασισμός δεν μπορεί να κατανικηθεί με υποκατάστατα και με τον υπερακοντισμό των μεθόδων του, δίχως αυτή ή νίκη, θελημένα ή άθελητα, να καταλήξει σε φασισμό. 'Ο δρόμος του φασισμού είναι ο δρόμος του μηχανικού, του νεκρού, του απολιθωμένου, του ανέλπιδου. 'Ο δρόμος της ζωής είναι βασικά διαφορετικός, πιο δύσκολος, πιο επικίνδυνος, πιο έντιμος και γεμάτος ελπίδες.

'Ας διαγράψουμε όλα τα σύγχρονα πολιτικά συμφέροντα κι ας συγκεντρωθούμε σ' ένα πρόβλημα : *Πώς μπορεί να συσταθεί μια τόσο πλήρης λειτουργική συνταύτιση μηχανής, ανθρώπου και επιστημονικής δολοφονίας;* Αυτό το πρόβλημα μπορεί να βρίσκεται στην αντίπερα άλλων προβλημάτων, όπως λ.χ. αν ή ναυπηγία ανταγωνίζεται αρκετά το βύθισμα των πλοίων ή αν το μηχανικό τέρας κατακτήσει τις πετρελαιοπηγές του Μπακού ή όχι. Δεν παραβλέπουμε τη σπουδαιότητα αυτών των επίκαιρων

προβλημάτων. Ἄν ξαφνικά πάρει φωτιά τὸ σπίτι μου, φυσικά πρῶτα θὰ προσπαθῆσω νὰ σβήσω τὴ φωτιά καὶ νὰ σώσω γρήγορα ὅσα σημαντικά χειρόγραφα, βιβλία καὶ μηχανήματα μποροῦν νὰ σωθοῦν. Μὰ ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ πρέπει νὰ χτίσω ἕνα καινούργιο σπίτι καὶ θὰ σκεφτῶ πολὺ τί προκάλεσε τὴ φωτιά στὸ παλιὸ σπίτι, ὥστε νὰ προλάβω μιὰ καινούργια συμφορὰ.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΒΑΣΙΚΑ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ ΖΩΟ. Ἀντίθετα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, τὰ ζῶα δὲν εἶναι μηχανικά, δὲν εἶναι σαδιστικά, καὶ οἱ κοινωνίες τους (μέσα στὸ ἴδιο εἶδος) εἶναι ἀσύγκριτα πιὸ εἰρηνικὲς ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη. Τὸ βασικὸ πρόβλημα εἶναι: *Τί ἦταν ἐκεῖνο πὸν μετέλλαξε μηχανικά τὸ ζῶο-ἄνθρωπος;* Ὅταν λέω «ζῶο» δὲν ἔννοῶ τίποτα τὸ κακὸ, χυδαῖο ἢ «ταπεινόν», ἀλλὰ ἕνα βιολογικὸ γεγονός. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν ἀνέπτυξε τὴν περιέργη ἀντίληψη ὅτι δὲν εἶναι καθόλου ζῶο, μὰ ἀκριβῶς «ἄνθρωπος» πὸν ἔχει ἀποδιώξει ἀπὸ καιρὸ τὸ «κακόν», τὸ «ζωώδικο». Ὁ ἄνθρωπος διαχωρίζεται μ' ὅλα τὰ μέσα ἀπ' τὸ κακό-βουλο ζῶο καὶ γιὰ νὰ ἀποδείξει τὴν «ἀνωτερότητα» του στηρίζεται στὴν κουλτούρα καὶ στὸν τεχνικὸ πολιτισμὸ πὸν τὸν ξεχωρίζουν ἀπ' τὸ ζῶο. Μ' ὅλη του τὴ συμπεριφορὰ ἐπιβεβαιώνει τίς δικές του «θεωρίες περὶ ἀξίας», τίς ἠθικὲς φιλοσοφίες, τὰ δικά του «προτσῆς τοῦ πιθήκου» κλπ., καὶ δὲ θέλει νὰ τοῦ θυμίζουν πὼς βασικά εἶναι ἕνα ζῶο πὸν ἔχει ἀσύγκριτα περισσότερα κοινὰ σημεῖα μὲ «τὸ ζῶο» παρὰ μ' αὐτὸ πὸν ἰσχυρίζεται καὶ δνειρεύεται γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Ἀπὸ δῶ προέρχεται ἡ θεωρία τοῦ γερμανοῦ υπεράνθρωπου. Μὲ τὴν κακοβουλία του, μὲ τὴν ἀνικανότητά του νὰ ζήσει εἰρηνικά μὲ τοὺς ὁμοίους του καὶ μὲ πολέμους σὰν τὸν τωρινό, ὁ ἄνθρωπος ἀποδείχνει πὼς διαφέρει ἀπ' τὰ ὑπόλοιπα ζῶα μόνο μὲ τὸν ἄμετρο σαδισμό καὶ τὴ μηχανικὴ τριαδικότητα: αὐταρχικῆς ἀντίληψης τῆς ζωῆς, μηχανικῆς ἐπιστήμης καὶ μηχανῆς. Ἄν ἐξετάσει κανεὶς τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ μέσα σὲ μεγάλα χρονικά διαστήματα, θὰ ἀνακαλύψει πὼς οἱ ἰσχυρισμοὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὄχι μόνο λαθεμένοι ἀλλὰ κι ὅτι ἔχουν ἐπινοηθεῖ μονάχα γιὰ νὰ τοὺς κάνουν νὰ ξεχνοῦν πὼς εἶναι ζῶα. *Ἀπὸ ποῦ προέρχονται οἱ ἀταπίστες τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὸν ἴδιο τους τὸν ἑαυτὸ καὶ πὼς φτάσανε στὸ σημεῖο νὰ δημιουργοῦν τέτοιες ἀταπίστες;*

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι διασπασμένη σὲ μιὰ ζωὴ σύμφωνη μὲ τοὺς βιολογικοὺς νόμους (σεξουαλικὴ ἱκανοποίηση, συντήρηση, ἔνωση μὲ τὴ φύση) καὶ μιὰ *δεύτερη* ζωὴ πὸν καθορίζεται ἀπὸ τὸ μηχανικὸ πολιτισμὸ (μηχανικὲς ἰδέες γιὰ τὴ δική του ὀργάνωση, τὴ δική του κυρίαρχη θέση μέσα στὸ ζωτικὸ βασίλειο, τὴ δική του φυλετικὴ ἢ ταξικὴ συμπεριφορὰ πρὸς ἄλλες ὁμάδες ἀνθρώπων, ἀξιολογικὲς ἰδέες γιὰ τὴν ἰδιοκτησία καὶ τὴ μὴ ἰδιοκτησία, τὴν ἐπιστήμη, τὴ θρησκεία κλπ.). Τὸ ἂν *εἶναι ἢ δὲν εἶναι* ζῶο, τὸ βιολογικὸ ρίζωμα ἀπ' τὴ μιὰ καὶ ἡ *τεχνικὴ* ἀνάπτυξη ἀπ' τὴν ἄλλη, διασποῦν τὴν ὑπόσταση καὶ τὴ σκέψη του. Ὅλες λοιπὸν οἱ ἀντιλήψεις πὸν ἀνέπτυξε ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸν ἑαυτὸ του στηρίζονται ὀλοκληρωτικά στὸ πρότυπο τῶν μηχανῶν πὸν δημιούργησε. Ἡ κατασκευὴ μηχανῶν, ἡ κατοχὴ καὶ ἡ χρῆση τους γέμισαν τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν πεποίθηση πὼς αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀναπτύσσεται παραπέρα — καὶ «πρὸς τὰ πάνω» — μέσα ἀπ' τίς μηχανὲς καὶ μέσω αὐτῶν. Ἔδωσε ὅμως στίς μηχανὲς καὶ μιὰ ἐμφάνιση ζωῶδη καὶ μηχανικὴ. Ὁ σιδηρόδρομος ἔχει μάτια γιὰ νὰ βλέπει καὶ πόδια γιὰ νὰ τρέχει, ἕνα στόμα γιὰ νὰ καταβροχθίζει τὴν καρβουνότροφὴ καὶ ἐκρηκτικὸς ἀγωγὸς γιὰ τίς στάχτες, χειρομοχλοὺς γιὰ τὴν παραγωγὴ ἤχων. Ἔτσι τὸ προϊόν τῆς μηχανιστικῆς τεχνολογίας ἔγινε προέκταση τοῦ ἑαυτοῦ του. Πραγματικά οἱ μηχανὲς ἀποτελοῦν μιὰ τεράστια προέκταση τῆς βιολογικῆς του ὀργάνωσης. Τοῦ δίνουν τὴ δυνατότητα νὰ ὑπερνικάει σὲ πολὺ μεγαλύτερο βαθμὸ τὴ φύση ἀπ' ὅτι, θὰ τοῦ τὸ ἐπιτρέπανε μονάχα τὰ χέρια του. Τοῦ δίνουν τὴν κυριαρχία πάνω στὸ χῶρο καὶ στὸ χρόνο· ἔτσι ἡ μηχανὴ ἔγινε ἕνα κομμάτι τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου, ἕνα ἀγαπημένο καὶ τιμημένο κομμάτι. Ὀνειρεύεται ὅτι αὐτὲς οἱ μηχανὲς θὰ κάνουν τὴ ζωὴ του πιὸ εὐκολὴ κι ὅτι θὰ τοῦ δώσουν τὴ δυνατότητα νὰ τὴν ἀπολαύσει. Ἡ ἀπόλαυση τῆς ζωῆς μὲ τὴ βοήθεια τῶν μηχανῶν εἶναι τὸ προαιώνιο ὄνειρό του. Καὶ ἡ *πραγματικότητα;* *Ἡ μηχανὴ ἦταν, εἶναι καὶ θὰ παραμείνει ὁ πιὸ ἐπικίνδυνος καταστροφῆς του, ἂν δὲ διαφοροποιηθεῖ ὁ ἴδιος ἀπ' αὐτήν.*

Ἡ πολιτιστικὴ πρόοδος πὸν καθοριζόταν ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη τῶν μηχανῶν συμβάδιζε μὲ μιὰ *καταστροφικὴ* λαθεμένη ἐρμηγεία τῆς ἀνθρώπινης βιολογικῆς ὀργάνωσης. Στὴν κατασκευὴ τῶν

μηχανῶν ὁ ἄνθρωπος ἀκολουθοῦσε τοὺς νόμους τῆς τεχνολογίας καὶ τῆς ἀζωϊκῆς ἐνέργειας. Αὐτὴ ἡ τεχνολογία ἦταν ἀναπτυγμένη πολὺ πρὶν ἀρχίσει ὁ ἄνθρωπος ν' ἀναρωτιέται πῶς εἶναι κατασκευασμένος κι ὀργανωμένος αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ὄταν τελικὰ, βαθμιαῖα, προσεκτικὰ καὶ πολὺ συχνὰ ἀπειλούμενος ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους του, ἀποτόλμησε νὰ ἀνακαλύψει τὰ δικά του ὄργανα, ἐρμήνευσε τὶς λειτουργίες τους μὲ τὸν τρόπο ποὺ εἶχε μάθει ἐδῶ καὶ πολλοὺς αἰῶνες νὰ κατασκευάζει τὶς μηχανές: Τὰ ἐρμήνευσε μηχανιστικά, ἀζωϊκὰ καὶ ἀπολιθωμένα. Ἡ μηχανιστικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς εἶναι μιὰ ἀποτύπωση τοῦ μηχανιστικοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀλλὰ ἡ ζωντανὴ λειτουργία εἶναι βασικὰ διαφορετικὴ, ὄχι μηχανιστικὴ. Ἡ εἰδικὰ βιολογικὴ ἐνέργεια, ἡ ὀργὴ, ὑπακούει σὲ νόμους ποὺ δὲν εἶναι οὔτε μηχανικοὶ οὔτε ἠλεκτρικοί. Ὄντας προσκολλημένος στὴ μηχανιστικὴ εἰκόνα τοῦ κόσμου, ὁ ἄνθρωπος ἦταν ἀνίκανος νὰ συλλάβει τὴν τυπικὰ ζωντανή, μὴ μηχανιστικὴ λειτουργία. Ὁ ἄνθρωπος ὄνειρεύεται κάποτε νὰ κατασκευάσει ἕνα Homunkulus à la Frankenstein ἢ τουλάχιστο μιὰ τεχνητὴ καρδιά ἢ τεχνητὸ λεῦκωμα. Οἱ παραστάσεις ποὺ ἀνέπτυξε ὁ ἄνθρωπος μέσα στὴ φαντασία του γιὰ τὸ Homunkulus, ἀποτυπώνουν ἕνα ὄμοιο τέρας, ποὺ μοιάζει βέβαια στὸν ἄνθρωπο εἶναι ὅμως μηχανικὰ βλακῶδες, κυριαρχημένο ἀπὸ τεράστιες δυνάμεις, ποὺ ἂν ἀφεθοῦν μιὰ φορὰ λεύτερες δὲν μποροῦν ν' ἀναχαιτιστοῦν καὶ προκαλοῦν αὐτόματα τὴν καταστροφὴ. Ὁ Γουόλτ Ντίσνεϋ συνέλαβε λαμπρὰ αὐτὴ τὴν κατάσταση τῶν πραγμάτων στὴν κινηματογραφικὴ ἀπόδοση τοῦ *Μαθητευόμενον Μάγου*. Σὲ τέτοιες φαντασίες τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴν ὀργάνωσή του ξεχνάει κάθε ζωντανή, καλόβολη, κοινωνικὴ, συνδεμένη μὲ τὴ φύση ἔκφραση. Ἀντίθετα εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος στὰ ζῶα ποὺ παρουσιάζει δίνει ἀκριβῶς ἐκεῖνα τὰ γνωρίσματα ποὺ παραλείπει νὰ δεῖ στὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτὸ καὶ ποὺ δὲν τὰ προσδίδει στὸ Homunkulus. Κι αὐτὸ ἐπίσης τὸ ἀποδεικνύουν ἀπόλυτα ὅλες οἱ ταινίες τοῦ Ντίσνεϋ μὲ τὰ ζῶακια. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ «ἄνθρωπος» λοιπὸν ἐμφανίζεται στὴν ἀντίληψή του σὰν ἕνα μηχανικὸ, βρώμικο, παντοδύναμο, ἄκαρδο καὶ δίχως ζωὴ τέρας, ἐνῶ ἀπεναντίας τὸ ζῶο παρουσιάζεται σὰν ἕνα

κοινωνικὸ, καλόβολο ζωντανὸ ὄν ἐξοπλισμένο μὲ ὅλες τὶς ἀνθρώπινες ἀρετὲς καὶ ἀδυναμίες. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀναρωτηθοῦμε: Σ' αὐτὲς τὶς φαντασίες ὁ ἄνθρωπος ἀποδίδει κάποια πραγματικότητα; Ἡ ἀπάντηση εἶναι: «Ναί». Διαγράφει τὴν ἐσωτερικὴ βιολογικὴ του ἀντίφαση μὲ ἐξαιρετικὰ παραστατικὸ τρόπο:

α. Στὴν ἰδεολογία: κακὸ ζῶο — ἀνώτερος ἄνθρωπος.
β. Στὴν πραγματικότητα: καλόβολο, ἐλεύθερο ζῶο — ὄμοιο μηχανικὸς ἄνθρωπος.

Ἡ μηχανὴ λοιπὸν ἐπέδρασε πάνω στὴν παράσταση ποὺ εἶχε ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὴν ὀργάνωσή του μ' ἕνα τρόπο μηχανικὸ, μηχανιστικὸ, μὴ ζωντανὸ καὶ ἀπολιθωτικὸ. Κατὰ συνέπεια εἶναι ὀργανωμένος μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: Ὁ ἐγκέφαλος εἶναι τὸ «ἀνώτερο προϊόν τῆς ἐξέλιξης». Μ' αὐτὸν κατέχει ἕνα «κεντρικὸ ὄργανο», ποὺ σὰν τὸν «κυρίαρχο» δίνει στὸν «ὑποτελετὴ» μέσα σ' ἕνα «κράτος» διαταγὰς καὶ παρορμήσεις στὰ ἐπιμέρους ὄργανα. Τὰ ὄργανα τοῦ σώματος συνδέονται μὲ τὸν κυρίαρχο «ἐγκέφαλο» μέσω τηλεγραφικῶν καλωδίων ποὺ εἶναι τὰ νεῦρα. (Αὐτὴ φυσικὰ εἶναι μιὰ ὀλιγάκι λαθεμένη ἀντίληψη, δεδομένου ὅτι τὰ ὄργανα τοῦ ὀργανισμοῦ ἀπασχολοῦνται βιολογικὰ μὲ μιὰ σκοπιμότητα πολὺ πρὶν ὑπάρξει ἕνας ἐγκέφαλος σὲ δισεκατομμύρια ὀργανισμούς. Κι ὅπως ἀπέδειξε πειραματικὰ ἡ φυσιολογία, οἱ σημαντικὲς ζωτικὲς λειτουργίες συνεχίζονται νὰ λειτουργοῦν γιὰ πολὺ ἀκόμα σ' ἕνα σκυλί ἢ κόκκορα ποὺ τοῦ ἀφαιρέθηκε ὁ ἐγκέφαλος). Τὰ θηλαστικὰ πρέπει ἀκριβῶς κάθε τρεῖς ὥρες νὰ πιοῦν ἀκριβῶς τόσα γραμμάρια γάλα καὶ πρέπει νὰ κοιμηθοῦν ἀκριβῶς τόσες ὥρες. Ἡ τροφή πρέπει νὰ περιέχει ἀκριβῶς Χ γραμμάρια λίπος, Υ γραμμάρια λεῦκωμα καὶ Ζ γραμμάρια ὕδατάνθρακες. Ὁ ἄνθρωπος μέχρι τῆς γαμήλιας τελετουργίας δὲν ἔχει καμιά σεξουαλικὴ ὀρμή: τὴν ἀποκτᾷ ἀκριβῶς τὴ μέρα ἐκεῖνη. Ὁ Θεὸς δημιούργησε τὴ γῆ ἀκριβῶς μέσα σὲ 6 μέρες καὶ τὴν ἑβδομὴ ἀναπαύτηκε ὅπως ὁ ἄνθρωπος μὲ τὶς μηχανές. Τὰ παιδιά ἔχουν νὰ διαβάσουν Χ ὥρες μαθηματικά, Υ ὥρες χημεία, Ζ ὥρες ζωολογία, ὅλα τὸ ἴδιο ἀκριβῶς κι ὅλα πρέπει νὰ ἀφομοιώσουν τὴν ἴδια ποσότητα σοφίας. Μεγάλῃ ἰδιοφυΐᾳ ἀντιστοιχεῖ σὲ 100 βαθμούς, μέση σὲ 80, βλακεία σὲ 40 βαθμούς. Μὲ 90 βαθμούς μπορεῖ κανεὶς νὰ γίνῃ γιατρός, μὲ 89 δὲ γίνεται τίποτα.

Ἄκόμα καὶ τὸ ψυχικὸ εἶναι γι' αὐτὸν ἓνα ὀμιχλῶδες μυστικιστικὸ δεδομένο, ἢ καλύτερα μιὰ ἔκκριση τοῦ μυαλοῦ ποῦ σὲ μονωμένους τομεῖς ἔχει καταργηθεῖ σχεδὸν ὀλοκληρωτικά. Δὲν εἶναι παρὰ ἡ κοπριά ποῦ εἶναι περίττωμα τοῦ ἐντέρου. Ὁ ἄνθρωπος ὄχι μόνο ἀρνήθηκε γιὰ αἰῶνες τὴν ὑπαρξὴ ψυχῆς, ἀλλὰ ἀκόμα περισσότερο δήλωσε πὼς εἶναι λαθεμένη κάθε σύλληψη τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν ψυχικῶν βιωμάτων. Ταυτόχρονα ὁμως κατασκεύαζε μυστικιστικὲς παραστάσεις στὶς ὁποῖες μετατόπιζε τὸ συναισθηματικὸ κόσμον τῶν αἰσθήσεων. Τὴν ἀμφισβήτηση τῶν μυστικιστικῶν ἀντιλήψεων του γιὰ τὴ ζωὴ τὴν καταδίωκε μὲ τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου, ἀδιάφορο ἂν πρόκειται γιὰ τοὺς «ἀγίους», τὴ «φυλετικὴ καθαρότητα» ἢ τὸ «κράτος». Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὁ ἄνθρωπος ἀνέπτυξε ταυτόχρονα μηχανιστικὲς-μηχανικὲς καὶ μυστικιστικὲς ἀντιλήψεις γιὰ τὴν ὀργάνωσή του. Ἔτσι στὴν κατανόηση τῆς βιολογίας ἔμεινε πολὺ πίσω ἀπ' τὴ δεξιότητά του νὰ κατασκευάζει μηχανές. Ἔτσι παραιτήθηκε ἀπ' τὴν προσπάθειά νὰ καταλάβει τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του. Ἡ μηχανὴ ποῦ δημιούργησε τοῦ ἀρκοῦσε γιὰ νὰ ἐξηγεῖ τίς ἐπιδόσεις τοῦ ὀργανισμοῦ του¹.

Τοῦτο τὸ χάσμα ἀνάμεσα στὴν ἐξαιρετικὴ βιομηχανικὴ δεξιότητα καὶ στὴ βιολογικὴ κατανόηση εἶναι ἀπλῶς ἓνα ἀποτέλεσμα ἑλλειποῦς γνώσης; Ἡ μήπως μποροῦμε νὰ υποθέσουμε πὼς ὑπάρχει μιὰ ἀσυνείδητη πρόθεση, ἃς ποῦμε μιὰ ἀσυνείδητη αὐθαίρετη φυγάδευση τῆς ἐνόρασης μέσα στὴ δικὴ μας ὀργάνωση; (Στὴν πραγματικὴ μελέτῃ τῆς ὀργάνωσης δὲν μπορῶ ἀκόμα νὰ ξεπεράσω τὴν κατὰπληξή μου γιὰ τὸ ὅτι ἡ ἀτμοσφαιρικὴ ὀργάνωση παραβλέφθηκε τόσο ριζικὰ ἀπὸ δεκάδες χιλιάδες ἐξαιρετοὺς ἐρευνητές).

Ἡ ἀπάντηση εἶναι ἀδιαφιλονίκητη: Ἡ καθυστέρηση στὴν κατανόηση τοῦ ζωντανοῦ, ἢ μηχανιστικὴ λαθεμένη ἐρμηνεία του

1. Ἡ τραγικὴ διάσταση ἀνάμεσα στὴ βιολογικὴ καὶ τὴν τεχνολογικὴ ὀργάνωση, ἀνάμεσα στὸ ζωντανὸ καὶ στὸ αὐτοματοποιημένον μηχανικὸ μέσον στὸν ἄνθρωπον ἐκφράζεται ξεκάθαρα στὰ παρακάτω γεγονότα: Κανένας ἄνθρωπος τῆς μάζας πάνω σ' αὐτὸ τὸν πλανήτη δὲν ἤθελε τὸν πόλεμον. Ὅλοι, ἀνεξαιρέτως, πέσανε μέσα σ' αὐτόν, δίχως σωτηρία, ὅπως σ' ἓνα τέρας-ρομπότ. Ὡστόσο αὐτὸ τὸ τέρας εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἀρτηριοσκληρωμένος ἄνθρωπος.

καὶ ἡ ὑπερεκτίμηση τῆς μηχανῆς ἦταν καὶ εἶναι ἀσυνείδητες προθέσεις. Ὁ ἄνθρωπος θὰ μποροῦσε τὸ δίχως ἄλλο ἀπ' τὴ μιὰ μεριά νὰ κατασκευάζει μηχανές μηχανιστικὰ κι ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ταυτόχρονα νὰ συλλαμβάνει μὲ ζωντανὸ τρόπο τὸ ζωντανὸ καὶ μὴ-μηχανικόν. Μιὰ ἐμβριθὴς θεώρηση τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς σὲ σημαντικὲς καταστάσεις τῆς ζωῆς προδίδει τὴν ὑπαρξὴ αὐτῆς τῆς πρόθεσης.

Ὁ μηχανικὸς πολιτισμὸς σήμαινε γιὰ τὸν ἄνθρωπον ὄχι μόνο μιὰ βελτίωση τῆς ζωικῆς του ὑπόστασης ἀλλὰ, πέρα ἀπ' αὐτό, ἔπρεπε νὰ τονίζει συνέχεια τὴν ὑποκειμενικὰ πολὺ σπουδαιότερη ἀλλὰ παράλογη λειτουργία, τὸ μὴ ζωικὸ εἶναι, τὸ βασικὰ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ζωικὸ εἶναι. Τί συμφέρον ἔχει ὁ ἄνθρωπος, αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπόμενη ἐρώτηση, νὰ διαλαλεῖ συνέχεια, εἴτε στὴν ἐπιστήμη, εἴτε στὴ θρησκεία, στὴν τέχνη ἢ ἄλλες ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, πὼς εἶναι ἄνθρωπος κι ὄχι ζῶον· ὅτι τὸ ὕψιστον καθῆκον τῆς ἀνθρώπινης ὑπόστασης εἶναι ἡ «θανάτωση τοῦ ζωώδικοῦ» καὶ ἡ καλλιέργεια τῶν «ἀξιών», ὅτι τὸ παιδί ἀπὸ «μικρὸ ἄγριο ζῶον» πρέπει νὰ ἀνατραφεῖ σὲ «ἀνώτερον ἄνθρωπον»; Πὼς εἶναι δυνατό, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ρωτήσουμε, ὁ ἄνθρωπος νὰ πριονίζει μὲ τόση συνέπεια τὸ βιολογικὸ κλαδί ποῦ πάνω του μεγάλωσε καὶ μέσα του εἶναι ἀναπότρεπτα ριζωμένος; Πὼς εἶναι δυνατό, πρέπει νὰ ρωτήσουμε παραπέρα, νὰ μὴ βλέπει τὸν ἀφανισμὸ τῆς υγείας, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν ἰδεῶν, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ αὐτὴ τὴ βιολογικὴ ἄρνηση στὴ ζωὴ του μὲ τὴ μορφή τῶν ψυχικῶν ἀσθενειῶν, τῶν βιοπαθειῶν, τῶν σαδισμῶν καὶ τῶν πολέμων; Εἶναι δυνατό νὰ παραδεχτεῖ ἓνας ἐξυπνος ἄνθρωπος ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ἀθλιότητα μπορεῖ νὰ ἀποδειχτεῖ ἀπ' τὸν κόσμον, ἐφόσον ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀναγνωρίσει πάλι ἀπόλυτα τὸ ζωικὸ του εἶναι; Δὲν πρέπει νὰ μάθει ὅτι αὐτὸ ποῦ τὸν κάνει νὰ ξεχωρίζει ἀπ' τὰ ἄλλα ζῶα πρέπει ν' ἀντιμετωπιστεῖ ἀπλὰ σὰ μιὰ ὀλοκλήρωση τῆς ζωτικῆς του ἀσφάλειας καὶ νὰ παραδεχτεῖ τὴν παράλογη ἄρνηση τῆς ἀληθινῆς του φύσης;

«Μακριὰ ἀπ' τὸ ζῶον· μακριὰ ἀπ' τὴ σεξουαλικότητα!» — εἶναι οἱ κατευθυντήριες ἀρχές στὴ διαμόρφωση ὄλων τῶν ἀνθρώπων ἰδεολογιῶν. Ἀδιάφορο ἂν ἓνας φασίστας τὸ ἐπενδύει μὲ τὴ μορφή τοῦ φυλετικὰ καθαροῦ «ὑπεράνθρωπου», ἓνας κομμουνιστής

νιστής με τη μορφή του προλεταριακού ταξικού σεβασμού, ένας χριστιανός με τη μορφή της «πνευματικής ήθικης φύσης» του ανθρώπου ή ένας φιλελεύθερος με τη μορφή των «άνωτερων ανθρώπινων αξιών». 'Απ' όλες αυτές τις ιδέες ήχει συνέχεια ή μονότονη μελωδία: «Δέν είμαι ζώο· εγώ ανακάλυψα τις μηχανές, όχι τὸ ζώο! Και γὰρ δὲν ἔχω γεννητικά ὄργανα σὰν τὸ ζώο!» 'Εδῶ ἀνήκει ὁ υπερτονισμός του διανοούμενου, τῆς «καθαρῆς», μηχανικῆς λογικῆς νόησης ἀπέναντι στήν ὀρμή, του πολιτισμοῦ ἀπέναντι στή φύση, του πνεύματος ἀπέναντι στοῦ σώμα, τῆς ἐργασίας ἀπέναντι στή σεξουαλικότητα, του κράτους ἀπέναντι στοῦ ἄτομο, του υπεράνθρωπου ἀπέναντι στον ὑπάνθρωπο. Πῶς συμβαίνει ἀπό ἑκατομύρια αυτοκινητιστές, ἀκροατές ραδιοφώνου κλπ. νὰ γνωρίζουν μόνο ἐλάχιστοι τὰ ὀνόματα τῶν ἐφευρετῶν του αυτοκινήτου καί του ραδιοφώνου, ἐνῶ ἀντίθετα τὸ κάθε παιδί γνωρίζει τὰ ὀνόματα τῶν πολιτικῶν στρατηγῶν τῆς πανούκλας;

'Η φυσικὴ ἐπιστήμη κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ συνειδητοποιεῖ συνέχεια ὅτι οὐσιαστικά εἶναι ἓνα σκουλήκι μέσα στοῦ σύμπαν. 'Ο πολιτικὸς φορέας τῆς πανούκλας τὸν πείθει συνέχεια πῶς δέν εἶναι ζώο, ἀλλὰ ἓνα «ζῶο πολιτικόν», δηλαδὴ εἰδικὰ μὴ-ζώο, ἓνας φορέας ἀξιών, ἓνα «ἠθικὸ ὄν». Πόσο κακὸ ὅμως ἔχει προκαλέσει ἡ πλατωνικὴ θεωρία του κράτους! Εἶναι φανερό γιατί ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει τὸν πολιτικάντη καλύτερα ἀπὸ τὸν ἐρευνητὴ τῆς φύσης: δὲ θέλει νὰ γίνεται μνεία του ὅτι βασικά εἶναι ἓνα σεξουαλικὸ ζῶο: Δὲ θέλει νὰ ἴναι ζῶο.

'Απ' αὐτὴ τὴν ἀποψη τὸ ζῶο δέν ἔχει νόηση ἀλλὰ μονάχα «κακὰ ἔνστικτα», δέν ἔχει κουλτούρα ἀλλὰ μονάχα «ταπεινὲς ὀρμές», δὲ γνωρίζει «ἀξίες» ἀλλὰ μονάχα «ὄλικες ἀνάγκες». Αὐτὸ τὸ τονίζει ἀκριβῶς ὁ τύπος του ἀνθρώπου που βλέπει τὸ περιεχόμενο τῆς ζωῆς στοῦ μάζεμα χρημάτων. 'Αν ἓνας μαζικὸς δολοφονικὸς πόλεμος, ὅπως ὁ τωρινός, ἔχει κάποιο ἴχνος ὀρθολογικῆς λειτουργίας, αὐτὴ εἶναι ν' ἀποκαλύπτει τὸν ἀβυσσαλέο παραλογισμό καί τὴν ἀπάτη τέτοιων ιδεῶν. 'Ο ἄνθρωπος θὰ ἴπρεπε νὰ ἴναι εὐτυχής, ὄντας ἐλεύθερος ἀπὸ σαδισμούς, διαστροφές, χυδαιότητα, καί ἐπομένως γεμάτος ἀπὸ αὐθόρμητη φυσικὴ ζωὴ σὰν τὸ ὅποιο ζῶο, εἴτε εἶναι μυρμήγκι, εἴτε εἶναι ἐλέφαντας.

'Όσο ματαιόδοξα υπέθεσε ὁ ἄνθρωπος ὅτι ἡ γῆ εἶναι τὸ κέντρο του κόσμου ἢ ὁ μοναδικὸς κατοικημένος πλανήτης, τόσο παράλογη καί καταστροφικὴ εἶναι ἡ φιλοσοφία του που παρουσιάζει τὸ ζῶο σὰν «ἀψυχο» ὄν, ἔξω ἀπὸ κάθε ἠθικὴ, καί μάλιστα ἀντίθετο με κάθε ἠθικὴ. 'Αν μου ἐρχότανε νὰ διακηρύξω πῶς εἶμαι ἓνας εὐσεβὴς ἅγιος καί ταυτόχρονα νὰ ἀνοίξω μ' ἓνα τσεκούρι τὸ κεφάλι του γείτονα, τότε κανονικά θὰ κατέληγα στοῦ τρελοκομεῖο ἢ στήν ἠλεκτρικὴ καρέκλα. 'Ετσι ἀκριβῶς ὅμως εἶναι φτιαγμένη ἡ ἀντίφαση μέσα στον ἄνθρωπο ἀνάμεσα στις ιδανικές του «ἀξίες» ἀπ' τὴ μιά μεριά καί τὴν πραγματικὴ του συμπεριφορὰ ἀπ' τὴν ἄλλη. Τὸ γεγονός ὅτι τὴν ἀντίφαση αὐτὴ τὴ συνόψισε σὲ ἡχηρότατες κοινωνιολογικὲς διατυπώσεις, ὅπως «αἰώνας τῶν πολέμων καί τῶν ἐπαναστάσεων» ἢ «ἔξυψωτικὸ περιστατικὸ ἀπ' τὸ μέτωπο» ἢ «ὑψιστὴ ἀνάπτυξη στρατιωτικῆς στρατηγικῆς καί πολιτικῆς τακτικῆς» — δέν ἀλλάζει στοῦ ἐλάχιστο τὸ γεγονός πῶς ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ καμιά ἀποψη δέν μπουσουλᾷει στὰ τυφλά καί δέν εἶναι τόσο ἀπελπιστικά συγχισμένος, ὅσο ἀκριβῶς ἀπ' τὴν ἀποψη τῆς βιολογικῆς καί κοινωνικῆς του ὀργάνωσης.

Εἶναι φανερό ὅτι αὐτὴ ἡ τοποθέτηση δὲ γεννήθηκε φυσιολογικά ἀλλὰ προέκυψε ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη του μηχανικοῦ πολιτισμοῦ. Στὴν ἀπαρχὴ τῆς πατριαρχικῆς τάξης πραγμάτων μπορεῖ εὐκολα ν' ἀποδειχτεῖ πῶς ὁ κυριότερος μηχανισμὸς τῆς ἀνθρώπινης ἀναδιάρθρωσης πρὸς τὴν κατεύθυνση του αὐταρχισμοῦ εἶναι ἡ καταπίεση καί ἡ ἀπόθηση τῆς σεξουαλικότητας τῶν μικρῶν παιδιῶν καί τῶν νέων. 'Η καταπίεση τῆς φύσης, του «ζωώδικου» στὰ παιδιά, ἦταν καί παρέμεινε τὸ πρῶτο ὄργανο γιὰ τὴν παραγωγὴ μηχανικῶν ὑποτελῶν. (Αὐτὴ ἡ κοινωνιολογικὴ-οικονομικὴ διαδικασία μαζί με τις ἐπιπτώσεις της πάνω στή διαμόρφωση τῆς ιδεολογίας καί τῆς δομῆς του ἀνθρώπου ἐκτέθηκε στήν *Εἰσβολὴ τῆς Σεξουαλικῆς Ἠθικῆς*). 'Η κοινωνικοοικονομικὴ ἐξέλιξη τῆς κοινωνίας συνέχισε ἀνεξάρτητα τὴ μηχανικὴ πορεία της μέχρι σήμερα. Παράλληλα ἀναπτύχθηκε καί διακλαδώθηκε ὁ βασικὸς τόνος κάθε ιδεολογίας καί πολιτισμοῦ: «Μακριὰ ἀπ' τὴ σεξουαλικότητα» καί «Μακριὰ ἀπ' τὸ ζῶο». 'Η προσπάθεια του ἀνθρώπου νὰ διαχωριστεῖ ἀπ' τὴ βιολογικὴ του καταγωγή

γινόταν με τὰ δυὸ αὐτὰ προτσές, τὸ κοινωνικὸ καὶ τὸ ψυχολογικὸ, ὄλο καὶ πιὸ βαθιά, ὄλο καὶ πιὸ ἐκτεταμένη. Ταυτόχρονα ὄλο καὶ πιὸ βαθιά, ὄλο καὶ πιὸ ἐκτεταμένη γινόταν ἡ σαδιστικὴ ὠμότητα στὸ ἐμπόριο καὶ στὸν πόλεμο, τὸ μηχανικὸ στὴν ὑπαρξη, ἡ ὑποκρισία στὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου· οἱ θωρακίσεις κατὰ τῶν αἰσθημάτων, οἱ διεστραμμένες καὶ ἐγκληματικὲς τάσεις.

Μόλις πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια ἔχουν ἀρχίσει ν' ἀναγνωρίζονται οἱ καταστροφικὲς ἐπιπτώσεις αὐτῆς τῆς βιολογικῆς στραβῆς ἀνάπτυξης. Εὐκόλα μπορεῖ κανεὶς νὰ παραπλανηθεῖ καὶ νὰ θεωρήσει πολὺ αἰσιόδοξη καὶ ἀπλὴ τὴν κατάσταση τῶν πραγμάτων. Θὰ μπορούσε κανεὶς λ.χ. νὰ ἐπιχειρηματολογήσει μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: Εἶναι ἀπόλυτα σωστὸ πὼς ὁ ἄνθρωπος ἐνέργησε λαθεμένα ὅταν ἀπ' τὸ μηχανικὸ τεχνικὸ πολιτισμὸ κλείστηκε πάλι στὸν ἑαυτὸ του. Τώρα, μιᾶς κι ἀναγνωρίζουμε αὐτὸ τὸ λάθος εἶναι ἀπλό, νὰ τὸ διορθώσουμε : Ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἴναι μηχανικὸς, ἀλλὰ ἡ τοποθέτηση τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στὴ ζωὴ μπορεῖ εὐκόλα νὰ μεταθεθεῖ ἀπ' τὸ μηχανικὸ στὸ ζωντανό-λειτουργικὸ. Ἐνα ἔξυπνο ὑπουργεῖο παιδείας καὶ πολιτισμοῦ θὰ μπορούσε νὰ ἐκδώσει τίς κατάλληλες διαταγὲς ὥστε νὰ ἀναδιαρθρωθεῖ ἡ ἐκπαίδευση. Σὲ μιὰ ἢ δυὸ γενιές τὸ λάθος θὰ διορθωνόταν. Ἐτσι μιλοῦσαν κάμποσοι ἔξυπνοι ἄνθρωποι τὴν ἐποχὴ τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης τοῦ 1917-1923.

Αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα θὰ ἴταν πραγματικὰ σωστὸ ἂν ἡ μηχανικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς ἦταν μιὰ ἀπλὴ «ιδέα» ἢ «ἀποψη». Ἀπεναντίας ἡ χαρακτηριστικὴ ἀνάλυση τοῦ μέσου ἀνθρώπου σ' ὅλες τίς κοινωνικὲς καταστάσεις ἔφερε στὸ φῶς μιὰ κατάσταση ποὺ δὲ θὰ πρέπει νὰ ὑποτιμηθεῖ. Ἀποδείχτηκε ὅτι οἱ μηχανικὲς ἀντιλήψεις τῆς ζωῆς εἶναι ὄχι ἀπλὰ ἓνα «καθρέφτισμα» τῶν κοινωνικῶν προτσές στὴν ψυχικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ὑπέθεσε ὁ Μάρξ, ἀλλὰ κάτι πολὺ περισσότερο ἀπὸ τοῦτο :

Στὸ διάστημα τῶν χιλιετηρίδων τῆς μηχανικῆς ἀνάπτυξης, ἡ μηχανιστικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς ριζώθηκε ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ βαθιὰ μέσα στὸ βιολογικὸ σύστημα τῶν ἀνθρώπων. Πράγματι μέσα σ' αὐτὴ τὴ διαδικασία ἄλλαξε μηχανικὰ ἡ λειτουργία τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος ἀπολιθώθηκε πλασματικὰ μέσα στὸ

προτσές τῆς ἀπονέκρωσης τῶν γενετήσιων λειτουργιῶν. Ὁ ἄνθρωπος θωρακίστηκε ἐνάντια στὸ φυσικὸ καὶ τὸ αὐθόρμητο μέσα του, ἔχασε τὴν ἐπαφὴ μὲ τὴ βιολογικὴ λειτουργία τῆς αὐτοδιαχείρισης καὶ τρομοκρατήθηκε ἀπέναντι σὲ καθετὶ τὸ ζωντανὸ κι ἐλεύθερο.

Αὐτὴ ἡ βιολογικὴ ἀπονέκρωση ἐκδηλώνεται οὐσιαστικὰ σὲ μιὰ γενικὴ ἀρτηριοσκλήρωση τοῦ ὄργανισμοῦ καὶ σ' ἓναν περιορισμὸ τῆς κινητικότητος τοῦ πλάσματος ποὺ μπορεῖ ν' ἀποδειχτεῖ : ἡ πνευματικὸτητα ἔχει πειραχτεῖ, ἡ φυσικὴ, κοινωνικὴ συνέπεια ἔχει διαταραχτεῖ, ἡ ψύχωση εἶναι γενικὴ. Τὰ γεγονότα ποὺ στηρίζουν αὐτὸ τὸν ἰσχυρισμὸ τὰ διέγραψα διεξοδικὰ στὴ *Λειτουργία τοῦ Ὁργασμοῦ*. Ὁ λεγόμενος πολιτιστικὸς ἄνθρωπος ἔγινε πραγματικὰ δυσκίνητος, μηχανικὸς, δίχως αὐθόρμητισμὸ, δηλαδὴ ἐξελίχτηκε σ' ἓνα ρομπὸτ καὶ μιὰ «ἐγκεφαλικὴ μηχανή». Δὲν πιστεύει λοιπὸν ἀπλῶς πὼς λειτουργεῖ ὅπως μιὰ μηχανή, ἀλλὰ *λειτουργεῖ πράγματι αὐτόματα, μηχανικὰ - μηχανιστικὰ*. Ζεῖ, ἀγαπάει, μισεῖ καὶ σκέφτεται πιά μονάχα μηχανικὰ. Μὲ τὴ βιολογικὴ ἀπονέκρωση καὶ τὴν ἀπώλεια τῆς αὐτορυθμιστικῆς λειτουργίας ποὺ τοῦ ἔχει προσδώσει ἡ φύση, ἀπέκτησε ὅλες τίς χαρακτηριστικὲς συμπεριφορὲς, ποὺ ἡ πιὸ ὀριμὴ ἔκφρασή τους εἶναι ἡ εἰσβολὴ τῆς δικτατορικῆς πανούκλας : μιὰ ἱεραρχικὴ ἀντίληψη τοῦ κράτους, μιὰ μηχανικὴ διοίκηση τῆς κοινωνίας, φόβος μπροστὰ στὴν εὐθύνη, πόθος γιὰ ἓναν ἡγέτη καὶ αὐταρχικὴ μανία, ἀναμονὴ διαταγῶν, μηχανιστικὴ σκέψη στὴ φυσικὴ ἐπιστήμη, μηχανικὸς θάνατος στὸν πόλεμο. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ἡ πλατωνικὴ ἰδέα τοῦ κράτους γεννήθηκε στὴν ἑλληνικὴ δουλοκτητικὴ κοινωνία. Ἐπίσης δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ἐπιξεῖ μέχρι σήμερα : Ἡ σκλαβιά στὰ κτήματα ἀντικαταστάθηκε ἀπ' τὴν ἐσωτερικὴ δουλεία.

Τὸ πρόβλημα τῆς φασιστικῆς πανούκλας μᾶς δόδηγεσε βαθιὰ μέσα στὴ βιολογικὴ ὄργάνωση τοῦ ἀνθρώπου. Ἀφορᾶ μιὰ ἐξέλιξη πολλῶν χιλιετηρίδων κι ὄχι, ὅπως πιστεύουν οἱ οἰκονομιστές, ἀπλῶς ἓνα πρόβλημα τῶν ἱμπεριαλιστικῶν συμφερόντων τῶν τελευταίων διακοσίων ἢ ἀκόμα καὶ τῶν τελευταίων εἴκοσι ἐτῶν. Ἡ σημασία τοῦ τωρινοῦ πολέμου δὲν μπορεῖ λοιπὸν σὲ καμιὰ περίσταση νὰ περιοριστεῖ στὸ ἱμπεριαλιστικὸ συμφέρον γιὰ

τις πετρελαιοπηγές του Μπακού ή τις φυτείες καουτσούκ στον Ειρηνικό Ώκεανό. Η συμφωνία ειρήνης των Βερσαλλιών παίζει στο δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο τον ίδιο ρόλο που παίζει ο τροχός μιας μηχανής κατά το μετασχηματισμό της ενέργειας του άνθρακα στο έμβολο του ατμού. Η οικονομιστική αντίληψη της ζωής, όσο καλές υπηρεσίες κι αν πρόσφερε, είναι απόλυτα ακατάλληλη για να δικαιολογήσει τις συνταρακτικές διαδικασίες της ζωής μας.

Ο βιβλικός μύθος για τη δημιουργία του ανθρώπου σαν ομοίωμα του θεού, για την εξουσιαστική του ισχύ πάνω στο ζωικό βασίλειο κλπ. αποδίδει ξεκάθαρα την απόθνηση του ανθρώπου απ' τη ζωική φύση. Καθημερινά όμως οι λειτουργίες του σώματος, ή τεκνοποίηση, ή γέννηση και ο θάνατος, ο έρωτας και η εξάρτηση απ' τη φύση του θυμίζουν την αληθινή του οντότητα. Τόσο πιο έντονες είναι οι προσπάθειές του να εκπληρώσει τη «θεική» ή «έθνική» «άποστολή» του· το άρχεγονο μίσος ενάντια σε κάθε αληθινή φυσική επιστήμη, που δεν περιορίζεται στην κατασκευή μηχανών, προέρχεται απ' αυτή την πηγή. Χρειάστηκαν κάμποσες χιλιετίδες μέχρι να κατορθώσει ένας Δαρβίνος να αποδείξει αδιάσειστα τη ζωική καταγωγή του ανθρώπου. Ήξις πολυς χρόνος χρειάστηκε μέχρι να ανακαλύψει ένας Φρόντ το άφραστο συνηθισμένο γεγονός πως το παιδί είναι εξολοκλήρου και προπάντων σεξουαλικό. Και τί θόρυβο έκανε μετά το ζώο άνθρωπος όταν τ' άκουσε όλα αυτά! 'Απ' το «άφεντικί» πάνω στο ζώο οδηγούμαστε κατευθείαν στο ρατσιστικό «άφεντικί» πάνω στους «νέγρους, Έβραίους, Γάλλους κλπ.» Είναι φανερό: Πιο καλά άφεντικό παρά ζώο.

Για να διαχωρίσει τον έαυτό του απ' το βασίλειο των ζώων, το ζώο άνθρωπος άρνήθηκε τις αισθήσεις των όργάνων μέσα στο προτσές της βιολογικής άπονέκρωσης και τελικά έπαψε να τις αντιλαμβάνεται. Άποτελεί και σήμερα ακόμα δόγμα της μηχανιστικής φυσικής επιστήμης πως οι αυτόνομες λειτουργίες δε γίνονται αισθητές κι ότι τα αυτόνομα ζωικά νεύρα είναι νεκρά. Κι αυτό μολονότι το κάθε τρίχρονο παιδί ξέρει να προσδιορίζει έπακριβώς πως αισθάνεται ήδονή, φόβο, μανία, λαχτάρα κλπ. Κι αυτό μολονότι η αίσθηση του Έγώ δεν είναι παρά το σύνολο

των όργανικών αισθήσεων. Με την άπώλεια των όργανικών αισθήσεων ο άνθρωπος όχι μόνο έχασε τη φυσική ικανότητα αντίδρασης και την πνευματικότητα του ζώου, αλλά έφραξε ο ίδιος το δρόμο για την υπερνίκηση των ζωικών του προβλημάτων· αντικατέστησε τη φυσική αυτόρρυθμιστική πνευματικότητα του σωματικού πλάσματος μ' ένα νευρόσπαστο μέσα στον έγκέφαλο, στον όποιο με απόλυτα μεταφυσικό τρόπο προσδίδει συνάμα μεταφυσικές και μηχανικές ιδιότητες. Η σωματική αίσθηση των ανθρώπων έγινε πράγματι άπολιθωμένη μηχανική. Ο άνθρωπος επενεργεί σταθερά στην εκπαίδευση, την επιστήμη, τη φιλοσοφία της ζωής, προς την άναπαραγωγή του μηχανικού όργανισμού. Το μεγαλειώδεςτερο θρίαμβο γιορτάζει αυτό το βιολογικό σακάτεμα με το σύνθημα «μακριά απ' το ζώο», στον άγωνα του «υπεράνθρωπου κατά του υπάνθρωπου», στην επιστημονική, ακριβή μαθηματικά, μηχανική θανάτωση. Όμως μονάχα με μηχανιστικές φιλοσοφίες και μηχανές δεν μπορεί κανείς να σκοτώσει. Γιαυτό χρησιμοποιεί το σαδισμό, αυτή τη δεύτερογενή όρμη που γεννήθηκε απ' την καταπιεσμένη φύση κι είναι το μοναδικό αξιόλογο χαρακτηριστικό που διακρίνει διαρθρωτικά τον άνθρωπο απ' το ζώο.

Όσ τόσο αυτή η τραγική μηχανική-μηχανιστική στραβή εξέλιξη δε δημιουργήθηκε δίχως την αντίθεσή της. Ουσιαστικά ο άπολιθωμένος άνθρωπος παρέμεινε παρόλα αυτά ένα ζωικό όν. Έστω κι αν η λεκάνη και το ισχίο του είναι τόσο ακίνητα, έστω κι αν ο σβέρκος κι οι ώμοι του είναι τόσο δυσκίνητοι, έστω κι αν το μυικό σύστημα της κοιλιάς του είναι τόσο τεταμένο, έστω κι αν το στήθος του είναι τόσο περήφανα-φοβισμένα ύψωμένο — βαθιά μέσα στις αισθήσεις του νιώθει πως δεν είναι παρά ένα κομμάτι ζωντανής όργανωμένης φύσης. Μια όμως και άρνεΐται και καταπιέζει παντού αυτή τη φύση δεν μπορεί να άναγνωρίσει τον έαυτό του όρθολογικά και πραγματικά· είναι λοιπόν ύποχρεωμένος να τη βιωθει μυστικιστικά, μεταφυσικά, ύπερφυσικά, είτε με τη μορφή θρησκευτικής έκστασης, είτε με τη μορφή κοσμικών πανψυχικών - βιωμάτων, είτε με τη μορφή σαδιστικής δίψας για αίμα ή «κοσμικού άναβρασμού του αίματος». Είναι γνωστό, πως ένα τέτοιο άνίκανο τέρας τις καλύτερες θανατικές ιδέες

τις αναπτύσσει την άνοιξη. Ἡ πρωσική μιλιταριστική πομπή προδίδει όλες τις ιδιορρυθμίες τῶν μυστικιστικῶν ἀνθρωπομηχανῶν.

Ὁ ἀνθρώπινος μυστικισμός, πού ἀποτελεῖ λοιπόν τὰ τελευταῖα ἴχνη τοῦ αἰσθήματος τῆς ζωῆς, ἔγινε συνάμα ἡ πρωταρχική πηγὴ τοῦ μηχανικοῦ σαδισμού στό χιτλερισμό. Ἀπ' τὰ κατὰβαθα τῆς βιολογικῆς λειτουργικότητας πού ἀπόμεινε, παλεύει συνέχεια μέσα ἀπ' ὅλη τὴν ἀπολίθωση καὶ τὴ δουλεία ἢ κραυγὴ γιὰ «ἐλευθερία». Δὲν ὑπάρχει οὔτε ἓνα κοινωνικὸ κίνημα πού θὰ μπορούσε νὰ παρουσιαστῆ μετὰ τὸ σύνθημα «καταπίεση τῆς ζωῆς» γιὰ νὰ κατακτῆσει τις ἀνθρώπινες μάζες. Καθένα ἀπ' τὰ πολλὰ ποικιλόμορφα κοινωνικὰ κινήματα πού καταπιέζουν τὴν αὐτοδιαχείριση τῶν δυνάμεων τῆς ζωῆς, διακηρύσσει μετὰ κάποια μορφή τὴν «ἐλευθερία». Τὴν ἐλευθερία ἀπ' τὴν ἀμαρτία· τὴν ἀπολύτρωση ἀπ' τὰ δεσμά τῆς γῆς· τὴν ἐλευθερία τοῦ ζωτικῶ χῶρου· τὴν ἐλευθερία τοῦ ἔθνους· τὴν ἐλευθερία τοῦ προλεταριάτου· τὴν ἐλευθερία τοῦ πολιτισμοῦ κλπ. κλπ. Οἱ διαφορὲς κραυγὲς γιὰ ἐλευθερία εἶναι τόσο παλιᾶς ὅσο ἡ μηχανικὴ μεταλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπινου πλάσματος.

Ἡ κραυγὴ γιὰ ἐλευθερία εἶναι ἓνα σημάδι τῆς καταπίεσης. Δὲ θὰ σταματῆσει ὅσο ὁ ἀνθρώπος νιώθει αἰχμάλωτος. Οἱ κραυγὲς γιὰ ἐλευθερία μπορεῖ νὰ διαφέρουν πολὺ, κατὰ βάθος ὅμως ὅλες ἐκφράζουν ἓνα καὶ τὸ αὐτό : τὸ ἀφόρητο τῆς ἀρτηριοσκλήρωσης τοῦ ὄργανισμοῦ καὶ τῶν μηχανικῶν θεσμῶν τῆς ζωῆς, πού ἔρχονται σὲ σφοδρὴ σύγκρουση μετὰ τις φυσικὲς ζωτικὲς αἰσθήσεις. Ὅταν κάποτε ὑπάρξει ἓνα κοινωνικὸ καθεστῶς στό ὁποῖο θὰ πᾶσουν ν' ἀκούγονται κραυγὲς γιὰ ἐλευθερία, τότε μόνο ὁ ἀνθρώπος θὰ ἔχει ξεπεράσει τὸ βιολογικὸ καὶ κοινωνικὸ του σακάτεμα καὶ θὰ ἔχει κατακτῆσει τὴν ἀληθινὴ ἐλευθερία. Μονάχα ὅταν ὁ ἀνθρώπος ἀναγνωρίσει πάλι τὸ ζωικὸ του Ἐγὼ μετὰ τὴν καλὴ ἔννοια, θὰ δημιουργήσῃ ἀληθινὸ πολιτισμό.

Ἡ «ἐπιδίωξη τοῦ ἀνώτερου» δὲν εἶναι παρὰ βιολογικὴ ἐξέλιξη τῶν δυνάμεων τῆς ζωῆς. Μπορεῖ νὰ νοηθῆ μονάχα μέσα στὰ πλαίσια τῶν βιολογικῶν νόμων ἐξέλιξης κι ὄχι ἐνάντια τους. Ἡ θέληση γιὰ ἐλευθερία καὶ ἡ ἰκανότητα γιὰ ἐλευθερία δὲν εἶναι παρὰ ἡ θέληση καὶ ἰκανότητα νὰ ἀναγνωρίσουμε καὶ νὰ προωθῆ-

σουμε τὴν ἀνάπτυξη τῆς βιολογικῆς ἐνέργειας τοῦ ἀνθρώπου (μετὰ τὴ βοήθεια τῶν μηχανῶν). Δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος γιὰ ἐλευθερία ἀν ἡ βιολογικὴ ἐξέλιξη συμπιέζει καὶ πνίγει τοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ μάζα τῶν ἀνθρώπων συνηθίζει κάτω ἀπ' τὴν ἐπιρροὴ τῶν πολιτικάντηδων νὰ μετατοπίζει τὸ φταίξιμο γιὰ τοὺς πολέμους στοὺς ἐκάστοτε κρατοῦντες. Στὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο φταίχτες ἦταν οἱ βιομήχανοι πολεμικοῦ ὕλικου καὶ στό δεῦτερο παγκόσμιο πόλεμο φταίχτες ἦταν ὁ μεγάλος ψυχοπαθῆς. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπόσπαιση εὐθύνης. Φταίχτες γιὰ τὸν πόλεμο εἶναι μοναδικὰ καὶ μόνο ἡ ἴδια ἡ μάζα τῶν ἀνθρώπων, πού ἔχει στὰ χέρια τῆς ὅλα τὰ μέσα γιὰ νὰ ἐμποδίζει τοὺς πολέμους. Οἱ ἴδιες μάζες ἀνθρώπων πού εἶτε ἀπὸ ἀρτηριοσκλήρωση, εἶτε ἀπὸ παθητικότητα, εἶτε καὶ ἐνεργὰ κάνουν δυνατὲς τις καταστροφές, ἀπ' τις ὁποῖες ὑποφέρουν μετὰ οἱ ἴδιες τὰ πάνδεινα. Τὸ νὰ τονίζεται αὐτὸ τὸ φταίξιμο τῆς μάζας τῶν ἀνθρώπων, τὸ νὰ ἀποδίδεται ὅλη ἡ εὐθύνη στὴ μάζα τῶν ἀνθρώπων, σημαίνει πὼς τὴν παίρνουμε στὰ σοβαρά. Ἀντίθετα τὸ νὰ οἰκτείρουμε τὴ μάζα τῶν ἀνθρώπων, θεωρώντας τὴν σὰν ἓνα φτωχὸ θύμα, σημαίνει πὼς τὴ μεταχειριζόμαστε σὰ φιμωμένο ἀβοήθητο παιδί. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ στάση τοῦ ἀληθινοῦ ἀγωνιστῆ τῆς ἐλευθερίας, ἡ δευτέρη εἶναι ἡ στάση τοῦ ἐξουσιαστικοῦ πολιτικάντη.

3. Τὸ ὄπλοστάσιο τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας

Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ αὐτοκράτορες συνηθίζουν νὰ ἐπιθεωροῦν τὰ στρατεύματά τους. Οἱ μεγιστάνες τοῦ χρήματος μετροῦν τὰ χρήματα πού τοὺς δίνουν δύναμη. Ὁ κάθε εἶδους φασίστας δικτάτορας μετράει τὴν ὑπαρξὴ παράλογων ἀνθρώπινων ἀντιδράσεων γιὰ νὰ ἀποκτήσει καὶ νὰ ἐπικυρώσει τὴν ἐξουσία πάνω στις μάζες τῶν ἀνθρώπων. Ὁ ἔρευνητῆς τῆς φύσης μετράει τὴν ὑπαρξὴ γνώσεων καὶ μέσων ἔρευνας. Ὡστόσο καμιά φιλελεύθερη ὀργάνωση δὲν ἔχει μετρήσει ἴσαμε τώρα τὸ βιολογικὸ ὄπλοστάσιο, στό ὁποῖο ὑπάρχουν τὰ ὄπλα πού θ' ἀποκαταστήσουν καὶ θὰ διατηρήσουν τὴν ἀνθρώπινη ἐλευθερία. Παρόλη τὴν ἀκρι-

βολογία του κοινωνικού μας γίνεσθαι δὲν ὑπάρχει ἀκόμα κανένας ἐπιστημονικὸς (φυσικὸς) ὄρισμὸς τῆς λέξης ἐλευθερία. Καμιὰ ἄλλη λέξη ἔξω ἀπ' αὐτὴ δὲν ἔχει ὑποστῆ τὴν κακομεταχείριση οὔτε ἔχει παρανοηθεῖ ὅσο αὐτὴ. Ὁ ὄρισμὸς τῆς ἐλευθερίας εἶναι ταυτόσημος μὲ τὸν ὄρισμὸ τῆς σεξουαλικῆς υἰγείας. *Κανείς δμως δὲ θέλει νὰ τὸ παραδεχτεῖ ἀνοιχτά.* Συχνὰ ὑπάρχει ἡ ἐντύπωση πὼς ἡ ὑποστήριξη τῆς προσωπικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐλευθερίας συνδέεται μὲ ἄγχος καὶ αἰσθήματα ἐνοχῆς. Λὲς καὶ τὸ νὰ ἔναι κανεὶς ἐλεύθερος ἀποτελεῖ ἀπαγορευμένη ἁμαρτία ἢ τουλάχιστο δὲν εἶναι καὶ τόσο ἀξιοπρεπές. Ἡ γενετισοοικονομία κατανοεῖ αὐτὸ τὸ αἰσθητὴ ἐνοχῆς: Ἡ ἐλευθερία δίχως σεξουαλικὸ αὐτοκαθορισμὸ ἀποτελεῖ ἀντίφαση. Τὸ νὰ ἔναι ὅμως κανεὶς σεξουαλικὸς, σύμφωνα μὲ τὴν κυριαρχούσα μορφή διάρθρωσης σημαίνει «ἁμαρτωλὸς» ἢ ἐνοχος. Λιγοστοὶ εἶναι οἱ ἄνθρωποι ποὺ βιώνονται τὸν ἔρωτα δίχως αἰσθήματα ἐνοχῆς. Ὁ «ἐλεύθερος ἔρωτας» ἔγινε ὑποτιμητικὴ λέξη κι ἔχασε τὸ νόημα ποὺ τῆς εἶχαν δώσει οἱ παλιοὶ ἀγωνιστὲς τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἐγκληματικότητα καὶ ἡ σεξουαλικὴ παρουσία εἰσέρχεται στὶς ταινίες σὰν *ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πράγμα.* Δὲν εἶναι λοιπὸν περιεργὸ ποὺ ὁ ἀσκητὴς καὶ ὁ ἀντιδραστικὸς ἐκτιμῶνται περισσότερο ἀπ' τὸν ἐρωτευμένο τῶν νότιων θαλασσῶν· ποὺ ἡ ἀνώτερη κοινωνικὴ θέση δὲ συμβιβάζεται μὲ τὴ φυσικὴ συμπεριφορὰ σὰ σεξουαλικὰ θέματα· ποὺ ἡ «αὐθεντία» ἐπίσημα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἔχει «ἰδιωτικὴ ζωὴ»· ποὺ ἓνας μεγάλος ἐρευνητὴς ὅπως ὁ Ντὲ Λὰ Μετρί ἔγινε ἀντικείμενο συκοφάντησης καὶ δίωξης ἀπὸ τοὺς ἀσκητὲς· ποὺ ὁ κάθε διεστραμμένος ἠθικιστὴς μπορεῖ ἀτιμώρητα νὰ ὑπονομεύει ἓνα εὐτυχισμένο ἐρωτικὸ ζευγάρι· ποὺ οἱ νέοι φυλακίζονται ἐπειδὴ διατηροῦν σεξουαλικὲς σχέσεις κλπ. κλπ.

Ἔργο αὐτοῦ τοῦ ἀρθροῦ ἦταν νὰ ἀποδείξει τὸ ὑπολογιστικὸ λάθος ποὺ γίνεται ἴσαμε τώρα σ' ὅλους τοὺς ἀγῶνες γιὰ ἐλευθερία: *Ἔπάρχει ἓνα σεξουαλ-φυσιολογικὸ ριζῶμα τῆς κοινωνικῆς ἀνελευθερίας μέσα στὸν ἀνθρώπινο ὄργανισμὸ.* Ἀπ' αὐτὸ συνάγεται ὅτι ἡ ὑπερνίκηση τῆς φυσιολογικῆς ἀνικανότητος γιὰ ἐλευθερία εἶναι μιὰ ἀπ' τίς πιὸ σημαντικὲς βασικὲς προϋποθέσεις κάθε ἀληθινοῦ ἀγῶνα γιὰ ἐλευθερία. Δὲν μπορεῖ ν' ἀποτελέσει ἔργο

αὐτοῦ τοῦ ἀρθροῦ νὰ παρουσιάσει τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τῆς ἐλευθερίας ποὺ εἶναι γενικὰ γνωστὰ καὶ ὑποστηρίζονται, λ.χ. ἡ ἐλευθερία ἐκφρασης τῆς γνώμης, ἡ ἐλευθερία ἀπ' τὴν οικονομικὴ καταπίεση καὶ ἐκμετάλλευση, ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταίριζεσθαι, ἐλευθερία τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας κλπ. Τὸ σημαντικὸ ἐδῶ ἦταν νὰ βρεθεῖ τὸ *τεράστιο ἐμπόδιο* ὄλων αὐτῶν τῶν ἐπιδιώξεων.

Καταλαβαίνουμε γιὰ τὴ γενικὴ χαρακτηριστικὴ ἀνικανότητα γιὰ ἐλευθερία τῶν ἀνθρώπων μαζῶν δὲν ἔγινε ἴσαμε τώρα θέμα δημόσιας συζήτησης. Αὐτὴ ἡ διαπίστωση εἶναι πολὺ σκοτεινὴ, πολὺ ἀποκαρδιωτικὴ καὶ ἀντιλαϊκὴ συνάμα. Ἀπαιτεῖ ἀπ' τὴ μεγάλη πλειονότητα ὀδυνηρὴ αὐτοκριτικὴ καὶ τεράστιες ἀλλαγὲς στὴν ὄλη διαβίωση. Ἀπαιτεῖ μετατόπιση τῆς εὐθύνης γιὰ κάθε κοινωνικὸ συμβὰν ἀπὸ τίς μειονότητες καὶ τίς νησίδες τῆς κοινωνίας στὴν τεράστια μάζα ἀπ' τῆς ὁποίας τὴν ἐργασία ἐξαρτᾶται ἡ κοινωνία. Αὐτὴ ἡ ἐργαζόμενη πλειοψηφία ποτὲ ἴσαμε τώρα δὲν ὀδήγησε ἢ ἴδια τίς τύχες τῆς κοινωνίας. Τὸ καλύτερο ποὺ μποροῦσε νὰ πετύχει ἴσαμε τώρα ἦταν ὅτι ἐμπιστεύτηκε σὲ ἀξιοπρεπῆ κι ὄχι ταπεινὰ ἄτομα τὴν καθοδήγηση τῆς ζωῆς τῆς. Ἡ «κοινοβουλευτικὴ» μορφή «διακυβέρνησης» δὲν ἀντέξε στὴν πίεση τῶν γεγονότων, γιὰ τὴ ταυτόχρονα ἐξοπλίζονταν ἄλλες κοινωνικὲς ομάδες καὶ πλειοψηφίες, ὁμοί σαδιστὲς καὶ ἱμπεριαλιστὲς. Εἶναι πολὺ μεγάλος ὁ κίνδυνος ἢ ἴδια ἡ τυπικὴ δημοκρατικὴ κοινωνικὴ ὀργάνωση νὰ μετατραπῆ σὲ δικτατορικὴ ἂν πρέπει νὰ ἀντισταθεῖ στὴν αὐταρχικὴ δικτατορία τῆς ζωῆς τῆς. Δεδομένου ὅτι οἱ ἐργαζόμενες μάζες τῶν ἀνθρώπων δὲν ὀρίζουν οἱ ἴδιες *ἐμπράγματα* καὶ *πρακτικὰ* τὴ ζωὴ τους, τὸ σπέρμα τῆς καταπίεσης τῆς ἐλευθερίας δίνεται ἀπλὰ ἀπ' τὴν πορεία τῶν γεγονότων κι ὄχι ἐξαιτίας τῆς κακῆς θέλησης τῶν ἐκλεγμένων ἐκπροσώπων τοῦ λαοῦ. Ὁ πόλεμος λ.χ. ἀπαιτεῖ πολλὰ κοινωνικὰ μέτρα ποὺ τὴ συγκεκριμένη στιγμὴ εἶναι βέβαια ἀπαραίτητα, ἀλλὰ μακροπρόθεσμα ἐπενεργοῦν αὐταρχικά. Κάτω ἀπ' αὐτὲς τίς περιστάσεις ἐξαρτᾶται ἀπ' τὴν τυχαία σύνθεση μιᾶς κυβέρνησης τὸ ἂν ἡ ἐλευθερία μέσα στὴν κοινωνία παρεμποδίζεται μονάχα προσωρινὰ ἢ μόνιμα. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ φαίνεται πὼς τὸ ἔχουν συνειδητοποιήσει οἱ πάντες. Γιὰ τὸ ὅλο καὶ

πιό έντονα και καθαρά άκοϋμε άπ' όλες τις πλευρές τή διαπίστωση πώς δέν μπορεί νά ύπολογίσει κανείς σέ μιá επιστροφή στο παλιό καθεστώς και πώς πρέπει βασικά νά φτιαχτεί ένα νέο καθεστώς στον κόσμο. Τοϋτο είναι σωστό, αλλά λησμονιούνται συγκεκριμένες λέξεις. *Λησμονιέται τó φορτίο τής εργαζόμενης πλειοψηφίας τοϋ πληθυσμοϋ πού μέχρι τώρα ήταν κοινωνικά άπαθής, με τήν πλήρη εδθύνη για τήν παραπέρα τύχη της.* Είναι σά νά ύπήρχε διάχυτος ένας μυστικός φόβος, νά μετατοπιστεί ή εδθύνη άπ' τούς ώμους μιás δημοκρατικής και καλοπροαίρετης κυβέρνησης στους ώμους εκείνων πού ήταν μέχρι τώρα μονάχα εκλογείς αλλά όχι *ύπεύθυνοι φορείς* τής κοινωνίας. Αϋτός ό φόβος ξεπηδάει όχι από κακοβουλία ή άσχημη διάθεση, αλλά άπ' τή γνώση τής δοσμένης βιο-ψυχικής δομής τών ανθρώπων μαζών. 'Η ρωσική επανάσταση πού θέλησε νά κάνει ύπεύθυνες τις μάζες, ναύγησε και κατέληξε σέ δικτατορία γι' αϋτόν άκριβώς τó λόγο. Παρόλα αϋτά ή κοινωνική επανάσταση με τήν άλλαγή άπ' τήν τυπική, στην πλήρη, έμπρακτη δημοκρατία, είναι τó σημαντικότερο άποτέλεσμα άπ' αϋτό τόν πόλεμο κι από όλα τά γεγονότα πού τόν προκάλεσαν. Θά επαναλάβω τó αναπόφευκτο συμπέρασμα πού βγαίνει άπ' τά παρακάτω δεδομένα :

- α) Οί άνθρωπινες μάζες είναι άνίκανες για τήν έλευθερία.
- β) 'Η γενική ικανότητα για έλευθερία μπορεί νά κατακτηθεί μονάχα στον καθημερινό άγώνα για τή φιλελεύθερη διάρθρωση τής ζωής.
- γ) Δηλαδή : *Οί άνίκανες για έλευθερία μάζες τών ανθρώπων πρέπει νά 'χουν τήν κοινωνική έξουσία στα χέρια τους για νά γίνουν ικανές για τήν έλευθερία και για νά θεμελιώσουν τήν έλευθερία.*

Θά 'θελα νά εκθέσω τó πρακτικό έργο πού έχουμε νά επιτελέσουμε μ' ένα παράδειγμα άπ' τή ζωή τών φυτών. Παρατηρώ εδω και καιρό πώς επιδροϋν τά ζιζάνια πάνω στην ανάπτυξη μικρών πεύκων. Τά φυτά εκείνα πού περιβάλλονται από λίγα ζιζάνια μεγαλώνουν κανονικά πρδς όλες τις μεριές κι ό κορμός λίγο πάνω άπ' τó έδαφος αναπτύσσει μεγάλα κλαδιά. Οί βελόνες

είναι μεγάλες και χυμώδεις. Τó φυτό τραβάει άνεμπόδιστα πρδς τά πάνω στον ήλιο, είναι «όγιές», ή ανάπτυξη του είναι «έλευθερη». "Αν όμως ό σπόρος τοϋ πεύκου πέσει σ' ένα σημείο όπου ύπάρχουν πολλά ζιζάνια, τότε στα σημεία πού πιέζεται άπ' τά ζιζάνια ό κορμός του παραμένει άτροφικός και δίχως φύλλωμα. Τά κλαδιά δέ μεγαλώνουν κανονικά, πολλές βελόνες είναι αδύναμες και άλλες δέν αναπτύσσονται καθόλου. Πολλοί άπ' αϋτούς τούς σπόρους εξαφανίζονται όλοτελα άπ' τά ζιζάνια, πού ή επίδρασή τους εκδηλώνεται άμεσα με τή στρέβλωση τοϋ φυτοϋ. Αϋτό είναι ύποχρεωμένο νά παλέψει για νά τó δει ό ήλιος και στην προσπάθειά του αϋτή στρεβλώνεται. "Αν κάποτε άπελευθερωθεί ένας τέτοιος κορμός άπ' τά ζιζάνια, ή συνέχεια τής ανάπτυξης του είναι καλύτερη αλλά ή προηγούμενη επίδραση παραμένει με τή μορφή τής κακής ανάπτυξης, τοϋ άτροφικού φυλλώματος κλπ. Κάθε *καινούργιος* σπόρος όμως πού πέφτει σέ σημεία πού δέν ύπάρχουν ζιζάνια μεγαλώνει άπαρχής άνενόχλητος. Πιστεύω πώς τó δίχως άλλο μπορούμε νά συγκρίνουμε τή φιλελεύθερη ανάπτυξη μιás κοινωνίας με τόν κορμό τοϋ πεύκου πού μεγαλώνει έλευθερα, ή δικτατορική κοινωνία με τόν κορμό πού πιέζεται άπ' τά ζιζάνια και τις τυπικές δημοκρατίες πού βρίσκονται κάτω άπ' τήν πίεση τών δικτατοριών με τó βιολογικά μεταλλαγμένο κορμό πού βέβαια παλεύει συνέχεια. Δέν ύπάρχει αϋτή τή στιγμή καμιά δημοκρατική κοινωνία πού θά μπορούσε ν' αναπτυχθεί πρδς τά έξω ή πρδς τά μέσα σύμφωνα με τούς φυσικούς έλευθερους αϋτορρυθμιστικούς νόμους δίχως τήν παραμορφωτική επίδραση τών δικτατορικών-αϋταρχικών συνθηκών. Τó βίωμα τοϋ φασισμού μās έδωσε άφθονα μέσα για ν' αναγνωρίζουμε έγκαιρα τó χιτλερισμό μέσα κι έξω άπ' τά όριά του. 'Ο *χιτλερισμός από βιο-ψυχική άποψη δέν είναι παρά ή άνώτατη μορφή ανάπτυξης τοϋ μηχανιστικοϋ μηχανισμού μαζί με τó μυστικιστικό παραλογισμό τών ανθρώπων μαζών.* 'Η διαστρέβλωση τής άτομικής και κοινωνικής ζωής δέν είναι παρά ή παγκόσμια επίδραση όλων τών αϋταρχικών και παράλογων θεσμών πάνω στον άνθρωπο. 'Ο φασισμός δέ δημιούργησε άπ' τήν αρχή αϋτές τις συνθήκες αλλά εκμεταλλεύτηκε τήν καταπίεση τής έλευθερίας και τήν ώθησε στην κορυφή. 'Η γενιά λοιπόν

πού κουβαλάει μέσα της τὰ ἴχνη τῶν αὐταρχικῶν χιλιετηρίδων μπορεί νὰ ἐλπίζει μονάχα ὅτι θὰ μπορέσει ν' ἀναπνεύσει κάπως πιὸ ἐλεύθερα. Δὲν μπορεί πιά νὰ ὑπολογίζει πῶς θὰ γίνει ἕνα πεῦκο πού θ' ἀναπτύσσεται καὶ θὰ μεγαλώνει σύμφωνα μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους ὅταν θὰ ἔχουν ἐξαφανιστεῖ τὰ ζιζάνια καὶ θὰ ἔχει δηλαδὴ τσακιστεῖ ἡ φασιστικὴ μηχανή.

Μὲ ἄλλα λόγια : Ἡ βιολογικὴ ἀρτηριοσκλήρωση τοῦ ἀνθρώπου τῆς σημερινῆς γενιᾶς δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαλειφθεῖ, ἀλλὰ οἱ ζωντανὲς δυνάμεις πού ἐνεργοῦν ἀκόμα μέσα της μποροῦν νὰ κερδίσουν ἔδαφος γιὰ μιὰ καλύτερη ἀνάπτυξη. Ἀντίθετα καθημερινὰ γεννιοῦνται νέοι ἄνθρωποι καὶ σὲ διάστημα 30 ἐτῶν ἡ ἀνθρώπινη ρίζα θὰ ἔχει ἀνανεωθεῖ βιολογικὰ καὶ θὰ γεννιέται δίχως ἴχνος φασιστικῆς παραμόρφωσης. Ἐξαρτᾶται μονάχα μέσα σὲ ποιῆς συνθήκες θὰ γεννηθεῖ αὐτὴ ἡ νέα γενιά : σὲ συνθήκες πού κατασφαλίζουν τὴν ἐλευθερία ἢ σὲ αὐταρχικὲς. Ἀπ' αὐτὸ προκύπτει ξεκάθαρα καὶ ἀναμφίβολα τὸ κοινωνικὸ ὄγεινὸ καὶ κοινωνικὸ-νομοθετικὸ καθήκον.

Οἱ ἐπερχόμενες γενιὲς πρέπει κάτω ἀπ' ὅποια περίσταση καὶ μὲ κάθε μέσο νὰ διαφυλαχτοῦν ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴ τῆς βιολογικῆς ἀρτηριοσκλήρωσης τῆς παλιᾶς γενιᾶς.

Ὁ γερμανικὸς φασισμὸς γεννήθηκε ἀπ' τὴ βιολογικὴ ἀρτηριοσκλήρωση καὶ διαστρέβλωση τῆς παλιότερης γερμανικῆς γενιᾶς. Ὁ τυπικὰ πρωσικὸς μιλιταρισμὸς εἶναι ἡ ἀκραία ἐκδήλωση αὐτῆς τῆς ἀρτηριοσκλήρωσης σὲ μηχανικὴ πειθαρχία καὶ σὲ παρελάσεις, καὶ μάλιστα ὑπερβάλλει λεκτικὰ τὴν ἀρτηριοσκλήρωση λέγοντας «λεκάνη πίσω, στῆθος μπροστά». Θὰ μπορούσε νὰ στηριχτεῖ στὴ βιολογικὴ ἀρτηριοσκλήρωση καὶ στὴ διαστρέβλωση τῶν ἀνθρώπινων μαζῶν σὲ ἄλλες χῶρες. Γι' αὐτὸ πέτυχε σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο. Καὶ τελικὰ κατάφερε στὸ διάστημα μιᾶς καὶ μοναδικῆς γενιᾶς νὰ ἐξαφανίσει ἀπ' τὴ γερμανικὴ κοινωνία τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς βιολογικῆς φιλελεύθερης βούλησης, καὶ σὲ διάστημα λίγο μεγαλύτερο ἀπὸ μιὰ δεκαετία νὰ στερῶσει τὴν καινούργια γενιά καὶ νὰ τὴν ἀναδιαρθρώσει σὲ μὴ σκεπτόμενα πολεμῶχαρα ρομπότ. Ἄρα εἶναι φανερό : Ἡ κοινωνικὴ ἐλευθερία καὶ ἡ αὐτοδιαχείριση δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ μὲ βιολογικὰ ἀπολιθωμένους, μηχανοποιημένους ἀνθρώπους. Τὰ κύρια

ὄπλα στὸ ὄπλοστάσιο τῆς ἐλευθερίας εἶναι ἐπομένως οἱ τεράστιες ἐπαναστατικὲς δυνάμεις τῆς ζωῆς σὲ κάθε καινούργια γενιά καὶ οὐσιαστικὰ τίποτα ἄλλο ἀπ' αὐτό.

Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο νικοῦν οἱ τυπικὲς δημοκρατίες, ἀλλὰ παραβλέπουν ἢ δὲν παραδέχονται τὴν κοινωνικὴ σπουδαιότητα τοῦ βιολογικοῦ ὑπολογιστικοῦ λάθους στὸν ἐπαναστατικὸ ἀγῶνα, δηλαδὴ τὴ γενικὴ βιολογικὴ ἀπολίθωση τῶν ἀνθρώπινων μαζῶν. Τότε ἀναπόφευκτα κάθε ἐπόμενη γενιά θ' ἀναπαραγάγει τὴν ἀρτηριοσκλήρωση, θὰ διαμορφώσει καινούργιες ἀγχωτικὲς, αὐταρχικὲς ἀντιλήψεις γιὰ τὴ ζωὴ καὶ στὴν καλύτερη περίπτωση θὰ δώσει μόνο διαστρεβλωμένες, σκληρὰ ἀγωνιζόμενες ἐλευθερίες, πού βιολογικὰ λειτουργοῦν ἄσχημα. Οἱ μάζες τῶν ἀνθρώπων δὲ θὰ ἔναι ποτὲ ἱκανὲς ν' ἀναπτύξουν πλήρη εὐθύνη γιὰ τὸ κοινωνικὸ εἶναι. Ὅποιος λοιπὸν δὲν ἔχει κανένα ἐνδιαφέρον γιὰ μιὰ τέτοια αὐτορρύθμιση τῆς κοινωνίας δὲ χρειάζεται νὰ κάνει τίποτα ἄλλο, ὥστε μὲ τὰ ἐξουσιαστικὰ μέσα τοῦ χρήματος, τῆς θέσης ἢ τῆς ἰσχύος νὰ ἐμποδίσει τίς νέες γενιὲς ν' ἀπελευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν πίεση τῆς ἀρτηριοσκλήρωσης τῆς παλιᾶς γενιᾶς.

Τὸ ἔργο συνίσταται σὲ κοινωνικὲς, ἰατρικὲς καὶ ἐκπαιδευτικὲς ἐνέργειες :

Ἀπὸ κοινωνικὴ ἄποψη πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν ὄλες οἱ πηγὲς τῆς βιολογικῆς ἐρήμωσης τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ δημιουργηθοῦν οἱ ἀντίστοιχοι νόμοι γιὰ τὴν προστασία τῆς φιλελεύθερης ἀνάπτυξης. Γενικὲς διατυπώσεις ὅπως «ἐλευθερία τοῦ τύπου, τῆς συνέλευσης καὶ τῆς ἐκφρασης» κλπ. εἶναι αὐτονόητες ἀλλὰ δὲν ἀρκοῦν διόλου. Γιατί κάτω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς νόμους ὁ παράλογος ἄνθρωπος ἔχει ἀκριβῶς τὰ ἴδια δικαιώματα μὲ τὸ φιλελεύθερο ἄνθρωπο. Δεδομένου ὅτι τὰ ζιζάνια θεριεύουν ὀλοένα πιὸ εὐκόλα καὶ πιὸ γοργὰ ἀπὸ ἕνα ἀξιοπρεπὲς δέντρο, τελικὰ ὁ χιτλερικὸς θὰ νικήσει. Τὸ θέμα εἶναι νὰ μὴν περιορίζουμε τὸ «χιτλερισμὸ» στὸ φορῆα ἑνὸς ἐμβλήματος, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀνακαλύπτουμε καὶ νὰ τὸν καταπολεμοῦμε μ' ἐπιστημονικὸ καὶ ἀνθρώπινο τρόπο μέσα στὴν καθημερινὴ ζωὴ. Μονάχα μέσα στὸ προτσὲς αὐτοῦ τοῦ βοτανίσματος τοῦ φασισμοῦ στὴ μικρὴ καθημερινότητα θὰ διατυπωθοῦν ἀπὸ μόνοι τους οἱ ἀντίστοιχοι ἀντίθετοι νόμοι.

Ἄντι γιὰ πολλὰ λόγια θὰ ἀνεφέρουμε ἓνα παράδειγμα : Ὅποιος θέλει νὰ ὀδηγήσει ἓνα αὐτοκίνητο πρέπει ν' ἀποδείξει πὼς μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει αὐτοκίνητο, ὥστε νὰ μὴ διακινδυνεύεται ἢ ἀσφάλεια ἄλλων ἀνθρώπων. Εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀποκτήσει μιὰ ἔγγραφο ἄδεια. Ὅποιος κρατᾷ μεγαλύτερο σπίτι ἀπ' ὅσο μπορεῖ νὰ πληρώσει εἶναι ἀναγκασμένος νὰ νοικιάσει μικρότερο. Ὅποιος θέλει νὰ κάνει ἐμπόριο ὑποδημάτων πρέπει ν' ἀποδείξει πὼς εἶναι ἱκανὸς γιὰ κάτι τέτοιο. Σ' αὐτὸ τὸν 20ὸ αἰῶνα ὅμως δὲν ὑπάρχει κανένας νόμος ποὺ νὰ προστατεύει τὸν νεογέννητο ἀπ' τὴν ἐκπαιδευτικὴ ἀνικανότητα καὶ τὶς νευρωτικὲς ἐπιδράσεις τῶν γονέων. Τὰ παιδιά μποροῦν (μάλιστα σύμφωνα μὲ τὸ φασιστικὸ πρότυπο *εἶναι ὑποχρεωμένα*) νὰ μποῦν σωρηδὸν μέσα στὴ ζωὴ δίχως κανεὶς ν' ἀναρωτιέται ἂν μποροῦν νὰ διατραφοῦν καὶ νὰ ἐπιμορφωθοῦν σύμφωνα μὲ τὰ ὑπερεκτιμώμενα ἰδανικά. Τὸ συναισθηματικὸ σύνθημα γιὰ τὴν πολυτέκνη οἰκογένεια εἶναι ἓνα τυπικὸ φασιστικὸ σύνθημα, ἀδιάφορο ἀπὸ ποιὸν προπαγανδίζεται¹.

Ἄπὸ ἰατρικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ ἄποψη πρέπει νὰ ἐξαλειφθεῖ τὸ ντροπιαστικὸ γεγονός, ὅτι ἑκατοντάδες χιλιάδες γιαιτροὶ καὶ δάσκαλοι διευθύνουν τὴν εδημερία καὶ τὴ δυστυχία κάθε νέας γενιᾶς, δίχως νὰ ἔχουν ἴχνος γνώσεων γιὰ τοὺς νόμους τῆς βιοσεξουαλικῆς ἀνάπτυξης τοῦ μικροῦ παιδιοῦ. Καὶ τοῦτο γίνεται 40 χρόνια μετὰ τὴν ἀνακάλυψη τῆς παιδικῆς σεξουαλικότητος. Ἡ φασιστικὴ νοοτροπία δημιουργεῖται κάθε ὥρα καὶ κάθε μέρα σὲ πολλὰ ἑκατομμύρια παιδιά καὶ νέους ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς ἄγνοιας τῶν ἐκπαιδευτῶν καὶ τῶν γιαιτρῶν. Δυὸ εἶναι οἱ διεκδικήσεις στὸ σημεῖο αὐτό. Πρῶτο : Κάθε γιαιτρός, ἐκπαιδευτικὸς, κοινωνικὸς λειτουργὸς κλπ., ποὺ ἔχει νὰ κάνει μὲ παιδιά καὶ νέους, πρέπει ν' ἀποδείξει πὼς εἶναι ὁ ἴδιος σεξουαλοικονομικὰ ὑγιής κι ὅτι ἀπέκτησε ἀκριβεῖς γνώσεις γιὰ τὴ σεξουαλικὴ ζωὴ ἀπ' τὸν πρῶτο μέχρι τὸ δέκατο ὄγδοο περίπου χρόνο τῆς ζωῆς. Μ' ἄλλα λόγια ἡ *ἐκπαίδευση τῶν ἐκπαιδευτῶν στὴ γενετησιο-οικονομία* πρέπει νὰ ἔναι *ὑποχρεωτικὴ*.

1. Δυστυχῶς ἐπανεμφανίστηκε στὸ προοδευτικὸ Beveredge Plan στὸ Λονδίνο τὸ 1942.

Ἡ διαμόρφωση σεξουαλικῶν ἀντιλήψεων δὲν πρέπει νὰ ἔναι ἐκτεθειμένη στὴ σύμπτωση, τὴν αὐθαιρεσία καὶ τὴν ἐπιρροὴ τῆς νευρωτικῆς καταναγκαστικῆς ἠθικῆς. Δεύτερο : *Χρειάζονται αὐστηρότατοι νόμοι ποὺ νὰ προστατεύουν τὴ φυσικὴ ἀπόλαυση τῆς ζωῆς τῶν παιδιῶν καὶ τῶν νέων*. Αὐτὴ ἡ ἀπαίτηση ἔχει ριζοσπαστικὸ καὶ ἀνατρεπτικὸ χαρακτήρα. Ἀλλὰ ὁ φασισμὸς ποὺ τράφηκε ἀπὸ τὴν καθήλωση τῆς παιδικῆς καὶ νεανικῆς σεξουαλικότητος ἐπέδρασε, κι αὐτὸ ὅλοι θὰ τὸ παραδεχτοῦν, ἀπὸ ἀρνητικὴ ἄποψη πολὺ πιὸ ριζοσπαστικὰ καὶ ἀνατρεπτικὰ ἀπ' ὅ,τι θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ καταφέρει ἡ κοινωνικὴ προστασία τῆς φύσης ἀπὸ θετικὴ ἄποψη. Κάθε σύγχρονη δημοκρατικὴ κοινωνία εἶναι γεμάτη ἀπὸ μεμονωμένες προσπάθειες ποὺ θέλουν νὰ ἐπιφέρουν ἐδῶ μιὰ μεταβολή. Αὐτὲς οἱ νησίδες κατανόησης ὅμως χάνονται μέσα στὴν πανουκλιασμένη ἀτμόσφαιρα, ποὺ διαδίδεται σ' ὁλόκληρη τὴν κοινωνία ἀπὸ τοὺς βιολογικὰ ἠθικιστὲς παιδαγωγοὺς καὶ γιαιτροὺς.

Δὲν ἔχει νόημα νὰ μποῦμε σὲ λεπτομέρειες. Τὸ κάθε μεμονωμένο μέτρο θὰ προκύψει αὐθόρμητα, φτάνει μόνο νὰ διατηρεῖται ἡ *βασικὴ ἀρχὴ τῆς σεξουαλικῆς ἀποδοχῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς προστασίας τῆς παιδικῆς καὶ νεανικῆς σεξουαλικότητος*.

Ἄπὸ οἰκονομικὴ ἄποψη μόνο οἱ φυσικὲς ἐργασιακὲς σχέσεις, δηλαδὴ οἱ φυσικὲς οἰκονομικὲς ἐξαρτήσεις τῶν ἀνθρώπων, μποροῦν νὰ διαμορφώσουν τὸ πλαίσιο καὶ τὰ θεμέλια γιὰ τὴ βιολογικὴ ἀναδιάρθρωση τῆς ἀνθρώπινης μάζας.

Τὸ *σύνολο ὄλων τῶν φυσικῶν σχέσεων ἐργασίας* τὸ *ὀνομάζουμε ἐργοδημοκρατία* καὶ εἶναι ἡ μορφή τῆς φυσικῆς ὀργάνωσης τῆς ἐργασίας. Ἡ οὐσία αὐτῶν τῶν ἐργασιακῶν σχέσεων εἶναι *λειτουργικὴ* κι ὄχι μηχανικὴ. Δὲν μποροῦν νὰ ὀργανωθοῦν αὐθαίρετα, προκύπτουν αὐθόρμητα ἀπ' τὸ ἴδιο τὸ προτσὲς τῆς ἐργασίας. Ἡ ἀμοιβαία ἐξάρτηση τοῦ ἐπιπλοποιοῦ ἀπὸ τὸ σιδερά, τοῦ ἐρευνητῆ τῆς φύσης ἀπὸ τὸν ὑαλοργό, τοῦ ζωγράφου ἀπὸ τὸν παραγωγὸ τῆς μπογιᾶς, τοῦ ἠλεκτρονικοῦ ἀπ' τὴ μεταλλουργία εἶναι ἀπὸ μόνη τῆς δοσμῆν μετὰ τὸ στενὸ δέσιμο τῶν ἐργασιακῶν *λειτουργιῶν*. Δὲν μποροῦμε νὰ διανοηθοῦμε κανένα αὐθαίρετο νόμο ποὺ θὰ μπορούσε ν' ἀλλάξει αὐτὲς τὶς φυσικὲς σχέσεις ἐργασίας. Δὲν μποροῦμε ν' ἀνεξαρτητοποιήσουμε τὸν ἐργαζόμενο στὸ μι-

κροσκόπιο από τον υαλοργό. Ἡ φύση τῶν φακῶν υπαγορεύεται μονάχα ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ φωτὸς καὶ τῆς τεχνικῆς, ἐπίσης ἡ μορφή τῶν ἐπαγωγικῶν πηνίων ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ οἱ δραστηριότητες τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴ φύση τῶν ἀναγκῶν του. Οἱ φυσικὲς λειτουργίες τοῦ ἐργασιακοῦ προτσῆς δὲν περιέχουν κανενὸς εἴδους ἀνθρώπινες-μηχανιστικὲς καὶ ἐξουσιαστικὲς ἀθαιρεσίες. Λειτουργοῦν κι εἶναι μὲ τὴν αὐστηρὴ ἔννοια τῆς λέξης *ἐλεύθερες*. Μόνο αὐτὲς εἶναι ὀρθολογικὲς καὶ κατὰ συνέπεια μόνο αὐτὲς μποροῦν νὰ καθορίσουν τὸ κοινωνικὸ εἶναι. Ἄκόμα κι ὁ μέγας ψυχοπαθὴς ἔξαρτιόταν ἀπ' αὐτὲς. Ἐρωτας, ἐργασία καὶ γνώση περιλαμβάνουν ὅλα, ὅσα θέλει νὰ πεῖ ἡ ἔννοια ἐργοδημοκρατία.

Εἶναι σωστὸ ὅτι οἱ φυσικὲς λειτουργίες τῆς ἐργασίας τοῦ ἔρωτα, καὶ τῆς γνώσης μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἄσχημα καὶ νὰ πνιγοῦν ὁμοῦς αὐτορρυθμίζονται οἱ ἴδιες δυνάμεις τῆς ὄντοτήτάς τους ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχει ἀνθρώπινη ἐργασία, καὶ θὰ αὐτορρυθμιστοῦν ἐφόσον ὑπάρξει ἓνα κοινωνικὸ προτσῆς. Τεκμηριῶνουν τὸ γεγονός (κι ὄχι λ.χ. τὴν ἀπαίτηση) τῆς ἐργοδημοκρατίας. Ἡ ἔννοια ἐργοδημοκρατία δὲν εἶναι λοιπὸν ἓνα πολιτικὸ πρόγραμμα οὔτε διανοητικὴ προκατάληψη ἐνὸς «οἰκονομικοῦ σχεδιασμοῦ» ἢ μιᾶς «Νέας Τάξης». Ἡ ἐργοδημοκρατία εἶναι μιὰ *κατάσταση πραγμάτων* ποὺ ἔχει διαφύγει ἴσαμε τώρα ἀπ' τὸ βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐργοδημοκρατία δὲν μπορεῖ νὰ ὀργανωθεῖ, ὅπως δὲν μπορεῖ νὰ ὀργανωθεῖ ἡ ἐλευθερία. Ἡ ἀνάπτυξη ἐνὸς δέντρου, ἐνὸς ζώου κι ἐνὸς ἀνθρώπου δὲν μπορεῖ νὰ ὀργανωθεῖ. *Ἡ ἀνάπτυξη ἐνὸς ὀργανισμοῦ χάρη στὴ βιολογικὴ του ἐνέργεια εἶναι ἐλεύθερη μὲ τὸ πιὸ ἀσθηρὸ νόημα τῆς λέξης.* Τὸ ἴδιο καὶ ἡ φυσικὴ ἀνάπτυξη μιᾶς κοινωνίας. Ρυθμίζεται ἀπὸ μόνη τῆς καὶ δὲ χρειάζεται καμιὰ νομοθεσία ἢ διακανονισμό. Μπορεῖ πάλι μονάχα νὰ ἐμποδιστεῖ ἢ νὰ κακοχρησιμοποιηθεῖ. Ἡ λειτουργία λοιπὸν τῆς κάθε εἴδους ἐξουσιαστικῆς κυριαρχίας εἶναι νὰ *παρεμποδίσαι* τὶς φυσικὲς αὐτορρυθμιζόμενες λειτουργίες. Τὸ καθήκον μιᾶς *γνήσιας* ἐπαναστατικῆς τάξης πραγμάτων εἶναι νὰ *ἐξουδετερώνη* κάθε εἴδους παρεμπόδιση τῶν φυσικῶν λειτουργιῶν. Γιατὸ χρειάζονται αὐστηροὶ νόμοι. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ δημοκρατία, ὅταν νοεῖται σοβαρὰ κι ἀλη-

θινά, συμπίπτει μὲ τὴ φυσικὴ αὐτορρύθμιση τοῦ ἔρωτα καὶ τῆς γνώσης. Καὶ ἡ δικτατορία, μ' ἄλλα λόγια λογισμὸς τῶν ἀνθρώπων, συμπίπτει μὲ τὴν παρεμπόδιση τῆς φυσικῆς αὐτορρύθμισης. Ἀπ' αὐτὸ συνάγεται μὲ σι Ὁ ἀγώνας κατὰ τῆς δικτατορίας καὶ τῆς παράλογης ἐξουσιαστικῆς μανίας τῶν ἀνθρώπων μαζῶν μπορεῖ νὰ ἐπιτελεστεῖ μονάχα σὲ δυὸ πράξεις βασικοῦ εἴδους :

Στὴ στρωμάτωση ὅλων τῶν φυσικῶν ζωτικῶν δυνάμεων μέσα στὸ ἄτομο καὶ μέσα στὴν κοινωνία.

Στὴ στρωμάτωση ὅλων τῶν ἐμποδίων ποὺ ἀντιτίθενται στὴν ἀθόρμητη λειτουργία αὐτῶν τῶν ζωτικῶν δυνάμεων.

Οἱ πρῶτες πρέπει νὰ διεκδικηθοῦν, οἱ δευτέρες πρέπει νὰ ἐξουδετερωθοῦν.

Ἡ ἀνθρώπινη ρύθμιση τοῦ κοινωνικοῦ εἶναι δὲν μπορεῖ ποτὲ ν' ἀφορᾷ τὶς φυσικὲς λειτουργίες τῆς ἐργασίας. Πολιτισμὸς μὲ τὴν καλὴ ἔννοια δὲν μπορεῖ νὰ σημαίνει τίποτα ἄλλο, παρὰ τὴ δημιουργία ἄριστων συνθηκῶν γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν φυσικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἔρωτα, τῆς ἐργασίας καὶ τῆς γνώσης. Ἄν ἡ ἐλευθερία δὲν μπορεῖ νὰ ὀργανωθεῖ, μιᾶς καὶ κάθε ὀργάνωση εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὴν ἐλευθερία, ὥστόσο μποροῦν, μάλιστα *πρέπει* νὰ ὀργανωθοῦν, οἱ *προϋποθέσεις* ποὺ θ' ἀνοίξουν τὸ δρόμο στὶς δυνάμεις τῆς ζωῆς.

Στὸ δικό μας ἐπιστημονικὸ τομέα δὲν ὑποδεικνύουμε στοὺς ἐργάτες τί καὶ πῶς πρέπει νὰ σκέφτονται. Δὲν «ὀργανώνουμε» τὴ σκέψη τους. Ἄλλὰ ἀπαιτοῦμε ὁ κάθε ἐργάτης στὸ δικό μας πεδίο ν' ἀπελευθερωθεῖ ἀπ' τὴν ἀνελευθερία στὴ σκέψη καὶ στὴ δράση, ποὺ τὴν ἀπέκτησε ἀπ' τὴν ἐκπαίδευσή του. Ἐτσι ἡ ἀθόρμητη ἀντίδρασή του ἐλευθερώνεται μὲ ὀρθολογικὸ τρόπο.

Εἶναι βλακεία νὰ θεωρήσουμε τὴν ἐλευθερία ἔτσι, ποὺ τὸ ψέμα νὰ ἔχει μπροστὰ στὸ δικαστήριό τὰ ἴδια δικαιώματα μὲ τὴν ἀλήθεια. Μιὰ ἀληθινὴ ἐργοδημοκρατία δὲ θ' ἀναγνωρίσει στὸ μυστικιστικὸ παραλογισμό τὰ ἴδια δικαιώματα μὲ τὴν ἀλήθεια, οὔτε στὴν καταπίεση τῶν παιδιῶν τὴν ἴδια ἐξουσία ὅπως στὴν ἐλευθερία τους. Εἶναι βλακεία νὰ διαπραγματευόμαστε μ' ἓνα δολοφόνου σχετικὰ μὲ τὸ δικαίωμά του νὰ δολοφονεῖ. Αὐτὴ ἡ βλακεία ὁμοῦς ἐπαναλαμβάνεται συνέχεια κατὰ τὴν ἐπικοινωνία

μέ τους φασίστες. Το φασισμό τον αντιμετωπίζουμε όχι σαν ένα κρατικά οργανωμένο παραλογισμό, αλλά τον αντικρίζουμε σά μιά «μορφή κράτους» μέ ίσα δικαιώματα. Τοῦτο τὸ κάνουμε ἐπειδὴ ἔχουμε τὸ φασισμό *μέσα μας*. Φυσικά κι ὁ φασισμός «κάπου ἔχει δίκιο». Ἀκριβῶς ὅπως ὁ πνευματικά ἀσθενής. Μόνο πού δὲν ξέρει πού ἔχει δίκιο.

Ἔτσι ἰδωμένη ἡ ἐλευθερία γίνεται μιὰ ἀπλή, εὐκόλα κατανοητὴ κι εὐκόλα χειροπιαστὴ κατάσταση πραγμάτων. Ἡ ἐλευθερία δὲν πρέπει πρῶτα νὰ κατακτηθεῖ, γιατί ὑπάρχει αὐθόρμητα σ' ὅλες τίς λειτουργίες τῆς ζωῆς. *Ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ κατακτηθεῖ εἶναι ἡ ἐξάλειψη ὄλων τῶν ἐμποδίων τῆς ἐλευθερίας.*

Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη τὸ ὄπλοστάσιο τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας εἶναι τεράστιο καὶ πλούσιο σὲ βιολογικά καὶ μηχανικά μέσα. Αὐτὸ πού πρέπει νὰ κατακτηθεῖ δὲν εἶναι τίποτα τὸ ἐξαιρετικό. Μονάχα τὸ ζωντανὸ πρέπει νὰ ἐλευθερωθεῖ. Τὸ προαιώνιο ὄνειρο μπορεῖ νὰ γίνει πραγματικότητα, ἂν συλληφθεῖ ἡ πραγματικότητα. Σ' αὐτὸ τὸ ὄπλοστάσιο τῆς ἐλευθερίας ὑπάρχουν: *Ἡ ζωντανή, αὐθόρμητη γνώση τοῦ ἀνθρώπου* κάθε ἡλικίας, κάθε κοινωνικῆς θέσης καὶ κάθε φυλῆς γιὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους τῆς ζωῆς. Ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ ἐξαλειφθεῖ εἶναι ἡ ἀπόκρυψη καὶ ἡ διαστροφὴ αὐτῆς τῆς γνώσης μέ σκληρές, ἀπολιθωμένες, μηχανικὲς-μυστικιστικὲς ἀντιλήψεις καὶ διατάξεις πού στρέφονται κατὰ τῆς ζωῆς.

Οἱ φυσικὲς σχέσεις ἐργασίας τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ φυσικὴ τους χαρὰ γιὰ ἐργασία, πού εἶναι γεμάτες ἀπὸ δύναμη καὶ μέλλον. Ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ ἐξαλειφθεῖ εἶναι ἡ ἀπόκρυψη τῆς φυσικῆς ἐργοδημοκρατίας ἀπὸ αὐθαίρετους, ἐχθρικοὺς πρὸς τὴ ζωὴ, αὐταρχικοὺς περιορισμοὺς καὶ διακανονισμοὺς.

Ἡ φυσικὴ κοινωνικότητα καὶ ἠθικότητα τῶν ἀνθρώπων ὑπάρχει. Ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ ἐξαλειφθεῖ εἶναι ἡ ἀπεχθὴς ἠθικολογία, πού διαταράσσει τὴ φυσικὴ ἠθικότητα καὶ μετὰ ἀναφέρεται στὶς ἐγκληματικὲς παρορμήσεις πού ἡ ἴδια δημιούργησε.

Αὐτὸς ὁ πόλεμος ἐξαλείφει ὅσο κανένας ἄλλος πρὶν ἀπ' αὐτὸν πολλὰ ἐμπόδια τῆς φυσικῆς αὐτορρύθμισης, πού θὰ φαινόταν ἀδιανόητο νὰ ἐξαλειφθοῦν σὲ περιόδους εἰρήνης. Ἔτσι λ.χ. ἐξαλείφεται ἡ ἐξουσιαστικὴ φασιστικὴ σύνδεση τῆς γυναίκα

στὴν κουζίνα, τὸ ἐμπόριο, ἡ τοκογλυφία, ἡ ἐκμετάλλευση, τὰ τεχνητὰ ἔθνη κλπ. Δὲν εἶμαστε ἀπ' αὐτοὺς πού ἰσχυρίζονται πὼς οἱ πόλεμοι εἶναι ἀπαραίτητοι γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ. Ἔχουμε λοιπόν: Ἡ μηχανιστικὴ-μυστικιστικὴ, ἐξουσιαστικὴ ὀργάνωση τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας καὶ τῆς ἀνθρώπινης δομῆς ἐπιφέρουν συνέχεια τὴ μηχανικὴ δολοφονία τοῦ πολέμου. Ἐνάντια τοὺς ἀμύνεται τὸ ζωντανὸ καὶ τὸ φιλελεύθερο στοιχεῖο μέσα στὸν ἄνθρωπο καὶ μέσα στὴν κοινωνία. Δεδομένου ὅτι στὸν πόλεμο ἡ βιολογικὴ διαστρέβλωση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας ἐκδηλώνεται μέ μανία καὶ παίρνει θανάσιμη ἔκταση, τὸ ζωντανὸ στοιχεῖο εἶναι *ἀναγκασμένο* νὰ κάνει τίς προσπάθειες, πού κάτω ἀπὸ λιγότερο μανιακὲς συνθήκες δὲ θὰ ἔταν σὲ θέση νὰ ἐπιτελέσει μιᾶς καὶ ἴσαμε τώρα τὸ ἴδιο δὲν ἔχει ἀντιληφθεῖ τὸν ἑαυτό του.

Παραδεχόμεστε πὼς ὁ ἄνθρωπος ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια ἄφησε τὸ σῶμα του νὰ μεταβληθεῖ μηχανικὰ καὶ τὴ σκέψη του νὰ μεταβληθεῖ παράλογα, ὅταν μπῆκε κάτω ἀπ' τὴν ἐπιρροὴ τῆς παραγωγῆς τῶν μηχανῶν. Δὲν μποροῦμε νὰ διαβλέψουμε πὼς θὰ ἔναι δυνατό νὰ πιαστούμε τὴ μηχανικὴ μετάσταση τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ νὰ ἐλευθερώσουμε τίς ἐπαναστατικὲς αὐτορρυθμιστικὲς δυνάμεις μέσα στὸν ἄνθρωπο, ἂν ἡ μάζα τῶν ἀνθρώπων ἐξακολουθήσει νὰ παραμένει κάτω ἀπ' τὴν πίεση καὶ τὴν ἐπιρροὴ τῆς μηχανῆς. Κανένας λογικὸς ἄνθρωπος δὲ θὰ ζητήσῃ οὕτε καὶ θὰ περιμένῃ νὰ καταργήσουμε τὸ μηχανικὸ πολιτισμὸ, ὅπως οἱ καταστροφεῖς τῶν μηχανῶν. Δὲν ὑπάρχει κανένα σημαντικό ἀντίβαρο ἐνάντια στὶς βιολογικὰ καταστροφικὲς ἐπιδράσεις τῆς μηχανικῆς τεχνολογίας. Χρειάζονται χειροπιαστὰ γεγονότα, ὅπως εἶναι οἱ ἐπιστημονικὲς διασαφήσεις, γιὰ νὰ ἀρθεῖ ἡ βιολογικὴ ἀρτηριοσκλήρωση τῶν ἀνθρώπων. Κι αὐτὸς ὁ πόλεμος, μέ τὸν καταμερισμὸ καὶ τὴν αὐτοματοποίηση τῶν ἀνθρώπινων δραστηριοτήτων, μᾶλλον ἐνισχύει παρά διαλύει τὴ βιολογικὴ ἀρτηριοσκλήρωση τῶν ἀνθρώπων.

Τούτῃ ἡ ἀντίρρηση εἶναι ἀπόλυτα σωστὴ. Μὲ τὰ ὑπάρχοντα τεχνικὰ μέσα τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ὑπάρχει πράγματι καμιά προοπτικὴ νὰ πιαστούμε ἡ βιολογικὴ στραβὴ ἀνάπτυξη τῆς φυλῆς τοῦ ἀνθρώπινου ζώου. Γιὰ πολὺ καιρὸ ἡμῶνα ἀναποφά-

σιστος να δημοσιεύσω την κερδισμένη πείρα στη βιολογική αναπαραγωγή του μηχανικού πολιτισμού. Αναλογίζομαι πώς δεν ωφελεί να διακηρύσσονται αλήθειες που δεν μπορούν να 'χουν κανένα πρακτικό αποτέλεσμα.

Ἡ ἀπάντηση σ' αὐτὸ τὸ ὀδυνηρὸ δίλημμα προέκυψε ἀθόρμητα, ὅταν ἀναρωτήθηκα πῶς κατέληξα ὁ ἴδιος στὰ λειτουργικὰ συμπεράσματα στὴν ψυχιατρικὴ, τὴν κοινωνιολογία καὶ βιολογία, πὺ μπόρεσαν μὲ τόση ἐπιτυχία νὰ διαφωτίσουν καὶ ν' ἀντικαταστήσουν τὸ μηχανισμό καὶ τὸ μυστικισμό σ' αὐτὰ τὰ τρία πεδία. Δὲ θεωρῶ τὸν ἑαυτὸ μου σὰν ἐξαιρετικὸ ὑπεράνθρωπο. Δὲ διαφέρω πολὺ ἀπὸ τὸ μέσο τύπο ἀνθρώπου. Πῶς λοιπὸν βρήκα μιὰ λύση πὺ ἄλλοι δὲν τὴν ἔβρισκαν; Σιγὰ σιγὰ ἔγινε φανερὸ ὅτι ἡ ἀπὸ δεκαετίες ἐπαγγελματικὴ ἀπασχόληση μὲ τὸ πρόβλημα τῆς βιολογικῆς ἐνέργειας μὲ εἶχε ἀναγκάσει νὰ ξεφύγω ἀπὸ μηχανιστικὲς καὶ μυστικιστικὲς ἀντιλήψεις καὶ μεθόδους, ἀπλὰ καὶ μόνο γιὰ νὰ μπορέσω νὰ ἐφαρμόσω τὸ ἔργο μου στὸ ζωντανὸ ὄργανισμό. Τοῦτο σημαίνει πῶς ἡ ἐργασία μου μὲ ἀνάγκασε νὰ μάθω νὰ σκέφτομαι λειτουργικά. Ἄν εἶχα καλλιέργησει μονάχα τὴ μηχανικὴ-μυστικιστικὴ δομὴ πὺ μου προσέδωσε ἡ ἀνατροφή μου, τότε δὲ θὰ 'χα ἀνακαλύψει οὔτε ἓνα δεδομένο τῆς ὄργανικῆς-βιοφυσικῆς. Τὸ κρυφὸ νῆμα γιὰ τὴν ἀνακάλυψη τῆς ὄργονης τὸ βρήκα ὅμως τὴ στιγμή πὺ διάβηκα τὸ ἀπαγορευμένο πεδίο τοῦ ὄργανισμοῦ σπασμοῦ. Ἐπανεξετάζοντας τὰ πράγματα κατάλαβα ὅτι πέρασα ἀπὸ ἄπειρα κριτικὰ σημεῖα αὐτῆς τῆς ἀνάπτυξης, πὺ ἦταν κατάλληλα νὰ μὲ ἀποτραβήξουν ἀπὸ τὴ ζωντανή, λειτουργικὴ θεώρηση τῶν πραγμάτων στὴ μηχανικὴ-μυστικιστικὴ. Τὸ πῶς διέφυγα τὸν κίνδυνο δὲν τὸ γνωρίζω. Τὸ σίγουρο εἶναι ὅτι ἡ λειτουργικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς, πὺ περιέχει τόσο πολλὰ οὐσιαστικὰ ἀπαντήσεις γιὰ τὸ τωρινὸ χάος, τράφηκε ἀπὸ τὸ χειρισμὸ τῆς βιολογικῆς ἐνέργειας, τῆς ὄργανικῆς ἐνέργειας. Ἔτσι βρήκα τὴν ἀπάντηση γιὰ μένα. Πιστεύω λοιπὸν, ὅτι αὐτὴ ἡ ἀπάντηση ἔχει μιὰ γενικὴ ἰσχὺ.

Ἡ ἄγνοια τῶν βιολογικῶν νόμων λειτουργίας γέννησε τὸ μηχανισμό καὶ τὸ μυστικισμό στὴ θέση τῆς ζωντανῆς πραγματικότητας. Ἀντίθετα ἡ κοσμικὴ ὄργονη, ἡ εἰδικὴ βιολογικὴ ἐνέργεια στὸ σύμπαν δὲ λειτουργεῖ μηχανιστικὰ καὶ δὲν εἶναι μυστι-

κιστικὴ. Αὐτὴ ἡ ὄργανικὴ ἐνέργεια ἔχει τοὺς δικούς της εἰδικὰ λειτουργικοὺς νόμους, πὺ δὲν μποροῦν νὰ συλληφθοῦν ὕλικά, οὔτε μὲ ἔννοιες θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν ἠλεκτρικῶν ὑγρῶν, οὔτε στεγνὰ μηχανιστικά. Ὑπακοῦει σὲ λειτουργικοὺς νόμους, ὅπως τῆς ἔλκυστικότητας, τῆς διαίρεσης, τῆς διάστασης, τῆς συρρίκνωσης, τῆς ἀκτινοβολίας κλπ. Φοβᾶμαι πῶς ἀπ' τὴ μεριά τῶν συμφερόντων τῆς μηχανιστικῆς δολοφονικῆς τεχνολογίας, ἡ ὄργανικὴ ἐνέργεια δὲ θὰ συμβιβαστεῖ μὲ κανενὸς εἶδους θανάτους. Αὐτὸς ὁ πόλεμος ἢ ὁ ἐπόμενος πόλεμος θὰ κάνει τεράστια τὴν ἀνάγκη γιὰ λειτουργίες πὺ νὰ διασφαλίζουν τὴ ζωὴ. Ἡ ὄργανικὴ ζωτικὴ ἀκτινοβολία εἶναι ἡ ὄχι ἀσήμαντη συμβολὴ τῆς γενετησιο-οικονομίας γιὰ τὴν παραπέρα ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου γένους. Ἄργα ἢ γρήγορα ὀλοένα καὶ πὺ μὲγάλοι κύκλοι καὶ ὀμάδες ἀνθρώπων θὰ γνωρίσουν τίς λειτουργίες τῆς ὄργονης. Μέσα στὸ προτσὲς τῆς ἐπεξεργασίας τῆς κοσμικῆς ζωτικῆς ἐνέργειας, οἱ ἄνθρωποι θὰ βρεθοῦν ἀναγκασμένοι νὰ μάθουν νὰ σκέφτονται λειτουργικὰ ζωντανά, ὥστε γενικὰ νὰ γίνουν κύριοι τῆς κοσμικῆς ὄργονης. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο μάθανε νὰ σκέφτονται ψυχολογικά, ὅταν ἄνοιξαν οἱ πύλες γιὰ τὴ γνώση τῆς παιδικῆς σεξουαλικῆς ζωῆς, ἢ οἰκονομικά, ὅταν ἐρμηνεύθηκαν οἱ νόμοι τῆς οἰκονομίας. Ὅπως λοιπὸν οἱ μηχανιστικοὶ νόμοι τῆς νεκρῆς φύσης ἄφησαν τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο ν' ἀρτηριοσκληρωθεῖ μηχανικά, ὅταν τοὺς ἔπιασε καὶ κυριάρχησε πάνω τους, ἔτσι — αὐτὸ τὸ ἀναλογικὸ συμπέρασμα εἶναι ἀπόλυτα δικαιολογημένο — κάθε νέα γενιά πὺ θὰ ὑπερικήσει σὲ ὀλοένα μεγαλύτερο βαθμὸ τὸ προτσὲς τῆς ὄργανικῆς λειτουργίας τῆς ζωῆς, θὰ μάθει νὰ κατανοεῖ, ν' ἀγαπάει, νὰ προστατεύει καὶ ν' ἀναπτύσσει τὸ ζωντανὸ στοιχεῖο.

Γιαντὸ παρακαλῶ νὰ μὴν παρεξηγήσετε τοῦτο τὸ συμπέρασμα καὶ τὸ θεωρήσετε γιὰ ἐξαγγελία τοῦ τέλους τοῦ σύμπαντος. Θεωρῶ τὸν ἑαυτὸ μου, καθὼς τὸ ἐπαναλάμβανα συνέχεια σὲ πολλὰ ἄλλα σημεῖα τῶν γραφτῶν μου, σὰν ἓνα «σκουλήκι μέσα στὸ σύμπαν» καὶ σὰν ἓνα ἀπλὸ ἐργαλεῖο μιᾶς καθορισμένης ἐπιστημονικῆς λογικῆς. Μοῦ λείπει ἐντελῶς ἡ μεγαλομανὴς ιδιότητα πὺ βοήθησε τὸν πανουκλιάρη στρατηγὸ νὰ πραγματοποιήσει τὰ ἐγκλήματά του. Μοῦ λείπει ἡ πεποίθηση πῶς εἶμαι

Ένας υπεράνθρωπος και μαζί μ' αυτό μου λείπει ή πεποίθηση ότι οι άνθρωπινες μάξες συγκροτούνται από φυλετικούς υπανθρώπους. Η σοβαρότατη συνέπεια που άντλησα άπ' την ανακάλυψη της όργόνης για τó κοινωνικό πρόβλημα της βιολογικής έρήμωσης του άνθρώπου, είναι ένα ταπεινό αλλά *άληθινό* συμπέρασμα, που μπορεί να συγκριθεί λ.χ. με τó συμπέρασμα ότι μπορεί να υπερνικηθεί ή έλκτική *δύναμη* της γής, αν γεμίσουμε ένα μπαλόνι με ένα άέριο που έχει μικρότερο είδικό βάρος άπ' τόν άτμοσφαιρικό άέρα. Δέ διαθέτω ένεργά πολιτικά θεραπευτικά μέσα που να μπορούν να έφαρμοστούν άμεσα, όπως πιστεύουν πολλοί από τούς φίλους μου. Γεγονότα, όπως «βιολογικά φυσική άυτορύθμιση», «φυσική έργοδημοκρατία», «κοσμική όργόνη», «γενετήσιος χαρακτήρας» κλπ. είναι όπλα, που τά παρέχει ή γενετησιο-οικονομία στο άνθρώπινο γένος για να έξουδετερώσει τις διάφορες ύποδουλωτικές καταστάσεις, όπως ή «βιολογική άρτηριοσκήρωση», ή «χαρακτηρολογική και μυική θωράκιση», τó «άγχος της ήδονής», την «όργανιστική άνικανότητα», την «τυπική έξουσία» την «ύπακοή στις άθθεντίες», την «κοινωνική άνευθυνότητα», την «άνικανότητα για έλευθερία» κλπ. κλπ. Η ούσία αυτού του έργου είναι ότι έπιτελείται έπειδή χαιρόμαστε την έργασία, την έρευνα και την ανακάλυψη, έπειδή ήδονίζομαστε όταν άντιλαμβανόμαστε την αθόρμητη νομοτέλεια και σοφία της φύσης, κι όχι έπειδή περιμένουμε παράσημο, πλούτη, άκαδημαϊκή άναγνώριση και δημοτικότητα, και σίγουρα όχι έπειδή αίσθανόμαστε σαδιστική ήδονή για τά βασανιστήρια, την καταπίεση, τόν κολασμό από τó ψέμα και την άπάτη, τούς πολέμους και τó φόνο άνθρώπων. Αυτά είναι όλα !

XIII. Για τή φυσική έργοδημοκρατία

1. Έρευνες για τις φυσικές κοινωνικές δυνάμεις που θα υπερνικήσουν τή συναισθηματική πανούκλα

Αυτά που θα εκθέσω από δώ και πέρα είναι γενική και αθόρμητη άνθρώπινη γνώση, μιá γνώση που δέν είναι όργανωμένη κοινωνικά και που γι' αυτό τó λόγο δέν μόδεσε ίσαμε τώρα να όριμάσει και να έπιδράσει πρακτικά για τó σύνολο.

Τά κοινωνικά γεγονότα μπήκαν γι' άλλη μιá φορά μέσα στο ρεύμα τεράστιων κλονισμών. Άπό παντού τίθεται τó έρώτημα : Τί θα γίνει και τί πρέπει να γίνει; Ποιό κόμμα, ποιό ύπουργείο, ποιá πολιτική όμάδα θ' αναλάβει τώρα την εθόνη για την παραπέρα τύχη της εύρωπαϊκής κοινωνίας; Σ' αυτό τó έρώτημα που πλανιέται σ' όλα τά χείλη δέν έχω να δώσω καμιá άπάντηση. Αυτό τó άρθρο δέ σκοπεύει να μοιράσει πολιτικές συμβουλές. Άπλά και μόνο θέλει να έπιστήσει την προσοχή σε μιá πραγματική, πρακτική και όρθολογική κατάσταση, που δέν αναφέρεται σε καμιá άπ' τις πολλές πολιτικές διαμάχες που γίνονται γύρω άπ' τή διαμόρφωση του κόσμου μετά τόν πόλεμο. Είναι ή κατάσταση που χαρακτηρίστηκε «*φυσική έργοδημοκρατία*». Θέλω λοιπόν να εκθέσω τί είναι ή φυσική έργοδημοκρατία και να μη γίνει παρανόηση, τί είναι κι *όχι* τί θα 'πρεπε να είναι.

Τό 1937, δηλαδή δυό χρόνια πριν από τó ξεσπάσμα του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου, όταν ή μόρα συγκεντρωνόταν πάνω άπ' την Εύρώπη, δημοσιεύτηκε στη Σκανδιναβία ένα μικρό κείμενο για τή *Φυσική Όργάνωση της Έργασίας στην Έργοδημοκρατία*. Τό κείμενο δέν τó υπέγραφε κάποιος συγκεκριμένο όνομα κι άνέφερε μόνο ότι είχε συνταχτεί από έναν έργαστηριακό μελετητή σε συμφωνία με άλλους πρακτικά έργαζόμενους άνθρώπους. Δημοσιεύτηκε γερμανικά κι άργότερα μεταφράστηκε και στα άγγλικά. Δέν κυκλοφόρησε πλατιά γιατί από πίσω του

δὲν ὑπῆρχε κανένας πολιτικός προπαγανδιστικός μηχανισμός οὔτε καὶ καμιά πολιτικὴ φιλοδοξία. Ὡστόσο ὁποῖος τὸ διάβαζε συμφωνοῦσε. Στὸ Παρίσι, τὴν Ὁλλανδία, τὴ Σκανδιναβία, τὴν Ἑλβετία καὶ τὴν Παλαιστίνη κυκλοφόρησε σὲ μικροὺς κύκλους ἀνθρώπων. Μερικὲς δεκάδες ἀντίτυπα περάσανε παράνομα καὶ στὴ Γερμανία. Σχολιάστηκε μονάχα σὲ μιὰ γερμανικὴ σοσιαλιστικὴ ἐβδομαδιαία ἐφημερίδα στὸ Παρίσι καὶ δὲν προκάλεσε πουθενὰ ἄλλοῦ τὴν παραμικρὴ προσοχή. Δίχως διόλου νὰ ἐπηρεάσει ἀνατρεπτικὰ τὰ πολιτικὰ γεγονότα, σύντομα μέσα στὴ δίνη τῶν γεγονότων πέρασε στὴ λησμονιά. Ἄλλωστε δὲν ἦταν πολιτικὸ κείμενο, ἀλλὰ ἀπεναντίας ἦταν ἓνα κείμενο κατὰ τῆς πολιτικῆς, συνταγμένο ἀπὸ ἓνα ἐργαζόμενο. Ὡστόσο δυὸ πράγματα κατὰ κάποιον τρόπο δὲ λησμονήθηκαν καὶ ξανάρχονταν στίς συζητήσεις ἀνθρώπων μὲ διαφορετικὰ φρονήματα καὶ ἐπαγγέλματα. Τὸ ἓνα ἦταν ἡ λέξις «ἐργοδημοκρατία». Τὸ ἄλλο ἦταν δυὸ φράσεις. Ἦχουσαν ἀπόκοσμα, ἀντιπολιτικά, οὐτοπικὰ καὶ κατὰ βῆση ἀνέλπιδα: «*Τέρμα, ὀριστικὸ τέρμα μὲ τὴν πολιτικὴ γενικά! Ἄς δοῦμε τὰ πρακτικὰ προβλήματα τῆς ὕλικῆς ζωῆς!*».

Ἡ μόνη πολιτικὴ καθημερινὴ ἐφημερίδα ποὺ εἶχε ἀφιερῶσει ἓνα μεγάλο ἄρθρο στὸ κείμενο, εἶχε συγκεντρώσει κατὰ περιέργου τρόπο τὴν κριτικὴ τῆς ἐπίσης στὴ λέξις «ἐργοδημοκρατία» καὶ γύρω ἀπὸ τὴ φράση ποὺ ἤχοῦσε σὰ σύνθημα. Τὸ ἄρθρο ἀντιμετώπιζε μὲ συμπάθεια τὴν ἐργοδημοκρατία, ἀλλὰ ἀπέκρουε ἔντονα τὴ φράση. Ἡ ἀντίφαση αὐτὴ ἔδειχνε σ' ἐκεῖνον ποὺ γνώριζε τὴ μπροσούρα, ὅτι τὸ κείμενο οὐσιαστικὰ δὲν εἶχε κατανοηθεῖ. Προφανῶς εἶχε συνταχθεῖ ἀπὸ ἓνα παλιὸ σοσιαλιστὴ. Διαχώραζε ἔντονα τὴ θέση τῆς ἀπὸ τὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα ὄλων τῶν ἀποχρώσεων, βρισκόταν ὁμως ἡ ἴδια σὲ ἀντίφαση μὲ τὸ δικὸ τῆς βασικὸ σύνθημα καὶ ἦταν γεμάτη ἀπὸ πολιτικὲς διατυπώσεις καὶ πολιτικὴ συζήτηση.

Παρὰ τίς μεγάλες ἑλλειψεις τῆς καὶ τὴν ἀσάφειά τῆς ἓνας γερμανὸς κοινωνιολόγος τὴ διάβασε μὲ ἐνθουσιασμό καὶ τὴν πήρε παράνομα μαζί του στὴ Γερμανία. Στὸ διάστημα τῶν ἐπόμενων ἑξὶ χρόνων τοῦ πολέμου δὲν ξανακούστηκε τίποτα πιά γιὰ τὴ μπροσούρα αὐτὴ. Τὸ 1941 ὁμως δημοσιεύτηκε μιὰ συνέχεια αὐτοῦ

τοῦ πρώτου κειμένου μὲ τὸν τίτλο: *Ἄλλα Προβλήματα τῆς Ἐργοδημοκρατίας*. Πέρασε κι αὐτὸ παράνομα σὲ κάμποσες χῶρες τῆς Εὐρώπης καὶ μάλιστα ἔπεσε στὰ χέρια τῆς ἀμερικανικῆς μυστικῆς ἀστυνομίας, τῆς FBI.

Ἡ λέξις ἐργοδημοκρατία ἐπεκράτησε στὸν κύκλο τῶν χαλαρῶν ὀργανωμένων κι ὀλοτέλα ἀντιδογματικῶν γενετησιο-οικονομολόγων καὶ φυτοθεραπευτῶν. Ἡ λέξις ἀπέκτησε δική τῆς ζωὴ. Χρησιμοποιοῦνταν ὀλοένα συχνότερα, γινόταν λόγος γιὰ ἐργοδημοκρατικὲς διατάξεις, γιὰ «ἐργασιακὴ οἰκογένεια» κλπ., καὶ πολλοὶ ἄρχισαν νὰ σκέφτονται τὸ θέμα αὐτό. Ἀπὸ μιὰ κατακτημένη εὐρωπαϊκὴ χῶρα μέσα στὸ χάος τοῦ πολέμου ἦρθε ἓνα γράμμα, στὸ ὁποῖο ἓνας γενετήσιο-οικονομολόγος ἔγραφε πῶς τὸ κείμενο μεταφράστηκε καὶ θὰ ἐτοιμαζόταν γιὰ νὰ μοιραστεῖ μὴ μὲν τὸ ἐπιτρέπανε οἱ περιστάσεις. Στὸ διάστημα τῶν τελευταίων τεσσάρων χρόνων τοῦ πολέμου προσέγγιζα ὀλοένα περισσότερο στὸ περιεχόμενο τῆς ἔννοιας «ἐργοδημοκρατία». Προσπαθοῦσα νὰ συλλάβω καὶ νὰ διευκρινίσω τὸ περιεχόμενο τῆς λέξεως. Γιὰ νὰ τὸ πετύχω στηρίχτηκα σὲ συζητήσεις ποὺ ἔκανα γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ θέμα στὴ Νορβηγία μὲ φίλους διαφόρων ἐπαγγελμάτων. Ὅσο περισσότερο ἐντυφουσα στὴν ἔννοια τόσο πιὸ σαφὲς γινόταν τὸ περίγραμμά τῆς, τόσο πιὸ πληρὲς καὶ δυνατό τὸ περιεχόμενό τῆς καὶ τελικὰ εἶχα μπροστά μου μιὰ εἰκόνα ποὺ καλύπτονταν προπάντων μ' ἓνα μεγάλο ἀριθμὸ παραμελημένων ἀλλὰ ἀποφασιστικῶν κοινωνικῶν καταστάσεων.

Θέλω λοιπὸν νὰ ἐκθέσω ὅσο καλύτερα μπορῶ τὸ νόημα ποὺ ἔχει αὐτὴ ἡ εἰκόνα. Δὲν ἔχω καμιά πρόθεση νὰ κάνω κανενὸς εἶδους προπαγάνδα πάνω σ' αὐτό. Ἐπίσης δὲν ἔχω τὴν πρόθεση νὰ ὑπεισέλθω σὲ ἄσκοπες συζητήσεις γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ θέμα.

Ἐδῶ ἀκολουθοῦν τὰ ὅσα ἀντιλαμβάνομαι μέχρι τώρα μὲ τὴν ἔννοια τῆς φυσικῆς ἐργοδημοκρατίας:

2. Ἐργασία σὲ ἀντίθεση πρὸς τὴν πολιτικὴ

Γιὰ νὰ ἐπιτραπεῖ σ' ἓνα γιατρὸ νὰ ἐφαρμόσει μιὰ θεραπεία πάνω στὸν ἄνθρωπο, πρέπει νὰ ἀποδείξει ἐπακριβῶς τίς πρακτικὲς

και θεωρητικες του γνωσεις. Αντιθετα ενας πολιτικος που αναλαμβάνει να καθορισει τη μοιρα πολλων εκατομμυριων εργαζομενων ανθρωπων κι οχι εκατοντάδων δπως ο γιατρος, δεν ειναι υποχρεωμενος να νομιμοποιηθει μ' αυτο τον τροπο.

Η κοινωνικη τραγωδια που αφανιζει εδω και χιλιαδες χρονια με μεμονωμενα δεξυτατα ξεσπασματα την κοινωνια των ανθρωπων ζων, φαίνεται να τεκμηριωνεται ουσιαστικα μέσα σ' αυτη την κατασταση. Ας ακολουθησουμε όσο πιο καλα κι όσο πιο μακρια μποροουμε την αντιφαση που μόλις διαγραψαμε με συντομία:

Ο πρακτικος εργατης οποιουδηποτε επαγγελματος, αδιαφορο αν προερχεται απο φτωχους η πλουσιους κυκλους, πρεπει να περασει απο μια ορισμενη μαθητεια. Δεν εκλεγεται «απο το λαο». Εργαζομενοι που εχουν δοκιμαστει πολλα χρονια και βρισκονται μέσα στην εργατικη ζωη, καθοριζουν περισσοτερο η λιγοτερο διεξοδικα το αν ο μελλοντικος εργατης μπορει να ναι κοινωνικα δραστηριος. Αυτη ειναι η απαιτηση, εστω κι αν συχνα προλαβαινει τα γεγονοτα. Οπωςδηποτε χαράζει μια κατευθυνση. Στην Αμερικη μάλιστα αυτη η απαιτηση εχει φτασει σε τετοιο σημειο, ωστε η πωλητρια στο εμπορικo καταστημα να ναι υποχρεωμενη να επιδειξει πανεπιστημιακες σπουδες. Όσο υπερβολικη και κοινωνικα αδικη και να ναι αυτη η απαιτηση, δειχνει καθαρα την πιεση που βαραινει κοινωνικα πανω στην απλουστατη εργασία. Ο κάθε παπουτσης, επιπλοποιος, τονναδορος, μηχανικος, ηλεκτρολογος, οικoδομος, οδοποιος, κλπ. κλπ., πρεπει να εκπληρωνει ορισμενες αυστηροτατες απαιτησεις.

Αντιθετα ενας πολιτικος δεν υποκειται σε τετοιου ειδους νομιμοποιηση. Αρκει να διαθετει κανεις μια εντονη δωση πονηριας, νευρωτικης φιλοδοξιας και εξουσιαστικης θελησης συνταιριασμενα με ωμοτητα, ωστε κάτω απο αντιστοιχα χαοτικες κοινωνικες συνθηκες να κατεχει ανωτατες θεσεις μέσα στην ανθρωπινη κοινωνια. Το ζησαμε στα τελευταια 25 χρονια, που ενας κακος δημοσιογραφος κατορθωσε να εκχυδαϊσει και τελικα να εξαθλιώσει τον Ιταλικo λαο των 50 εκατομμυριων. Για 22 χρονια κυριαρχουσε μεγαλη φασαρια για το τιποτα, μέχρι που μια μερα

το αϊσχος εξαφανιστηκε αθόρυβα, ετσι που να νιωθει κανεις πως : «Δεν εγινε τιποτα!» Από μια τεραστια φασαρια που εκανε τον κόσμο να κρατησει την ανασα του και συγκλονισε πολλα αλλα εθνη δεν απομενει *Τίποτα*, ουτε μια σκεψη, ουτε μια ωφέλιμη διαταξη, ουτε μια σιωπηρη ανάμνηση. Τιποτα αλλο δε θα μπορουσε να εκθεσει πιο απλα και πιο ξεκαθαρα τον κοινωνικo παραλογισμο που φερνει περιοδικα τη ζωη μας στα χειλη της αβυσσου.

Ενας επαγγελματικα απολυτα αποτυχημενος μαθητευομενος ζωγράφος ειναι σε θεση, επίσης για 20 χρονια, να ναι στα χειλια όλων των ανθρωπινων οντων, δίχως να χει επιτελεσει κανένα ωφέλιμο κι αντικειμενικα πρακτικo εργο. Και σ' αυτη την περιπτωση εγινε μια τεραστια φασαρια που μια μερα διαλυθηκε ηρεμα στο «δεν εγινε και τιποτα». Ο κόσμος της εργασιας συνεχιζει τη σιωπηρη, ηρεμη, ζωτικα αναγκαια πορεια. Από το μεγαλο θόρυβο δεν παραμενει παρα ενα κεφαλαιο στα στραβα προσανατολισμενα βιβλια της ιστοριας, που το μόνο που κανουν ειναι να φορτώνουν τα παιδια μας.

Αυτη η απλη αντιθεση εργασιας και πολιτικης, που ειναι σ' όλους κατανοητη και την ξερει απο καιρο ο κάθε εργαζομενος, κουβαλαει μέσα της αφανταστες συνεπειες για την πρακτικη κοινωνικη ζωη, αν κανει κανεις τον κόπο να οδηγησει το συλλογισμο με συνεπεια μέχρι το τέλος του. Αφορα προπαντων το κομματικo σύστημα που κυριαρχει παντοῦ πανω σ' αυτο τον πλανητη, την ιδεολογια και τη διαμόρφωση της δομης των ανθρωπινων ζων. Το θεμα μας εδω δεν ειναι να υπεισελθουμε στο πρόβλημα του πως εξελιχθηκε το τωρινo πολιτικo κομματικo σύστημα, απ' το πρώτο πατριαρχικo-ιεραρχικo σύστημα κυριαρχιας της Εύρωπης και της Ασιας. Εδω σημασια εχει μόνο η επίδραση του πολιτικου κομματικου συστήματος πανω στην πορεια της κοινωνιας. Ο αναγνώστης θα αντιληφθει ηδη οτι η φυσικη εργοδημοκρατια ειναι ενα κοινωνικo σύστημα που *υπάρχει* κι οχι που πρεπει να συγκροτηθει, και που ειναι για το πολιτικo κομματικo σύστημα οτι το νερο για τη φωτια.

Η αντίθεση εργασιας και πολιτικης μας οδηγει λοιπον ακομα παραπέρα : Η αποσαφήνιση και η κατάργηση των χαοτικων

καταστάσεων, αδιάφορο αν πρόκειται για έναν κοινωνικό, ζωικό ή νεκρό οργανισμό, απαιτεί μακρόχρονη επιστημονική και πρακτική εργασία. "Ας ονομάσουμε με συντομία δίχως πολλούς όρισμούς τον άνθρωπο που κάνει κάποια ζωικά αναγκαία εργασία που απαιτεί επιστημονική σύλληψη γεγονότων, «*επιστημονικό άνθρωπο*». Μ' αυτή την έννοια ο τορναδόρος σ' ένα εργοστάσιο είναι επιστημονικός άνθρωπος, γιατί η εργασία του βασίζεται στους καρπούς της δικής του και της ξένης εργασίας και έρευνας. "Ας αντιπαραθέσουμε λοιπόν σ' αυτό τον επιστημονικό άνθρωπο το μυστικιστή (πράγμα που περιλαμβάνει και τον πολιτικό ιδεολόγο).

Ο κάθε είδους επιστημονικός άνθρωπος, είτε είναι παιδαγωγός, τορναδόρος, τεχνικός, γιατρός ή οτιδήποτε άλλο, πρέπει να εκπληρώνει και να διασφαλίζει το κοινωνικό προτσές της εργασίας. Κοινωνικά έχει μια πολύ δύσκολη αποστολή: Είναι υποχρεωμένος να αποδεικνύει πρακτικά όλους τους ισχυρισμούς του. Πρέπει να εργάζεται επίπονα, να σκέφτεται, ν' αναζητάει καινούργιους δρόμους, ν' αναγνωρίζει πλάνες σαν έρευνητής, να αντικρούει τις λαθεμένες θεωρίες, σε κάθε του έργο να επιτίθεται στην ανθρώπινη κακία και ν' αγωνίζεται να επιβληθεί. Δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει καμιά εξουσία γιατί με την εξουσία δεν κατασκευάζονται κινητήρες, δεν παράγονται θεραπευτικοί όροι, δεν πραγματοποιούνται πτήσεις στη στρατόσφαιρα, δεν ανατρέφονται παιδιά κ.ά. Ο εργαζόμενος, επιστημονικός άνθρωπος ζει κι ενεργεί δίχως όπλα.

Αντίθετα ο μυστικιστής κι ο πολιτικός ιδεολόγος, σε σύγκριση με τον εργαζόμενο έχουν μια εύκολη κοινωνική αποστολή. Κανένας δε ζητάει αποδείξεις για τους ισχυρισμούς τους. Έχουν τη δυνατότητα να υπόσχονται πως θα κατεβάσουν στη γη το θεό απ' τον ουρανό, το διάβολο από την κόλαση και τον παράδεισο απ' το ύπουργείο και μπορούν να 'ναι απόλυτα σίγουροι πως δε θα λογοδοτήσουν για άπάτη. Τα λεγόμενα βασίζονται στο καλά διαφυλαγμένο δημοκρατικό δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης της γνώμης. "Αν το καλοσκεφτούμε θα δούμε, πως στην έννοια της δημοκρατικής «ελεύθερης έκφρασης της γνώμης» πρέπει να 'ναι λαθεμένο, τη στιγμή που ένας άποτυχημένος ζωγράφος

μπορεί απόλυτα νόμιμα με το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης της γνώμης στο διάστημα λίγων ετών να κατακτά στον κόσμο μια θέση, που δεν την απέκτησε ποτέ μέσα στην ανθρώπινη ιστορία κανένας μεγάλος πρωτοπόρος της επιστήμης, της τέχνης, της εκπαίδευσης και της τεχνικής. 'Απ' αυτό προκύπτει ξεκάθαρα πως η σκέψη μας για τα κοινωνικά πράγματα είναι σε κάποιο όρισμένο σημείο καταστροφικά λαθεμένη και απαιτεί ριζική διόρθωση. Με βάση τις προσεχτικές γενετησιο-οικονομικές κλινικές έρευνες γνωρίζουμε ότι εκείνο που εξασφαλίζει στους πολιτικούς τυχοδιώκτες την υπακοή και την πίστη από εκατομμύρια μάζες ώριμων και εργατικών ανθρώπων είναι η αυταρχική διαπαιδαγώγηση των μικρών παιδιών σε φοβισμένους ύποτελεις.

"Ας δούμε την αντίθεση εργασίας και πολιτικής προς μιαν άλλη κατεύθυνση.

Στην πρώτη σελίδα της επίσημης επιθεώρησης του οργανικού ινστιτούτου δημοσιεύεται η φράση: «*Έρωτας, εργασία και γνώση είναι οι πηγές του ανθρώπινου Είναι. Αυτό πρέπει και να το διοικούν!*») Δίχως τη λειτουργία της φυσικής αγάπης ανάμεσα στον άντρα και τη γυναίκα, στη μητέρα και το παιδί, ανάμεσα στους εργαζόμενους κλπ., δίχως εργασία και δίχως γνώση η ανθρώπινη κοινωνία δε θα μπορούσε να υπάρξει ούτε για μιαν μέρα. Δεν είναι δική μου δουλειά σά γιατρός να λάβω υπόψη μου εδώ την οποιαδήποτε πολιτική ιδεολογία ή ακόμα και την επίκαιρη διπλωματική αναγκαιότητα, όσο σημαντική κι αν φαίνεται αυτή. Δική μου δουλειά αντικείμενικά είναι απλά και μόνο να εκθέτω τα σημαντικά αλλά άγνωστα γεγονότα. Είναι γεγονός ότι καμιά απ' τις τρεις βασικές λειτουργίες της κοινωνικής ζωής δεν πλήττεται από το γενικό και μυστικό έκλογικό δικαίωμα ούτε και προσβλήθηκε ποτέ στην ιστορία της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Αντίθετα οι πολιτικές ιδεολογίες που δεν έχουν καμιά σχέση με τις λειτουργίες του φυσικού έρωτα, της εργασίας ή της γνώσης, χαιρόνται τις ανεμπόδιστες και ανεξέλεγκτες προσβάσεις προς κάθε είδους κοινωνική εξουσία πάνω στη βάση του γενικού έκλογικού δικαιώματος και του κομματικού συστήματος. Θά 'θελα εδώ να τονίσω άμέσως ότι είμαι και ήμουν

πάντα ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαίωματος. Τοῦτο δὲν ἀλλάζει σὲ τίποτα τὸ σταθερὸ γεγονὸς ὅτι ὁ κοινωνικὸς θεσμὸς τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαίωματος τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας μὲ κανένα τρόπο δὲν καλύπτει τὶς τρεῖς βασικὲς λειτουργίες τῆς κοινωνικῆς ὑπαρξῆς ποὺ ἀναφέραμε. Ἐχει ἐγκαταλειφθεῖ στὴν τύχη τὸ ἂν οἱ κοινωνικὲς βασικὲς λειτουργίες διασφαλίζονται ἢ παραβλάπτονται ἀπὸ τὴν κοινοβουλευτικὴ ψηφοφορία. Δὲν ὑπάρχει κανένας ὁρος στὴ νομοθεσία τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας ποὺ νὰ δίνει στὸν ἔρωτα, στὴν ἐργασία καὶ στὴ γνώση κάποιο προνόμιο στὴ διεύθυνση τοῦ πεπρωμένου τῆς κοινωνίας. Αὐτὴ ἡ διάσταση ἀνάμεσα στὸ δημοκρατικὸ ἐκλογικὸ δικαίωμα καὶ στὶς κοινωνικὲς βασικὲς λειτουργίες ἐπενεργεῖ καταστροφικὰ στὴ βάση τοῦ κοινωνικοῦ γίγνεσθαι.

Ἐδῶ θ' ἀναφέρω μόνο μὲ συντομία τοὺς πολλοὺς θεσμοὺς καὶ νόμους ποὺ ἐμποδίζουν κατηγορηματικὰ αὐτὲς τὶς λειτουργίες. Δὲν πιστεύω ὅτι αὐτὴ ἡ βασικὴ ἀντίθεση διατυπώθηκε ποτὲ ἀπὸ κάποια ἐπιστημονικὴ ἢ πολιτικὴ δμάδα μὲ δξότητα καὶ σαφήνεια, ἔτσι ποὺ νὰ γίνεῖ σ' ὄλους κατανοητὴ. Ὡστόσο ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τῆς βιο-κοινωνικῆς τραγωδίας τοῦ ἀνθρώπινου ζώου. Τὰ πολιτικὰ κομματικὰ συστήματα, δὲν ἀνταποκρίνονται μὲ κανένα τρόπο στὶς συνθήκες, τὰ καθήκοντα καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας. Τοῦτο φαίνεται καθαρὰ καὶ ξάστερα ἀνάμεσα στ' ἄλλα καὶ στὸ γεγονὸς ὅτι ἕνας παπουτσιῆς δὲν μπορεῖ νὰ γίνεῖ τὸ δίχως ἄλλο ράφτης, ἕνας γιατρὸς δὲν μπορεῖ νὰ γίνεῖ μεταλλειολόγος καὶ ἕνας παιδαγωγὸς δὲν μπορεῖ νὰ γίνεῖ ἐπιπλοποιὸς· ὁμως ἕνας ρεπουμπλικάνος στὴν Ἀμερικὴ ἀπ' τὴ μιὰ μέρα στὴν ἄλλη, δίχως καμιά ἀντικειμενικὴ μετατόπιση, μπορεῖ νὰ γίνεῖ δημοκράτης, στὴ Γερμανία τοῦ Χίτλερ ἕνας κομμουνιστὴς μπορεῖ τὸ δίχως ἄλλο νὰ γίνεῖ φασίστας, ἕνας φασίστας νὰ γίνεῖ κομμουνιστὴς, φιλελεύθερος-κομμουνιστὴς ἢ σοσιαλδημοκράτης, κι ἕνας σοσιαλδημοκράτης νὰ γίνεῖ γερμανοεθνικιστὴς ἢ χριστιανοσοσιαλιστὴς ὁπαδὸς τοῦ κόμματος, πράγμα ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἐνισχύει ἢ νὰ ἐξασθενίζει τὸ ἰδεολογικὸ πρόγραμμα τοῦ ἐκάστοτε κόμματος κι ἔτσι νὰ καθορίζει μὲ τὸν πιὸ ἀσυνείδητο τρόπο τὴ μοίρα ἐνὸς ὁλόκληρου ἔθνους. Ἐδῶ εἶναι ὀφθαλμοφανὴς ἡ ἀντίθεση πρὸς τὴν ἐργασία καὶ τὸν

παράλογο χαρακτῆρα τῆς πολιτικῆς. Δὲ θὰ ἴθελα ἐδῶ νὰ ὑπαισέλθω στὸ ἂν τὰ πολιτικὰ κόμματα ἦταν ποτὲ θεμελιωμένα ἐμπράγματα-ὀρθολογικὰ στὸ κοινωνικὸ σῶμα. Δὲν εἶναι τῆς στιγμῆς. Τὰ πολιτικὰ κόμματα *σήμερον* δὲν ἔχουν πρακτικὰ νὰ ποῦν τίποτα. Ὡ,τι γίνεται σὲ μιὰ κοινωνία πρακτικὰ θετικὸ δὲν ἔχει καμιά σχέση μὲ κομματικὰ ὄρια ἢ κομματικὲς ἰδεολογίες. Τὸ ἀποδείχνει λ.χ. τὸ Νιὺ Ντὴλ τοῦ Ροῦσβελτ. Οἱ λεγόμενοι κομματικοὶ συνασπισμοὶ εἶναι λύσεις ἀνάγκης ἐπειδὴ λείπει ὁ ἐμπράγματος προσανατολισμὸς, εἶναι γεφύρωμα ἀπὸ δυσκολίες δίχως πραγματικὴ ἐπίλυση. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑπερηκίσει χειροπιαστὲς πραγματικότητες μὲ ἀπόψεις ποὺ τὶς ἀλλάζει σὰν ποικάμισα.

Αὐτὰ τὰ πρῶτα βήματα στὴν ἀποσαφήνιση τῆς ἔννοιας τῆς ἐργοδημοκρατίας μᾶς ἔχουν ὀδηγήσει κιόλας σὲ μερικὲς σημαντικὲς διαπιστώσεις γιὰ τὸ κοινωνικὸ χάος. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ συνεχίσουμε τοὺς συλλογισμοὺς μας γιὰ τὴ φυσικὴ ἐργοδημοκρατία. Θὰ ἴτανε ἀσυγχώρητη παράλειψη νὰ μὴν τὸ κάνουμε αὐτό. Γιατὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ξέρεῖ σὲ ποῖο σημεῖο τῆς ἀνθρώπινης σκέψης ἐνδέχεται νὰ βρεθεῖ ἡ ἀπάντηση γιὰ τὸ χάος ποὺ ἔχει προκαλέσει ἡ πολιτικὴ. Θὰ συνεχίσουμε λοιπὸν ν' ἀκολουθοῦμε τὸ δρόμο ποὺ χαράξαμε κάποτε, ὅπως ψάχνει κανεὶς μέσα σ' ἕνα παρθένο δάσος τὸν κατάλληλο τόπο ἐποικισμού.

Αὐτὴ ἡ ἐπιχείρηση, τὸ νὰ προσπαθεῖ κανεὶς νὰ προσανατολιστεῖ μέσα στὸ κοινωνικὸ χάος, μπορεῖ κι ἡ ἴδια νὰ θεωρηθεῖ σὰν μιὰ ὀρθολογικὴ πρακτικὴ δουλειά. Μιᾶς κι ἡ φυσικὴ ἐργοδημοκρατία βασίζεται στὴν ἐργασία κι ὄχι στὴν πολιτικὴ, ἴσως αὐτὴ «ἡ ἐργασία στὸν κοινωνικὸ ὄργανισμό» νὰ ὀδηγήσει σ' ἕνα πρακτικὸ - χρήσιμο ἀποτέλεσμα. Θὰ ἴταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἡ *ἐργασία* ὑπερηκί τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα. Κι αὐτὴ ἡ ἐργασία θὰ ἴταν *ἐργοδημοκρατικὴ* στὸ βαθμὸ ποὺ θὰ μπορούσε νὰ παρακινήσει κι ἄλλους ἐργαζόμενους κοινωνιολόγους, οἰκονομολόγους, ψυχολόγους, νὰ δουλέψουν στὸν κοινωνικὸ ὄργανισμό. Δεδομένου ὅτι αὐτὴ ἡ ἐργασία ἐπιτίθεται κατὰ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ συστήματος τῆς πολιτικῆς πρέπει μὲ βεβαιότητα νὰ ἀναμένεται πὼς ἐκεῖνο ποὺ θὰ τῆς ἀντιπαραταχτεῖ θὰ ἴναι οἱ πολι-

τικές ιδεολογίες. Θά 'ναι ενδιαφέρον και σημαντικό να δου-
μω θά διαφυλαχτεί πρακτικά σ' αυτή τη σύγκρουση ή έργοδη-
μοκρατική κοινωνιολογία. 'Ο έργοδημοκρατικός τρόπος σκέ-
ψης, στο βαθμό που τον κατανόησα, αντιπαράθεσε στην πολι-
τική ιδεολογία την άποψη της *κοινωνικής λειτουργίας* και της
κοινωνικής ανάπτυξης, δηλαδή γεγονότα και δυνατότητες,
δέν της αντιπαράθεσε μίαν άλλη πολιτική αντίληψη. Είναι παρό-
μοια με το πεδίο της ήθικης: 'Η γενετησιο-οικονομία καταπολε-
μάει τις βλάβες που προκαλεί ή καταναγκαστική ήθική, όχι
όπως συνηθίζεται στην πολιτική, μ' ένα άλλο είδος ήθικης,
αλλά με συγκεκριμένη γνώση για τη φυσική λειτουργία της
ερωτικής ζωής και με πρακτικές τεχνικές. Μ' άλλα λόγια ή
έργοδημοκρατικά προσανατολισμένη κοινωνική οικονομία είναι
υποχρεωμένη να επιβιβασθεί μέσα στην πρακτική ζωή, όπως
ακριβώς ο ίσχυρισμός ότι ο ατμός περιέχει ενέργεια επιβε-
βαιώνεται με τη μετακίνηση των τραινών. Δέν έχουμε λοιπόν
κανένα λόγο να μπουμε σε ιδεολογικές ή πολιτικές διαμάχες
αν υπάρχει ή έργοδημοκρατία, αν είναι πρακτικά χρήσιμη, κλπ.
'Ο εργαζόμενος που σκέφτεται και ενεργεί έργοδημοκρατικά
δέν παίρνει θέση *κατά* των πολιτικών. Δέν είναι δικό του φταί-
ξιμο ή πρόθεσή του, αν το πρακτικό αποτέλεσμα της δουλειάς
του κάνει φανερό τον άπατηλό και παράλογο χαρακτήρα της
πολιτικής. Σαν πρακτικοί εργάτες του όποιου επαγγέλματος
άσχολούμαστε έντονα με πρακτικά προβλήματα για τη βελτίωση
της ζωής. Δέν είμαστε λοιπόν «κατά», όπως ο πολιτικός που από
έλλειψη πρακτικών προβλημάτων στη δουλειά του είναι πάντοτε
μονάχα «κατά» και ποτέ «*υπέρ*» ενός πράγματος. 'Η πολιτική
γενικά χαρακτηρίζεται *απ'* αυτή την «εναντίωση». Το πρακτικά
παραγωγικό επιτελείται όχι από τον πολιτικό αλλά *απ'* τον
εργαζόμενο, μαζί ή ενάντια στις ιδεολογίες του πολιτικού.
Πολύχρονες έμπειρίες διαδήλωσαν ξεκάθαρα ότι ο πρακτικά
εργαζόμενος έρχεται κανονικά σε σύγκρουση με τον πολιτικό.
'Οποιος λοιπόν εργάζεται *υπέρ* της ζωντανής λειτουργικότητας,
είτε το θέλει είτε όχι είναι και ενεργεί *κατά* της πολιτικής. 'Ο
παιδαγωγός είναι *υπέρ* της έμπράγματης ανατροφής των μικρών
παιδιών· ο άγρότης είναι *υπέρ* των αναγκαίων μηχανημάτων

στην άγροτική οικονομία· ο έρευνητής είναι *υπέρ* των άποδεί-
ξεων για τις επιστημονικές επιδόσεις. Εύκολα μπορεί κανείς να
πειστεί, ότι πάντοτε εκεί που ένας εργαζόμενος στρέφεται *έναν-
τια* σ' αυτή ή την άλλη εργασία δέν το κάνει με την ιδιότητά του
σαν εργαζόμενου, αλλά όντας κάτω *απ'* την επίδραση πολιτικών
ή άλλων παράλογων επιρροών.

'Ο ίσχυρισμός ότι μιá θετική απόδοση εργασίας δέν παρουσιá-
ζεται ποτέ ενάντια αλλά πάντα *υπέρ* τούτου ή του άλλου είναι
άπίθανος και υπερβολικός. Αυτό προέρχεται από το γεγονός ότι
ή εργατική μας ζωή διακατέχεται από παράλογα τεκμηριωμένες
αντιλήψεις που δέ διακρίνονται από τις έμπράγματα κρίσεις.

'Ο γεωργός δέν είναι *κατά* του εργάτη κι ο εργάτης *κατά* του μη-
χανικού κλπ.; Αύτός κι ο άλλος γιατρός δέν είναι *κατά* του ενός
ή του άλλου φάρμακου; Είναι, έτσι θά πούνε, μέσα στην ουσία
της δημοκρατικής έκφρασης της γνώμης το να 'ναι κανείς «*υπέρ*»
και «*κατά*». 'Εγώ *άπεναντίας* πιστεύω πως για την άποτυχία
των δημοκρατιών στην Εύρώπη *εφταιγε* ουσιαστικά ακριβώς
αυτή ή φορμαλιστική κι όχι *έμπράγματη* σύλληψη της έννοιας
της ελεύθερης έκφρασης της γνώμης. 'Ας πάρουμε ένα παρά-
δειγμα: 'Ενας γιατρός είναι *έναντιος* σ' ένα όρισμένο φάρμακο.
Τούτο μπορεί να 'χει δυο αιτίες:

"*Η* το φάρμακο είναι πραγματικά κακό κι ο γιατρός *ευσυνείδη-
τος* σ' αυτή την περίπτωση εργάστηκε *άσχημα* αύτός που *εφτια-
ξε* το φάρμακο. 'Η εργασία του δέ στέφθηκε με *έπιτυχία* και
προφανώς δέν τον *ενδιέφερε* έντονα να φτιάξει ένα *άποτελεσμα-
τικό* φάρμακο. Το κίνητρο του παραγωγού δέν ήταν ή *άποτελε-
σματικότητα* του φάρμακου, αλλά *ώς* πούμε το κερδοσκοπικό
συμφέρον, ήταν δηλαδή παράλογο, γιατί το κίνητρο δέν ταί-
ριαζε με το σκοπό. Σ' αυτή την περίπτωση ο γιατρός ενεργεί
όρθολογικά, παίρνει θέση *υπέρ* του συμφέροντος της ανθρώπι-
νης υγείας, δηλαδή αυτόματα είναι *κατά* του κακού φάρμακου
όταν παίρνει θέση *υπέρ* της υγείας. 'Ενεργεί *όρθολογικά* γιατί
ο σκοπός της εργασίας και το κίνητρο της έκφρασης της γνώ-
μης συμφωνούν.

"*Η* το φάρμακο είναι καλό και ο γιατρός *άσυνείδητος*· αν λοιπόν
αύτός ο γιατρός είναι *κατά* του καλού φάρμακου, τότε ενεργεί

δχι από ένδιαφέρον για τήν ανθρώπινη ύγεία, αλλά, ως ποδυμε, έπειδή πληρώνεται από μιá ανταγωνίστρια έταιρία νά προπαγαγν- δίσει ένα άλλο όρισμένο φάρμακο. Δέν έκπληρώνει τήν έργα- σιακή λειτουργία του σά γιατρός· τó κίνητρο τής ελεύθερης εκ- φρασης τής γνώμης του δέν έχει καμιá σχέση με τó περιεχόμενό της ούτε και με μιá έργασιακή λειτουργία. 'Ο γιατρός παίρνει θέση κατά του φάρμακου, γιατί στά κρυφά είναι υπέρ του κέρ- δους κι όχι υπέρ τής ύγείας. 'Η κερδοσκοπία όμως δέν αποτελεί σκοπό τής δουλειás ενός γιατρού. Γιαυτό παίρνει θέση έντονα «κατά» κι όχι «υπέρ».

Τó παράδειγμα αυτό μπορούμε νά τó μεταφέρουμε κατά βού- ληση σέ κάθε άλλο χώρο δουλειás και σέ κάθε είδος έκφρασης τής γνώμης. Μπορούμε νά πειστούμε πώς είναι μέσα στην ουσία του όρθολογικού προτσές έργασίας νά 'ναι πάντα υπέρ κάποιου πράγματος. 'Η έναντίωση υπάρχει όχι άπ' τó ίδιο τó προτσές έρ- γασίας, αλλά άπ' τó γεγονός ότι υπάρχουν παράλογες ζωτικές λειτουργίες. 'Απ' αυτό συνάγεται τó συμπέρασμα : *Κάθε όρθολο- γικό προτσές έργασίας αδόρημητα, άπ' τή φύση του, είναι αντί- θετο πρós τις παράλογες ζωτικές λειτουργίες.*

'Ο προσεκτικός άναγνώστης πού απέκτησε κάποια πείρα μέσα στην τριβή τής ζωής, δέ θά άντισταθεί στην αίσθηση, πώς ή διασάφηση πού δόθηκε στην έννοια τής ελεύθερης έκφρασης τής γνώμης δίνει στις δημοκρατικές επιδιώξεις ένα άπόλυτα και- νούργιο και καλύτερο σημείο άναφορás. 'Η βασική άρχή : «'Ε- κείνο πού βλάπτει τά ζωτικά συμφέροντα είναι ή κακή έργασία, άρα ή άνυπαρξία έργασίας», δίνει στην έννοια τής έργοδημο- κρατίας ένα όρθολογικό νόημα πού λείπει από τήν έννοια τής τυπικής ή τής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Στην τυπική δη- μοκρατία ó άγρότης είναι κατά του έργάτη και ó έργάτης κατά του μηχανικού, έπειδή μέσα στην κοινωνική όργάνωση προέ- χουν τά πολιτικά κι όχι τά έμπράγματα συμφέροντα. "Αν μετα- τοπίσουμε τήν εϋθύνη άπ' τόν πολιτικό (όχι στόν εργαζόμενο αλλά) στην έργασία, τότε αυτόματα θά υπάρξει ó συνασπισμός στη θέση τής πολιτικής αντιδικίας άνάμεσα στόν άγρότη και στόν έργάτη.

Αυτό πρέπει ν' αναλυθεί περισσότερο γιατί έχει άποφασιστική

σημασία. Καταρχή ως άσχοληθούμε άκόμα με τó πρόβλημα τής λεγόμενης δημοκρατικής κριτικής, πού βασίζεται επίσης στό δημοκρατικό δικαίωμα τής ελεύθερης έκφρασης τής γνώμης.

3. Σημείωση για τήν έμπράγματη κριτική και τήν παράλογη επίκριση

'Η έργοδημοκρατική διαβίωση άπαιτεί νά 'χει ó κάθε εργαζό- μενος τó δικαίωμα νά συζητάει και νά κριτικάρει. 'Η άπαίτηση αυτή είναι δικαιολογημένη, άναπόφευκτη και θά 'πρεπε νά 'ναι άνεμπόδιστη. "Αν δέν έκπληρώνεται εύκολα, στερεύει ή πηγή τής ανθρώπινης παραγωγικότητας.

'Η «συζήτηση» και ή «κριτική», έξαιτίας τών επιπτώσεων τής γενικής συναισθηματικής πανούκλας, μπορούν εύκολα νά απο- τελέσουν περισσότερο ή λιγότερο επιζήμιους κινδύνους τής σοβαρής έργασίας. "Ας τó ξετάσουμε αυτό σ' ένα παράδειγμα : "Ας φανταστούμε ένα μηχανικό πού πασχίζει νά επιδιορθώσει μιá βλάβη του κινητήρα. 'Η έργασία είναι περίπλοκη, ó εργα- ζόμενος στίβει έξαντλητικά τó μυαλό και τούς μύς του για νά διορθώσει τή βλάβη. Ουσιάζει τή διασκέδαση τήςσχόλης του και εργάζεται μέχρι άργά τή νύχτα· δέν ήσυχάζει μέχρι πού νά τελειώσει τή δουλειά του. Τότε περνάει κάποιος άδιάφορος, παρακολουθεί για ένα διάστημα, μετά σηκώνει μιá πέτρα και τόν σπάει. Κατόπι φεύγει. Νωρίς τó πρωί ή γυναίκα του τόν είχε βασανίσει στό πρόγευμα με τή μουρμούρα της.

Περνάει ένας άλλος, έντελώς άδιάφορος άντρας· σαρκάζει τόν εργαζόμενο : Δέν καταλαβαίνει τίποτα από μηχανές, άφου δέν έχει επιδιορθώσει άκόμη τή μηχανή. Είναι βρώμικος γιατί τó σώμα του κολυμπάει στόν ιδρώτα και στην κάπνα. Είναι άκόμα άνήθικος γιατί άφήνει τήν οικογένειά του μόνη της στό σπίτι. 'Αφου βρίζει κάμποσο τόν εργαζόμενο συνεχίζει τó δρόμο του. Νωρίς τó πρωί είχε πάρει ένα γράμμα άπ' τήν έταιρία του, στό όποιο του άνακοίνωνε πώς τόν απέλυε από ήλεκτρονικό. Δέν ήταν πολυ άξιός στό έπάγγελμα του.

"Ενας τρίτος, άπόλυτα άδιάφορος άντρας, περνάει, φτύνει τόν

εργαζόμενο κατάμουτρα και συνεχίζει το δρόμο του. 'Η στοίγ-
κλα μητριά του τοῦ εἶχε κάνει πρὶν ἀπὸ λίγο μιὰ σκηνή.

Τὰ παραδείγματα αὐτὰ ἀποσκοποῦν νὰ δώσουν μιὰν εἰκόνα τῆς
«κριτικῆς» τῶν ἀδιάφορων περαστικῶν ποὺ σὰν ἀλῆτες παρενο-
χλοῦν ἀνόητα τὴν τίμια ἐργασία, μιὰ ἐργασία γιὰ τὴν ὁποία
ποτέ δὲν κουράστηκαν, ποὺ δὲν τὴ γνωρίζουν καὶ δὲν τοὺς
ἀφορᾷ διόλου. Αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος ποὺ σ' ἔναν πολὺ μεγάλο
τομέα τῆς κοινωνίας γίνεται αὐτὸ ποὺ ἐντελῶς ἄδικα ὀνομάζεται
«ἐλεύθερη συζήτηση» καὶ «δικαίωμα τῆς κριτικῆς». Μ' αὐτὸ τὸν
τρόπο πέσανε κι οἱ κληρονομικοὶ ψυχίατροι καὶ οἱ κληρονομικοὶ
θεωρητικοὶ τοῦ καρκίνου πάνω στὴν ἐμβρυακὴ ἀκόμα τότε
ἐρευνα τῆς βιόνης. Δὲ θέλανε νὰ βοηθήσουν γιὰ νὰ τὴν κάνουν
καλύτερη, ἀλλὰ ζητοῦσαν παράλογα νὰ καταστρέψουν μιὰ
σκληρὴ δουλειά. Τὰ κίνητρά τους δὲ διαφαίνονταν. Τέτοιου
εἶδους «κριτικὴ» εἶναι ἐπιζήμια, κοινωνικὰ ἐπικίνδυνα, ξεπη-
δάει ἀπὸ κίνητρα ποὺ δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση μετὰ τὸ ἀντικείμενο
ποὺ κριτικάρεται καὶ δὲν ἔχει νὰ κάνει μετὰ ἐμπράγματα συμ-
φέροντα.

'Η ἀληθινὴ συζήτηση καὶ ἡ ἀληθινὴ κριτικὴ εἶναι διαφορετικὴ.
Κι αὐτὸ θὰ τὸ καταδείξουμε πάλι μ' ἓνα παράδειγμα :

'Απ' τὸ γκαράζ τοῦ εργαζομένου μας περνάει ἓνας δεῦτερος μη-
χανικός. Μὲ τὰ μάτια τοῦ ἔμπειρου γνώστη, ἀντιλαμβάνεται
ἀμέσως, πὼς ὁ εργαζόμενος κάνει μιὰ δύσκολη δουλειά. Βγάζει
τὸ σακάκι του, ἀνασκουμπώνει τὰ μανίκια του καὶ προσπαθεῖ
καταρχὴ νὰ καταλάβει ἀπὸ ποῦ προέρχεται ἡ βλάβη κι ἂν ὁ ἐρ-
γαζόμενος μηχανικός κάνει λάθη. Τοῦ δείχνει ἓνα σημαντικό
σημεῖο ποὺ τὸ ἔχε παραβλέψει κι ἐξετάζει μαζί του τὰ λάθη ποὺ
ἴσως νὰ ἔκανε πάνω στὴ δουλειά του. Καταπιάνεται μετὰ τὴ δου-
λειά, τὴ συζητᾷ καὶ τὴν κριτικάρει καὶ βοηθάει νὰ γίνῃ καλό-
τερα. Τὸ κίνητρό του δὲν εἶναι καμιὰ στρίγκλα μητριά οὔτε
καὶ κάποια ἀποτυχία ἐπαγγελματικὴ, ἀλλὰ τὸ ἐμπράγματο ἐν-
διαφέρον νὰ φτάσει σὲ κάποιο τέλος ἢ ἐργασία.

Οἱ δύο μορφὲς τῆς κριτικῆς ποὺ περιγράψαμε ἐδῶ συχνὰ εἶναι
δύσκολο νὰ διακριθοῦν ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη. 'Η παράλογη ἐπί-
κριση τὶς περισσότερες φορές κρύβεται ἐντεχνα πίσω ἀπὸ μιὰ
φαινομενικὴ ἀντικειμενικότητα. 'Ενῶ ἔχουν τόσο μεγάλες δια-

φορὲς, τὶς περισσότερες φορές συνοψίζονται λαθεμένα κάτω
ἀπὸ μιὰ ἔννοια τῆς «ἐπιστημονικῆς κριτικῆς».

Μὲ τὴν αὐστηρὰ ἀντικειμενικὴ-ἐπιστημονικὴ ἔννοια μόνο ἓνα
εἶδος κριτικῆς εἶναι παραδεκτό, ἢ λεγόμενη ἐγγενὴς κριτικὴ·
δηλαδὴ ὁ κριτικός, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ δικαίωμά του νὰ
κριτικάρει, πρέπει νὰ ἐκπληρώνει μερικὲς ἀπαιτήσεις :

1. Πρέπει νὰ κατέχει ὁ ἴδιος καλὰ τὸ πεδίο ἐργασίας, στὸ ὁποῖο
ἀσκεῖ κριτικὴ.
 2. Πρέπει νὰ τὸ γνωρίζει τουλάχιστον ἐξίσου καλὰ, ἂν ὄχι
καλύτερα ἀπ' αὐτὸν τὸν ὁποῖο κρίνει.
 3. Πρέπει νὰ ἐνδιαφέρεται νὰ πετύχει ἢ ἐργασία κι ὄχι νὰ ἀπο-
τύχει. 'Αν θέλει μονάχα νὰ τὴ ζημιώσει, τότε τὰ κίνητρα τῆς
κριτικῆς του δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση μετὰ τὸ ἐμπράγματο ἐνδιαφέ-
ρον, τότε αὐτὸς εἶναι ἓνας νευρωτικὸς κατῆγορος, ὄχι ὅμως
κριτικός.
 4. 'Η κριτικὴ του πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ κρινόμε-
νου πεδίου ἐργασίας. Δὲν μπορεῖ νὰ κριτικάρει ἀπὸ ξένες σκο-
πιὲς ποὺ δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση μετὰ τὸ πεδίο ἐργασίας. 'Η ψυχο-
λογία τοῦ βάθους δὲν μπορεῖ νὰ κριτικαριστεῖ ἀπὸ τὴ σκοπιὰ
τῆς ἐπιφανειακῆς ψυχολογίας, ὅμως ἡ ἐπιφανειακὴ ψυχολογία
μπορεῖ νὰ κριτικαριστεῖ ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς ψυχολογίας τοῦ βά-
θους. 'Ο λόγος εἶναι ἀπλός. 'Η ψυχολογία τοῦ βάθους εἶναι
ἀναγκασμένη νὰ συμπεριλάβῃ στὶς ἐρευνὲς τῆς τὴν ἐπιφανειακὴ
ψυχολογία. Γιαυτὸ πρέπει νὰ τὴ γνωρίζει. 'Αντίθετα ἡ ἐπιφα-
νειακὴ ψυχολογία εἶναι ἐπιφανειακὴ ἀκριβῶς ἐπειδὴ δὲν ἀνα-
ζητᾷ πίσω ἀπ' τὴν ἐμφάνιση τῶν ψυχικῶν φαινομένων τὰ βιο-
λογικὰ κίνητρα.
- Μιὰ ἠλεκτρικὴ μηχανὴ δὲν μποροῦμε νὰ τὴν κρίνουμε ἀπ' τὴ
σκοπιὰ μιᾶς μηχανῆς ποὺ ἡ δουλειά της εἶναι νὰ θερμαίνει ἓνα
χῶρο. Στὴν ἠλεκτρικὴ μηχανὴ ἡ θεωρία τῆς θερμότητας παίζει
ἓνα ρόλο μονάχα στὸ βαθμὸ ποὺ ἐπιτρέπει στὸν ἠλεκτρολόγο
ν' ἀποφύγει τὴν ὑπερθέρμανση τοῦ ἠλεκτρικοῦ κινητήρα. Στὸ
βαθμὸ αὐτὸ ὁ ἠλεκτρολόγος εἶναι πρόθυμος νὰ δεχτεῖ τὶς ὑπο-
βοηθητικὲς συμβουλὲς ἑνὸς εἰδικοῦ στὰ προβλήματα τῆς θερ-

μότητας. Είναι όμως βλακεία να επικρίνει κανείς την ηλεκτρική μηχανή, πώς δεν μπορεί να θερμάνει ένα χώρο.

Κατά συνέπεια η γενετησιο-οικονομία, που θέλει ν' απελευθερώσει τη φυσική έρωτική ζωή των παιδιών, των νέων και των ενήλικων από τη νεύρωση, τη διαστροφή και την εγκληματικότητα, δεν μπορεί να κριθεί απ' τη σκοπιά του αντι-σεξουαλικού ήθικισμού, γιατί ο ήθικολόγος θέλει να καταπιέσει κι όχι να ελευθερώσει τη φυσική σεξουαλικότητα των παιδιών και των νέων. Ένας μουσικός δεν μπορεί να κριτικάρει ένα μεταλλωρύχο κι ένας γιατρός δεν μπορεί να κριτικάρει ένα γεωλόγο. Μπορούμε μιιά εργασία να την αισθανόμαστε σαν ευχάριστη ή δυσάρεστη αυτό όμως δεν αλλάζει τίποτα στην ουσία ή την ωφελιμότητα της εργασίας αυτής.

Αυτές οι παρατηρήσεις για την κριτική και την έπικριση αποσκοπούσαν μονάχα στο να διευκολύνουν την τοποθέτηση του νεαρού σεξουαλοοικονομολόγου και οργανοβιοφυσικού απέναντι στους κριτικούς.

4. Η εργασία είναι έλλογη από την ίδια την ουσία της

Η ανάλυση της έννοιας της έργοδημοκρατίας μās δδήγησε, καθώς βλέπουμε, σ' ένα πεδίο της ανθρώπινης ζωής, στο οποίο από χιλιάδες χρόνια αποδινόταν τεράστια σημασία, αλλά που ταυτόχρονα το αισθανόμασταν κατά κάποιο τρόπο σαν ακατανίκητο και κυριαρχικό. Είναι το περίπλοκο και πλατύ πεδίο της λεγόμενης «ανθρώπινης φύσης». Αυτό που οι φιλόσοφοι, οι ποιητές, οι επιφανειακοί πολιτικοί του σαλονιού αλλά και οι μεγάλοι ψυχολόγοι το χαρακτηρίζουν και το κατηγορούν με τη φράση «αυτή είναι φίλε μου ή ανθρώπινη φύση», καλύπτεται απόλυτα με την κλινική έννοια της γενετησιο-οικονομίας: «*Συναισθηματική πανούκλα*». Μπορούμε να την όρισουμε σαν το σύνολο όλων των παράλογων ζωτικών λειτουργιών του ανθρώπινου ζώου. Όταν λοιπόν ή «ανθρώπινη φύση», που λογίζεται σαν αμετάβλητη, είναι ταυτόσημη με τη συναισθηματική πανούκλα, κι αυτή πάλι είναι ταυτόσημη με το σύνολο όλων των

παράλογων ζωτικών λειτουργιών του ανθρώπινου ζώου· όταν οι λειτουργίες της εργασίας είναι από μόνες τους και ανεξάρτητα απ' τον άνθρωπο όρθολογικές, τότε μπροστά μας υπάρχουν δυο τεράστια πεδία ένασχόλησης της ανθρώπινης ζωής που άλληλοεχθρεύονται θανάσιμα: απ' τη μιιά ή ζωτικά αναγκαία εργασία σαν όρθολογική λειτουργία της ζωής· απ' την άλλη ή συναισθηματική πανούκλα σαν παράλογη λειτουργία της ζωής. Δεν είναι δύσκολο να μαντέψουμε πώς σύμφωνα με τη συλλογιστική της έργοδημοκρατίας, όλη ή πολιτική που δε χτίζεται πάνω στη γνώση, την εργασία και τον έρωτα, όντας έτσι παράλογη, ανήκει στο πεδίο της συναισθηματικής πανούκλας. Έτσι το σύστημα σκέψης της έργοδημοκρατίας δίνει με απλό τρόπο την απάντηση στο αιώνιο κι αρχέγονο έρώτημα, πώς επιτέλους θα μπορούσε να προσεγγιστεί ή περίφημη ανθρώπινη φύση: ή παιδεία, ή υγιεινή, ή ιατρική, που απ' την άπαρχή τους βασανίζονται με την ανθρώπινη φύση δίχως να καταλήγουν σε ίκανοποιητικά αποτελέσματα, βρίσκουν στην όρθολογική λειτουργία της ζωτικά αναγκαίας εργασίας έναν πανίσχυρο σύμμαχο στον άγώνα κατά της συναισθηματικής πανούκλας.

Για να παρακολουθήσουμε μέχρι τέλους αυτό το συλλογισμό της έργοδημοκρατίας, είναι απαραίτητο να απελευθερωθούμε καταρχήν όλικά από τη συνηθισμένη πολιτική και ιδεολογική σκέψη. Μόνο έτσι είναι δυνατό να συγκρίνουμε τη βασικά άλλοου είδους σκέψη που προέρχεται από τον κόσμο του έρωτα, της εργασίας και της γνώσης, με τη σκέψη που προέρχεται απ' τον κόσμο της έξουσίας και της μεγαλοπρέπειας των διπλωματικών και πολιτικών συσκέψεων.

Ό πολιτικός σκέφτεται «κράτος» και «έθνος» εκεί που ό εργαζόμενος άνθρωπος ζει «συντροφικά» ή «κοινωνικά». Ό πολιτικός σκέφτεται «πειθαρχία», «εμπείθεια και τάξη», εκεί που ό μέσος εργαζόμενος άνθρωπος αισθάνεται «χαρά για εργασία» και «τακτοποίηση της εργασίας», «διευθέτηση της εργασίας» και «συνασπισμό». Ό πολιτικός σκέφτεται «ήθική» και «ύποχρέωση» εκεί που ό εργαζόμενος άνθρωπος ζει ή θά 'θελε να ζει «αυθόρμητη αξιοπρέπεια» και «φυσική αίσθηση της ζωής». Ό πολιτικός λέει «ιδανικό της οίκογένειας» εκεί που ό εργαζό-

μενος άνθρωπος απολαμβάνει ή θά 'θελε ν' απολαύσει την «ἀγάπη ανάμεσα στὸν ἄντρα, τὴ γυναίκα καὶ τὰ παιδιά». Ὁ πολιτικός λέει (συμφέροντα τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ κράτους) ἐκεῖ πού ὁ ἄπλὸς ἐργαζόμενος ἄνθρωπος θέλει τὴν «ἰκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν καὶ τὴν προμήθεια τῶν μέσων διαβίωσης». Ὁ πολιτικός λέει «ἐλεύθερη πρωτοβουλία τῶν ἀτόμων» καὶ σκέφτεται τὸ «κέρδος» ἐκεῖ πού ὁ ἄπλὸς ἐργαζόμενος ἄνθρωπος θέλει «ἀγάπη γιὰ δουλειά» κι «ἐλεύθερο δρόμο ἀνάπτυξης».

Ὁ πολιτικός κυριαρχεῖ μὲ παράλογο τρόπο ἀκριβῶς τοὺς ἴδιους ζωτικὸς χώρους πού τοὺς ὑπερνικᾷ πραγματικᾷ ἢ θά μπορούσε νὰ τοὺς ὑπερνικήσει μὲ ὀρθολογικὸ τρόπο ὁ ἐργαζόμενος ἄνθρωπος, ἂν δὲν τὸν ἐμπόδιζε ὁ πολιτικὸς παραλογισμὸς. Μολονότι οἱ παράλογοι καὶ οἱ ὀρθολογικοὶ χαρακτηρισμοὶ ἀφοροῦν τοὺς ἴδιους ζωτικὸς χώρους, ὥστόσο ἀναμεταξὺ τους εἶναι ὁλότελα ἀντίθετοι· δὲν εἶναι φράσεις πού θά μπορούσαν ν' ἀντικαταστήσουν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη· πρακτικᾷ ὁ ἕνας ἀποκλείει τὸν ἄλλο. Αὐτὸ τὸ βλέπουμε μέσα στὴ ζωὴ ἀπ' τὸ γεγονὸς ὅτι πάντα στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας ἢ αὐταρχικὴ κρατικὴ πειθαρχία ἐξόντωνε τὴ φυσικὴ κοινωνικότητα καὶ τὴ χαρὰ τῆς ἐργασίας, τὸ κράτος τὴν κοινωνία, ἢ ἀναγκαστικᾷ καθαγιασμένη οἰκογένεια τὴν ἀγάπη ανάμεσα στὸν ἄντρα, τὴ γυναίκα καὶ τὰ παιδιά, ἢ ἀναγκαστικὴ ἠθικὴ τὴν ἀξιοπρέπεια πού πηγάζει ἀπ' τὴ φυσικὴ ἀπόλαυση τῆς ζωῆς, καὶ ὁ πολιτικὸς τοὺς ἐργαζόμενους ἄνθρώπους.

Ἡ κοινωνία μας οὐσιαστικᾷ κυβερνιέται ἀπὸ ἔννοιες, καὶ μὴν τὸ ξεχνᾷμε: *πολιτικὰ-παράλογες* ἔννοιες πού χρησιμοποιοῦν τὴν ἀνθρώπινη ἐργασία γιὰ νὰ ἐκβιάσουν τοὺς σκοποὺς τους. Χρειαζόνται ρεαλιστικοὶ θεσμοὶ γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν στὴ ζωτικὴ δραστηριότητα τῶν ἀνθρώπων μαζῶν τὴ δράση καὶ τὴν ἀνάπτυξη. Ἡ κοινωνικὴ βάση γιὰ κάτι τέτοιο δὲν μπορεῖ νὰ 'ναι κάποιο πολιτικὸ φρόνημα ἢ ἰδεολογία πού θ' ἀλλάζει κατὰ βούληση, ἀλλὰ ἀπλὰ καὶ μόνο ἡ κοινωνικὴ λειτουργία τῆς ζωτικᾷ ἀναγκαίης ἐργασίας, ὅπως προκύπτει μὲ φυσικὸ τρόπο ἀπ' τὴ συνένωση ἢ διασταύρωση τῶν διαφόρων ζωτικᾷ ἀναγκαίων κλάδων ἐργασίας μέσα στὶς ἐργατικὲς κολεκτίβες.

* Ἄς ἀκολουθήσουμε τὸ συλλογισμὸ τῆς ἐργοδημοκρατίας ἀκόμα

πιὸ πέρα μέσα στὸ σκοτάδι τῶν ἀνακατεμένων ὀρθολογικῶν καὶ παράλογων ζωτικῶν λειτουργιῶν. Θὰ προσπαθήσουμε ν' ἀκολουθήσουμε ἀποκλειστικᾷ τὴ λογικὴ πορεία τῶν σκέψεων καὶ ταυτόχρονα νὰ βγάλουμε κατὰ τὸ δυνατὸ καλύτερα στὴν ἄκρη τὰ προσωπικᾷ μας ἐνδιαφέροντα. Γιὰ νὰ φτάσουμε σ' ἕνα χρήσιμο συμπέρασμα, θὰ πρέπει ἤδη σ' αὐτὴ τὴν ἐξέταση τῆς ἔννοιας τῆς ἐργοδημοκρατίας νὰ τοποθετηθοῦμε στὴ δικὴ τῆς σκοπιά, δηλαδὴ θὰ πρέπει νὰ ἐνεργήσουμε σὰ νὰ θέλαμε νὰ φερόμεν *στὴ φυσικὴ ἐργοδημοκρατία τὴν εὐθύνη γιὰ τὸ κοινωνικὸ ἔλναι*. Θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξετάσουμε ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὲς τὴν ἐμβέλειά τῆς· αὐτὸ σημαίνει πὼς πρέπει νὰ συλλογιστοῦμε τὰ πράγματα *ἀντικειμενικᾷ*. * Ἄν λ.χ. ἀφήναμε τὸ προσωπικὸ μας ἐνδιαφέρον νὰ στραφεῖ σὲ κάποια ζωτικᾷ μὴ ἀναγκαία δραστηριότητα, τότε αὐθόρμητα θ' ἀποκλείαμε τὸν ἑαυτὸ μας ἀπ' τὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς συζήτησης.

* Ἄν δὲν ὑπῆρχε τίποτα ἄλλο παρὰ μόνο ἡ συναισθηματικὴ πανούκλα στὶς διάφορες μορφές τῆς, τότε τὸ ἀνθρώπινο γένος θά εἶχε πρὸ πολλοῦ ἀφανιστεῖ. Οὔτε ἡ πολιτικὴ ἰδεολογία οὔτε οἱ μυστικιστικὲς τελετουργίες οὔτε οἱ στρατιωτικοὶ ἐξουσιαστικοὶ μηχανισμοὶ οὔτε οἱ διπλωματικὲς συζητήσεις θά μπορούσαν ἀπὸ μόνες τους νὰ διαθρέψουν ἔστω καὶ γιὰ μιὰ ὥρα τὸν πληθυσμὸ μιᾶς ὁποιας χώρας, νὰ διατηρήσουν τὴν ἐπικοινωνία ανάμεσα στὰ κέντρα διαμονῆς, νὰ φτιάξουν οἰκισμοὺς, νὰ γιατρέψουν ἀσθένειες, νὰ διασφαλίσουν τὴν ἀγωγή τῶν παιδιῶν, νὰ ἀποκρυπτογραφήσουν τὰ μυστικᾷ τῆς φύσης κλπ. Μέσα στὴ συλλογιστικὴ τῆς ἐργοδημοκρατίας οἱ πολιτικοὶ ἰδεολόγοι, οἱ μυστικιστικὲς τελετουργίες καὶ οἱ διπλωματικοὶ ἐλιγμοὶ εἶναι πράγματα ἀπαραίτητα μόνο στὸ χῶρο τοῦ κοινωνικοῦ παραλογισμοῦ. Δὲν εἶναι ἀπαραίτητα μέσα στὸν ἐμπράγματο ζωτικὸ χῶρο πού κυβερνιέται μονάχα ἀπὸ τὸν ἔρωτα, τὴν ἐργασία καὶ τὴ γνῶση. Αὐτὲς οἱ ζωτικᾷ ἀναγκαῖες λειτουργίες ὑπακούουν στοὺς δικούς τους νόμους πού προκύψανε μέσα ἀπ' αὐτὲς τὶς ἴδιες καὶ πού δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς προσεγγίσει καμιά παράλογη ἰδεολογία. Ὁ ἔρωτας, ἡ ἐργασία καὶ ἡ γνῶση δὲν εἶναι «ἰδέες», δὲν εἶναι «πολιτιστικὲς ἀξίες», δὲν εἶναι «πολιτικᾷ προγράμματα» δὲν εἶναι «φρονήματα» ἢ «ὁμολογίες πίστεως». Εἶναι *χειροπια-*

στές *πραγματικότητες* που χωρίς αυτές ή ανθρώπινη κοινωνία δε θα μπορούσε να υπάρξει ούτε για μιὰ μέρα.

"Αν ή ανθρώπινη κοινωνία ήταν οργανωμένη όρθολογικά, τότε φυσικά ό έρωτας, ή εργασία και ή γνώση θα είχαν τόν πρώτο και καθοριστικό λόγο άπέναντι στους ζωτικά αναγκαίους θεσμούς. Σύμφωνα με τή συλλογιστική τής εργοδημοκρατίας θα μπορούσαν ομάδες ανθρώπων να όπλιστούν και να άλληλοεξοτιωθούν άλλες ομάδες ανθρώπων θα μπορούσαν να χαρούν με μυστικιστικές τελετουργίες και πάλι άλλες ομάδες ανθρώπων θα μπορούσαν να τέρπονται συζητώντας για τις ιδεολογίες. Δέ θα μπορούσαν όμως να κυριαρχούν τις βιολογικές βασικές λειτουργίες τής κοινωνίας, να τις εκμεταλλεύονται, να τις μονοπωλούν για τά δικά τους ειδικά συμφέροντα και πέρα άπ' αυτό να άπαγορεύουν σ' αυτές κάθε κυριαρχικό δικαίωμα.

Ό κοινωνικός παραλογισμός στη συμπεριφορά άπέναντι στις δυό ομάδες τής ανθρώπινης δραστηριότητας είναι τεράστιος : "Ένας πολιτικός είναι σε θέση να παραπλανήσει εκατομμύρια ανθρώπους με τήν ύπόσχεση πώς θα έγκαθιδρύσει τήν έλευθερία, δίχως να 'ναι πραγματικά ύποχρεωμένος να τó κάνει. Κανένας δέ ζητάει μιὰ άπόδειξη τής άρμοδιότητάς του ή τού πραγματώσιμου τών ύποσχεσών του. Μπορεί να μεταβάλλει τις ύποσχέσεις του στο άκριβώς αντίθετό τους άπ' τή μιὰ μέρα στην άλλη. Ένας μυστικιστής είναι άνεμπόδιστα σε θέση να γεμίζει τις ανθρώπινες μάζες με τήν πίστη μιās μεταθανάτιας ζωής, δίχως να 'ναι ύποχρεωμένος ν' άποδείξει τίποτα άπ' αυτά που λέει. "Ας μεταφέρουμε λοιπόν τά δικαιώματα ένός πολιτικού ή μυστικιστή σ' ένα μηχανικό τών σιδηροδρόμων. Αυτόν θα τόν κλείναμε άμέσως στη φυλακή ή στο τρελοκομείο αν έβγαζε λόγους έστω και μόνο σε δυό ντουζίνες ανθρώπους που θέλουν να μετακινηθούν άπ' τή μιὰ πόλη στην άλλη, πώς μπορεί να πετάξει στο φεγγάρι. "Ας φανταστούμε άκόμα ότι αυτός ό μηχανικός τών σιδηροδρόμων *άπαιτεί* με τó όπλο στο χέρι να πιστέψουν πώς ό ίσχυρισμός του είναι άληθινός, ή ότι άπειλεί πώς θα κλείσει στη φυλακή τούς ανθρώπους που περιμένουν να μετακινηθούν, έπειδή άρνούνται να τόν πιστέψουν. Ό μηχανικός τών σιδηροδρόμων είναι ύποχρεωμένος να μεταφέρει τούς ανθρώπους

πραγματικά, πρακτικά και άκίνδυνα υπό τó Α στο Β αν θέλει να παραμείνει μηχανικός.

Είναι άπόλυτα άδιάφορο αν ένας άρχιτέκτονας, γιατρός, δάσκαλος, τερναδόρος, παιδαγωγός κλπ. είναι φασίστας, κομμουνιστής, φιλελεύθερος ή χριστιανός, όταν πρόκειται να χτιστεί ένα σχολικό κτίριο, να γιατρευτούν άσθενείς, να κατασκευαστούν σφαίρες ή να άνατραφούν παιδιά. Κανένας άπ' αυτούς τούς εργαζόμενους δέν μπορεί να βγάξει λόγους και να δίνει τρελές ύποσχέσεις στη θέση τής χειροπιαστής, πρακτικής πράξης, δηλαδή να τοποθετεί τή μιὰ πέτρα πάνω στην άλλη και προηγούμενα να 'χει ύπολογίσει έπακριβώς και να 'χει καθορίσει με σχέδια πόσους χώρους πρέπει να 'χει τó σχολείο, που θα πρέπει να 'ναι ό έξαερισμός και που οι έξοδοι και τά παράθυρα, που πρέπει να βρίσκονται τά γραφεία και που ή κουζίνα. Κανένας που εργάζεται πρακτικά δέν μπορεί να έπιτελέσει τó έργο του μέσω μιās φιλελεύθερης, σοσιαλδημοκρατικής, θρησκευτικής, φασιστικής ή κομμουνιστικής ιδεολογίας. Κανένας δέν μπορεί να έπιτρέψει στον έαυτό του να φλυαρεί. Ό καθένας πρέπει να ξέρει άκριβώς τή δουλειά του και να εργάζεται. Ένας ιδεολόγος όμως δέν έχει πάψει να 'ναι ιδεολόγος όταν αυτός ό ίδιος κατεβαίνει άπ' τόν ούρανό στη γή ή όταν προωθεί στον ούρανό τις ψυχές άλλων ανθρώπων. Πολύ καιρό μετά τήν άπόλυτη χρεοκοπία της σε μιὰ κάποια χώρα, μιὰ ομάδα πολιτικών συνεχίζει σε κάποια άλλη χώρα τις παλιές ιδεολογικές της διαμάχες δίχως να 'χει καμιά έπαφή με τις πραγματικές διαδικασίες. Δέ θα 'χαμε καμιά αντίρηση σ' αυτό, αν άρκούνταν με τήν ίκανοποίηση που τούς δίνει ή συζήτηση και δέν προβάλλανε τήν άξίωση να έπιβάλουν σ' άλλους τις ιδεολογίες τους ή άκόμα και να διαμορφώσουν τή μοίρα κάποιων έθνοτήτων.

Κάποτε προσπάθησα να δοκιμάσω στον έαυτό μου τó σύστημα σκέψης τής εργοδημοκρατίας που μόλις τó είχα κάνει παράδειγμα : "Αν τó 1933, που ύποψιαζόμουνα ύποθετικά τήν ύπαρξη μιās καθολικής βιολογικής ένέργειας, ίσχυριζόμουνα δημόσια πώς σίγουρα ύπάρχει μιὰ τέτοια ένέργεια, πώς έχει τή δυνατότητα να καταστρέφει καρκινικούς όγκους, και ταυτόχρονα πώς έχει σχέση με τή βαρύτητα κλπ., θα έπιβεβαίωνα μονάχα τή

σχιζοφρενική διάγνωση υπερδραστήριων ψυχαναλυτών και θα με βάζανε σ' ένα τρελοκομείο. Πάνω στη βάση των βιολογικών έρευνών μου θα μπορούσα να κυκλοφορήσω άπειρες ιδεολογίες μέσα στον κόσμο και θα μπορούσα να ιδρύσω ένα πολιτικό κόμμα, ως ποδυμε έργοδημοκρατικό κόμμα της ελευθερίας· σίγουρα θα τό 'κανα εξίσου καλά με άλλους που έχουν λιγότερα πρακτικά προβλήματα. Χάρη στην επιρροή μου πάνω στους ανθρώπους θα μπορούσα εύκολα να βάλω στο πλάι μου μπράβους και να δώσω σε χιλιάδες ανθρώπους έργοδημοκρατικά διακριτικά. Τουτό δε θα με προσέγγιζε ούτε κατά ένα βήμα στο πρόβλημα του καρκίνου ή στην κατανόηση των κοσμικών αισθήσεων των ανθρώπινων ζώων. Θα είχα τεκμηριώσει θαυμάσια την ιδεολογία μιας έργοδημοκρατίας, τό προτσές όμως της έργοδημοκρατίας που υπάρχει άπ' τή φύση και δε διαφαίνεται θα εξακολουθούσε να παραμένει κρυφό. Έπρεπε για πολλά χρόνια να δουλέψω έντονα, να παρατηρώ, να διορθώνω λάθη, να υπερνικάω τον παραλογισμό μου όσο καλύτερα μπορούσα, ν' αντιλαμβάνομαι γιατί ή βιολογία είναι μηχανιστική και μυστικιστική συνάμα, δίχως να επιπλήττω κανέναν, να διαβάζω βιβλία, να κομματιάζω ποντίκια, να κατεργάζομαι διάφορες ύλες μ' εκατοντάδες διαφορετικούς τρόπους μέχρι που ν' ανακαλύψω πραγματικά την όργόνη, και μόρεσα πρακτικά να τή συγκεντρώσω σε συσσωρευτές και να τή κάνω όρατή. Άφοϋ τό πέτυχα αυτό, τότε μονάχα άπόλυτα κάτω άπ' τήν κυριαρχία της όργανικής ανάπτυξης του εργατικού προτσές μόρεσα να θέσω πρακτικά τό πρόβλημα, αν υπάρχουν θεραπευτικά άποτελέσματα στην όργόνη. Αυτό σημαίνει πως σε κάθε ζωτικά άναγκαία και πρακτική εργασία υπάρχει μια όρθολογική, όργανική ανάπτυξη που δεν μπορεί να ξεπεραστεί ή να υπερπηδηθεί με κανένα μέσο. Σ' αυτό έκφράζεται μια σημαντική βιολογική βασική άρχή, που τήν όνομάζουμε «όργανική ανάπτυξη». Ένα δέντρο πρέπει να 'χει γίνει ένα μέτρο προτοϋ φτάσει στα δυό μέτρα. Ένα παιδί πρέπει να μάθει να διαβάξει προτοϋ μόρεσει να πληροφορηθεί τήν τυπωμένη έκφραση της γνώμης άλλων ανθρώπων. Ένας γιατρός πρέπει πρώτα να μάθει άνατομία προτοϋ μόρεσει να καταλάβει τήν παθολογία. Σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις ή εξέλι-

ξη έξαρτάται από τήν ανάπτυξη του προτσές της εργασίας. Ό εργαζόμενος είναι λειτουργικό όργανο αυτής της εργασίας. Μπορεί να 'ναι καλό ή κακό λειτουργικό όργανο, αυτό όμως δεν έχει καμιά επίπτωση στο καθαυτό προτσές της εργασίας. Το αν ό εν λόγω άνθρωπος είναι καλό ή κακό λειτουργικό όργανο, έξαρτάται ούσιαστικά άπ' τον λίγο ή τον πολύ παραλογισμό που έχει μέσα στη δομή του. Αύτός ό «νόμος της όργανικής ανάπτυξης» λείπει χαρακτηριστικά στις παράλογες λειτουργίες. Ό σκοπός είναι έτοιμος άπ' τά πριν σαν ιδέα, πολδ πριν κουνηθεί έστω κι ένα δάχτυλο. Η δραστηριότητα άκολουθεί μια έτοιμη και προκατασκευασμένη άποψη και κατά συνέπεια σύμφωνα με τήν ούσία της πρέπει να 'ναι παράλογη. Τουτό φαίνεται άλλωστε καθαρά και ξάστερα στο γεγονός ότι άπ' τους παγκόσμια γνωστούς παραλογιστές δεν άπομένει κυριολεκτικά τίποτα που να στέκεται και να μπορούσε κάπως να χρησιμοποιηθεί. Ό νόμος της όργανικής ανάπτυξης έκδηλώνεται καθαρά μέσα στις χιλιετηρίδες σε συσχετισμό με όλες τις ειδικότητες της τεχνολογίας και της επιστήμης. Το έργο του Γαλιλαίου προέκυψε άπ' τήν κριτική του συστήματος του Πτολεμαίου και ήταν συνέχεια του έργου του Κοπέρνικου. Μετά άκολούθησε ό Νεύτων και τον Νεύτωνα τον άκολούθησε ό Κέπλερ. Και με τό καθένα άπ' αυτά τά λειτουργικά όργανα των αντικειμενικών προτσές της φύσης αναπτύχθηκαν πολλές γενιές εργαζόμενων και έρευνητών. Άντίθετα, άπ' τον Άλέξανδρο, τον έπονομαζόμενο Μεγάλο, τον Καίσαρα, τον Νέρωνα, τον Ναπολέοντα κλπ. όχι μόνο δεν άπέμεινε τίποτα, αλλά δε βρίσκουμε ούτε τον έλάχιστο συσχετισμό ανάμεσα στους παραλογιστές, αν δε θεωρήσουμε σαν ένα τέτοιο συσχετισμό τό όνειρο του Ναπολέοντα να γίνει δεύτερος Άλέξανδρος ή Καίσαρας. Έδώ άποκαλύπτεται ό παραλογισμός άπόλυτα σα μια μη βιολογική και μη κοινωνική, μάλλον αντι-βιολογική και αντι-κοινωνική ζωτική λειτουργία. Τοϋ λείπουν τά ούσιαστικά γνωρίσματα των όρθολογικών ζωτικών λειτουργιών όπως τό φύτρωμα, ή ανάπτυξη, ή συνέχεια, ή διαδικαστικότητα, ή διασύνδεση με άλλες λειτουργίες και ή παραγωγικότητα.

"Ας μεταφέρουμε λοιπόν την ενόραση που αποκτήσαμε εδώ, στο πρόβλημα αν ή συναισθηματική πανούκλα μπορεί καταρχή να υπερνικηθεί. Η απάντηση είναι : Ναι. Τα ανθρώπινα ζώα, όσο σαδιστικά, μυστικιστικά, φλύαρα, αδίστακτα, αφρονημάτιστα, θωρακισμένα και επιφανειακά και να 'ναι, μέσα στη λειτουργία της δουλειάς τους φυσιολογικά είναι ύποχρεωμένα να 'ναι ορθολογιστικά. Όπως ακριβώς ο παραλογισμός ξεσπάει και καλλιεργείται στις ιδεολογικές διαδικασίες και στους μυστικισμούς, έτσι κι ο ορθολογισμός του ανθρώπου ένασχολεϊται και καλλιεργείται μέσα στο εργασιακό προτσές. Είναι μέσα στην ουσία του εργασιακού προτσές και κατά συνέπεια του ανθρώπου στην εργασιακή του λειτουργία, το να μην μπορεί να 'ναι παράλογος και φυσιολογικά να 'ναι ύποχρεωμένος να είναι ορθολογιστικός. Ο παραλογισμός λοιπόν αποκλείει ο ίδιος τον εαυτό του γιατί διαταράσσει το προτσές της εργασίας και κάνει απρόσιτο το σκοπό της εργασίας. Η δξεία και ασυμβίβαστη αντίθεση ανάμεσα στη συναισθηματική πανούκλα και στο προτσές της εργασίας εκδηλώνεται ξεκάθαρα με τον παρακάτω τρόπο : Σαν εργαζόμενος μπορεί κανείς να συνεννοηθεί πάντα καλά σε μιὰ συζήτηση για τη λειτουργία της εργασίας με τον όποιο τυχαίο τεχνικό, βιομηχανικό εργάτη, γιατρό κλπ. Μόλις όμως ή κουβέντα έρθει στις ιδεολογίες, ή κατανόηση διαλύεται. Είναι χαρακτηριστικό ότι τόσο πολλοί δικτάτορες και πολιτικοί γενικά κατά κανόνα παραιτούνταν απ' το έργο τους όταν μπαίνανε στο κανάλι της πολιτικής. Ένας παπουτσής που θα βυθιζόταν στη μυστικιστική ιδέα πως είναι ένας θεόσταλτος σωτήρας του λαού, αναπόφευκτα θα έκανε στραβά τη δουλειά του και τελικά θα πέθαινε της πείνας. Αντίθετα ένας πολιτικός μέσα απ' αυτήν ακριβώς τη διαδικασία αποκτά ισχύ και πλούτη. Ο συναισθηματικός παραλογισμός λοιπόν είναι μόνο σε θέση να καταστρέφει την εργασία, δεν είναι ποτέ σε θέση να αποδώσει εργασία.

"Ας εξετάσουμε αυτό τον εργοδημοκρατικό συλλογισμό απ' τη δική του σκοπιά. Πρόκειται εδώ για μιὰ ιδεολογία ή για εξιδανίκευση «της εργασίας»;

Βάζω στον εαυτό μου αυτό το ερώτημα σχετικά με τη δουλειά

μου να διδάσκω γιατρούς και παιδαγωγούς. Για να εξασκήσω το επάγγελμα του γιατρού, του έρευνητή και του δάσκαλου είναι απαραίτητο να ξεχωρίσω τη ζωτικά αναγκαία, ορθολογική εργασία από τη ζωτικά μη αναγκαία, παράλογη ιδεολογία, δηλαδή πρέπει να διαπιστώσω τον ορθολογισμό και τον ορθολογικά ενεργούντα χαρακτήρα της εργασίας. Δεν μπορώ να αποσπάσω το φοιτητή μου της φυτοθεραπείας από μιὰ πρακτική δυσκολία της δομής ή της δουλειάς του πάνω στον άσθενή, παρηγορώντας τον για ένα καλύτερο «άλλο κόσμο» ή ονομάζοντάς τον «στρατάρχη της φυτοθεραπείας». Ο τίτλος του στρατάρχη δε θα του προσέδιδε ούτε την ελάχιστη ικανότητα να ξεπερνάει πραγματικές δυσκολίες. Ονομάζοντάς τον έτσι θα τον έβαζα μονάχα σε κίνδυνο και θα τον έσπρωχνα στη δυστυχία. Πρέπει να του μεταδώσω όλη την αλήθεια για τις αδυναμίες και τα λάθη του. Πρέπει να τον μάθω να τα βρίσκει ο ίδιος. Πάνω σ' αυτό εξαρτιέμαι απ' την πορεία της δικής μου ανάπτυξης και των δικών μου πρακτικών εμπειριών. Δεν έχω την ιδεολογία πως πρέπει να 'μαι ορθολογικός για ήθικους ή άλλους λόγους. Η εργασία μου με αναγκάζει αντικειμενικά να συμπεριφερόμαι ορθολογικά. Θα λιμοκτονούσα αν δεν επιδίωκα να ενεργώ ορθολογικά. Η εργασία μου με διορθώνει άμέσως όταν αναπτύσσω τάσεις ν' αποφύγω με αυταπάτες τις δυσκολίες, γιατί με αυταπάτες δεν μπορώ να εξαλείψω καμιά βιοπαθητική παραλυσία, όπως κι ένας μηχανικός, ένας αρχιτέκτονας, ένας αγρότης ή δάσκαλος δεν μπορεί να εκτελέσει με αυταπάτες την εργασία του. Υπάρχει μέσα μου αντικειμενικά κι ανεξάρτητα από μένα κι από τη συναισθηματική πανούκλα. Δε διατάζω το μαθητή να 'ναι ορθολογικός, γιατί αυτό δε θα ώφελοϋσε σε τίποτα. Τον ανατρέφω όμως προς την κατεύθυνση αυτή και του συνιστώ για το δικό του συμφέρον να ξεχωρίζει μέσα του και μέσα στον κόσμο το ορθολογικό από το παράλογο, βασιζόμενος σε πρακτικές εργασιακές διαδικασίες, να προωθει το πρώτο και να αναχαιτίζει το δεύτερο. Είναι λοιπόν βασικό γνώρισμα της συναισθηματικής πανούκλας μέσα στην κοινωνική ζωή, να αποφεύγει τις δυσκολίες της εϋθύνης της καθημερινής ζωής και της εργασίας καταφεύγοντας στην ιδεολογία, στο μυστικισμό, στην κοινότητα ή στα πολιτικά κόμματα.

Τὸ δεδομένο ποὺ βρήκαμε ἐδῶ εἶναι βασικά καινούργιο. Καινούργιος δὲν εἶναι ὁ ὀρθολογισμὸς τῆς ἐργασίας, οὔτε ἡ ὀρθολογικὴ τῆς ἐπίδραση πάνω στὸν ἐργαζόμενον, ἀλλὰ τὸ σταθερὰ δεδομένο πῶς τοῦτο ὑπάρχει ἀπ' ἐαυτοῦ εἴτε τὸ ξέρω ἐγὼ εἴτε ὄχι. Εἶναι καλύτερα ὅταν τὸ ξέρω. Τότε μπορῶ νὰ γίνω ἓνα μὲ τὴν ὀρθολογικὴ ὀργανικὴ ἀνάπτυξη. Αὐτὸ τὸ σταθερὸ δεδομένο εἶναι καινούργιο καὶ γιὰ τὴν ψυχολογία καὶ γιὰ τὴν κοινωνιολογία· γιὰ τὴν κοινωνιολογία εἶναι καινούργιο γιατί αὐτὴ ἴσαμε τώρα θεωροῦσε ὀρθολογικὲς τὶς παράλογες ἐνασχολήσεις τοῦ δημόσιου, καὶ γιὰ τὴν ψυχολογία ἐπειδὴ δὲν ἀμφέβαλλε γιὰ τὸν ὀρθολογισμὸ τῆς κοινωνίας.

5. Ἡ ζωτικὰ ἀναγκαῖα καὶ ἡ ἄλλη ἐργασία

Ὅσο πιὸ βαθιὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴν οὐσία τῆς φυσικῆς ἐργοδημοκρατίας, τόσο περισσότερο κακὸ ἀνακαλύπτουμε πῶς προκάλεσαν στὴν ἀνθρώπινη σκέψη οἱ πολιτικὲς ἰδεολογίες. Ἄς προσπαθήσουμε νὰ ἐκθέσουμε αὐτὸ τὸν ἰσχυρισμὸ στὸ περιεχόμενο τῆς ἔννοιας τῆς ἐργασίας.

ἴσαμε τώρα ἀντιπαραθέσαμε στὴν πολιτικὴ ἰδεολογία τὴν ἐργασία καὶ ταυτίσαμε τὴν ἐργασία μὲ τὸν «ὀρθολογισμὸ» καὶ τὴν πολιτικὴ ἰδεολογία μὲ τὸν «παραλογισμὸ». Ὡστόσο ἡ ζωντανὴ ζωὴ δὲν εἶναι ποτὲ μηχανικὴ. Μ' αὐτὴ τὴν ἀντιπαραθέση πιάνουμε τὸν ἐαυτὸ μας νὰ ἔχει εἰσάγει ἓνα νέο χαρακτηριστικὸ μαῦρο - ἄσπρο. Αὐτὴ ἡ χοντρικὴ ἀντιπαραθέση ἦταν δικαιολογημένη στὸ βαθμὸ ποὺ ἡ πολιτικὴ οὐσιαστικὰ εἶναι πράγματι παράλογη καὶ σὲ σύγκριση μαζί τῆς ἡ ἐργασία εἶναι οὐσιαστικὰ ὀρθολογικὴ. Ἀ.χ. τὸ χτίσιμο ἑνὸς καζίνο εἶναι ἢ ὄχι ἐργασία; Τὸ παράδειγμα αὐτὸ μᾶς ἀναγκάζει νὰ ξεχωρίσουμε καλὰ τὴ ζωτικὰ ἀναγκαῖα ἐργασία ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐργασία. Μὲ τὸ «ζωτικὰ ἀναγκαῖα ἐργασία» πρέπει νὰ ἐννοήσουμε κάθε εἶδους ἐργασία ποὺ εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ διατηρηθεῖ ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ ὁ κοινωνικὸς μηχανισμὸς. Κάθε ἐργασία λοιπὸν ποὺ ἡ ἔλλειψή τῆς θὰ ἐβλάπτε ἢ θὰ παρεμπόδιζε τὸ προτσὲς τῆς ζωῆς εἶναι ζωτικὰ ἀναγκαῖα. Ἀντίθετα κάθε ἐργασία ποὺ ἡ ἔλλειψή

τῆς δὲ θ' ἄλλαξε σὲ τίποτα τὴν πορεία τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς δὲν εἶναι ζωτικὰ ἀναγκαῖα. Σὰ μὴ-ἐργασία πρέπει νὰ χαρακτηρίσουμε κάθε ἐνασχόληση ποὺ βλάπτει τὸ προτσὲς τῆς ζωῆς.

Ἡ πολιτικὴ ἰδεολογία τῶν κυρίαρχων ἀλλὰ μὴ ἐργαζόμενων τάξεων στὸ πέρασμα πολλῶν αἰώνων ἐκτίμησε ἐλάχιστα τὴ ζωτικὰ ἀναγκαῖα ἐργασία καὶ θεώρησε τὴ μὴ-ἐργασία σὰν ἓνα γνῶρισμα τῶν εὐγενῶν. Σ' αὐτὸ ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδεολογία ὅλων τῶν ἀποχρώσεων ἀντέδρασε ἀντιστρέφοντας τὴν ἀξιολόγηση μ' ἓνα μηχανικὸ τρόπο: Αὐτὴ θεώρησε λοιπὸν σὰν «ἐργασία» ἀκριβῶς ἐκεῖνες τὶς περιορισμένες ἐνασχολήσεις ποὺ ἐλάχιστα ἐκτιμοῦνταν στὸ φεουδαλισμὸ, οὐσιαστικὰ δηλαδὴ τὴ χειροτεχνία. Ἀντίθετα κάθε ἐνασχόληση μέσα στὴν κυρίαρχη τάξη θεωροῦνταν σὰ μὴ-ἐργασία. Αὐτὴ ἡ μηχανικὴ ἀντιστροφή τῆς ἰδεολογικῆς ἀξιολόγησης συμφωνοῦσε βέβαια ἀπόλυτα μὲ τὴν πολιτικὴ ἔννοια τῶν δυὸ κοινωνικῶν τάξεων, τῶν κυρίαρχων καὶ τῶν κυριαρχούμενων, ποὺ ἦταν ἀπόλυτα διαχωρισμένες ἀναμεταξύ τους οἰκονομικὰ καὶ προσωπικὰ. Ἀπὸ καθαρὰ οἰκονομικὴ ἄποψη ἡ κοινωνία μποροῦσε λοιπὸν πραγματικὰ νὰ διαιρεθεῖ σὲ «ἰδιοκτῆτες κεφαλαίου» καὶ σὲ «ἰδιοκτῆτες τοῦ ἐμπορεύματος - ἐργατικὴ δύναμη». Ἀπεναντίας ἀπ' τὴ σκοπιὰ τῆς βιο-κοινωνιολογίας δὲν μποροῦν νὰ χαρακτηροῦν ἀπόλυτα εὐκρινῆ ταξικὰ ὄρια, οὔτε ἰδεολογικὰ οὔτε ψυχολογικὰ καὶ καθόλου ὅσο ἀφορᾷ τὴν ἐργασία. Ἡ ἀνακάλυψη τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἰδεολογία μιᾶς ὁμάδας ἀνθρώπων δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ συμφωνεῖ μὲ τὴν οἰκονομικὴ τῆς θέση, καὶ μάλιστα ὅτι ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἡ ἰδεολογικὴ θέση συχνὰ ἀντιδιαστέλλονται ἔντονα, μᾶς βοήθησε νὰ κατανοήσουμε τὸ φασιστικὸ κίνημα ποὺ ἴσαμε τότε εἶχε μείνει ἀκατανόητο. Τὸ 1930 ἔγινε φανερὸ πῶς ὑπάρχει μιὰ διάσταση ἀνάμεσα στὴν ἰδεολογία καὶ στὴν οἰκονομία καὶ πῶς ἡ ἰδεολογία ἑνὸς στρώματος τοῦ πληθυσμοῦ μπορεῖ ν' ἀναπτυχθεῖ σὲ μιὰ κοινωνικὴ δύναμη ἀνεξάρτητη ἀπ' τὴν κοινωνικὴ θέση τῶν τάξεων.

Τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπάρχουν βασικὲς βιολογικὲς λειτουργίες τοῦ ἀνθρώπινου ζώου ποὺ δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση μὲ οἰκονομικὲς στραωματώσεις τῶν τάξεων ποὺ διασταυρῶνουν καὶ διασχίζουν

τά ταξικά όρια, αποδείχτηκε καταρχή για την καταπίεση τής φυσικής έρωτικής ζωής τών παιδιών και τών νέων. 'Η καταπίεση τής έρωτικής ζωής δέν αφορά μόνο όλα τά στρώματα και τις τάξεις κάθε πατριαρχικής κοινωνίας· περισσότερο αυτή ή καταπίεση εκδηλώνεται έντονα άκριβώς στις κυρίαρχες τάξεις παρά στις κυριαρχούμενες. 'Η γενετησιο-οικονομία μπόρεσε μάλιστα ν' αποδείξει πώς ένα μεγάλο μέρος του σαδισμού που χρησιμοποιεί μιá κυρίαρχη τάξη για νά καταπίεσει και νά εκμεταλλευτεί άλλες τάξεις, πρέπει ούσιαστικά νά καταγραφεί στο σαδισμό που πηγάζει άπ' τήν καταπιεσμένη σεξουαλικότητα. 'Η συνάφεια σαδισμού, σεξουαλικής καταπίεσης και ταξικής καταπίεσης εκφράστηκε υπέροχα στο *Τίλλ Ούλενσπηνγκελ* του Ντέ Κόστερς.

Οί πραγματικές κοινωνικές λειτουργίες τής εργασίας διατέμνουν και διασχίζουν τά πολιτικά-ιδεολογικά ταξικά όρια. Στα σοσιαλιστικά κόμματα έβρισκε κανείς πολλούς πολιτικούς ήγέτες που δέν είχαν προσφέρει ποτέ ζωτικά άναγκαία εργασία και δέν ήξεραν τίποτα για τό εργατικό προτσές. 'Ηταν συνηθισμένο φαινόμενο ένας εργάτης νά εγκαταλείπει τήν εργασία του μόλις προωθούνταν σέ πολιτικό στέλεχος. 'Απ' τήν άλλη μεριά οί τάξεις που ό πολιτικός σοσιαλισμός τις διαχώριζε άπό τους εργάτες σάν «κυρίαρχες, μη εργαζόμενες» τάξεις, περιλάμβαναν σημαντικούς εργατικούς συλλόγους. Το παράδειγμα που διαδηλώνει καλύτερα άπ' όλα τήν τυφλότητα τών τυπικών πολιτικών ιδεολογιών ν' αντιμετώπισουν τήν πραγματικότητα, είναι ότι οί πυρήνες τής πολιτικής αντίδρασης, στην Αυστρία λ.χ. στρατολογούνταν άπ' τους κύκλους του πολυτεχνείου. Κανείς δέ θ' άρνηθεί πώς οί τεχνικοί αντιπροσωπεύουν ζωτικά άναγκαία εργασία. Αυτοί οί τεχνικοί ήταν μηχανικοί στα όρυχεία, κατασκευαστές σιδηροδρόμων, άεροπλάνων, γεφυρών, δημόσιων κτιρίων κλπ.

"Ας μεταφέρουμε λοιπόν αυτή τήν εργοδονημοκρατική κριτική στην έννοια του καπιταλιστή: Για τήν πολιτική ιδεολογία ό καπιταλιστής ήταν ή «ό άρχηγός τής οικονομίας» ή «τό μη εργαζόμενο παράσιτο». Κι οί δυό αντίληψεις ήταν μηχανικές, ιδεολογικές, πολιτικά-άπατηλές, μη έπιστημονικές. 'Υπάρχουν

εργαζόμενοι και μη εργαζόμενοι καπιταλιστές. 'Υπάρχουν καπιταλιστές που ή εργασία τους είναι ζωτικά άναγκαία και άλλοι που ή εργασία τους είναι περιττή. 'Εδώ μās είναι έντελώς άδιάφορο σέ ποιά πολιτική κατεύθυνση ή ιδεολογία πρόσκειται ό ένας ή ό άλλος καπιταλιστής. 'Η αντίθεση εργασίας και πολιτικής αφορά τόν καπιταλιστή εξίσου όπως και τό μισθωτό εργάτη, σ' ένα και τό αυτό πρόσωπο. "Όπως ένας οικοδόμος μπορεί νά 'ναι φασίστας, έτσι κι ένας καπιταλιστής θά μπορούσε νά 'ναι σοσιαλιστής. Πήραμε λοιπόν τό σίγουρο δεδομένο πώς μέσα στο κοινωνικό χάος δέν είναι δυνατό νά υπάρξει ένας προσανατολισμός, που νά βασίζεται σέ πολιτικές ιδεολογίες, αντίθετα ή συλλογιστική τής εργοδονημοκρατίας που *είναι προσανατολισμένη στην εργασία* δίνει τή δυνατότητα ενός συγκεκριμένου προσανατολισμού. Σύμφωνα μ' αυτόν ή πολιτική τάξη τών καπιταλιστών διασπάται άπ' τήν άποψη τής ζωτικά άναγκαίας εργασίας σέ δυό αντίτιθέμενες μεταξύ τους ομάδες, του επιχειρηματία που εργάζεται, σχεδιάζει και παράγει ό ίδιος, και του κατόχου κεφαλαίων που δέν εργάζεται, που δέ σχεδιάζει και που βάζει άλλους νά εργαστούν για νά κερδίσει αυτός. "Ενας Χένρυ Φόρντ μπορεί νά 'χει τήν άλφα ή τή βήτα πολιτική άποψη, μπορεί νά 'ναι ιδεολογικά άγγελος ή τέρας: αυτό δέν αλλάζει τίποτα στο γεγονός πώς ήταν ό πρώτος άμερικανός κατασκευαστής αυτοκινήτου και άλλαξε άπόλυτα τήν τεχνική όψη τής 'Αμερικής. 'Ο "Εντισον άναμφίβολα ήταν πολιτικά-ιδεολογικά καπιταλιστής. Θά 'θελα όμως νά γνωρίσω τό πολιτικό εργατικό στέλεχος που νά μη χρησιμοποιήσε τήν πυρακτωμένη λάμπα που τήν κατασκεύασε προσωπικά ό Τόμας "Εντισον, ή που θά τολμούσε νά ισχυριστεί δημόσια πώς ό "Εντισον ήταν ένα μη εργαζόμενο παράσιτο τής κοινωνίας. Το ίδιο ισχύει άπό τή σκοπιά τής εργοδονημοκρατίας για τους άδελφους Ράιτ, για τόν Γιούνκερς, τόν Ράιχερτ, τόν Τσάις: θά μπορούσαμε ν' αναφέρουμε πολλούς άκόμα. 'Απέναντι σ' αυτό τόν καπιταλιστή που εργάζεται προσωπικά και έμπράγματα υπάρχει ό κάτοχος κεφαλαίων που πραγματικά δέν εργάζεται και μόνο κερδοσκοπεί. Σε σχέση με τήν εργασία δέν άποτελεί κανένα ξεχωρο ταξικό τύπο, γιατί καταρχή είναι ταυτόσημος μ' έναν όποιο τυχαίο σοσιαλιστή γραφειοκρά-

τη του κόμματος που κάθεται σε κάποιο γραφείο, απ' το οποίο καθορίζει «την πολιτική της εργατικής τάξης». Άρκετά καταστροφικά βιωθήκαμε τους μη εργαζόμενους κατόχους κεφαλαίων, ώστε να μην προσανατολιζόμαστε πιά σε ιδεολογικές έννοιες αλλά σε πρακτικές δραστηριότητες.

Άπ' τη σκοπιά της ζωτικά αναγκαίας εργασίας συμπληρώνονται και μεταβάλλονται πολλές παμπάλαιες έννοιες της πολιτικής και των «πολιτικών επιστημών» που εξαρτώνται απ' αυτήν. Η έννοια του «εργάτη» πρέπει να επεκταθεί. Η έννοια των οικονομικών τάξεων συμπληρώνεται με το δεδομένο της ανθρώπινης δομής και έτσι περιορίζεται εξαιρετικά ή κοινωνική του σπουδαιότητα.

Παρακάτω θα εκθέσουμε τις σημαντικές μεταβολές στις έννοιες που συνωθούνται από τα βασικά νέου είδους κοινωνικά γεγονότα καθώς κι από την ανακάλυψη του δεδομένου της φυσικής εργοδονημοκρατίας. Ξέρω πολύ καλά ότι ο Άλφα και ο Βήτα πολιτικός ιδεολόγος ακούγοντας αυτή την αλλαγή θα βγάλει ένα πολύ αξιοπρεπές ξεφωνητό. Αυτό δε θ' αλλάξει τίποτα στην πραγματικότητα των καταστάσεων και των διαδικασιών είτε αυτός πιάσει το πιστόλι είτε όχι. Καμιά πολιτική διαδικασία, όποια και να 'ναι ή έκτασή της, καμιά εκτέλεση εκατοντάδων «ιστών» δε θ' αλλάξει τίποτα στο γεγονός πως ένας γιατρός ή τεχνικός, παιδαγωγός ή αγρότης στην Άμερική, τις Ινδίες, τη Γερμανία, ή όπουδήποτε άλλοι επιτελεί ζωτικά αναγκαία εργασία και στην πρακτική καθημερινότητα επιτελεί καλύτερα ή χειρότερα άπειρα περισσότερα για την πορεία του προτσές της ζωής απ' ότι επιτέλεσε εστω και κατά προσέγγιση ολόκληρη ή Κομιντέρν από το 1923. Με τη διάλυση της Κομιντέρν το 1943 δεν άλλαξε σε τίποτα ή ζωή των ανθρώπων. Φανταστείτε μονάχα στην Κίνα ή στην Άμερική σε μια καθορισμένη μέρα να βγαίνανε απ' το κοινωνικό προτσές όλοι οι δάσκαλοι ή όλοι οι γιατροί!

Η ιστορία των τελευταίων είκοσι ετών δεν άφησε καμιά αμφιβολία ότι ή *κομματική-ιδεολογική* «κατάργηση των ταξικών αντιθέσεων», «ή εγκαθίδρυση της λαϊκής κοινότητας», «ή προάσπιση της ελευθερίας και της αξιοπρέπειας» κλπ., όχι μόνο

δεν άλλαξε τίποτα στην ύπαρξη των ταξικών αντιθέσεων, στη διάσπαση της ανθρώπινης κοινότητας και στην καταπίεση της ελευθερίας και της αξιοπρέπειας, αλλά μάλλον τις αποκορύφωσαν και τις δξυναν καταστροφικά. Η φυσικοεπιστημονική επίλυση της κοινωνικής τραγωδίας του ανθρώπινου ζώου πρέπει επομένως ν' αρχίσει με τη διευθέτηση και τη διόρθωση εκείνων των κομματικοϊδεολογικών εννοιών που κάνουν τη διάσπαση της ανθρώπινης κοινωνίας μόνιμο φαινόμενο.

Η εργοδονημοκρατία δεν περιορίζει την έννοια «εργάτης» στο βιομηχανικό εργάτη για να μην παρανοηθεί ονομάζει *εργαζόμενους* όλους όσους επιτελούν μια ζωτικά αναγκαία κοινωνική εργασία. Η έννοια της «εργατικής τάξης», που πολιτικά-ιδεολογικά είναι περιορισμένη στη βιομηχανική εργασία, απομάκρυνε το βιομηχανικό εργάτη από τον τεχνικό και τον παιδαγωγό κι έφερε μεταξύ τους έχθρικά αντιμέτωπους τους εκπρόσωπους από διάφορες ζωτικά αναγκαίες εργασιακές διαδικασίες. Αυτή ή ιδεολογία είχε κατορθώσει μάλιστα να καθυποτάξει τους γιατρούς και τους δασκάλους στο «επαναστατικό προλεταριάτο», θεωρώντας τους περίπου σά «δούλους της αστικής τάξης». Έναντία της αντιστάθηκαν όχι μόνο οι γιατροί και οι δάσκαλοι αλλά και το βιομηχανικό προλεταριάτο. Αυτό είναι ευνόητο γιατί ή εμπράγματη-πρακτική σύνδεση και ο συνασπισμός ανάμεσα στους γιατρούς ενός βιομηχανικού τόπου και τους εργάτες στα εργοστάσια είναι πολύ πιό βαθιά και σοβαρά από τη σύνδεση ανάμεσα στους βιομηχανικούς εργάτες και τους πολιτικούς φορείς της εξουσίας. Μιάς και ή εργαζόμενη κοινότητα και ή περιπλοκότητα των διάφορων κλάδων της ζωτικά αναγκαίας εργασίας έχει ωριμάσει φυσικά και τρέφεται από φυσικά συμφέροντα, είναι από μόνη της σε θέση να εργαστεί αντίθετα προς την πολιτική διάσπαση. Είναι φανερό: "Αν μια ζωτικά αναγκαία ομάδα βιομηχανικών εργατών υποβιβάσει μια εξέισου ζωτικά αναγκαία ομάδα γιατρών, τεχνικών, ή δασκάλων σε «άπηρέτη» και αυτοπροβιβάζεται ή ίδια σε «άφηντικό», τότε οι δάσκαλοι, οι γιατροί και οι τεχνικοί καταφεύγουν στις άγκάλες του ρατσιστικού υπερανθρωπισμού επειδή δε θέλουν να 'ναι άπηρέτες, ούτε καν άπηρέτες του επαναστατικού προλεταριά-

του» και τὸ ἐπαναστατικὸ προλεταριάτο καταφεύγει σὲ ἀγκάλες τοῦ πολιτικοῦ κόμματος ἢ τοῦ συνδικαλισμοῦ, ποὺ δὲν τοῦ φορτῶνει καμιὰ εὐθύνη καὶ τὸ γεμίζει μὲ τὴν αὐταπάτη τῆς «ἡγετικῆς τάξης». Τοῦτο δὲν ἀλλάζει τίποτα στὸ γεγονός ὅτι αὐτὴ ἢ «ἡγετικὴ τάξη», ὅπως τὸ ἔχει δείξει ξεκάθαρα, δὲν εἶναι σὲ θέση ν' ἀναλάβει πραγματικὰ κοινωνικὴ εὐθύνη κι ὅτι μάλιστα ἐφαρμόζει τὸ ρατσιστικὸ μίσος, ὅπως στὴν Ἀμερικὴ ὅπου τὰ συνδικάτα τῶν *λευκῶν* ἐργατῶν ἀπαγορεύουν τὴν εἴσοδο στοὺς *μαύρους* ἐργάτες.

Ἔτσι αὐτὰ εἶναι ἐπίδραση σταθερὰ χρησιμοποιούμενων κομματικοῖδεολογικῶν ἐννοιῶν, ποὺ κάτω ἀπ' τὴν κυριαρχία τους πνίγεται ἡ κοινότητα ποὺ συστάθηκε μὲ τὴν ἐργασία. Ἐπομένως μονάχα ἡ ἐννοια τοῦ *ἐργαζόμενου* ποὺ προσφέρει *ζωτικὰ ἀναγκαία ἐργασία* εἶναι σὲ θέση νὰ ξεπεράσει τὸ χάσμα καὶ νὰ ἐναρμονίσει τοὺς κοινωνικοὺς συνασπισμοὺς μὲ τὶς ὀργανώσεις τῆς *ζωτικῆς ἀναγκαίας ἐργασίας*.

Μποροῦμε νὰ ποῦμε ἀπ' τὰ πρὶν πῶς αὐτὴ ἡ ἀποσαφήνιση τῶν ἐννοιῶν δὲ θ' ἀρέσει στοὺς ιδεολόγους τῶν κομμάτων. Μποροῦμε νὰ ἴμαστε ἐξίσου σίγουροι πῶς ἀπὸ τὴν τοποθέτηση σ' αὐτὴ τὴν ἀποσαφήνιση τῶν ἐννοιῶν θὰ διαχωριστεῖ ξεκάθαρα ἡ ιδεολογικὴ ἡρα ἀπ' τὸ πρακτικὸ σιτάρι, αὐθόρμητα καὶ δίχως νὰ ἐπέμβει κανένας ἐξουσιαστικὸς μηχανισμὸς. Ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἀποδεχτεῖ καὶ θὰ ὑποστηρίξει τὴ φυσικὴ ἐργατικὴ κοινότητα ποὺ καθορίζεται αὐστηρὰ ἀπὸ τὴν περιπλοκότητα κάθε *ζωτικῆς ἀναγκαίας ἐργασίας*, θὰ ἔναι πρακτικὸ σιτάρι. Ἀντίθετα ἐκεῖνος ποὺ θὰ θεωρήσει πῶς σημαντικὲς τὶς κομματικὲς ιδεολογίες καὶ ἐννοιες ποὺ ὑπάρχουν μέσα στὴν κοινωνία μας, ἀπὸ τὴν κοινότητα ὅλων τῶν ἐργαζόμενων, αὐτὸς μὲ κάθε εἶδος προφάσεις θὰ κάνει θόρυβο καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο θ' ἀποδείξει πῶς εἶναι ἡρα. Ἡ ἀποσαφήνιση τῶν ἐννοιῶν ὅμως θὰ ἔχει ν' ἀντιμετωπίσει τὴ φυσικὰ ὑπάρχουσα γνώση γιὰ τὶς συνάψεις κι ἐπομένως καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ διαμορφώσει τὴν κοινωνικὴ ζωὴ σύμφωνα μὲ τὴ στενὴ σύνδεση ὅλων τῶν κλάδων ἐργασίας.

Σ' αὐτὴ τὴ συζήτηση τῆς ἐννοιας τοῦ ἐργάτη ἀκολούθησα μονάχα τὴ λογικὴ συλλογιστικὴ τῆς ἐργοδημοκρατίας. Ἡ *ἡμῶν ὑποχρεωμένος* νὰ φτάσω στὸ συμπέρασμα ποὺ διέγραψα, εἶτε

τὸ ἔθελα εἶτε ὄχι· γιὰ ἓνα πολὺ ἀπλὸ λόγο : Τὸν καιρὸ ἀκριβῶς ποὺ κατέγραφα αὐτὲς τὶς σελίδες, εἶχα τὸ πρόβλημα νὰ φτιάξω πίνακες καὶ τραπέζια γιὰ τὸ *Ἔργο*¹. Δὲν εἶμαι ἐπιπλοποιὸς κι ἐπομένως δὲν μπορῶ νὰ κατασκευάζω τραπέζια. Δὲν εἶμαι οὔτε ζωγράφος κι ἐπομένως δὲν μπορῶ νὰ φτιάξω καλὲς ἐπιγραφές. Τὰ ἐργαστήρια ὅμως χρειάζονται *πάγκους*. Ἐπομένως ἤμουν ὑποχρεωμένος νὰ ἀναζητήσω ἓναν ἐπιπλοποιὸ κι ἓνα *μπογιατζή* καὶ νὰ συζητήσω μαζί τους στὸ ἴδιο ἀνθρώπινο ἐπίπεδο, πῶς θὰ ἔναι καλύτερα νὰ κατασκευαστοῦν καὶ νὰ βαφοῦν οἱ *πάγκοι*. Δίχως τὴ δική τους πρακτικὴ κι ἐμπειρὴ συμβουλὴ δὲ θὰ μπορούσα νὰ προχωρήσω. Ἦταν ἐντελῶς ἀδιάφορο ἂν στὴ δουλειὰ αὐτὴ θεωροῦσα ἢ ὄχι ἐγὼ ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸ μου σὰ σοφολογιότατο ἀκαδημαϊκὸ καὶ ἐρευνητὴ τῆς φύσης· κι ἦταν ἐξίσου ἀδιάφορο ἂν ὁ *μπογιατζής* ἢ ὁ *ἐπιπλοποιὸς* εἶχε αὐτὴ ἢ τὴν ἄλλη «ἀποψη» γιὰ τὸ φασισμό ἢ τὸ Νιὸ Ντὴλ. Ὁ *ἐπιπλοποιὸς* δὲν μπορούσε νὰ μὲ θεωρήσει σὰν «ὑπηρέτη τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου» καὶ ὁ *μπογιατζής* δὲν μπορούσε νὰ μὲ θεωρήσει σὰν ἓναν ἐξαιρετικὰ περιττὸ «διανοούμενο». Τὸ προτσὲς τῆς ἐργασίας μᾶς ἀνάγκαζε ν' ἀνταλλάξουμε γνώση καὶ πείρα. Ὁ *μπογιατζής* λ.χ. ἔπρεπε, γιὰ νὰ μὴ δουλεύει μηχανικὰ καὶ ἄσχημα, νὰ καταλάβει τὸ γνῶρισμά μας τῆς *λειτουργικῆς μεθόδου* ἐρευνας, καὶ φλέγονταν ἀπὸ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν ἐργασία ὅταν ἔμαθε τὸ νόημά της. Ἐγὼ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ἔμαθα ἀπ' τὸν *μπογιατζή* καὶ τὸν *ἐπιπλοποιὸ* πολλὰ πράγματα γιὰ τὸ φτιάξιμο τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τραπέζιων ποὺ μποροῦν νὰ ἐκφράσουν σωστὰ πρὸς τὰ ἔξω τὴ λειτουργία τοῦ διδασκῆριου.

Αὐτὸ τὸ παράδειγμα τῆς ἐμπράγματης-ὀρθολογικῆς διασύνδεσης τῶν κλάδων ἐργασίας εἶναι ἀρκετὰ ἐναργές, γιὰ ν' ἀντιληφθοῦμε καλύτερα τὸν ἀβυσσαλέο παραλογισμὸ ποὺ κυριαρχεῖ στὴ διαμόρφωση τῆς κοινῆς γνώμης, ἀποσκοπώντας ἔτσι ὀλικά τὴ φυσικὴ διαδικασία τῆς ἐργασίας. Ἐγὼ καταλάβαινα τὴν ὀρθολογιστικὴ συλλογιστικὴ τῆς ἐργοδημοκρατίας τόσο καλύτερα,

1. Τὸ σπίτι καὶ τὸ ἐργαστήριό ἐρευνῶν τοῦ Ράιχ στὸ Rangeley, Maine.

δσο πιδ συγκεκριμένα ζητοῦσα νά συλλογιστώ τήν πορεία τῆς ἐργασίας μου μέσα στη διασύνδεσή της με ἄλλους κλάδους ἐργασίας. Δέν ὑπῆρχε καμιᾶ ἀμφιβολία: Ἡ διαδικασία τῆς ἐργασίας προχωροῦσε καλᾶ ὅταν ἐγὼ ἐπαιρνα διδάγματα ἀπ' τοὺς κατασκευαστὲς μικροσκοπιῶν κι ἀπὸ τὸν ἠλεκτρονικό, κι ὅταν αὐτοὶ πάλι διδάσκονταν ἀπὸ μένα γιὰ τὴ λειτουργία ἐνὸς φακοῦ ἢ ἐνὸς ἠλεκτρικοῦ μηχανισμοῦ στὴν ἰδιαίτερη ὀργανική-φυσική ἐφαρμογή του. Δὲ θὰ μπορούσα νά κάνω οὔτε βῆμα στὴν ἐρευνα τῆς ὀργάνης δίχως τὸν ὑαλοργό καὶ τὸν ἠλεκτρονικό· κι ὁ ἠλεκτρονικός κι ὁ ὑαλοργός πάλι παλεύανε σκληρὰ μετὰ ἄλλα προβλήματα τῆς θεωρίας τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ποὺ ἀναζητοῦν τὴ λύση τους ἐδῶ κι ἐκεῖ μετὴν ἀνακάλυψη τῆς ὀργάνης.

Τὸ αὐτονόητο αὐτὸ γεγονὸς τῆς διασύνδεσης τῶν ἐργασιῶν τὸ ἐξέθεσα σκόπιμα πλατιά μετὰ ἀπλοϊκὸ τρόπο, γιὰτὶ ἔχω πειστεῖ πὼς ὅσο ἀπλὰ καὶ νὰ ἴναι τὰ πράγματα, ὥστόσο γιὰ τοὺς ἐργαζόμενους φαίνονται ξένα καὶ καινούργια. Αὐτὸ βέβαια φαίνεται ἀπίστευτο, εἶναι ὅμως ἀληθινὸ καὶ εὐνόητο. Ἡ κατάσταση τῆς φυσικῆς διασύνδεσης καὶ τῆς ἀλληλοεξάρτησης ὄλων τῶν διαδικασιῶν τῆς ἐργασίας δέν εἶναι σαφῆς καὶ ἀπλή μέσα στη σκέψη καὶ στὴν αἴσθησι τῶν ἐργαζόμενων. Ὁ κάθε ἐργαζόμενος γνωρίζει βέβαια αὐτὴ τὴ διασύνδεση καθαρὰ πρακτικὰ καὶ αὐτόματα ἐξαιτίας τῆς ἐργασίας του, τοῦ φαίνεται ὅμως περίεργο, ὅταν τοῦ λέμε ὅτι ἡ κοινωνία δὲ θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει δίχως τὴ δική του ἐργασία, ἢ πὼς εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωση τῆς ἐργασίας του. Αὐτὸ τὸ χάσμα ἀνάμεσα στὴ ζωτικὰ ἀναγκαῖα δραστηριότητα καὶ στὴν ἐπίγνωση τῆς εὐθύνης γι' αὐτὴ τὴ δραστηριότητα προέκυψε καὶ διατηρεῖται συνέχεια μετὰ τὸ πολιτικὸ σύστημα τῶν ἰδεολογιῶν ποὺ διασπᾶ τὸν ἄνθρωπο τῆς δουλειᾶς σ' ἓνα πρακτικὰ ἐνεργὸ ὀργανισμό καὶ σ' ἓναν ἄλλο ὀργανισμό ποὺ καλλιεργεῖ παράλογα φρονήματα. Κι αὐτὸς ὁ ἰσχυρισμὸς ἦχε περίεργα καὶ ξένα. Μποροῦμε ὅμως εὐκόλα νὰ πειστοῦμε γιὰ τὴν ὀρθότητά του ἂν πάρουμε στὰ χέρια μας τὴν ὁποια ἐφημερίδα στὴν Εὐρώπη, στὴν Ἀσία ἢ ὁπουδήποτε ἄλλοῦ καὶ τὴ μελετήσουμε προσεχτικὰ, ὁποια ἡμε-

ρομηνία καὶ νὰ ἔχει. Γιὰ τὶς βάσεις καὶ τὴ φύση τοῦ προτοσῆς τοῦ ἔρωτα, τῆς ἐργασίας καὶ τῆς γνώσης, γιὰ τὴ ζωτικὴ του ἀναγκαιότητα, τὴ διασύνδεσή του, τὸν ὀρθολογισμό του, τὴ σοβαρότητά του κλπ. σπάνια καὶ μόνο συμπτωματικὰ γίνεται λόγος. Ἀντίθετα οἱ ἡμερήσιες ἐφημερίδες εἶναι γεμάτες ἀπὸ ὑψηλὴ πολιτικὴ, διπλωματία, στρατιωτικὲς καὶ τυπικὲς διαδικασίες ποὺ δέν ἀγγίζουν τὸ ὑλικὸ προτοσῆς τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὁ μέσος ἐργαζόμενος κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴν αἴσθησι πὼς ἡ οὐσιαστικὴ του σημασία εἶναι μικρὴ σὲ σύγκριση μετὰ τὶς ὑψηλὲς καὶ πολύπλοκες συζητήσεις περὶ «στρατηγικῆς καὶ τακτικῆς». Αἰσθάνεται μικρός, περιττός, πεσμένος σάν ἀπὸ *σύμπτωση* στὴ ζωὴ. Εὐκόλα μποροῦμε νὰ ἐλέγξουμε τὴν ὀρθότητα αὐτοῦ τοῦ ἰσχυρισμοῦ τῆς μαζικῆς ψυχολογίας. Τέτοιους ἐλέγχους ἔχω κάνει πολὺ συχνὰ καὶ ἔβγαζα πάντα τὸ ἴδιο συμπέρασμα :

α) Κάποιος ἐργαζόμενος ἔχει μιὰ καλὴ ἰδέα καὶ πετυχαίνει μιὰ καλὴ διάταξη στὴν ἐργασία. Τοῦ ζητοῦν νὰ διατυπώσει γραφτὰ καὶ νὰ δημοσιεύσει τὴ μικρὴ ἢ μεγάλη ἀνακάλυψή του. Ὅταν τοῦ προτείνουμε κάτι τέτοιο ἀντιμετωπίζουμε μιὰ παράξενη συμπεριφορά. Λὲς κι ὁ ἐργαζόμενος ποὺ ἡ ἐργασία του εἶναι σημαντικὴ καὶ ἀπαραίτητη θέλει νὰ ἀποσυρθεῖ μέσα στὸν ἑαυτὸ του. Εἶναι σὰ νὰ ἴθελε νὰ πεῖ (καὶ συχνὰ τὸ διατυπώνει καὶ λεκτικὰ ἔτσι): «Ποιὸς εἶμαι ποὺ θὰ γράψω ἄρθρο; Ἡ ἐργασία μου δὲ μετράει». Ἡ στάσι αὐτὴ τοῦ ἐργαζόμενου πρὸς τὴν ἐργασία του εἶναι ἓνα τυπικὸ φαινόμενο τῆς μαζικῆς ψυχολογίας. Ἐδῶ τὸ παρουσίασα πολὺ ἀπλοποιημένο, ἀλλὰ πιάνω καλὰ τὴν οὐσία του κι ὁ καθένας μπορεῖ εὐκόλα νὰ πειστεῖ γι' αὐτό.

β) Ἄς πλησιάσουμε τώρα τὸ συντάκτη μιᾶς τυχαίας ἡμερήσιας ἐφημερίδας. Ἄς τοῦ προτείνουμε νὰ συμπίεσει κάπου σὲ δυὸ σελίδες τῆς ἐφημερίδας τὰ τυπικὰ «προβλήματα στρατηγικῆς καὶ τακτικῆς» τῆς ὑψηλῆς πολιτικῆς καὶ νὰ παρουσιάσει καθημερινὰ καὶ διεξοδικὰ στὴν *πρώτη* καὶ στὴ *δεύτερη* σελίδα τῆς ἐφημερίδας ἄρθρα γιὰ τὰ πρακτικὰ καθημερινὰ προβλήματα τῆς τεχνικῆς, τῆς ἰατρικῆς, τῆς παιδείας, τῶν ὀρυχείων, τῆς ἀγρονομίας, τῆς ἐργασίας στὸ ἐργοστάσι κλπ. Θὰ μᾶς κοίταξει

έντελως άμήχανα και σαστισμένα και θ' άρχισει ν' άναρωτιέται για την πνευματική μας ίσοροπία.

Οί δυό βασικές συμπεριφορές του μαζικού ανθρώπου και του κατασκευαστή της κοινής γνώμης που τις συνοψίσαμε έδω σύντομα στο α) και β) άλληλοσυμπληρώνονται και άλληλοκαθορίζονται. Η κοινή γνώμη έχει ουσιαστικά πολιτική φύση και εκτιμάει πραγματικά ελάχιστα την καθημερινή ζωή του έρωτα, της εργασίας και της γνώσης. Αυτό συμφωνεί άπόλυτα με την αίσθηση του ανθρώπου που αγαπάει, που εργάζεται, που γνωρίζει ότι δε μετράει τίποτα μέσα στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Δέν μπορεί όμως να γίνει καμιά σκέψη για την όρθολογική αναδιάρθρωση των κοινωνικών συνθηκών όσο ο πολιτικός παραλογισμός συμμετέχει με 99% και οί βασικές λειτουργίες της κοινωνικής ζωής μόνο με 1% στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και άρα και των ανθρώπινων δομών. Η αντίστροφη άκριβώς άναλογία θά 'ταν ή ελάχιστη άπαίτηση, άν θέλουμε να άποδυναμώσουμε τον πολιτικό παραλογισμό και να πετύχουμε την αυτοδιοίκηση της κοινωνίας. Μ' άλλα λόγια, το έμπράγματο προτσές της ζωής πρέπει να εκφραστεί καθαρά και στα γλωσσικά όργανα και στις μορφές της κοινωνικής ζωής και να καλυφθεί μαζί τους. Σ' αυτή την επέκταση της διόρθωσης των πολιτικών έννοιών συναντάμε ένα δύσκολο έμπόδιο : Δέν μπορούμε άπλά να διαγράψουμε τις πολιτικές ιδεολογίες, γιατί οί εργάτες, οί αγρότες, οί τεχνικοί κλπ. καθορίζουν την πορεία της κοινωνίας όχι μόνο με τη ζωτικά άναγκαία εργασία τους αλλά και με τις πολιτικές τους ιδεολογίες! Οί αγροτικοί πόλεμοι του μεσαίωνα ήταν πολιτικές έξεγέρσεις που συντέλεσαν στη μετατροπή της κοινωνίας. Το κομμουνιστικό κόμμα στη Ρωσία άλλαξε την όψη της Ρωσίας. Δέν μπορούμε, έτσι λένε, να έμποδίσουμε ή ν' άπαγορέψουμε την πολιτικολογία και τη διαμόρφωση πολιτικών ιδεολογιών. Είναι κι αυτά ανθρώπινες άνάγκες κι έχουν έπίσης κοινωνικές έπιπτώσεις όπως ο έρωτας, ή γνώση και ή εργασία. Σ' αυτά άντιλέγουμε :

1. Η συλλογιστική της εργοδημοκρατίας δε θέλει ν' άπαγορέψει ή να έμποδίσει τίποτα. Στρέφεται άποκλειστικά στην εκ-

πλήρωση των βιολογικών λειτουργιών του έρωτα, της εργασίας και της γνώσης. "Αν σ' αυτό ένισχύεται άπό κάποια πολιτική ιδεολογία, τότε ή φυσική εργοδημοκρατία προωθείται. "Αν όμως μιá πολιτική ιδεολογία της κλείσει το δρόμο με παράλογες αξιώσεις και ίσχυρισμούς, έτσι που να μην μπορούν να δράσουν οί βιοκοινωνικές βασικές λειτουργίες, τότε ή εργοδημοκρατία θά συμπεριφερθεί σαν τον ξυλοκόπο που θέλει να κόψει ένα δέντρο και του ρίχνεται ένα φίδι φαρμακερό. Για να μπορέσει να συνεχίσει να κόβει δέντρα άνενόχλητος, θά σκοτώσει το φαρμακερό φίδι. Δε θά σταματήσει να κόβει δέντρα έπειδή υπάρχουν στο δάσος φαρμακερά φίδια.

2. Είναι σωστό ότι οί πολιτικές ιδεολογίες και άυταπάτες είναι έπίσης καταστάσεις που έπενεργουν ύλικά, ότι δέν μπορούμε άπλά να τους άπαγορέψουμε να υπάρχουν ή να πάσουμε να τις συζητάμε. "Απ' την άλλη μεριά όμως ή σκοπιά της εργοδημοκρατίας είναι αυτή :

Είναι μέσα στην τραγωδία του ανθρώπινου ζώου να είναι όπως είναι. Το γεγονός ότι οί πολιτικές ιδεολογίες είναι χειροπιαστές πραγματικότητες δέν άποτελεί άπόδειξη για το ζωτικά άναγκαίο χαρακτήρα τους. Η βουβωνική πανούκλα ήταν μιá έξαιρετικά ίσχυρή κοινωνική πραγματικότητα, κανείς όμως δε θά την ύπολόγιζε σá ζωτικά άναγκαία και δε θά 'βγαζε άπ' το γεγονός πως ύπάρχει το συμπέρασμα ότι δέν υπάρχουν μονάχα οί άνθρωποι με ζωντανή ζωή, αλλά και ή βουβωνική πανούκλα. Μιá ανθρώπινη παροικία σ' ένα παρθένο δάσος είναι μιá ζωτικά άναγκαία ύπόθεση και μιá ύλική, χειροπιαστή, κοινωνική πραγματικότητα. Άλλά και μιá πλημμύρα είναι μιá τέτοια πραγματικότητα. Ποιός λοιπόν θά ταύτιζε την καταστροφική πλημμύρα με τον έποικισμό, μονάχα έπειδή και τά δυό έχουν κοινωνικές έπιπτώσεις; Άλλωστε άκριβώς ο μη διαχωρισμός εργασίας και πολιτικής, πραγματικότητας και άυταπάτης, άκριβώς ή άυταπάτη να θεωρείται ή πολιτική μιá όρθολογική ανθρώπινη δραστηριότητα όπως λ.χ. ή σπορά ή το χτίσιμο, φταίγανε που ένας άποτυχημένος μαθητευόμενος μογοιατζής μπόρεσε να ώθήσει στη δυστυχία έναν δλόκληρο κόσμο. Κι ύπογραμμισμένος κύριος

σκοπὸς αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, ποὺ δὲ γράφτηκε γιὰ διασκέδαση, εἶναι ν' ἀποδείξει αὐτὴ τὴν καταστροφικὴ πλάνη στὴν ἀνθρώπινη σκέψη καὶ νὰ ἐξουδετερώσει τὸν παραλογισμό τῆς πολιτικῆς. Σημαντικὸ κομμάτι τῆς κοινωνικῆς μας τραγωδίας εἶναι ἀκριβῶς τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀγροτιά, ἡ βιομηχανικὴ ἐργατιά, οἱ γιατροὶ κλπ. ἐπηρεάζουν τὸ κοινωνικὸ εἶναι, ὄχι ἀποκλειστικὰ μὲ τις κοινωνικὲς τους δραστηριότητες, ἀλλὰ παράλληλα καὶ μάλιστα κατεξοχὴ μὲ τις πολιτικὲς ιδεολογίες. Γιατὶ ἡ πολιτικὴ δραστηριότητα παρεμποδίζει τὴν ἐμπράγματη καὶ ἐξειδικευμένη δραστηριότητα, κατακερματίζει κάθε ἐπαγγελματισμὸ σὲ ἀλληλοδιατασσόμενες ιδεολογικὲς ομάδες, διασπᾶ τὴ βιομηχανικὴ ἐργατιά, περιορίζει τὴ δραστηριότητα τῶν γιατρῶν καὶ ζημιώνει τοὺς ἀσθενεῖς, κοντολογίης ἀκριβῶς ἡ πολιτικὴ ἐνασχόληση εἶναι ποὺ παρεμποδίζει ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποὺ προφασίζεται πὼς ἐπιδιώκει νὰ πετύχει: εἰρήνη, ἐργασία, ἐξασφαλισμένη ζωὴ, διεθνὴ συνεργασία, ἐλευθέρη, ἀντικειμενικὴ ἔκφραση τῆς γνώμης, ἐλευθερία στὸ πιστεύω κλπ. κλπ.

3. Εἶναι σωστὸ ὅτι τὰ πολιτικὰ κόμματα ἐνδεχόμενα ἀλλάζουν τὴν ὄψη μιᾶς κοινωνίας. Ἐμεῖς ὅμως ἀπ' τὴ σκοπιὰ τῆς ἐργοδημοκρατίας πρεσβεύουμε ὅτι αὐτὰ ἦταν *ἔργα τῆς ἀνάγκης*. Ὁ Κάρλ Μάρξ ἀρχικά, ὅταν ἀσχολήθηκε μὲ τὴν κριτικὴ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, δὲν ἦταν οὔτε πολιτικὸς οὔτε ἀνθρώπος τῶν κομμάτων, ἀλλὰ ἐπιστήμονας οἰκονομολόγος καὶ κοινωνιολόγος. Ἦταν ἀκριβῶς ἡ συναισθηματικὴ πανούκλα στὶς ἀνθρώπινες μάζες ποὺ ἐμπόδισε ν' ἀκουστεῖ· εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ καταλήξει στὴ φτώχεια καὶ στὴν ἀθλιότητα· αὐτὴ ἦταν ποὺ τὸν ἀνάγκασε νὰ ἰδρῦσει μιὰ πολιτικὴ ὀργάνωση, τὴν περίφημη «Ἐνωση τῶν Κομμουνιστῶν», ποὺ τὴ διέλυσε ὁ ἴδιος μετὰ ἀπὸ λίγο καιρὸ· ἦταν ἡ συναισθηματικὴ πανούκλα ποὺ ἀπ' τὴ μαρξιστικὴ ἐπιστῆμη ἔφτιαξε τὸν κομματικοπολιτικὸ μαρξισμό, ποὺ δὲν εἶχε πιά καμιὰ σχέση μ' αὐτὴ τὴν ἐπιστῆμη καὶ ποὺ μάλιστα φέρει μεγάλο μέρος τῆς εὐθύνης γιὰ τὴ γέννηση τοῦ φασισμού. Ἡ φράση τοῦ Μάρξ πὼς «δὲν εἶναι μαρξιστῆς» δείχνει ἐπακριβῶς αὐτὴ τὴν κατάσταση. Δὲ θὰ προχωροῦσε στὴν ἰδρυση μιᾶς πολιτικῆς ὀργάνωσης ἂν ὁ κανόνας στὶς ἀνθρώπινες μάζες

ἦταν ἡ ὀρθολογικὴ κι ὄχι ἡ παράλογη σκέψη. Οἱ πολιτικὲς μηχανορραφίες ἦταν βέβαια συχνὰ μιὰ ἀναγκαιότητα, ἦταν ὅμως ἕνα μέτρο ἀνάγκης ποὺ ὀφειλόταν στὸν ἀνθρώπινο παραλογισμό. Ἄν ἡ ἐργασία συνέπιπτε μὲ τὴν κοινωνικὴ ιδεολογία, οἱ ἀνάγκες, ἡ ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν καὶ τὰ μέσα γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν θὰ ταυτίζονταν μὲ τὴν ἀνθρώπινη δομὴ, καὶ τότε δὲ θὰ ὑπῆρχε καμιὰ πολιτικὴ, γιατί τότε θὰ ἦταν ἄχρηστη. Ὅταν δὲν ἔχουμε σπῆτι κατοικοῦμε ἀπὸ ἀνάγκη σὲ μιὰ σπηλιά. Αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἔναι καλὴ ἢ κακὴ, ἀλλὰ δὲν εἶναι σπῆτι. Ὁ στόχος παραμένει τὸ ἀξιοπρεπὲς σπῆτι κι ὄχι ἡ σπηλιά ἀκόμα κι ἂν γιὰ ἕνα διάστημα ἤμασταν ὑποχρεωμένοι νὰ ζοῦμε σ' αὐτὴ. Ἡ κατάργηση τῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ κράτους ποὺ ξεπήδησε ἀπ' αὐτὴν ἦταν ἀκριβῶς ὁ λησμονημένος ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς στόχος τῶν ἰδρυτῶν τῆς σοσιαλιστικῆς πολιτικῆς. Ξέρω πὼς εἶναι δυσάρεστο νὰ τὸ ὑπενθυμίζω. Ἀπαιτεῖ πολὺ σκέψη, εὐθύτητα, γνώσεις, αὐτοκριτικὴ, ἀπαιτεῖ ὁ γιατρός νὰ δεῖ σὰν κύριο στόχο τῆς δραστηριότητάς του ἀκριβῶς τὴν πρόληψη τῶν ἀσθενειῶν ἐκείνων ἀπ' τὴ θεραπεία τῶν ὁσίων ζεῖ. Ὅφειλουμε νὰ δοῦμε σὰν ἀντικειμενικὸ, ὀρθολογικὸ κοινωνιολόγο τὸν πολιτικὸ ἐκεῖνο ποὺ βοηθᾷ τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία, νὰ ἀποκαλύψει τόσο διεξοδικὰ τὴν ὑπαρξὴ τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς «ἀναγκαιότητάς» της, ὥστε κάθε μορφή πολιτικῆς νὰ γίνεῖ περιττὴ.

Αὐτὴ ἡ ἐργοδημοκρατικὴ κριτικὴ τῆς πολιτικῆς δὲ στέκεται μόνη της. Στὴν Ἀμερικὴ τὸ μίσος κατὰ τοῦ πολιτικαντισμοῦ καὶ ἡ ἐνόραση τῆς κοινωνικῆς του βλαβερότητος εἶναι γενικὴ. Ἀπ' τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση ἀκοῦμε ὅτι κι ἐκεῖ ὁ τεχνικὸς ἐπιβάλεται ὀλοένα περισσότερο στὸν πολιτικὸ. Ἴσως μάλιστα ἡ ἐκτέλεση ἡγετικῶν ρώσων πολιτικῶν ἀπὸ πολιτικοὺς νὰ εἶχε ἕνα κρυφὸ ἀπ' ὄλους κοινωνικὸ νόημα, ἀφοῦ μάθαμε νὰ βλέπουμε αὐτὲς τις ἐκτελέσεις σὰν ἔκφραση τοῦ πολιτικοῦ παραλογοῦ. Ἡ πολιτικὴ τῶν εὐρωπαϊῶν δικτατόρων ἦταν γιὰ μιὰ δεκαετία ἀνυπερβλήτη. Ἄν θέλουμε νὰ δοῦμε δίχως κόπο τὴν οὐσία τῆς πολιτικῆς, ὡς φανταστοῦμε πὼς ἕνας Χίτλερ μπόρεσε νὰ κρατήσῃ ἕναν ὀλόκληρο κόσμον μὲ κομμένη τὴν ἀνάσα. Ὁ Χίτλερ σὰν πολιτικὴ ἰδιοφυΐα ἦταν μιὰ τεράστια ἀποκάλυψη τῆς οὐσίας

τῆς πολιτικῆς γενικά. Μὲ τὸν Χίτλερ ἡ πολιτικὴ ἔφτασε στὸ ἀνώτατο σημεῖο ἀνάπτυξης. Γνωρίζουμε τοὺς καρπούς της καὶ τὸ πῶς ἀντέδρασε σ' αὐτὸ ὁ κόσμος. Κοντολογίης πιστεύω πῶς ὁ 20ὸς αἰώνας μὲ τὶς τεράστιες καταστροφές του ἀποτελεῖ τὴν ἀπαρχὴ ἑνὸς νέου κοινωνικοῦ θριάμβου, ἐλεύθερου ἀπὸ πολιτικῆ. Εἶναι βέβαια ἀδύνατο νὰ προβλέψουμε ποιὸ μερίδιο ἀπ' τὸν ἐξοστρακισμὸ τῆς πολιτικῆς συναισθηματικῆς πανούκλας εἶναι ἀκόμα πολιτικὴ καὶ ποιὸ μερίδιο θά 'χουν σ' αὐτὸν οἱ συνειδητὰ ὀργανωμένες λειτουργίες τοῦ ἔρωτα, τῆς ἐργασίας καὶ τῆς γνώσης.